Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

De Consociatione Author non satis commodè loquitur, neque conjugium exactè describit.

Author hîc disputat de consociatione maximè naturali in conjugio, interim tamen ob sexus differentiam Imperium marito transscribit, & tandem conjugium delineat, quod sit cohabitatio maris cum fœmina. Desideramus autem (1) hîc in Authore quod ex consociatione deducat jus mariti in fœminam contradistinctè ad illud jus, quod ex subjectione oritur. Nam posito jus mariti esse ex consociatione, nihilominus etiam procedere poterit ex subjectione fœminæ ad maritum, eo ipso quo maritus statuitur caput, ut autem membra subjiciunt sese capiti, ita & consociatio & subjectio locum hîc habebunt, & ut subjectio in familia e. g. servi ad dominum, non opponitur consociationi, ita consociatio non opponenda erit subjectioni, sed gradus tantùm subjectionis erunt agnoscendi in familia pro diversitate partium illius. (2) Disputari potest num sententia illa, quam ex Aristotele hausit, sit vero consona, num scil. ex consociatione maritus jus in fœminam acquirat, sanè profundius illud ipsum jus repetendum est, nec merè ex natura vel consociatione petendum, est enim

Subjectio uxoris cum consociatione non pugnat.

Fundamentum juris mariti in fœminam.

juris divini, & expressæ dispositionis. Nam, si de muliere sit sermo ante lapsum, vir habuit potestatem in fœminam ex ipsa dependentia fœminæ ad virum naturali, ut constat I. Cor. XI. 18. Si de uxore sermo sit post ...sum, expresse de Imperio & quidem o...roso dispositum est Gen. III. 16. non ita ...e tam consensus quàm dispositio divina ...s illud fundat mariti in uxorem. (3) Con...jugium malè describit Author & insidiosè. Nam (1) talem definitionem Author proposuit, ut possit cum illa stare divortium atque polygamia, quo respexit, quando sub finem dixit, accedere fidem, qua se fœmina mari obstringit, quasi scil. vinculum non esset mutuum, contra sententiam Apostoli I. Cor. VII. ubi statuit neque virum neque fœminam habere potestatem corporis sui, sed reciprocam esse obligationem. (2) Omittit in hac definitione consensum, qui tamen principaliter ad conjugium requiritur. (3) Conjugium ita describit, ut etiam subsumi possit sub illa descriptione id, quod conjugium non attingit. Nam, si conjugium formaliter consistit in hoc, quod aliquid constitutum sub oculis & custodia maris, consequens erit etiam inter Dominam & ancillam, Patrem & filiam esse conjugium, nam & hæ sunt sub maris sive Patris vel Heri oculis & custodia. Et absurdum est tale consortium tribuere homini conjugale, quale etiam est in mutis animantibus. Absurdum est ad conjugium in homine, qua animal est rationale, nihil requiri

[illegible] Conjugii subdola definitio.

quiri præter hoc, ut fœmina fide mari sese obstringat. Absurdum denique est ita disserere de conjugio, quasi non plus vel lumen naturæ vel etiam lumen Scripturæ pandat. Si itaque velimus consumatam definitionem conjugii, potius ita describendum erit, quòd sit; legitima, solennis & per totam vitam ligans conjunctio unius maris & fœminæ, in unam carnem, instituta à DEO ad procreationem sobolis, mutuum adjutorium, & evitationem libidinis. Nam requiritur, ut conjugium sit legitima conjunctio, ut excludantur impedimenta cognationis & affinitatis, quæ si non observentur non est conjugium sed incestus, quæ vox insuper intimat consensum Parentum, qui de jure naturali requiritur, justam ætatem contrahentium qui possunt deliberare. Solennis (2) est conjunctio ob notoreitatem, ad evitandam suspicionem & scandalum inhonestæ consuetudinis. Perpetua denique est conjunctio quoad vinculum ob naturam contractus, educationem sobolis, & honestam familiarum discretionem, ut docent nostri Theologi.

Reponitur probatior.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO I.

Conjugium plura requirit, quàm Author opinatur.

HIc infelix lolium & steriles dominantur avenæ. Dicit (1) ut conjugium sub-

sistat, naturam nihil aliud videri requirere præter ea, quæ sunt in thesi antecedente notata. At falsum hoc esse liquet non solùm ex antecedentibus, sed etiam partim ex eo, quia conjugium esset, si quis duceret uxorem, ita tamen ut ambo corporis sui copiam non facerent alter alteri, qualia in Papatu quædam laudantur; partim, quia Apostolus I. Cor. VII 4. requirit, ut præter potestatem uxoris in corpus mariti consequenter nō tantùm fidem uxoris, verùm etiam fidem mariti; dicit enim mulier conjugata non habet sui corporis potestatem, vel jus ut pro sua voluntate possit ab actu conjugali abstinere invito marito vel alteri se conjungere, adeoque fidem datam violare, ut exponit Augustinus, quapropter nec maritus, cùm par hîc sit ratio utriusque; partim, quia post primam Institutionem consensus in copulam necessariò requiritur ad omne conjugium. Non enim probare possumus illam sententiam, quæ talem consensum impugnat, & statuit consensum matrimonialem non esse explicitè in copulam carnalem, sed in jus & potestatem ad talem copulam: partim quia, si quis contrahat animo profitendi ante consumationem validum sit matrimonium; partim, quia conjugium inter Josephum & Mariam fuerit verum conjugium, in quo nullus tamen consensus in copulam; partim, quia carnalis copula non sit de essentia matrimonii, sed ejus effectus & operatio, quam opinionem propugnant Thomas Scotus, Bonaventura, Tabiena, Scotus,

Conjugio fœminam tenendo non sufficit cohabitatio.

An consensus necessarium conjugii requisitum sit?

tus, Covarruvias, Veracruz, Henriquez, Lopez, Vivaldus, Petrus de Ledesma, Gabriel Vasquez, Sanchez, Basilius Pontius Escobar & alii. Mera enim postulata sunt, quæ supra proposita. Quis enim validum & perfectum matrimonium illud dicat, quod contrahitur animo profitendi ante consumationem? quis nescit Canisium quæstionem de Matrimonio Josephi & Mariæ referre ad quæstiones arbitrarias, in quâ sine erroris periculo utraque pars possit defendi, Henriquezium improbare illam opinionem, Medinam verò dicere probabiliter posse defendi non fuisse verum matrimonium, sed Sponsalia de futuro? Denique quis fraudem non observat, dum Pontificii nolunt copulam pertinere ad essentiam Matrimonii ut Sacramentum est, hoc enim est falsum, & potius pro nobis quàm contra nos, sic enim aliâ ratione extrasacramentali scil. requiretur ad matrimonium, erit de essentia illius, quanquam non diffitente Vasquezio, ipse Gratianus Canone *quid autem* & Canone *Institutum* senserit, coitum ad matrimonium tanquam essentialem partem pertinere ita, ut sine illo neque verum matrimonium, neque Sacramentum esse possit propriè dictum, quem vide Disp. 2. cap. 8.

§. 95.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO II.

Legem divinam nihil amplius requisivisse ante Evangelii propagationem, quàm Author requirit, malè dicitur.

Institutio Conjugii Gen. II. habet vim legis Polygamiam prohibentis.

LOlium est, quando dicit divinam legem amplius nihil videri exegisse ante Evangelii propagationem. Institutio enim divina quæ legitur Gen. II. utique habuit rationem alicujus legis; requirit autem ut duo non plures sint in carnem unam, explicante ipso Christo: exclusit itaque lex primæva divina sive institutio conjugii Polygamiam aliter quàm opinatur Grotius, nec obstat locus, quem huic fini allegat ex Deut. XXI. 15. nam primò juxta quosdam accipi potest non de uxoribus duabus simul habitantibus cum Viro, sed successivè, ita ut una fuerit vel mortua vel repudiata, atque in tali casu hâc lege dispositum esse intelligi, qui polygamiam simultaneam non supponit. Secundò, quia lex illa ex hypothesi potest accipi, quæ disponit supposita polygamia de aliquo consequente illam, non probat autem antecedens, sed supponit illam. Tertiò, quia, quamvis DEUS etiam filium ex tali matrimonio natum pro legitimo velit habere, disputari tamen potest adhuc quale illud conjugium fuerit in foro divino: Unde Drusius ad hunc locũ scribit:

bit: *Si polygamia erat vetita Judæis quorſum iſta lex? Nam ſi non licebat habere duas uxores, nec lex ponenda erat iis, qui habebant. Sed conſuetudine ita invaluerat. Aliud conſuetudine, aliud lege. Quod lex non prohibet, permittit. Videtur autem permiſiſſe, cùm Deus dicat per Nathan Prophetam, dedi tibi uxores domini tui in ſinum tuum &c. David autem ſex habuit, ſed pugnabat cum prima inſtitutione matrimonij. Concedo, ſi mihi conceſſeris, Deum toleraſſe in populo pluralitatem uxorum. Nunquam enim quenquam eo nomine reprehendit aut punivit, quod ſciam, ne Davidem quidem, qui erat vir juxta cor ejus. Sapientes dixerunt. Qui multiplicat uxores, multiplicat veneficas. Nam utebantur veneficiis ad demerendum maritum, & odium alteri conciliandum, unde illud. Quot uxores, tot veneficæ. Non igitur multùm laudanda vetus illa conſuetudo, & Chriſtiani benè fecerunt, quòd eam aboleverint.*

Ad Th. IX.

Observatio III.

Quæ Author prodit de Polygamia, Rege Ebræorum & dimiſsâ Uxore vitium produnt, de quorum primo primùm.

Steriles avenæ ſunt quæ dominantur in agro hujus Theſeως, quando de Polyga-

mia loquitur (1) quasi non fuisset contra legem aliquam (2) quod de Rege dicit Hebræo 18. uxores sive concubinas fuisse concessas illi, & de Davide producit locum ex II. Sam. XII. 8. (3) Quod de dimissa differit, quod omnis illam potuerit ducere præter illum, qui eam dimisit & sacerdotem.

An Polygamia Patrũ incurrerit in crimen? Judicium statuentiũ.

Quod (1) concernit nempe Polygamiam Patrum, maximæ contentioni illud punctum est obnoxium. Quidam existimant illam Polygamiam planè non fuisse peccatum in V. T. & juxta naturam, quam sententiam hîc videtur probare Grotius. Quidam existimant Polygamiam etiam Patriarcharum fuisse peccatum sed ex ignorantia, & DEUM illis propterea id condonasse, quia non fuerit peccatum proæreticum, ex plena scientia & voluntate commissum. Quidam deniq́ue putant fuisse quidem nævum aliquem contra legem, sed intervenisse aliquã dispensationem, quæ non solùm operata fuerit impunitatem, quæ aliàs huic facto per se non debita, sed etiam licentiam ipsius facti, ut proinde Polygamia non fuerit peccatum.

Refelluntur.

Primæ sententiæ subscribere non possumus, quia polygamia est contra institutionem primævam, & contra naturalem æquitatem, quæ reciprocam fidem exigit, ut quemadmodum uxor marito fidem dat, & seipsi soli adstringit, nec alii nubere potest, ita maritus det fidem uxori, seq́ue ipsi soli adstringere debeat, I. Cor. VII. 4. quia deniq́ue contra justam Zelotypiam pugnat. Unde etiam Basilius

filius Pontius Legionensis libro 7. cap. 49. ita ratiocinatur de Polygamia: *Sed & ratione probatur, quia his, qui in matrimonio propositi sunt fines, adversari videtur. Licet enim non repugnet unum virum in multis uxoribus filios procreare; attamen aliquantulum etiam iste finis impeditur. Nam luxuriosi & pluribus fœminis vacantes minùs fecundi esse solent, ut in Salomone, cui tot erant Reginæ, & concubinæ planum est. Mirum enim quod ex tot uxorum & concubinarum gregibus non nisi masculam unam prolem Salomon susceperit Roboamum, & duas præterea filias Eraphet, & Basemat IV. Reg. XI. Sic Suidas de illo : Ex mille uxoribus solus illi mas natus est Roboam filius, & ipse ex alienigena Naam Ammonitide indignus imperio. Multitudo enim conjugiorum orbitatem facit. Et quidem cum libidine & intemperantia sterilitatem esse conjunctam Iob. XXIV. vers. 21. docet Ioannes Pineda ibi, Pavit sterilem Rem attigit Plutarchus in vita Licurgi, & libello de garrulitate, & lib. 5. de placitis Philosophorum. Multo minus conjugiorum multitudo cohæret cum alio fine matrimonii, scilicet sociali cohabitatione. Cùm enim uxor non sit ancilla, sed socia, & ideo ex latere viri desumpta, ejusdem est honoris cum viro particeps. Principatus autem singularitatem requirit, ut Augustinus docet lib. de bono conjugali, cap. 17. Cumq; etiam matrimonium remedium sit concupiscentiæ. cap. nuptiarum 27. q. 1. Impeditur hic etiam finis multitudine conjugiorum*

cùm unus vir pluribus uxoribus minùs valeat debitum reddere. Adde iras rixasq; inter uxores, etiam sanctas fœminas, cum zelotypia laboret fragilis fœminarum sexus, & fieri nequeat, ut viri affectus non magis erga unam feratur, quam erga aliam, ut liquet Genes. XVI. & XXX. Deniq; fini matrimonii, quod est sacramentum, absq; dubio repugnat: nulla etenim in polygamia unitatis sacramenti sponsi Christi cum sponsa Ecclesia repraesentatio. His accedit ab initio non institutum, neq; in mundum à DEO inductum matrimonium cum multis uxoribus, cùm tamen eo maximè tempore ad generis humani multiplicationem esset necessarium. Secunda sententia itidem subsistere nequit, quia voluntas divina erat patefacta per institutionem conjugii, quæ requirit, ut duo sint in carnem unam, quod consequenter etiam Patres vel noverunt, vel nosse potuerunt. Tertia itaque sententia nobis probatur, nempe dispensationem quandam divinam intervenisse circa ipsam polygamiam, ut peccatum non ulterius fuerit in oculis divinis. Subscribunt huic sententiæ ex Pontificiis Joannes Lorinus, quanquam restringat ad tempus ante legem scriptam, & putet tunc fuisse licitam, tempore autem legis scriptæ non esse per se contra jus naturæ primarium universale, aut intrinsecè quid malum, in quo non possit à DEO dispensari.

Deum Patribus Polygamis circa legē dispensasse concluditur.

1. Nos probamus per sequentia argumenta, & quidem primo ex Deut. XXV. 5. ubi polygamia in certo casu præcipitur, si itaq; DEUS

potuit

potuit dispensare in certo casu, quidni potuerit dispensare universaliter respectu Patriarcharum; nec obstat, quod quidam reponunt agi de fratre cœlibe, de tali qui adhuc in ædibus paternis. Si enim phrasis hæc, quæ in textu occurrit notaret cœlibem, consequens foret fratrem demortuum & relinquentem viduam quoque fuisse cœlibem quod contradictorium, dicitur enim si simul habitaverint fratres. Secundò, quia primario conjugii fini & essentiæ qualis est sobolis procreatio non repugnat Polygamia. Tertiò, quia præter institutionem divinam nulla lex obstabat Polygamiæ, & ipse DEUS beneficii loco proponit Davidi, quod dederit in sinum uxores Saulis ipsi, quæ phrasis dare in sinum notat dationem in conjugium, ut constat ex Gen. XVI. vers. 5. quam scopus quoque exigit parabolæ, quia ut ovis pauperis respondet uxori Uriæ, ita oves divitis uxoribus Saulis in conjugium datis. Nec contrariatur nobis, quod etiam de domo Saulis dicatur illam in sinum Davidis esse datam, ex quo liquido constare possit de tali concessione & donatione esse sermonem, quæ potestatis & dominii non tori vel conjugii; quod vox ebræa nathan non tam dationem, quam permissionem quandoque notet, ut docet locus Gen. 20. v. 6. Numer. 21. v. 23. Judic. 11. v. 19 quod denique nunquam legatur in Sacris Davidem Saulis conjuges pro uxoribus habuisse, nec ducere potuisse, quia Micholem filiam Saulis jam duxerit. Nam

Objectioni satisfit.

II.

III.

Anticipatur exceptio.

absolutè primùm dicitur : *dedi tibi domum Domini tui*, dein per exaggerationem & novi beneficii recensionem determinatè *& uxores Domini tui in sinu tuo*, ut itaque hæc verba à posterioribus discernuntur per limitationem in sinu & peculiarem traditionis modum exponunt, ita quoque ab antecedentibus. Secundò vox nathan, si accipiatur permissivè cum prima exceptione pugnat, cætera enim domus scil. Saulis servi & ancillæ datæ sunt positivè, nec hanc significationem permittit constructio, antecedentium & consequentium ratio. Tertiò sufficit hic dici quod intendimus, nec absurdum intentatum premit. Non enim necessariò subintelligenda Mater Micholis in illa concessione, cùm præter hanc alias quoque habuerit uxores Saul, de quibus potest præsens accipi locus. (2) Dubium quoddam est removendum, num DEUS itaque possit dispensare in jure naturæ? Verum nos negamus Polygamiam esse contra jus naturæ, & DEUM dispensasse in illo jure; nondum enim à quoquam probatum est, polygamiam adversari juri naturæ, & argumenta adducta contrarium probant. Nec obstat si urgeatur lex illa primæva & institutio conjugii. Nam institutio conjugii non est jus aliquod naturæ, sed lex positiva. Non enim id omne quod in statu integritatis fuit propositum homini juris est naturæ, aliàs enim etiam juris naturæ fuisset præceptum de non gustando fructu vetitæ arboris. Nec (2) obstat, quod urge-

Polygamia non adversatur Iuri naturæ.

urgetur Polygamiam esse ex vitio intemperantiæ, & societatem conjugalem velut naturalem societatem lædere. Nam probandum est hoc esse universale, ex vitio fuisse Intemperantiæ profectam Polygamiam apud Patres V. T. Aliter sanè senserunt Augustinus & alii Theologi, quia ex appetitu & desiderio propagandi illa ipsa orta est. *Non turpis* inquit Menzerus *libidinis explendæ, sed augendæ familiæ gratia Patriarchæ sibi plures uxores adjunxerunt* Tomo 4. Disp. Marp. 15. th. 72. Augustini locus infra producetur à nobis. Et quamvis Deus in initio non concesserit Polygamiam, ubi videtur maximè opus fuisse propter multiplicationem generis humani, tamen hoc non obstat, cum ideò Polygamiam juxta quosdam in seris temporibus concesserit, quia quædam fœminæ cœperunt esse steriles, in compensationem ergò sterilitatis fuit concessa, ut disertè patet ex Gen. XVI. 2. (2) Quod opponitur repugnare juri naturæ, quia fini matrimonii adversetur, educationi, rei domesticæ administrationi, non premit, quia saltem hoc obtinetur, præferendum esse conjugium inter unum maritum & unam fœminam Polygamiæ, ob emergentia quædam incommoda. Neque usque quaque congruere regulariter rationi. (3) Quod de rixis & contentionibus, læsione naturalis societatis dicitur, id ipsum non urget etiam, tum quia non universale est: non enim obtinet apud Asiaticas uxores, sed saltem metuendum in Europa & aliis lo-

cis

cis, ubi liberior est Mulieribus Spiritus; tum quia saltem ita incommodum aliquod demonstratur comparatè ad μονογαμίαν, tum quia nihilominus fines conjugii obtinentur. Non stringit (3) quod quidam reponunt, uxorem proprii corporis potestatem non habere sed Virum I. Cor. VII. ℣. 4. qui itaque semel corporis sui potestatem uxori fecerit, non posse alteri ejusdem corporis facere potestatem, adeoq; pugnam hîc esse cum lege naturæ, juxta quam suum cuiq; tribuendum, hoc inquã, non convincit; Nam dici potest Paulũ loqui de conjugio pro statu temporis N.T. quo Grotius respicit, ubi polygamia cessavit (2) magis respicere æquitatem, & (3) ad primam conjugii institutionem tanquam normam reflexisse, neque nos negamus Anomaliam in Polygamia, sed tantam non esse dicimus ut à DEO non possit cohonestari. (3) Si quæratur cur itaq; dispensatio fuerit necessaria, si Polygamia nõ sit contra jus naturæ? Respondeo; ideo dispensationem fuisse necessariam, quia obstabat institutio primæva In lege itaque positiva DEUS dispensat & dispensavit, non autem in jure naturæ, quia quæ juris naturæ sunt illa intrinsecam habent malitiam, adeo ut etiam DEUS in illis dispensare non possit, prout id quod verum est falsum esse dicere nequit. Si ulterius pergatur: num itaque non rationi rectæ adversetur aliquo modo Polygamia, & ita consequenter juri naturæ? Respondetur neque hoc nos negare, & hoc ipsum etiam Feldenum & alios

Cur Polygamia dum non sit cõtra Ius naturæ dispensatio nem requirat?

Datur aliquo modo adversam esse rationi rectæ Polygamiam, sed cum distinctio-

& alios aliquo modo probasse argumentis supra adductis; Sed hîc distinguendum est inter jus naturæ; vel enim notat id quod per modum principii recta ratio dictitat, ut loquuntur Doctores, ita ut obliget necessariò & semper; vel accipitur latè pro eo, quod recta ratio concludit ex principiis juris naturæ, & vel directè, vel proximè vel remotè ex illis deducit. Priori modo non est contra jus naturæ Polygamia, posteriori autem modo admitti potest pugnare cum jure naturæ, sed in talibus non est absurdum dicere Deum posse dispensare; aliud est esse Juris naturæ, aliud congruum esse illi: unius Maris & fœminæ Conjugium non est Juris naturæ, licet congruum illi esse dicamus & præferendum Polygamiæ, quæ aliquatenus recedit. Si pergas: Unde autem de dispensatione illa constet, quomodo facta sit? Respondeo (1) si Thomam sequamur, dispensationem illam factam esse non quidem per externam aliquam locutionem aut scripturam, sed per peculiarem inspirationem DEI; si veritatem sequamur, potius existimamus, primis Patriarchis ex familiari conversatione cum DEO fuisse indicatam, & deinde eorum exemplo ad alios transiisse. Utut itaque non constet à priori, tamen potest constare firmiter à posteriori. Si enim e. g. Abraham fuit Pater credentium, justificatus fuit, non potuit esse justificatus fide, & in simul versari in peccato mortali, hæc enim contradictoria sunt: fuisset autem in peccato mortali, si dispensatio divina non inter-

ne Iuris naturæ.

Vnde dispensatio constet?

interveniſſet, fuiſſet enim in aliquo facto devio ab inſtitutione divinâ. Conſimilia hiſce docuit Baſilius Pontius ſcribens: *Revelationem, diſpenſationis primis patriarchis expreſſe factam primum ad alios eorum Verbo perveniſſe & Exemplo. Abrahami enim tempore rem fuiſſe omnibus notam, planum eſſe cum Sara Sanctiſſima fœmina Abrahamum induxerit ad ſecundam Uxorem ducendam.*

Aſſentit Auguſtinus, Et hanc ſententiam ex Patribus probavit Auguſtinus lib. 22. contra Fauſtum cap. 47. ſcribens: *Peccata alia ſunt contrà naturam, alia contra præceptum, quæ cum ita ſint quid tandem criminis eſt, quod de pluribus uxoribus ſimul habitis objicitur ſancto Viro Jacobo? Si naturam conſulas, non laſciviendi, ſed generandi cauſa illis mulieribus utebatur: ſi morem, illo tempore & in illis locis hoc factitabatur; ſi præceptum, nullâ lege prohibebatur.*

Noſtrarum que partiū Theologi. Ex noſtris Theologis probat Ægidius Hunniús, Heerbrandus, Hafenrefferus, Menzerus, Meiſnerus & Nicolai; ex pontificiis Laymannus, qui ſocios adducit & ſcribit lib. 5. Tract. X. part. 3 cap 5. p. 429. *Dico II. Conjugium unius viri cum pluribus ſimul uxoribus voluntariè deſponſatis, non ita naturali juri repugnat, ut tanquam intrinſecè malum, ſicuti perjurium, blaſphemia &c, nullo caſu cohoneſtari poſſit. Ita docet S. Auguſt. lib. 16. de civit. c. 38. & lib. 22. contra Fauſtum, c. 47. Abulenſis in c. 19. Matth. q. 30. S. Th. in 4. a. 1. q. 1. Palud. q. 1. art. 1. Michael Medina lib. 4. de ſacrorum hominum continentia, controv. 1.*

c. 9.

c. 9. Veracrux p. 2. spec. a. 15. concl. 1. & Martin. Becanus in analog. veter. ac novi testam. cap. 21. conclus. 2. & 3. Ægid. disp. 26. dub. 2. Quamvis aliqui apud Bellarmin. lib. 1. de matrimon. cap. 10. Sanchez lib. 7. disp. 80. contrarium sentiant. Ratio vero assertionis est: Quia talis polygamia ex proprio objecto malitiam non habet; sed solùm ex adjunctis incommodis, quæ in certis casibus abesse, vel aliis majoribus commodis compensari possunt. Accedit, quòd quæ intrinsecè, ac necessaria mala, & juri naturali adversantia sunt, a DEO concedi nunquam possunt. Constat autem, olim DEUM concessisse Patriarchis, ut plures simul uxores licitè accipere possent. Ergo talis polygamia non ita propriè juri naturali adversatur. Causa autem, cur DEUS olim polygamiam concesserit, partim utilitatis erat, ut genus Abrahæ tantò ampliùs multiplicaretur; partim sacri mysterii, ad significandum duas Ecclesias DEI, Synagogam scilicet Iudæorum, ac Gentium fœcundatam multitudinem, sicuti Apost. ad Galat. 4. explicat, ex c. 21. Genes. de Sara, & Agar, & videri potest Covar. in epit. p. 2. c. 7. §. 3. n. 1. ubi ostendit; eandem consuetudinem plures uxores ducendi postea ad Gentiles quosdam defluxisse, uti manifestum est ex c. 26. & 28. Gen. & annotavit etiam S. August. II. suprà citatis. Calumnia verò est insignis, quã Johannes à Chokier de Surlet Canonicus affundit & fumus sine face in Face Historiali Centuria secunda cap. 43. p. 520. scribens: *Non defuere Hæretici antiqui inter quos Hermoge-*

 moge-

mogenes, adversus quem scribit Tertullianus, qui polygamiam probarunt, & veluti hastis amentatis defenderunt: quippe qui cum Mahomete sustinebant tot uxores licere ducere, quot unusquisque facultatibus suis sustentare posset. Ab his steterunt nostri temporis Novatores, inter quos in Germania Lutherus, in Gallia Calvinus, qui illum inter Christi Apostolos numerat, qui quidem polygamiam ad pelvim usque tuetur, imo plurimis argumentis (si argumenta dicenda sunt, quæ ab Orco proveniunt) quam unquam Mahometes prædicavit.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO IV.

Quod de Rege Hebræorum producit Author fundo caret.

Hebræorũ Regi Vxorũ & Concubinarum definitus numerus non fuit.

ALterum quod concernit de Rege, nullo fundamento nititur & paleis est depurandum. nam Rabbi Salomo, Maimonides & Bechai colligunt hunc numerum ex II. Sam. XII. ℣ſ. 7. ubi DEUS dicit: *Dedi uxores Domini tui in sinum tuum & si parva ista sunt, adjiciam tibi sicut hæc & sicut hæc.* Hinc concludunt, quia David sex habuit uxores ut constat ex II. Sam. III. ℣ſ. 2. & seqq. & hîc DEUS dicit sese adjecturum sicut hæc & sicut hæc, putant DEUM hoc voluisse, bis totidem sese daturum. legatur Schikardus noster Tract. de Jure Regio cap. 3. Theor. secundo.

Atqui

Atqui primò præter istas uxores David 10. habuit concubinas, quæ quoque uxores ipsius fuere, prout constat ex II. Sam. XII. ỳs. 11. (2) phrasis hæc: adjiciam sicut hæc & sicut hæc, non notat præcisè numerum aliquem definitum, sed indefinitè quamcunq; rem similem, prout non solùm constat ex illa usurpata Jos. VII. ỳs. 20. & II. Sam. XI. ỳs. 25. sed & ex ipso Don Isaaco Abarbenel, qui scribit: sensus litteralis hîc docet id dictum esse de regno & dominio, quasi diceret DEUS, quod nullo negotio hæc & alia regno ipsius potuisset addere. (3) fabulosum esse hoc commentum, constat quod addant, si 18. uxoribus Rex aliquam superinducat vapulare, quod planè est contra majestatem Regis, & Scripturæ Sacræ adversum. Obsignamus observationem hanc observatione Augustini scribentis: *Quæritur, utrum David contra hoc præceptum non fecerit, non enim unam habuit uxorem. Nam de Salomone manifestum est, quòd transgressus fuerit. Sed hinc potius intelligitur, permissum fuisse Regibus, ut plures haberent, quàm unam. Multiplicare enim prohibiti sunt. Quæ prohibitio haberet transgressionem si paucæ fuerunt, non autem multæ sicut Salomoni. Quamvis cum addidit, ut non discedat cor ejus, hoc magis videtur præcepisse, ne multiplicando perveniat ad alias fœminas, per quas factum est in Salomone, ut discederet cor ejus à DEO. Multiplicatio tamen generaliter ita prohibita est, ut si ex*

De eodem asseverat Augustinus

si ex Ebræis solis eas multiplicasset, cōtra hac præcepta meritò fecisse argui posse.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO V.

De dimissa non satis commodè philosophatur Grotius.

IN tertio de dimissâ inanes excutit Culmos & errat (1) Grotius, quando dicit dimissam non potuisse ducere cum qui dimisit & Sacerdotem. Non enim par ratio quoad hoc punctum dimittentis & Sacerdotis. Dimittens enim potuit dimissam reducere, quàmdiu alteri Viro nondum fuerat copulata, imò non solùm licuit hoc ipsum marito dimittenti, sed & decuit. Sacerdos autem absolutè fuit impeditus, ut dimissam aliquam duceret, maritus autem tantùm fuit impeditus secūdum quid, quatenus sc. alteri jam nuptā non licuit denuò ducere, intra autem illud tempus, dum adhucdum dimissa oberrabat, licuit utique, ut constat ex Jerem. III. & testimonio Rabbinorum, Maimonidis, Aben Esræ, & Don Isaaci Abarbanel. Errat (2) quando dicit modum præscribi dimittere uxorem volenti Devt. XXIV. ỳ. 4. & in seqq. ita discurrit, quasi verba Mosis essent verba præcepti, & præciperetur primò affirmativè, ut si cui uxor displicet scribat libellum redudii, illamque ableget; secundò negativè, ne quam quis repudiavit reducat postquàm nupsit

Vtrum dimissam adjungere sibi Sacerdos potuerit?

Quæ Moses de repudii servandis conditionibus scripsit non sunt verba præcepti.

sit alteri viro. Atqui (1) hoc planè est Rabbinisticum & Judaicum commentum, qui verba Mosis ita quoad utrunque punctum præceptivè accipiunt. (2) ita confinguntur duo præcepta, cum unicum sit, sc. de repudiata non reducenda (3) Verba Mosis sunt hypotheticè accipienda usque ad v. 4. Hinc Pagninus rectè reddidit: *Si acceperit vir mulierem & coierit cum illa, accidat autem ut non inveniat gratiam in oculis ejus, quòd invenerit in ea turpitudinem aliquam & scripserit ei libellum repudii*: (non scribat quasi præciperetur scriptio libelli repudii) *ac posuerit in manu ejus, ejeceritque eam è domo sua, non reducat dimissam alteri nuptam.* Ex quo constat hæc omnia habere sese per modum suppositionis, permissionis, & deinde posita hac permissione disponi saltem præceptivè quid fieri debeat circa repudiatam, non repudium ipsum & libelli scriptionem, prout non solùm Christus hoc exponit Matth. XIX. ℣. 7. sed etiam doctissimus Rabbinorum Don Isaac Abarbanel. Errat (3) quando dicit Christi legem, ut res alias, ita & hanc conjugii inter Christianos ad perfectiorem redegisse normam Matth. V. & XIX. & I. Cor. VII. Supra enim ostendimus nihil perfectionis superaddi posse legi divinæ, & falsum esse perfectiorem ad normam Christum revocasse Matth. V. & quid quæso Christus dicit Matth. V. v. 32. quam qui dimiserit Uxorem suam excepta fornicatione facit eam mœchari, & qui dimissam duxerit adulterat, annon autem etiam in

Christus de Cõjugio perfectiorem legem non sanxit.

foro conſcientiæ peccavit in V.T qui exceptâ fornicatione Uxorem dimiſit, annon qui demiſſam denuo duxit Deut. XXIV. ℣ſ. 4. quid dicit Matth. XIX. v. niſi quod pridem dixerat Matth. V. quid dicit Paulus quod non antea obtinuerit? annon etiam in V. T. ſecundum Doctores fœmina poteſtatem habuit in Corpus Mariti & quoad Uſum conjugii ex utraq; parte fuit obligatio. reliqua, quæ ſubjungit ex dictis hactenus poſſunt judicari.

Ad Th. X.

OBSERVATIO.

De conſenſu Parentum non exquiſitè philoſophatur Grotius.

Parentum Conſenſus neceſſariò requiritur ad conjugiorum validitatem. Objecta diluuntur.

IN hac theſi Author diſſerit de conſenſus Paterni & materni etiam neceſſitate, & putat conſenſum parentum non requiri naturaliter ad validitatem conjugii, quia uxorem ducens & maturæ debeat eſſe ætatis, & extra familiam abeat, ita ut in hac re non ſubjiciatur regimini familiari. Verùm multa ponit quæ non ſunt ex vero in hac theſi. Nam (1) ſi exemplum prodigæ donationis vult applicare ad ſponſalia invitis Parentibus contracta, nihil concludit. Prodigi enim donatio ideo eſt valida, quia prodigus eſt Dominus bonorum ſuorum, habet, poteſtatem donandi, eſt ſui juris: At filius eſt ſub poteſtate alterius, ſub imperio Paterno vivit, & facultatem non habet agendi ci-

di citra consensum illius. (2) nihil colligit, quando dicit, qui uxorem ducit maturæ est ætatis & extra familiam abit. Nam non solvitur potestas patria secundum omnem rationem per matrimonium, & concesso solvi dum extra familiam abit, solvitur post conjugium, sed non ante; nec solvitur nisi quoad familiam & nominis mutationem, sed non quoad ipsam observantiam semper & perpetuo Parentibus debitam, & utut filius maturæ jam sit ætatis, tamen adhucdum est sub parentum potestate, neque si libertas cum ætate crescit, illa libertas filium eximit ab obligatione naturali & debita. Errat quando producit exemplum Esavi: tum quia Esavus hoc ipso maximè peccavit, parentum potestatem vilipendit, ut in exemplum adduci nequeat; tum quia de Esavi uxoribus expresè dicitur Gen. XXVI. 35. quod fuerint amaritudo spiritus Isaaco ac Rebeccæ; tum quia non est consequens Isaacus non retractavit illud conjugium, non irritavit, Ergò hoc ipsum ex defectu potestatis irritandi, præprimis nondum consummato ille; causam enim longè aliam assignat Josephus lib. 1. antiq. c. 17. nempe indulgentiam Patris tolerantis hoc ipsum. *Nolebat enim*, inquit, *molestus esse filio jubendo eum ut mulieres missas faceret, & decrevisse totam rem silentio transmittere.* Papizat itaque Grotius, quando consensum Parentum saltem vult esse de honestate, non autem de necessitate, & eum ex reverentiæ officio saltem dependere & sus- pendi,

Pro Parentum consensu contrahendis nuptiis necessario rationibus agitur.

pendi; tum quia juris divini & naturalis eſt honorandos eſſe Parentes ſecundum omnia ad Colloſſ. III. 20. cujus honoris fundamentum patria poteſtas; tum quia ipſe Grotius aſſerit in ſacris literis pios viros & mulieres in contrahendis nuptiis ſecutos authoritatem parentum, & quoad ſexum ſequiorem maximè confimrmat in notis ſubjectis ex Ambroſio & aliis; tum quia jure naturali ille actus cenſetur moraliter nullus & conſequenter retractabilis, qui caret principiis validitatem actui conciliantibus, talis autem actus eſt clandeſtina deſponſatio citra conſenſum parentum, cui deficit & notitia quæ nondum perfecta in juvene, & libertas voluntatis, quæ affectibus obtunditur, & deniqúe poteſtas, quatenus ſeſe eximere non poteſt Patris imperio, nec eo operari ut invito Patri ad naſcatur proles. Si itaque convenientiſſimum eſt prudentiores conſulere in tanto negotio & patris conſilium explorare, ſi ipſa ratio ſocietatis requiri, ut ſocius ſine conſenſu ſocii nihil agat, ſi Pater per tot annos maritus optimè judicare poteſt, vel ad minimum longe melius filio, ipſa ratio naturalis dictabit, quod conſulit Pater idem præceptum eſſe & obligare, quod ſocietatis natura infert, id longe magis in tali ſocietate locum habere, quod prudentiæ regula in maturioris ætatis homine dictat, id eſſe ſectandum. Hinc cum Chemnitio eo usque progrediuntur Theologi, ut ſtatuant clandeſtinam deſponſationem factam inſciis & in

Chemnitii Iudicium de deſponſatione

inconsultis parentibus planè esse nullam, neq; legitimari posse aut confirmari per subsequẽtem ratihabitionem Parentum; tum quia quod est machinatio & opus Diaboli turbantis divinum ordinem, id à nullo ratihaberi potest, tum quia quod pugnat cum mandato divino & est peccatum nullius consensu confirmari potest; tum quia peccatum, peccato cumulare impium est, & ab omnibus Christianis parentibus debet esse alienum. Neque vel parentes vel Magistratus quod est impiè & illegitimè actum potest confirmare, quasi bene & rectè factum, & quidem ita ut sit divina conjunctio. Hoc autem remedium in tali casu comodè arripitur, ut quod impiè gestum est aboleatur, quia non est ex Deo sed Diabolo: patria autem authoritate juxta quartum præceptum de integro novus contractus inducatur, consensus parentum prærequiratur, ex parte filii vel filiæ, & ex parte parentum præmittatur, ut juxta formam divinitus præscriptam legitima fiat conjunctio, quo conscientia certo possit statuere, quos Deus conjunxit ulterius ab hominibus non posse separari. Et hæc sententia non solùm est Chemnitii & orthodoxorum Theologorum, verùm etiam ipsius Lutheri. Non itaque possumus probare quod ex Quintiliano subjungit Author de libertate; libertas enim quæ necessaria est in matrimoniis & maximè ibi regnare debet, saltem opponitur coactioni, non autem obligationi, quatenus iniqui parentes volunt cogere ad aliquod in-

clandestina, quã in sequenti Parentum ratihabitione validam non posse fieri contendit.

decens, qui vix parentum loco habendi sunt, & in ordinem à Magistratu redigendi, non autem quatenus cum illa optimè consistit obligatio illa paritionis debitæ. Alia tamen Ratio est Matrimonii inchoati citra Consensum parentum, alia consummati. Subjungimus Epicrisin D. Hülsemanni, qui ita definit cap. XXI. pag. 434. *Tertia Species contractus & copula, citra vel contra consensum parentum initæ, contractum sine dubio facit illicitum: Irrita autem facere non potest cætera essentialia matrimonii, sive moralia, sive naturalia: quia consensus parentum inter hac essentialia specificè non ponitur: Sed tantùm genericè, ad roborationem quorumvis actuum electitiorum filiorumfam. Qualis actus electitius erat consecratio hujus vel illius rei votivæ Deo præstandæ Num. XXX. 4. seqq. Contractus autem matrimonialis non est purè electitius, sed naturalis, quoad speciem, electitius solùm, quoad determinationem individui, cum quo placet contrahere. Igitur à facultate paternâ irritandi votum arbitrarium filii vel filiæfam. ad facultatem irritandi votum nuptiale per conjugalem copulam jam consummatum, non valet conseq. Nec, quomodo res DEO oblata contra voluntatem patris, formâ suâ non erat futura verum sacrificium; ita conjugium filiifamiliàs contra voluntatem patris consummatum, desinet esse verum conjugium.*

Ad Th. XI.

Observatio.

Matrimonium cum nupta alteri ita repugnat, ut nec viri dimiſſio cenſeatur poteſtatem facere alteri.

IN hac theſi Author Matrimonium cum ea quæ alteri nupta eſt irritum lege naturæ pronuntiat, niſi Vir prior eam dimiſerit, tamdiu enim exiſtimat durare ejus Dominium, lege autem Chriſti, donec mors vinculum diſſolvit. At verò ſi lex naturæ accipiatur in laxiori illa ſignificatione, quam ſupra in materia de Polygamia indicavimus, etiam legi naturæ talis dimiſſio erit adverſa honeſtati eo ipſo quo conjugium dicit conjunctionem duorum in unam carnem indiſſolubilem divino arbitrio. (2) quod dicit de dominio Viri in uxorem ante dimiſſionem, id non ita liquidũ eſt nec ab omnibus conceditur: tum quia dominium non obtinet, ubi una caro; fœmina autem fit una caro cum marito, ut proinde maritus non videatur habere dominiũ in uxorem ante dimiſſionẽ; tum quia juxta Ariſtotelẽ modus ille regiminis circa uxorẽ comparatur Politico, quemadmodũ in liberos Regio & in ſervos Deſpotico; tum quia juxta Moraliſtas longè aliud eſt dominiũ, aliud jus in rem: poteſtas enim in corpus & uxoris dicit quidẽ Jus in rem ſed non propriè dominium, ne admittendum ſit, uxorem eſſe mancipium ſive ancillam mariti. Si autem velimus dominiũ aliquod

An Dominium viro in uxorem competat?

admittere, non propterea ad omnes effectus dominii hoc ipsum erit extendendum, quod quemadmodum Dominus potest locare aliquam rem alteri, habere pro derelicta & negligere, ita etiam e. g. aliquis possit alteri locare uxorem suam, dimittere pro lubitu, quemadmodum non est consequens; effectus dominii in potum & cibum dicit destructionem illorum, Ergò hoc ipsum obtinet quoque in dominio comparatè ad servum considerato. Sicut ergò ex objecto variat ratio dominii quantum ad exercitium; ita hîc quoque sese res habebit posito dominio, quod dicet jus utendi corpore conjugis ad opus generationis &c. Dominium autem aliquod sive imperium potius competere marito in uxorem post lapsum constat ex Gen. III. 16. Verùm hoc est pœnale, & probè si hoc admittatur distinguendum erit inter jus mariti in uxorem & inter officium mariti, quod blandum & humanitate temperatum esse debet.

Etiam Mosis & Naturæ lex irruptam exigit matrimonii copulam.

(3) itidem Author meminit denuò legis Christi, in quo peccat legem Christo peculiarem tribuendo; peccat illi perfectionem supra legem naturæ, quam cum Mosaica vult ut eandem, tribuendo, peccat deniquè eam solam ad mortem usque restringendo: nam etiam Lege naturæ durat vinculum usque ad mortem, & si ex Christi lege irritum esse conjugium cum eo, qui maritus est alterius mulieris, non hoc legi peculiari Christi, sed naturæ erit adscribendum in latiori illa significatione acceptæ.

Ad

Ad Th. XII.

Observatio.

Aliquæ Causæ dari possunt Conjugiorum quorundam irregularium, quamvis illud de insita fuga non satis solidum esse existimemus.

HIc plura occurrunt examinanda (1) enim Author existimat causas certas & naturales, cur conjugia sanguine aut affinitate junctorum vetentur & illicita sint, non posse assignari. (2) rationem illam de latius spargendis amicitiis per diffusas affinitates non esse satis ponderosam. (3) matrimonia parentum cujuscunque gradus cum liberis esse illicita & irrita, quia in ipsis affectibus insita fuga quædam commixtionis, cum ab ea etiam quædam animantia muta naturaliter abhorreant, quod probat Exemplo Cameli & equi Scythici. Disputari verò posse nos putamus num non possibile causas aliquas probabiles hîc assignare, quicquid sit de ædæquatis sufficientibus & proinde ita progredimur, ista conjugia illicita esse (1) ex hac causa, quia conjugium sua natura principaliter institutum est ad procreationem liberorum & propagationem generis humani: Genus autem humanum non propagatur feliciter per conjunctionem partium unius carnis, ut se habent liberi & parentes, frater & soror, sed plurium, quemadmodum arborum species tam fœcun-

Ex qua causa illicita sint conjugia sanguine aut affinitate junctorum?

fœcundè non plantantur & propagantur, si decisi ab illis surculi non aliis arboribus, sed iisdem denuò inserantur. Quamvis autē hæc Ratio non sit simpliciter repudianda, dici tamen potest opus habere demonstratione uberiore, quod genus humanum per conjunctionem partium unius carnis non propagetur feliciter subsistendo intra circum Naturæ extra Moralitatis terminos; nec simile illud de arboribus rem conficit, cum dissimilitudinem ostendere in proclivi sit. (2) causa est, quia matrimonium familiaritatem quandam inducit inter Conjuges, quam nec admittit reverentia naturalis, quæ Parentibus à liberis debetur, nec nimia æqualitas inter eos, qui proximè sanguini juncti sunt: opponi tamen posset etiam familiaritem quandam induci inter Heram & Ancillam, Dominum & servum in familia, nec propterea reverentiæ quicquam decedere, quam debent superioribus. (3) causa est, quia hodie post lapsum actus generationis, teste Augustino, cum pudenda libidine conjunctus; hinc naturaliter abhorret homo cum illa persona copulari, à qua vel ipse natales non sine inordinata concupiscentiâ accepit, vel cui ipse natales cum eadem concupiscentia est largitus, aut etiam cum illa persona, quæ ab eadem carne est decisa, à qua transfusos in se libidinis motus simul cum altera veluti sentit. Et hoc ipsum Scriptura etiam ostendit Lev. XVIII. & XX. quando dicit: *ne discooperias turpitudinem matris, sororis &c.* Cum enim in consanguineis

guineis & affinibus principium ortus nostri intueamur, debetur illis certa quædam reverentia quoad ea, quæ ad actum gignendi pertinent. Hinc filii Noæ Sem & Japhet aversa facie virilia Patris texerunt, & Cham maledictionem Patris ob irreverentiam & irrisionem incurrit Gen. IX. Notanter Augustinus lib. 15 de Civitate DEI cap. 16. *Nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale & laudabile: ut cui debet Causa propinquitatis Verecundiam, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem de quâ erubescere videmus & ipsam pudicitiam conjugalem.* Secundum quod concernit, illa ratio non videtur nobis esse contemnenda. Nam fundatur illa in charitate, quæ per genus humanum est dilatanda, quæ serpere debet ad alios, quæ non debet arctari & revocari. Quod ipsum colligere datur ex eo, quia DEUS dixit Genes. II. 14. *relinquet homo, qui ducit uxorem, patrem & matrem suam*, qua de causa, nisi quod amor iste debet se diffundere extra familiam, debet serpere foras? Neque obstat quod dicit, minus utile non statim esse illicitum, non enim saltem conjugium illud cum consanguineis est minus utile, sed etiam est peccaminosum, contra charitatem quippe & consequenter illicitum. Quæ autem addit ex lege Hebræis data, illa sunt peculiaris dispositionis & dispensationis divinæ. Quod (3) punctum concernit, non videtur satis tutum esse ad insitam fugam in ipsis affectibus sese reci-

Affinitatû diffundendarum ratio.

Fuga quæ affectibus insita est non arguit commix-

tionem & Naturæ lege illicitam. recipere, & horrorem illum naturalem in quibusdam animantibus brutis conſpicere; tum quia affectus ſine ratione indifferenter ſeſe habent, & conditio objecti, ex qua vel fuga vel propenſio lege & ratione manifeſtatur; tum quia, quod de mutis animantibus dicitur nec univerſale eſt, prout ipſe Author docet exemplo adducto à Gallis gallinaceis & aliis animantibus mutis, nec ſatis evidens, ſed obſcurum tantùm veſtigium & ſimulacrum; nec denique horror ex pudore & notitia alicujus legis natus, ſed horror ex facti commiſſi ſaltem qualicunque conditione & cognitione, & videant tales num urgendo hæc,non neceſſum habeant aſſerere, jus naturæ eſſe homini & beſtiis commune; tum quia, quod de camelo & equo Scythico producitur, non ſolùm ſingulare eſt,verum etiam alia parte laborat, nam 1. equos inceſtum deteſtari non conſtar, cum contrarium teſtetur Ariſtoteles 6. de hiſtoria animalium cap. 22. ſcribens : *Equi vel ſuas matres vel filias ſuperveniunt, atque tunc perfectum eſſe armentum videtur, cum parentes ſuam ineunt prolem.* 2. Byblis apud Ovid. 10. Metamorphoſeon deſiderans inceſtum cum fratre ad veſtigium oppoſitum reſpicit, & ſimulacrum non vetiti inceſtus, ſed ſignati deprehendit, concludit,atque in hæc verba erumpit:

Si tamen hoc ſcelus eſt: ſed enim damnare negatur
Hanc venerem pietas: coeuntque animalia nullo

Cætera

Cætera delicto: nec habetur turpe juvencæ
Ferre patrem tergo; fit equo sua filia conjux
Quasque creavit init pecudes caper ipsaque cujus
Semine concepta est, ex illo concipit ales.

3. Ipsa Scriptura non simulacrum hujus virtutis agnoscit in equis, sed oppositæ salacitatis Jerem. V. 8 quo referas illud Virgilii.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum,
Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
Potniades malis membra absumsere quadrigæ.
Illas ducit amor, trans Gargara transque sonantem
Ascanium, superant montes & flumina tranant.

Ad Th. XIII.

Observatio I.

De gradibus prohibitis quibusdam laxius loquitur Grotius.

In hac thesi agit Author de gradibus affinitatis & sanguinis ex transverso limite Lev. XIIX. expressis, & putat non à jure naturæ venire hæc interdicta, sed à DEO data esse humano generi, vel in prima Institutione vel in reparatione post diluvium. Sed (1) ta e.n

Verum naturæ lex vetet affinitatis & sanguinis gradus? Propugnatur affirmativa. Prima.

talem legem aliquam vel interdictum asserere, quod non sit juris naturalis, interim tamen universo generi humano latum, juxta quosdam hîc obtinere non videtur, quia hoc interdictum ita est comparatum, ut ipse pudor naturalis eidem fundamenti loco substernatur; quapropter posito quod per traditionem devenerit ad cæteras gentes, modus tamen tantùm propagationis ita notabitur, fundamento juris naturalis manente salvo.

Secunda. (2) Ipse Grotius ex Lev. XIIX. 24, 25, & 27. adducit talia, quæ satis ostendunt hæc interdicta fuisse aliqua ratione juris naturalis: evomitio quippe Cananæorum ob transgressionem harum legum est indicium has leges non fuisse forenses, & consequenter morales.

Tertia. (3) Locus ex I. Cor. V. ℣. 1. & seqq. de conjugio privigni cum noverca inter gentiles non audito, obligatio ad has leges in N. T. Matth. XIV. 4, ipsæ leges civiles Romanorum prohibitionem in gradibus consanguinitatis ad secundum gradum inæqualis lineæ extendentes, à gentilibus profectæ, satis ostendunt hæc juris certa ratione esse naturalis; neque verum esse, quod Grotius concludit circa finem theseωs veteris tantùm famæ de lege divina fundamento illa interdicta niti. Observandum autem (II) pro Grotio nihilominus quædam videri militare.

Militatur pro Negativa 1. (1) quod Levit. XIIX. 1. dicatur, has leges dari Israelitis, quorum Dominus DEUS erat, prout quoque vocantur judicia atque statuta passim Lev. XIIX. & XX. vid. cap. XX. vers. 22.

verſ. 22. hæc autem notant leges forenſes. 2.
(2) quod diverſitas aliqua ſit pœnarum, quæ conſequenter etiam probet diverſitatem delictorum, ut non omnia ſint juris naturalis, prout hoc ipſum conſtat ex Lev XX. 20. & 21. & (3) quod etiam miſceantur Levit. XX. 3.
Ceremonialia, adeoque non omnia ſint juris naturæ ibidem recenſita, ſed etiam juris divini poſitivi, ut conſtat ex ỹſ. 25. illius capitis. Verùm hæc non concludunt, non (1) tum quia etiam lex moralis verba illa decem æternùm duratura data ſunt Iſraelitis Exod. XX. quæ tamen maximam partem ſunt juris naturalis; directus fuit ſermo etiam ex Pontificiorum Interpretum ſententia ad filios Iſrael communiter, quia de rebus fuit ex æquo pertinentibus ad omnes, hoc eſt de præceptis moralibus cum aliqua permixtione judicialium; tum quia illæ leges quidem dicuntur judicia & ſtatuta, ſed de ratione judiciorum & ſtatutorum horum & qualitate intrinſeca nihil definitur, poſſunt autem etiam eſſe ſtatuta & judicia juris naturalis Ad (2) reſpondetur illam diverſitatem pœnarum ſaltem probare diverſitatem gradus in peccatis, ſub eodem tamen juris genere, quemadmodum Sodomiam & adulterium licet inæqualiter puniantur, tamen ſub eodem genere juris naturalis comprehenduntur. Præterea nondum demonſtratum eſt ducentem fratris viduam tantum eſſe à DEO puniendum ἀτεκνίᾳ, non dignum ſupplicio à ſuprema poteſtate irrogando. Unde etiam Toſtatus

Suſtinetur Incurſus primus.

Secundus.

4.

censet illud *absque liberis erunt* ita esse intelligendum, ut DEUS ipsos jubeat occidere nec velit permanere in opere illo nefario, ex quo filios habere possint, ipse Grotius asserit Sadducæos interpretatos fuisse: *nudi morientur*, ut pæna culpæ respondeat. Ad

Vltimus. (3) respondetur alia esse essentialia isti capiti, alia esse accidentalia. Essentialia de gradibus scil. prohibitis esse & manere juris naturalis, accidentalia autem illa esse alterius alicujus juris, & respicere speciatim populum Judaicum, quale quid comprehendit versiculus ille 25. cap. XX. quid quod ut consequens quoddam ex prioribus possit accipi hoc modo? quia ego tam diligenter separavi à reliquis populis quasi homines à bestiis, ideoque decet vos vel maximè ut in gratiam separantis, in testimonium illius discretionis vos separetis ab illis animalibus, quæ juxta illius judicium immunda contaminantia qualitatibus vel comparatè ad sacrificia, vel commestionem.

Improbationis graduum cum naturali Iure congruentia. (III) Observandum quo sensu itaque possit dici juris naturalis illud interdictum de gradibus. Existimamus autem juris naturalis esse non strictè & planè immutabiliter. Probè enim hîc distinguendum est inter ea quæ sunt juris naturalis strictè sic dicti, cujus oppositum intrinsecam habet turpitudinem, divinitus indispensabilem, & inter ea quæ sunt juris naturalis laxiori modo sic dicti. Illa prohibitio graduum non est priori modo juris naturalis, sed posteriori modo, & consequenter humanitus quidem

indi-

indiſpenſabilis, omnes homines obligantis, non tamen divinitus indiſpenſabilis, aut abſolutè immutabilis. Eſt Juris naturæ non abſoluti, ſed hypothetici quod regnat ſuppoſitâ multiplicatione generis humani, de quo in libro primo & juris naturalis non prout inter prima principia & naturalia ſubſiſtit, ſed ut ad moralem poſitivam ſe porrigit.

Ad Th. XIII.

Observatio II.

An Adamo ſit data lex de conjugio fratrum & Sororum vitioſo oſtendi nequit.

Deinde in hac theſi Author meminit p. 152. circa fin. has Leges ne fratres ſororibus miſcerentur ipſi Adamo cenſeri datas ab Hebræis. Verùm (1) hoc ipſum Hebræi non poſſunt ſolide & ſufficienter oſtendere, (2) ipſimet dubii ſunt, quibusdam hæc referentibus ad Adamum, quibusdam ad Noachum. (3) non probabile eſt datas illas Leges ut demum exercerent ſuam vim poſt multiplicatum genus humanum, ſed potius, ſi talis Lex fuiſſet data, increſcente multiplicatione videretur demum lata eſſe, aut ſi Adamo data, tamen vim ſuam exeruiſſe demum diffuſo ſanguine humani generis: quid etiam de illis præceptis ſit ſentiendum ſupra expoſitum, hoc quidem certum eſt Adamum noviſſe inceſtum eſſe ſub vitio, eſſe contra natu-

An de fratrum & ſororum connubiis Adamo lex ſit poſita.

naturalem honestatem, verum an Lex eâ de causa ipsi data sit eum cæteris istis præceptis & quidem non per inscriptionem in cor & mentem quo collimat Maimonides, sed exterius per promulgationem ut aliàs Rabbini accipiunt qui probare satagunt ex Gen. II. vers. 16. id est quod nondum liquidum inter Doctores.

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO. III.

Conjugium fratrum & sororum primis temporibus non fuit vitiosum.

An qui fratres sub initia Mundi sororibus mixti sunt violaverint legem? Affirmatur.

ULtimo disputat de conjugio fratrum & sororum, & producit ex Michaele Ephesio locum, quod ab initio res media fuerit. Verùm tripliciter potest hoc ipsum dubium expendi & expediri. (1) si ponamus conjugia fratrum & sororum esse contra jus, ut dicamus DEUM dispensasse, ob quam intervenientem dispensationem incestus ratio cessarit. (2) ut statuamus non tam dispẽsationem intervenisse quàm necessitatem, quæ fecerit ut ista conjugia non fuerint vitiosa ex comparatione boni publici, cui cedere debet privatum, quia ex uno sanguine DEUS voluit omnes homines existere Act. XVII. & ita bonum speciei in discrimen fuisset adductum cessante conjugio Caini cum Sorore, ideoque necessarium fuisse, cum alia non fuerit

rit quàm soror, ut ipsam duceret. Lex enim subintelligi vult exceptionem primordialem quod ipsum illustrari potest ex Physicis: ut enim ob bonum universi, ne detur vacuum in rerum natura, si terra hiat aliquo in loco aer descendit & ingreditur hiatum, cum hoc sit contra naturam particularẽ aeris, qui levis est, ita hoc ipsum quoque contigisse in primis istis matrimoniis. (3) denique dici potest aliquid esse contra Jus naturale vel absolutè tale, vel contra jus naturæ ex hypothesi tale; Contra jus naturæ absolutè tale non est conjugium fratrum & sororum, sed contra jus naturæ ex hypothesi tale, posita sc. multiplicatione, & abundantia hominum; contra hoc jus naturæ est tale conjugium & consequenter incestuosum, quam distinctionem exemplis illustravimus in annotatis ad lib. 1. ut dextrè Augustinus lib 15. de civit. Dei cap. 16. *Cùm Genus humanum post primam copulã Viri facti ex pulvere & conjugis ejus ex Viri latere marium fœminarum q; conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur, nec essent ulli homines nisi qui ex duobus illis nati fuissent, Viri sorores suas conjuges acceperunt quod profecto quanto antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius Religione prohibente.*

Illustratur simili Physico.

Actio quot modis Iuri naturali adversetur.

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO I.

Non per gradus debitæ diligentiæ ascendit ad Veritatem Grotius sed pontificiæ seductionis in hâc aberravit Materia.

Interdictio graduum affinitatis est legis perpetuæ

HIc Author noster (1) statuit Legem de non ducendis affinibus recti gradus & sororibus esse perpetuam, ceteras autem Leges non item. At hoc ipsum est papizare & Pontificiis subscribere. Nos enim omnes illas interdictiones, quæ Lev. XIIX. & XX. habentur, censemus esse juris naturalis in sensu supradicto cum graduum diversitate, (2) probare hoc ipsum intendit, & removere quæ obstant, & quidem probare vult ex Canonibus Apostolorum. At canones isti sunt suppositritii, quod constat tum ex eo quia ipse Gelasius, Anton. Possevinus & alii ex ipsis Pontificiis illos ad apocrypha referunt; tum quia multa sunt in Canonibus istis, quæ ab ipsis Pontificiis non probantur aut observantur, prout hoc ipsum constat ex Sixto Senensi, Baronio, Martino Peresio & aliis, tum quia neque de numero neque authore neque de authoritate horum canonum hactenus aliquid liquidi potuit etiam ex Pontificiis Scriptoribus, qui alias multum ipsis tribuunt, haberi. (2) falsum est quod respondet ad argumentum de peccato imputato

Canones Apostolorum subventanei.

Canan zo tum ex Pul- sionis causa inceftus quaque fuit.

tato

tato Cananæis, posse istam locutionem universalem restringi ad præcipua ejus capitis. Atqui contrarium habetur in ipsis terminis: Dicitur enim Lev. XIIX. *ne polluamini in omnibus hisce, quibus contaminatæ sunt universæ gentes*: dicuntur universaliter *illa omnia abominationes coram* DEO: Dicitur *omnem animam obnoxiam fore eradicationi* ex suppositione talis facti vers. 24. 27. 29. & 30. (3) vult probare suam sententiam ex eo, quia Jacobus habuerit duas sorores atque Amramus Jochabedam duxerit. Atqui hæc non premunt nos, sed potius Authorem confundunt, cui facem prætulit Augustinus, si voluisset attendere lib. 16. de civitate Dei scribens cap. 28. *Vnde illi Jacobo acciderit quatuor habere fœminas, de quibus 12. filios & unam filiam procreavit, cùm earum nullam concupisceret illicitè, divina indicat Scriptura. Ad unam quippe accipiendam venerat, sed cùm illi altera supposita fuisset nec ipsam dimisit, quâ nesciens usus fuerat in nocte, ne ludibrio eam videretur habuisse & eo tempore, quoniam multiplicandæ posteritatis causâ plures uxores lex nulla prohibebat, accepit etiam illam, cui uni jam futuri conjugis fidem fecerat.* Nam primò Jacobus non duxit duas sorores, sed deceptus Leam defloratam retinuit in conjugio per misericordiam, quam potuisset repudiare, per justitiam ut rectè sentit Lutherus, & probabile est dispensationem divinam intervenisse, quæ fecit, nè Jacobus in perpetuo pec-

Exemplum Iacobi duas sorores ducentis non facit pro Authore.

cato verſaretur; neque obſtat, quod Pontificii regerunt, fuiſſe conſuetudinem loci, ut duæ ſorores cum Viro conjungi poſſent, Labanum enim cùm decepiſſet Jacobum obtrudendo ei unam ſorotem, obtuliſſe ei etiam alteram, illum verò omninò nihil dubitantem continuò acquieviſſe, neque parentes eum poſtea reprehendiſſe, neque ipſum factum purgaſſe. At poſito fuiſſe conſuetudinem loci num propterea laudabilis fuit, annon invaleſcere potuit, ut cultus Theraphim ſive Idolorum, præterea ficta fuit illa conſuetudo, ut agnoſcit ipſe Janſenius, palam enim nuptias quaſi Rachelis celebravit, & ſaltem hoc ante oportuiſſet indicatum, & ſi conſuetudo hic utramque fecit paginam, cur adhuc opus fuit ſeptennali ſervitio: acquievit autem Jacob quia affectus in Rachelem deſponſatam conſtans & tanquam Vir bonus nolebat Leam παραδειγματίζειν. Secundo propria Vineta cedit ipſe enim ſtatuit Legem de non ducendis affinibus recti gradus & ſororibus ex quo multiplicari cœptum eſt genus humanum, eſſe perpetuam & hominibus communem, ut quæ honeſtate naturali nitatur, ita ut & irritum fiat, ſi quid factum ſit adverſus hanc legem ob vitium permanens, qui itaque propoſito ſuo convenire pòterit Exemplum de Jacobo ducente duas ſorores. Tertiò Amrami exemplum quod concernit, poteſt dici vel illo tempore rebus perturbatis lege nondum expreſſa, præprimis in Ægypto, viros etiam ſanctos fuiſſe ab-

Nec Amrami.

abreptos, ut minus dextrè hîc ſeſe geſſerint, (2) Jochebeda in Hebræo vocatur Doda, nec fuit ſoror Patris vel amita, ſed Patruelis ſive amitæ filia, prout Chanameel dicitur Dod in maſculino Patruus, cum tamen fuerit Patruelis Jer. XXXII. 12. 8. & 9. Agnoſcit hoc ipſum Vulgatus & LXX Interpretes, ex Pontificiis Janſenius, qui vult fuiſſe filiam Patrui dicique filiam Levi, ut Suſannna filia Judæ, Chriſtus filius David dicitur. (3) quid ſi voculam Dod accipiamus generaliter, quomodo demonſtrabunt diverſum ſentientes hunc nexum ſpecialem inter Amramum & Jochabedam eſſe neceſſariò admittendum, ſanè ex voce Dod hoc exſculpere non poterunt, cum in genere notet amicum vel dilectum Cant. 2. v.6. cap. 5. v. 1. & c. 6. v. 3. Tandem producit Canonem Elibertinum, atque putat ſeſe obtenturum, aliquem poſſe poſt obitum uxoris ſuæ ſororem ejus ducere. At (1) Concilium Elibertinum non fuit Concilium Oecconomicum ſive univerſale, & in quamplurimis canonibus ſatis exiguæ authoritatis, quamvis ſeculo quarto habitum. (2) quod ipſum concernit punctum controverſiæ, non poteſt probari conjugium tale, quod Author proponit, ut ſc. ducat aliquis ſororem uxoris ſuæ defunctæ, eſſe non prohibitum jure divino. Tale enim conjugium eſſe inter vetita computandum, liquet tum ex lege divina Lev. XIIX. 18. ubi dicitur: *ſororem uxoris tuæ non accipies*, & quamvis addatur *ad affligendam eam, & dum ad-*

Doda quid Hebræis?

Nec conſenſus Canonis Elibertini.

huc in vivis est, non tamen consequens est, propterea mortuâ illâ licitum esse hoc conjugium: quemadmodum non est consequens, abstinere jubetur filius à peccatis, ne Patrem affligat dum adhuc in vivis est, E. mortuo Patre cessare potest abstinentia à peccato, & debet; tum quia ratio satis valida produci potest: nam, si non ducere licet uxorem defuncti fratris, ut in terminis habetur Levit. XIIX. 16., etiam non licebit ducere sororem defunctæ uxoris: ratio est, quia identitas gradus hîc obtinet, est enim primus æqualis lineæ in affinitate; tum quia authoritate Theologorum nostrorum confirmatur hæc sententia, Heshusii scil. contra Hoffmannum, & Facultatis Theologicæ in Academia Jenensi. Cum enim quidam Judæus nomine Nathan mortua uxore contraxerat matrimonium cum sorore defunctæ, contra ipsum pronunciatum fuit, utut prætenderit legem illam Lev. XIIX. 18. (3) Canoni Elibertino opponimus alium canonem Concilii scil. Antisiodorensis, qui ita se habet: *Si quis post obitum uxoris suæ ducat aliam, malè facit; non licet duas sorores, si una mortua fuerit, alteram in conjugium accipere*, videatur Binnius tom. 1. Conciliorum, Bartholomæus Caranza in recensione Canonum hujus Concilii.

Ad

Ad Th. XV.

Observatio.

De concubinatu rectè pronunciat Author, ita tamen ut addat, quæ Errorem redolent.

Hic Authòr agit de Concubinatu, atque dicit, verum & ratum esse conjugium, etsi effectibus quibusdam juris Civilis propriis privetur, aut etiam effectus quosdam naturales impedimento legis Civilis amittat. Illustrat (2) exemplis, & tandem (3) concludit, sicut in statu naturæ inter tales, quales jam diximus, conjugium verum esse potuit, si femina esset sub custodia maritali, & fidem marito dedisset; sic etiam in statu Legis Christianæ verum esse conjugium inter servum & ancillam, aut liberam & servum. Quod (1) concernit, videtur præscindendo à jure Civili, concubinatum non habere rationem veri conjugii. Nam I. quando Patriarchæ habuerunt concubinas, vocantur illæ in textu originali Pilegeschim, ex quo constat non fuisse verum conjugium aut veras uxores, sed pellices saltem. Secundò Kizelius in Synopsi matrimonii & alii Jurisconsulti ancillas, quas Patriarchæ præter uxores cognoverunt, utut aliquid de ratione uxoris habuerint, tamen etiam de ratione concubinæ aliquid habuisse existimant, Tertiò notum est, concubinatum esse non honestatis sed voluptatis, & concubinam

Vtrum Cōcubinatus verum conjugium?

binam contradiſtingui matrifamilias, neque concubinatum dicere individuam & perpetuam vitæ conſuetudinem. Sed rectè hîc Grotius ſtatuit, concubinatum non omnem, ſed quendam verum eſſe conjugium præſcindendo à jure Civili, nec quæ eſt inter ſervum & Ancillam Conjunctio ſaltem dicere contubernium. Neque obſtat quod de Patriarchis objicitur. nam 1. vox Pilſegeſch non eſt talis vox unde derivetur vox Græca παλλακή & Latina pellex, quæ vocabula in ſequiorem partem accipiuntur, ſed deducitur à radice Pilleg diviſit, quaſi Pilegeſch ſit uxor diviſa ſive dimidia, h. e. primariæ uxori ſuperinducta. Verum autem conjugium fuiſſe Patriarcharum cum iſtis ancillis patet tum ex eo, quia nati ex tali conjunctione dicuntur filii, ut conſtat ex Gen. XXV. ℣ſ. 5. & 6. tum quia apertè dicitur Gen XVI. ℣ſ. 3. de Hagare Saram tradidiſſe eam Abrahamo marito ſuo ut eſſet Leiſchah h.e. pro uxore, ut & Gen. XXX. ℣ſ. 4. tum quia vera uxor Levitæ Jud. XIX. dicitur & concubina. Non obſtat 2. Kizelii ſententia, non enim ex utroque participarunt, ſed fuerunt uxores, interim tamen diſtinguendũ erit inter primariam & ſecundariam, & poſterioris generis fuerunt iſtiusmodi junctæ. Nec obſtat ultimum, quia concubinatus non unius generis eſt, & talis qui ita voluptatis non honeſtatis nomen habet, utiq; non meretur nomen conjugii propriè ſic dicti. Quod (2) concernit, rectè Author ſtatuit, inter hominem liberum & ancillam verum

Pillegeſch quid Hebræis?

Patriarcharum cum Concubinis verum fuit conjugium. Diſſipantur obſtantia.

rum esse matrimonium, ut & inter civem & peregrinam; & si ratio matrimonii denegaretur istiusmodi conjunctionibus quantum ad formam, male diceretur, quapropter saltem extrinsecè & ratione effectuum quorundam tale matrimonium potius contubernium fuit dictum, quam matrimonium. Quod (3) concernit, Author 1. ambiguè loquitur, quando statum quendam naturæ inserit, nisi hoc ipsum explicemus oppositè ad jura Civilia & dispositiones particulares horũ vel illorum territoriorum. 2. repetit suum errorem de veritate conjugii, modò fœmina esset sub custodia maritali & fidem marito dedisset, cum tamen præter custodiam plus requiratur, & præter fidem marito datam mutua ratio quoque illius. 3. Quod de statu legis Christianæ dicit, aut intelligit ratione temporis, aut ratione conditionis externæ. Si primum inter servum & ancillam etiam in statu Legis Christianæ fuit saltem contubernium, nam vigebat penes Romanos hoc ipsum tempore Christi & Apostolorum; Hinc Seneca: *Promisi tibi filiam in matrimonium postea peregrinus apparuisti: non est mihi cum externo connubium*, l. 4. de benef. c. 35. Si verò de conditione accipiatur, utique inter servum & ancillam, liberam & servum verum est conjugium, sed non vi conditionis & status, sed vi primævæ institutionis. Hinc male loquitur quando status Legis Christianæ meminit, si enim non datur Lex Christiana, etiam non dabitur status legis Christianæ.

Ad

Ad Th. XVII. XVIII. & seqq.

OBSERVATIO.

Jus majoris partis suo non destituitur fundamento, non tamen nimium est extendendum.

HIc Author agit de jure majoris partis, & ostendit qualis in aliis consociationibus sit obligatio, respondetque universitatem & ejus partem majorem nomine universitatis obligare singulos, qui sunt in societate in iis rebus ob quas consociatio quæque est instituta. Observandum autem hic (I) fundamentũ hujus juris, quod obtinet major pars, quod videtur triplex esse primum positum in præsumptione naturali, quod ubi major pars ibi major quoque perspicacia circa res agendas, cum plus videant oculi quàm oculus, secundũ ratio æquitatis, quã Grotius proponit, dicẽdo in iis rebus ob quas consociatio quæque instituta est, universitas & ejus pars major obligant singulos, quia credenda est fuisse voluntas in societatem coeuntium ut ratio esset aliqua expediendi negotia, tertium est, quia tale præsidium majoris partis ita comparatum est, ut aliquis acquiescere debeat illi ex eo, quia quod vult in sua causa, quando nullum aliud est remedium, id quoque debet velle in causa aliorum. (II.) Observandum jus illud majoris partis non obtinere in statu Monarchico, ubi summa potestas absorbet omne id quod

Iuris majoris partis fundamentum?

Ius Majoris partis in quo statu obtineat.

quod subditus sibi arrogat, nec etiam in Aristocratia, ita obtinet simpliciter, nisi velimus dicere ipsos Optimates esse tales, penes quos jus majoris partis sit. Quapropter maximè hic respicitur ad Democratiam, ubi tamen de qualitate majoris partis adhuc disquiri potest; & cum duplex sit judicandi ratio vel ad Legem & regulam, vel præter regulam, ex priori non potest esse jus majoris partis, ad regulam enim exiguntur actus in genere honestorum maximè, sed ex posteriori cum actibus quandoque cedit regula, ratio rationi, in classe sc. utilium. (III.) Observandum jus majoris illius partis non posse urgeri in causa Religionis, quasi major pars votorum possit determinare circa aliquod dogma fidei: tum quia & hic obtinet illud pervulgatum: multitudo errantium errori non parit patrocinium. Socrates qui Multitudini imperitæ fidem habent dicebat perinde facere, ac si quis tetradrachmum unum contemnens rejiceret & acervum e similibus congestum probaret; tum quia negotium Religionis est causa Dei, quam multitudo vel paucitas votorum non fulcit, uno Micha contradicente toti concilio Pseudo-Prophetarum; tum quia si dissensus sit in Religione, ad regulam sit respiciendum, non præter regulam agendum. Jus enim majoris partis est præter regulam. Interim tamen hoc fieri potest, ut si plurium votis aliquid collectum sit, Princeps attendendo ad plurium vota possit in externis deinde disponere de concluso, atque in suo territorio prohibere,

Ius majoris partis in Religionis negotio exulat.

hibere, ne contra id quod plurium consensu collectum est doceatur, agatur, disputetur. Adjiciamus quæ ex Ebræis adducit Socius Religionis pag. 99. Instit. ad Exod. 23. v. 1, 2, & 3. scribens; *Violenta omnino videri debet interpretatio ad illud Exod. 23. v. 1. quia 1. interpunctio ipsa violenta est. 2. quia verbum sive gerundium infinitivum* להטת *lehattot ad pervertendum, non nisi violente exponitur, ad inclinandum, id est acquiescendum plurimorum sententiæ: cùm longè alio sensu immediatè ante usurpatum sit, imò sensu contrario. 3. quia periculosa est interpretatio; cum sensus ejus esse possit; ubi videris tot antecessisse aliorum suffragia, quæ sufficiunt ad litem aliquam alicui, licet injustè, adjudicandum, adjunge etiam tuum suffragium: quorsum enim contra nitaris? quo sensu periculosior nullus dari potest. Verum est Hebræos alio paulum sensu accipere verba hæc; ut velint sequendam esse multitudinem quæ reum liberare & absolvere cupit, etiamsi unico tantùm voto major sit; non verò eandem si damnet unico tantum voto superior existens. Cui addunt: Quando lis est de pecunia, votum unum superans sufficit ad absolutionem aut condemnationem rei. At quando lis est de capite & vita hominis, necesse est ut ad minimum duo vota superent partem absolventem, ad condemnandum reum. Sed utut sit, violentam hanc esse interpretationem manifestum est, ac fortasse non minus periculosam: quia sive nocens sive innocens reus sit, hoc jubere*

juberi volunt ut procliviores semper simus ad liberandum & absolvendum quàm ad condemnandum: quod nescio an cum justitia conciliari ullo modo possit, & cum scopo divini hujus præcepti, qui est jubere ut in judicando conscientiæ & justitiæ ratio duntaxat habeatur, absque ullo personarum respectu sive προσωποληψίας, *sive pauci sive plures sint qui contra sentiunt: Gravissimum in judice peccatum esse, vel multitudine suffragiorum, vel gratia vel odio rei abduci ad aliquid faciendum contra conscientiam, vel ad iniquam sententiam ferendum: Nihil magis decere judicem quam animum judicio liberum, & nulli sive homini sive homini sive turbæ addictum mancipatumve. Cui sane non repugnat, ut cum plurium suffragio res geritur, ea pars obtineat pro qua plurima vota sunt; eamque etiam partem triumphare judex, licet dissentiens, siat. Hoc enim natura ipsa rei postulat, ut præcepto id juberi opus non sit, & salva sua cuique conscientia fieri potest,*

Ad Th. XXIV.

Observatio.

De discessu civium strictius putamus esse agendum.

Disputat Author quid liceat quantum ad emigrationem, vel abscessum à Civitate, & respondet distinguendo, quod gregatim. An abscedere cives à civitate possint?

tim.

tim quidem diſcedi non poſſit; interim tamen de ſingulorum diſceſſione aliam rem videri. Quod illuſtrat exemplo fluminis, ex quo aquam quidem haurire datur, non autem licet alio rivum diducere, fundatque hoc ipſum in pacto, quod concives inivерunt.

Grotiana explicatio caſtigatur. 1. Fundamentum illicitu diſceſſus reponendo;

At 1. fundamentum non ponitur hic adæquatum, quaſi negatio diſceſſus tantum radicetur in pacto concivium; Verùm præter hoc aliud & quidem proximius datur, nempe ſubjectio Civium, in comparatione ad Imperantem; nam ſi imperans habet poteſtatem in caput & dominium in bona ſubditorum, non poterit diſcedere, civis invito Principe, neque pactum ſi interceſſit quoddam ipſum ſaltem obſtringet; ſed vel maxime nexus ille, qui eſt inter Imperantem & ſubditum. Sicut autem ratione fundamenti Author non dextrè ſentit, ita quoque circa ipſum punctum controverſiæ. Non enim tantùm gregatim non poſſint diſcedere Cives, verùm etiam quiſque non poteſt ſeſe ſubducere, & quod de multitudine aſſerit Grotius, id quoque aſſerendum de ſingulis civibus; quod probatur 1. auctoritate divina; ſi enim jure divino ſubditus tenetur ad obedientiam Poteſtati ſupereminenti, & quidem unuſquiſque, nullus etiam nullo poſito pacto, poterit diſcedere invito Principe, eo ipſo quòd debet obedientiam jure divino Rom. cap. 13. 1. & ſeqq. 2. Probatur rationibus: Quia omnis ſubditus ita ſeſe habet ad Dominum ſuum, ut non poſſit illi ſeſe ſub-

2. Rationes firmantes producendo;

duce-

ducere, quod liquet, tum quia nemini licet deserere Patriam invitam, cum plus debeat ipsi, juxta plures quàm ipsi Patri; tũ ex eo, quia qui deserit Patriam, & sese subducit Principi, furti quoddam genus committit, quemadmodum mulier si discederet à viro, graviter peccaret, quia est sub illius Imperio, ita & hic sese res habet, & quidem multò magis, quantò arctior nexus, quoad subjectionem hic conspicitur; tum quia non tam nobis nati sumus, quàm Patriæ, & qui illi præest. 3. Denique probatur authoritate etiam profanorum Scriptorum. Nam rectè Cicero de Republica scribit: *Patria antiquior Parens est, quam is, qui ut ajunt, creavit, & major ei profectò quàm Parenti debetur gratia.* Si ergò Patriæ nemo anteponendus, etiam extranea Respublica non erit anteponenda. Hoc autem obtinet, nî contrarium sit exprelsè dispositum, populus gaudeat singulari libertate, prout de Germanis produnt & Historici & Politici. Sicut denique in ipso puncto non satis sibi constat Grotius, ita (3) Exemplum de flumine non quadrat: tum quia pariter posset colligi, de Domino numerosæ alicujus familiæ, & multorum servorum, posse illi quidem unum subduci, sed non omnes; tum quia impar nexus est omnium & unicujusque ad Dominum moralis, in parte autem aquæ majori & minori nexus est aliquis physicus; tum quia dispar hic est ratio; flumen enim in tantum mansit commune, in quantum aqua haurienda est ex illo ad po-

Ad Authoritatẽ provocando.

Similis adducti disparitas ostenditur.

tum, vel alium particularem uſum, juxta illud:

Quid prohibetis aquas, uſus communis aquarum eſt?

De quo ipſe quoque Grotius, cum in tractatu de Mari libero, tum in præſenti etiam cap. 3. lib. II. At ſinguli cives, & unusquisque illorum non ſeſe habet communiter & indifferenter ad hanc vel illam Rempublicam, ſed quæ hic eſt ratio univerſitatis civium, ea quoque eſt ſingulorum.

Ad Th. XXVI.

OBSERVATIO.

Arrogatio eſt ſub Adoptione.

Arrogationem adoptionis eſſe ſpeciem per diviſionem explicatur.

AUthor agit de ſpecie ſubjectionis nobiliſſima Arrogatione: atque definit illam, quod ſit talis ſubjectio, qua quis ſe ita dat in familiam alterius, ut ei ſubſit ad eum modum, quo filius qui maturæ eſt ætatis, ſub eſt Patri. Cæterùm hic obſervandum, arrogationem eſſe ſpeciem aliquam adoptionis, & adoptionem latius patere. Hinc adoptio duplex, quædam eſt, qua is, qui filiusfam. non eſt, vel quia aſcendentes per lineam maſculinam non habet, vel quia per emancipationem, aut alia ratione egreſſus eſt eorum poteſtate, ab aliquo adoptatur; quæ adoptio peculiari nomine arrogatio dicitur; quædam autem adoptionis ſpecies eſt ſtrictior, quando ſc. filiusfam. ab alio in filium recipitur, à quo immediatè non eſt

car-

carnaliter genitus. Et differunt hæ duæ species, quòd hæc sc. adoptio strictè sit dicta, est filiifam. illa verò illius, qui extra patriam erat potestatem. Aliâs Moralistæ etiam dividunt adoptionem in mancipationem & arrogationem, de quo ita pronunciat Satrianiensium Episcopo. *Adoptio est duplex, nempe Mancipatio & Arrogatio. Mancipatio, contractus est, quo Ioannes pater Petri cedit Francisco ipsummet Petrum in filium; ex cujus contractus vi, incipit Petrus non esse filius Ioannis, sed Francisci; & quia fieri non potest ne realiter loquendo ejus sit filius, incipit moraliter non esse Ioannis filius, & incipit moraliter esse Francisci filius: hoc est, virtualiter. Hic contractus Emptio solebat dici, quia adoptans pretio assis (hoc est hæreditatis integræ) filium à reali patre emebat. Augustus Cæsar Cajum & Lucium adoptavit domi per assem & libram emptos à patre Agrippa. Suetonius. Arrogatio est cùm aliquis emancipatus, qui sui juris aut morte parentum, aut superiori legitima quacunque authoritate, effectus est, arrogatur ab aliqua persona in filium. Utraque adoptio, ut perennis sit, debet non opponi legibus & sanctionibus publicis. Illa enim, quæ contra Leges fiunt, debent utique pro infectis haberi. Regula LXIV. Apud Romanos fiebat solenniter, Mancipatio per Prætorem, & per populum Arrogatio: quæ authoritate publica factæ, annulari & cassari non poterant. Ubi non suppetebat publica & politica Lex, jure-* Adoptionis divisio alia.

jurando utraq; pars adstringebatur institutore Q. Mutio apud Ethnicos Pontifice Maximo: Privati enim contractus etiam habent vim Legum, ex Regula LXXXV.

Ad Th. XXVIII.

OBSERVATIO.

Jus vitæ & necis non habent Domini in servos.

DIsputat hîc Author de jure, quod habent Domini in servos, atque asserit, jus vitæ & necis Dominos non habere in servos, sed illud esse ex populorum quorundam legibus. Ubi (1) expendenda est natura servitutis, in qua nõn commodè loquuntur quàm plurimi. Aristoteles putavit dari servos naturâ. JCti autem sentiunt, nullum talem dari, sed libertatem esse quandam naturalem facultatem, cum omnes naturâ nascantur liberi. Verùm rectè contra Aristotelem defenditur, non dari servum naturâ: tum quia servitus non est naturale quid, sed civile; tum quia, si natura daretur servus ex mente Aristotelis, Rex aliquis natus hebetioris animi deberet sese subjicere & submittere illis, qui ingenio ipsum superant; tum quia servi ita sese possent subducere imperio Dominorum, prætendendo naturalem facultatem perspicaciæ, generositatis, &c. quapropter longe aliud est, esse servili ingenio, & indigere directione & regi-

Nemo est servus Naturâ.

mine alterius; aliud est servum esse. Prius quidem naturale est, sed posterius ita dici nequit. Si autem quis velit ad oppositam deflectere sententiam, videtur etiam illa non satis esse tuta, nisi vocabulum Libertatis naturalis distinguamus. Naturale I. dicitur vel id, quod homini congenitum est, & per modum facultatis eidem inest; vel id, quod competit alicui homini, non quidem intrinsecè, sed extrinsecè nulla supposita constitutione Civili contraria. Priori modò libertas non est naturalis facultas: nam qua ratione potest illa locum habere in servo, qui naturalibus suis facultatibus etiam sub dominio gaudet; posteriori autem modò si accipiatur, admitti quidem potest, verùm ita impropriè dicetur libertas facultas naturalis. Quapropter potius dicendum erit, libertatem & servitutem esse conditiones politicas, discrimina statuum, non vel ex natura, vel ex jure aliquo naturali pendentes, sed ex dispositione divina, ex qua contingit e. g. ut aliquis in bello capiatur, & consequenter servus fiat. (2) quod concernit jus vitæ & necis Dominorum in servos, id ipsum dupliciter intelligi potest, aut supposita Republica & ordine civitatis, vigentibusque judiciis, aut præscindendo à tali statu; priori modò jus vitæ & necis Domini non habent in servos: Ut enim potestas publica absorbet jus illud in parentibus, ita quoque tollit hoc jus & potestatem privatam in Dominis. Posteriori autem modo non videtur absur-

Naturale quot modis dicatur?

Ius necis & vitæ Dominorum in servos an & in quo statu obtineat?

dum dicere Dominos habere jus vitæ & necis in servos, adeo, ut si e. g. Dominus esset in Insula, & in familia sua aleret servos, posset occidere vel per se vel per alios. Sed sicut hæc facultas ex parte subjecti est in Domino, posito tali statu, ita ex parte objecti requiritur sufficiens demeritum & causa supplicii, & quæ est ratio in tali statu Dominii ad servos, quantum ad facultatem necandi, ea quoque Patris, ut nihil peculiare hîc habeant Dominii præ Patribus. Posito verò Ordine Reipublicæ Moralistæ statuunt etiam rempublicam non posse vitæ & Mortis potestatem concedere in servos, & probant hoc modo: *Non potest Respublica concedere vitæ & mortis potestatem in servos, qui de facto sunt capti. Quia neminem innocentem potest Respublica damnare; atqui servi innocentes supponuntur: ergo non possunt condemnari. Consequentia est legitima, major desumpta ex Regula XXIII. minor certa. Subsumo; Atqui committere vitam ipsorum, arbitrio domini, ita ut poßint occidi sine nova causa, est illos condemnare: ergò. Si dicas, posse illos damnari propter invasionis dirum crimen, ratione cujus potuerunt & occidi & servari: respondeo, tunc quidem sine nova causa potuisse occidi, jam non posse: illa enim culpa est illis condonata, & mortis pœna, quam incurrerant, in servitutem commutata, standum est enim contractui, qui ex Regula LXXXV. habet vim legis.*

legis. (3) Author agendi impunitatem improprié jus dici existimare, & si Dominus servum occidat aut occidere posse dicatur, non hoc jus esse existimat. Habet autem Dominus rationem impunitatis juxta legem, Exod. XXI. 20. ubi dicitur: *si quis percusserit servum suum, vel ancillam virga & uno die vel duobus supervixerit, non subjacere pœnæ, quia pecunia illius est.* Quæ convenit cum lege Cornelia de Sicariis: *servus si plagis defecerit, nisi dolo id fiat, Dominus homicidii reus non potest postulari, modum enim castigandi & in servorum coercitione placuit temperari*, nec male ad legem divinam Pontificius Interpres notat: *agere de gentilibus servis & moderari iram dominorum in servos & ancillas: etsi enim dominus jus habeat castigandi mancipia juxta mensuram delictorum, non tamen jus habet vitæ & necis, ut ineptè olim censuerunt Romani. Dicit ergò hæc lex, si virgâ percusserit, non gladio: nam crediderim eum qui gladio percussisset, etiamsi post aliquot dies servus moreretur, pro homicida habendum & puniendum. Satis enim patet, eum qui gladio vel simili instrumento utitur, mentem habuisse necis inferendæ. Subditur, & mortui fuerint in manibus ejus, hoc est, interea temporis dum virga percutit. Vbi notatur immoderata & nimis sæva percussio, quæ baculi contusione fiat. Is, inquam, qui ita percusserit, & mortem baculi ictibus intulerit, criminis reus erit, hoc est, tamquam*

An agendi Impunitas dicenda sit Ius?

homicida morte punietur. Sin autem servus vel ancilla uno alterove die supervixerit, dominus non subjacebit pœna, quia pecunia illius est, hoc est, quia mancipium illius est pecunia emptum; ob eam enim causam jus habuit castigandi servum: & quamvis in puniendo excesserit, excessus tamen ille non fuit usq; adeò immoderatus, neq; certum an ex contusione illa mors secuta sit, potest enim vel per Medicorum vel per servi incuriam mors illa esse secuta. Itaq; in hoc posteriori causa tria illa attenduntur, ratione quorum homicidii reus non fieret dominus, scilicet quòd domino jus esset servum castigare, quòd castigatio adhibita licet esset immoderata, non tamen ita barbara & sæva esset sicut prior; deniq;, quod mors secuta non certò ex vulnere, sed aliunde nasci potuerit.

Ad Th. XXIX.

OBSERVATIO.

Laxat nexum contra Scripturam, quem DEUS adstringit, dum servo fugam probabiliter concedit.

An servus fugere possit?

IN hac thesi circa finem Author concludit: si immanis sit Domini sævitia, servos eos, qui ipsi se in servitutem dederunt, fuga sibi posse consulere. (2) probabilem esse hanc sententiam dicit, & tandem (3) ad dicta Apostolica respondet generalia illa esse, & saltem

tem subjectionem indefinitè indicare. Consimilia legas apud Casistas & Pontificios Theologos qui ita decernunt: *Si servus prudenter timeat à Domino occisionem vel mutilationem injustam, vel damnum simile, posse licite ab eo fugere, nec reverti, durante illo periculo. Ita Rebellus cum aliis ubi supra num. 6. Quod idem cum Antonio 5. part. tit. 3. cap. 6. §. 7. docent Molina, & Rebellus ibidem de servo, de ancilla, quos dominus ad peccandum sollicitat. Ita ut ea de causa in periculo peccandi mortaliter sint: imò eo ipso quod dominus ancillam aggrediatur, ut ea ab utatur, vel eam publicè prostituat, ut lucrum ex ejus turpitudine accipiat, potest fugere, & liberam se æstimare, ut cum aliis multis notat Thom. Sanchez. lib. 1. consiliorum cap. 1. dub. 9.* Hæc tamen indigent Explicatione, nam qui sese in servitutem dedit, ille est in nexu Domini, neque potest sese subducere illi, sicut enim aliæ res si transeant sub dominium alterius nō possunt, (si possibile esset) se subducere nec subduci, nisi cum crimine furti, ita quoque servus eo ipso quo est sub dominio non potest sese subducere Domino fugà, nisi velit contaminare sese illo crimine, hinc etiam fugitivos servos retraxit Simei, I. Reg. II. ℣s. 39. & 40. (2) Hæc sentētia non est probabilis, sed quæ conscientias laxat, ut pleræque Moralistarum; hausta est enim ex Lessio, cui calculum addunt Molina & alii. Lessius enim l. 2, c. 5. dubitatione 5. tres conclusiones format, quarum 1. Certum est posse

Qui ipsi se in servitutē dederunt fuga consulere sibi non possunt.

Nec ea tantum probabilis sententia est.

posse fugere, si non sint justè in servitutem tracti, nec solùm fugere, sed etiam vi repellere impedientes, & surripere à Dominis suis, quantum satis est ad compensationem injuriæ & operæ præstitæ, imò quantum possunt. 2. Si à Domino incitentur ad aliquod peccatum, qui rogatus nolit desistere, vel si inhumaniter tractentur, fugere possunt: quia, inquit, inhumaniter tractando facit eis injuriam, à qua se possunt eripere per fugam, cum alia ratio non suppetat. 3. Si Dominus sit Judæus aut Paganus Jurisdictioni Principis Christiani subjectus, vel sit hæreticus, servus Christianus hoc ipso fit liber, ac proinde potest Dominum suum deserere. Ut enim jam non excutiamus primam & ultimam conclusionem, media, quam approbat Author, ratione probabili plane non nititur: tum quia posito quod Dominus faciat injuriam servo non tamen potest propterea fugere, quemadmodum si Princeps injuriam faceret Civi non confestim posset sese subducere istius Jurisdictioni & Imperio: cum aliàs imperia & regna facile collaberentur; tum quia ita servis latissima porta aperiretur ad eludenda imperia Dominorum; tum quia alia ratio suppetit in tali casu nempe injuriam pati, patiendo enim injuriam nihil mali agit, sed exercitio patientiæ se DEO commendat, fugiendo autem male & contra conscientiam agit. (3) putidum est quod ita vult eludere dicta Scripturæ, quæ contrarium præcipiunt, nam 1. Apostoli informant in istis dictis Christianos

Sensus dictorum de subjectione servorum.

nos & conversos etiam, qui nunquam tam crudæ fuerunt mentis, ut omnem subjectionem rejecerint, tanquam pugnantem cum Christiana libertate, sed de dura, de iniqua tantùm fuere dubii, 2. hac ratione Apostolus commendasset subductionem servorum, in Rempublicā, & mores introductos illius temporis peccasset, & ex hoc capite potuisset accusari. 3. Disertè Petrum non solùm subjectionem privatam & publicam injunxisse, sed etiā subjectionē onerosam & iniquam, patet ex I. Pet. II. v. 18. 19. & 20. Vult enim ut servi sint subditi in timore Dominis, h. e. cum timore & tremore; Ut Hieronymus propterea scribat maximū esse servorum vitium Dominis contradicere, & cum aliquid jusserint secum mussitare; vult etiam ut pravis sese subjiciant, ubi per pravos non intelligit tales, qui sunt duri pravitate vitæ, sed genii & tractationis h. e. difficiles, morosi, ad verbera proni. Vult denique ut propter conscientiam ferant molestias, & patiantur injustè. Quæ omnia Grotianam elusionem obtundunt. Paulus fugientem servum Philemonis Onesimum ad dominum remittit ut constat ex Epistola ad Philemonem. nec obstat Fuga Jacobi & discessus à Labane Gen. 31. fugit enim ex Oraculo quale Deus servis non indulget. non Sævitia Domini, cui opponenda est patientia, si servitus sit infima per totum vitæ tempus, sin laxior & imperfecta ad præfixum terminum. no Mortis Metus, cùm adiri possit summa Potestas superior Domino, quæ fibulam impone-

dura contra Grotiū vindicatur.

ponere. de Servorum autem ſtatu veteri & diviſione legantur Petrus Ciaconus, Fulvius Urſinus, Titus Popma & Laurentius Pignorius.

CAPUT VI.

Ad Th. I.

OBSERVATIO I.

Juxta Authorem in translatione Dominii requiritur ex parte dantis voluntas per verba vel ſigna exteriora expreſſa non tamen neceſſariò traditio.

An ad trãslationem Dominii ſufficiat in dante ſolus voluntatis Actus?

HIc agit de eo, quod requiritur in dante ut alienatio fiat, & dicit in dante non ſufficere actum internum voluntatis, ſed ſimul requiri aut verba, aut alia ſigna externa, traditionis autem requiſitionem eſſe juris civilis & juris gentilum in propriè. Ubi (1) diſputant Moraliſtæ in primis Dominicus à Soto, num quis ſolâ voluntate naturali jure rei ſuæ dominium poſſit ad alterum transferre? & movent ſequentia 1. quia ſi pro ſuæ quisque voluntate transmittere poſſet dominium, ſequeretur actu quoque ſolo mentis interno id fieri poſſe, nam mentalis conceptus eſt vera locutio juxta Ariſtotelem. Hinc etiam votum DEO mente factum validum eſt. Si ergò voce aliquis poteſt donare, poterit & men-

mente. Consequens tamen videtur falsum esse, quia matrimonialis consensus, per quem uterque conjugum alteri se tradit, nisi voce aut nutibus explicetur signisque externis, minimè solidus est. 2. Si id cuique jus naturale indulgeret, ut esset arbiter suæ voluntatis in rerum suarum dominiis transferendis, sequeretur ejusmodi voluntatem neutiquam jure civili posse prohiberi; humanæ enim leges contra jus naturæ non valent. Consequens autem falsum esse patet ex creberrimo cujuscunque Reipublicæ statu & usu: Sic e. g. minores non possunt sua bona alienare. 3. Si unusquislibet posset pro suo arbitrio rem suam alienare, sequeretur eundem perinde posse pretii mercedisque dominium pro re turpi in alterum transferre; consequens iterum est falsum: qui enim corrumpendo Judici aut Assassino, ut hominem occidat, quicquam confert, etiamsi ultro hoc faciat, dominium tamen non transfert. Hinc videtur illud Grotianum non subsistere, juris naturalis esse ut rerum domini dominium aut totum aut ex parte transferre possint. Quæ tamen ex eorum quoque sententia non concludunt. Nam 1. de translatione dominii est sermo inter homines, votum autem est promissio non inter homines, sed inter hominem & DEUM. Quapropter non necessarium est ut per signa etiam exteriora fiat. 2. Translatio est duplex: alia quæ per translationem fit & contractum, ubi ultro citroque nascitur obligatio, & in tali utique

Moralistarum sententiá prima proponitur. Ratio prima secunda.

Additur tertia.

Translationis distinctio.

opus eſt ſignis externis, cum non ſit ſimplex datio ſed hypothetica, mutua ſcil. do ut des, prout patet in emtione & venditione. Hinc contractus matrimonialis talem conſenſum requirit, qui eſt per extrinſecam explicationem. Alia autem eſt ſimplex translatio, qualis eſt donatio, quæ nullam ab altera parte obligationem poſtulat, & de hac dubitant quidam: Nam, ſi firmato conſenſu mente do aut polliceor rem aliquam, poſtquam illa aſſertio vera eſt in mente, videtur me ligare. 3. Quod de interno mentis conceptu, dicitur illum eſſe locutionem, hoc dupliciter intelligi poteſt, aut quantum ad uſum Philoſophicum, aut quantum ad civilem converſationem: Priori modo illud ipſum obtinet, ſed non poſteriori. Quanquam etiam de uſu philoſophico poſſit diſputari, ſi quæſtio ſit, ut eſt, de locutione humana, quæ ordinariè notat aliquod externum & ſenſibile.

Mentis Conceptus qui ſit locutio?

II. Ad (2) argumentum reſpondetur, quamvis in jure naturæ fundetur, ut habeat Dominus poteſtatem abalienandi illarum rerum quarum eſt Dominus, tamen in eodem jure, vel ſi non jure, ſaltem ratione naturali & æquitate fundatur, ut voluntas Domini quandoque cohibeatur. Si enim homo naturaliter eſt animal civile, quod in ſocietate vivit, & coaleſcere in unum mortalium vita non poteſt, niſi à publica authoritate in pace contineatur, (quæ quidem authoritas tum cuſtos eſt Reipublicæ tum juſtitiæ judex:) ad legitimam autem cuſtodiam neceſſarium eſt,

ut

ut civibus prospiciat, ne antequam illorum libertas pleno rationis judicio ducatur, sua bona dilapident, de bonis pupillorum utique poterit disponere, & voluntatem abalienandi cohibere. Ad (3) respondetur Principem cogere posse cives, ut ubi opus est contribuant, quia Reipublicæ custos est, & quia unà justitiæ judex, posse & propter crimina tum Dominos suis privare bonis, tum alios ne recipiant inhabiles efficere, atque hac ratione tum ille qui corrumpendo Judici, tum ille qui Assassino pecuniam offert, eadem mulctatur, & quibus offertur illa pecunia inhabiles meritò fiunt, ne dominium ad ipsos transferatur, vel illud acquirant. De traditione Author disputat illam non requiri ad alienationem de jure naturali, sed saltem lege civili. Ut autem constet non de jure naturali requiri ad alienationem, probamus hoc argumento; Q. non in omni alienatione requiritur, illud ipsum non est per se ad alienationem, adeoque ex jure naturæ necessarium: Traditio non in omni alienatione requiritur. E. Major est evidens, quia à negatione universalitatis, & negationem perseitatis legitima est consequentia. Minor probatur ex alienatione, quæ fit per beneficia, ubi dominium transfertur per collationem & acceptationem, ex alienatione per hæreditates: Ut enim aliquis fiat Dominus hæreditatis sive per testamentum sive ab intestato, non requiritur aliud aliquid, nisi ut hæreditas adeatur; exemplo alienationis in legatis;

An ad alienandū requiratur de naturali jure Traditio.

ſi enim res aliqua legata ſit confeſtim hoc ipſo quo hæres acceptat hæreditatem efficitur ejus Dominus. Non itaque ex liquido ſunt, quæ quidam ſtatuunt, nempe traditionem requiri jure naturæ ad alienandum, atque alienanti imperfectum quoddam dominium ante traditionem adhucdum eſſe, adeoque actu primo conſequi dominium aliquem per titulum & voluntatem alienantis, actu autem ſecundo per traditionem: Supponitur enim adhucdum ſupereſſe aliquod dominium ante traditionem factam in alienante, ſupponitur traditionem complere alienationem, ſupponitur habere ſeſe per modum actus ſecundi & neceſſariò perficientis. De jure itaque naturali loquendo potius ita ſtatuendum eſt, ut non neceſſaria ſit traditio ad alienationem, interim tamen habet ſeſe traditio (1) per modum requiſiti utilis, & quandoque neceſſarii, quia per traditionem occurritur incertitudini dominiorum, quæ multarum litium eſt ſeminarium. (2) habet ſe per modum conditionis convenientiſſimæ ad uſum dominii & neceſſariæ, quia ſicut ut poſſim re aliqua uti naturaliter, requiritur in me vis utendi, & præterea in re conveniens applicatio, ſic etiam ut poſſim re aliqua moraliter uti tanquam Dominus illius, requiritur ex parte mea aliquod jus per contractum aliquem vel ſimilem modum, & præterea ex parte rei debita applicatio, quæ fit per tradiditionem vel apprehenſionem. Denique (3) requiritur traditio per modum complementi &in-

An ad alienandum Traditio ſit neceſſaria?

& indicii evidentis, ut hoc ipso intelligatur alienantem sese abdicasse dominio, & notum fecisse, quod accipiens nunc dominio istius rei alienatæ gaudeat. Quapropter quamvis traditio non sit necessaria de jure naturæ ad alienationem, est tamen rationi consona ad translationem dominii.

Ad Th. III.

Observatio.

In Imperiorum Alienatione nimium tribuit Author Populo.

AGit hîc de imperiorum alienatione, & dicit illa posse alienari, si sc. sint in dominio imperantis, sin aliter à populo, sed accedente Regis consensu, quia is quoque jus aliquod habeat quale Usufructuarius. At hæc cruda sunt. nam (1) posito regnum aliquod non esse despoticum, modo sit verum regnum, non Regis consensus erit postremum in alienatione, potestas autem alienandi penes populum, sed Rex poterit alienare, & populi consensus inter ultima erit ponendus. Majestas enim populo non relinquit facultatem alienandi. (2) falsum est Regem habere jus tantùm tale, quale usufructuarius, nam ut non dicam, non nisi in privatis dominiis hæc vocabula posse usurpari de usufructuario & proprietario, si ponatur rex saltem usufructuarius, ponenda erit proprietas & consequenter Majestas & regnum apud populum.

An alienandi potestas resideat penes Regē?

Rex non est usufructuarius Regni.

pulum. (3) Hæc non consistunt cum superioribus, ubi ipse Author de Regum statu, potestate & Majestate disputavit, & penes quem facultas est circa universum, imperium in caput, dominium in bona, quomodo dicendus erit usufructuarius. Nec obstat si dicatur, homines liberos non esse in commercio, omnem Rempublicā esse in populi usum constitutam, ejusmodi autem alienationes populo esse valde noxias, propterea nulli Regi hoc ipsum licitum. Nam (1) eo ipso quo populus est sub imperio alicujus Regis, non censetur constare hominibus simpliciter liberis, sed alterius imperio subjectis, utut non illa subjectone ultima, quæ est in regnis despoticis. (2) non omnis Respublica in populi usum est constituta, quum quam plurimæ etiam sint ad usum imperantiū, qui ad utilitatem intendunt publicam non intentione primaria & directa, sed secundaria & indirecta, quia in salute populi salus etiam Regis quodammodo fundatur. (3) si hæc vera essent, non fuissent tales alienationes omni tempore & toto ferè orbe receptæ, quæ arguunt ad minimum illas esse juris gentium.

Libertas populi alienationis Jus Regi non intercipit.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Consensus partis alienandæ non ita certus est, ut Grotius opinatur.

Consensus alienandi ad ipsam lienatio.

IN hac thesi requirit in partis alienatione, ut etiam pars de qua alienanda agitur consentiat.

ſentiat. Quamvis autem ille conſenſus poſſit facere ad melius eſſe abalienationis, interim tamen non requiritur ad ipſum eſſe alienationis. Nam (1) ſi ſermo ſit de imperiis deſpoticis conſenſus non requiritur, quia quemadmodum aliàs Dominus privatus poteſt partem ſervorum ſuorum ab alienare, etiam ſi illi non conſentiant, & circa invitos hoc jus exercere, ita quoque in deſpoticis imperiis ſeſe habet. (2) quod obvertit Grotius, qui in Civitatem coeunt, ſocietatem quandam contrahere perpetuam, id ipſum ita quidem dicitur, ſed dextrè intelligendum eſt. Nam perpetuam ſocietatem contraxerunt ſc. ſi nihil interveniat ex neceſſitate quadam, quod partis abſciſſionem exigat, ut ſervetur totum. (3) ſi Regna etiam non ſint deſpotica, nihilominus poteſt pars alienari etiam citra conſenſum iſtius partis. Si enim juxta aliquos Pater poteſt alienare filiũ & vendere etiam invitum, poterit etiam in regno, quód non eſt deſpoticum, ſed Regium Paterno æquale, hoc ipſum fieri. Quanquam circa hanc Conſequentiam & Antecedens illius nolimus principitare Sententiam & ſupra mentem noſtram expoſuerimus.

nem non pertinet.

Ad Th. VIII.

Observatio.

Non tollit actum principis contraria voluntas vel corporis, vel etiam partis.

Actú Principis in diſſenſus populi irri.

Author dicit, ubi manifeſta eſt in contrarium voluntas aut Corporis aut partis

tum non reddit.

tis nihil actũ debere intelligi. At hæc non possunt consistere. Nam (1) voluntas subditorũ eo ipso quo sunt subditi, subest Principi, quomodo itaq; illa volũtas potest in tantùm præjudicare actioni Principis abalienatrici, ut nihil actum esse intelligatur in illa actione. (2) supponit Author semper ad utilitatem populi esse respiciendũ & quidẽ laudabile hoc est sed non tale, ut si negligatur, actus oppositus censendus sit irritus, quod sanè in despoticis imperiis non obtinet. (3) quamvis concedamus Principem debere respicere ad utilitatem publicam, præprimis in alienatione partis ut totum corpus servetur, hoc ipsum non erit ex consensu partis alienandæ, nec requiret eam, sed erit ex officio Regis & potestate, qui etiam ab alienare potest invitam partem, ut servetur totum.

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO.

An Testamenta dicant alienationem & juris naturalis conditionem disputari potest.

An alienationis species sint Testamenta?

HIc agit de Testamentis, atque ponit illa speciem alienationis, (2) concludit illa esse juris naturalis. & (3) adducit exemplum Abrahami. Quod (1) concernit non videtur habere rationem alienationis adæquatè: tum quia si liberi sunt domini quodammodo paternorum bonorum existentibus adhucdum Patribus, saltem quoad illos non videtur esse species alienationis, tum quia ipso

pse Author p. 58. lib. 1. c. 3. th. 10. circa fin. successionem negat esse titulum Imperii, qui formam Imperio adsignet, sed veteris saltem continuationem, ita etiam circa privatos *ἀναλόγως* erit concludẽdum; tum quia ipsa Scriptura favere videtur, ut postea patebit, quapropter si statuatur testamẽtum alienationis species, intelligendum erit respectu extraneorum, qui non sunt partes familiæ, vel si eo usque etiam intelligatur, alienatio erit intelligenda quantum ad ipsius dominii perfectum usum, qui sicut per successionem ab intestato, ita per dispositionem testamentariam contingere potest. Secundũ quod concernit non videtur juris naturalis esse testamentum, tum quia juxta ipsum pronunciatum juris Civilis testamenta sunt Juris Gentium, quemadmodum forma testandi Juris est Civilis; tum quia aliquid iniqui videtur, inesse testamento, ab alienatur enim ab illis aliquid quibus naturaliter debetur; tum quia etiam de ipso jure gentium dubitari potest, non enim apud Persas, non Athenienses, & quod maximè nos concernit, non apud Germanos fuit hæc ratio abalienandi in usu, ut constat ex Tacito de mor. Germ. scribente. *Hæredes successoresque sunt liberi & nullum testamentum: si liberi non sunt, proximus gradus in possessione, fratris, patrui, avunculi.* At rectè Grotius statuit juris naturalis esse hoc senso quod scilicet jus Naturale non prohibeat testamentarias dispositiones, idque satis validè confirmat ex natura

Num Iuris Naturalis sint Testamenta.

An Iuris Gentium?

dominii; si enim posita rerum divisione jure naturali potest Dominus ab alienare ea quorum est Dominus, nisi obstet impedimentum quoddam civile vel aliud, etiam per dispensationem testamentariam licita erit abalienatio. Neque obstat quod testamenta dicantur juris gentium esse: tum quia notum est in jure civili passim jus gent. cum naturali confundi, & hos terminos synonymicè quandoque usurpari; tum quia Grotius hîc non attendit quid jus civile pronunciet de jure testandi; tum quia si verba accipiantur in ampliatione possunt dici juris civilis non tantùm Romani, sed etiam aliarum Civitatum & Rerumpublicarum, quæ modum quendam hic determinant & solennitates quasdam præscribunt, adeoque manet potestas disponendi per testamentum juris naturalis. Secunda ratio non concludit: tum quia saltem si procedit, procedit in quibusdam testamentariis dispositionibus, nempe ubi sunt liberi qui ab intestato succedunt, quibus aliquid hac ratione subducitur; tum quia licet Pater non possit ex toto subducere, potest tamen ex aliqua parte, quemadmodum in præsenti, ita per dispositionem in futurum, ex lege gratitudinis etiam respectu extranei; tum quia si non iniquum fuit Primogenito quondam ex dispositione divina cessisse duplam portionem hæreditatis, iniquum quoque non erit, si Pater in distributione bonorum acquisitorum inæqualitatem aliquam per dispositionem observet.

Opprimuntur rationes contrariæ.

Tertia

Tertia ratio non colligit, quia ipsa subverteret sententiam sive assertionem de testamentis, quod sint juris gentium. Nec obstat illud de Persis & Atheniensibus, quia deducitur à particulari, multo minus illud de Germanis: tum quia juxta Tertull. in Apologetico c. 16. Tacitus fuit mendaciorum loquacissimus; tum quia non est consequens, penes Germanos adhucdum simplicissimos non obtinuit testamentum, Ergò non est juris gentium; pari enim ratione possem colligere: penes Germanos veteres testante Aventino lib. 1. Chronicorum, non extabat Lex scripta, ergò etiam defecit Potestas legislativa, vel ipsa lex qualiscunque, cum cantarint suas leges, unde adhucdum hodie vox Gesetz in aliqua cantione; aut: penes Persas fuit probatus incestus, ergò est juris naturæ vel juris gentium; tum quia nec Tacitus negat, testamenta fuisse penes Germanos; aliud enim est ignorasse testandi jus, aliud nullum usum fuisse: prius non dicit Tacitus, nec possumus, nisi sub moderatione, nempe quod usus rarior fuerit, non ubique invaluerit, passim obtinuerit, idque ob defectum literaturæ & scripturæ, quemadmodum Romani testamenta condebant. Quis enim credat nihil disposuisse unquam hunc vel illum Germanorum de re sua post mortem ab hoc vel alio adprehendenda. Quod (3) concernit nempe exemplum Abrahæ non videtur illud ipsum posse urgeri à Grotio: partim quia in toto textu nulla fit mentio dispositionis testa-

III.

Respondetur ad exemplum.

testamentariæ, partim quia successio ab intestato regulariter obtinuisset mortuo Abrahamo, ut nulla opus fuisset testamentaria dispositione; Lothus quippe vi sanguinis succedere poterat in bona defuncti, partim quia hîc non de voluntario quodam disputatur, quod per dispositionem consecutus fuisset Eleasarus, quasi cogitaverit Abrahamum de adoptando filio Eleasari servi, cùm queruletur potius apud Deũ, & doleat quòd filius Eleasari servi esset successurus, non itaque Abraham agit de aliquo, quod jure futurum esse censebat, sed quod quocunque modo præprimis tunc temporis accidere poterat: quia enim Eleasarus erat primarius servorum, ideoque mortuo Domino potuisset herilem potestatem usurpare, domesticos & cætera bona sibi subjicere. Quapropter melius probare videtur hoc ipsum Grotius deinde in notis ex Deut. XXI. Syracidis c. XXXIII. Ad locum enim Deuteronomii XXI. 16. annotat: *Ius ergò pater habebat assignandi cuique liberûm suas portiones donando sive testando quæ valebant usque ad Iubilæum*: ad locum verò Syracidis observat, *distribui solitam esse hæreditatem in tempore Exitus testamento, non contractu.* An tamen solidè concludant intentum dubitamus. Lex enim ex Deuteronomio adducta libertatem testandi tollit, supposito jure contrario ex Primogenitura, nec colligi potest: prohibetur ibi testamentum in certũ casu, ergò aliâs fuit in Usu, utut extra hunc licitum illud fuisse concludi

cludi possit. quamvis non negemus etiam ex nostris collegisse inde parentes debere liberis hæreditatem relinquere ac de ejus divisione inter liberos Testamento disponere. Locus verò ex Syracide adductus à quibusdam nõ accipitur de testamentaria dispositione, sed de actuali circa tempus Mortis Distributione.

CAPUT VII.

Ad Th. I.

Observatio I.

Rectè dicitur leges illas, quæ bona Naufragorum fisco addicunt esse injustas.

Quanquam mos hic apud aliquos obtinuerit, inveniantur etiam qui putant Principibus & Regibus licere hîc quod non convenit privatis, nec non Dominium obtendant illius portus & littoris in quod ejecta fuerunt bona divinâ providentiâ, & tributa à Summo omnium Moderatore non tamen probari potest Consuetudo illa. quamvis enim quorundam fuerit, adversa tamen fuit ipsi rectæ rationi & particularis, nec stabilita in honestatis seminibus, sed utilitatis profanæ lolio: quamvis etiam dispar sit ratio Principum & privatorum in adjudicandis bonis, naturalis tamen legis est alterius & quidem miseri bona sibi non qualicunque modo appropriare. Inter prima principia recensentur:

Rationes pro Principe sibi vindicante bona Naufragorum.

Solutio illarum.

Suum

Suum cuique tribuere & neminem lædere: quamvis denique littoris dominium subsistat non tamen in immensum licentiæ Oceanum se porrigit, & ut terrarum dominium non jus aut facultatem dat Principi transeuntium ex infelici casu amissa Bona sibi facere propria, ita multò minus in naufragio, nec si ejiciuntur in littus Domini disponente sic DEO in favorem Regis aut Principis hoc est interpretandum, sed illius qui superest naufragio, quem DEus moderatè castigare voluit, cujus solatio aliquid relinquere statuit, ex cujus Bonis quædam servare decrevit, cæteris forsan illi in peccatum aut luxum aliâs cedentibus ablatis, cùm servata subveniant necessitati.

Argumenta contraria; Manet itaque fixum, esse illum morem contra justitiam, quæ non admittit aliquem re
I. sua citra factum privari, consideret Rex an
II.
III. æquum sit alterius infortunio sibi felicitatis incrementa quærere, expendat quisquis ingenuus est illud principium intimè fixum: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris & fingat se esse in tam tristi statu infortunato casu, attendat esse hoc contrà humanitatem. Barbari naufragũ Paulum & socios exceperunt, foverunt, num Barbaris magis inhumani erunt, qui inter moratiores recensentur? esse denique contra Charitatem Christianam, quæ vult ut proximo vulnerato, indigo, prostrato subveniamus, oleum affundamus, manus commodemus, non afflicto afflictionem addamus, magis dejiciamus & deprimamus, Unde etiam Imperatores Hadrianus & Antoninus

ninus laudabiliter ſtatuerunt, ut ſi naufragio navis expulſa fuerit ad littus vel terram attigerit ad Dominos pertineat, addito: *Fiſcus meus ſeſe non interponat*, eo ipſo improbantes illud Poetæ: *Res fiſci eſt quodcunque natat.* Conſtantinus conſimiliter cujus verba adducit Grotius, nec non Patrum noſtrorum tempore Carolus quintus laudatiſſimæ memoriæ Imperator. ἀϐλεψία tamen in ſignis eſt, quod Bodinum inculat, qui oppoſitum habet, & de hâc conſuetudine diſertè pronunciat: Jus quæris, error jus facit. at ſi non peccatur errore, ſed ſcientiâ ſcelus eſt, quod erroris ſpecie prætenditur. Quam dira itaque illa Caramuelis lib. 2. pag. 88. §. 317. *Poteſt Rex in omnium opinione interdicere ne amicorum naves ad talia loca appellantur, ne fluvios ultra tales terminos adſcendant; cur non poſſet acceſſum concedere ſub onere, quod, ſi naufragium patiantur, divitias univerſas perdant. Nemo peregrinus tenetur illa littora adire; & ſi adit, cenſetur ultro & voluntarius admittere gravamen impoſitum. Si conſulamus experientiam centeſima navis perditur violentiâ undarum. hic ego. Solvimus Anglis nummum trigeſimum, hoc anno 1640. nam bellum inter Hiſpanos & Hollandos ſævit; ſolvimus, inquam, ut habeamus aperta littora & portus patentes; cur non & bona naufraga illis libentiſſimè cederemus loco nummi trigeſimi, quem damus? Dicendum igitur eſt unamquamque ſupremam Monarchiam eſſe ſuorum littorum dominam, poſſeque*

Bodinus oppoſitum tenet illius, quod Grotius ei tribuit.

que exteras naves aut non admittere, aut admittere impoſito tributo & gravamine etiam exorbitante: cui nimium videatur, non appellat; & ſi ad nos proficiſcitur cenſendus eſt ſuo jure cedere noſtras leges admittere.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Et in conſcientia non eſt tutum,& in vita civili periculoſum & ex ſacris non demonſtrabile licere rem ſibi vendicare deficiente probatione in judicio.

Injuſtum eſt quando juris explementum per judicem obtineri nequit, rem propriam ſibi vendicare.

IN hac theſi Author ſtatuit,ſi jus certum ſit, ſed;ſimul moraliter certum,per judicem juris explementum obtineri non poſſe, ex defectu probationis poſſe aliquem rem ſuam ſibi denuò appropriare, & hoc ipſum confirmare ſatagit in notis exemplo Hebræorum, qui in compenſationem operæ res Ægyptiorum cœperint. At (1) hæc ſententia laxat conſcientiam, hauſta eſt ex hypotheſibus Moraliſtarum Pontificiorum, & deviat à veritate divina,quæ hocipſum nunquàm probavit, nam tutius id ſemper eſt in conſcientia in quo non pecco, utut jacturam rei temporalis faciam, quàm in quo pecco & prævaricor: Pecco autem ſi in caſu deficientis probationis quando juris explementum per judicem obtinere non poſſum, mihimet ipſi jus dico; Non

Non pecco autem sed patior tantùm aliquid, si in tali casu jacturam rei meæ patiar. Id itaque quod tutius hîc amplectendum erit. (2) Sicut hoc ipsum in foro interno conscientiæ non potest admitti, ita quoque aliàs suis urgetur difficultatibus & incommodis: tum quia in tali casu malæ consequentiæ certissimum est periculum: quilibet enim ita potius jure suo vellet uti, quàm judicium subire, compendiosiore via & ut talis existimat certiore ad recuperendum rem, unde summa in Republica confusio; tum quia ita in vilipendium adduceretur officium Judicis, utpote qui præsupponitur à Grotio adesse, jus dicere, & saltem defectum esse ex parte actoris, quantum ad documenta probationum; tum quia hac ratione sese magis implicabit talis Jus naturæ prætendens & sua recuperans privato ausu: conquerente enim altero adversus vim & de neglectu sententiæ Judicis vel judicio, vero Domino deinde vi eripietur id, quod privato ausu recuperare studuit, & illi assignabitur, qui non est legitimus Dominus. Tertiò quod concernit exemplum Hebræorum, illud plane huc non quadrat: nam (1) Hebræi non sibimetipsis dixerunt jus, sed DEUS Dominus principalis jussit hoc ipsum, ut constat ex Exod.3.v.ult. sive igitur hîc DEUS consideretur sub ratione Domini, sive sub ratione Judicis, nõ quadrabit hoc exemplum. Priori enim modo habebit rationem donationis: aliud autem est donatio ab alio facta, aliud est rei alicujus subductæ aut debitæ pri-

Neminem rē suā sibi posse privato ausu appropriare Hebræorũ exemplo non probatur.

vato ausu facta recuperatio, posteriori modo itidem erit mercedis assignatio ex judicio, non privata Israelitarum animo facta appropriatio, atq;ita consideravit hoc negotium Author Sapientiæ c.10.v.20. scribens: *Deum redidisse justis Mercedem.* cui succinit Alcimus: *tolluntur avari sic Pharaonis opes: quem tunc mercede solutâ Servitii longum credas taxasse laborem.* Sunt qui putant Ægyptios ipsos pronos fuisse in Vasorum ipsorum vel donationem vel derelictionem, partim quia tanquam Domini secundarii donis Hebræos ornarint, alii ut celerius discederent, alii propter vicinitatis consuetudinem, teste Josepho l. 2. c. 5. quid autem donationi commune est cum hoc casu & actu quem Author proponit? Quia vero hoc suspectum est Interpretibus Josepho à populo suo suspicionem furti amoliri volente, in medio relinquimus hanc causam; partim quia si commodatum fuit, cum petierint ab Ægyptiis, vestes & vasa aurea atque argentea, restitutione fuerunt absoluti & ex interpretatione divina hoc ipsum cedebat in præmium laborum; partim quia si observemus textum originalem Exod. XII. ℣ſ 36. dicitur in illo Ægyptii fecerunt petere eos, ipsi ergò Ægyptii animarunt illos ad petendum, & ultro obtulerunt, adeo ut etiam exiverint Israelitæ ex Ægypto juxta Josephum & alios flentibus Ægyptiis, & pœnitentibus ob malam tractationem præteritam.

Ad

Ad Th. III.

Observatio.

Succeſſio ab inteſtato non eſt ex Conjectura voluntatis, ſed Jure naturali.

Author hîc agit de ſucceſſione ab inteſtato, atque putat illam colligendam eſſe ex præſumta voluntate defuncti. Sed non videtur admittenda eſſe illius opinio, cum potius juri naturæ tribuenda ſit, quod ipſum non colligimus ex II. Cor. XII. v. 14. Si enim Parentes bona acquirunt liberis ſuis, conſequens eſt jure naturæ ipſis cedere acquiſita poſt mortem parentum. Quod argumentum confirmat (1) ipſe textus Apoſtolicus debitè expenſus: nam theſaurizatio fit in poſterum, naturaliter autem & ordinariè filii ſuccedunt parentibus, E. etiam ſuccedunt in illa, quæ quæſita ſunt in poſterum. (2) ex analogia hoc ipſum & applicatione colligitur: Paulus enim hoc usque ad paternitatem ſpiritualem extendit & ex jure naturæ deducit, concluditque; Ego tanquam pater veſter ſpiritualis ſpiritualia vobis impendo, atque relinquo. (3) ipſe Grotius in Commentario ad illum locum adjicit illud Pauli Juriſconſulti: ratio naturalis quaſi lex quædam tacita liberis parentum hæreditatem addicit. Hinc etiam contingit, ut detur querela adverſus teſtamentum, quæ querela contra inofficioſum teſtamentum non locum

Succeſſio ab inteſtato originem ex Iure Naturæ habet.

Confirmatur dicto Pauli ex 2. Cor. XII.

haberet, nisi profundius principium hîc locum haberet, nempe juris naturæ.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO I.

Parentes maximè debent alimenta liberis.

Quomodo Parentes alimenta liberis debeant?

DIſputat hîc de alimentis, an ſc. illa à parẽtibus liberis debeantur. & (1) putat deberi non ſtrictè ſumto vocabulo debiti, ſed latè. (2) probat quod & quomodo debeantur, & (3) ad naturales & vulgo quæſitos atque ex damnato legibus concubitu procedit, concluditque canones Chriſtianæ pietatis & illis aliquid hîc aſſignare. Quod (1) concernit, non poſſumus admittere in laxa ſaltẽ ſignificatione debiti cẽſeri parentes obſtrictos ad alimenta. Nam (1) laxior illa obligatio eſt etiam in cliente, inter quem & patronum tamen non tantus eſt nexus quantus inter parentes & liberos. (2) quod juris naturalis eſt, id ipſum non eſt debitũ ſaltem voce hac in laxiori ſignificatione uſurpata, ſed ſtrictè: juris autem naturalis eſt alere liberos; quod ipſum probatur tum ex eo, quia ipſa natura oſtẽdit id quod produxit ex defectu nutrimenti productũ non confeſtim objicere debere interitui: videatur Seneca l. 6 de benefic. c. 23. tũ quia ipſa natura hunc in finẽ proſpexit infantibus in utero & extra uterum per vias alimenta deducen-

centes & lac in mammis. Doctè & piè Basilius: *Summa profectò dilectio, summus amor brutis est inter parentes ac fœtus suos: quapropter & qui ea condidit DEUS, defectum rationis acrimonia sentiendi opulentiore temperavit, solatusque est. Nam unde fit, ut in obvium quidem tam copiosum numerosumque gregem stabulis exiliens agnus, matris suæ continuò percipiat vocem, ad eamque properet, atque lactis fontes proprios rectà petat, papillisque maternis contentus sit, etiamsi perparum habeant succi, præteritis haud paucis uberibus lacte distentis? Quia mater ipsa inter tam multos numerososque agnos, eum internoscit, ut proprium. Una vox omnium est, unus idem sæpe numerò color, unus etiam penitus odor quatenus odoratus noster novit discernere. Atqui istis inest quædam sentiendi facultas nostrâ longè nimirum exactior, quâ suum cuique proprium facile dignoscere licet*, tum quia qui finem desiderat, etiam in media fertur, finis autem est naturæ ut parentes per liberos reviviscant, & cum se non possint conservare in individuo, conservent se in posteritate & specie, juxta Aristotelem I. Oeconomicorum c. 3. cum autem hoc non fiat per nativitatem, nisi alimentorum subministratio successerit, ipsa natura dictante alimenta consequenter subministranda erunt, ut illa continuatio in specie obtineatur. (3) si necat, qui non alimenta subministrat, & contra jus naturæ agit, contra naturalem instinctum, juxta illud Augustini: *si non pavisti occidisti*, consequens

quens erit ſtricti eſſe juris, erogare alimenta natis, adeoque deberi non ſolùm ex qualicunque honeſtatis ratione.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO II.

Argumentum Grotii nimis generale vacillat, quanquam quod de Qualitate vitæ prodit recto ſtet talo.

ALterum punctum expendendum eſt de Argumento quod nimis generale, qui dat formam dat quoque ea quæ ad formam ſunt neceſſaria, quare qui cauſa eſt ut homo exiſtat, is quantum in ſe eſt & quantum neceſſe eſt proſpicere ei debet de his, quæ ad vitam humanam naturalem & ſocietatem ſunt neceſſaria. Nam (1) hoc axioma eſt phyſicum, non applicabile ad debitum aliquod juris, & indicat quid neceſſariò ſequatur in naturalibus, non autem quid debeat ſequi vi alicujus obligationis, nec conſequens formam vitæ hîc eſt Conſervatio per alimenta ſub ratione alicujus proprietatis, ſed conſequens per modum officii ſuppoſita productione & Jure in fœtum ex naturali inſtinctu, & divino mandato. (2) aliter poſſet informari & commodius, ſi ſc. concluderet hoc modo: ſi ipſa natura fœtus ſuos non terris tantùm oſtendit, ſed etiam incrementa largitur, tunc multo magis homo, qui ratione gaudet, nõ ſolùm cauſa eſt ut homo exiſtat, ſed & rationabiliter debet augmenta & incrementa natis convenientia,

An ad Iuris debitum pertrahi poſſit axioma; Qui dat formã dat quoq; ea, quæ ad formam ſunt neceſſaria?

ut Basilius supra laudatus conclusit, cui addimus Ambrosium ita ratiocinantem. *Discant homines amare filios ex usu & pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatu sedulo prosequuntur, & sollicitæ, ne teneritudine deficiant, cibum suggerunt, ac plurimo tempore nutriendi officia non derelinquunt. At verò fœminæ nostri generis cito ablactant etiam illos quos diligunt, aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt.* (3) Quod dicit de naturali & sociali vita, hoc ipsum rectè sese habet, & proinde consequens erit non deberi tantùm alimenta qualiacunque v[illegible]tis, sed etiam alia & quidem de jure naturæ, nempe informationem, ut artes addiscant, vel aliquid unde se sustentare possint, collectionem bonorum in futurum, ut prius quidem patet ex Epistola ad Tit. III. v.14. posterius autem ex II. Cor.XII. v. 14. Et hæc esse Juris naturalis, ut etiam alimentorum procurationem, patet apertissimè ex I. Tim. V. vers 8. ubi deterior dicitur esse infideli, h. e. Gentili, qui adhucdum lumine naturæ utitur, qui suorum curam non habet, cui addatur illud Christi Matth. VII. vers 9. Unde Tamburinus lib. quinto § 1 pag 66. *Nomine alimentorum hic veniunt victus, vestitus, domus, lectus, medicina. impensæ funeris imò & Uxoris filiiq; sustentatio: atque hæc omnia juxta cujusq; conditiones ita ut filio Nobili debeantur famuli & Pædagogus & libri & impensæ necessariæ ad studendū & juxta morem patriæ etiam Equus. Hæc enim & similia cum his indigeat filius alimentorum nomine hic com-*

Secundum Ius naturale liberis præter alimenta deberi alia.

prehenduntur: uno verbo debentur alimenta secundum statum non verò solùm secundum naturam.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO III.

Rectè Author perstringit Leges Romanas, ambiguè tamen de Correctione illarum loquitur.

Alimenta non tam Christiana Charitate quã naturali Iure debentur.

TErtium quod concernit, rectè quidem Author reprehendit leges Romanas; verùm (1) quando dicit Canones Christianæ charitatis hunc rigorem correxisse, si hoc intelligat citra ostensionem & obligationem juris naturalis, quasi Canones illi correxerint hoc ipsum ex vi Christianismi tantùm, admitti hoc nequit, cum lex naturæ quoque hîc obstringat, neque tantùm ex Christianismo hoc ipsum pendet. (2) alimenta possunt duobus modis æstimari 1. quatenus præcisè sunt ad vitam sustendendam necessaria. 2. quatenus requiruntur ad honestam sustentationem vitæ juxta qualitatem personæ, quamvis jure Cæsareo talia cõgrua alimenta olim negari debebant vel poterant spuriis sive ex coitu damnato conceptis, non tamẽ alimenta quæ ad vitã necessaria sunt, & stricto naturali jure omnibus debentur liberis, quippe quorum natura communis est, tamen priori modo jure Canonico tenetur Pater & quidem conformiter Legi naturæ: unde etiam Moralistæ Azorius

Quæ Iure Cæsareo alimenta spuriis interdicantur?

rius

rius, Molina, Fagundez ſtatuunt, utut leges civiles videantur Alimenta prohibere, correctas tamen eſſe à jure Canonico, cùm ſit de Jure naturæ, ut Pater alat filium, quacunque tandem ratione ab eo ſit genitus; deducitur etiam patrem poſſe imo & debere relinquere filio ſpurio alimenta proportionata ſuo ſtatui, & filiæ ſimilem dotem ut quæ ſuccedat loco alimentorum, conſtituere. (3) poſito etiam filium vel familiam crimen admiſiſſe, ob quod jure exhæreditari poſſit, nihilominus alimenta denegari non poſſunt ea quæ ad vitam neceſſaria ſunt, ſed ſaltem illa quæ ad congruitatem vitæ juxta Covarruviam, quàmvis Gabriel Vaſquez in contrarjum nitatur, & putet privari poſſe omnibus alimentis etiam neceſſariis, niſi in extremo neceſſitatis caſu videatur Covarruvias, Reginaldus, Bonacina Tomo 2. diſp. 4. puncto 6. & §. 1. Illud autem putidum quod Laymannus neglectâ attentione ad jus naturæ admittit cum Molina, poſſe interdum licitè parẽtes exponere filios ſpurios, quando ita neceſſe ſit ad occultandum Crimen & gravem vitandam infamiam, adhibibitâ tamen cautione ne proles frigore vel alio accidente moriatur, Libro 3. Tract. 3. part. 3. cap. 14. quæſt. 3. pag. mihi 240. quibus longè ſaniora ſunt illa Pauli Juriſconſulti: *Necare videtur non tantum is qui partum præfocat, ſed & is qui abjicit & qui alimoniam denegat & is qui publicis locis miſericordiæ cauſa exponit, quam ipſe non habet.*

Quibus Alimentis filius exorbitans privari poſſit?

Liberorum expoſitio nunquam licita.

Ad Th. V.

OBSERVATIO. I.

Rectè dicitur liberos obstrictos esse parentibus ad Alimenta.

DIsputat Grotius de obligatione liberorũ erga Parentes, & (1) statuit deberi parentibus alimenta à liberis; (2) dicit non hoc esse æque ordinarium atque illud quod de liberis dictum; (3) hæreditatem dicit sequi liberos partim ob præcisum debitum naturale, partim ex conjectura naturali. Quod (1) concernit non videtur esse debiti & pietatis ex seqq. argumentis: quia I. lex moralis, quæ cum primæva naturali coincidit, nihil requirit præter honorem parentibus exhibendum. II. quia Apostolus disertè dicit, II. Cor. XII. 14. *Filios non debere thesaurizare parentibus, sed parentes filiis*: illis autem aliquis debet thesaurizare, quos tenetur sustentare: Si itaque filii non tenentur thesaurizare Parentibus, non tenentur quoque istos sustentare. III. quia pietas non solùm sese extendit ad parentes, sed etiam ad alios consanguineos & concives, non autem tenetur aliquis omnes consanguineos & concives sustentare: Ergò. Verùm hæc argumenta non concludunt. non (1) quia honor parentibus debitus latissimè est accipiendus, in quantum includit etiam subventionem, hinc Hieronymus disertè in cap. 15. Matthæi: *ho-*

Vtrum teneantur liberi aluněta parentibus sufficere? Rationum adversantiū I.

II.

III.

Dissolvitur pŭma.

nor in Scripturis non tantùm in salutationibus & officiis deferendis quantum in Eleemosynis ac numerum oblatione sentitur. Honora inquit Apostolus, viduas quæ verè viduæ sunt, hic honor donum intelligitur. Et in alio loco: Presbyteri duplici honore honorandi, maxime qui laborant in verbo & doctrina DEI. Præceperat Dominus, vel ætates & penurias Parentum considerans, ut filii honorarent & jam in vita necessariis administrandis Parentes suos. Præterea Pater potest dupliciter considerari, aut in quantum Pater præcisè, aut in quantum etiam indigens: utut priori modo ei tantum debeatur honos, debebitur tamen etiam subventio posteriori modo. Secundum argumentum non concludit, quia hoc saltem infert per se Patri convenire ut subveniat filio, & propterea non solùm ad horam debere ei subvenire, sed ad totam vitam, quod est thesaurizare, filius autem ad certum tempus tenetur, nempe respectu necessitatis alicujus instantis, non autem thesaurizare quasi in longinquum, quia naturaliter non Parentes filiorum, sed filii Parentum sunt successores. Optimè Augustinus tractatu 119. in Johannem *Si quis autem suis, & maximè domesticis non providet, fidem negavit, & est infideli deterior. Quid autem tam cuiq; domesticum quàm parentes filiis, aut parentibus filij? Hujus itaq; celeberrimi præcepti ipse magister Sanctorum de ipso constituebat exemplum, quando non ut famulæ DEVS, quam creaverat & regebat, sed ut matri homo, de qua creatus* Secundũ.

fuerat, & quam relinquebat, alterum pro se
Tertium. *quodammodo filium providebat.* Tertium argumentum non cōcludit, quia quamvis juxta Ciceronem cultus & officium debeatur omnibus sanguine junctis & concivibus, non tamen æqualiter omnibus, sed ordine observato, adeoque parentibus præcipuè, aliis secundum proportionē facultatum & decentiā personarum. Quapropter rectius statuitur alimenta etiam deberi parentibus: tum quia debetur ipsis dilectio, quæ subventionem illam includit, qui proximo tenetur succurrere in necessitate, quî non magis Parentibus qui DEORUM sunt Imagines, Creditores rerum preciosissimarum juxta Stobæum; tum quia si ob beneficia quis obstringitur in se collata, maximè ex hoc liberi tenentur Parentibus, undè Ambrosius in cap. Lucæ scribit *Si paveris matrem, non reddisti ei cruciatus, quos pro te passa est, non obsequia, quibus te gestavit, non alimenta, quæ tibi tribuit vero pietatis affectu, immulgens labris uber: Non famem, quam pro te ipsa toleravit, ne quid, quod tibi noxium est, comederet; ne quid, quod lacti noceret, hauriret: tibi illa jejunavit, tibi illa manducavit, tibi illa cibum, quem voluit non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilavit, tibi flevit, & ita illam egere patieris? illi debes, quod habes, cui debes quod es*: tum quia ipse Author hoc ipsum docet ex verbo ἀντιπελαργεῖν, cum quo egregiè conspirat Paulus I. ad Tim. V. 4. addatur reprehensio Christi Matth. XV. v. 4. 5. & 6. Eleganter hîc iterum Ambro-

Ambrosii oris Pater. *Quam vero* inquit *rationabilium excedat Pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia considerandum. Nam depositi Patris artus per longævum senectutis palmarum tegmine altarumque remigio nudatos circumstans soboles propriis pennis fovet. Et quid dicam collatitio cibo pascunt, quando etiam ipsa reparat natura dispendia ut hinc atq; inde sublevantes senem fulcro alarum suerum advolandum exerceant,& qui pristinos usus desueta jam revocent pii membra parentis? quis nostrum levare ægrum non fastidiat patrem, quis fessum senem suis humeris imponat quod in ipsa Historia vix credibile habetur, quis ut pius sit non hoc servulis mandat obsequium? At vero avibus non est grave quod pietatis est plenum, non est onerosum quod solvitur naturæ debito. Est enim vectura pietatis, quod eo usque frequenti testificatione percrebuit, ut congrua mercedem remunerationis invenerit. Habet etiam universorum suffragia: nam retributio beneficiorum ἀντιπελαργωσις vocatur πελαργὸς enim ciconia dicitur, virtus itaq; ab his nomen accepit cum relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.* Quod alterum punctum concernit occasionem subministrat excutiendi vim obligationis, an sc. jure naturæ an jure gentium teneantur succurrere parentibus liberi. Quidam ex Moralistis existimant jure tantùm gentium teneri: tum quia natura descendit, h. e. amorem & curam suam impendit in inferiores ortu & generatione, non autem adscendit; tum quia Belluæ filios

Ambrosius

Opinionis Moralistarum ratio I.

II. Quodnam Ius obliget filios ad subventionem Parentum?

lios alunt & educant, non autem filii parentes; tum denique quia ipso naturæ instinctu moventur Parentes ad alendos filios, non autem eodem instinctu filii ad alendos Parentes.

III. Repudiatur prima. At rectè Martin⁹ Bonacina colligit cum teneantur liberi diligere Parentes, non possint autem diligere verè nisi eis subveniant tempore Necessitatis ideoque intelligi: illos ad hoc officium esse obstrictos, nec objecta argumenta concludunt, non primum, tum quia 1. longè aliud est differere de natura ut principio aliquo Physico, ex quo descensus, aliud de jure naturæ tanquam regula morali, neque consequens est, natura descendit, non adscendit E. de jure naturali non est obligatio reciproca inter Patrem & filium, quantum ad alimentationem; nisi velimus plane obligationem mutuam in ceteris quoq; tollere inter Patrem & filium; vi hujus rationis; tū quia hæc ratio si aliquid probat tantùm hoc probat, quod Grotius ipse asserit, nempe non æquè ordinarium esse hoc ipsum, quemadmodum id quod de liberis dictum est; tum quia hac ratione etiam posset colligi gratitudinem non deberi Parentibus, quod absurdum. Sanè Solon teste Laertio condidit inter alias etiam hanc legem: *Si quis Parentes non enutrierit, is ignobilis & obscurus esto.*

Secunda. Secunda ratio non concludit; partim, quia supponitur in illo falsò jus naturæ esse commune homini cum brutis, & illud jus quod ita commune est esse jus naturæ; partim, quia quantum de belluis & bestiis possit colligi supra jam expensum est; partim, quia falsum est

eſt natos beſtiarum non alimenta in caſu egeſtatis ſubminiſtrare parentibus; contrarium patet exemplo Ciconiarum, de quibus videatur Sophocles in Electra, Eraſmus in Chiliadibus, nec non doctiſſimus Anglus Nic. Fullerus in lib. 6. cap. 1. Tertium denique argumentum non concludit. nam 1. non conſequens eſt parentes moventur inſtinctu naturæ ad alendos filios; E. poſito caſu neceſſitatis, non ipſo inſtinctu quoque moventur naturæ filii. 2. etſi inſtinctus non ſit æqualis, ſufficit tamen aliquem quoque eſſe apud liberos, & denique 3. inſtinctus naturæ cum jure naturæ hic confunditur, poſito inſtinctu naturæ non moveri liberos ad hoc officium quod tamen dici nequit, jure tamen naturæ obligati ſunt, & illud jus naturæ ex eo conſtat, quia honorare parentes eſt inter prima præcepta juris naturalis, & in Decalogo quoque comprehenſum, jam illum honorem includere etiam alimentationem parentum patet; tum ex expoſitione legis divinæ à Philone facta; tum ab interpretatione ipſius Chriſti, qui honori Parentum adverſari ſtatuit, ſi aliquid ſubtrahatur ipſis, quod facit ad ipſorum alimentationem, etiam ſub prætextu DEO dicandi. Matth. XV. 4. 5. &6. tum ex intellectu Pauli, I. Tim. V. 4. Tertia.

Ad

Ad Th. V.

OBSERVATIO III.

Hæreditatis consecutio est debiti naturalis.

Hæreditas liberos sequitur ob præcisum debitum naturale.

TErtium quod concernit Author hæreditatis consecutionem refert partim in præcisum debitum naturale, partim in conjecturam naturalem. Verùm I. ita videtur non satis veritati ille accedere, quia hæreditas competit Filiis, etiam si conjectura illa absit, II. si ex conjectura quoque esset, posset fieri ut colliderentur conjectura & debitum naturale, parentibus sc. nolentibus successionem, &tandem III. ipsa scriptura ostendit, debitum naturale facere hîc utramque paginam, concludendo: *si filius, hæres.* Rom. VIII. 17. Unde Grotius in Commentario ad hæc verba: *Sicut Sparti ex lanceæ signo impresso corpori, Pelopidæ ex humero eboris in modum candicante genus suum noscebant. DEUS tale donum non dat nisi iis quos pro filiis habere vult. Sententia est conveniens non tantum Israëlitico, Num. XXVII. sed etiam gentium juri. Nam lex quadam tacita liberis parentum hæreditatem addicit L. cum initio D. de bonis damnatorum. Sed magis est ut jus Hebræum respexerit Paulus, ideoq; τέκνα hîc sint υἱοὶ, non quod jure Mosis filij necessario hæredes, filiæ non nisi filiis deficientibus. Et solet vox τέκνον eximie de filio dici; Matth. XXI. 28.*

Ad

Ad Th. VIII.

Observatio.

Comparatio Conjugii Abrahæ cum Cethura ad Morgengabicam vacillat.

Authorr disputat de conjugio Abrahæ cum Cethura & illud ipsum comparat cum matrimonio ad Morgengabicam, quale obtinuit apud Franco Gallos constitutione dotarii; quod cessit in hæreditatem ex tali matrimonio natis. At non videtur hoc ipsum conjugium fuisse ejusdem rationis; Nam (1) non post mortem Abrahami obtinuerunt filii ex Cethura nati illa munera, sed sicut discesserunt ante obitum Abrahami, ita instruxit quoque talibus muneribus. (2) non ex pacto aliquo aut constitutione hoc ipsum profectum fuit, sed ex liberalitate & dispositione prudenti; ex causa aliqua superiore; DEUS quippe voluit ut Isaacus esset hæres, prout constat ex cap. XXI. Genes. ideoque DEI instinctui & revelationi hoc tribuendum est: causa præterea istius tum ablegationis tum munerum fuit, nè cum Isaaco contenderent, eumque in terræ promissæ possessione turbarent. Unde etiam in contentione Israelitarum coram Alexandro M., cum Ismaelitæ, (qui ex Agare consimili, Concubina; nam Cethuram fuisse Hagarem sine fundamento dicitur) divisionem urgerent, Conjugiū Abrahæ cū Cethurā quale?

responsum fuit ab Advocato: Filiis Concubinarum dedit Dona & ita Lis fuit finita. (3) Si ponamus ex aliquo pacto munera dedisse natis ex Cethura, non tamen potest ostendi illud fuisse pactum matrimoniale, non sub hac conditione contraxit cum Cethurâ, & quicquid egit demùm ex directione divina & motu spontaneo, certisque causis finalibus egit; Putidum verò est quod Rabbini quidam inter quos Salomon, hæc munera non de auro, argento, vestibus & pecoribus accipiunt, sed de artibus magicis magno cum Abrahami dedecore.

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO.

In Regno Ebræorum ordinariè successit Patri Primogenitus.

Ius primogenituræ expenditur.

DIsputat hîc de jure Primogenituræ, atque natu maximum in regno succedere statuit, probatque ex Talmudico titulo de Regibus Hebræorum. deinde (2) dicit etiam illud esse juris gentiliũ & ita vocari apud Trogum Pompejum. (3) exceptionem addit, nisi Pater aliter jusserit, ut Ptolemæus apud eundem Trogum.

Argumenta contraria.

Verùm (1) videtur non stabilitum esse illud jus primogenituræ: partim quia non tam respiciendum est ad ætatem, quàm ad Principatum virtutum, prout Deus non personæ rationem habet, nec pretia rerum canis & ætate metitur; partim, quia ipse

juniores prætulit Primogenitis Jacobum Esavo, Mosen Aaroni &c. partim, quia etiam penes Hebræos & cæteras gentes illud jus non obtinuit. In Persia Xerxes prælatus fuit Artabadano, in Ægypto Ptolemæus Lagi minimo ex filiis regnum tradidit. Hinc etiam Pyrrhus rogatus à quodam filiorum cui regnũ relinquere vellet, respondit: qui habiturus esset gladium acutiorem. Inprimis autem Titulum Thalmudicum Tostatus, Pineda & Maximilianus Sanderus disputant atq; opponunt exemplum Davidis, qui minimus fuerit fratrũ designatus Rex populi 1. Sam. 16. v. 12. Solomonis qui prælatus fuerit Adoniæ primogenito vel fratri majori 1. Reg. 2. v. 22. Abiam, qui à Rechabeamo majoribus natu constitutus in Principem 2. Paral. 11. v. 18, 19, 20, 21, & 22. Sed hæc argumenta non dum probant intentum: non (1) quia, si velimus Deum imitari quantum ad hoc, Respublica facilè turbaretur, uno hanc virtutem in hoc filio, altero aliam laudante, neque semper discrimen aliquod potest haberi, nec semper judicio populi hoc ipsum committi. (2) Alterum non concludit, quia est peculiare quid ab ipso Deo & ob certas causas constitutum. (3) non concludit, 1. quia certum est apud Hebræos obtinuisse successionem primogenitorum, nam Josaphatus dicitur tradidisse regnum Joramo, quia erat primogenitus II. Paralip. XXI. & Author ex Thalmudico titulo hoc ipsum etiam confirmat; cui adstipulatur noster B. Schikardus in tra-

Respondetur ad argumenta.

ctatu de Jure Regio addens ad titulum thalmudicum laudatum cap 6. pag. 178. *Quemadmodum ergò in parentum bona, liberi non succedebant æqualiter, sed primogenitus capiebat* פי שנים *portionem duplam Deuter. 21. 17. ita regni potestatem acquirebat unus ille solus, qui familiæ honorem conservabat, nè patrimonium per divisionem attenuaretur: quandoquidem & subditis conducebat regi ab uno, neque plures habere dominos. Una exceptio erat pietatis & sapientiæ: cætera corporis vitia regno neminem arcebant.* Exemplum autem Davidis planè est extra controversiæ orbitam, cùm non de Electione agatur, sed suppositâ illâ de Successione. 2. Quod David Salomonē prætulerit, id ipsum existimant inde factum, quia recens acquisito regno, nullū liberis adhucdū jus acquisitū fuerit, imò Adonias perduellione erga Patrē successione indignum se reddidit, & quod maximū solo non à Deo in regni candidatū fuit virtutibus regiis coronatus in juventute, ut constat ex II. Sam. XII. oppositum potius colligitur ex 1. Reg. 2. v 15. ubi ordinarium Jus successionis proponitur, & tantum extraordinarium Jus divinum illi opponitur. 3. Rectène egerit Rechabeam in citato loco non exprimitur, & cum in potestate Regis fuerit ex uxoribus præferre, quam volebat & diligebat præ cæteris conferre illi dignitatem & titulum Reginæ, ideoque etiam constituere natum ex illa Candidatum Regni, quod ex ipso textu dispa-

difpalefcit. Quod verò concernit Xerxen ideò ille fratrem antevertit, quia primus erat in dignitate genitus. Reliqua autem exempla vel iniquitatem fpirant, vel peculiares fuas caufas habent. Quod (2) concernit de jure gentiū incertum eft, quidam enim fucceffionem primogenitorum putant jure naturæ effe fundatā, quamvis jus naturæ nihil difponat ut de regnis fimpliciter,ita de fucceffionePrimogeniti in regno. Quidam autē tribuunt juri divino, quod quantum ad perpetuitatem regulæ itidem non poteft oftendi, cum contrarium doceant exempla. Neque Jus gentium etiam poteft dici nifi probetur, penes omnes gentes obtinuiffe, non enim quod plures populi introduxerunt, id confeftim juris gentium cenfendum eft, & fi dicitur juris gentium id propriè quod fingulis placuit cum mutua obligatione,hîc id oftendi nequit quanquam negari non poffit hanc confuetudinem obtinere paffim inter populos Europæos,Afiaticos & Africanos. Quapropter alii malunt hoc Jus referre in aliquod pactum, quatenus voluerunt Cives ut Princeps aliquis non folùm præeffet, fed & ipfius pofteri, de quo adhuc difputari poteft. (3) Quod concernit exceptionem, producit exemplum Ptolemæi Lagi. at proceffit hoc ipfum ex Affectu juxta quosdā non ex ratione,& infeliciter contra Jus regni& cōtra fubditorum fententiam hoc ipfum factum effe obferva unt tum Politici tum Hiftorici. quanquam ob mores deformes & animu n-

distortum hoc extra ordinem sibi arrogasse Ptolomæum alii observent.

Ad Th. XXV.

OBSERVATIO.

Regnum Davidis patrimoniale dicitur limitatè.

Regnum Davidis num patrimoniale?

IN hac thesi Author agit de regno Davidis, & in Annotatis statuit illud fuisse velut Patrimoniale Davidi, non quidem belli jure, sed dono DEI. Verùm (1) Patrimoniale aut dicitur tale, quod habet connexam facultatem abalienandi, vel quod citra illam facultatem abalienandi ad extraneos tale est: Priori modo illud ipsum non fuit Patrimoniale, nec enim abalienare potuit David ad extraneos, debuit enim illud ipsum manere in ipsius posteritate, luce continua à DEO promissa solio Davidico. Posteriori autem modo patrimoniale dici potest; fuit enim παμβασιλεία. (2) quamvis David potuerit exhæreditare Adoniam, & excludere illum qui major natu, regnum tamen non fuit alienabile à linea sanguinis; & tandem (3) si intelligatur regnum secundum totam suam latitudinem & titulos etiam acquisitionum, obtinuit ex parte jure belli: quamvis enim obtinuerit primùm regnum in quantum fuit XII tribuum successivè dono DEI, tamen in quantum auctum fuit, juri etiam belli erit transcribendum, prout hoc ipsum constat ex

II. Sam.

II. Sam. VIII. 1. 2. seqq. & Psalm. LX. 10. Legatur hîc Ludovicus Molina Tomi tertii parte posteriore Tract. 2. ab initio Disput. 626.

Ad Th. XXVIII.

OBSERVATIO.

Filium ante regni adeptionem natum præferri nato in regia fortunâ Patris Author consensu multorum asserit.

Statuit Author filium qui ante regni adeptionem natus est in regno individuo præferendum ei, qui in regiâ fortuna natus est; & sanè non absq; ratione, quamvis distinctionis temperamentum quidam adhibeant regni hæreditarii & propriâ virtute acquisiti bellove occupati, putentque tum successionem primogeniti esse admittendam etiam patre adhuc privato geniti, si scil. sit hæreditarium, aliter verò se habere in acquisitis: sed nolunt alii hoc admittere, & cum Grotio simpliciter pronunciant; tum quia in hæreditate regno & successione non attendatur modus, quo Pater regnum obtinuerit; tum quia Pater nato acquirat; tum quia Jus primogenituræ sit à natura, quod dignitas accedens non mutet. An tamen hæc solidè concludant, dubitari potest, cùm alia sit ratio in Bonis, quæ quocunque modo à parentibus Quis ex filiis successor in regno?

acquiruntur, & quæ acquiruntur modo eminentiore, ſed properandum ad alia.

CAPUT VIII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO I.

Supponit Author in hac theſi, quæ Controverſiæ ſunt obnoxia.

HIc Author (1) modos acquiſitionis Juriſconſultorum refert ad jus naturæ, non quidem merum, ſed quod ſequatur dominium jam introductum, (2) occupationem quæ nullius ſunt juris naturalis eſſe exiſtimat, & tandem (3) jus gentium illud eſſe opinatur, quod conſenſu gentes conſtituerunt ad mutuam inter ſe ſocietatem. Circa (1) videtur ſupponere Author, quod non supponendum, nempe dari quoddam jus naturæ merum, contradiſtinctum illi juri naturæ, quod dominium introductum ſequitur; At 1. tale Jus diſputatur. 2. dominia non fuerunt demum introducta, ut Author opinatur, poſt Jus primævum homini inſcriptum, ſed cœperunt cum ipſo homine. 3. ſi Decalogus coincidit cum jure naturæ mero, qui prohibet furtum, etiam juris naturæ meri erit illud, quod rerum dominia habet pro objecto. Sed de Jure naturæ ex hypotheſi ſupra. Quod (2) concernit, nempe occupationem, videtur ſi non admittatur omnium communitas

Jus naturæ.

Occupatio qualis ob obtineat?

nitas primæva, non poſſe occupationem eſſe juris naturalis; nam, ſi dominiorum jam obtinuit ratio & diviſio, præcluſa fuit occupationi via de jure naturæ, cum illa occupentur quæ nullius ſint. Verùm nullius eſſe dupliciter accipiendum eſt, vel poſitivè per ſuppoſitionem cujusdam communitatis oppoſitæ dominio ſubſequenti, vel privativè per derelictionem dominii, quod quis habet in rem aliquam, & hac ratione quæ nullius ſunt, h. e. quæ deſerta ſunt à dominio, cedunt primò occupanti. (3) Quod concernit Jus gentium, Author non videtur dextrè circa illud philoſophari. Nam 1. radix juris gentilis non eſt conſenſus populorum: tum quia potuit aliquid placere gentibus non ſub ratione conſenſus, ſed ex ſimplici aliquo commodo motivo publicæ utilitatis; tum quia conſenſus univerſalis non poteſt oſtendi in quamplurimis negotiis juris gentium; tum quia ſic jus gentium non eſſet conſtans & fixum, quæ enim ſolo conſenſu coaluerunt & conſtant, illa ut plurimum diſſenſu iterum poſſunt diſſolvi. At quid de hiſce ſit ſentiendum ſupra in libro primo expoſuimus, ubi naturam Juris gentium penſiculatiùs expendimus. Ius gentiũ.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

De feris naturalem libertatem recipientibus, diſtinctè pronunciandum.

Diſtinctio animantium.

IN hac theſi Author noſter diſputat de Feris cuſtodiam evadentibus & naturalem libertatem recipientibus, dicitque eas deſinere noſtras non per ſe, ſed ob difficilem recuperationem, haberi pro de relictis. Verùm (1) obſervandum animalia eſſe in triplici differentia, quædam eſſe manſueta ſua natura utpotè Gallinæ, Anſeres &c. quædam ſuâ natura fera, ut leones, quædam denique eſſe ita fera naturâ, ut tamen educatione cicurentur. Manſueta non egrediuntur dominium prioris Domini, ſi cuſtodiam ejus egrediantur, quod ipſum conſtat ex ſcripturâ, Aſinæ enim Patris Saulis, utut exceſſerint cuſtodiam Domini, & per aliquot dies abfuerint, nihilominus ſub poteſtate Domini manſerunt, ut conſtat ex 1. Sam. IX. 3. habentur enim ut liber aut veſtis; Feræ autem excedunt & deſinunt eſſe ſub dominio, verùm non uniformiter, quædam enim plus requirunt temporis, ut cenſeantur ad naturalem libertatem ſuam & feritatem rediiſſe, atque ita fiant primò occupantis, quædam minus temopris requirunt, ut conſtat ex exemplo avium, quæ confeſtim è cavea evolantes cenſentur naturalem libertatem ſuam repe-

repetiisse: cervi autem, columbæ, apes, quia solent longius evagari quandoque & redire, ideoque quamdiu redire solent, censentur adhucdum esse sub dominio. (2) Author putat ferarum & rerum aliarum esse parem rationem, cum tamen non sit par ratio quantum ad hoc punctum; partim quia feræ sub nostrum dominium transeunt amissione libertatis; si itaque recuperent istam libertatem, nostro Dominio censendæ sunt subductæ, non autem illa naturalis libertas est in cæteris rebus, libris, vestibus, auro, argento &c. partim quia Dominus tenetur tantùm custodiæ præstare, quantum fera sive objectum dominii requirit: si itaque non præstat illam custodiam, si sinat evagari, cum noverit ad libertatem naturalem propendere, censendum erit, illum habere eam pro derelicta, adeoque posse fieri primò occupantis: partim quia etiam illa animalia censentur acquisivisse priorem libertatem, quæ ita evaserunt ut difficile occupari possint à priori domino; hinc examen apum cum sylvestris sit naturæ quando ab alveario prioris sui Domini ita evolavit ut ab ipso difficile possit capi, censetur acquisivisse primam libertatem & per consequens à quolibet capi posse, & fieri primi capientis.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Quæ de fera Author proponit inter Doctores disputantur.

Disputat de possessione, & dicit illam acquiri non solis manibus, sed & instrumentis, si illa sint in naturæ potestate, & fera ita inclusa sit, ut exinde ire nequeat, & in antecedente thesi vulnerasse non sufficere dicit, sed requiri corporalem possessionem ad dominium adipiscendum. Ubi disputari potest an fera ab alio vulnerata, vel in alterius laqueum incidens, ab alio possit capi? Quidam dicunt si fera ab uno sit vulnerata ab altero posse capi, imò, si fera in laqueum inciderit, & ab alio inveniatur superveniente esse illam capientis vel supervenientis, quia vulnerans vel Dominus laquei nondum eam ceperit, attigerit, atque ideò nondum fuerit Dominus feræ. (2) Molina existimat distinguendum esse, si sc. fera vulnerata vel laqueo irretita non potuerit moraliter evadere manus vulnerantis vel Domini laqueos, tunc ipsi deberi, non capienti, quia jam jus acquisiverit ad illam; si autem adhuc potuerit evadere tunc fieri capientis, qui tamen debeat reddere vulneranti vel Domino laquei quantum valet moraliter spes quam habebat capiendi. Verba illius sunt Tract. II. disp. 42 p. 218. *Distinguendum*

An fera incidens in Laqueum ab alio possit capi?

Molinæ sententia.

tamen est: si enim vulnus lethale erat, sufficiens fere ut caperetur, percutiensq; ita feram insequebatur, ut moraliter eam esse capturus, ipsi procul dubio tota debetur. Ratio est, quoniam licet ante naturalem illius apprehensionem dominium illius non comparat, ut ex dictis disp. 2. & 3 est manifestum, nihilominus sola percussione ad capturam sufficiente consecutus est jus ad eam capiendam ac possidendam atq; adeò ad illius dominium comparandum, quatenus causam sufficientem dedit sine qua tunc non caperetur: quo fit, ut ipsi soli debeatur. Neq; aliud significare videntur jura citata, ut ex ratione, quam subjungunt, est manifestum. Definiunt namq; ea ratione eam esse capientis, quoniam multa accedere solent, ut percutiens eam non capiat. Quibus verbis satis apertè indicant, quando moraliter esset certum à percutiente ipso fuisse capiendum, tunc quidem ad eum solùm prædam pertinere. Mirum quippe esset, feram primo ictu ab aliquo ante suos oculos interfectam, ad ipsum solum non pertinere, sed esse primo eam occupantis contrariumq; habuit semper consuetudo. Si verò percussio sufficiens non erat, ut caperetur, aut percutiens non insequebatur feram, eaq; ratione ad potestatem illius moraliter loquendo non erat ventura: tunc, cum non prius dominium illius aliquis comparet, quàm eam apprehendat, fit capientis. quamvis, si percussio unius non solum est occasio, sed & causa ut ab alio capiatur, æquitas & justitia postulat, ut pro quantitate causæ, quam alius, ut caperetur,

peretur, dedit, eam inter se dividant. Dominium tamen & possessio solùm est eam capientis, atque occupantis: alter verò solum habet jus, tanquam concausa, ut sibi aliquid ex ea concedatur. Lusitaniæ lex, quæ huic nostræ favet sententiæ, statim subjicietur, lege Sylv. Verb. inventum. q. 2. pronunciatio. 2. & Aug. eodem verb. Idem dicerem, quando unus venando suis canibus leporem excitat aut cuniculum, & dum canes feram insequuntur, alius casu illam interficit, aut capit. Si namq; capienda certò erat à canibus, qui eam excitarunt, tota debetur venatori, cujus sunt canes. Si verò certum non erat fuisse ab illo capiendam tunc aut solum fuit occasio, ut alius eam caperet, & tunc tota est capientis: aut simul fuit in causa, ut lepus teneretur, & tunc inter utrumq; præda dividenda est servata proportione causalitatis, qua uterq; ad feram capiendam concurrit. Impugnant tamen Molinam alii I. quòd non consequenter loquatur: nam dicit eo ipso quòd fera incidat in præparatum laqueum à quo fugere non possit, jam esse in dominio, & tamen antea dixerat, feram lethaliter percussam si alius apprehenderit, Dominium ejus acquirere, utut eam debeat propter jus quod ex percussione acquisitum ad eam capiendam. At si Dominium acquiritur verè ratione laquei præparati, utique vulnere lethali inflicto etiam dominium acquiritur. Si enim in feram fugientem funem projecisti, ut eam illaqueares & retineres, utique censendus esses sufficienter apprehendisse

Impugnatur.

diſſe illam, ſtrictior autem laqueus videtur eſſe plumbi globus, cordi infixus, quo eam percuſſiſti. II. ſi hoc non ſufficit, ut dicatur aliquis apprehendiſſe, ſcil. ſi globum emiſeris, non ſufficiet etiam ſi lancea occideris, vel gladio, niſi poſtea eam contrectaveris manu. III. dubitanter ſolùm ſciat, quod fera in laqueum lapſa ſit Domini, cujus eſt laqueus, cum tamen diſputat. præced. indubitanter dixiſſet, ſi examen apum veniat ad alveare ad hunc finem expoſitum, ut peregrinas apes ſuſcipiat, eo ipſo quo incipiat ibi habitare, fieri tuum, ex quo conſequens eſt, multo magis quando fera incidit in foveam vel laqueum à te paratum, è quo evadere nequit, tuum eſſe. magis eſt enim in poteſtate tua hæc fera, quàm illæ apes, quæ utcunque poſſunt fugiendo aut avolando ſpem tuam fallere.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Jus venandi hodie competit illis, qui præſunt cæteris.

Ucit nos Author in Sylvas, quem ſequimur expenſuri breviter primò Venationis Originem. Veteres in Gentiliſmo juventionem Artis venatoriæ tribuerit Apollini & Dianæ. Unde etiam in More poſitum erat Venatoribus, ſi quando inſignem feram cœpiſſent partem ejus alicui Arbori affigere Silvæ, ubi capta erat, & quidem vel Caput vel

De Iure venandi.

Affertur ejus Origo.

vel pedem. Johan Savesberienſis & Petrus Bleſenſis referunt in Thebanos. Quidam apud Euſebium Venandi & piſcandi uſum à Phœnicibus repertum tradiderunt. omnia contra veritatem, contra Hiſtoriæ ſacræ fidem, quæ aliam & antiquiorem nobis pandit poſt Diluvium Originem Gen. 10. ℣ſ. 8. & 9. Ubi Nimrod, qui juxta quosdam fuit Ninus cognomento Belus dictus *Robuſtus Venator coram Domino*, quo ut Interpretes obſervant indicatur illum fuiſſe violentum Imperio & per ſtudium venationis profeciſſe in principem hominum, Robur & vires ſuas primum adverſus feras, deinde feliciore progreſſu adverſus homines convertiſſe, quẽ ſecutus tempore Iſaaci Eſau & poſtea alii; quanquam non negetur quibusdam populis magis familiare fuiſſe hoc ſtudium, quàm aliis, rudimenta apud quosdam fuiſſe apud alios autem majorem apparatum & perfectionem, diverſa eſſe venationum genera & propterea nunc hiſce, nunc aliis tribui: ita accipitrariæ Venationis uſum à Pauco introductum Petrus de Creſcentiis ſcribit, alii illud tribuunt cum Leandro Friderico Ænobarbo, alii Henrico Sexto Imperatori: cum tamen ex Plauto Martiali & aliis conſtet longe antiquiores eſſe illius natales, quos oſtendunt Julius Cæſar Bulenger & Lylius Gyraldus adverſus Blondum, Budæum, Vallam, Blandellũ & alios. Secundò, Qualitatem hujus ſtudii: ſunt qui vitioſum illud pronunciant & artem nequiſſimam ut loquitur Auguſtinus in Pſalmum 102.

Nimrodus.

qui

qui Esavum Venatorem dicunt, quia peccator erat, nec in Scripturis inveniri sanctum venatorem sed sanctos piscatores cum Hieronymo, qui institutionem Centaurorum redolere volunt cum Johanne Sarisberiensi in Polycratico lib. 1. cap 4. nec sua Lusciniæ deest Cantio, Argumentum Series disputaturienti, per hoc enim studium ajunt Animos efferari ut in homines etiam sæviant, unde Aristoteles Prædatoriam Venaticæ tanquam prolem Matri conjungat; Sata, agros, vineas & loca quo se recipiant feræ sterni, conculcari, premi cum injuria possidentis, periculis exponi ipsos Venatores dum Bestias insequantur per Sylvas, per Montes, per inhospita tesqua ferarum; videatur Theatrum Diabolorum in quo de Diaboli præstigiis immiscentibus studio Venationis & tragicis Casibus plura. Sed primum nō concludit, quid enim fiet de laniis nostris, quid de im belli fœminarum turba, quæ Culinæ præest Anseres, Gallinas & Anates cottidie sternit & mactat, & utut non prosint ad pacis opes Venationum studia, quamvis & hic lucri bonus odor, præparant tamen ad Bellum & illius quasi quoddam sunt Progymnasma & Tyrocinium, ut Persæ senserunt, de quo Xenophon lib. 1. de Institutione Cyri, nec semper Prædatoria insequitur Venaticam, sed in illis qui Retia nimis extendunt, animum extra Sylvas ad πλεονεξίαν porrigunt, nec Virtutis rudimenta in fortitudinem adversus hostes promovent, sed ad vitia obliquant. Alterum pro nobis facit; cùm enim feræ intrantes

Argumenta Venationis studiū improbantia.

I.

II.

III.

Profligatur Argumentum primum.

Secundum

Agros & Vineas noceant, proderunt potius, qui illas tollunt. Tertiũ non urget, cum etiam aliis ſtudiis pericula adhæreſcant &, ſi ex hoc capite eſſet proſcripta Venatio, multò magis militia & ſtudium armorum eſſet improbandum: aliud itaq; Uſus, aliud Abuſus ut in quam plurimis, nec ſi ex ſe vitioſum eſſet hoc ſtudium Iſaacus Ferinam deſideraſſet & Filium in illius Inquiſitionem animaſſet Gen. XXVII. ℣ſ. 3. David cum Leonibus luſiſſet ſicut cum hœdis & cum Urſis velut cum agnis Ovium. Syrac. XLVII, ℣ſ. 3. aut Regum Sapientiſſimus Solomon regiam menſam ferinâ cumulaſſet I. Reg. IV. ℣ſ. 23. ipſe DEUS etiam diſpoſuit de hoc opere Levit. XVII. v. 13. Tertiò Jus, quod tranſcriptum Principibus & controverſum. nam primò videtur hoc contra jus divinum & naturale, quia dominium ferarũ DEUS non ſolùm Principibus, ſed toti generi humano conceſſit, ut conſtat ex Gen. I. v. 9. Secundò videtur eſſe contra jus gentium, uſus enim hic communis fuit, & Jus nulli controverſiæ obnoxium feras ſternendi apud Indos & Tartaros, Græcos, Romanos, veteres Germanos de quibus Tacitus: *Quoties Bella non ineunt multum venatibus tribuunt.* Paria habet Julius Cæſar lib. 6. de Bello gallico cap. 21. Seneca 4. de Providentia & Conradus Celtes qui ita canit:

Tertium

Vtrum venandi Ius Principibꝰ ſolis adſignandum: Pro adverſâ contenditur.

Commune his ſtudium venari, equitare, vagari
Atque ſuum victum varias quæſiſſe per artes

Tertiò videtur eſſe contra jus privatum uniu

nius cujusque, quod qui habet fundum non possit feram in illo capere, utut segetes vastentur, sepes diruantur atque ita Domino damnum accersatur. Respondetur autem nihilominus subsistere posse hoc jus & defendi, quicquid sit de exercitio, quod moderatum esse debet, ne inter feras continuò obambulantes id tantum ab iis differant, quod lineamenta hominis gestent, ut de Hagide loquitur Justinus lib. 44. & de pœna eorum qui feras capiunt non consentiente Principe, quæ non ultra modum exasperanda. Nec obstant argumenta producta: non (1) quia hac ratione consequens, etiam cætera creata debere esse communia, nam & illa fuerunt, vel Adamo data & ab illo cæteris dein distributa, repetito hoc modo post Diluvium, de quo supra, vel humano generi in communi subjecta: si itaque potuit e. g. mare reddi proprium respectu littoris, campus respectu limitis, etiam potuit proprium fieri jus illud in feras: nec juri naturali propterea derogatur, quia aliud est Jure naturæ esse permissum, aliud prohibitum; permittit quidem communem usum venandi jus naturæ, sed non prohibet usus restrictionem, præprimis si urgentes vel probabiles adsint Causæ, metus nè agricolæ sylvas ingrediantur armati, Campis & Agris absque culturâ relictis, & ne exhauriant genus omne ferarum continuo capiendi & sternendi studio, ad incitas se redigant conquisito apparatu ad consequendum finem necessario, de quo

Submovetur Objecta 1.

in ſequentibus: & longe aliud conceſſum eſſe alicui aliquid, aliud conceſſum eſſe alicui immutabiliter cum prohibitione omnis reſtrictionis, ubi enim in Scripturis illa reſtrictio
2. rejecta aut improbata. (2) non concludit, quia quàmvis olim plurimæ gẽtes hoc habuerint, & adhucdũ illo jure gaudeant, non tamen conſequens eſt non poſſe Principibus deferri: ratio eſt, quia etiam illa quæ cõmunia ſunt propter utilitatẽ aliquã communem poſſunt reſtringi, prout quibusdã temporibus prohibetur captura ferarum, ſi procreationi prolis intendant, prohibetur ne piſces capiantur certis inſtrumentis, quibus minutiſſimi capiuntur & propagatio impeditur, neque Uſus ferarum vel à DEO conceſſus vel Jure gentium admiſſus ſublatus eſt, cum Ferina etiam privatas Menſas ornet, venditis illis, quæ capiuntur abundanter & precio juſtè quæſito ob ſumptuum & Impenſorum Menſuram, ſed modus ſaltem laxior conſequendi Uſum. Ad (3) reſpondetur
3. venationem non poſſe referri ad uſumfructum fundorum, qui rationem partis habet bonorum noſtrorum; de tali enim Venatione eſt ſermo, quæ jure gentium communis eſt & nullius propria, quæque proinde fructus fundi non dicitur eſſe: quomodo enim fera liberè vagans & fortuitò incidens in agrum meum citra animum ibi commorandi ad fructus agri poteſt referri? Tandẽ notamus cõtra Hoſtienſem, Decium & alios conquiſiviſſet varias rationes æquitatis, cur ſc. illud jus reſtrictũ ſit, & Principibus hodie cõpetat, Politicos & Mo-

Fundamenta Iuris venandi Principibus unicè competentis.

& Moraliſtas, quarum prima eſt petita à merito, quia enim Princeps ſuſtinet labores pro Republica continuos, æquum eſſe cen ſent, ut hoc genus voluptatis eidem cedat in præmium; ſecundum à præſcriptione: quia per longiſſimum tempus fuerint in poſſeſſione hujus juris Principes, ex qua non exiguum robur juris naſcatur; Tertium ab incommodo, quia ſic uſus armorũ eſſet permittẽdus, & agrorũ ceſſaret Cultus & degenerarent in feroces latrones, qui ſtudio hujus nimis adhærẽt An autem hæ rationes fulciant Jus, & ſuſtinere poſſint hoc negotium citra alium titulum jure dubitari poteſt, ut ſentiunt Politici. Non 1. ſolida eſt: tum quia dantur Principes, qui non ita laborant pro Republica; tum quia ſi ex laboribus concedendum eſt Jus venandi ſub ratione voluptatis, cur non & aliud genus voluptatis illis conceditur, ſanè probandum eſt prius eſſe juſtam, deinde demum quam habeat rationem qualitatis illa tranſcriptio, diſpiciendum; tum quia Princeps eſſe poteſt, qui nullam voluptatem quærat in venatione, ſed aliis ſe oblectet ſtudiis. 2. ratio itidem non eſt firma: tum quia præſcriptio præcisè talis in conſcientiam non tranquillat; tum quia non datur contra illa, quæ ſunt juris divini, naturæ & gentium, etiamſi ſint ex genere tantum permiſſorum; tum quia præſcriptio plura requirit & inprimis fundamentum quoddam, debitamque qualitatem objecti; quod enim inique alicui ereptum eſt, id temporis lapſu ut tali nunquam reddetur æquum aut juſtum.

Fundamentum primum.

Alterum.

Vltimum.

Exterminatur primum.

Secundum

Tertium. 3. ratio itidem non est firma; tum quia venatio potest esse citra usum armorum, nec ille per se in Republica licitus aliquod incommodum dicit; tum quia probari debet agriculturam propterea cessaturam, nec ex conjecturâ aut probabili metu, quod permissum est jure naturæ restringendum erit; tum quia species ut intereant non potest præsumi, nisi velimus etiam hoc præsumere de Principe, instructo magno apparatu venatorio, & toto venationi debito. Aliud itaque est ἀφορμὴ, Occasio, Ratio & Causa movens suspendendæ illius libertatis & venationis interdicendæ, quæ complexu recensito exprimitur, aliud potestas prohibendi, quæ in superiori aliquo titulo versatur: prohibet Princeps Usum armorum in Republica vel de die vel noctu, vel utroque tempore ex causa frequentium homicidiorum, quam prohibere nequiret nisi esset summâ potestate à DEO instructus.

Iuris venandi verum Principi fundamentum juxta Politicos. Jus itaque hoc fundari in dominio illo, quod Princeps habet in territorium, in bona publica, inter quæ etiam sylvas numeramus, statuunt, qui ex superiori Causa hoc deducunt & concludunt; si aliquis Dominus fundi potest prohibere, ne aliquis ingrediatur fundum suum absolutè, quidni Princeps possit restrictè prohibere, ne aliquis ingrediatur sylvas venandi causa, & subducendi ea quæ sunt sub ejus territorio? Sanè Medina, Lessius, Molina Salonius, Bannes, Arragonius, Rebellus, Vasquez, Sa & alii eo usque progrediuntur ut censeant, posse perhiberi à Principe venationem,

pisca-

piſcationem & aucupium non tantum quando non neceſſarium ad Principis ſuſtentationem, ſed etiam propter ſolam oblectationem non tamen ex titulo aſſignato, ſed ſuperius excuſſo. addit Bonacina Principes non ſolum poſſe prohibere Venationem aut jus venandi alicui concedere, ſed etiam poſſe efficere venantes contra prohibitionem inhabiles ad acquirendum Dominium ferarum, cum lex juſta poſſit homines reddere inhabiles ad Dominium comparandum juxta Covarruviam.

Ad Th. VII.

Observatio.

Quanquam theſaurus inventori cedat, ſi aliter non diſpoſitum Lege civili, non tamen fundamentum aſſertionis ex Matth. 13 capite peti commodè poteſt.

AUthor diſputat de theſauris, & (1) determinat illos naturaliter fieri inventoris, (2) aliter poſſe legibus aut moribus quippiam conſtitui, & (3) apud Hebræos receptum fuiſſe, ut Domino agri theſaurus cederet, idque colligi ex Matth. XIII. In primo puncto diſtinguendum eſt inter theſaurum propriè ſic dictum, qui dicit depoſitionem veteris pecuniæ cujus non eſt memoria, & inter theſaurum impropriè ſic dictum, qui dicit depoſitionem pecuniæ vel vaſorum argenteorum & aureorum in ali- *An Theſaurus Iure naturali ſit ejus qui invenit?*

quo tertio loco, e. g. publico, ea servandi gratia, ut fit tempore belli: quamvis prior cedat inventori, posterior tamen est Domini & Dominium ejus semper manet apud Dominum; nunquam enim amisit Dominium, neque Dominus habet eundem pro derelicto. 2. thesaurus inventus in fundo proprio est totus inventoris prout hic consentiunt Toletus, Lessius, & Salonius: si autem in alieno fundo fortuitò inventus fuerit, dimidium erit inventoris & dimidium Domini fundi; sin verò non fortuitò sed ex industria sine consensu Domini totus erit Domini, ut sentiunt Arragonius, Toletus, Lessius. (3) si Dominus Fundi consensit ut quæreretur thesaurus, standum erit pacto, & si nullum pactum fuerit initum, totus thesaurus erit inventoris: ratio est, quia Dominus fundi censetur condonasse suam partem, ut observat Navarrus. In secundo Dominicus à Soto putat illam consuetudinem, quæ aliud quod constituit, & Principi vel Reipublicæ partem thesauri vel totum assignat, quò hic respicit Grotius, non esse justam: tum quia in nulla benè constituta Republica sit introducta; tum quia contra justitiam sit, Principem exigere sibi partem aliquam de thesauris inventis; tum quia si consuetudo illa obtineat, per vim & contra jus naturæ & gentium sit introducta. Verùm rectè Covarruvias hanc sententiam Soti impugnat. Nam I. obtinet in ipsâ Hispaniâ Patria ipsius Soti, & præ-

An consuetudo partem inventi Thesauri Superiori tribuens sit justa?

Disputat Sotus.

Impugnatur.

præprimis in regno Castellæ, observante Anton. Gomezio, quam non accusabit malæ constitutæ Reipublicæ II. contra justitiam non est, ut sentit Soto: nam si bona caduca aliàs cedunt Fisco vel Principi, utique non injustum erit, si jure territoriali gaudens disponat de thesauris inventis in territorio. III. quamvis solo gentium Jure ἀδέσποτα sint primò occupantis, nihilominus ut jus Civile statuere potuit, ut qui casu thesaurum in agro alieno inveniret, in interiori & exteriori foro teneretur tribuere illius dimidium Domino agri, qui verò illum de industria inveniret, teneretur tribuere eidem totum, ut ipse Sotus admittit; cur non poterit similiter statui, ut ad sustinenda Reipublicæ onera thesauri inventi pertineant integri ad Regem, aut secundum partem. Neque hîc statuitur aliquid contra Jus gentium, sed rationabili ex causa impeditur, ne dominium thesauri inventi sit alicujus, cujus esset stando in solo naturali ac gentium jure, efficiturque ut sit alicujus alterius; quod optimè potest facere Respublica, quemadmodum facere potest ut Venatio aliqua illicita sit, quæ aliàs Jure naturæ & gentium est permissa. (3) quod concernit locum ex Matth. XIII. 44. non videtur concludere: nam I. verba sunt parabolica, in parabolis autem plurima figurantur, nec omnia ita ad vivum sunt resecanda, imò in parabolis quandoque occurrunt actiones inhonestæ, ut constat de villico iniquitatis. Ipse Grotius quanquam pro- Ponderatur locus Matth. XIII

sanè vocat fabellam hoc simile, nequicquam in Commentario habet, quod pro stabilienda sua sententiâ faciat II. si faceret pro Grotio, tunc colligi posset, quod homo ille thesaurum jam inventum & per consequens acquisitum Domino agri quoad dimidiam partem iterum de novo absconderit, ut emto agro totum sibi absque perturbatione usurparet. III. Non potest si scopus Christi attendatur aliquid firmiter concludi, quia hoc tantùm intendit, illum qui regnum cœlorum invenerit omnem adhibere diligentiam, ut illud obtineat, nec perdat: nam, si velimus verba premere ad sanguinem usque, sequeretur, quia vendidit universa emisse hunc inventorem ut agrum, ita Evangelium, sequeretur Evangelium esse abscondendum, talento non esse lucrandum. Præterea parabolæ non semper sunt de rebus extantibus, sed possunt esse casus ficti. videatur Maldonatus pag. 294. Malè autem abusus hâc parabolâ conscientiæ consulit Martinus Bonacina scribendo Disp. 143. p. 6. §. 7. illum qui scit in fundo alterius latere thesaurum, & fundum emat antequam effodiat fundum ad effodiendum thesaurum acquirere dominium totius thesauri, tum vi dicti Salvatoris, tum quia jure naturæ & gentium thesaurus sit primi occupantis. Unde Vasquez ita disserit pag. 143. §. 33. ex Sylvestro: *Quod ille, qui emit fundum ignoranter ab aliquo, qui etiam erat thesauri ignarus, & posteà inveniat illum, totum sibi adquirat, quia, vt inquit Sylvester, ante inven-*

inventionem, thesaurus ille communis erat, & in nullius dominio: fuit autem factus ementis, non per emptionem, sed inventionem; & ita nulla fuit fraus in emptione, nec est obligatio restituendi. Si autem ex industria emit, quia sciebat ibi esse thesaurum, inquit Angelus, quòd non est securus, & quasdam adhibet regulas ad docendum, quando teneatur restituere. Quanquam relabatur in sententiam Soti.

Ad Th. VIII. IX. X.

OBSERVATIO.

Fluvialia incrementa ut ad hunc pertinent titulum, ita num ex Jure Romano tantùm sit, quod Author proponit disputari potest, certum verò est inundatione non mutari Dominium.

Differit Author de incrementis fluvialibus & ea quæ jure Romano de Insulis & alluvionibus sunt prodita, dicit non naturalia esse, nec juris gentium; secundò naturaliter Insulam in flumine & alveum exsiccatum ejus esse cujus est flumen aut pars fluminis, ita ut in privati juris flumine Ripa aut Insula nata, aut alveus derelictus sint privatorum, in publico verò populi aut cui populus cesserit; & tertiò non amitti dominium agri Inundatione. Juris tamen gentium censent alii esse ut quod per alluvionem flumen agro adjecit fi:il Verum alluvio cedat Jure natu-rali vel gen

tium prædiorum Dominis. sit illius, qui Dominus agri. de prædiis vicinis Pado Lucanus scribit:

Illos terra fugit Dominos, his rura Colonis
accedunt donante Pado - -

Molina. Ludovicus Molina ita definit Tract. II. Disp. 57. §. 1. & 2. pag. 251. *Ut ab alluvione ordiamur, si flumen paulatim decursu temporis aliquid fundo alicujus adjecerit (quod in jure incrementum latens appellatur) gentium jure illius efficitur, cujus est prædium, cui ita est additum. Similiter si eodem modo aliquid detraxerit, dominium illius amittitur. Si tamen flumen simul detraxerit partem aliquam fundi unius, eamque adjunxerit fundo alterius, manet ejus, cujus antea erat. Ita habetur. Instituta de rerum divisione § citato, & l. adeo. §. 1. ff. de acquirendo rerum dom. Insula autem quæ in flumine interdum nascitur, si in medio sit fluminis, eorum efficitur, qui utrinque è regione prædia habuerint: estque inter eos æqualiter dividenda. Atqne hoc, & quodcunque aliud simile, appellatur incrementum patens. Quod si ex una parte ripæ multi habeant prædia diversis partibus Insulæ è regione respondentia: tunc medietas Insulæ, quæ est versus eam ripæ partem, inter eos ita est dividenda, ut quæ pars illius medietatis fuerit è regione prædii cujusvis aliorum ad eum simili modo pertineat. Si verò Insula, in flumine nata, uni parti ripæ fuerit propinquior, tota cedit dominio illius, aut eorum, qui è regione prædia in ea ripa habuerint. Quod si Insula primo nata sit è regione unius prædii, & postea*

postea accrescat, adeoque extendatur, ut esse incipiat è regione prædij alicujus alterius, tota Insula perseverat illius, cujus antea erat. Ratio est, quoniam incrementum illud, & extensio, accrescit Insulæ, quæ jam antea habebat dominum; eaque de causa, sicut illud incrementum accrescit Insulæ, sic etiam cedit dominio illius, cujus antea erat Insula. Porrò si ea ratione fiat Insula aliqua ut flumen dividatur, cingereque incipiat partem prædij alicujus: tunc illa, ita flumine cincta, ejus erit, cujus erat antea. De Insula de novo in medio mari nata, dictum est disp. 55. hæc omnia habentur. §. Insula Instit. de rerum divisione. l. adeo §. 1. l. inter eos. l. ergò, & l. Insula ff. de acquirendo rerum dominio.

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO.

Rectè dicitur naturale non esse ut Partus solum ventrem sequatur.

IN hac thesi Author agit de illa acquisitione, quæ est per genituram animantium, & quærit an naturale sit, ut partus ventrem sequatur, negatque si probabili ratione de Patre constat, quia quod nascitur etiam Patris pars est. Hinc ad modum illum servitutis progrediuntur Moralistæ, titulumque qui est nativitas, & definiunt, quod quicunque ex matre ancilla nascatur servus sit, etiam si Pater liber contra Grotium. Dubitari autem po- Naturale ã sit ut partus ventrē sequatur.

est

test quomodo hic titulus justificari possit; nam quando servitus in pœnam Matri imponitur, tunc quidem certum est pœnam etiam extendi ad natos, prout infamia & aliæ pœnæ, quemadmodum hoc etiam intelligi potest si servitus introducatur Jure belli; tunc enim etiam habet se ad modum pœnæ, qua vel mater vel saltem Respublica cujus ipsa pars est punitur. At verò si mater se vendat, videtur difficile esse affirmare, posse prolem futuram ad servitutem obligari. Si dicas hoc ex rei natura provenire, quia filius comparatur ad Matrem sicut fructus ad arborem. Ut ergò vendita arbore transit fructus cum illa, ita vendita Matre vendi fructum ventris vel filium. In contrarium videtur, quod homo cujus gratia omnes fructus sunt conditi, non debeat ullo modo inter fructus computari, ut proin non eadem sit ratio de prole & fructu. Ratio itaque hæc potius petenda est ex potestate Legis & Reipublicæ quæ alicui talem facultatem obligandi potest concedere, prout dari potest Tutor pupillo, qui pupillum ex causa aliqua potest obligare. Utut itaque Mater hanc facultatem non habeat ex se, potest tamen habere ex concessione Superioris. Hinc colligitur, posse Rempublicam justis de causis dare hanc facultatem, ut quando seipsam ad servitutem obligare vellet, posset etiam prolem futuram eò obligare, præprimis si difficilè inveniret Mater in illa necessitate qui eam vellet emere, nisi simul fructum sui uteri vendere posset. (2)

Quod

Quod Grotius disputat contra Jus civile, hoc ipsum ex aliqua ratione æquum deprehenditur, si Dominus ancillæ alimenta subministret eo tempore quo gravida est. Nam sicut ancilla tunc non potest debitè laborare, opus habet tamen alimentatione & quidem congrua, ipsaque est sub Domino, æquum videtur, ut id quod nascitur, etiam aliquo modo adnascatur Domino. (3) Quod Grotius disputat, an de Matre an verò de Patre plus habeat natus distinctione expediri potest. Aut enim consideramus Patrem & Matrem ratione materiæ, & ita plus confert Mater, præprimis si attendantur alimenta in utero; aut considerantur ratione efficientis, & ita primas fert Pater, in ratione principii generandi: quanquam si anima ex traduce esse statuatur, & ab utroque Parente efflorescere dicatur, non hîc erit quærenda aliqua prærogativa, nec considerandi mas & fœmina ut duæ causæ partiales magis vel minus conferentes ad productionem nati, sed sub τάξει & benedictione divina in conjunctione ut unum quoddam principium in relatione ad id, quod ex illis nascitur, adeoque si duæ causæ hîc statuantur, duæ causæ totales, non subordinatæ erunt admittendæ, quod possibile esse & quomodo fieri possit prolixè ostendit Franciscus Suarez.

Ostenditur quo Iure.

Plusne de Patre an de Matre partus habeat?

Ad

Ad Th. XXIII.

OBSERVATIO.

Possessor naturaliter fructus suos non facit, impendia tamen imputare potest.

An Possessor naturaliter fructus suos non faciat.

Authorq agit de bonæ fidei Possessore, atque definit, non naturale esse, ut fructus omnes ex re suos faciat, sed hoc tantùm ut jus habeat operam utilem imputandi, ac pro iis deducendi fructus perceptos, vel extantes retinendi, si aliter non fiat ei restitutio. De hoc autem latè disputant Moralistæ, quæ in compendium redacta sic se habent. (1) Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus industriæ perceptos ex re aliena: ratio est, quia si tenetur fructus industriæ restituere, maximè quia sunt fructus rei alienæ debet restituere; at non sunt fructus rei alienæ sed industriæ, quæ propria est, non ergò tenetur eos restituere, consentiunt hîc Navarrus, Azorius, Sanchez, Rebellus, Vasquez. Navarrus tamen vult possessorem bonæ aut malæ fidei ex hoc capite non teneri restituere fructus, quos percepit ex locatione torquis surrepti, quia sunt fructus meræ industriæ, cum torques non sit res fructifera. Verùm probabilius tenetur oppositum, quia istiusmodi fructus non censentur esse industriæ, sed pretium locationis, sicut est pensio percepta ex locatione domus vel equi, quæ reducitur ad

Opinio Moralistarum.

Reponitur probabilior contraria.

fructus

fructus mixtos. (2) Possessor bonæ fidei tenetur restituere fructus tam naturales quàm mixtos, tam pendentes quàm perceptos, si extent; si verò non extent, tenetur restituere id, in quo factus est ditior, deductis impensis ex valore industriæ: ratio est, quia hujusmodi fructus censentur una res cum ipsa re naturali, & res Domino fructificat, detrahendas tamen esse expensas liquet ex eo, quia fructus dantur, qui supersunt detractis expensis, neque possessor bonæ fidei debet facere jacturam expensarum: quod autem teneatur restituere id in quo factus est ditior ex fructibus non extantibus sed consumtis, patet ex eo, quia hæc congruè ad Dominum referuntur, & in hoc conspirant Azorius, Bannez, Salonius, Sanchez. (3) Juxta Moralistas possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus, quos sua negligentia non percepit, ratio est, quia non potest assignari, ex qua radice teneatur ejusmodi fructus restituere: non enim tenetur ratione rei acceptæ, cum res aliena apud ipsum non extet, neque ratione contractus, cum nullum iniverit cum domino rei, nec denique ratione iniquæ acceptionis, cum nihil injustè acceperit, neque peccaverit contra justitiam non colligendo fructus. Nullus enim tenetur ex justitia percipere fructus ex re sua, quam credit esse suam, ita Lessius & Vasquez. Verùm utut in foro exteriori hoc locum habeat, interim tamen quia negligentia suos habet gradus, & de foro interiori conscientiæ disquiri potest,

teſt, non erit hæc propoſitio extra omnem dubitationis aleam.

Ad Th. XXIV.

OBSERVATIO.

Poſſeſſor malæ fidei tenetur ad Reſtitutionem fructuum quos percepit.

Qui mala fide poſſidet tenetur ad reſtitutionem fructuum perceptorum.

AGit Author de malæ fidei poſſeſſore, & conſimiliter definit, de quo quoque prolixè diſputant Moraliſtæ. Nos etiam hoc redigemus in compendium. (1) Poſſeſſor malæ fidei juxta illos tenetur ad reſtitutionem fructuum, quos ipſe non percepit, quos tamen Dominus rei percepiſſet: ratio eſt, quia poſſeſſor malæ fidei per ſuam iniquam detentionem cenſetur cauſa efficax damni & amiſſionis fructuum; culpâ enim illius factum eſt ne Dominus perceperit fructus, cauſa autem efficax damni tenetur ad reſtitutionem, quanquam detrahi poſſint expenſæ, & detrahendæ ſint quas Dominus feciſſet in fructibus illis percipiendis. (2) Poſſeſſor malæ fidei tenetur reſtituere fructus, quos percepit ex re aliena, quam ipſe meliorem fecit, quamvis Dominus illam non effeciſſet meliorem: ratio eſt quia res Domino fructificat, non verò poſſeſſori malæ fidei, meliorato autem illa cum annexa ſit & affixa rei, pertinere debet ad Dominum rei, & conſequenter illi fructificare debet. (3) Poſſeſſor

ſor malæ fidei tenetur ad reſtitutionem fructuum, quos accepit & jam conſumſit, quamvis ex eorum conſumtione non factus locupletior in ulla re, & Dominus illos non percepiſſet: ratio eſt, quia ſi res Domino fructificat, conſequenter fructus ſunt Domino reſtituendi, etiamſi Dominus illos non percepiſſet, utut contrarium ſentiat Covarruvias. In prima propoſitione conſpirant Menochius, Sanchez, Rebellus, in altera Navarrus, Leſſius, Azorius, in tertia denique Rebellus, Sanchez, Molina & alii.

CAPUT IX.

Ad Th. I.

Observatio I.

Definit Imperium & Dominium non mera voluntatis ceſſatione præciſa à ſignis manifeſtantibus nec ſimpliciter ſublato eo qui Jus habuit non exiſtente Succeſſore, de Servis verò non malè pronunciat Author.

IN hoc capite Author agit de defitione dominiorum, & oſtendit non tantùm derelictione dominia deſinere, ſed & ſublato Subjecto, in quo eſt imperium vel dominium. Derelictione deſinere probat ex eo, quia voluntate ceſſante non manet Dominium. Atqui hoc ipſum non poteſt ſimpliciter admit-

Utrum derelictione regna amittantur aut ceſſante voluntate tollatur Imperium.

 ti, nam

ti: nam (1) poteſt voluntas ceſſare intra mentis viſcera, nec tamen propterea derelicta erit cenſenda res, circa quam voluntas ceſſare cœpit. (2) Ipſe Author in hoc ipſo libro ſecundo cap. 4. §. 3. aſſerit juris effectus, qui ab animo pendent, non tamen poſſunt ad ſolum animi actum conſequi, qualis eſt ceſſatio voluntatis, niſi is actus quibusdam ſignis indicatus ſit; requiritur ergò præter voluntatis ceſſationem, etiam exterior notificatio per ſigna. (3) Quamvis voluntas ceſſans ſit cauſa principalis derelictionis, reſpectu illius in quo ceſſat voluntas, tamen moraliter loquendo, & ut alter poſſit apprehendere rem illam atque habere pro derelicta, plus requiritur, nec ſola illa voluntatis ceſſatio ſufficit: ſed forſan Author non excluſit ſigna & ad principalem cauſam reſpexit, quo ſenſu etiam Philoſophi & Theologi morales dicunt dominium transferri tribus modis primò divina voluntate, ſecundò voluntate Domini volentis transferre dominium rerum ſuarum in alterum & tertio voluntate Legislatoris & Principis transferentis res civium in alios Dominos, videantur Sotus, Valentia, Bannes. II. Quando dicit deſinendi dominii modum eſſe Subjecti interitum ante alienationem, aliqui ſimpliciter non admittunt, quia mortuo Patre manet dominium bonorùm, & continuatur per filios, qui ſuccedunt. III. De populis diſputat & ſervis, & dicit ſervos eſſe liberos ſi Dominus moriatur, & populos ſi Princeps ſcil. vivere deſinat. Verùm

Dominiũ ſublato ante alienationem. Subjecto nõ interit.

rs li- n

rùm posset in contrarium opponi, etiam nullo hærede existente non naturale esse ut servi defuncti fiant liberi, quia servus naturaliter liber non sit si amittat Dominum; sic etiam populum si sit servilis ingenii naturaliter liberum non esse, si extinguatur Princeps, sed alterius Imperio esse assignandum. Verùm hæc non subsistunt. Nam (1) servus si amittat Dominum redit in illum statum, in quo fuit, cum nondum fuisset sub Domino, fuit autem liber antequam subiret jugum Domini, E. ad illum statum redit. 2. Posito servum esse servilis ingenii, quid fiet de servo, qui est generosi animi? 3. Naturale hoc non esse ut redeat ad pristinam libertatem non potest admitti, quomodo enim potest manere servilis conditionis cum nexus ille sit solutus, relatio cesset inter ipsum & Dominum, nec accuratè loquendo naturale vel non naturale quid est servitus vel libertas, sed præscindens, & Politicum quidpiam positivè. Unde etiam Caramuel ad locum Aristotelis de naturâ servo ex 2 Pol. 3. respondet, consentire illum Solomoni Proverb. XI. dicente: *Qui stultus est serviet sapienti*, quæ verba sint intelligenda non de verâ servitute, sed de subordinatione & obedientiâ debitâ prudentioribus & eodem prorsus modo intelligendum venire Aristotelem, apud quem natura prudentes & imprudentes distinxerit, illos condiderit dignos Imperio, hos tales ut vel obedirent vel perirent: periclitatur enim qui sibi non sufficit & tamen excutit jugum

alterius; quanquam verba Solomonis non tam generaliter ſint intelligenda, quam determinatè de inepto divitiarum diſpenſatore. Quod de Populis dicitur, id non admitti poteſt, tum quia fingitur populus aliquis totus, qui ſit ſervili ingenio, quamvis enim e. gr. populi Aſiatici magis apti ſint ad deſpotica Imperia, quàm Europæi, nihilominus populus non dabitur, in quo non unus & alter ſit generoſæ mentis, & vel cum Jaſone eſurire malit quàm non imperare, quamvis quidam indigeant ob imbecillitatem mentis & ſtuporem animi alterius directione & Imperio, alii tamen non niſi ex ordinis ratione Recturam admittunt; tum quia, ſi aſſignandus erit alterius Imperio, quis aſſignabit? populus enim talis nullum habet ſuperiorem: qui itaque involat illum, & aſſignat alterius Imperio vim eidem infert; tum quia, ſi populus etiamſi ſit ſervili ingenio, nihilominus conſulere ſibi poterit, quantum ad finem civilem amiſſo Domino, cum in Democratia quoque ſive ſtatu populari obtineat ratio alicujus formæ, quæ Rempublicam ſiſtit.

Populus ſublato Dominii Subjecto ſui juris non fiet.

Ad Th. III.

OBSERVATIO I.

Quæ ex Alpheno laudat diſputantur à Barbaro.

PRimo hîc Grotius comparationem inſtituit inter corpus Populi vel Civitatis & natu-

naturale, atque idem esse non desinere particulis paulatim commutatis unâ manente specie ex Alpheno docet. Locus citati Jurisconsulti ita legitur: *Proponebatur ex his judicibus, qui in eandem rem dati essent, nonnullos causâ auditâ excusatos esse, inque eorum locum alios esse sumptos, & quærebatur singulorum Judicum mutatio eandem rem, an aliud judicium fecisset? Respondi, non modò si unus, aut alter, sed & si omnes judices mutati essent, tamen & rem eandem, & judicium idem: Quod antea fuisset permanere: Neque in hoc solùm evenire, ut partibus commutatis eadem res esse existimaretur, sed & in multis cæteris rebus: Nam & legionem eandem haberi, ex qua multi decessissent, quorum in locum alii subjecti essent: & populum eundem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuissent, cum ex illis nemo nunc viveret: Itemque, navem si adeò sæpè refecta esset, ut nulla tabula eadem permaneret, quæ non nova fuisset, nihilominus eandem navem esse existimari. Quod si quis putaret, partibus commutatis aliam rem fieri, fore ut ex ejus ratione nos ipsi non iidem essemus, qui abhinc anno fuissemus, propterea quòd, ut Philosophi dicerent, ex quibus particulis minimis constiterimus, hæ cottidiè ex nostro corpore decederent, aliæque extrinsecus in earum locum accederent. Quapropter, cujus rei species eadem consisteret, rem quoque eandem esse existimari.* Quibus oppofuit quondam se Hermolaus Barbarus de

Idem populus censetur etiam post multos annos.

Contradicit Hermolaus Barbarus.

de quo, vide Alexandrum ab Alexandro lib. 3. p. 114. Jugiter enim alimentares particulæ absumuntur, dissipantur ut restauratione cottidianâ sit opus, & cum corpus humanum sit porosum continuè diffluunt minuta corpuscula, nec tamen propterea corpus humanum non censetur idem esse quod in Exordio vitæ, natura finxit cum illo, quod ætatis adultæ robur auxit & stabilivit. Secundo in ἀποδόσει dicit, populum eundem hoc tempore putari, qui abhinc centum annis fuerit, cum ex illis nemo nunc vivat. Tempus enim numerus & locus variare potest, ut idem maneat populus, juxta illud Poetæ:

Habitante Camillo,
Illic *Vejis* scil. *Roma fuit*

Unde non malè Michael disserit Piccartus in lib. 3. Politicorum Aristotelis cap. 3. pag. 354. ad quem B. Lectorem remittimus.

Ad Th. III.

OBSERVATIO. II.

Certa ratione populo quem alloquimur de præsenti tribuuntur quæ antea acciderunt.

Idem tribui populo quē nunc alloquimur.

HIc Author vult probare populo quem nunc alloquimur ea tribui, quæ eidem populo ante multa secula acciderunt. Laudat

dat in opinionis suæ fundamentum dictaScripturæ; Res ipsa negari nequit, an tamen in illis respiciatur ad illam ut fundamentum Phraseωs disputari potest. producit locum Marci. X.vs. 3. At hoc non præcisè pendet tam ex populi identitate, quàm ex universali permissione qua toti populo Judaico permissum fuit divortium, respiciente natos natorum, & eandem indolem omnium. Locus Joh. VI. ℣s. 32. non satis commodè adducitur, quia quæ quandoque majoribus sunt exhibita, dicuntur etiam de posteris, non præcisè ex identitate illa, sed ex ampliatione beneficii. Sic Joh. VII. non ex eo, quod Moses dicitur legem dedisse Judæis etiam tempore Christi existentibus, pro identitate firmiter concluditur: quanquam illa non negetur, cum de modo argumentandi sit quæstio, sed ideo etiam dicitur lex data Judæis, quia est lex æterna, perpetua, omnes homines obligans, & ex intentione DEI ad natos natorum, imò etiam ad gentiles sese extendens. Denique quod concernit locum Act. VII. par est ipsius ratio, ut antecedentis.

quæ eidem ante multa secula acciderunt ex adductis locis non stabilitur.

Ad Th. XI.

Observatio I.

Romanos retinuisse quæ Romani sunt Imperii contra veritatem dicitur.

Hic Author nobilem movet controversiam, sed quam non condignè suo inge-

Imperii Romani translatio certis documentis probatur.

nio expedit, & in qua per omnia fere cespitat. (1) negat mutationem aut translationem Imperii à Romanis ad Germanos, quam Caroli M. ætate ſtatuunt factam præſtantiſſimi tum Hiſtorici, tum Politici, tum Jurisconſulti. Primùm itaque opponimus ei ſeqq. argumenta, translationem factam eſſe & acquiſitum imperium Occidentale conſtat 1. quia jure Belli hoc ipſum ſibi propriũ fecit Carolus M. Quo jure itaque Monarchia Aſſyriaca, Perſica, Græca & Romana effloruit, eo jure quoque Caroli M. imperium cœpit & ſtetit; Nam ille domuit Sclavos ad Albim & Salam, Hunnos & Avaros in Pannonia, Saracenos in Hiſpania, atque Aquitanos in Gallia. Primum autem Weſtphalos & Saxones domuit & ſibi ſubjecit; Italiæ verò regnum poſt Galliam & Germaniam ſubjectam quoque eo jure acquiſivit, Deſiderio Longobardorum Rege unâ cum uxore & liberis, nec non Regia capta Atque ita Longobardiam in fidem ſuam recepit. Quid autem eſt ferro regnum ſibi parare ſi hoc non eſt? quis Italiam juſtius ſibi vindicavit quàm Carolus? Hinc etiam ab Epiſcopo Mediolanenſi corona ferrea redimitus eſt, imò ut verus Dominus & arbiter Italiæ Legibus etiam Rempublicam firmavit. Conſulamus Abbatem Rheginonem, qui totus noſter eſt & ſequentia habet. *Carolus Roma reverſus venit Papiam, ipſamque civitatem armis cepit, inſuper Deſiderium regem cum uxore ſua & filia, omnem Theſaurum Palatii. Ibique venientes omnes Longobardi de cunctis civita-*

vitatibus Italiæ, ejus se subdiderunt dominationi. Adalgisus verò filius Desiderii fuga elapsus mare introivit & Constantinopolim perrexit, Carolo subjugata Italia & ordinata, custodiam Francorum in Papia demittens, cum magno triumpho in Franciam reversus est. 2. Urbis ipsius Romæ axioma & dignitatem consecutus est. Nam in conventu & Senatu Procerum Patricius Romanus declaratus est, ipse ordinavit & disposuit circa sedem Pontificis, vexillum urbis Romæ accepit in signum subjectionis, quod ipse jus & potestatem in Romam habeat, nec non claves per Leonem Pontificem, ut constat ex Rheginone supra laudato. 3. Fundamentum est adhucdum magis premens Grotii sententiam. Nam non solùm jure belli occidentis acquisivit imperium, verum translatum quoque est à Græcis imperium ad Carolum M. cùm negligerent Imperatores Constantinopolitani Romam, Gothis & Longobardis, barbarorumque irruptionibus permitterent Italiam, tandem partes suas interposuit Carolus Magnus. Hinc Aventinus refert Carolum expedivisse universum imperium Romanum, Legatos misisse Constantinopolim, ut peterent Imperatricem Irenem viduam in uxorem, quam Græci Imperio privarunt, utut libenter nupsisset, misit etiam ad Carolum Irene & Titulum Imperatoris in ipso agnovit & probavit, de quo Aventinus ita loquitur. *Irenem Orientis imperatricem misisse legationem illustrem ad Carolum Magnum in Germaniam, qui Aquisgrani tunc fuerit:*

fuerit: Pacemque cum eo perpetuam fecisse: tum titulum etiã illi a marito & filio ante tributum confirmasse, ut Cæsareus præfectus urbis Romæ, & sacri Romani imperii gubernator appellaretur. Romani vero & Leo pontifex mittebant eum, & Romam attrahebant. Cum pontifex etiam ipse Ratisponam usque excurrens eodem illum invitabat. Quocirca anno Christi 800. tempore hyberno cum copiis magnis ille Italicum iter suscepit, & locis cunctis tanti honoris ei habiti sunt, ut si DEUS ipse in terras veniret, majores vix tribui possent. Et cum mulier Constantinopoli imperaret, quod inauditum esse videbatur, putabant Romani se potestatem & jus habere eligendi Cæsarem: quod imperium ex ipsis esset & nominaretur. Anno autem Christi 803. cum Carolus Salisburgi esset venerunt ad eum Græci Imperatoris Legati, Michael Episcopus, Petrus Abbas, & Callistus Cancellarius, pacemque cum eo sempiternam fecerunt, hoc pacto, ut deinceps in omne tempus Imperio Carolus & omnes ejus posteri, in imperio Germanico nomen & titulum Romani Imperatoris in occidente, veterisque Romæ gererent. Nicephorus autem qui successit Irenæ in Insulam ablegatæ, & posteri ejus, Imperatoris novæ Romæ in Oriente appellarentur, & quod infra Neapolim in Italia est ad Constantinopolitanum, reliquum ad Romanum imperium pertineret, quæ translatio à Leone Pontifice obsignata fuit, atque ita restitutum est Occidentale imperium & cœpit

Orien-

Orientale non amplius dici regnum Romanorum, ſed Græcorum, teſte Cranzio lib. 3. Hiſtoriæ Saxonicæ. Legantur pro noſtra ſententia Marianus Scotus, Lambertus Schaffnaburgenſis, Hermannus Contractus, Philippus Bergomenſis & alii. Unde etiam Germaniæ proceres apud Guntherum:

Quemcunque ſibi Germania Regem
Præficit hunc dives ſubmiſſo vertice Roma
Suſcipit, & verſo Tiberim regit ordine
Rhenus.

Ad Th. XI.

Observatio II.

Populus Romanus non eſt hodie ille, qui quondam fuit, neque Imperium penes illum ut Corpus manſit.

Sicut Author errat negando mutationem & translationem, quæ certis argumentis probata jam eſt, ita errat dicendo populum Romanum eundem eſſe qui olim fuit, & imperium penes illum manſiſſe tanquam penes corpus, in quo eſſet ac viveret. Nam 1. poſito imperium fuiſſe penes populum Romanum, non tamen manſit apud ipſum, ſed translatum eſt, ut conſtat ex antecedentibus ad Carolum Magnum & ſequentes. Unde Onuphrius diſerte. *Carolus coronatus & conſecratus rex Francorum in villa Franciæ Cariſiaco à Stephano Papa II, anno Chriſti 752. Imperator*

Populus Romanus alius hodiè quàm qui olim.

perator appellatus Romæ in Basilica S. Petri in Vaticano, cleri, senatus, populique consensu,& coronatus ibidem à Leone III. Anno Domini 801. ineunte, Calendis Januarij, videlicet die natalis Domini. 2. Supponitur imperium esse penes populum. Populus enim ut non habet majestatem, ita nec imperium, sed illud est à DEO immediatè. 3. non potest manere imperium apud populum aliquem tanquam corpus; ut enim dignitas regendi corpus humanum & potestas, non est in ipso corpore humano sed in capite: ita corpus alicujus Reipublicæ non est radicale subjectum Majestatis aut imperii, ut vult Franciscus Suarez cum Pontificiis in defensione Catholica adversus Regem Angliæ Jacobum, sed præter obsequii gloriam nihil habet.

Imperium non est penes populum; Nec manet penes illũ tanquam corpus.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO III.

Quæ de Jure Populi Romani, antequam Imperatores regnarent, proponit, non sunt liquida.

Eligere populum nõ conferre Majestatem.

ERrat Author quando de jure etiam jam existentibus Imperatorib9 discurrit. Nam 1. non potest demonstrari tempore Imperatoris summâ rerum jam ad Augustos delatâ, ut quidam volunt, jus eligendi fuisse penes populum cum Adoptio obtinuerit. Tiberius enim ab Augusto publicè fuit constitutus, ne successor esset in incerto Tacit. Annal. III.

acces-

acceſſit verò Senatus Confirmatio. Deprecatus quidem fuerat Tiberius ne in Civitate, tot illuſtribus viris ſubnixa ad unũ omnia deferrent, plures facilius Murim Reipublicæ ſocietatis laboribus exempturos: ſe in partem curarum ab Auguſto vocatum, experiendo didiciſſe, quam arduum, quam ſubjectum fortunæ cuncta regendi Onus; ſed Verba erant & ad populum phaleræ vel Senatum. 2. electionem Imperatoris ad populum pertinuiſſe, & quæ à legionibus factæ fuerint electiones non fuiſſe ratas niſi ex approbatione populi Hiſtoricis adverſum eſt. Non enim licuit populo contra exercitum penes quem ſumma rerum quicquam tentare. 3. quàmvis omnia hæc probarentur, longe tamen aliud eſſet, jus & poteſtas eligendi aliquam perſonam, quæ dicit meram deſignationem ſubjecti, aliud jus & poteſtas ipſam Majeſtatem conferendi, quæ altius quoddam ſapit principium.

Ad Th. XI.

Observatio IV.

Fulcrum illud quod ponit Author ſtabiliendæ ſententiæ de Jure populi Romani eligendi Imperatorem non ſatis firmum eſt.

JUs eligendi Imperatorem pependiſſe à voluntate populi Romani fulcire vult ex eo,

quia

Causa alienati Imperii Orientalis.

quia cum Constantinopolitani contra mentem & morem populi Romani fœminæ Irenes subiissent imperium, populus Romanus illam concessionem revocarit. Verùm hæc iterum non sunt Historicæ fidei conformia; Nam Irenem ideo fuisse in Insulam ablegatam & ab imperio remotam, quia nubere nolebat Carolo Magno, Historici testătur. 2. non populus Romanus hîc hoc vult Grotius quòd egit, sed Principes Græciæ repugnarunt, & captam illă inspectantibus Legatis Caroli imperio privarunt, teste Nauclero. 3. Causa fuit quod ipsa Urbs Romana sese subduxerit imperio Constantinopolitanorum Imperatorum ob desertionem, & destitutionem auxilii contra Longobardos.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO V.

Nihil in Electionis vel Improbationem vel Approbationem juris superest populo Romano.

Electionis Ius Romano populo ademptum est.

ERrat Author quando dicit placuisse populo Romano ita accipere Carolum M. vel Regem quem Germani fecissent, ut tamen jus sibi aliquod retinuerit probandæ vel improbandæ electionis. 2. hanc approbationem per Episcopum peculiari coronatione contestatam fuisse, & fieri ex approbatione populi Romani Imperio Regem Regni Italiæ. Quæ omnia itidem falsa sunt. Nam quod

Caro-

Carolus jure belli vel electionis acquisivit, id jure hæreditario ad suos posteros trãstulit, jure extincto populi Romani, si quod fuit. 2. Quid Pontifex sua coronatione? num illa est index alicujus potestatis in Imperatorem aut necessariæ approbationis? annon Carolus M. obtinuit imperium antequàm corona à Pontifice Leone illi impõeretur, prout habet Avẽtinus? *Tenebat*, inquit *Carolus jam omnes provincias, quæ ad urbem Romam pertinebant. Itaq; Anno Christi 801. Leo Papa Senatus & populus Romanus Imperatorem illum designabant in templo S. Petri cum Pontifice precaretur, Romani electionem hanc publicaverunt, acclamantes altâ Voce Juvenes & senes, senatus & populus, clerici & politici: Carolo Augusto, à DEO coronato, magno & pacifico Imperatori Romanorum Vita & Victoria.* neque coronari quis potest, nisi jam sit designatus & electus. Non enim coronatio est causa Imperatoris, sed facti Imperatoris testimonium publicum. Imò potius ita tribuenda esse translatio imperii Archi-Episcopo Mediolanensi cum ille Modæciæ imposuerit coronam ferreã Carolo: de Coronatione hanc observationem relinquere voluit Archiepiscopus Spalatensis scribens lib. 6. cap. XI. pag. 825. *Coronatio & quædam consecratio sive benedictio cujuscunque Regis, & magni Principis Christiani, fieri solita est per primum, & maximum illius Regni sive Regionis Episcopum; sicut in Germania per Coloniensem: in Gallia per Rhemensem: in Anglia per Cantuariensem: in Ungaria per*

Coronationem Pontificis nullam potestatem Romanorum Regi collatam arguere.

Strigoniensem &c. quæ ceremonia ex veteri sacra Scriptura desumpta est, in qua videmus Reges à DEO, & populo electos, Olei unctione per Prophetas inaugurationem divina ordinatione accepisse. Cum igitur in toto Imperio duæ essent Civitates Imperiales, ut dictum est, in quibus Palatium, Curia, & Senatus fuerit Imperatoris, Roma vetus; & Constantinopolis, Roma nova, si in Oriente coronandus fuisset Imperator, à Patriarcha Constantinopolitano coronam, inunctionem & benedictionem accipiebat: Romæ vero à Romano Pontifice, si in Occidente. Referam aliquos. Justinus à Johanne Constantinopolitano est coronatus: scribit hoc ipsemet Joannes ad Hormisdam. Ac iterum post sex annos, cum adesset Joannes Papa Romanus Constantinopoli, voluit ab eo etiam Justinus coronari. Quis igitur dicat coronationem facere Imperatorem? Nunquid per sexenniū non fuit Justinus Imperator? & tot alii qui à Solis Patriarchis sunt coronati, nunquam vero à Papa Romano? nunquid non fuerunt plenè Imperatores? an Patriarcha etiam Constantinopolitanus habet illam plenitudinem potestatis, quam Romano tribuunt, ut indirectè possit Regnis, & Imperiis Reges & Imperatores privare, & alios instituere? Si ex coronatione Imperatorum hæc potestas in coronante esse colligi debet, prorsus id ex Constantinopolitano colligetur. Theodosius Mauritii filius ejus jussu coronatur Imperator collega patris à Joanne Patriarcha Constantinopolitano: ut habetur ex Theophane: A Polyeucto Joannes. Ita alÿ:

Eorun-

Eorundem Patriarcharum exemplo, & eadem autoritate spirituali, ex devotione, & pietate introductum est, ut felicibus auspiciis Regna & Imperia cum benedictione Sacerdotali susciperentur. Carolus fuit à Leone inunctus & coronatus: & post ipsum omnes ferè successores. Ludovicus primus à Stephano: Carolus alter à Joanne octavo. Otho primus à Joanne duodecimo, &c. Quæ sanè coronatio cum inunctione, & benedictione, etiamsi mera esset externa ceremonia, ex pietate videlicet & devotione, non ex necessitate provecta, & inducta, visa tamen post translationem semper fuit ad perfectam nominationem Imperatoris necessaria: ut ante coronationem Regis duntaxat, sive Germanorum, sive Romanorum per electionem nomen obtinuerint, aut postea etiam electi Imperatoris; & post coronationem prædictam jam plenè Imperatores vocarentur. Quod etiam hodie videtur observatum: Ut qui coronati non sint, Imperatores electos se inscribant, & ita vocitentur. Nihilominus tamen quod spectat ad plenissimam potestatem, eam ex sola electione legitima, etiam absque Romani Pontificis coronatione, Imperatoris electi se habere semper professi sunt, & profitentur: Ut supra Ludovicus Bavarus: cap. 10. n. 13. Neque in hoc Pontifices Romani sapientores potuerunt repugnare. 3. Confundit Romanum Imperium & Regnum Italiæ Author quæ distincta sunt, nam primum sibi acquisivit regnum Italiæ & Longobardos domuit Desiderio relegato cum conjuge & liberis, dein demum Saluta-

tus fuit Imperator, & acquisivit etiam Romanum Imperium.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO VI.

Pontificem vacante Imperio feupa conferre posse frustra dicitur.

Pontifex Romanus vacante Imperio feudorum Investituras nullo jure tribuit.

PUtidum est quod de Pontifice dicit, nempe illum vacante Imperio investituras tribuere feudorum Imperii Romani. Nam 1. falsum est ad ipsum pertinere hoc jus. Papa enim si est Vicarius, Vicarius Christi est, ut volunt pontificii, non Imperii Romani, penes quem hæc concessio. 2. Regnum Italiæ nunc dissipatum est, nec urbs Roma habet sibi subjectas terras illas; quapropter si concedamus Papæ dominatum in urbem Romam, non propterea confestim habebit jus in regnum Italiæ. 3. Quàmvis in populo Romano primas obtineat Pontifex, non tamen nisi ex suppositione falsa procedit jus illud quod attribuit Pontifici. Si enim ipse populus non habet jus hoc ulterius, etiam ille non habebit qui primas habet in illo, quo jure enim illud faciet & feuda conferet, num Cæsares voluerunt esse ipsum Vicarium illorum per Italiam? num Imperatori à populo Romano Vicarius dari potest, cum apud Germanos nunc sit Axioma illud, quod quondam inter Romanos fulsit. Quapropter etiam falsis-

falsissima sunt quæ addit, si Imperator Romanus morbo aut captivitate impediretur fungi Imperio, posse ei vicarium dari ab ipso populo Romano.

CAPUT X.

Ad Th. I.

Observatio.

Obligatio Restitutionis est necessaria de Jure naturali & divino.

Tractat de restitutione, & (1) statuit, rem esse restituendam, & qui eam habet in potestate, efficere debere quantum in se est, ut in nostram potestatem veniat; (2) non obligari ad impossibile, nec ad rem reddendam suis impensis, sed indicare teneri tantùm ut alter suum recipere possit; (3) pro prima assertione adducit præceptum Hebræorum ex loco Deut. XXII. ℣s. 1. in notis. Primum quod concernit, disputant Moralistæ & Theologi, num restitutio alienæ rei sit juris divini & naturalis, adeoq; talis ut sit de necessitate salutis. Johannes Medina Complutensis totum ferè librum de hâc Materiâ complevit. videtur autem Restitutionem rei alienæ non esse de necessitate salutis & quidem ex eo, quia si ad salutem esset necessaria, esset etiam necessaria ad pœnitentiam, at neque necessaria est ad contritionem, quia contritio est actus immanens, restitutio autem actus externus, neque ad fidem, fides enim, & restitutio diffe- An Obligatio reddendæ Domino rei sit de necessitaté Salutis.

 runt

runt ut principium bonorum operum, & opus, ergo non videtur esse necessaria ad salutem, & consequenter neque juris divini. Quod ulterius probatur, quia Apostolus Eph. IV. ℣. 28. simpliciter dicit, qui furatus est non amplius furetur, sed laboret manibus suis, nullam verò urget restitutionē. 2. non esse juris naturalis probatur, quia quod est juris naturæ continetur inter præcepta Decalogi, nullum autem præceptum in Decalogo occurrit de restitutione, & quamvis dicatur in 7. præcepto, non furaberis, liquet tamen in eo non præcipi actū positivum restitutionis, sed prohiberi solùm actum negativum attrectationis. 3. nō esse contra rectam rationē etiam colligitur ex eo, quia quod factū est non potest fieri infectū, quasi factū non fuerit, sed aliquando alicui aufertur honor, ex hoc ipso, quod passus est ab aliquo injustè vituperante, E. non potest illi restitui, quod ablatum est. & committere peccatū utiq; non est de necessitate salutis, aut secundum rectam rationem, sed quandoque illud quod aufertur non potest restitui sine peccato, Ergò e. g. si quis alicui famā abstulit verum dicendo, si enim restitueret mentiretur. Verùm restitutionem esse juris divini & naturalis longè validiora argumenta probant: tum quia apertè sub præcepto habetur divino Esa. LVIII v. 6 ad quæ Verba Grotius in Commentario pag. 127. *Solve fasciculos deprimentes*] *in ebræo: Fasciculos jugi: quod Græci interpretantur* στραγγαλιὰς βιαίων συναλλαγμάτων, *significat contra-*

An sit Iuris Naturalis?

An contraria rectæ rationi?

Quod sit juris divini comprobatur.

Ctus

Etus aut extortos vi aut metu, aut funebres, per quos opprimebantur pauperes. Vide Nehem. v. 7. Dimitte eos qui confracti sunt liberos] *Consanguineos vestros vinculis vestris attritos dimittite. Vide Levit. XXV. 39. Multi enim potentes eam legem spernebant. Confer Matth. XVIII. 30. Et omne onus disrumpe in Hebraeo: jugum quod LXX vertunt, πᾶσαν συγγραφὴν ἄδικον διάσπα. Symmachus vertit, Hieronymo teste, in hunc modum; omnem cautionem falsam disrumpe: sensu eodem quo supra. nam quicquid aut aequo & bono, aut legi non congruit, falsum Hebrais dici solet.* Et in N. T. comprobatur exemplo Zachæi ex Luc. 19. δίδωμι τετραπλοῦν ad quæ verba iterũ Grotius: *Quasi dicat: ita me movent tua præcepta, ut jam nunc me dedam operibus tũ justitiæ, tum etiam beneficentiæ, quorum utrumque factis in animo sibi propositis declarat. hanc expositionem exigere videtur id quod sequitur σήμερον. Erat jam ante preparatus aliquantum ad pœnitentiam animus Zachæi: sed nondum ejus præcepta plenè hauserat. Hoc illi restabat, parato facere quod faciendum doceretur. Atque hoc modo palam apparuit quàm rectè hunc hospitem Christus legisset. Imitatione ejus quod erat in lege. nam qui pecudem, extra bovem, surripuisset pendebat quadruplum. Exodi XXII, 1. unde originem sumsisse videtur lex Attica & porrò Romana: imitatione dico, non ex lege ipsa. Nam primum lex non obstringebat nisi in judicium adductos: erat enim hæc velut pœna inficiationis: alioqui si quis ante ju-*

dicium facti pœnitudine duceretur, is culpa absolvebatur, restituens simplum & quintam simpli, quæ videtur successisse in locum incertæ æstimationis damni furtum consequentis. Numer 5. v. 7. Deinde pœna quadrupli locum non habet nisi post alienationem rei surreptæ: alioqui reus duplum solvens liberabatur. Exod. XXII, 4. Discimus ab exemplo, quid faciendum sit iis, quos peccatorum pœnitet. Primum enim quatenus fieri potest, resarcienda sunt damna aliis per vim aut dolum illata, quod ipsa natura dictat: neque enim peccare desistit qui alienum retinet. Contra naturam est, inquiunt Jurisconsulti, locupletari aliquem cum aliena injuria. Præterea verò, si non necessarium, admodum tamen utile est, ut qui peccavit judicis in se personam assumens ipse sibi aliquid indicat pœnæ nomine: quo testetur quantoperè sibi peccatum displiceat: εἰ ἑαυτοὺς διεκρίνομεν οὐκ ἂν ἐκρινόμεθα, inquit Paulus 1. Corinth. XI. 31. Hoc inter illa est de quibus nulla exstat lex definita, sed quæ potentior omni lege spiritus dictat. quæ postrema non probamus, tú quia ipsa ratio justitiæ commutativæ hoc requirit: nam cum penes detentoré sit plus lucri & minus damni penes creditoré, vel aliú quécunque autem plus damni, & minus lucri, quàm quo l habere debebat, per restitutioné res ad æqualitatem est redigenda; tum quia rectæ rationi hoc consonú agnovit non solùm Cicero lib. 3. offic. sed etiam Aug. Epist. 54. ad Macedonium scribendo; *non remittitur peccatum nisi restituatur ablatum.* Ad Argumenta itaque

que proposita respondetur & quidem ad (1) si restitutio non fiat, dolorem illum de peccato commisso non posse esse serium, nec contritionem esse veram, & consequenter requiri de contritionem aliquo modo; ad (2) respondetur: furtum facere non esse ita strictè accipiendum, quasi saltem prohiberetur actus negativus non attrectationis, sed etiam actus positivus prohibetur. Nam etsi physicè hæc duo differant, moraliter tamen ejusdem speciei est, non accipere alienum injustè, & non inferre damnum rebus alienis injustè, & non retinere alienum injustè. Ad (3) respondetur: quod quidem actio contumeliam inferentis non possit fieri, ut non fuerit quantum ad actum, possit tamen fieri ut ejus effectus diminutio sc. dignitatis repareturper exhibitionem reverentiæ; quod autem læsionem famæ concernit, quamvis qui verum dixit videatur non urgendus ad restitutionem, tamen quia verum dixit injustè, tenetur ad restitutionem famæ quantū potest, sine mendacio tamen; concedendo se male & impruděter dixisse vel injustè diffamasse, vel alium modum cōpēsationis apprehendendo, si fama non potest aliter restitui Sed si restitutio est necessaria ita ad pœnitentiā, ad salutem, annon exinde colligendum erit, opus aliquod esse necessarium ad salutem, ad minimum per modum conditionis sine qua non, ut in terminis videtur habere Ezech. XXXIII. ℣. 15. ubi Justificatio & Salvatio suspenduntur à restitutione pignoris? Respondeo negatur quod

Argumenta contraria divelluntur. I.

II. Preceptum furti occupatur etiā circa actū positivum.

III. Restitutionem dignitatis vel famæ fieri sine mendacio.

An restitutio sit necessaria ad salutem per modū conditionis sine qua nō?

possit necessaria dici restitutio ad salutem, ut conditio impetratoria aut meritoria, sed suspenditur salus à restitutione, saltem tanquam à conditione omittendi oppositum, sive non continuandi opus malum, quæ abstinentia non est opus positivè bonum, sed tantùm negativè non malum. Quod (II) concernit, errat Author 1. dicendo non obligari ad impossibile, & tamen antecedenter affirmando, & casum figurando de re quam habemus in nostra potestate, si enim aliquid habemus in nostra potestate non impossibile erit ex potestate relinquere. 2. errat, quando dicit non obligari aliquem ad rem reddendam suis impensis, sed indicare tantùm teneri: aliud enim lex divina disponit Devt. XXII. ℣. 1. & 4. de qua mox in seqq. Quod (III) concernit, lex illa allegata contra Grotium militat: nam 1. in illa lege exigitur, ut si Dominus rei amissæ ignotus sit aut absit, tum rem omnem perditam, puta asinum, vestem esse recipiendam & diligenter habendam & curandam, usque dum dominus eam requirat; asinus autem non potest domi haberi sine impensis, quanquam deinde Dominus teneatur ad refusionem sumtuum. 2. Hebræi addunt per præconem proclamandam rem amissam, ut de Domino constare possit, quod videtur vestigium habere in textu, dicitur enim non abscondes te ab illis. At & hoc quandoque impensas requirit. 3. Lex hæc obstringit non solùm respectu Judæi, sed etiam Gentilis, adeoque colligitur hoc ipsum esse juris naturalis. Et sanè quid

Grotius sui obliviscitur.

Quomodo ad restitutionem rei inventæ teneatur, non probat illa quam Grotius legem allegat.

magis

magis potest esse juris naturalis quàm suum cuique tribuere etiam cum aliquo impendio laborum & sumtuum; quorum tamen refusionem potest desiderare. putidū verò commentum & Restrictionem Ebræorum ad fratrem refutavit Grotii Amicus scribens pag. 110. *Quod verò addunt preceptum hoc non agere nisi de re à Judæo perdita, quia in textu dicitur. Fratre tuo, ac proinde non obstringere eos in rigore τῶ רע ad restituendam rem perditam a Gentili aut* Christiano, *id sanè nimis mihi videtur esse Judaicum. Etsi enim certum est vocem proximi, & vocem fratris, plerumque significare popularem Judæum in Vet. Testamento; tamen ut non nisi eum semper & ubique significare credatur, neutiquam est verisimile; inprimis istis in locis ubi præcepta traduntur quæ juris naturalis sunt, quod omnibus hominibus (tanquam naturæ vinculo sibi invicem proximis ac conjunctis, velutique ex eodem sanguine prognatis fratribus commune est: ex gr. in præceptis istis duobus, non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium: item, non concupisces uxorem proximi tui. Neque enim dubium est, quin Deus per vocem proximi istis in locis designare voluerit, non Israelitas tantum, vel consanguinitate, affinitate, amicitia aut religione inter se devinctos, sed quosvis omnino homines, naturæ vinculo inter se conjunctos: nisi forte velimus Deum Israelitis tantum interdixisse, falsum testimonium dicere contra populares suos, non verò contra extraneos; & concupiscere uxores populi sui, non verò ex-*

An ea lex restringatur saltem ad fratrem Israelitam?

ro extraneas: quod absurdum omnino esse, prima statim fronte apparet. Eadem ratio est praecepti hujus; quia juris naturalis omnino est suū cuique tribuere, & rem alienam suam non facere invito domino. Ex eo est quod Vlpianus ait, qui rem alienam invenerit, & domino eam restituit εὕρετρον non posse petere, id est inventionis pramium.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Bonæ fidei possessor tenetur ad restituendos fructus extantes.

AUthor agit de bonæ fidei possessore, & dicit illum teneri ad restituendos fructus extantes rei, non tamen industriæ, quia qui sit Dominus rei naturaliter, etiam sit Dominus fructuum. Nos ulterius progredimur, & dicimus fructus omnes rei sive sint merè naturales, sive mixti Domino restitui deberi deductis expensis & æstimatione laboris. In foro autem externo civili discernitur inter fructus rei merè naturales, & industriales; nam horum Dominium postquam à solo separati seu percepti sunt, bonæ fidei possessori acquiritur, proinde hi fructus industriales quamvis extantes sint à Domino repeti non possunt, instituta actione reali vindicationis, sed potiùs condictione sine causa, vel judicis implorato officio ob æquitatem

Fructuum merè naturalium & industrialium distinctio.

Ad fructus Industriales restituendos bonæ fidei possessor non tenetur.

tatem. Fructus autem mere naturales tametsi à solo separati perceptivè sint, bonæ fidei possessori non acquiruntur sed Domino rei.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Possessor bonæ fidei & ad rei & fructuum consumptorum restitutionem tenetur.

Dicit Author bonæ fidei possessorem teneri ad restitutionem rei & fructuum consumtorum, si modo aliàs tantundem consumturus fuerat. Ubi consentit in hanc propositionem extensam tum ad fructus naturales, tum industriales, tum mixtos Azorius Rebellus, Rodriquez, Lessius & Sanchez aliique Theologi communiter contra Mynsingerum, Fachinæum & alios apud Covarruviam, existimantes bonæ fidei possessorem qui fructus rei præsertim industriales ante litis contestationem consumsit ad nullam restitutionem obligari tametsi ex iis locupletior factus sit. Sed 2. conformius esse rectæ rationi oppositum probatur ex eo, quia si possessor hæreditatis alienæ, quam ad se pertinere arbitratur, aliquid ex ea bonâ fide consumat, obligatur quatenus locupletior factus vel patrimonium auctum est, multò magis in causa particulari hæc obligatio obtinebit. Nam verus hæres juxta quosdam non habet jus in re respectu hæreditatis quam nondum adiit, sed tantùm jus ad rem,

Possessor bonæ fidei rem possessam restituere tenetur etsi casu aliquo consumpserit.

& ta-

& tamen si quid ex distractione vel consumtione rei ad hæreditatem pertinentis ad bonæ fidei possessorem pervenit, hæredi restitui debet, E. multò magis vero Domino restitutio facienda est, si quid ex re ejus ad bonæ fidei possessorem v. g. rei alienæ emtorem pervenit. 3. Ipsa natura æquum hoc dictat, neminem cum alterius detrimento fieri debere locupletiorem. Carolus Malletus Malleatione 21. pag. 159. Bractea decima ita determinat: *Sciendum fructus esse in triplici differentia: quosdam esse naturales, alios industriales, & alios mixtos Quo posito respondetur Si fructus sunt ex industria ex re aliena percepti sunt recipientis, seu possidentis rem alienam bona, vel mala fide, nec ulla datur obligatio restituendi. Ita Angelus verbo Restitut. & est communis opinio Doctorum. Ratio, quia hujusmodi lucra non sunt fructus rei, sed meræ industriæ humanæ. Si vero fructus sint naturales, & bona fide consumpti obligatur solùm ad restitutionem eorum, in quo est ditior, & locupletior factus ante præscriptionem. Ita Paludanus in 4. dist. 15. art. 5. Major. quæst. 16. Angelus & Sylvester verbo fructus, Sotus in 4. quæst. 7. conclus. 4. Ledesma 2. par. quæst. 18. art. 6. Lopes 2. par. cap. 86. quæst. 4. Ratio, quia id, in quo est ditior, vel lucupletior factus succedit in locum rei, quæ dicitur extare in æquivalenti, & cum fructus naturales sint Domini, eique sunt restituendi, & cum non possit eos restituere, quia sunt consumpti, æquum est, vt restituat id, quod in ejus locum successit,*

ne Do-

ne Dominus rei damnum patiatur: si fructus sunt mixti, obligatur restituere, quoad partem naturalem si extat judicio prudentis, si verò non extat id, in quo per illam factus est ditior, quoad partem naturalem si extat judicio prudentis, si verò non extat id, in quo per illam factus est ditior, quoad partem industriæ dictum est supra nullam esse obligationem.

Ad Th. XII.

OBSERVATIO.

Ob causam turpem acceptum, debet restitui.

IN hac thesi Author de eo disputat, quod ob causam turpem acceptum est, & dicit hoc ipsum non esse restituendum, videturque pro Authore militare (1) quia meretrices non debent restituere id quod accepe runt pro usu corporis, juxta consuetudinem receptam; (2) quia licet actus ille non sit licitè vendibilis, non est tamen contra justitiam ejus venditio, qua enim parte utilis est & delectabilis dignus est præmio. (3) quia dans meretrici merè liberè donat, & absque ulla coactione aut vi, quia sine vi aut necessitate dat, cum posset imò & deberet carere delectatione quam experitur. Verùm hæc sententia non potest probari, utut sit communis Moralistarum. Nam deest principium actus humani, nempe voluntas recta, & consequenter non potest esse translatio Dominii in tali casu, non posita autem translatione

An ob causam turpem acceptum sit restituendum?

Rationum asseverantium Prima; Secunda.

Tertia.

Confutantium Prima.

Do-

Domini, tenetur illa persona, quæ accepit restituere. Deesse autem principium actionis humanæ patet, quia voluntas istiusmodi hominis quanta quanta est peccaminosa est, nec obstat (1) id quod de consuetudine ingeritur. Nam hæc ipsa consuetudo est vitiosa, fœmina enim non est Domina corporis, & quidem ad peccatum usque, si itaque Dominium liberum non habet & administrationem corporis, non potest de illo di-
Secunda. sponere & vendere usum illius. (2) argumentum itidem non concludit, nam illa ipsa ratio delectabilitatis aut utilitatis intrinsecè includit rationem peccati, non itaque potest habere rationem vendibilitatis, aut talis actus
Vltima. dignus esse aliquo pretio. (3) Quod Vasquezii est non concludit: tum quia non potest intelligi, quomodo libertas dantis sufficiat ad constituendam veram donationem, quando revera non dat nisi pro re aliqua, talis enim actus est emtio; tum quia, si esset mera donatio, non pretium, sequeretur quod habita commixtione non deberetur meretrici pecunia promissa, excedens valorem consuetum illius turpitudinis, quia donator non cogitur ex obligatione ad donandum: consequens autem negat ipse Vasquez: tum quia, quamvis, ut opponit Vasquez vix possit taxari pretium meretricibus, si donationis titulus separetur, ultra quod tenerentur ad restitutionem, tenentur aliquando ad restitutionem excessus, quia non intervenit donatio, sed emtio, ut disputat Cardinalis Lugo Disp. 18. Sect. 3.

CA-

CAPUT XI.

Ad Th. I.

Observatio I.

Ex promissis etiam naturaliter Jus oritur.

Vt Promissio obliget Iuris naturalis est.

Authoris disputat contra Fransc. Connanum, an ex promisso naturaliter jus oriatur, quod negavit ille Jurisconsultus, du ctus quibusdam rationibus & testimonio Ciceronis, cui potuisset addere illud Senecæ lib.1.de Beneficiis capite 10 dicentis: *Quæ Lex ad id præstandũ quod, alicui prom sĩmus obligat.* Accedere etiam videntur illi, qui objectum promittentis volunt esse velle sibi oppositũ rei promissæ in honestũ seu turpe esse: affirmavit autem Grotius idque ex hac ratione, quia nihil est tam congruum fidei humanæ, quàm ea servare, quæ inter eos placuerunt. Sed profundius hoc negotium præmissâ distinctione pollicitationis, quæ præcisè actum promittentis dicit antecedenter ad acceptationem promissarii & promissionis, quæ accedente acceptatione dicitur talis & tandẽ stipulatione, quæ certam Verborum formam includit est repetendum, non enim tantùm ex ratione fidelitatis, sed aliis quoque principiis pendet quæstionis affirmativa determinatio. Statuimus itaque (1) promissionem obligare ex virtute veritatis, (2) ex virtute fidelitatis, & deniq; (3) ex virtute justitiæ. Quod promissio obliget

Promissio obligat ex virtute veritatis. ex virtute veritatis probatur, quia ut ex virtute veritatis tenemur dicere verum naturaliter, & facere ut verba respondeant menti, ita ex eadem virtute obligamur, ut opera respon-Fidelitatis. deant verbis. (2) probatur, quia ita promittere non tantùm est affirmare daturos nos vel facturos, sed ulterius est obligare se alteri, & consequenter ei jus quoddam tribue-& Iustitiæ. re ad exigendum. (3) denique probatur, quia quamvis debitum ex justitia & fidelitate distinguantur, tamen quia omnis promissio si fiat per formulam stipulationis tribuit actionem in foro externo & promissor cogitur eam implere, consequens est eam inducere obligationem justitiæ. Infirmatur Exceptio. II. Excipitur quidem probari tantùm de promissione hoc ipsum, quæ fit interveniente stipulatione, non autem de illa quæ fit simpliciter. Imò qui facit promissionem gratuitam, cum non videri se tam strictè velle obligare, sed solùm ex virtute fidei, ita ut si non servet, faciat quidem contra fidelitatem, adeoque inhonestè agat, quod concedit Franciscus Connanus, non tamen contra justitiam. Verùm respondetur (1) formulam stipulationis non reddere promissionem firmiorem in foro conscientiæ, sed solùm in foro exteriori, quia præsumitur majori cum deliberatione facta, (2) si promissio onerosa acceptata obligat ex lege justitiæ, etiam gratuita ita obligabit, consequentia est evidens, quia etsi in onerosa sit perfectior obligatio, eo quod pro obligatione rependatur æqualis obligatio, non tamen hoc facit, obli-

gatio-

gationem promittentis esse alterius generis, aut non pertinere etiam ad virtutem justitiæ, sed tantùm gradualem quandam differentiam indicat. (5) virtus fidei est qua quis servat promissum, quia promisit & se verbis obstrinxit. Hinc quomodo obliget promissio non est dijudicandum ex virtute fidei, sed potius quomodo fides obliget, dijudicandum ex natura promissionis; promissio autem ex natura sua obligat, etiam quantum ad simplicem assertionem. Quapropter fides cujus est implere promissum plus obligat quàm virtus veritatis, cujus tantum est verificare assertum, non autem intelligi potest quæ major hæc sit obligatio, nisi sit justitiæ, & si promissione datur jus ad rem, quod etiam ad hæredes promissarii transit, sicut & obligatio promissoris, ad ipsius hæredes trajicitur, consequens est, quia huic juri respondet obligatio justitiæ, etiam in promissione gratuita illam obtinere, promissarius enim dicit rem sibi deberi & potest debitum exigere, vel condonare, quod utique signum est & indicium justitiæ. Distingunt autem Doctores inter promissionem veram & fictam atque ita differunt: *Sciendum promissionem duplicem esse unam veram, & alteram fictam, promissio vera illa est, quæ est animo promittendi, & se obligandi, promissio ficta est, quæ est non animo promittendi, & se obligandi. Unde qui alteri promittit animo non se obligandi, sed solum indicandi affectum erga ipsum, vel desiderium, aut propositum bene faciendi, vel qui ni bamta-*

Promissio obligat & natura sua.

tis gratia, profert quædam verba generalia ut v.g. promitto me facturum, quidquid velis, vel omnia mea sunt tua, vel in tuum commodum parata erunt, vel promitto me facturum quidquid dixeris, ex his verbis nõ oritur obligatio, cũ non adsit vera promissio, sed solum demonstratio boni animi erga aliquem, ex qua non oritur obligatio. Navarrus cap. 12. n. 26. Rebellus lib. lib. 18. quæst. 4. num. 6. Lessius lib. 2. cap. 18. dub. 8. num. 58. Em Sa verbo promissio, Armilla verbo perfidia, & alii. Similiter hæc verba non inducere obligationem faciam, præstabo, visitabo, orabo, &c. quæ potius adhibentur ad significandam memoriam beneficii accepti, vel ad exprimendum propositum, & intentionem, quam ad se obligandum, cum propositum non sit promissio, & consequenter neque obligationem promissionis inducit.

Ad Th. II. & III.

OBSERVATIO.

Recte statuuntur gradus promissionis, ex quibus de obligatione judicatur.

Exponuntur gradus promissionis.

HIc agit de gradibus promissionum, & quidem primum gradum dicit esse assertionem explicantem de futuro animum qui nunc est, secundum gradum, cum voluntas se ipsam pro futuro tempore determinat, cum signo sufficiente, ad indi-

indicandam perseverandi necessitatem. Hîc disquiritur, an itaque promissio interna signo non manifestata, obliget de jure naturæ nec ne? De jure naturæ obligare Ledesma, Molina & Sotus opinantur, & quidem contra Grotium ex eo: tum quia promissio interna etiam addit aliquid supra nudum propositum, E. magis obligabit, quàm nudum propositum; tum ex eo, quia actu interno, quo quis non vult amplius rem aliquam habere in suis bonis potest amitti possessio & dominium illius rei, E. actu interno quoque potest caussari obligatio ad alterum; tum ex eo, quia tota vis obligandi in promissione est à voluntate interna, non à signo: sufficiet itaque voluntas ad obligandum, & exterior expressio non erit necessaria, nisi ut possit cognosci & acceptari promissio vel donatio, acceptatio autem non est necessaria de jure naturali. Verùm opposita sententia, quæ Grotii est, videtur esse magis probanda: si enim promissio & donatio sunt signa quædam practica, quæ efficiunt, quod significãt, consequẽs erit, illa necessario requiri, utpote quæ ipsum actum donationis & promissionis includunt. Quapropter respondemus ad objecta, & quidem ad (1) internam promissionem addere utique aliquid supra propositum, sed non promissionis complementum, sed inchoationem solùm promissionis, quæ nondum sufficit ad causandam aliquam obligationem. Ad (2) respondetur quamvis possessio & dominium possint amitti actu interno, sc. si res habeatur pro

Vtrum obliget promissio interna.

Afferunt Moralistæ.

Reprobantur.

pro derelicta, non tamen possint transferri in alium actu solo interno, quia ad translationem plura requiruntur, facilius enim est aliquid desinere, quàm incipere esse, aut in aliquo produci. Ad (3) respondetur quàmvis tota vis obligandi sit à voluntate, non tamen causatur immediatè obligatio absque actu externo, tanquam instrumento interveniente; sicut nec jurisdictio confertur sine externo actu, & consequenter signa externa non solùm requiruntur ut voluntas donandi per illa significetur, sed etiam ut per illa ipsa donatio & promissio fiat, tanquam per organa transferendi, & applicandi. Addamus aliqua ex Escobare Tomi 5. parte prima pag. 112. §. 128. 129. *Interna scribit promissio in foro conscientiæ non inducit obligationem, quia ex promissione mere interna non potest oriri fidelitatis obligatio veritas vero & fidelitas inter homines signa sensibilia requirit nam sicut veracitas obligat ad dicta menti conformanda ita fidelitas obligat ad confirmanda facta dictis, ne alius dictis nostris deludatur. Supponit ergo dicta, alioquin non posset esse deceptio neque delusio, ergo ubi promittens nihil alteri dixit, fidelitas locum non habet. Hinc autem colligitur neque obligationem justitiæ oriri posse, ex tali promissione mere interna, quia sicut fidelitas est ad alterum sic & justitia & quoties non est obligatio fidelitatis in promissione, non potest esse obligatio justitiæ quæ posterior est & præsupponit semper fidelitatis obligationem. Ita Abul. Turrecrem. Tabiena, Sotus Corduba, Merca Aragon.*

Angl.

Angl. Garcia Lopez Henriq Mann, quos refert ac sequitur Sanch. lib. 1. de Matr. l. 3. n. 5. Turrian. de contr. d 64. dub. 2. Vasq de matr. d. 4. c. 4. n. 39. Lessi l. 2. c. 18. dub. 5. Tanner. hic d. 4. q. 1. d. 6. n. 59. Hanc communem sententiam amplector, nam verba sine voluntate interna fateor obligare non posse, sed nec voluntatem internam sine signo externo posse obligare affirmo, quia non sufficit ad connexionem sensibilem ponendam; quae fundet jus prelationis ad alios. scio à contrariis contra nostram sententiam objici quòd quamvis in promissione interna non impleta non reperiatur mendacium, infidelitatē tamen reperiri, abnego quidem reperi infidelitatem ubi non est intimata promissio, cum non possit esse infidelitas ubi non est deceptio, hac autem non possit esse ubi nihil promissario contrarium factis dixeris. Instant quia si promissio interno juramento confirmetur, obligabit quam obligationem tollere potest is, cui res promissa fuerat, ergo promissio interna obligat hominem homini. Respondeo cum Sancio n. 7. si juramentum illud fiat DEO obligare quatenus inducit voti rationem, quare non obligabit nisi sit de re bona & meliori bono, si autem fiat per modum solum promissionis humanae, minimime obligare.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Recte dicitur DEUM contra naturam suam facturum nisi promissa præstaret.

Author de tertio gradu agit, & (1) quidem dicit DEUM ipsum contra naturam suam facturum nisi promissa præstaret, (2) hoc provenire existimat ex natura immutabilis justitiæ, & (3) adducit judicium Salomonis ex Proverb. VI. ℣s. 1. & seq.

Deus promissis suis sese adstringens nihil libertatis amittit.

Quod (1) concernit, existimat Feldenus, non rectè hoc dici, & proinde subjicit: an E. Deus amittit particulam suæ libertatis, quando promittit aliquid, quomodo vero cum sit ens liberrimum? puto autem DEUM ad captum nostrum in Scriptura sese accommodare, adeo ut ex natura DEI de promissionum humanarũ natura nihil possimus disserere? Verũ hoc non est consequens. Nam nihil decedit propterea libertati divinæ, quemadmodum nihil decedit libertati divinæ, si dicamus illum non posse ea facere, quæ repugnant ipsius sanctitati, 2. falsum est fidem in promissis tribui DEO saltem impropriè & Scripturam hîc ad captum necessarium sese accomodare, cùm propriissime Deo competat, licet eminẽter, non vulgariter, & cum defecatione imperfectionum, ad quas imperfectiones pertinet alienatio particulæ cujusdam naturæ libertatis.

tatis. 3. quàmvis ex natura DEI concederetur non posse de promissionum humanarum natura differi, argumentum tamen comparationis, inde qualecunq; potest deduci; Quod (2) concernit, quemadmodum promissorum vis consistittum in basi veritatis, tum fidelitatis, tum etiam justitiæ, posito subjecto habili ita quoque obtinet hoc triplex fundamentum in ipso DEO. Quod (3) concernit, non agit locus ille Proverb. VI. ℣f. 1. de promissione simplici, sed de tali, ubi fit immissio manus cum sono & plausu sponsoris sc. in manũ creditoris, de fidejussione à qua dehortatur Salomo; generaliter tamen si accipiatur hoc dictum facit pro Grotio atque concludit, simile est Monitum Thaletis Milesii nè sponde, nam ut habet Proverbium Sponde noxa præsto est ἐγγύα πάρα δ' ἄτη, quam sententiam aureis literis Delphis olim consecratam fuisse, quo mortales à temerariâ sponsione deterrerentur, Plinius prodit.

Promissorum DEI Fundamẽtum.

Vindicatur locus Prov. VI.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

De furiosorum & ebriorum promissionibus determinatè est pronunciandum.

Authorem disputat de Principio Promissionis, & requirit usum rationis, quapropter excludit furiosos, ebrios & similes, id-

que hoc fundamento probat: quia deeſt conſenſus humanus ad promiſſionem eſſentialiter requiſitus. definitur enim promiſſio, quod ſit deliberata fidei obligatio adeò quidem, ut ſi quis ſemiplena cum deliberatione promittat aliquid non obligetur juxta Moraliſtas ad implendum videatur Navarr. cap. 18. Num. 7. ſed hoc intelligendum de illis furioſis, qui ſimpliciter ſunt tales, & dilucida non habent intervalla, alioquin tempore ſanæ mentis poſſint validè promittere & alios contractus celebrare. 2. non eſt intelligendum hoc de eo furioſo, qui in una vel altera materia inſanus eſt, in reliquis autem ſanam mentem habet, quem caſum contingere poſſe probat Sanchez. 3. quamvis tempore inſaniæ, furoris aut ebrietatis talis promittere nequeat, poteſt tamen per procuratorem, cui cum ſobrius eſſet mandatum dedit.

Promiſſio Furioſi vel amentis quænam valida?

Ad Th. VII.

OBSERVATIO.

Metus quandoque promiſſionis validitati obeſt.

AGit de promiſſione ex metu facta, de qua hoc tenendum, promiſſionem definiri, quòd ſit datio fidei deliberata, vera & ſpontanea, de re licita & poſſibili; ſpontanea ergò ſi eſt, invalida erit promiſſio extorta per vim, dolum, & etiam per metum tantùm levem, quamvis reverentialem, & non caden-

dentem in constantem virum, scil. si causa fuerit promissionis, sine qua aliàs non facta fuisset promissio. Rationem allegant, quia extorquens promissionem per dolum vel metum etiam levem facit injuriam promittenti, & consequenter non acquirit jus, ut promittens stet promissioni: non enim justum est, ut per actionem injustam & injuriosam acquiramus jus. Hinc etiam Navarrus, Garzias, Rebellus, Vasquez & Covarruvias existimant promittentem talem non teneri promissionem adimplere, & promissarium adimpletâ promissione teneri restituere. Imò progrediuntur ulterius, & dicunt promissionem extortam per metum gravem à latrone vel Tyranno incussum non obligare, nisi juramentum addatur: ratio illorum est, quia natura promissionis gratuitæ postulet, ut promissio gratis & liberaliter fiat, & sit spontanea. Verùm quicquid sit de latrone, non par ratio erit erit tyranni, & nimis laxant hîc conscientiam Moralistæ. Audiamus Taurinensem Patritium Tom. 2 pag. 427. *Sciendum, quòd licet in foro conscientiæ promissio metu, aut dolo extorta sit invalida, & accepta sint restituenda, tamen in foro externo accepta per promissionem metu levi, aut dolo factam non sunt restituenda, cum pro metu levi non detur actio, ne multiplicentur lites Navar. Silvester, Vasquez locis citatis, & alij. Secundò promissionem metu extortam, licet juramento firmatam esse invalidam. Ratio, quia juramentum sequitur naturam rei, cujus est actus:*

Quibus cōditionibus obliget promissio per vim Tyrannorum aut Latronum extorta?

cum autem promissio metu, &c. extorta sit invalida, sequitur etiam juramentum esse invalidum. Secus autem dicendum est, quando juramentum non cadit supra promissionem, sed supra rem promissam, semper tamen juramentum est servandum, licet non validet promissionem invalidam; nec promissarius acquirat jus sibi ratione promissionis. Ratio, quia tunc ob reverentiam divini nominis est servandum, ne Deum in testem falsi videatur adduxisse. Sciendum 2. juramentum posse cadere supra promissionem metu, &c. extortam, vt v. g. si quis incideret in latrones, & metu vitæ promitteret centum nummos aureos, si illi vitam condonarent, & juramento firmaret illam promissionem, non obligatur solvere centum nummos, ratione promissionis, quia cum juramentum cadat supra promissionem invalidam, & non obligantem, juramentum illam non validat, tamen obligatur ratione juramenti, ne Deus frustra adductus sit in testem: si autem juramentum caderet supra centum nummos aureos, vt v. g. si diceret juro me tibi daturum centum nummos aureos, tunc obligatur promittens servare promissum ratione juramenti, quod immediatè applicatur ad rem promissam, nimirum ad centum nummos aureos.

Ad

Ad Th. IX.

Observatio.

Promiſſio ob turpem cauſam non obligat.

IN hac theſi Author diſputat de promiſſione facta ob cauſam naturaliter vitioſam, & quærit; an ipsâ naturâ valeat talis promiſſio? e.g. ſi quid promittatur homicidii perpetrandi cauſa. Et negat, & reſpondet crimine non perpetrato promiſſionis efficaciam eſſe in pendenti, perpetrato autem crimine vim obligationis exſeri; adducit in exemplum Thamarem, cui Judas Jacobi filius, quia putabat illam eſſe meretricem, promiſſam mercedem tanquam debitam perſolverit. Verùm 1. promiſſio obligatoria ob cauſam vitioſã ſive priori ſive poſteriori modo ſeſe habeat non poteſt probari. Nam (1) promiſſio & pactio quæ fit propter opus malum, invalida eſt non tantùm ante opus præſtitum & neutram partem obligat; quia nemo poteſt ſe obligare ad peccatum, ſed etiam poſt patratum flagitium, adeoque non tenetur ad promiſſum implendum, etiã opere ſecuto & patrato, promiſſos[que] quia hæc impletio nihil aliud eſt quàm peccati ſemel cœpti cõtinuatio & cõfirmatio: neque obſtat quod in tali opere præſtito interveniat vel periculum vel labor vel detrimentum fortunæ, vel voluptatis conceſſio, quæ digna aliquo ſunt pretio, hæc enim acciden-

Promiſſum ob cauſam turpem nõ præſtandũ eſt?

cidentia imitantur naturam principalis, quod quia vitiosum, etiam illa censentur vitiosa esse. (2) quod concernit prodigam donationem, potest illa dupliciter considerari, aut in quantum dicit excessum liberalitatis qualemcunque, posita aliàs honestate objecti & finis; aut in quantum notat excessum enormem, in quo concurrunt etiam aliæ vitiosæ circumstantiæ: Priori modo non potest prodiga donatio accusari tanti vitii, multò minus comparari cum promissione ob rem turpem; posteriori autem modo si consideretur, utique effectu juris caret, & in conscientia tenetur restituere donatarius illud ipsum, quod enormiter fuit superfluum. Unde etiam Soto & Bannes dicunt promissionem prodigam quà talem non obligare, etiamsi juramento esset confirmata, quam alii ad hos casus restringunt: Primò, si ita sit prodiga, ut ejus exsecutio absolutè illicita, Secundò, quando aliquid promissum in modum pretii, nec promissor aliter intendat dare; tunc enim non teneri ad Excessum, nisi juramentum intervenerit, ut constet in promissione usurarum & pretii enormis; Tertiò, quando merito præsumi possit promissorem fuisse deceptum aut promissionem non fuisse omninò liberam. (3) quod spectat, frustra adducitur illud exemplum, in quo omnia fuerunt vitiosa: vitiosa fuit illa fornicatio, utut Scholastici quidam in contrarium eant, vitiosa fuit promissio, vitiosa denique traditio annuli signatorii, imprudentissimum factum, missio hœdi;

Quo sensu prodiga l. donatio effectu Iuris careat?

Vnde oriatur promissio prodigà?

Perpenditur exemplum Thamaris.

hœdi, tanquam mercedis, non itaque poteſt adduci in confirmationem ſententiæ, quam Author fovet.

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO.

Ut Jus transferatur in promiſſione requiritur acceptatio promiſſarii.

Diſputat de promiſſione quantum ad effectum, an nimirum jus transferat, ita ut acceptatio non requiratur ad illam de jure naturæ. In qua ſententia Dd. diſcrepant, Author verò affirmat, nempe acceptationem requiri, ita tamen ut præcedens rogatio durare intelligatur, ac vim habere acceptationis. Verùm probabile eſt, hoc ipſum eſſe juris tantùm civilis, & proinde ſtando intra limites juris naturalis ſufficere conſenſum ad obligationem: tum quia ex pollicitatione facta alicui civitati oritur obligatio, erit itaque hic actus ſua natura ſufficiens, cum jus civile non tribuat contractibus majorem vim, quàm natura ſua habent; tum quia in gratuitis promiſſionibus acceptatis obligatio non oritur ex acceptatione, ſed ex gratuita promiſſione, quæ non ſpectat obligationem reciprocam; tum quia donationes & promiſſiones ad pias cauſas validæ ſunt ante acceptationem. Quanquam autem hæc probabiliter diſputentur, probabilius tamen eſt, quod

An ad promiſſionis validitatem acceptatio requiratur de Iure Naturæ?

Proponitur ratio negans

I.

II.

III.

quod promiſſio & donatio non habeant vim obligandi ante acceptationem etiam de jure naturali & gentium, cum in contractibus onerosis ante acceptationem licitum ſit ubique gentium pœnitere, E. etiam id licitum erit in promiſſionibus, niſi lex poſitiva intercedat. Quapropter reſpondetur ad argumenta objecta, (1) jus civile non efficere, ut pollicitatio facta alicui civitati vim habeat abſolutam ante acceptationem, ſed ne revocari poſſit pro lubitu, prout aliàs ex natura rei poſſet. Ad (2) reſpondetur obligationem non oriri ex acceptatione tanquam ex cauſa directa, ſed tanquam conditione neceſſariò requiſita, quemadmodum ignis eſt cauſa calefactionis ſufficiens, & tamen non poteſt calefacere, niſi applicetur debito modo, ubi illa applicatio habet rationem conditionis: ita etiam promiſſio eſt cauſa directa obligationis, acceptatio autem habet ſe per modum conditionis, ut vim ſuam exſerat promiſſio. Ad (3) reſpondetur promiſſiones ad pias cauſas eſſe validas non de jure naturæ ante acceptationem, ſed ex ſingulari favore & diſpoſitione civili. Hinc etiam colligunt Doctores poſſe promiſſorem ante promiſſarii acceptationem pro lubitu reſilire & promiſſionem revocare, ſi leges non reſiſtant, quia Jus juſtitiæ procedat à voluntate illius, qui dicitur Jus habere, quatenus ex præſuppoſito titulo ſeu primævo, ſeu ſecundario vult quis alium habere ſibi obligatum, hæc verò voluntas jam eſt acceptatio, ergò requiritur ad inducendam obli-

Diſcurſus prævii rationes expunguntur.

obligationem non minus quàm requiritur animus habendi ut suum, ad acquirendum Dominium rei in nullius bonis existentis & qui in Jure casus occurrunt non requisitæ acceptationis, illi intelligendi sunt cum supplemento Reipublicæ.

Ad Th. XV.

Observatio.

Acceptatio innotescere debet aliquo modo Promissori.

Agit de significatione, quæ requiritur, quod scil. nõ sufficiat acceptationē fieri, sed etiam necessarium sit innotescere Promissori, antequam promissio plenum effectum consequatur, & utroque modo fieri posse promissionem statuit 1. hoc modo: volo, ut valeat, si acceptetur, 2. volo, ut valeat, si acceptatum intellexero. Unde disputant Moralistæ an ad acceptationem validam etiam requiratur, ut donatio vel promissio intimetur per nuncium vel epistolam, an verò sufficiat quocunque modo notitia habita promissionis vel donationis, e. g. si tertius aliquis referat, qui casu hoc audivit? Secundum hoc sufficere docent Ludov. de Roma, Azebedo, Lopez, Sanchez; contrarium docent & volunt requiri intimationem per nuncium vel epistolam missam à promittente Vilallobos, Paulus Castrensis, Turrianus, Molina & alii. Verùm dubitanter (1) progrediuntur hic.

Quomodo innotescere debeat promissori acceptatio?

Dissensus Moralistarum inanuitus.

An ad acceptationem requiratur intimatio per nuntium ex natura rei,

hîc; Quidam enim hoc volunt requiri ex natura rei, quidam tantùm ex jure positivo, in quam posteriorem sententiam nos inclinamus. Ex naturâ rei tamen requiri, videtur probari posse ex eo, quia Dominium rei tuæ & jus adversum te, non potest acquiri nisi te transferente: quæ translatio tunc fit, si tu rem vel jus illud alteri offeras vel des, quod fieri non potest, nisi quatenus id ad illum dirigis. Non potest ergò illud jus devenire ad alium, nisi ex tua directione. Hæc autem directio eo ipso est locutio vel quasi locutio, qua voluntatem tuam illi manifestas. E. debet fieri præsenti vel absenti per nuntium aut literas.

Rationes adversæ.

Verùm an hæc ratio sufficienter concludat meritò dubitamus, cùm talis directio sub hac qualitate non videatur requiri, cùm etiam hæc directio possit obliquè fieri per tertium, modo sit semel exposita. Addamus quædam ex aliis, qui ita censent. *Dicendum est, Primò requiri ut donator absenti per epistolam, vel nuntium, cui id commiserit eam deferat, vel insinuet. id enim necessarium est, ut duorum voluntates in unum concurrant; ut colligitur L. Absenti. ff. de donationib. & L. 1. ff. de contrahenda emptione. Unde si alius quispiam præcurrens, cui id mandatum non fuit, donationem illi insinuet, non sufficit, ut validè acceptari possit; quæ est communis sententia DD. ut refert Clarus libr. 4. §. Donatio, q. 12. & colligitur ex Glossa in L. Nec ambigi. 6. C. de donationibus. Ratio est, quia cum promissor non intendat*

dat per hunc hominem, suum consensum & obligationem in alterum dirigere, non potest alter acceptando, aliquid juris acquirere. nam cui nihil validè offertur, nihil etiam potest validè acceptare. Cùm autem ipse nuntium mittit, tunc in verbis nuntii suum consensum & obligationem ponit, ut per eum absentem adferatur: & sic dum absens coram nuntio acceptat, duorum consensus concurrunt; quod ad restitutionem pacti est necessarium. ut dictum est dub. 1. c. 17. Secundò, Si donatio per nuncium deferenda vel facienda est absenti, requiritur ut hic eam coram nuntio acceptet: nec sufficit eam acceptare coram aliis, ut ex multis Auctoribus ostendit Sancius lib. 1. de matrimonio disp. 7. n. 35. Ratio est: quia aliòquin duorum consensus non concurrunt, nec vicissim innotescunt. Quam ob rem acceptatio debet exprimi illi qui eam offert, id est, ipsi promittenti, vel ejus nuntio, qui ejus locum supplet. Hoc ipso enim, quo aliquis destinatur ad absentem, ut offerat ei promissionem alterius, constituitur etiam ad recipiendam ejus acceptationem; vel, si promissio sit onerosa, ejus promissionem.

CAPUT XII.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Quæ de Antiquitate permutationis hîc dicuntur cum aliquâ limitatione accipi debent.

Permutationis incunabula panduntur.

AUthor hîc mentionem injicit permutationis, quæ innominatis contractibus accensetur; & dicit eam emtione simpliciorem esse & antiquiorem, ad mentem scil. Aristotelis, qui Barbaros ita Commercia quondam inter se exercuisse tradit, alia pro aliis tribuentes, triticum pro vino, calceos pro lecto. 5. Nicomach. c. 8. unde Salmasius libro de Usuris pag. 304. scribit permutationem rerum quæ mercaturæ originem dedit, jam inde à filiis Adami initium ut videtur cepisse, cum enim ex his alter pastor esset, alter agricola verisimile esse, quod alter nō habebat cum altero permutasse, pecudum fœtus cum terræ fructibus, & Benzo refert obtulisse se Indo cuidam nummum argenteum pro pullo gallinaceo, illumque acceptum dentibus subdidisse & dixisse, Christiane hâc re non opus habeo, si tu pullo indiges, da aliquid cōtra, quo ego indigeam. Addit permutationem haud dubiè antiquissimum commercii genus esse in seqq. At dubitari potest. Nam (1) si universim de toto genere humano sit sermo, forsan concedi potest permuta-

Vsus nummorum antiquissimus.

Quæ sit permutationis antiquitas?

mutationem primum obtinuisse; sin autem hoc ipsum velit Grotius probare ex historia profana, de aliquibus populis hoc tantùm obtinebit; nempe penes illos populos, quorum meminit historia illa, antiquissimum fuisse hoc genus Contractus, prout quidem Tacitus de Germanis cap. 5. scribit: *Interiores simplicius & antiquius permutatione mercium utuntur*: at si comparatè loquatur etiam ad alios populos, quasi non usus numi apud quosdam fuerit prior antiquo illo genere permutationis, quod adhuc tempore Sigismundi Baronis ab Herberstein obtinuit in Moscovia, & hodie apud Æthiopas meridionales meritò dubitatur, num apud Hebræos non ab antiquo in usu fuerit Numus & eorum Patres emtio & venditio, vigentibus scil. aliàs permutationibus apud cæteros. (2) Antiquissimum fuisse nummi usum Villalpandus vult ostendere, qui inventionem & usum tribuit Lamecho, emtiones itaque & venditiones ita erunt statuendæ antiquissimæ. (3) falsum Emptionis & venditionis inventum tribuendum Libero Patri ut vult Plinius lib. 7. cap. 56. in Patriarcharum familia obtinuisse constat ex Gen. XXXIII. vers. 19. ubi centum agnis dicitur emtus esse ager, qui fuerunt nummi, quibus figura ovium sive agnorum fuit insculpta, qua ratione Frisiæ Orientalis incolæ monetam adhuc hodiè habent, quam appellant Schaf / ut constat tum ex Actor. VII. 16. quem locum quidam, cum illo Geneseos 33. conferunt,

 tum

tum ex generali pecuniæ notione, quæ à pecudum imaginibus pecuniæ impressis ducta, tum ab exemplo aliorum etiam populorum Atheniensium, Romanorum, Argivorum, Thessalorum & aliorum. Et quamvis sint quãplures, qui per Kesitã loco laudato intelligunt agnum sive ovem, obverti tamen potest, quod nusquam vox Kesita aliâs, quando de ovium pasturâ, proventu & mactatione agitur, hæc vox usurpetur, sed alia, ut intelligatur animal sive pecus quoddam notari; quod secundò in vicinis linguis Chaldæa, Syra, Samaritana Æthiopica & Arabica, quæ Ebraicæ dialecti sunt nullum extet hujus vocis vestigium, ut probabile nunquam ab Orientis populis eâ notione usurpatam; quòd tertiò Talmudicis Kesita Nummi species. Unde etiam Samuel Bochartus scribit: Jacobi ævo & multo ante jam desierant res rebus permutari, & in usu erant veræ emptiones, quæ Nummis fiunt vel appensis vel numeratis. Itaque Jacobi Avus Abraham servos habuit ἀργυρωνήτους Gen. 17. v. 12, & 13. & Hephronis agrum emit quadrigentis siclis probæ monetæ, ac inter mercatores receptæ Gen. 23 v. 16. Josephum quoque à fratribus viginti nummis emptum Ismaelitæ in Ægypto vendiderunt. & Jacobus ipse famis tempore filios eodem amandavit, ut præsenti pecuniâ frumentum compararent. quod ipsum Ægyptii cum aliquandiu præstitissent tandem consumptis anxii hæserunt, & consilii inopis donec Josephus illis permisit armenta & greges frugibus

Kesita quid Hebræis?

Utrum Patriarcharũ numi fuerint signati?

bus permutare Gen. 47. v. 16. Ex quo apparet ſatis factum id fuiſſe præter ſeculi morem, & in re extraordinariâ. Dubitare autem aliquis poſſet num nummis figurâ ſignatis fuerint uſi Patriarchæ, cùm ſpeciem alicujus Idolatriæ retulerint, ut diſputat Villalpandus: verùm ſi ille nummus ab Abrahamo cuſus una parte figuram ſenis & vetulæ, altera juvenis & juvenculæ habuit figuram, res erit expedita, utut in Talmude legatur: *non videtur quod in eo fuerit figura ſenis & vetulæ &c. nam prohibitum eſt effingere formam humanam, ſed ſic ſcriptum erat ex uno latere,* non tamen refugiſſe genus nummorum ſignatum Judæos liquet ex ſiclis, qui ex unâ parte baculum Aaronis cum Amygdalis & fructibus ſuis, ex altera ſcutellam Mannæ inſculptam habuerunt; locus autem Talmudicus nec veterum Teſtimonio, nec è textu Gemaræ, ſed è recentioribus Toſiphot ſive additionibus eſt depromptus obſervante B. noſtro Schikardo. magis urget, quod de pecuniâ ſignatâ à nobis ſupra productus locus non poſſit accipi: quia tum temporis non ſignato ære utebantur Patriarchæ, ſed appenſo, Gen. 23. verſ. 15. & 16. quia ſicli percuſſi Moſe ſunt poſteriores, nec animalium viſuntur ſignis, ſed vel Plantarum vel Vaſorum ornati; quia denique locus ex Actis non agat de emptione facta à Jacobo, ſed Abrahamo, & ſi ageret notari poſſit pretium argento æquipollens: cæterum & hæc num ſatis valida ſint diſputari poteſt: utut enim concedatur pecu-

niam primum informem fuisse & fraudi obviasse appensionem ad justam libellam, tamen unà potuit consistere genus numorum signatum; si enim non fallunt numi illi Noachi, Abrahæ & cæteri, liquidum erit non tantum ἀτύπωτον, non figuratum, sed & signatum fuisse in usu; sique Eusebio fides Abgarus Edessenus Apostolo Thaddæo ἄσημον sive non signatum nummum donavit. legatur lib. 1. Hist. Eccles. cap. ultimo circa finem, quis autem tum temporis neget invaluisse signatam pecuniam? & duravit consuetudo illa post divulgatum cudendi artificium securitatis causa. secundò omnes numos esse Mose posteriores vix demonstrabitur, signatos etiam fuisse aliis figuris quam plantarum & vasorum docent Nummi Josuæ, Tauri & Monocerotis figura insigniti, Davidis altrinsecus Pedo & Pera, Turri verò altrinsecus & supra laudati si Ebræis fides. tales enim producit R. Chelbo in libro Bereschit Rabba Parsch. 38. colum 3. Tertiò utut concedi possit agi de emptione Abrahami locum illum ex Actis adductum, meminit tamen τιμῆς ἀργυρίου; ut concludi possit jam obtinuisse ætate Abrahami æs in Contractibus, sive illud fuerit appensum sive signatum; nec obstare signaturæ appensionem supra ostendimus, sed firmare valorem Nummi: nimis verò remotum est à literâ deflectere & de æquivalente pretio accipere, quod disertè dicitur pretium argēti, posito verò quòd locus ille agat de emptione factâ à Jacobo, interim sive sequamur Capel-

Conciliatur Locus Actorum VII. 16.

Capellum, qui legendum esse opinatur ὁ τοῦ Ἀβραάμ & subaudiendum ἔκγονος non Abraham, sed nepos Jacob erit intelligendus, quod emerit illud monumentum, sive Ludovicum de Dieu, qui subintelligit dationem & exponit, quod emerat scil. Jacob Abrahamo, res iterum erit confecta, & communis supra laudata stabit Sententia: Audiamus posteriorem ita scribentem: *Variis aliorum in difficillimum hunc locum conjecturis, quas hic lubens praetereo, meam quoque adjungere non verebor. ὃ ὠνήσατο Ἀβραάμ verti solet, quod emerat Abrahamus, ὁ Ἀβραάμ. quod inexplicabilem peperit difficultatem, quum ex sacra historia constet, non Abrahamum, sed Jacobum eum agrum emisse. At quum Articulus non exprimatur, tam Dativus subintelligi potest quam Nominativus, ut sensus sit ὃ ὠνήσατο τῷ Ἀβραάμ, quod emerat scilicet Jacob, de quo com. praecedenti Abrahamo. Etsi enim jam tum Abrahamus diem suum obiisset, ipsi tamen dici potest emtus iste ager, ad designandum scopum, quem in agri emtione habuit Jacob, qui non fuit duntaxat, ut eo pro sepulchreto uteretur: neminem enim isthic Jacobus inhumavit, nec ipse ibi inhumatus est. Sed vel maximè, ut primitiae quaedam essent terrae Canaan, cujus totius hereditatem Abrahamo Deus & semini ejus promiserat. non semini, inquam, ejus tantum, sed & ipsi Abrahamo, Gen. 13. v. 15. quippe cui primo facta est promissio, ut heres mundi esset, Rom. 4. v. 13. verè ergo Abrahamo emtus est iste ager, quippe qui jam*

promissione divina hæres ejus esset. Atque ibi simul causa latet, cur non tantum Josephus, sed quod hîc à S. Stephano discimus reliqui etiam Patriarchæ à posteris, hæreditatem terræ promissæ jam capientibus, Sichemum sint translati, atq; in ejus agro sepulti, nempe quia ager iste emtus erat Abrahamo tanquam pignus hæreditatis totius terræ Abrahamo promissæ. Id & simplicissimum videtur, & totum negocium extricare. Sicut autem dubitari potest an absolutè antiquior fuerit permutatio, ita etiam dubitari potest nū simplicior sit. Nam perfectior sanè est ratio in emtione & venditione, usu nummi intercedente, quàm si permutatio tantùm instituatur. Si itaque simplex & perfectum reciprocentur sive convertantur, etiam hîc disputari poterit circa hoc punctum. Verùm Author simplicius genus intelligit illud, quod rudiùs, cui succedit commodiùs, perfectiùs & nobiliùs quo sensu etiam cæteri loquuntur.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Rectissimè dicitur in Venditione cæterisque contractibus vitia esse manifestanda.

Utrum venditi vitia teneatur venditor indicare.

IN hac thesi Author disputat de actibus præcedentibus emtionem, & quærit num vitia venditor significare debeat emtori non solùm de Jure Civili, sed etiam conformiter juri naturali? & laudat dictum Ambrosii atq; Le-

Lactantii, non tantum verò affirmativa nititur Authoritate Patrum, sed & Scripturæ sacræ Testimonio & rectæ Rationis fundamento, illa enim asserit: *Stateram dolosam esse abominationem Jehovæ*, Proverb. XI. ỷs. 1. conformiter legi Levit. XIX. ỷs. 35, 36, præcipit. *Statera justa & Ephijustum & Batus justus erit vobis* Ezech. 45. ỷs. 10. conqueritur, *quod imminuatur Mensura, & augeatur Siclus & supponantur statera dolosa & quisquiliæ frumenti vendantur*. Amos. VIII. v. 5. hæc docet æqualitatem debitam in contractu esse observandam, neminem esse decipiendum, non esse faciendum alteri, quod ipse vendens sibi nollet fieri. Videtur autem hoc ipsum non esse necessarium; tum quia venditor emtorem ad emendum non cogit, & videtur ejus judicio rem, quam vendit supponere, ad emtorem itaque pertinebit judicium & cognitio rei, & si decipitur in suo judicio decipitur præcipitanter emendo absque diligenti inquisitione de conditionibus rei: tum quia stultum videtur ut aliquis id faciat unde ejus operatio impediatur, sed si quis indicat vitia rei vendendæ, impedit suam venditionem & operationem: Hinc Tullius de offic. inducit quendam dicentem: *quid tam absurdum, quàm si Domini jussu ita præco prædiceret: domum pestilentem vendo*; tum quia magis necessarium est homini, ut cognoscat viam virtutis, quàm vitia rerum vendibilium. At non tenetur quis cuilibet consilium & veritatem dicere de his quæ pertinent ad virtutem, E. multo magis

Testimonium Scripturæ.

Dubium pro negativa primū.

Secundum

Tertium.

to magis non tenetur venditor vitia rei venditæ dicere, consilium quasi dando emtori.

Solvitur Primum. Sed respondetur (1) argumentum non concludere: tum quia ut emtoris est inquirere, ita venditoris est revelare, cùm justitia commutativa requirat cognitionem perfectam in rebus commutandis, nec quisquàm cum alterius damno locupletari possit; tum quia judicium non potest fieri nisi de re manifesta, unusquisq; enim tantum judicat, quantum cognoscit; hinc si vitia rei vendendæ sint occulta, nisi per venditorem manifestentur, non sufficienter committitur judicium emtori, tunc autem sufficienter committitur, si vitia sint manifesta.

Secundum (2) argumentum non concludit: tùm quia quisque tenetur quidem promovere operationem suam, nec sibimet ipsi impedimentum ponere, verùm legitimo modo & mediis; si enim tam laxè acciperetur hoc ipsum, etiam ad fures extendi posset; tum quia non necessarium est ut aliquis per præconem denunciet vitium rei vendendæ: ita enim deterrerentur emtores, ignorantes alias conditiones rei vendendæ, secundum quas adhucdum ex parte utilis & bona est; licet itaque non publicè, tamen privatim & singulariter dicendum est vitium emtori, qui potest simul omnes conditiones illius rei tam bonas quàm malas inter se comparare, potest enim res aliqua in aliquo esse vitiosa, ut tamen alia ex parte sit utilis.

Tertium. Ad (3) Argumentum respondetur illud non concludere: tum quia dare alicui occasionem periculi vel damni semper est illi-

illicitum, utut non ſit neceſſarium, ut homo alteri ſemper det auxiliũ vel conſilium, pertinens ad ejus qualemcunque promotionem, ſed hoc tantum eſt neceſſarium, in aliquo caſu determinato, ſi ſc. aliquis curæ illius ſit ſubditus, aut per alium non poſſit eidem ſubveniri; venditor autem qui rem vendendam proponit, ex hoc ipſo dat emtori damni vel periculi occaſionem, quia rem vitioſam ei offert, ſi ſc. ex ejus vitio damnum vel periculum emtori obvenire poſſit; damnum, ſi propter vitium res vendenda ſit minoris pretii; periculum, ſi propter vitium uſus rei reddatur impeditus vel noxius, e. g. ſi quis vendat equum claudicantem pro veloci, ruinoſam domum pro firma, cibum venenatum pro bono. Hinc ſi talia vitia ſint occulta & non detegantur, doloſa & illicita erit venditio, & tenebitur venditor ad damni compenſationem. Si autem vitium ſit manifeſtum e. g. ſi equus ſit monoculus & cætera oppoſitè ſeſe habeant, non tenetur: tum quia quamvis homo non teneatur ſimpliciter omni homini dicere veritatem, de his quæ pertinent ad virtutes, tenetur tamen in caſu illo de his dicere veritatem, quando ex ejus facto alteri periculum immineret, in detrimentum virtutis, niſi diceret veritatem.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Peccat qui in Contractibus æqualitatem non servat.

DIsputat de æqualitate, quæ requiritur in contractibus & rectè addit ex Chrysostomo, si minus æquo pretio demus facto illi quoddam inesse furtum & consequenter peccatum. Adducit deinde locum ex Lev. XXV. dicitque in hunc sensum interpretari Hebræos illam legem; Verba legis divinæ ita in Vulgata leguntur: *Quando vendes quidpiam civi tuo vel emes ab eo, ne contristes, (deprederis) fratrem tuum ; sed juxta numerum Annorum Iubilaei emes ab eo, & juxta supputationem frugum vendet tibi: nolite affligere(de predari) contribules (proximos) vestros , sed timeat unusquisque DEUM suum, quia ego Dominus DEUS vester.* Sed hîc observandum (1)quomodo Hebræi, & cum Hebræis Christiani dextrè hanc legem accipiant. Hoc autem volunt,in genere præcipi hac lege,ut nulla fraus committatur, i. e. ut contractus ineatur bonæ fidei absque ulla in verbis simulatione vel dissimulatione, in rebus imposturâ vel fallacia, in scopo avaritia, quâ fiat ut negotiantium aut contrahentium alter suo tantùm commodo studeat,securus de incommodo & damno alterius : inprimis si pauper sit aut damno ferendo impar,ut pactis conventis

Sensus verborum legis de contractibus jam citatæ retegitur.

sive

ſive conditionibus utrinque ex æquo & bono conſtitutis ſtet, lucrumque quod facit, non ſit niſi conſuetum, ordinarium & notum; ne, uti in textu eſt, opprimat fratrem ſuum nimium ſcil. exigendo ab eo per dolum ſi vendat, vel ſi emat compellendo eum, ut minoris vendat, quàm res æſtimetur. Et hoc eſt præceptum, ejusque ſenſus. (2) Obſervetur ex Chriſtianis Toſtatum Abulenſem Epiſcopum in Hiſpania hanc legem non accepiſſe de emtione & venditione, ſed de locatione; quia talis actus non fiebat abſolutè & ad omne tempus, ſed cum pacto recuperandi & ad certum tempus, & non tam fundus vendebatur aut emebatur, quàm fructus illius propter jubilæum. Interim tamen non putamus hanc ſententiam eſſe ſolidam, neque obſtare hæc, quo minus actus de quo agitur in hac lege, emtio & venditio ſimpliciter appelletur, ut appellare ſolent Theologi & Juriſconſulti eam, quæ fit cum pacto retrovenditionis vel redemtionis, tum in favorem venditoris, tum in gratiam emtoris. Imò confirmari hæc doctrina loci præſentis poteſt exemplo cenſuum, qui ferè ſemper cum tali pacto ſaltem implicito venduntur, tum quia etiam juſto pretio compenſari poteſt onus impoſitum emtori à venditore tantundem ſc. detrahendo de pretio, & viciſſim onus quod venditori imponit emtor, nempe tantundem augendo pretium in prima venditione. Denique quia quilibet eſt arbiter

Sententia Toſtati.

Refellitur.

biter rei suæ, eique quem vult modum potest imponere similior contractus huic nostro foret, ac omnino etiam idem, quem approbant Dd. si venditor vendat ad certum tempus cum pacto, ut post illud tempus rem suam absque ullo pretio reciperet, & si ante tempus vellet redimere, teneretur emtor fructus perceptos computare in sortem pro rata annorum. (3) Observandum quod Hebræi ad hunc casum emtionis vēditionis referant, quod nullus talis contractus validus inter eos habitus fuerit, qui consensu solo & verbis testibus præsentibus factus erat, sed is demum qui facto aliquo minimum acceptionis possessionisve, e. g. levationis de terra apprehensionisve manu factæ signo atque indicio firmatus erat: nam id non erat juris divini, sed municipalis tantùm, nec ad nos pertinet, apud quos emtio & venditio inter contractus juris gentium censentur, & quidem tales qui consensu solo perficiuntur, ad quorum perfectionem proinde non desideratur rei præsentia, litteræ, verba talia, sed solus consensus.

Quis contractus inter Hebræos fuerit validus?

Ad Th. XII.

OBSERVATIO.

Lædens emendo aut vendendo intra dimidium peccat & tenetur ad Restitutionem.

IN hac thesi Author disputat de æqualitate in eo de quo agitur, sc. si in re deprehendatur

datur inæqualitas, ut læsio ultra dimidium accidat, sine culpa partium. Et respondet eam inæqualitatem esse resarciendam ex lege Justitiæ. Verùm hic vel maximè disputari potest, num si læsio non est ultra dimidium justi pretii cesset obligatio restituendi in foro conscientiæ? Nam videtur hoc ipsum ita se habere, juxta sententiam illorum, quos refert Salonius: tum quia, quod Legis authoritate fit, licite fit; tum quia scienti & volenti non fit injuria; tum quia Lex potuit transferre dominium, & dare jus ad excessum illum, prout in præscriptione jus concedit in rem alienam. Verùm si fundamenta tum veritatis tum etiam Authoris probe expendamus, non solùm peccatur in tali casu, sed etiam in foro conscientiæ requiritur restitutio adeoque non subscribimus Gersoni, qui hic quidem peccatum agnoscit, sed negat tamen obligationem restituendi, quia sc. Lex humana potuerit ad vitandas lites & animarum pericula, manente adhucdum peccato, condonare obligationem restituendi. Nam si peccatur hic, peccatur contra justitiam, E. obligatio restituendi consequens erit, si manet injusta læsio. Probamus autem illam restitutionem tum ex aperto textu I. ad Thessalon. IV. v. 6. ubi Paulus disertè: *Ne quis supergrediatur, neque circumveniat in negotio fratrem suum, quoniam Vindex est Dominus de his omnibus*; tum ex ratione, quia in emtione & venditione debet servari æqualitas: non autem illa servatur, si pretium non sit æquale rei venditæ, sed ex-

Utrumqui lædit in contractu, si læsio non sit ultra dimidium teneatur ad restitutionem ex Conscientia?

Rejecta negativa defenditur affirmans.

cedat vel deficiat, tum ex August. lib. 13. de Trinit. c. 3. qui, *Minus*, inquit *vel seipsum intuendo, vel alios quoque experiendo vili homines precio velle emere, & carè vendere omnibus credit esse commune. Sed quoniam revera vitium est, potest quisque adipisci ejusmodi Justitiam, quâ ei resistat*; unde etiam Cicero ductu naturalis Luminis pronunciavit: *Tollendum esse in rebus contrahendis omne Mendacium.* Ad (1) itaq; respondetur quod lege fit, legis authoritate licitè fieri, quantum ad permissionem in foro exteriori, ob vitandas lites innumeras, quæ aliàs emergerent, si de quavis læsione concederetur actio, non autem licitè fieri, quantum ad approbationem facti in foro interiori & conscientia. Ad (2) respondetur volenti non fieri injuriam, si sc. voluntarium non sit mixtum cum involuntario; ut est in casu præsenti, in quo contrahens vel ex ignorantia valoris justi, vel ex necessitate, quia aliter vendere aut emere non potest, cogitur involuntariè in injustum consentire pretium. Ad (3) respondetur aut fide mala fieri læsionem, & sic nulla lege justa posse approbari, quia hoc esset fovere furta, aut bonâ fide, & ita multi dubitant, an lex potuerit id approbare, non enim militant rationes istæ quæ sunt pro præscriptione, negligentia sc. Dominorum, ne incerta maneant rerum dominia, & cæteræ, non enim procedunt in hoc contractu, in quo contrahentes plerunque ignorant valorem justum, & brevi tempore advertitur læsio. Præterea quicquid

Respondetur ad argumenta negativa.

Quid licitum sit ex Lege?

Volenti quomodo fiat injuria?

Quibus modis Lex transferat Dominiũ?

quid sit de possibili, de facto Leges non dederunt tale jus, sed solùm negarunt actionem in foro externo ad vitandas lites. Accedit quod ipsa præscriptio adhucdum controversa sit, & quam non consolidet conscientiam aut stabiliat, in superioribus ostensum sit. Liquet ex dictis quid sentiendum de Sententia quam propugnant apud Matienzo Salonius, Sa & alii quod nec peccet, nec ad restitutionem teneatur, qui intra dimidium lædit, quia naturaliter licitum sit contrahentibus se circumvenire. nam primo legi naturali contrariatur talis læsio: cum nullus vellet sibiipse illud damnum inferri, nec quod opponitur firmũ, non tantùm, quia si minus dextrè accipiatur illud Effatum Paulum habet contradicentem supra laudatum in terminis, verùm etiam, quia ambiguitas evoluta vim oppositionis tollit; τὸ *licet* enim potest accipi de eo, quod permissum: permittuntur autem peccata etiam à Superioribus, cùm licere pro permittere scriptoribus sæpius dicatur latinis, nec τὰ naturaliter ad jus naturale referendum, quasi ex illo liceret, sed ut ipsi Interpretes observant ad jus gentium, quare linquitur impunitum, nec facilè aliqua Natio ostendetur, quæ pro quacunque pretii defraudatione confestim actionem concesserit. legatur Covarruvias lib. 2. var. Resol. cap. 3. n. 2.

Ad Th. XVI.

OBSERVATIO.

Quamvis Monopolia non simpliciter contrarientur Juri naturali, male tamen audiunt plæraque.

AUthor disputat de Monopoliis & dicit, non omnia pugnare cum jure naturæ, posse interdum à summâ potestate permitti, & posse etiam à privatis institui. Adducit (2) exemplum Josephi, & (3) dicit pugnare si impediant alio modo invectionem mercium &c. contra charitatis normam, sed non contra justitiam. Quod (1) concernit, non satis naturam Monopolii exhaurit Grotius, nam Monopolium est machinatio mercatorum, qua efficiunt ut ipsi soli aliquid vendant, & fit quatuor modis: quando sc. 1. venditores inter se conspirant de pretio, ut nemo vendat minori; 2. quando agunt, ut ipsi soli certas merces vendant, vel privilegio principis vel propria authoritate; 3. quando emunt magnam copiam mercium & supprimunt, donec pretium creverit, & denique 4. si impediunt, ne aliæ merces advehantur, ut majori pretio res suas vendant. Si itaque in sua latitudine sumatur Monopolium liquet illud pugnare cum jure naturali, & quàmvis mercatores qui inter se conspirant de pretio sine dolo non peccent contra justitiam juxta Moralistas, peccant tamen contra caritatem: alia autem est ratio

Monopolium quid? *Quotuplex?* *Quodnam ex iis pugnet cum Iure naturali?*

ratio de monopoliis à Principe velRepublicà justa de causa concessis. Nam dum ita utuntur jure suo, nemini fit injuria. Tertium autem & quartum genus Monopolii nunquam potest probari, hinc Salmasius: Monopolia si admittantur in Mercaturâ & licita passim fiant, ausim dicere haud in minorem civibus casura perniciem, quàm si vel improbissimùm fœnus lege permittatur. (2) quod concernit, non videtur in exemplum posse produci id, quod Joseph egit in Ægypto. Nam 1. Josephus publicè & palàm prædixit quid futurũ esset in septem annis, ut quivis potuerit comparare sibi & prospicere in futurum Gen. XLI. ỳs. 29, 30, & seqq. 2. quamvis Exemplum Josephi etiam producatur à Salmasio qui scribit libro deUsurâ cap. 19. Nota est Historia Josephi, quæ τὴν μονοπωλίαν illustri Exemplo commendat, an tamen per omnia quadrat meritò dubitamus, nã quod Josephus egit id fuit circa frumentũ fertilitatis tempore collectum, pecunia regia redemtum, invitis non extortum, potuit quisque servare sibi quantum necessarium erat, vel etiam ab aliis emere; quod autem deinde tempore famis justo pretio vendidit culpari nequit; cùm quicquid egerit nomine Regis egerit, & posuerit pretium justum: neque obstat quod seipsos tandem Ægyptii exhausta pecunia & venditis pecoribus submiserint, cum volenti non fiat injuria, & quisquis se mancipare possit ut vitam suam conservet 3. Maxima fuit socordia ex parte populi, & consequenter ita successit justa

In Iosephi exemplo pro Monopoliis nihil est præsidii.

ſta illius pœna, cum debuiſſet fertilitatis tempore ſeponere annonam ad annos ſterilitatis. Accedit æquitas ex eo, quod ſervitutem mitigavit Joſephus, perſonis liberis manentibus ſubminiſtrato ſemine, & Incolis agris gratis reſtitutis, addicta tantùm Regi quinta parte proventus, quæ conditio novis Colonis dura videri non debuit. Et quicquid in hoc Monopolio factum eſt factum eſt ad ſalutem publicam, & conſervationem totius populi.

Expungitur diſtinctio ejus quod contra Iuſtitiã & ejꝰ quod contra charitatem eſt.

Quod (3) concernit, ſæpiſſimè quidem Grotius & Moraliſtæ diſtinguunt inter id quod fit contra Charitatem, & quod fit contra juſtitiam, de quo etiam in ſeqq. Verùm an hoc ſit ſatis ſolidum meritò dubitatur. Nam qui contra Charitatis normam peccat, ille peccat contra ſecundam tabulam Decalogi, atqui per ſecundam tabulam ejusque præcepta omnia diffunditur quoque juſtitia, 2. eo ipſo quo peccat contra Charitatem aliquis, peccat quoque contra Juſtitiam. Et res magis luculenter patet ſi conſideremus quid ſit Juſtitiæ proprium, nempe ſuum cuiq; tribuere. At quid maximè Charitati ineſt, quam ut proximo etiam ſuum tribuat. Denique ex oppoſito hoc ipſum diſpaleſcit, qui enim non amat proximum, ille injuſtus quoque eſt contra ipſum, non amando enim non tribuit quod tribuendum.

Ad

Ad Th. XVIII.

Observatio.

Limitatè accipiendum est quod Author de damno Conductoris asserit.

Agit de locatione & conductione & putat sicut res Domino perit, ita naturaliter sterilitatem & alios casus qui usum impediunt damno esse conductori. Quod non ex omni parte probatur, cùm oppositum potiùs videatur esse consonum rectæ rationi, cum frustra sit locatio, si usus cesset locationis. (2) Disputant hîc Moralistæ, quid dicendum quando ob Pestem domus locata desera tur, aut si propter hostium irruptionem, aut malignos spiritus habitari non possit, & pronunciant excusari conductorem à solvenda pensione pro rata illius temporis. (3) Hoc maximè controversum est inter illos, si sc. navis alicujus Minister locum suum dederit mercatori in navi pro certo pretio ut merces suas ibi reponat, num si navis reluctantibus ventis in portum redeat, unde solverit, Mercator petere possit sibi reddi pretium, pro rata temporis, quo usus navis impossibilis factus est, num verò jus suum adversus Mercatorem prosequi possit minister navis? Quidam inter quos est Alvarus Valascus volunt restituendam esse partem pensionis Mercatori pro rata temporis: tum quia hæc fuit locatio

An de Conductionis mercede naturaliter sit aliquid remittendum ob sterilitatem & similes casus?

An conductor ædium pestiferarum & similium eximetur à solvenda pensione pro rata temporis?

De pretio conductæ navis & repercussæ per ventos ad litora?

tio illius loci in navi, quemadmodum si locaretur cubiculum in domo, superveniente autem impedimento ex parte rei locatæ ad usum ipsius, deberet detrahi pars pensionis pro rata temporis; tum quia leges etiam Civiles hoc ipsum suadent, nempe non immerito procuratorem Cæsaris vecturam ab eo repetere, quam pro invecto receperat, cum munere vehendi non fuerit functus; tum quia si pretium detur pro mancipiis deportandis ad certum locum, & in itinere aliqui moriantur, non debetur pro mortuis vectura. Verùm oppositam sententiam amplecti non videtur esse dissonum rationi, nec argumenta concludunt: non (1) quia hic actus non est locatio, & posito quod locatio esset, non tamen in illa procederent leges communes locationum ob tacitam voluntatem contrahentium, tandē si procederēt integrum deberetur, cùm tanto tēpore usus navis fuerit concessus, quāto possit ad destinatum locū pervenire. Ad (2) respondetur in casu illo fuisse tum veram locationē, tum institutam secundum leges communes locationum, tum conductorem nunquam usum navis conductæ habere potuisse. Ad (3) respondetur verum hoc ipsum esse si in pactum deductum fuerit, ut pro mancipiis morientibus in itinere merces non solveretur, præcisa enim pacti ratione deberetur integra, & iniquum esset, locatorem in medio itinere, quando merces alias navi inferre non posset, mercede sua carere.

Ad

Ad Th. XX.

Observatio.

Usuræ Juri naturæ non ſimpliciter repugnant.

AGit de Uſuris, & (1) ſtatuit illas jure naturali vetitas non eſſe, (2) dicit ſufficere nobis debere legem à DEO Hebræis datam, cujus materia ſi non neceſſaria ſit, tamen ſit honeſta, (3) Chriſtianos quoque obligari, quippe vocatos ad majora virtutum ſpecimina, & quæ tunc officia homini Hebræo, ea nunc præſtanda eſſe homini cuivis, latiuś extenſo proximi intellectu. Quod (1) concernit, Primò probè diſtinguendũ eſt inter uſuram rigorosè ſic dictam, & inter qualecunq; quod ſupra ſortem datur. Uſura ſanè rigorosè ſic dicta, quæ mordens à quibusdam vocatur, juri naturali repugnat, prout etiam repugnat juri divino Deut. XXIII. 19. & 20. Lev. XXV. 35. ſeqq. Exod. XXII. 25. & ſi hoc vellent ſaltem Moraliſtæ Gregor. de Valentia, Dominicus à Soto, Azorius, Toletus & cæteri, poſſet hoc ipſum ipſis concedi; verùm cum illi longius progrediuntur à vero deviare intelliguntur. Secundò diſtinguendum inter Subjecta ſive homines, quorum alii ſunt extremè pauperes, qui & deſtituuntur vitæ ſubſidiis & nihil labore ſuo parare poſſunt vel morbi vel ſenectutis vitio. alii indigentes quidem, quibus tamen

Vſura diſtinguitur.

Quænam contraveniat Iuri naturali?

à quibus exigi poſſit?

tantum est præsidium adhuc in manibus, ut operas alteri elocare sibique victum & amictum parare possint, alii denique divites, qui ut augeant cumulum, mercaturam exerceant, pecuniam ab aliquo petunt hunc in finem, lucro intenti, quam distinctionem summoperè tanquam Scripturariam commendat Carolus Molinæus Tract. de Usuris q. 2. n. 86. primi ordinis hominibus subveniendum est non repetitâ sorte, multò minus accessione. hoc quippe Charitatis debitum intimat Johannes 1. Epist. cap. 3. v. 17. scribens: *Qui habuerit substantiam hujus Mundi, & viderit fratrem suum necesse habere & clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas DEI manet in eo?* alterius succurrimus ita, ut usuram remittamus, sorte repetitâ, ni senserit id ex nostra pecunia, ut locupletior factus commodè cum sorte accessorium restituere possit. huc enim respicit Christus Matth. 5. vers. 42. dicens: *Qui petit à te da ei, & volenti mutuare à te ne avertaris.* tertii denique ordinis hominibus, si erogamus aliquid in augmentum opum, incumbit reddere ultra sortem usuras compensatorias, nec illicitè illas accipimus, cum enim interea nostrum ex pecuniâ nostrâ cessarit lucrum, alterius verò qui eam mutuo petiit à nobis creverit æquum itaque erit, *ut illius abundantia nostram sublevet inopiam*, ut loquitur Paulus 2. Cor. 8. v. 14. Talem autem ultra sortem qualemcunque lucri consecutionem non repugnare juri naturæ, constat tum ex caritatis natura: quia, si opu-

opulentus à me petat mutuum, ex quo consequatur lucrum, quidni quemadmodum ille vellet, si meo esset loco, aliquid ad se redundare, etiam refundat danti; tum ex debito gratitudinis, cui enim accedit commodum aliquod insigne, is naturaliter obligatus est ad aliquod ἀντίδωρον; tum ex ipsa justitiæ ratione: justitia enim ad æqualitatem omnia redigit, si autem unus sentiret commodum, alter merum incommodum, nulla justitia locum haberet inter ejusmodi contrahentes. Quapropter in tantum admitti potest accessio lucri, in quantum procedit non à pauperibus & indigentibus, sed opulentioribus, qui aliquod commodum sentire possunt ex pecunia acceptu, & actu etiam sentiunt. Addi posset argumentum Claudii Salmasii, quod tractat in præfatione ad librum de Usura, ubi colligit, si Usuræ repugnent Juri naturæ, quia ex re sterili ultra sortem aliquid accipiatur, Mercaturam quoque fore contrariam illi, carius enim vendit Mercator, quàm emit. Perinde verò est utrum illud quod excedit, accipiat immediatè ex pecunia, sive mediatè aliquo interveniente, modo ultra sortem accipiat mercator: legatur laudatus Scriptor in Dissertatione de Fœnore trapezitico pag. 394. 395. & seq. Nec desunt argumenta ex sacris. dicit Moses DEI nomine Deut. 23. v. 19. & 20. *Extraneo fœnerabis, fratri tuo non fœnerabis.* Si autem Juri naturæ adversaretur omnis Usura, qui DEUS potuisset hoc permittere populo suo, qui juxta quosdam

Mens Salmasii.

Ex Scripturis evincitur non vetitas esse Usuras Jure naturali.

præcipere qui futurum hîc pro Imperativo accipiunt ex more præceptorum divinorum; dicitur: *à pauperibus & tenuioribus non exigendas esse usuras* Exod. 22. v. 25. Levit. 25. v. 35. Deut. 23. ℣s. 19. non igitur nisi determinatè Usura erit illicita nec mala intrinsecè, cùm aliàs universaliter esset prohibita. dicitur Deut. 28. *fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies,* quomodo autem Benedictionis rationem, naturam præmii ex observatione legis habebit, quod suâ naturâ turpe & indecorum. Si dicatur Usuras non fuisse concessas Israelitis in locis laudatis, sed tantùm permissas propter duritiem cordis, ut libellum repudii. secundo Deut. 23. legi vocem *Neschech*, quæ mordentem Usuram notet, si quis mutuò det siclum pro quinque denariis, aut duo sata pro tribus, exponentibus ita Ebræis; si itaque hoc præcipiatur adversus extraneum, rem turpem & juri naturæ proximi charitati adversum opus injungi. tertiò DEUM bona Gentium Israelitis dedisse, illorumque potestati subjecisse. Respondemus primò, posito permissionem tantùm indicari, licitum tamen dextrè inde colligitur, neque enim DEUS illa permittit populo, quæ contra Jus naturæ, neque par ratio est Repudii & Usuræ, illud est Objectum Conniventiæ in Politiâ Mosaicâ, hæc verò Objectum Dispositionis divinæ circa modum & personam & qualitatem contrahentis, qui enim tantùm disponit de persona, is ipsum contractum non improbat, sed in naturâ suâ relinquit,

Exceptio.

Occurritur exceptioni.

quit, nec illum permittit ex duritie cordis, ſed illum moderatur relatè ad fratrem. ſecundò de voce Neſchech nõ conſtat infallibiliter illam ſemper & ubiq; notare Uſuram mordentem; ſubvenit hîc nobis Dn. Coccejus, qui appoſitè: *Rationem nominis Hebræi eam reddunt, quod mordeat inſtar ſerpentis. Quidam in ſpecie ita dici volunt immodicam Uſuram, quam dicunt mordentem. Quod & ex Talmud affert Buxtorfius. Quod neſcio, an tueri poſſimus. Nam uſura, quæ à gentibus ſumitur & non prohibetur, etiam* נֶשֶׁךְ *appellatur. Atqui lex, opinor, non permittit uſuram immodicam in gentibus. Nihil omninò eſt, quod ſuadeat eam reſtrictionem. Ego puto,* נֶשֶׁךְ *dici id, quod datur titulo damni & periculi, quod redit ad eum, qui mutuum dat. Morſus enim eſt quidam in damno & metu. Quod damnum attinet: Si quis dederit frumentum, cum eſſet majoris pretij, & id recipiat, quum vilius; damnum patitur. Fructus verò, qui ex mutuo provenit (τόκος græcè)* תַּרְבִּית *dicitur: quæ eſt participatio lucri, quod facit ex pecunia aliena qui mutuam accepit. Exod. 22. 24.* cõfirmat nos oppoſitio inſtituta inter fratrem & extraneum, omne enim quod exceſſit ſortem ab illo exigere prohibitum fuit, ſive mordax ſive moderatum; ab extraneis itaque peti poterat Uſura ſi non mordens, tamen tolerabilis & moderata, prius autem conſtat ex Joſepho & Philone, quorum ille: *Mutuum dare ad uſuram*

Neſchech quid Hebræis?

suram nemini liceat, neque cibum, neque potum: non enim justum est reditus captare ex fortunis τῶν δμοφύλων, tribulium, sed præstat opem ferre illorum necessitatibus, & ad lucrum imputare eorum gratiarum actionem, & DEI retributionem, quæ hujusmodi beneficentiam solet consequi. Hic verò libro de charitate. *Vetat Moses fratri fœnerari, fratrem nominans non solùm ex eisdem natum parentibus, verùm etiam quemcunque civem tribulemve, iniquum ducens colligere fœnus è pecuniis, tanquam fœturam è pecoribus. non vult tamen ut ideò tergiversemur, segniores ad beneficentiam, sed largis manibus menteque donemus gratis indigentibus, cogitantes etiam gratiam esse genus fœnoris, ultro ad nos rediturì feliciore accipientes tempore. Quod, si quis nolit donare, saltem mutuetur alacriter nihil præter capitalem summam recepturus, sic enim nec pauperes ad extremam inopiam, coacti plura quam acceperunt reddere: nec creditoribꝰ quicquam decedet de rebus pretiosissimis, bonitate, magnanimitate, existimatione optima, nam ne cum una quidem virtute universæ Persicæ gazæ conferendæ sunt, illæ exanimes opes abduntur in terræ finibus, hæ autem in principali parte animæ. Virtutem enim sibi usurpat cœlum portio mundi purissima, ipse Deus conditor rerum omnium. Contemplari libet istos sordidos & ne obolares quidem minutias spernentes usurarios, in magnis divitiis inopes, quos benè nummatos reges diceres, cum ne in somnis quidem unquam divitias, præter suas cœcas,*

vide-

viderint. hi miserrimi omnium, quasi pecunia careant, cibos mutuantur ut recipiant cum fœnore: isti quomodo egens stipem offerent, cum in proventu felici famem invehant, reditus sibi parantes ex miserorum hominum ventribus, sic appendendo frumentum ne prægravet. Necesse igitur habuit è sua rep. hoc genus quæstus ejicere. Sunt enim servilis & illiberalis animæ talia studia, degenerantis in ferinam immanitatem. Accedit ratio quam Hotomannus suggerit, quod licuerit Judæis ab extraneis Usuras accipere, quia ipsi quoque solverint eas Chananæis, adeoque æquitatem hoc postulasse naturalem. Wolfgangus Franzius, quod Deus intenderit hoc privilegio extraneos advocare ad Ecclesiam, ubi acciperent à Judæis, nec obstricti essent nisi ad restitutionem sortis, quæ denique prævalere omnibus videtur ipsius Hugonis Grotii scribentis ad caput Luc. 6: ejusque versiculum 35. pag. 686. *Ambrosius & quidam cum secuti, alienigenas intelligendos putant septem illos populos in quos Hebræis justum bellum erat nec mirum putat, si fœnerare eis licuerit occidere. Sed ne hæc quidem interpretatio verbis legis congruit: nam cùm fratribus id est civibus opponuntur extranei, certum non hos aut illos, sed omnes intelligi. Adde quod legis gravitati neutiquam conveniebat permittere in eos fœnus quos planè interfici oportebat. Causa igitur discriminis hæc fuit, quod Deus Hebræus inter se non ea tantùm præcepta vellet, quæ sunt hominibus omnibus inter se communia,*

Quo jure licuerit Iudæis usuram exteris infligere?

nia, & quæ stricta juris ratione debentur, sed multa etiam propioris cujusdam necessitudinis ac caritatis officia ut in lege de servis, pignoribus, de spicilegio, aliisque multis videre est. Accedit quod potissimus Hebræi populi quæstus in agricultura & re pecuaria situs erat. Josephus contra Appionem: ἡμεῖς τοίνυν οὔτε χώραν οἰκοῦμεν παράλιον οὔτ᾽ ἐμπορείαις χαίρομεν, οὐδὲ ταῖς πρὸς ἄλλους διὰ τούτων ἐπιμιξίαις. ἀλλ᾽ εἰσὶν μὲν ἡμῶν αἱ πόλεις μακρὰν ἀπὸ θαλάσσης ἀνῳκισμέναι, χώραν δὲ ἀγαθὴν νεμόμενοι ταύτην ἐκπονοῦμεν. Quare cum finitimi plerique Judæorum ex mercatura magnum quæstum facerent, ut Sidonij, Tyrij, accolæ maris rubri, & Ægyptij, fœnus in illos permitti, in Hebræos agricolas & pastores non permitti summam habebat rationem. Nam & aliorum populorum legibus odiosissimum est fœnus quod in agricolas exercetur. Sed lex ista Mosis cum illius populi statum peculiariter spectet, uni populo sit data, cæteros non obstringit, nisi quatenus indicium aliquod præbet naturali æquitati. Tertiò respondemus, quamvis dederit DEUS Bona gentilium Israelitis, non tamen omnium, sed tantùm Chananæorum Deut. 2. vers. 4, 5, 8, 9, 18, 19. dedit non quocunque modo appropriandi, sed extirpatis possessoribus bello terras invadendi.

Non est saltem honesta Lex de non fœnerando. Quod (2) concernit malè dicitur Materiam hujus legis de pecunia non danda fœnori esse saltem honestam & non necessariam. Nam si Materia hujus præcepti est materia sive objectum caritatis præceptæ, non solùm erit honesta

honesta sed etiam necessaria, prout cetera objecta Charitatis sunt nō solùm honesta sed etiam necessaria: potest autem Materia duplex attendi vel respectu Judæorum pro illo statu & tempore, vel respectu omnium; prior substernitur legi forensi, quæ prohibet omnem Usuram non tantum mordentem, sed etiam moderatam; posterius substernitur legi morali & prohibet tantum avaritiam, non autem omnem etiam ultra sortem tolerabilem Usuram sub certis conditionibus & circumstantiis excludit: quo itaq; sensu moralibus accenseatur ex dictis liquet: unde etiam R. David Kimchi ad locos à Grotio allegatos scribit: *David hic, & Ezechiel cap. 18. 8. non prohibuerunt, nisi quod Lex prohibuit. Lex verò usuram non prohibuit nisi cum Israëlita, non autem cum alienigena, cum quo licita est, ex Deut. 23. 19. ubi legitur, non fœnerabis fratri tuo fœnus pecuniæ, fœnus cibi, fœnus cujuscumque rei quæ fœnori dari solet. v. 20. Alieno fœnerabis; fratri autem tuo non fœnerabis. Qui locus minimè est intelligendus de rapina, furto, re amissa, quæ retineatur, aut re per vim surrepta. Nam alienigenæ etiam non licet vim ullam inferre, aut ejus bona diripere, aut fortunas expilare. De usura tantùm, quæ ipso volente & sciente acquiritur, accipiendus est iste locus: est enim licita. Nam cùm Israelita teneatur beneficio alterum Israelitam devincire, mutuum autem absque fœnore beneficium sit, & interdum majus quàm donum, siquidem multos pudeat do-*

no accipere, non item mutuò, non sic Israelita cum Gentili tenetur facere. Is enim non tenetur beneficium in hunc conferre, nec suam illi pecuniam gratis mutuare: siquidem ut plurimùm ejusmodi homines Israelitis sunt infensi. Verùm proculdubio si Israelita quispiam a Gentili, beneficio sit affectus, tenetur ille quoque hunc beneficio afficere. Atque prolixior hic esse volui, inquit ille, ut haberes quod Nazarenis (Christianos sic vocat) responderes, qui dicunt non distinxisse Davidem inter Israelitam & Gentilem, sed omnem usuram prohibuisse. Verùm, inquit idem, absurdum est dicere prohibuisse Davidem id, quod Moyses Magister meus verbis DEI permiserit: cum dictum sit in Lege Deut. 12. 32. Quidquid ego præcipio vobis, custodietis ut faciatis: non addes ad illud, neque diminues ex eo. (3) falsissimum & Photinianum est 1. quod putat Christianos esse vocatos ad majora virtutum specimina, nam non datur lex aliqua N. T., ad quam nos componere debeamus, quæque majora virtutum specimina requirat; falsum est 2. nunc præstanda homini cuivis, quæ tunc homini saltem Hebræo ab Hebræo præstanda erant. in V. T. enim quoque cum Lex Moralis obtinuerit, quæ immutabilis est, ea præstanda erant homini cuivis, quæ hodie vi legis illius immutabilis. 3. falsissimum est intellectum Proximi in N. T. esse latius extensum, ita ut proximus notet omnem hominem in N. T. in V. saltem eum qui fuit ejusdem Reipublicæ Judaicæ. Non enim fuit extensio facta,

Christianis præter Mosis legem perfectior alia non est data.

Eadem moralis Lex quos obligavit olim omnes, eos etiamnum hodiè obligat.

Proximi notio in N. T. eadem est quæ in V.

sed explicatio; & falsissimum atque Photinianum est per proximum in V. T. in lege illa de diligendo proximo, saltem fuisse notatum ejusdem Reipublicæ civem, ut supra circa initia demonstravimus. Ad argumenti solutionem quæ suggerit Grotius, quædam adjici possunt. Officium hoc utique posse & debere esse gratuitum sed egeno, non verò simpliciter, nummum esse prolificum mediatè juxta illud Ecclesiastis decimo v. 19. & penes quos pecunia sterilis est, quibus nihil parit ab illis etiam Usuræ non sunt flagitandæ; denique facultas proximo data nostram pecuniam in rem suam vertendi aliquid utiq; ultra rem dicit, & ab illâ distinguitur. Egregii autem sunt Hypocritæ, Pontificii, Doctores, qui Usuras rejiciunt, in describendis autem illis ita agunt, ut fraus pateat, & insuper licitum asserunt contractum MOHATRA dictum etiam respectu ejusdem personæ & cum contractu revenditionis præviè inito cum intentione lucri juxta Caramuelem lib. 2. num. 856. qui contractus definitur ab Escobare, quod sit talis, quando quis egens pecuniâ emit pecuniâ creditâ, à Mercatore merces precio summo & statim ei pecuniâ numeratâ precio infimo revendit.

Commodatum est gratuitum.

Notatur Pontificiorum in prohibendis usuris fraus & hypocrisis.

Ad Th. XXIV.

OBSERVATIO.

In Societate negotiatoria æquales ſunto partes in damno & lucro.

An Societas negotiatoria iniri poſſit ſine ſervata æqualitate partium in damno & lucro.

DIſputat Author hîc de Societate negotiatorum, & duas ſpecies proponit, ſc. operã collatam cum pecunia, & pecuniam comparatam cum pecunia. Videtur autem iſtiusmodi contractum Societatis præprimis quantum ad primum non eſſe licitum; nam ſequeretur ſi licitus eſſet, contrahi poſſe ſocietatem ita, ut alter totam ſuam pecuniam periculo exponeret, alter autem nihil aliud quàm operas ſuas. At conſequens videtur eſſe falſum; partim, quia iniquum videtur ut aliquis periculum ſubeat e. g. 1000. ducatorum, alter verò nullum, & nihilominus partem lucri accipiat; partim quia, ſi contingeret nihil lucri accreſcere, injuſtum hoc ipſum eſſet, ut qui pecuniam contulit nihil perderet, & tamen alter ſuas omnes amitteret operas; partim quia, ſi ejusmodi ſocietas eſſet legitima, conſequens foret lucri æſtimationem ſic fieri debere, ut major pars illi obveniret, qui pecuniam poſuit, quàm ei qui ſolas operas, quanto pecunia illa majoris valoris eſt quàm alrerius operæ. Atqui hoc conſequens eſt falſum. Si enim decem millia ducatorum conferantur cum opera, & diligentia unius hominis, ferè totum lucrum deberet

Argumenta diſſuadentia.

obve-

obvenire illi qui pecuniam posuit, cùm tamen integrum suum servet capitale, alter verò suarum operarum dispendium fecerit. Verùm hæc argumenta non concludunt, non (1) quia, ubi nihil lucri accrevit, non debet ille qui operas posuit illas perdere, sed ei potius aliquid ex sorte erit tribuendum. non (2) quia, quemadmodum si Capitalis aliqua jactura fiat, totum admittere debet qui illud posuit, ita viceversa, si salvo Capitali nihil lucri accrescat, totum erit illius, qui illud posuit, & alter debet suas operas perdere, quia hîc fuit pactionis nexus, ut alter subiret Capitalis periculum, alter verò suarum operarum. Ad (3) respondetur distributionem lucri ita faciendam, non æstimata tota pecunia, sed ejus periculo, v. g. Petrus posuit bis centum ducatos, Paulus verò non nisi centum, sed tamen industrias valentes ter centum, tunc cumulus valebit sexcenta, quorum quatuor ponit Paulus, & ideò lucri debet recipere duas tertias, Petrus verò unam quia posuit duo; in damno verò Paulus non subit nisi periculum unius, Petrus verò duorum. Suadentia.

Ad Th. XXVI.

OBSERVATIO.

Malè vox Naturaliter in loco Ephesiorum secundo extenuatur.

Authór cum tractat illud, quod liceat naturaliter se mutuo circumvenire, ex- Vocem naturaliter in allegatis

 plicat

non poni pro eo quod recepti passim moris est ostenditur. plicat quomodo vox Naturaliter accipiatur, nempe pro eo quod est recepti moris sive consuetudinis, & allegat in confirmationem locum I. Cor. XI. de Coma, locum Sapientiæ XIII. 1 de idolorum cultoribus, & tandem locum Eph. II. vs. 3. Nos supra exposuimus, quomodo commodè hoc accipi possit; addimus tantùm hîc quæ Carolus Molinæus habet in tractatu de Commerc. n. 172. qui docet hoc non pro fraudationis authoramento accipiendum esse, nec etiam propriè pro Jure naturali, quum semper bonum & æquum sit, sed pro mutuâ quadam & tacitâ contrahentium ad invicem indulgentiâ, quia exactam illam & mathematicam æqualitatem scrutari, cognoscere & servare vix possunt, qui modicam ab exactâ illâ æqualitate defectionem naturali consensu sibi invicem condonare videntur. Allegando autem loca Scripturæ in subsidiũ interpretationis suæ, prodit pus illud Pelagianũ & Photinianũ, quo tumet.

Non est fraudis se mutuo circumvenire.

Vindicatur locus Eph. II. v. 3. Nam ut à posteriori incipiamus, quando Ephesii dicuntur naturâ filii iræ, non hoc ipsum de consuetudine est accipiendum, sed vel de inclinatione post lapsum, vel de nativitate, ut *natura* sit quasi *nascitura*. quod ipsum patet tum ex eo, quia tales naturâ filii iræ dicuntur spiritualiter mortui; tum ex eo quia ita dicuntur filii iræ naturâ, prout caro dicitur ex carne Johan 3. v. 6. tum ex eo, quia vivificati dicuntur in Christo vers. 5. quia dicuntur privati esse vita, quæ est ex DEO, cap. IV. v. 18. At hoc ipsum est ex corruptione

naturæ,

naturæ, non ex consuetudine saltem superinducta. Inde notanter Paulus adhibet vocem τέκνα, adjecta voce φύσει, ut intelligatur è ventre matris cum peccato originis nos nasci, ut viperæ cum veneno suo, non esse nos filios iræ, qui consuetudine irritent ad iram, sed τέκνα quæ vox nativitatem pressius signat natos iræ, oppositi per nativitatem & naturam filiis adoptione talibus: atque ita intellexit hæc verba Augustinus passim contra Pelagium lib. 6. cap. 4. contra Julianum, Prosper libr. 1. de Vocatione gentium cap. 18. Fulgentius de fide ad Petrum cap. 26. legatur hîc Robertus Bodius à Trocho regia Scotus in Commentario pag. 204. paria Grotianis habet Socius religionis Inst. lib. 4. cap. 27. pag. 320. Verba illius ita leguntur: *Quando Apostolus dicit, Judaos simul ac gentiles omnes naturâ filios ira fuisse, eo non significat, Judaos & Gentiles omnes filios ira fuisse à nativitate prima, quatenus homines erant, sed contra, eos omnes consideratos ut adultos, in statu illo suo in quo erant antequam Evangelium gratia ad eos pervenerat, qui status quasi natura status erat, opposite ad statum gratia consecutum, tam respectu Judæorum quam gentilium, tales fuisse indicat per & propter actualia sua peccata, quibus in isto statu obruti jacebant propria sua culpa, ut ira DEI obnoxii essent; & naturâ, id est, nisi gratia nova accessisset, heredes aterna mortis, qua ex ira infertur, facti fuissent: uti ex versibus pracedentibus clarissime liquet. Deinde; Nihil est*

quod vetat vocem φύσει, naturâ, exponere per, verè, cùm Hieronymo, aut, uti ipse notat aliquos olim vertisse, per, omnino & prorsus: ut sensus sit, eramusque vel verè aut reapse, tum cum adhuc conversabamur in cupiditatibus carnis nostræ, facientes quæ carni ac cogitationibus libebant, digni ira ac supplicio divino, ut ut nobis forte & aliis secus videbatur. Hoc sensu vox natura accipitur ad Gal. 1.v.8. Serviebatisque iis qui natura non natura non sunt Dii, id est, non quia à prima nativitate non sunt Dii, sed qui revera non sunt Dii: vel uti Apostoli verba sonant qui non natura sunt Dii, ut oppositio indicetur, sed opinione tantum pro Diis colebantur, quasi dicat, Non natura sed opinione, vel eramus prorsus & omninò iræ divinæ mancipia. Hoc sensu natura esse dicitur aliquid, quod penitus adest homini. Sic nos aliquem natura nequam, à lacte matris, ab uberibus matris malum & miserum esse dicimus, Sensum hunc non obscurè arguit id, quod antea eos, de quibus loquitur, conversatos dixerat in cupiditatibus carnis suæ, &c. quorsum enim illa exaggeratio præcessisse dicatur, quæ præterita eorum peccata usque adeo vehementer exaggerat, si jam ante à nativitate ipsa prima filii iræ fuerant? Absque illis enim, certo certius æternæ mortis ac condemnationis heredes fuissent. Nolim tamen negare, fieri posse, ut Apostolus hic ad Gentiles tantum respexerit, quanquam se etiam iis, in prima quasi persona accenseat, quod usitatum est, eosque natura filios iræ vocaverit oppositè ad Judæos, quibuscum

DEUS

DEUS fœdus speciale pepigerat, ratione cujus ii tanquam fœderati promissionum Fœdere isto contentarum, a gentilibus tanquam ξενοῖς τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχουσιν, καὶ ἀθέοις ἐν τῷ κόσμῳ, uti vers. 12. loquitur distinguebantur; ut conveniat cum eo quod ad Gal. 2. v. 15. legitur: Nos natura Judei, & non ex Gentibus peccatores. Sed tum vox in hoc loco, uti in dicto illo Malachiæ, Jacob dilexi, Esau odio habui, vox odii, non pro ira propriè dicta, sed pro minore gratia ac favore accipienda esset; quod quia verosimile non est, aut fieri saltem necesse non est, hinc est, quod prioribus responsionibus malimus inhærere, quibus iræ vox in propria sua significatione retinetur, & cum quibus nihilominus optimè potest consistere, si dicatur Paulum hic non de Judæis & Gentibus omnibus in genere, ante vocationem per Evangelium gratiæ factam, communiter & promiscue consideratis, sed de gentilibus solis loqui. quod si verum est, tum certe frustra ii sunt, qui hoc loco peccatum Originale intelligi volunt, ratione cujus dicantur omnes homines natura, id est, à nativitate prima, originale quod vocant peccatum contrahere, & sic iræ divinæ rei ac heredes fieri, præterquam quod eos abundè redarguat vox imperfecti & præteriti temporis, ἦμεν, id est, eramus. Nam juxta eos, omnes homines semper sunt ac manent natura, id est, ex vi peccati originalis, quod nunquam plane tollitur, filii iræ, etiam quando jam per gratiam Spiritus S. regeniti sunt. Sed hac de re suo loco agetur fusius.

Numeratæ inconsequentia. Paulus in antece-

dentibus perstringit peccata actualia, ergò non altius assurgit, & congenitam pravitatem non substernit iræ divinæ, cum tamen apertè dicat καὶ ἦμεν & eramus etiam scil. à nativitate filii iræ. potest vox φύσει verti vel *verè* cum Hieronymo, vel *omninò & prorsus*: ergò non naturâ, quasi hæc essent opposita & non significantiùs τὸ φύσει redderetur *naturâ*. Hieronymus noster est; versio verò quæ *prorsus* & omninò substituit Juliani & cæterorum Pelagianorum. Naturâ non potest notari

Locus Gal. IV. 18. nativitas in loco ad Galat. 4. vers. 18. quia DEUS non nascendo fieri potest demum DEUS, ergò nos, qui per nativitatem incipimus, non possumus dici naturâ sive nativitate filii iræ. Exaggerat Apostolus malitiam adultorum. Ergò non possunt esse tales hæredes condemnationis etiam ex ipsâ nativitate, habet enim hæreditatem condemnationis ex nativitate nisi interveniat gratia divina & actu ipso subjicitur illi ex continuatione peccatorum actualium. Respexit ad Gentiles tantùm, quia ad Gal. 2. v. 15. Judæi gentibus peccatoribus contradistinguuntur, cum & antecedens sit falsum & consequens illud, cum aliud doceat phrasis καὶ ἦμεν *& nos eramus hoc*, cum non necessum sit oppositionem admittere in loco Galatico, sed legi possit nos naturâ Judæi nec nati ex gentibus peccatores. consequentiæ itidem fluxus illiquidus. Secundum

Locus I. Cor. XI. de Idolorum Cultoribus. locum quod concernit, itidem non facit pro Grotio: tū quia illud ipsum *naturâ* potest exponi juxta ipsos Photinianos verè, ut sensus sit

verè

verè infatuati sunt omnes quotquot sunt idololatræ, adeoq; nõ notabit præcisè consuetudinem: tum quia etiam φύσει sive naturâ idololatræ sunt fatui, cùm seminiũ idololatriæ sit à naturâ; tũ quia hic locus de omnibus hominib⁹ potest accipi, vocabulũ *natura* explicando de naturali proclivitate post lapsum. Et in textu notanter dicitur: *Vani omnes homines naturâ quibus adest Dei ignorantia & de his, quæ videntur bona*, quis autẽ negabit ipsâ naturali inclinatione corrupta mortales nõ ad errores propendere. Idola sibi fabricare cordis extra revelationis divinæ beneficiũ. Tertius loc⁹ itidem non videtur facere pro Grotio; tum quia sunt Theologi, inter quos quoq; Junius, qui existimant sine exemplo esse naturæ vocem pro consuetudine usurpari; tum quia hic ipse locus occasionem dedit Belgis ut 12 significationes vocis Naturæ conquirerent. Ex quo liquet posito quod natura quoq; consuetudinem notet, nihilominus undecim adhucdum alias interpretationes posse huic unicæ opponi; tũ quia natura ibi cõmodè non accipitur de consuetudine, sed de naturali ratione, si cum Salmasio accipiamus vocem κομᾷν de studio nimio capillorũ exornandorum; natura enim sive ratio naturalis dictitat, turpe esse viro, ita κομᾷν, ita comas alere muliebriter. & quidẽ nimiũ prolixas. Audiat Jacobũ Reviũ Disp. theol. centesima septima th. 1. & 2. circa initiũ p. 228, 229. ad hunc locum: *per naturam sunt qui intelligi volunt consuetudinẽ. sed refutatur hæc explicatio. 1. Quia nuspiã apud auctores græcos vox φύσεως*

Loco I Cor. XI. de Coma.

σεως pro cõsuetudine reperiatur sine termino diminuẽte qualis est in illo dicto: Consuetudo est altera natura, nam quod ait auctor Dialogi de comp 69 cum optimi scriptores πέφυκε pro solet usurparint, φύσιν etiam pro consuetudine poni posse, respondet Demat. Disp. 3 thes. 7. ex ipso illo dialogo p. 70. multa in loquendi usu deprehendi, ubi verbum usitatum est, verbale non item: & contra. 2. quia non nisi infirmum ducitur argumentum à consuetudine, præsertim promiscuæ multitudinis, nisi quod addit Borst. consuetudo illa à natura ortum habere statuatur, quo additamento sententiam Calvini mitigat. p. 75. Qui φύσιν consuetudinẽ notare dicunt, tenentur ad ejus rei probationem. Quæ cum non adferatur (nam à Suida prolatum exemplum alienum est, vt rectè Demat. Disp. 1. th. 7.) merito putamus hanc significationẽ improbari. quod & facit auctor Dialogi p. 71. 2. interim à consuetudine non nisi infirmum argumentum peti non cõcedimus, nam Paulus ipse ab ea argumentũ petit v. 16. quod enim additur de promiscua multitudine, respondebitur, non esse in textu, ideo nihil ad rem facere. 3. quomodo se hinc evolvat Poimenand. rationem inire non possum. is enim firmam consuetudinem & communem consensum jus gentium esse ait p. 155. unde & usum horologiorum eo refert. vt ante vidimus. tale ergo, e positis ab illo, argumentum struimus: Jus gentium est natura illa de qua Paulus agit: Consuetudo est jus gentium: ergo consuetudo est natura illa de qua Paulus agit. utraque præmissa est Poimenandri. unde quo pacto conclusionem negare possit, ipse viderit.

CA-

CAPUT XIII.

Ad Th. I.

Observatio.

Juramentum est Actûs Cultus divini.

AGit Author de juramento,& ex Sophocle, Cicerone, Hesiodo & Herodoto docet quanta vis Juramenti etiam ex gentilium sententiâ, quibus sociamus Homerum Iliad Δ. vs. 160, 235. Et (1) quidem ex Cicerone jus jurandum describit per affirmationem religiosam & addit quod affirmatè quasi DEO teste promiseris id tenendum esse; deniq; Irā ab eo removet, in quantum dicit conturbationem. Quod (1) concernit, remotius quid videtur esse à juramento affirmatio religiosa, potius ut proximius describatur, describendum erit juramentum per λατρείαν sive cultum aliquem divinum, nam etiam dantur juramenta, ubi non obtinet affirmatio, sed negatio, unde David à Mauden describit Juramentum per Affirmationem & Negationem; quanquam si latiùs vox illa accipiatur admitti possit, quia is etiam qui negat, affirmat id, quod negat non esse, nec accuratæ aliæ descriptiones quæ circũferuntur e g. quod dicitur testificatio DEI de re controversa Philoni, signum fidei firmissimum Antonio Melisæ, Invocatio divini nominis Malleto, quæ omnia aliquid dicunt, quod in Juramento deprehenditur; interim proximiùs agunt, qui per λάτρειαν

Juramentum per affirmationem religiosam accuratè non describitur.

ἱερεῖαν sive actum religiosum illud generatim definiunt, vel si comparatè de illo loquamur, ut inter homines observatur & in ordine ad Effectus suos inter illos per Orationem vel enunciationem, quæ cum divino testimonio profertur, quod placuit Gregorio Nysseno Oratione 4. in Canticum. Male autem Selva putat Juramentum esse, cum veritas vel DEI, vel Creaturæ testimonio confirmetur.

An jurare sit inducere Testem. Militatur pro affirmante.

Quod (2) concernit, videtur illud ipsum disputationi esse obnoxium, nam 1. jurare non videtur esse idem, quod testem DEUM provocare, ita enim quisque qui adduceret authoritatem Scripturæ Sacræ inducendo DEUM in testimonium juraret: 2. ex hoc quod aliquis inducit aliquem in testem nihil reddit, sed ille qui per DEUM jurat aliquid DEO reddit, prout hoc constat ex Matth. V. ℣. 33. reddes DEO juramenta tua. Et ipse Augustinus dicit quod jurare sit Jus veritatis DEO reddere, jurare itaque non erit DEUM invocare. 3. quia aliud est officium judicis, aliud testis; atqui quandoque jurando homo implorat judicium divinum, prout constat ex Psalm. VII. ℣. 4. seqq. Non itaque jurare erit DEUM testem invocare.

Affirmans subvertitur.

Verùm respondetur ad (1) aliud esse testimonio DEI uti ut jam exhibito, quod fit quando aliquis allegat authoritatem Scripturæ, & aliud esse implorare testimonium divinum ut exhibendum, quod contingit in juramento, neque adæquatè Juramentum expri-

primitur, non enim quocunque modo DEUM producendo testem fit juramentum, cum possit produci testimonium illius relativè. nec qui testimonium ex sacris adducit illud adhibet ad aliquid inter homines confirmandum vel de se, vel de suis bonis vel alio aliquo objecto applicatè, sed enunciat simpliciter quod DEUS enunciavit, vel ad Usus Animæ proficuos applicat. Ad alterum respondetur reddere aliquis juramentum dicitur ex eo, quia implet id quod jurat, vel quia in hoc ipso quod invocat DEUM in testem, recognoscit eum habere omnium cognitionem & infallibilem veritatem; atq; ita adducendo DEUM in testem eodem actu reddit ei gloriam omniscientiæ & Veritatis, unde etiam Interpretes Verba illa Matthæi 5. vers. 33. ***reddes Domino*** ita exponunt ***in honorem Domini*** tanquam Domino debitum, cui fidem tuam obstrinxisti. quò collimant quoque verba Augustini quod scil. jurare sit jus reddere DEO scil. Jus Gloriæ & Cultus debiti atque agnoscere ita illum esse Justũ, Veracem, Omnisciũ, Omnipotentem. Ad (3) respondetur quod alicujus testimonium invocatur, id inde esse ut veritatem manifestet circa ea quæ dicuntur: DEUS autem manifestat veritatem dupliciter (1) simpliciter revelando veritatem, e.g. per facti denudationem producendo in publicum quæ fuerunt occulta. (2) modo per pœnam mentientis, & tunc simul est judex & testis, dum puniendo mendacem manifestat mendacium. Si ulterius dicas juramentum non posse esse actum reli-

An juramentum sit actus religiosus?

Manifestationis divinæ veritatis modus duplex

religiosum, quia non fiat primò & per se propter cultum DEI, sed ad confirmandum Objectum aliquod humanum, scil: promissum, pactum, fœdus &c. cum itaque reverentia divini Nominis ordinetur ad negotium humanum Eb. VI. ỳs. 17. liquere non esse illud actum religiosum, quia esset per se appetibile ad frequentandum, quia denique magis videtur esse fidei confessio, quàm actus Religionis. Respondetur etiam actũ latriæ ita esse comparatum, ut exinde aliquid possit ad hominem redundare, quod intenditur unâ cũ intentione cultus divini, inde dicitur jurans reddere DEO juramentum Matth. 5. & licet Materia Juramenti cedat in hominis Bonum vel commodum, formalis tamen ratio illius dicit Cultum quendam divinum, secundò appetibile dicitur aliquid vel simpliciter, vel ex hypothesi, quamvis Juramentum non sit appetibile per se & simpliciter, est tamen appetibile ex hypothesi debitæ necessitatis, & suppositis supponendis, ut dolor de peccato supposito peccato: tertiò non esse opposita confessionẽ fidei & actum Religionis. Fixum ergo erit Juramentum dicere actum Religionis, quod docet & præceptum Decalogi secundum de non assumendo Nomine divino in vanum, & natura juramenti, qui enim jurat vel amat, vel veneratur eum per quem jurat teste Hieronymo, & Philosophorum Principe Aristotele: 1. Metaph. 3. & in Rhetorica ad Alexandrum cap. de jurejurando. Quod (3) spectat provocat Author ad Lactantium, qui per aliquot

Appetibile quotuplex.

capita

capita disputat, in DEO propriè non esse iram. Videtur autem Grotio adversari Conradus Vorstius ejusdem ferè in quàmplurimis sententiis opinionis; tum ex eo, quia affectus iræ aliquam bonitatem & perfectionem declarat præcisis imperfectionibus, tum quia DEUS ipse Angelis & hominibus ab initio creationis indidit iram, & proinde saltem aliquid analogum in DEO erit admittendum; tum ex eo, quia ipse Lactantius propriè statuit in DEO esse iram, nec non Tertullianus, Cyprianus & alii. Verùm rectius sentitur, si dicatur iram non esse in DEO propriè, neque per modum cujusdam affectus, sed metaphoricè de Deo, atq; effectivè enunciatur. Ad arguméta autem respondetur (1) non concludere, quia disputari potest num ita possint præscindi imperfectiones à vocabulo iræ, ut in ratione formali nullam imperfectionem dicat: ira enim propriè est Cupiditas depellédi id, quod displicet, & dolorem inferendi ei, quod læsit, in homine orta ex fervore & ebullitione sanguinis circa cor. optimè autem Augustinus: Neq; perturbatio ejus significatur, qualis est in Animo irascétis hominis: sed ex humanis Moribus translatè Vocabulo vindicta ejus, quæ non nisi justa est iræ nomen accepit. (2) non concludit, quia etiam temperantia homini est concreata, nec tamen DEO tribui potest, nec (3) concludit, quia Patres usi sunt vocabulo iræ in laxiori significatione, quemadmodum ipse Lactantius per aliquot capita disputans hoc saltem vult, in DEO esse

Cõtra Vorstium evincitur iram in Deo non esse nisi metaphoricè.

iram, h. e. voluntatem puniendi delicta dupliciter enim ira DEO tributa respondet Affectui in homine, ut enim formaliter notat in illo Affectum puniendi, ita in DEO voluntas est puniendi displicens de quo Rom. II. ẏſ. 3. Eb. X. ẏſ. 30. effectivè pœnam, ita de DEO enunciata pœnam quandoque notat Michæ VII. ẏſ. 9. Rom. VI. ẏſ. 15.

Ad Th. II. & III.

OBSERVATIO I.

Non qui verba jurantia profert quocunque modo, jurat.

IN his thesibus Author disputat de gradibus quasi juramenti, & 1. determinat quod si quis non putans se jurare verba protulerit jurantia non jurasse. 2. si volens jurare, tamen obligare se noluerit nihilominus vi juramenti obligari, & 3. si quis deliberatò protulerit verba Jurantia, animo tamen non jurandi. quamvis sint qui dicant non obligari, verius tamen esse oppositum. Verùm circa hæc non omnium una est sententia. Nam 1. sunt qui statuunt, si etiam aliquis juret sine animo & intentione jurandi, teneri nihilominus juramento. Verùm si quis juret sine animo & intentione non videtur esse juramentum, quemadmodum juramentum non esset, si rusticus verba jurantia in Latina vel alia lingua proferret à se non intellecta, idque probatur; tum quia revera non jurat talis, nec intendit

Non esse Juramentum quod sine animo vel intentione jurandi prolatum est.

tendit jurare aut DEUM testari; tum quia sicut qui ficté promittit non obligatur vi promissionis, ita qui ita ficté jurat, & verba saltem profert absque animo, non obligatur; tum quia omnis actus qui essentialiter requirit intentionem agentis est invalidus, si illa intentio desit, cum itaque intentio hîc desit, invalidus quoque erit actus. Interim tamen si quis juret, & non solùm historicè verba jurantia proferat, adeoque externus saltem actus, præscindendo ab animo & intentione, exhibeatur, obligabitur talis, cum nomen Domini nunquam ducendum sit in vanum, & obligatio naturaliter Juramentum sequatur. dicendum itaque voluntatem prærequiri ad Juramentū, scil. ad minimum illam, quæ est proferendi Verba, per quæ sufficienter indicetur DEUM in testem adduci, cum aliâs prolatio talium verborum non esset actio humana: juramentum enim dicit actionem humanam cum relatione ad Deum, neque ille censeatur jurasse qui vel dormiens, vel amens Verba protulerit aliâs juramento affinia.

Ad Th. II. & III.

Observatio II.

Qui profert deliberatò Verba jurantia, animo tamen non jurandi obligatur nihilominus.

In altero autem casu, si quis juret, ita tamen, ut ipsi animus non sit obligandi, disputa- Obligat Juramentum & si is qui

jurat se nō velit obligari. tur, num talis teneatur vi juramenti, & Author quidem noster statuit eum nō minus obligari, quàm qui obligationem intendit, quia obligatio à juramento sit inseparabilis. Sed videtur obstare 1. quia qui in contractu aliquo apponit clausulam, quæ est contra substantiam contractus, non obligatur, quia talis clausula irritum reddit contractum: e. g. si vendam domum ea lege, ut non abalienem eam; 2. quia qui ita jurat, revera non habet animum seriò jurandi, sed solùm exterius verbis agit, prout qui contrahit matrimonium animo non se obligandi ad reddendum debitum, non censetur velle seriò contrahere. 3. quia DEUS acceptat juramentum non nisi secundum hominis intentionem; intentio autem obligandi hoc in casu deest. Verùm hæc argumenta non concludunt. Non 1. quia hoc quidem procedit in cōtractibus, quorum obligatio tota pendet ex intentione, consistunt enim in hoc, ut aliquis velit alteri se obligare; at in juramento aliter se res habet, illud enim consistit in eo, quòd DEUM adducat in testem veritatis præsentis & futuræ, at hoc efficaciter aliquis facere potest, etiamsi dicat talis nolle teneri se ad exequendum; nihilominus enim tenetur talis, ne DEUM faciat testem falsi circa executionem. Itaq; clausula illa, quòd nolis obligari, nō potest efficaciter addi juramēto promissorio. 2. non concludit; nam negatur talem non habere animum jurandi, qui enim Deum vult adducere in Testem, ille animum habet jurandi

Argumentum contrarium I.

II.

III.

Excutitur I.

II.

utut-

utut inde nolit obligari: quemadmodum aliquis vult peccare quidem, ſed non propterea reus eſſe damnationis, ita ſeſe habet, ut licet non velit poſterius, nihilominus in priori cenſeatur poſterius voluiſſe implicitè & virtualiter. 3.' non concludit; quia canon ille intelligendus eſt quoad id quod quis jurat, non autem quoad modum obligandi vel non obligandi: ponamus verò talem non obligari vi juramenti, quod non concedimus, obligabitur tamen ſaltem ratione ſcandali exterioris & propter proximum, qui rationabiliter concludit fuiſſe verum juramentum. III.

Ad Th. II. & III.

Observatio III.

Juramentum etiam dolo elicitum cenſetur validum.

IN hac theſi diſputat Author de Juramento dolo elicito, & ita determinat dubium, ſi certum ſit illum qui juravit, aliquod factum ſuppoſuiſſe, quod revera ſe ita non habeat, ac niſi id credidiſſet, non fuiſſe juraturum, juramentum non obligaturum, at ſi dubium ſit an non etiam ſine eo idem fuiſſet juraturus, ſtandum eſſe verbis, atque hue refert jusjurandum, quod Joſua Gibeonitis dederit. Verùm (1) dubitatur à quibusdam num juramentum illud Gibeonitis præſtitum fuerit juramentum quo obſtrictus fuerit Joſua & proceres populi? Nam cum Gibeonitæ dixerint, ſe procul extra Cananææ terminos a- An Iuramentum per Gibeonitas dolo elicitum Ioſuam ac Hebræos proceres obſtrinxerit? Dubiū 1. pro Negativa.

 gere,

gere, omnium jurantium mens in tales, tamq; remotos & exteros ferebatur, cum E. tales nõ essent Gibeonitæ, iis non videntur obligati fuisse Israelitæ; Error enim in opere vitiat cõtractũ. (2) disputatur, num nihilominus servandũ fuerit hoc jusjurandũ utut dolo extortum, & videtur quidem negativam esse veram; tum quia definitio incauta laudabiliter solvenda est, neque hîc est prævaricatio, sed temeritatis emendatio; tum quia tota Israelitarum Ecclesia improbavit illud jusjurandum & ejus observationem, adeoque etiam, contra Principes propterea murmuravit; tum quia cessante jurisjurandi obligatione, redibat prior Isralitarum conditio. at ea hujusmodi erat, ut deberent Cananæis omnibus extremam inferre perniciem, Deut. XX. ℣s. 16. Verùm quamvis hæc speciosè dicantur, tamen melius statuitur rectè fecisse Israelitas servando juramentum: tum quia nulla lex Cananæos si valedicerent Idolis prohibebat servari incolumes; tum quia talis ignorantia, num servandũ esset juramentũ, nec ne in Senatũ, Principem Josuam & Pontificem non videtur cadere aut tantam tribuendam esse; tum quia isto modo major dabatur Cananæis se ad verum DEUM convertendi occasio, majorque præfractis & pertinacibus justissimi supplicii exprobatio. Nec obstant objecta. Non 1. quia res ita erat comparata, ut sine scelere potuerit adimpleri. Non 2. quia non potest probari improbatum fuisse à populo ipsum juramentum aut observationem juramenti, quod pepercissent, sed hoc

[Margin notes: Idem an fuerit servandum. — Dubium primum. — 2. — 3. — Diluitur Objectorũ Primum. — Secundum]

hoc tantum, quod cum iis tanquam peregrinis & longè dissitis populis fœdus sociale inivissent, quod lege divina expressè interdictum erat; non concludit, tum quia quàmvis redierit prior conditio, tamen hoc datum fuit Numini divino, religione juramenti interposito, ne Majestas ejus vilesceret ex semel violato juramento; tum quia adhuc dubium est, num lex illa Deut. XX. sit absolutè accipienda, & non conditionatè, sc. hoc modo, nisi populi illi se statim dederint, & oblatas conditiones acceptarint; tum quia deinde culpa doli fuit aliter punita sc. molesta quadam servitute. Sed exactius hæc veniunt examinanda nam videtur nullum fuisse hoc iuramentum, & ex parte doli & ex incapacitate Materiæ: unde etiam validum fuisse negant Augusti nus, Tostatus Abulensis, Masius, Magallia nus & Emanuel de Naxera; prius constat, quia fuit involuntarium ex ignorantia quippe ortum, fuit ex positivâ decept[illegible]e pacilcentium quæ injuriosa, fuit conjunctum cum ignorantia personarum, cujus oppositum essentiale censetur in juramento requisitum, posterius quia contra legem divinam supra laudatam. Ut de posteriori, quo faciliot sit via prius dicamus, arbitramur ex Materiâ illud Juramentum non fuisse illicitum & contra legem divinam, nam primò DEUS Devt. XX. ℣s. 10. jubet ut Ebræi hostibus pacem offerant, ac si illam acceptent, recipiant: unde etiam suppositâ notitia censent quidam Josuam potuisse pacisci

Tertium.

An Iuramentum illud Gibeonitis præstitum validum fuerit vel ex dolo vel materiæ incapacitate?

Probatur Ex materiæ incapacitate non fuisse illicitum.

cum Gibeonitis sub his conditionibus si veram Religionem amplecterentur & terras suas Israelitis concederent; secundò Josua de facto pepercerat Gibeonitis, postquam dolo detecto cognovit eos esse Chananæos; tertiò non malè videtur colligere Lyra ex Verbis Josuæ XI. non fuit Civitas quæ se traderet filiis Israel præter Hevæum qui habitabat in Gabaon, omnes quippe bellãdo cepit, Domini enim sententia fuerat, ut indurarentur Corda illorum & pugnarent contra Israel & caderent & non mererentur illam Clementiam ac perirent, ut præceperat DEUS Moysi; non fuisse hoc juramentum contra legem divinam, quia intelligendum sit de perseverantibus gentibus in Impietate sua & resistentibus populo DEI: ut enim non licitum fuit Uxorẽ ducere de alienigenis, licebat verò si patriam desereret superstitionem, ita Clementia etiam hoc in Casu locum adhuc habuit suum. Nec adhuc probatum quod Cunæus ex Maimonide refert Legatos antea quoque ad Gibeonitas missos fuisse, ut ad reliquas sex nationes, eosque ab illis spretos esse, atque ex eâ tempestate legem Numinis adversus eos valuisse, quæ de internecione septem gentium erat lata, Gibeonitas autem cum eam legem postea rescíscerent, Copiasque Israelitarum late victrices perti mescerent veniẽti malo cavisse, & quia post spretam semel pacem vera Remedia consumpserant fallaciis atque arte usos. quæ autem hisce Tostatus Abulensis reponit infirma sunt. Ad alterum itaque respon-

ſpondetur: primò ita ortum eſſe ex ignorantia illud Juramentum, ut tamen Materia non fuerit principibus Ebræorum injurioſa, aut nociva, &, ut ſupra dictum, etiam poſitâ notitiâ habilis fuerit ſubſterni Juramento, nec omne Juramentum ex antecedaneo dolo eſt nullum: ſi enim Juramentum per vim & Injuriam extortum eſt validum, quid ni hoc? nec tandem ignorantia fuit in eſſentiali, aut dolus dici poteſt cauſam dediſſe contractui vel juramento: præſentes enim erant Gabaonitæ; ſaltem in hoc occupabatur Mens principum quod ratione patriæ erat melius ponderandum: ut itaque valet Matrimonium cum fœmina, quam puto eſſe Hiſpanam, etſi ex Galliâ ſit oriunda, ita hic dolus in contractu fuit circa rem extrinſecam & accidentariam, in quibus ſi datur cauſa contractui, non propterea ceſſat eſſe validus. videatur David à Mauden Diſcurſu quarto in Decalogi præceptum ſecundum.

Juramentum Ioſuæ non factū eſſe irritū propter dolum oſtenditur.

Ad Th. V.

Observatio.

Juramenti ſignificatio ultra morem receptum loquendi non eſt extendenda.

Hic agit Author de juramento adverſus Benjamitas concepto, de quo Jud. XXI. verſ. 18. At de hoc juramento iterum

disceptatur. Rectè quidem Grotius statuit non perjuros fuisse cæteros Israelitas, sed num ipsum juramentũ fuerit servandũ nec ne, maximè potest disceptari, & consequenter num etiam fuerit validum? Videtur enim quod non: tum quia fuit contra charitatem adeoque de re illicita, nimirũ velle procurare extinctionem Tribus cujusdam. cum DEI voluntas esset, ut omnes permanerent; tum quia negando illis uxores ex aliis tribubus, posito quod omnes è Benjamin mulieres periissent, erat manifesto eos exponere scortationis periculo; tum quia fuit contra legem divinam; nulli enim Judæi & consequenter nec Benjaminitæ debuerunt in uxores accipere alienigenas, ob periculum idololatiæ: atqui exclusi vi juramenti necessariò debuissent ducere uxores ex Gentilismo. Verùm quicquid sit, & ut hæc argumenta satis videantur esse solida, de quibus supra; nihilominùs ex quorundam Mente responderi tamen potest. 1. non concludere, quia non evinci potest, DEUM omni in casu voluisse permanere tribus, qualecunque etiam flagitium admisissent dignum exterminio, aliâs non decem integras tribus DEUS ipse propter flagitia ad Assyrios transtulisset; neque contra charitatem est; quemadmodum integras urbes propter idololatriam exscindere juxta legem Deut. XIII. non erat contra charitatem, sed potius opus quoddam DEO gratum. 2. etiam non videtur concludere, quia si quid mali ex illo juramentum secutum fuit e. gr. Scortatio, secutum

An Iuramentum Israelitarũ in re Benjaminitarum servandum fuerit? Rationes adversariæ.

Solutio. Primæ.

Secundæ.

tum fuit, non per se sed per accidens, ad quod se se cæteri Israelitæ potuerunt habere permissivè. Ad 3. respondetur quemadmodum non videtur divinæ Voluntatis fuisse, ut tota illa tribus funditus deleretur, ita verisimile esse cæteros contra Benjaminitas non comprehendisse casum illum extremæ necessitatis, quo nimirum tota Tribus alioquin extinguenda esset, vel ad alia extrema incommoda veniendum esset, nisi filias suas Benjamitis uxores darent, sed tantummodo omnem alium casum, in quo hujusmodi necessitas non esset, quo vergunt Grotii sensa. Vltima.

Ad Th. VI.

OBSERVATIO.

Juramentum de re illicita non est validum.

Authorhîc asserit, ut valeat Juramentum opus esse, ut obligatio sit licita, tum quia juramentum de patrando opere malo nullam obligationem parit, cum juramentum non sit vinculum iniquitatis; tum quia illud juramentum non potest valere, quod vergit in interitum æternæ salutis, ex communi Patrum sententia; tum quia contradictionem involvit, ut aliquis obligetur ad rem illicitam patrandam e. g. furtum, mendacium, si enim peccatum est, tenetur jurans ab eo abstinere eo ipso, quod est peccatum & contra legem: Non potest autem simul facere & omittere,

con-

consequenter nec obligari ad faciendum: interim tamẽ probè notari debet non rectè dici juramentum illicitum servandum non esse, melius juramentum de re illicita: sæpe enim fit ut aliquis promittendo & jurando peccet, vel quia prodigè agit, vel quia lege aut præcepto prohibitum est, ne juramentum fiat; nihilominus si res promissa & jurata non sit prohibita, atque sine peccato executioni mandari potest, debet etiã executioni dari. (2) Ponit exemplum Davidis, qui Nabali pepercerit, quem se occisurum tamen juraverat. Verùm sunt qui putant hoc juramentum non fuisse de re illicita: tum quia Nabal non solùm ingratum se exhibuit, sed & convitia & probra conjecit in Principem populi; tum quia, si fuisset de re illicita, fuisset ex eo, quia voluit totam domum evertere, & ita etiam innocentes. At hoc ipsum non iniquum est, si enim Dux familiæ aut Urbis, quod nefariè admissum est per vim studet asserere, & vindicem armis prohibeat, nemo innocens esse censetur, qui stat à partibus istiusmodi Ducis. Sic etiam in bello contra Benjamitas, utut non omnes peccaverint, nihilominus cæsi fuerunt; tum quia dicunt Davidem hoc fecisse DEI impulsu. Spiritum S. enim impulisse Davidem ad vindictam de Nabale. Sed hæc non concludunt, non 1. quia tanti non erant convitia, ut tam atrocem vindictam sumeret de Nabale, & utut fuerit designatus ImperiiCandidatus David, nondum tamen gaudebat jure gladii & Majestate. Non (2) quia

Etiam illiciti Juramentum servari potest.

An Davidis Iuramentum de extirpando Nabale fuerit de re illicita?

Ratio prima.

Secunda.

Vltima.

Subvertitur ratio prima.

(2) quia non ex sola innocentia injustitia inerat isti juramento, verùm etiam ex aliis causis, & præterea aberat judicium, cum temerè fuerit emissum hoc juramentum. Non 3. concludit; Nam non à Spiritu S. profectum esse hunc impulsum, patet vel ex eo solo, quod gratias DEO agit, quod à nefario incœpto DEUS ipsum retraxisset. Dextrè Dn. FeldenRatio,inquit,quare jusjurandum de re illicitâ non sit servandum,est, quia ob quod factum amissurus est gratiam DEI promittens ad illud faciendum sub amissione gratiæ divinæ alteri securitatem præstare nequit. Aliâs Ebræi ad illudExod.20 ỽ.7. observant, quatuor modis violari illud præceptũ: *Primò, cùm jurat quis de re nota,quæ tamen ita se non habet;de columna,verbi gratiâ,marmorea,quæ argentea est, &c. Secundo modo, cùm juraverit de re nota, quæ ita se habet, vt cùm lapidem vel lignum esse talia, qualia sunt, juraverit, &c. Tertio modo. cùm juraverit, se hoc vel illud preceptum, cui nos obstrinxit Deus benedictus, redditurum irritum. Nam & hoc omninò vanum est: Nec enim in ejus potestate est jurare de re, cui ipsum Deus jam astrinxit, & per quem juravit de re nota, quæ ita non est. Quarto mòdo, cùm juraverit aliquid facere, quod in viribus ejus non est, vt; quòd totos tres dies non sit dormiturus, aut septem dies nihil esurus, &c. Ratio hujus præcepti est, vt sciant homines, cordibusque suis imprimant, & fidem in cordibus suis corroborent, quòd subsistentia DEI benedicti, qui in cœlis*

Secunda.

Vltima.

Lex de Iurando quot modis juxta Hebræorum mentem violetur?

cœlis supernè vivat, & quem testem adornat, subsistentia nulla sit similis. Teneri proinde nos & decere, quoties mentionem facimus nominis ejus magni, super facta nostra aut dicta, ejus meminisse cum reverentia, timore, tremore & commotione; secus quàm illi faciunt, qui ludicra loquuntur, aut res vanas, cujusmodi sunt ea, quæ quidem sunt; sed corrumpuntur, & in subsistentia non permanent, quales ipsimet nos sumus homines, & reliquæ hujus mundi inferioris creaturæ. Convenit igitur nos hoc negotium cordibus nostris seriò imprimere. Ut autem ejus timor sit sub aspectu nostro, nos vivamus, & digni simus, legem hanc nobis dedit, ne commemoremus nomen ejus sanctum in vanum. Hanc qui vili pendit & transgressus fuerit, flagellationem meretur.

Ad Th. VII.

OBSERVATIO.

Per Corban Matth. 15. non Juramenti Formula exprimitur, sed votum.

Vox Corban non notat juramenti formulam in loco Matth. XV.

AUthor meminit τȣ̃ κορβᾶν, & putat fuisse formulam juramenti, atque ita occurrere Matth. XV, 15 Atqui non est κορβᾶν hoc quidem in loco juramentum, quasi filius juramento se obstringat, non subventurum sciturum patri aut matri quacunque re, sed est votum, prout hoc ipsum docet tum phrasis & con-

constructio. Nam ut docent Philologi sacri post κορβᾶν est oratio affirmativa, non negativa, est quoque pronomen relativum, non conjunctio conditionalis; tum quia subaudiendum est adverbium similitudinis καὶ κορβᾶν, sicut Corban, seu munus erit quicquid tibi ex me prodesse poterit, prout hoc ipsum etiam ex Rabbinis constat; tum quia præstantissimi Viri Scaliger Maldonatus, Heinsius, & præprimis Ligfootus Anglus, agnoscunt hîc peccatum esse ab illis, qui κορβᾶν pro juramento acceperunt. Quamvis non negemus per vocem κορβᾶν olim & juramenta & vota facta esse apud Hebræos, sed hîc Matth. XV. votum indicatur, juramentum verò Matth. XXIII. 18. Unde etiam Josephus libr. 1. contra Apionem introducit Theophrastum ita loquentem: Nullibi juramentum illud quod Corban dicitur occurrit, nisi apud solos Judæos. legatur Scaliger contra Serarium, Drusius lib. 2. c. 17. Rainoldus in Colloquio cum Harto, Samuel Petitus var. lect. lib. 1. c. 4. Capellus in peculiari Diatriba, Seldenus qui lib. 7. c. 2. ita pronunciat: *Ad vovendi ritus rem hanc pertinere, dubitandum non est. De votis lex sacra Deut. XXIII, 24. & Numer. XXX, 3. Vota autem aut in oblationibus Numini dicandis sive victimarum, sive frugum sive opum qualiumcunque, aut in abstinentia seu actu aliquo alio futuro versabantur. Adeò ut ei qui se alterutro genere obstrinxerat, id quod voverat cum religione esset præstandum usque dum ritè voto solveretur.*

Corban est affirmativa enuntiatio.

Vocem Corban Iuramentis etiam & votis faciendis adhibitum olim esse ostenditur.

tur. Quod ex lege interdum ubi filia aut uxor voverat, à patre aut à marito fiebat; atque à Magistris quibusdam de re ardua nimis, temeraria seu infelici quæ in votum venerat, interdum consulebatur, simile fieri aliis ex more fas erat. Alioquin etiamsi quis voto ipsis legis sacræ præscriptis velut phylacteriorum usu, scenopegiorum ritibus, id genus aliis sibi interdixerat, ab eis omninò abstinendum fuisse volunt; pœna insuper verberum violationi voti adjecta. Quod tamen in juramentis non obtinuit. Verbi gratia, qui jurarat se nec tabernaculum extructurum in scenopegiis, nec frondes palmarum tunc adhibiturum, id quod ex præcepto faciendum erat, planè jurarat se non facturum. Voti autem de ipsis rebus, ut diximus, expressim in votum venientibus, ratio ita se habuit, ut ipsæ, ex ipsa voti vi, interdictæ, utpote res omninò consecrata, aliosque in usus, juxta sui æstimationem, essent convertendæ. Etenim formula ferè erat Corban, seu oblatio, seu res consecrata sit tabernaculum quod ego fecero, item ramus palmæ quem ego sustulero. Atque inde res ipsa (seu ejusce atque operæ circa illam impendendæ pretium, si nondum à vovente possideretur conficeretur ve) in naturam seu voluntarij sacrificij seu oblationis transiens, præcepto, ex eorum sententia, velut exuebatur, voti rationi jam tantummodo obnoxia, quo nec exsolvere se fas voventi ipsi habebatur. Jam verò si quid honoris parentum nomine intelligant observemus, res fiet manifesta. Ex lege de honore loquuntur, & de

& de timore aut Reverentia, ut dictum est, Et utrunque ita explicat etiam ex veterum mente Salomon Jarchius. Quinam est timor seu reverentia heic filij? non sedeat in loco patris, non loquatur in loco ejus, nec verbis ejus contradicat. Et qualisnam heic honor exhibendus? præbeat parentibus cibos ac potum & vestimenta, calceos induat, introducat atque educat. De assidua observantia loquitur. Qui igitur, ad formulam jam dictam, voverat, de rebus quibus parentibus honor exhibendus erat (nimirum cibo, potu cæterisque præstandis) eas à se Corban fieri, id est oblationem sacram, ita eum obstrictum volebant esse voto, ut non solùm præcepto parentes honorandi solveretur (ratione superius allata) verum etiam ut illud observare imposterum fas ei, voto necdum soluto, non esset. Scilicet quicquid, ante votum, parentibus ex præcepto præstandum fuisset, id universum, post votum, Numini sacrum habebatur: eique tantùm, sive in operâ ac ministeriis sive in oblationibus quæ honoris Parentis, de quo votum conceptum est, æstimationem æquaret, præstandum. Si nempe expressim sic voto dicaretur. Aliter, si votum tantum esset, se nolle deinceps parentem omninò honorare, neque id licuit ex simplici ipsius abstinentiæ futuræ voto, priusquàm solveretur. Unde & Syrus Evangeliorum interpres, Magistrorum sententiæ formularumq; non ignarus, pro verbis illis in Græco sermone non ita perspicuis substituit. Utrunque significat, Corban meum, seu oblatio mea sit, quodcunque ex me tibi u-

tile possit esse, aut possit prodesse, quod itidem Talmudicorum phrasi maximè consonum. Atque hunc esse sensum loci illius tam veteres patres Christiani, quam recentiorum doctissimi clarissimique satis adstipulantur. Fusiorem ea de re doctissimamque pridem edidit diatribam Ludovicus Capellus, quam imprimis consule. Vid. tract. Talmudicus Nedarim c.1. Mischna penult.

Ad Th. X.

OBSERVATIO.

Moris antiqui fuit Victimas adhibere fœderibus.

Antiquus Feriendorum Fœderum ritus

AUthor agit de forma jurisjurandi & dicit huc pertinere veterum formulas antiquas, quibus mos erat victimas adhiberi, laudatque in suam sententiam locum Genes. XV. 9. Ut autem melius de illo constet, observamus (1) quod adducta fuerit vacca triennis &c. numerum autem ternarium tum animalium terrestrium tum ætatis illorum significasse tres generationes Caath, Amram & Mosis, quibus in peregrinatione essent mansuri; turturem autem significasse quartam generationem, qua ex Ægypto avolarunt, at ut gemebundi turtures in deserto manserunt; domesticam columbam tempus quo fixerunt domicilium in terra promissa; dissectionem animalium afflictiones varias; aves integras finem afflictionum; volatus volucrum ad cadavera

Quæ symbola fuerint Victimarum Abrahami Gen. XV.

davera varias invasiones hostium in itinere, Abrahamum abigentem Providentiam DEI propter Abraham illos defendentem. (2) Divisa hæc fuisse per medium, ut postea inter divisiones illas transeundo DEUS fœdus cum Abrahamo percuteret & quasi Juramento confirmaret, se ratam facturum suam promissionem; (3) Morem illius antiquitus apud Chaldæos & ritum instituendi fœderis obtinuisse, qua dissectione significabatur ita se dissecari velle, si fallerent, prout constat tum ex Jer. XXXIV. 18. tum ex Cyrillo & Theodoreto, tum ex Livio lib. 1. decadis 1. Unde etiam Virgilius:

Quid voluerit sibi Dissectio pangentiũ in faciendis victimis.

- - *Cæsâ jungebant fœdera porcâ.*

non malè ex Allophylis non nemo in Genes. pag. 197. *Nota antiquum hic morem sanciendi fœdera immolatione alicujus hostiæ. Apud Romanos olim mos erat in sanciendis fœderibus porcam immolare, Virgilio teste 8, Æneid. & Livio lib. 1. Decad. prima, idq; hoc ritu teste Livio, ut imprecaretur ita à Jove populum Romanum feriri si prior fœdus rupisset, quomodo silice porcam percutiebant; unde & ferire, ac percutere fœdus dicebant. Meminit Plutarchus in Aristide similis apud Athenienses ritus in sanciendo fœdere. Cum, inquit, Græci omnes acquiescere Aristidi jurassent in persolvendis vectigalibus, jussit ille massas ferri igne candentes in mare projici, Deos orans, ut sic exterminarentur & sic miserè perirent extincti, quicumque pejerarent. Nec dissimile quod in re simili Lucius Cinna fecit, eodem Plutarcho*

in Sylla teste: Lapidem is accepit, & cùm Capitolii verticem ascendisset, eum projecit deorsum sibi ipsi malum imprecans, ita scilicet velle se à Jove deturbari, & à Romanis abjici, quemadmodum ipse lapidem projiceret. Non absimilia refert in Timoleonte & Crasso. Nec admodum diversum est quod à Tongis Indiæ populis legimus apud Nicolaum Godignum in Vita V. Gonzali Silveriæ. Quando, inquit, aliquid stabilire juramento volunt, terræ pugillum, vel incensam favillam manu sumunt, & in sufflantes demittunt in terram, tum jurejurando rem affirmant, aut negant, adduntque velle se ita flammis in pulverem reduci si pejerent. Porrò apud gentes illas gentes illas Orientalis Abrahami tempore, & postmodum etiam apud Hebræos, ut manifestè colligitur ex Jerem, 34. vers. 18. & 19. moris fuit in sanciendis fœderibus animal aliquod mactare, illudque in duas partes dividere, relicto inter utramque partem spatio, quâ transiri posset, sanciebaturque fœdus in ipso inter utramque partem transitu: quo ritu, si non verbo, nam incertum an aliqua etiam verba adjungerent ipso saltem facto significabant, se, si fœdus fregissent, eo modo velle in partes dividi, quo modo illud divisum erat. hinc à ritu illo sancire fœdus Hebræis dicitur כְּרֹת בְּרִית *cheroth berith, hoc est, dividere, discindere, vel dissecare fœdus. Huic mori se Deus accommodans voluit hîc eo ritu cum Abrahamo fœdus inire. Oleaster in cap. 29. Deut. vult etiam hæc verba in simili fœdere inter*

ter transeundum pronuntiari debuisse: Ita dissecetur, qui leges fœderis prior violaverit.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Non satis commodè adducit Author exempla & dicta Scripturæ pro confirmatione suæ sentētiæ. Familiare; verò fuit Gētilibus jurare per creaturas; Ægyptii jurabant per Osirim, Persæ per Mithram, Arabes per vitam; Turcæ per signa Muhamedi & alia.

Author ad Juramenta refert illa in sacris, quando Josephus per salutem Pharaonis jurasse legitur ex more apud Ægyptios recepto, Elisæus per vitam Eliæ. (2) Dicit Christum Matth. V. hæc juramenta velle quoque esse licita, non minus quàm illa quæ expresso DEI nomine fiunt. (3) Confirmare suum intentum studet ex Matth. XXIII. 21. Quod (1) concernit non fuit juramentum illud Josephi juramentum strictè sic dictum, neque, ut Author supponit, aulico more sese accommodavit formulis Ægyptiorum: longè enim hoc abfuit à pietate Josephi, utut Calvinus quoque velit Josephum fuisse aliquâ labe adspersum; & accomodasse se ad pravam loquendi consuetudinem asserat. Juramentum enim propriè sic dictum nulli creaturæ

Juramentum Josephi in stricto significatu Juramentum non fuit.

 deferri

deferri poteſt. (2) Non fuit juramentum illud ſed obteſtatio, in qua per comparationem rei gratiſſimæ aſſeveramus, non minus nobis cordi eſſe veritatem in illa re, quàm cordi eſt illud vel iſtud, adeoque quando Joſephus dixit: *Vivit Pharao*, hoc voluit: quàm cara mihi eſt vita Pharaonis, tam verum eſt quod hîc dico. (3) Aut hæc verba intelliguntur per modum conteſtationis, aut per modum execrationis; prius doceri nequit, & ſi obtineat per comparationem eſſent intelligenda: poſterius ſi obtinet, tantum obligavit quaſi vitam Pharaonis DEO tanquam rem chariſſimam niſi ita fecerit. aliàs certum, teſte Aben Eſra, uſu hodièque receptum eſſe penes Ægyptios, ſi quis juraverit per Caput Regis neque ſteterit promiſſo morti adjudicari, etiamſi pro redimenda vita ſua tantùm auri, quantum ipſe pendet, obtulerit. Eliſæus non juravit per vitam Eliæ, ſed eâ formulâ uſus eſt & modo loquendi, qua uſus eſt Abner I. Sam. XVII. 55. & hoc voluit, quod Joſephus in ſua formula. Quod (2) concernit, Chriſtus non vult probare licita eſſe hæc Juramenta Matth. V. quæ ſcil. per creaturam aliquam fiunt, hoc quidem aſſeruit, per creaturas pejerare eſſe peccaminoſum, ſed hoc non admiſit, per iſtas jurare eſſe licitum. Audiat longè aliter diſſerentem D. Heinſium: *Quia alibi jurandum à DEO, in nomine meo, dicitur, alibi mentio fit Domini; Judæa gens mirifice cautis ac jurejurando etiam in converſatione dedita, mutabat vocem; ita ut pro nomine*

Ægyptiorum mos per vitam Regis jurantium.

Per Creaturas jurare non eſt illicitum.

nomine tremendo יהוה, *per cœlum, per terram, per Hierosolyma jurarent; plerumque & cum cavillo aut noxa proximi. Dominus igitur qui de perjurio ac lege, quæ huc spectat adhuc agit, ut cavillis his occurrat, merito subiungit,* Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν: *& quid dicit?* μὴ ὀμόσαι ὅλως. *Verba non recte distincta, aut satis intellecta. Ego hoc vobis dico, inquit; Instituto quod nunc obtinet pessimo, per cœlum, terramque ac similia jurari: Veto igitur ne quocunque modo sic juretis. Ut conjunctè legatur,* Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν μὴ ὀμόσαι ὅλως, μήτε ἐν τῷ οὐρανῷ *&c.* μήτε ἐν τῇ γῇ *& non, ne omninò, cum opus est, juretis, sed ne sic juretis, nec ullam ex his formulis (quod nunc fit) usurpetis. Quare* ὅλως? *nam hic cardo controversiæ. Quia sive verum est quod sic juratis, vitiosum tamen est hoc juramentum & contra legem: Lex enim exstat quæ disertè habet, Jehovam Deum tuum timebis, & ipsum coles, ac per nomen ejus jurabis.* Ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ὀμῇ, *Deut. VI. v. 13. à qua lege abibant, qui per cœlum, per terram, per Hierosolyma, per caput, qui per templum, ejusque aurum, per altare denique quod in eo; de quibus Matth. XXIII. 16. agitur (pleni enim talibus ineptiis ut diximus Judæi erant) jurare consueverant. Sive ergo verum quod juratis, vitiosum tamen juramentum est: sive perjurium committitis, & cavillandi animo ut jam receptum est ipsum Domini vitatis nomen quod non rectè colitis. Divinæ tamen majestatis læsæ tenemini ac rei estis. Longè autem extra superstitionem vestram Divi-*

na patet atque se extendit majestas. Quid enim non illius cujus omnia? Sive igitur per cœlum juratis, thronus DEI est; sive per terram, scabellum ejus est; sive per Hierosolyma, urbs magni DEI est, DEI veri, DEI Jehovæ, civitas veritatis; sive per caput v. strum, hoc ita in illius potestate est, ut vestrum non sit, qui ne capillum quidem in eo album facere aut nigrum possitis. Quare hoc totum, vel ad vitiosum juramentum, vel ad perjurium omnino referendum est. Nam si absolutè, ne omnino juretis, dixisset, & hoc separandum esset a sequentibus; primò omnium dicendum fuerat, Ego autem dico vobis, Ne omnino juretis, neque per Dominum neq; per cœlum neq; per terrã, neq; per Hierosolymam. Aliud autem est, per cœlum jurare, ac terrã & per Dominum; per quem jurandum, vel Esaia teste, cap. LXV. v. 16. Qui jurat in terra, jurabit per DEUM veracem: Quod si vetuisset, non tam interpretatus legem esset quàm sustulisset. Non jurare igitur; sed vel cõtra legẽ manifestam, aliter quàm per nomen Domini; vel leviter, ac temere, aut in familiari usu; vel cum cavillo ac perjurio, jurare vetat. Quippe cum ex animi sententia jurabant, ut ad Joelem Jarchi notat. De quibus Anabaptistæ, & cæteri qui omne juramentum tollunt, nunquam excogitarunt. Quod & alios nonnullos, etiam ex antiquitate, decepit. Ut jam mens sit; Lex ne pejeretis, ac ne temere juretis, sed & ut præstetis, quod in DEI nomine juratis, præcepit, Ego interpres verus, ne ulla ratione vel per cœlum, vel per terram, vel per Hie-

Hierosolyma, aut caput vestrum, more solito juretis veto, atque interdico. Quod (3) concernit, non potest probari, quod intendit Grotius ex Matth. XXIII. quia aliud est juramenta per creaturas approbare, aliud talia etiamsi facta fuerint servanda mandare. Hoc Christus jubet, illud autem in c. V. prohibuit. Neque consequens est si talia juramenta redundent in DEUM, probari à Christo, cum etiam illa quæ DEO displicent in ipsum redundent, ut constat ex Idololatriâ. Vide thesin antecedentem circa finem.

Non omne quod intuitu DEI peragitur probandû est.

Ad Th. XII.

Observatio.

Juramentum etiam per falsos Deos obligat.

AGit de Juramento per falsos Deos, & dicit illud etiam obligationem inducere. Deinde dicit non detulisse sanctos Viros unquam sub ea forma jusjurandum, accepisse tamen, & tandem producit exemplum ex Gen. 31. vers. 53. de Jacobo & Labane. Quod (1) concernit, certum est etiam juramentum per falsos Deos præstitum esse obligatorium. quanquam enim juramentum sit λατρεία & cultus divinus, & consequenter non supposito debito objecto, potius recedat à DEO, quàm ad DEUM tendat, nihilominus ratione obligationis effectum suum

Iuramentum per falsos Deos obligat.

Satisfit Exceptioni. Iuramentum per falsos Deos unde sit obligatorium?

habet. Dices Juramentum per falsos Deos non est Juramentum, ergò carebit etiam effectu; Ergò non inducet obligationem; respondeo, quamvis Canonistæ velint tale Juramentum esse verum, utpote procedens ex intentione jurandi cum erronea tantùm applicatione, non tamen hoc admitti potest, sed rectius dicitur obligationem descendere ex illo non qua tali, sed ex conscientia erronea jurantis. Habet enim etiam erronea conscientia vim obligandi, ut constat ex Doctoribus, qui latè hanc materiam pertractant.

Iuramentum ab idolorum cultoribus non recipi tantum, sed & exigi posse;

Quod (2) spectat non solùm juramentum ab idololatra potest recipi, sed etiam potest exigi. Quanquam autem pro Grotio videatur militare, 1. quod si quis exigat juramentum ab idololatra, ipsum faciat peccare; nam facit ipsum nomen DEI ducere in vanum, & tribuere Idolo, quod competit soli DEO, 2. quod hac ratione etiam aliquis à Mago possit opem implorare, & exigere auxilium, 3. quod quidem exempla sint juramenti ab idololatris excepti in sacris, sed non exacti aut petiti à fidelibus; tamen talia non concludunt: tum quia peccatum sequitur peraccidens non ex exigente juramento, sed ex jurante, qui aliter jurare posset, si vellet: quemadmodum itaque non peccat, qui necessitate quadam ab Usurario pecuniam accipit mutuo, & promittit sese soluturum usuras, utut præbeat materiam peccandi, ita etiam exigens juramentum ab idololatra non peccat, etsi materiam suppeditet, ex qua peccatum sequatur.

nec propterea inhiberi quia jurantem ad peccatum adigit.

tur. Ad 2. respondetur disparem esse rationem: nulla enim necessitas tanta est, quæ nos compellat ad opem cujusdam Magi, neque hoc censetur inter licita. Maxima autem sæpe necessitas cogit nos juramentum exigere ab idololatra, ut juri gentium illud ipsum deserviat. Ad 3. respondetur quamvis non habeantur exempla, habetur tamen testimonium Augustini cum ratione satis solida, qui ita scribit: *Qui utitur fide illius, quem constat jurasse per Deos falsos, & utitur non ad malam rem sed ad licitam & bonam, non peccato ejus se sociat, quod per dæmonia juravit, sed bono pacto ejus, quo fidem servavit*; Quanquam etiam ex sacris adduci possint exempla præprimis Maccabæorum, qui in pactis cum Romanis & aliis idololatris, qui per falsos Deos jurabant, egerunt & juramenta exegerunt. Quod (3) concernit Laban juravit per Deum Nachor, ubi videtur quidem idola intelligere, miscens tamen Deum verum falsis. Hinc Jacob rejicit illos, & per solum Pavorem Patris Isaac, h. e. Deum verum jurat permittens alteri, ut in isto fœdere per falsos Deos juraret. Cæterùm impia est illa jurisjurandi formula, quam præscribit Justinianus, per sanctam scil. gloriosam DEI genitricem & per sanctos Archangelos Michaelem & Gabrielem. non enim nisi per DEUM jurandum Exod. 22. v. 11. Levit. 19. v. 12. Deut. 6. v. 13. Ebræi hîc strictè agunt, atque prohibent, ne quis juret per Nomen idoli alicujus, ne quidem cultoribus ejus, nec juramentum

Respond. ad Obj. 2.

Ad 3.

Laban jurat pe. Deastros.

Notatur impia Iustiniani jusjurandi formula.

Iudæorum decisio de Iuramento idololatris.

tum per illud exigat juxta illud Exod. 23. Neque nomen Deorum aliorum memorabitis. *Finis hujus est praecepti* inquiunt *ad removendam omnem rationem Idololatriae, sive opere designetur illa, sive verbo, usq; adeò ut ne quidem cor nostrum commemoratio ejus unquam subire debeat. Observârunt autem Magistri nostri, locis 44. legem ab ea nos dehortari, prae nimia rei foeditate; prop. fastidio. Iidem asserunt, ne quidem extra casum juramenti, exprimere licere Idolorum nomina, iis exceptis, quorum manifesta in S. Scriptura fit mentio. Obstringit haec Lex, omni loco & tempore, mares & foeminas. Qui verò, transgressus eam, juraverit per quamcunque rem, in quam stulti infideles, propter excellentiam ejus aliquam credunt, reus est verberum.*

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO.

Effectus Juramenti est praecidere Controversias.

Effectus Iuramenti quis?

AGit de effectu Juramenti, & statuit praecipuum ejus esse praecidere cõtroversiaas. Allegat in confirmationem locum Pauli Hebr. VI. vs. 16. ubi omnis disputationis finis dicitur juramentum rem sanciens, Menonitae autem à Simone Menone, quorum aliquot millia sunt in Belgio putant non rectè concludi ex hoc loco quod effectus hîc obtineat inter Christianos: tum quia Apostolus

Menonitarum contra effectum Iuramentorum Ratio prima.

dicat

dicat saltem inter homines disputationis finem esse juramentum illud, h. e. inter illos qui carnales sunt, non inter discipulos Christi & credentes; tum quia Christus absolutè Matth. V. prohibeat juramenta suis; tum quia Jacobus hoc ipsum confirmet præcipiens fratribus non mundo, ne jurent omnino. Verum quod I. attinet, supponitur per homines non intelligi hîc mortales simpliciter tam fideles quàm infideles, sed tantum carnales, 2. Christus non prohibet absolutè juramenta Matth. V. aliàs Patri suo contraria tradidisset, solvisset legem, Scripturæ adversa dixisset Deut. XI. vs. 13. Exod. XXII. v. 10. 3. non concludit, quia itidem non simpliciter prohibet juramenta Jacobus, & hoc ipsum nihil aliud est quã character doctrinæ dæmoniorum, quia ita prohibetur Christianis usus illarum rerum quas DEUS creavit bonas, aut quas sua institutione sanctificavit I. Tim. IV. v. 1. 2. quia ita laqueus conscientiis injicitur contra intentionem Pauli 1. Cor. 7. v. 35. quia denique ita falsum censetur esse effatum Pauli: Mundis omnia munda, ad Titum I. v. 15. subtilius disquiritur num præcidere controversias & confirmare Veritatẽ sit Finis, vel tantum Effectus Juramẽti, Effectum esse docet locus Pauli etiam juxta Cajetanum, Finem vero, quia ordinatur ad confirmationem & manifestationem Veritatis.

Secunda. Tertia. Relegatur Prima. II. III.

Ad

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO.

Promissio juramento firmata hosti, Tyranno & Latroni est servanda.

Vtrum jura Fides Tyrannis & Latronibus servanda sit?

IN hac thesi Author agit de insigni controversia, & dicit juramentum non tantùm obtinere inter hostes publicos sed inter quosvis, adeo quidem, ut non solùm hosti, sed tyranno imò latroni etiam servandum sit promissum juramento firmatum. Quod quidem inter eruditos in utramque partem disputatur: nam e. g. si aliquis pecuniam jurejurando addixerit latroni redimendæ vitæ causa, putant quidam juramentum hoc non

Dissuadetur I.

obligare, nec servandum esse. nam (1) promissio simplex metu latroni data non est valida, E. etiam non juramentum metu extortum, quia juramentum promissioni adjectum confirmat promissionem, si e g promissio est valida, etiam juramentum erit validũ; si invalida, etiam juramentum erit invalidum. Nec juramentũ debet esse vinculũ iniquitatis & videtur talis solvens cooperari peccato, nam latro

II. accipiens pecuniam peccat. (2) quia illis factũ, quibus non licet aliquid promittere, atqui latronibus non licet, cum illi propter vim illatam publicè maledicti sint, & digni qui non maleficii præmium accipiant, sed potius per-

III. petua egestate premantur. Ergo (3) quia talia juramenta non sunt voluntaria sed & metu ex-

tu extorta, quæ confirmant invasores in impietate, non itaque erunt servanda & si votum Metu extortum non obligat, nec non Matrimoniũ, etiam juramentũ ex Metu exsurgens non stabit sed concidet. Verùm rectè Grotius sententiam Ciceronis qui non distinguit inter Jus personæ, quod hîc deficit & Jus DEI, qui hîc maximè attendendus, rejicit, & oppositum probat: tum quĩa promissio certæ alicujus pecuniæ juramento confirmata est de re possibili & non temeraria, quapropter obligatoria; tum quia si licet in præsenti & numerata pecunia vitam redimere à latrone, licet, redimenda etiam erit juramento promissorio postea, ex quo utiq; obligatio, tum quia si hostibus etiam fides est servanda, erit quoque servanda latroni in tali casu, Hosti vero & Tyranno esse servandam fidem datam sub Juramenti Religione docet comminatio divina facta Regi Sedechiæ. Vivo Ego dicit Dominus DEUS nisi in loco Regis, qui regnare fecit ipsum, cujus sprevit Juramentum & cujus pactum violavit apud eum in Medio Babyloniæ morietur, ad quæ Verba Hieronymus: *Ex quo discimus, etiam inter hostes servandam fidem, & non considerandum cui, sed per quem juraveris. Multo enim fidelior inventus est ille, qui propter nomen DEI tibi credidit, & deceptus est, Te, qui per occasionem divinæ majestatis hosti tuo, imò jam amico es molitus insidias:* Et paucis interjectis: *Sententia secularis est: Dolus an virtus, quis in hoste requirat? Quam solent nobis opponere, qui dicunt* Persuadetur.

cunt hostes fraude decipiendos: Cui ut acquiescamus, multo pejus fecit Sedechias: non enim hostem decepit, sed amicum, cui fœdere domini fuerat copulatus. Ergo quam diu non jures, & pactum non ineas sub nomine Domini, prudentiæ est & fortitudinis, vel decipere, vel superare adversarium, utcunque potueris. Cum autem te constrinxeris juramento, nequaquam adversarius sed amicus, qui Tibi credidit; & sub occasione juris jurandi, id est, Dei nuncupatione deceptus est. Propterea Scriptura nunc dicit: juramentum quod sprevit, & fœdus, quod prævaricatus est, ponam in caput ejus. Ac ne putaremus juramentum & fœdus & pactum Regis esse Babylonii, vel Sedechiæ qui fecerat, sequitur: In prævaricatione qua despexit me. Ergo qui contemnit juramentum, illum despicit, per quem juravit: illique facit injuriam, cujus nomini credidit adversarius. Argumenta autem adducta non concludunt, non (1) tum quia dispar est ratio promissionis simplicis & juratæ ratione radicis, cum promissio descendat ex consensu libero & inde ducat suam obligationem; metus autem cadens in constantem virum tollit liberum consensum E. tollit quoque obligationem, ut talis simpliciter permittens non teneatur, promissio autem jurata obligationem accipit à juramento promissioni adjecto peculiarem, propter DEUM itaque qui in juramento non tantum ut testis & perjurii vindex invocatur, sed fidejussor sistitur, juramentum tale servandum erit; tum quia hoc

Argumenta juratam Fidem latronibus & Tyrannis, servandam prohibentium subvertuntur. Primum.

jura-

juramentum non est vinculum iniquitatis, non enim est iniquum solvere pecuniam pro redimenda vita, & præstare hoc, ut jurisjurandi religione se exsolvat, atque vitam redimat jurans, sed hoc est iniquum ad juramentum talem viatorem adigere, adeoque iniquitas est ex parte latronis, non ex parte invasi, tum quia hoc ipsum juramentum non est contra bonos mores; non enim solvendo pecuniam comprobat latrocinium jurans, sed fidem servat latrocinii vitio rejecto: sed & alia Viâ est quâ obviatur huic objectioni, si scil. dicatur juramentum tale firmare Assertionem non promissionem. Ad (2) respondetur non concludere illud, quia non verum est, non licere latroni aliquid dare simpliciter, si itaque licet dare latroni aliquid secundum quid li. ebit etiam promittere & quidem jurato, non autem cooperatur peccato latronis exhibens pecuniam & implens Juramentum: potest enim, quãvis actio & passio sint unus Motus in uno esse vitium, ut tamen non sit in altero, neque simpliciter dat, sed vitæ servandæ Causa, & Intuitu Numinis divini ob temporale Bonum nõ profanandi, & quamvis non liceat dare certi finis intuitu, licet tamen dare alterius finis respectu, & consequenter etiam juratò promittere, non licet dare in sublevationẽ aut præmium latrocinii, sed vitæ redimendæ & conservandæ causa. Ad (3) respondetur illud non concludere: tum quia tale juramentum non est simpliciter violentum, sed aliquo modo voluntarium; quemadmodum ejectio mer- Secundum. Tertium.

cium è navi tempore tempestatis est voluntaria, utut igitur sit violentum ratione externi principii, est tamen voluntarium intuitu vitæ, & comparatione instituta inter jacturam spiritus & pecuniæ, quæ longe inferior; tum quia tale juramentum non confirmat invasorem in sua impietate, sed invasor sese confirmat in sua impietate, adeoque hoc ipsum per accidens sequitur; tum quia tale juramentum ex parte promittentis habet & veritatem, & judiciū & justitiam. Quod de Voto opponitur non stringit, quia juxta Doctores etiam Pontificios stando in solo Jure divino & naturali, Votum metu extortum censetur validum, de Matrimonio autem si admittatur esse Jure naturæ irritum, si ex Metu profectum dispar erit Ratio in eo, quod illud fit directè ad obligandum & inter homines inter quos Obligationes per actiones injuriosas non oriuntur in his qui per Injuriam obligari coguntur. Longè autem alia est quæstio, num juramentum silentii latronibus factum obliget & servandum sit? Quamvis enim & hîc quidam velint ob reverentiam Numinis illud esse servandum, oppositum tamen colligitur tum ex eo, quia illicitum est de imminente periculo non admonere proximum Matth. VII. vers. 12. tum quia culpa non caret, qui scit & non prohibet cum prohibere possit; tum quia silentio tegens & latrones non prodens, suspicionem societatis occultæ cum latronibus initæ præbet, contra illud I.Cor. V. v. 22. Cum itaque hoc juramentum impediat majus bonum

Votū metu susceptum non ratum est.

Iuramentum silentii latronibus factum non contrahit obligationem.

bonum morale nempe charitatem proximi, ſtricte non cenſetur eſſe obligatorium. Unde etiam D. Balduinus tutius eſſe exiſtimat ſi ſilentium non præſtetur, ſed Magiſtratui indicentur Latrones; quia Juramentum hoc ſit de re illicitâ ſpeciemque habeat colluſionis cum latronibus & ſi maximè talis abſit, juſtitiam impediat, improbos in malitiâ confirmet, proximo in diſcrimen vitæ incidendi Occaſionem præbeat, & ſic multis modis in pietatem, juſtitiâ & charitatẽ proximi peccet. Præprimis autem tunc Juramentum non ſtringit, ſi talis à Superiore poteſtate, cui aliquid de facto innotuit interrogetur aut lege publicâ de denunciatione in Caſu delicti commiſſi teneatur, de modo verò manifeſtandi ejusmodi Latrones quibus fides ſub juramenti Religione data diſputari poteſt, num generalis ſufficiat, an ad ſpecialem poſſit fieri progreſſus Prudentiâ ſanè hîc opus & ſingulari circumſpectione ne committatur aliquid quod conſcientiam inquietare poſſit.

Ad Th. XX.

Observatio.

Superiorum Actus multum poſſunt circa Juramenta ſubditorum.

Author agit de juramentis comparatis ad actus Superiorum, atque oſtendit Superiores poteſtatem habere in juramenta infe-

feriorum; tum irritum reddendo juramentum antequam juretur, tum postquam juratum est vetando ne impleatur, & descendit dein ad absolutiones juramentorum Principum Voluntate ab Ecclesiæ præsidibus exercitas, olim verò ab ipsis Principibus. Notum est quid Canonistæ Papæ tribuant, negent verò Principibus secularibus. ¶Sed videtur quod nullus etiam Superior possit dispensare de juramento; tum quia sicut veritas requiritur ad juramentum assertorium, ita etiam ad juramentum promissorium de futuro. Si itaque nullus potest dispensare, ut de præsentibus vel præteritis juret contra veritatem, E. etiam de futuro nullus poterit dispensare, ut aliquis non faciat verum, quod cum juramento in futurum promisit; tum quia juramentum promissorium inducitur ad utilitatem ejus, cui fit promissio: talis autem non potest relaxare juramentum, quia est contra reverentiam divinam, E. multo minus per alium potest hîc fieri dispensatio; tum quia Episcopi in voto possunt dispensare. E. pari ratione in juramento, si esset dispensabile, Atqui hoc ipsum est contra jura, E. obtinere tamen dispensationem nihilominus rectè statuitur; Quapropter ad (1) argumentum respondetur, dispensationem juramenti non respicere ipsum juramentum, sed materiam juramenti; materia autem juramenti assertorii transiit in quandam necessitatem, eo ipso quo est de præterito vel præsenti. Hinc necessarium esset ut dispensatio si fieret in tali juramento non tangeret

An irritum reddi queat à Superioribus juramentum Pro ajente medium primum. Secundum

Tertium.

Debilitatur primũ.

geret materiam, sed ipsum juramentum, ipsum Actum, quod illicitum, & contra præceptum divinum. Materia autem juramenti promissorii cum sit futurum quidpiam, quod variabile adhuc est, & aliquo in eventu potest esse illicitum, ideoque dispensationem admittit, quia respicit materiam juramenti neque contrariatur præcepto divino de juramenti observatione. Ad (2) respondetur dupliciter hominem aliquid sub juramento promittere: aut ut spectet ad utilitatem alterius, & sic ille cui promissio facta est potest absolvere jurantem, aut promittit quis aliquid quod spectat ad honorem DEI vel utilitatem aliorē, & tunc ille cui promittitur non potest absolvere promittentem, quia promissio illi non facta est principaliter, sed DEO vel in aliorum utilitatem. Ad (3) respondetur sub juramento promitti interdum aliquid quod est liquidò honestum vel licitum, vel de quo est dubium utrum sit licitum & utile nec ne. Priori modo non fit irritatio juramenti aut dispensatio circa illud; posteriori autem modo non absurdum est, si contingat, quia est informatio conscientiæ, informationis indigæ.

Secundum

Tertium.

Ad Th. XXI.

OBSERVATIO.

Promissorium Juramentum neque à Christo, neque à Jacobo rejicitur.

Aperitur sensus dicti Matth. V. 37. & Jacob. V. 12.

AButuntur Anabaptistæ & Mennonitæ dictis Christi & Jacobi damnantis Juramentorum usum, quia dicatur: *ne jurate omninò, sermo vester sit etiam etiam, non non;* & tandem, *quod supra hoc redundat malum est.* at dici potest Christum hoc velle, ut omninò non jurent Judæi scil. modo usitato tum temporis per cœlum per terram &c. per creaturas, quo faciunt illa Heinsiana supra laudata, non enim dicit, ne jurate omninò etiam per DEUM, & annon ipse Christus juravit in hoc ipso capite versiculo 18 quod enim Fullerus lib. 1. cap. 2. sacr. miscell. opinatur vocem *Amen* non esse juramenti formulam, id nullis solidis argumentis confirmat & à Scriptura deseritur, quæ Juramenti vim ostendit Esaia dicente: *qui jurat in terris jurabit in DEO Amen* cap. 65. v. 16. & si ponamus Christum loqui de Juramento præscindendo à creatura, nihilominus in tantum tamen prohibebit, in quantum non requiritur. unde Augustinus cum necessitas non compellit abstine à Juramento. Secundò circumscribit Christus sermonem cottidianum, & vult ut simplici affirmatione & negatione

Amen est Juramenti formula.

tione constet, nec ipsi Juramento hæc opponit, sed modo levitatis. Tertiò περισσὸν illud dicit superfluum, oppositum verborum simplicitati & veritati, sequeretur enim aliàs nihil planè posse adjici sermoni, quod absurdum. Pelagianorum quondam fuit hic error, ut docet Vossius Hist. pol. part. II. lib. 5 sed nec noster Grotius dextro hîc incedit pede, sed peculiarem fovet sententiam, nempe verba Christi Matth. V. non ad assertorium juramentum referri, sed ad promissorium, adeoque promissoria Juramenta futuri incerti non obtinere in N. T.; quod probat (1) ex eo, quia Christus dicat: reddes Domino tuo juramenta, adeoque loquatur de juramento promissorio, ubi redditio locum habet, & huic opponere: ne jurate omninò, h. e. abstinete ab illis promissoriis juramentis (2) quia Jacobus etiam huc respiciat dicendo, non esse jurandum ne fallaces inveniamur h. e. non promittendum esse jurato aliquid, ne si eventus non sit in nostra potestate, hypocritæ & fallaces deprehendamur (3) colligit hoc ipsum ex verbis Christi & Jacobi, quia Christus dicat: *Sermo vester sit ita ita, ne ne*: ubi ἀπλοκὴ sit Rhetorica. ut in illo. *Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis*, & in altero simili. *ad illum diem Memmius erat, Memmius*. Verùm falsum est promissorium juramentum in N. T. fuisse prohibitum & sublatum. Si enim hoc esset, contractus omnes in societate civili abolerentur, quæ juramento aliàs obsignantur, Christianis ma-

An Juramentum promissorium sit à Christò interdictum? Affirmantis Grotii probatio I.

II.

III.

Contraria Grotio sententia stabilitur. seu id & Tertium.

 ximus

ximus injiceretur scrupulus, si nullo modo licita essent juramenta promissoria, Reges ipsi & Principes de futuris pacis conditionibus non possent convenire inter se, quæ in mutuis promissionibus consistunt Juramento confirmatis. Neque argumenta Grotii concludunt: Non (1) quia verba Christi & assertorium & promissorium juramentum non rejiciunt, sed saltem prohibent juramenta temeraria. Putabant enim Pharisæi non esse peccatum, si admitteretur perjurium, nisi ubi esset falsum, & ita intelligenda verba Lev. IX. v. 12. tanquam totam materiam de juramentis exhaurientia. Ostendit itaq; Christus non tantũ peccari perjuriis contra Decalogum, sed etiam suppositâ veritate temerariis & levibus juramentis; neque Pharisæi perjurium tantùm agnoverunt in assertorio juramento, sed in utroque tum in promissorio tum etiam in assertorio. (2) Argumentum non colligit, quia etiam fallacia cadit in juramentum utrumque, neque obstat incertitudo eventus in promissorio juramento. Non enim promittimus ipsum eventum, sed hoc promittimus, nos firmiter in animo habere id facere, quod promisimus, eventum DEO committentes. (3) Non concludit, quia Ploce Rhetorica non potest probari à Grotio, sed hoc vult Christus, sermonem nostrum debere ita esse comparatum, ut non levibus & temerariis juramentis conspurcetur, & quod nostrum *etiam* debeat esse *etiam*, nostrum *non* debeat esse *non*, adeoque veritati respondere quod

Probationes debilitantur

I.

II.

III.

quod affirmamus vel negamus, vel afferendo vel promittendo &c. Sermonem Viri probi esse debere verum & simplicem, prout Philo dixit ὁ σπουδαίου λόγος ὅρκος ἔστω βέβαιος, Viri justi sermo esse debet instar juramenti.

CAPUT XIV.

Ad Th. I.

Observatio.

Restitutio in integrum non descendit tantùm ex Jure civili.

Author agit de Promissis, Contractibus, & juramentis Summarum potestatum, & (1) disputat, an Rex ut subditos suos, ita se quoque restituere possit in integrum, aut contractum irritum facere, aut à jurejurando sese exsolvere. Bodini sententia rejecta respondet Leges Regias non habere vim in actibus Regis qui Regii sunt, & adversus hos contractus locum non habere restitutionem, quia restitutio veniat ex jure civili, non admittendam ergò exceptionem Regum adversus contractus, quos minores fecissent. Verùm (1) supponit Author ex mero jure civili descendere restitutionem in integrum, cum tamen ipsa naturalis æquitas doceat, ut fraude vel dolo circumventus, in talibus negotiis ubi bona fide agendum erat, restituatur in integrum; si itaque naturalis æquitas hoc dictat, non erit saltem aliquid descendens ex jure

Restitutio in integrũ ex mero jure civili non procifcitur.

Legum Regiarum in actus Regū qua tales vis.

jure civili. (2) Supponit itidem securè Author Leges Regias nullam vim habere in actus Regis qui Regii sunt, quia communitas se ipsa superior esse nequeat, ita nec Leges Regiæ. Quamvis autem communitas seipsa superior esse non possit, nec Leges Regiæ, non tamen necessarium est, ut restitutio semper fiat à Superiori; quod si enim superior non sit, poterit sibi ipsi jus dicere Rex, sese vindicare, sese restituere, ut exemplum analogum habemus in bello inter duos, qui superiorem non agnoscunt. (3) Quod de minoribus dicit, id ipsum non admitti potest; Nam si par ratio Regum in minorennitate, quàm aliorum minorum, quantum ad causas, consequens est ut aliàs datur restitutio, ita etiam hîc illam obtinere.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Distinctè pronunciant Doctores de Actus Validitate contra antecedens juramentum.

Vtrum Actus contra antecedens iuramentum gestus sit efficax?

AUthor tractat quæstionem illam: Utrum actus gestus contra antecedens juramentum validus sit nec ne? & respondent affirmativè Sylvester, Rebellus, Sanchez, ita si actus pendeat à mera facultate agentis tametsi agens contra juramentum agendo perjurus fiat, nam sic valere tamen quod agitur; & ratio ipsorum est, quia non obstante juramento pro-

to promissorio & personali contracta obligatione non faciendi aliquid, maneat nihilominus homo in naturali libertate, per quam possit facere, quod non facturum se statuit, promisit ac juravit. Exemplis illustrant tum matrimonii, illud enim de praesenti validum est, non obstantibus prioribus juratis sponsalibus cum alia celebratis, tum revocatione procuratoris, quae valeat, tametsi qui revocat antea juraverit se non revocaturum, tum voti, quia si aliquis juraverit, se votum non editurum inconsulto Confessario, postea autem temerè voveat, nihilominus validum fore hoc ipsius votum. Alia autem est ratio, si actus contra prius juramentum pendeat à mera facultate agentis. Nam, si actus positivo aliquo jure irritus & inefficax sit, non confirmabitur accessione juramenti editi contra prius juramentum non agendi e. g. si mulier jurârit se non alienaturam bona dotalia, aut minor se non contracturum sine curatoris authoritate, postea non obstante hoc juramento alienent aut contrahant, quamvis jurarint se non conventuros, nihilominus contractus sive alienatio rescindi poterit tanquam jure civili inefficax; & ratio est, quia juramentum posterius cum perversum sit, & perjurii criminis confirmatorium, non est credibile, quod jus illi assistat, velitque eo contractum sive alienationem alioquin irritam aut inefficacem confirmare. Quae contra haec proponit Castro Palao, illa non magni momenti sunt, atque ex principiis Go-

Actus positivo jure irritus non confirmatur Iuramento novo priori contrario.

mezii, Pallavicini & Azorii possunt facilè dissolvi.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Non tenetur simpliciter legibus civilibus Rex.

An Reges teneantur ad Leges municipales.

Authordisputat de obligatione Regum, quomodo scil. ipsi teneantur ad leges municipales, atque ex Suarezio quæstionem illam tangit: Num Princeps superior teneatur etiam servare illa statuta sive leges quæ sunt municipales provinciarum scil. sibi subjectarum, saltem quando in illis provinciis moratur, vel in eis peregrinatur? Nam videtur talibus legibus teneri, tum propter scandalum vitandum, tum propter conformitatem morum, tum denique propter honestatem & respectum, quem aliàs debet suis præceptis. Verùm rectius respondetur non teneri: tum quia talia statuta lata sunt quandoq; ab inferiori aliqua potestate & jurisdictione, &proinde non habent vim obligandi eum qui in eodem loco habet superiorem jurisdictionem; tum quia etiam Legatus Pontificis, dum est in aliquo Episcopatu, non obligatur peculiaribus legibus illius Episcopatus, multò minus itaque Princeps, penes quem summa potestas; tum quia non approbat Princeps tale statutum pro tota sua Republica, sed tantùm

Rationes affirmantes.

Rationes inficiantes.

tùm pro determinato loco, atque ideò nulla ratio cogit Caput totius Reipublicæ ut illi ſubdatur.

Ad Th. VI.

Observatio.

Non ſatis convenienter Evangelium Matthæi græcum Interpreti tribuitur, nec dicta allegata commodè exponuntur.

Authorhîc de naturali & civili obligatione differit, atque (1) diſtinctionem illam fulcire conatur ex Maimonide, addito loco Matth. XXIII. nec non differendo de natura bonitatis, judicii & juſtitiæ. Verùm in hoc diſcurſu Authoris 1. illud non rectè dicitur, quòd allegando locum Matth. XXIII. tribuat eundem non Matthæo ſed Interpreti Matthæi, quaſi ſcil. hodiè non haberemus ipſum Matthæi Evangelium, quod primitus Hebraicè ſcriptum juxta Grotium, quemadmodum ſtatuit in prolegomenis ad Matthæum, ſed ſaltem verſionem ipſius Hebræi Evangelii ex Græco. At hoc ipſum non poteſt admitti: tum quia nemo unquam fuit qui teſtetur ſibi conſpectum fuiſſe Hebræum textum Evangelii Matthæi authenticum, teſte Eraſmo in Scholiis ad Hieronymum; tum quia textum primigenium periiſſe tutò non aſſeritur, vacillante hac ratione authoritate Evan-

Evangelii Matthæi Græcum non eſt Interpretis.

Evangelii Matthæani; tum quia Gentilibus etiam proponendum erat Evangelium Matthæi, ut cætera quoque scripta. debuit ergò proponi in linguâ Gentilibus familiari; Grotii autem Evangelium Hebræum, quod producit, & cujus testem Hieronymum laudat, non fuit Hebræum sed Chaldaicum, nec αὐτόγραφον sed versio, nec denique Matthæi, sed Nazarenorum, qui in hæreticos degenerarunt. (2) Quod hîc obelo dignum est interpretatio est verborum Matthæi 23. minus congrua. Putat enim Christum per πίστιν intellexisse justitiam, per κρίσιν illud quod strictè debetur, & per ἔλεον æquitatem. Atqui hoc ipsum probare nequit Grotius, & longè commodior textuique conformior est interpretatio, si per fidem intelligamus sinceritatem in verbis, ne aliquem fallamus perjurio, per misericordiam virtutem subveniendi proximo & egeno, per judicium denique virtutem, quæ sibi cavet ab injuria proximo inferenda. Quod autem ex Proverb. XX. adducit, id non quadrat, tum quia vox חסד ibi notat clementiam אמת autem veritatem in promissis pactis & fœderibus, & tales virtutes ibi designantur, quæ Regi debent esse propriæ. Denique (3) dubia pro certis ponit Grotius hæc ex Hellenistis exponendo, nam tales Hellenistas, quos Heinsius passim laudat, disputat Claudius Salmasius in Funere Hellenistico & Ossilegio.

Vindicatur locus Matthæi XXIII.

Ad

Ad Th. VII.

Observatio.

Non ſemper ad reſtitutionem ablatorum in Commodum totius Reipublicæ Princeps tenetur.

Uthor dicit Regem poſſe auferre ſubditis jus quæſitum etiam vi ſuperemi nentis Domini, non tantùm in pœnam, ſed ut id fiat, primùm requiri utilitatem publicam; deinde ut, ſi fieri poteſt, compenſatio fiat ei qui ſuum amiſit ex communi. Verùm (1) hic diſtinguendum eſt inter id, quod aufertur in publicam utilitatem ſub ratione pacti mutui, aut ſine ipſo. Priori modo utique reſtitutio debet fieri, fidem enim ſervare omnium eſt etiam Principis; poſteriori autem modo de jure quidem Princeps tenetur reſpicere utilitatem publicam, interim ſi tollat etiam huc non reflectendo, præſertim in regno deſpotico, ad reſtitutionem non tenebitur. (2) Compenſatio non eſt neceſſaria, ſi primum obtinuit: ſi enim Princeps in utilitatem publicam abſtulit aliquid, non tenetur ad reſtitutionem, cum illa ablatio tendat in bonum totius communitatis; cumque illi qui civitatem quandam conſtituunt vel ſubditi ſunt in ipſa coalitione prima cum Principe jurent, ſe paratos eſſe profundere omnes opes ſuas in ſalutem Reipublicæ, eo pſo Princeps quo ſaluti publicæ conſulit, nullius

Quomodo Ius quæſitum ſubditò licitè auferatur?

nullius restitutionis onere erit gravandus. (3) Rectè autem Author addit hoc: si fieri possit. Nam quandoque non potest fieri restitutio, cùm damnum tantum, ut non par sit Princeps restitutioni, si scil. omnia suburbia tempore belli destruat, omnes segetes sternat, ut hosti ita viam intercludat, aut annonæ caritatem inducat; Si itaque ad impossibile non tenetur privatus, multò minus Princeps in tali casu necessitatis & utilitatis publicæ.

CAPUT XV.

Ad Th. VIII. & IX.

OBSERVATIO I.

Fœdus cum Abimelecho non liquidò fœdus fuit cum gentili.

AUthor nobilem illam quæstionem tractat de fœderibus cum alienis à Religione contrahendis, & (1) exemplum adducit fœderis non nocendi contracti à Jacobo cum Labano, de Abimelecho autem subdubitat. At primò vocatur quidem Berith sive fœdus Gen. XXI. ℣. 27. illud pactum, quod iniit Abrahamcum Abimelecho, sed latissimè illa vox usurpatur, nec semper stipulationem & restipulationem complectitur mutuam, ut constat ex Gen. IX. ℣. 9. 10. 13. secundò videtur non tam fuisse Conventionem illam fœdus cum pari, quam homagium, quod

Quodnam inter Abrahamum & Abimelechum fœdus intercesserit?

quod præstitit Abrahamus Principi terræ fidelitatis. tertio prope certum, illum Abimelechum fuisse fidelem: partim quia ipsa Scriptura Abrahamum inducit primùm dubitantem, utrum in isto loco esset timor DEI, qui ex Hebræo idiomate notat veram Religionem; Hinc LXX. Interpretes reddiderunt Θεοσέβειαν cultum DEI, dein melius sentientem, non itaque locus ille fuit religionis expers; partim quia Patres conspirant atque sentiunt Abimelechum non fuisse extra ambitum veræ Religionis & cultus Domini, prout hoc constat ex Ambrosio Lib. 1. de Abrahamo c.7. & ex Theodoreto à Lippomanno in Catena Patrum citato.

Ad Th. VIII. & IX.

Observatio II.

Lex per Mosen data non prohibuit fœdus cum Extraneis.

Authordicit legem per Mosen datam non mutasse illam rationem ineundi Fœderis. Probat hoc ipsum Ægyptiorum exemplo, qui fuerint idololatræ, cùm tamen prohibitum sit Hebræis illos aversari, laudatque in subsidium suæ sententiæ locum Deut. XII. ℣. 7. ubi hæc leguntur: *Non abominaberis Idumeum, quia frater tuus est, nec Ægyptium, quia advena fuisti in terra ejus.* Atqui hîc suboriuntur dubia, 1. si lex hæc esset ita accipienda, ut accipit Grotius, videtur ex pa

Fœderum contrahendorum Ius Mosis legibus non est abolitum.

Dubium pro adversâ primum.

ri causa quoque Ammonitas non fuisse odio habendos: nam etiam Ammonitæ fuerunt consanguinei ut Idumæi. 2. quamvis fuerint alienigenæ in Ægypto Israelitæ, nihilominus gravissima servitute fuerunt pressi, malis intolerabilibus affecti; si itaque propterea non quærenda fuit pax cum Ammonitis & Moabitis, quia illi Israelitis mala intulerunt, cur non etiam cum Ægyptiis non ineundum erat fœdus, qui & infantes projecerunt in Nilum, & adultos gravissimis malis presserunt. 3. causa cur nullum ineundum fuerit fœdus cum Gentilibus cæteris maximè hæc erat, ne Israelitæ contaminarentur idololatriæ vitio. At ubi magis idololatria regnabat quàm in Ægypto? penes illum populum, de quo Juvenalis ait, quod vile porrum adorarint, & nefas censuerint morsu tangere allia hortorumq; plantas. Verùm utut hæc videantur obesse, non tamen obsunt. non 1. nam quamvis etiam Am̃onitæ aliqua cognatione attigerint Israelitas, quia descendebant à Lotho, non tamen illo gradu sanguinis gaudebant quo Idumæi, qui descendebant ab Esavo fratre Jacobi, cùm Moabitæ & Ammonitæ & remotius descenderint & alia via descenderint, quia scil. ex Lotho nepote ex fratre Abrahami originem duxerunt. accedit quod longe benigniores sese exhibuerint Israelitis peregrinantibus in deserto, præbuerunt enim illis cibos & aquam, ut constat ex Deut.II.v.6. Quod 2. dubiũ concernit, certũ quidem est Ægyptios oppressisse Israelitas; verùm hoc non factum est ab Ægy-

Marginalia: Secundum (beside "consanguinei ut Idumæi"); Tertium. (beside "3. causa"); Tollitur Dubium primum. (beside "tas. Verùm utut"); Secundum (beside "ut constat ex Deut.")

ptiis universaliter, nec tam à consubditis quàm à Rege desæviente ita in natos Israelitarum; deinde non respicitur tempus illud oppressionis in hac lege, sed tempus primæ receptionis, cum benignè adhucdũ habiti fuissent; deniq; ipse Josephus testatur, Ægyptios non fuisse promiscuè infensos Israelitis. Hinc cum illi excederent Ægypto addit: *exitum est flentibus Ægyptiis, & conversationem illam familiarem deplorantibus.* Ad 3. respondetur unam quidem causam fuisse fœderis suspendendi periculum contagionis, verum non totam. Nam aliàs DEUS discrimen non fecisset inter Gentiles extra Ecclesiam, cum omnes fuerint idololatræ; Præterea hîc non agitur de fœdere consociationis, multò minus illius intimioris quoad Religionis etiam capita, sed saltem de fœdere non nocendi. Vltimum.

Ad Th. VIII. & IX.

Observatio III.

An septem Populi absolutè fuerint Excidio devoti & à fœdere exclusi, simpliciter inter eruditos disputatur.

Author noster disputat de septẽ Populis, & dicit illos excipiendos esse, non enim potuisse cum illis fœdus pangi, in idololatria perstantibus & imperium detrectantibus. Hîc Author nobilem movet quæstionem de Populis illis septem, num sc. ut à fœdere re-

Quibusnam conditionibus Israelitis concessum fuerit ferire fœdus cum VII populis?

movendi, ita quoque absolutè fuerint exscindendi? Eunt autem Theologi & Politici in diversas sententias. Quidam existimant legem illam de exscindendis septem populis fuisse peremtoriam, absolutam & simpliciter intelligendam; idque probare videntur ex duabus legibus, nempe ex lege Exod. XXIII. ℣. 32 & 33. & Deut. VII. ℣. 1.2.3. Verùm utut quibusdam placeat hæc sententia, nobis præfertur hîc Grotii opinio, qui putat tum demum non licuisse fœdus cum illis inire, si sc. perstiterint in idololatria: idque probamus, ut confirmemus sententiam illius, tum ex lege Deut. XX. ℣. 10. ubi DEUS expressè jubet Legatos mitti de pace ad omnes Civitates, in quas Judæi arma paraturi erant, nulla ullius populi exceptione indicatâ; tū quia Jos. XI. v. 9. dicitur, nulla fuit Civitas, quæ pacem fecerit cum Israelitis præter Hævæos & Gibeonitas, cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum DEUS ad pugnam cum Israelitis conferendam, ut internecione deleret eos, nec fieret illis gratia. Ex quibus verbis constat, populos illos deleto fuisse ideò, quia belli fortunam maluerunt tentare, quàm in pacem consentire, alioquin pari eos conditione futuros cum Hevæis & Gibeonitis, qui pacem petitum venerint; tum quia Rabbini & Hebræi cæteri statuunt, etiam hos septem populos non fuisse absolutè devotos, sed prius compellatos. Sed de hoc puncto supra, nunc tantum addimus illa Episcopii Inst. lib. 3. cap. 9. pag. 105. *Hebræi*

brei plerique contra sentiunt, proscriptionem istam non nisi cum eadem conditione à DEO factam esse, qua cæterarum gentium proscriptio facta à DEO legitur: si videlicet fecialibus de pace missis auscultare renuerent, & belli potius fortunam vellent tentare, quam deditionem facere, & pacem conficere in Israelitarum leges: hoc solùm discrimine facto inter hos septem populos & cæteras gentes alias; quod isti, si pacem abnuerent, omnes, tam fœminæ & infantes quam viri, exscindi debebant; cæterarum gentium refractariarum expiationi sola clades virorum sufficeret: uti Deut. 20. 16. videre est. Pro hac sententia militant duo etiam non minus speciosi loci. Primus est is qui in præcepto hoc citatur: Deuter. 20. vers. 10 ubi Deus expresse jubet, legatos, de pace mitti ad omnes civitates, in quas arma paraturi essent Judæi; nulla prorsus populi ullius exceptione; imò cum non obscura populorum etiam septem horum inclusione: uti ex pœnæ in rebelles expugnatosque statutæ diversitate statim subjuncta apparet. Dices: Verba ista quæ ad septem populos pertinent vers. 16. sensum planè contrarium posse ferre: ita ut non significetur, istis septem populos durius tractandos quam cæteras gentes, si feciales repudient, sed aliam esse debere populorum septem conditionem quàm cæterarum gentium, etiam in eo positam, quòd illis pax offerenda non esset, uti cæteris, sed absque ulla gratiæ aut misericordiæ oblatione delendi essent atque exstirpandi. Fateor verba istum etiam sensum tolerare posse. Sed præterquam

quòd sensus noster iis multò videatur convenientior, duo obstant, quominus iste sensus concedendus videatur. Primò, locus, (quem secundum esse dixeram) ex lib. Jos. cap. 11. 19. ubi sic scriptum est: Nulla fuit civitas quæ pacem fecerit cum Israelitis præter Chivæos Gibeonitas. Cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum Deus, ad pugnam cum Israelitis conserendam, ut internecione deleret eos, nec fieret illis gratia. Ex quibus verbis effici omninò videtur, populos istos deletos fuisse, quia belli fortunam tentare maluerunt, quam in pacem consentire: alioquin pari eos conditione futuros fuisse cum Chivæis Gibeonitis, qui pacem petitum venerant. Alterum est, quod videam Rahab ob bene merita sua in gratiam receptam fuisse, & reliquiis horum populorum à Solomone non parcitum modo fuisse, sed habitationis mansionisque jus in populo relictum ac concessum fuisse, sub fide tributi pendendi: 1. Reg. IX. 20, 21. Ex quibus verisimiliter constit, Legem divinam quæ populos istos excidio & internecioni devovebat, ex Legis istius, quæ ex Deut. 20. 10. à nobis allegata est comparatione esse intelligendam: cum hac conditione, ut locum habeat, nisi si qui populi vel sponte sua, vel moniti & per feciales de pace compellati, statim sese dederent, & imperatas aut oblatas conditiones acciperent; id est in tributum pendendum consentirent, &, abdicata idololatria sua fœdisque moribus, præceptorum septem Noacho datorum (quæ sic vocantur) religione se obstringerent, si Judaicam

cam fortè Religionem nondum amplecti se posse profiterentur. Qui enim oblatam pacem accipiebant, eos vectigales sive tributarios Israelis fieri necesse erat; juxta illud, Erunt tibi tributarij, & servient tibi; simulque adigebantur ad idololatriam deserendum, & ad suscipiendum septem præcepta quæ Noacho data esse volunt Hebræi: ceteroquin enim iis inter Israelitas habitare non dabatur, propter verba Dei: Ne agant in terra tua, ne te faciant peccare. Atque hac ratione satisfit objectioni eorum, qui ex ratione quæ præcepto de delendis his septem populis addita est: videlicet, Ne te faciant peccare, colligunt absolutam prorsus populorum istorum proscriptionem à DEO factam fuisse. Ratio enim illa locum non habebat, si inter conditiones pacis obtinendæ erat, idololatriæ desertio, & consensio in observationem septem præceptorum Noacho datorum, inter quæ etiam idololatriæ interdictum est. Et habitare licuisse talibus in populo Israelis, apparet ex lege Deut. XIV. 20: ubi Judæis mandatur ut cadaver bestiæ suopte fato emortuæ, comedendum dent peregrino qui intra portas ipsorum erat, (id est domicilium inter eos, etsi jus civitatis non habenti,) aut extraneo (id est cui domicilium extra fines eorum erat) vendere.

Ad Th. VIII. & IX.

OBSERVATIO IV.

Lex Moysis vult, ut proximo benefaciamus h. e. cuique homini.

Proximus in Mosis legibus quis sit d. Aust?

AUthor in hac thesi dicit legem quidem Mosis specialiter imperare benefacere Popularibus, non tamen inde consequens esse, benefacere extraneis non licuisse, aut etiam id laudabile non esse. At 1. errat hîc Grotius, quando putat legem Mosis specialiter imperasse tantùm benefacere popularibus, cum lex Mosis fuerit lex naturæ, quæ communiter imperavit omni homini, ut benefaciat proximo suo. 2. allegat locum, ex Lev. XIX 18 ubi jubemur diligere πλησίον sivè proximum. Author putat hîc per πλησίον sive proximum esse intelligendum tantùm popularem sive Israelitam, quod planè Photinianum est. Nam (1) vox πλησίο- etiam extenditur ad extraneos, ipsos Philistæos hostes Judic. XIV. 20. (2) vox illa latissimè accipitur in Scripturis, & apud Interpretes Bibliorum Græcos sub nomenclatione sua omnes homines comprehendit, prout hoc ipsum patet ex II. Sam. III. 8. Genes. XXXI 49 & Exod. XIIX. 16. (3) Stante hac sententia consequens foret Judæis licuisse citra peccatum quosvis non Israelitas odio habere, cùm tamen ipse Grotius restringat hoc saltem ad septem populos devotos, &

quidem non absolutè, sed sub conditione non deditionis. 3. Errat, quando dicit non esse consequens, non licuisse aut laudabile non fuisse cæteros diligere, qui non fuerunt Israelitæ, non enim habet saltem rationem liciti aut laudabilis, sed rationem præcepti: tam latè enim hoc præceptum sese extendit, quàm latè proximi notio. At per proximum intelligitur omnis homo, qui est nostræ opis indigus, ut constat ex interpretatione ipsius Christi Luc. X. 30. seqq. Ergo.

Ad Th. VIII. & IX.

Observatio V.

Quæ pro Societate bellicâ licitâ producuntur non satis firma sunt.

Author de societate bellica disputat, an illa sit licita cum profanis Gentibus, atque illam stabilire nititur 1. ante legem exemplo Abrahami Sodomitas bello adjuvantis, post legem autem exemplo Hasmonæorum sive Maccabæorum cum Lacedæmoniis & Romanis fœdus pangentibus. Verùm an hæc sint ex vero meritò dubitatur. Nam (1) quod concernit exemplum Abrahami, non ille fœdus quoddam iniit cum Sodomitis, sed quocunque modo juvit Sodomitas planè per accidens (2) quod ille bellum pararit adversus Reges, id non factum est per modum Societatis cujusdam cum impiis illis & sceleratis populis, sed quia nepos erat captus &,re-

Abrahamo non iniit societatem bellicam cum infidelibus Sodomitis.

& redimendus, Lothus ſcil. (3) de fœdere quidem mentio fit ibidem ſed non cum Sodomitis, ſed cum Aner, Eſcol & Mamre, Viris vero DEO cultu & religione ſincerâ addictis: imò exemplum planè videtur non poſſe urgeri, quia extraordinaria in illo multa comparent. (II) Quod concernit fœdus Haſmonæorum cum Romanis & Lacedæmoniis, utut quibusdam Theologis videatur congruum, diſputari tamen poteſt etiam ex ſequentibus rationibus: tum quia illud ipſum fœdus in libris Maccabæorum ſaltem recenſetur, non autem laudatur, ut opinatur Grotius. multa autem in iſtis libris recenſentur, quæ non laude ſed vituperio digna ſunt. Quale e. g. mors Raziæ, de quo vid Auguſt. Exempla 62. tum quia probabiliſſimum eſt Maccabæis diffidentiæ torporem obrepſiſſe. & hoc fœdus conſequenter ex mala cauſa originem duxiſſe, quoties enim auxiliatricem DEI manum ſenſerant, qui contritis hoſtibus populi ſui Rempublicam oppreſſam miraculosâ virtute liberaverat, ut meritò jam liberati multo alacrius & confidentius auxilium ab ipſo ſolo, non ab hoſtibus ejus tam religioni quàm Reipublicæ periculoſis exſpectare debuiſſent; tum quia Viri prudentes cenſebant ſubſidium Romanorum in Reipublicæ interitum & religionis noxam ceſſurum; uti etiam revera utrique ceſſit, cum contendentibus Hircano & Ariſtobulo fratribus, Pompejus in Judæam accerſitus fuit, prout hoc ipſum conſtat ex

Haſmonæorum cum Romanis & Lacedæmoniis fœdus improbatur.

I. Mac-

I. Maccab. XII. Accedit quod Patres in nostram sententiam concedant, & fœdus illud Maccabæorum improbent, ut hoc constat ex Aug. Epist. 62. & Ruperto præprimis l. 10. de victoria verbi cap. 26. Sanè si omnia expendantur Fœdus illud videtur non probandum: nitebatur enim potentiâ Romanorum, erat cum populo gentili citra necessitatem initum, quæsitum, & expetitum erat ad auxilia mutua, ex quo facilè sordes affluere potuerunt. quoties enim bella Romanorum fuerunt injusta, & tamen per tabulas fœderales ad auxilia se obstringebant Judæi & Princeps ipsorum Jonathas, ut constat ex 1. Maccab. 8. ℣. 22, 23. & seq. pariter censendum de fœdere cum Spartanis inito, Jonathan enim omnia favoris indicia pandit, vult illos certos esse, quod Judæi omni tempore memoriam conservent illorum tanquam Fratrum, preces & sacrificia offerant pro illis, cum ex statu V. T. alia erat Ratio gentilium, nec tam familiaris conjunctio florentibus inprimis Judæorum rebus, stabat adhuc paries intergerinus, qui demum per Adventum Christi in Carnem fuit ruptus, & legatur totum illud caput duodecimum Maccabæorum, patebit luculenta eminere indicia fœderis non ex Deo, sed carnali Affectu consummati.

Ad Th. VIII. & IX.

OBSERVATIO VI.

Fœdera cautè ſunt pangenda cum gentibus à Cultu divino alienis.

Fœdus Ioſaphati cũ impiis pactum Regibus unde illicitum?

Authorprogrediturad removenda exempla in contrarium & quidem reſpondet ad exemplum Joſaphati,quiFœdus iniit cum impio Achabo & Ochozia, non veniſſe hoc ex natura fœderis, ſed ex perſonæ peculiari quadam qualitate. Utut autem aliquid dicat, non tamen ſufficienter improbatio iſtius Fœderis exprimitur. Non enim pependit tantum ex perſonæ qualitate illa improbatio, verùm vitioſum quoque fuit hoc fœdus ex cauſa,fuit enim pactum citra neceſſitatem, at citra neceſſitatem extremam aut extremæ proximam non cenſentur juxta ſtylumScripturæ iſtiusmodiFœdera licita. Ut itaque de tota natura Fœderum conſtet cum illis qui ſunt vel fideles vel diverſæ religionis, quid faciat ad ſerenandam conſcientiam, ſupponimus ſemper caſum neceſſitatis. Extra hunc autem 1. fœdus defenſivum poteſt quandoque iniri,non autem offenſivum cum infidelibus ſc. & hæreticis, 2. fœdus iniri poteſt aliquis fidelis Princeps & infidelis, ſed non contra tertium fidelem, ſed infidelem. Hinc Franſciſcus 1. GalliarumRex tantopere deploravit,quod adverſus Imperium Romanum, atque ita contra Chriſtianos fœdus feceri

Quibus rationibus iniri poſſint fœdera cum infidelibus?

cerit cum Turcis, prout cōstat ex Sleidano lib. 15. Commentariorum. Tandem 3. Fœdus aliquod iniri poteſt cum infidelibus vel hæreticis, ſi maneat intra ambitum actus cujusdam Politici, & meris politicis conditionibus ſit ſuperſtructum; ſin verò conditiones habeat quæ religionem pulſant, eo ipſo nec licitum nec tutum eſt in conſcientia; facile verò hîc peccatur ſi vel à DEI auxilio deflectatur ad Brachii humani potentiam, vel conditiones admittantur pietati inimicæ, vel actus interveniant idololatrici, vel ad aliorum Excidium dirigantur, quibus parcere ſatius eſſet.

Ad Th. VIII. & IX.

Observatio VII.

Non multum præſidii eſt in Conſtitutionibus Clementis.

Authur provocat in explicatione fœderis Joſaphati cùm Ochozia ad conſtitutiones Clementis, quas aliquoties laudat. At conſtitutiones illas, quæ octo libris comprehenſæ ex Græco in Latinum ſermonem converſæ ſunt à Carolo Bovio Epiſcopo Oſtunenſi & à Jeſuita Turriano quoque editæ, à Stapletono autem magni æſtimatæ, quod ſpiritu Apoſtolico pleniſſimæ ſint, ſuppoſitiæ ſunt neq; vel Apoſtolorum vel Clemētis, prout hoc ipſum agnoverunt etiam ex ipſis Pontificiis Baronius tom. 1. Ann. Davius Perronius Cardinalis Gallus, Gabriel Albaſpinæus

Clementis Conſtitutiones opus adulterinum eſſe.

ſpinæus

ſpinæus Aurelianenſis Epiſcopus, obſerv. Eccleſiaſt l 1. c. 3. & Dionyſius Petavius Jeſuita Pariſienſis. *Certè*, ſcribit Albaſpinæus, *ſi quis eſſet qui canones Apoſtolorum, & Divi Clementis Conſtitutiones, Apoſtolorum authoritate ſancitas publicatasque certò affirmaret, imperitus cenſeretur. Nam qui antiquarum conſuetudinum gnari, quo quidque tempore, aut loco obſervari deſitum ſit, aut mutari cœptum norunt, de iis ne dubitare quidem poſſunt. Et verò, quæ mox dicam, ita clara ſunt, utut revinci à nullo poſſint.*

Ad Th. VIII. & IX.

OBSERVATIO VIII.

Male de promiſſione Victoriæ ex Legis Obſervatione in V. T. & ſententiis Salomonicis diſſerit Author.

TAndem circa finem Author photinianizat, & dicit 1 Hebræos ſub ſtatu legis veteris diſertas habuiſſe promiſſiones victoriæ, ſi legem obſervarint. 2. extare & quidem apud Salomonem ſententias non paucas de vitandis conſortiis impiorum, quæ videantur obeſſe confœderationibus Regum vel Principum cum Gentilibus, Mahumetanis, vel etiam Hæreticis; ſed hæc eſſe prudentiæ monita non legis præcepta; tandem 3. apertius mentem ſuam denudat in Commentario ad Proverb XX. v. 21. ubi Salomon dicit: *ne dicas reddam malum, exſpecta Dominum & li-*

& liberabit te. Adjicit Grotius: multa sunt in his libris monita, quæ in Evangelio sunt divina præcepta. Aliqua ultio & in lege vetita, sed non omnis. Verùm errat hîc Grotius circa 1. Nam & hodie illud obtinet, ut si quis legem observet exactè promissionem Victoriæ obtineat. Pietas enim pro omni tempore utilis est, & habet promissionem bonorum hujus & alterius vitæ. Inter bona autem hujus vitæ meritò etiam recensetur Victoria I. Tim. IV. v. 8 (2) Grotius aut loquitur de observatione legis exacta & perfecta, quæ dicitur impletio legis, aut de observatione qualicunque. Si prius, impossibilis illa fuit tum in V tum. N. T. Si posterius, sicut lex potest observari in N T. ita etiam Victoria poterit sperari. (3) Promissio Victoriæ est promissio boni cujusdã temporalis, E. conditionata, nec tam conditionata ex Legis observatione, quàm voluntatis divinæ dispositione, quæ etiam luculentius sese patefecit in V. T. cum adhucdum Respublica Judaica erat Theocratia, qua tunc temporis sicut jura Majestatis erant penes DEUM, ita quoque jus belli. II. quod concernit, falsum est, quæ apud Salomonem occurrunt esse saltem prudentiæ monita, non legis præcepta. nam (1) si illud censendum est obligatorium, quod parentes, viri probi, graves & prudentes, vel Proceres Reipublicæ suadent & consulunt, quantò magis obligatorium erit illud, quod DEUS Pater totius generis humani & Præses Orbis monet, suadet, consulit. (2) quam-

Quomodo servata Lex etiamnum hodiè polliceatur Victoria.

Proverbia Salomonis non Prudentiæ saltem monita sed præcepta legis continent

(2) quamvis quæ in Salomone occurrunt per modum cujusdam consilii & moniti proponantur, tamen non negari potest illa esse divinæ inspirationis, esse Oracula. At sive imperativè loquatur DEUS ut Legislator, sive ut hortator, consilium in rebus dubiis suggerens, erit illi parendum adeoque tale oraculum non pro prudentiæ monito qualicunque habendum. (3) falsissimum est non esse legis præceptum, quod occurrit in Proverb. de vitandis impiis, sic enim sequeretur Decalogum non perfectè continere ea, quæ ad vitæ honestatem pertinent, & contrarium apertè habetur in exegesi Decalogi, quæ legitur Psal. XV. v. 4. III. quod concernit itidem errat Grotius, 1. asserendo nova Evangelii præcepta, quæ in V. T. saltem sese habuerint ut monita, cùm tamen æquè obligarint ac in Novo. 2. ultionem aliquam admittendo in V. T. permissam & licitam, quod absurdum Photinianum est, & si de privata intelligatur adversum dilectioni proximi, in Lege præceptæ. 3. ultionem esse prohibitam in V. T. si privata sit, constat ex Proverb. XV. v. 21. si conferatur cum loco Pauli Rom. XII. v. 20.

Nil discrepant Evangelii præcepta ab iis quæ in N. T. velut monita prudentiæ proponebantur.

Ad

Ad Th. X.

Observatio.

Quæ de Lege Evangelii prodit & explicatione loci 2 Cor. 6. hominis produnt Ingenium Photiniani & Scripturis non attendenti.

IN hac thesi Author ulterius progreditur, & ostendere vult sicut ante legem & sub lege non simpliciter fuerint vetita fœdera, ita legem Evangelii nihil hac in parte mutasse, imo extendere beneficentiam in quosvis homines, & quod laudabile tantùm fuerit in V. T. id Legem Evangelii ponere sub præcepto. Sed (1) Lex Evangelii non datur, cum Evangelium directè Legi contradistinguatur & opponatur; hinc quicquid in Libris Evangeliorum aut Epistolis N. T occurrit, quod actum moralem exigit, Legale censendum est, non Evangelicum. (2) falsum est esse legem Evangelicam, posito quod detur beneficentiam ampliare, & velle ut extẽdatur ad quosvis homines data occasione. Nam hoc etiam Decalogus requisivit, præcicipiendo dilectionem proximi: per proximum autem intelligitur quivis homo, ut antea ostensum. Et Photinianum est ita restringere beneficentiam in V.T. (3) falsissimum est beneficentiam in quosvis in V. T. tantùm sub ratione laudabilis actus commendari, non autem præceptam fuisse, non ex obliga-

Evangelii Lex non datur.

Nec si detur Beneficentiam exaggerat.

ligatione manasse; secunda enim Decalogi tabula non actus laudabiles tantùm commendat, sed præcipit & obligat ad actus tum negativos tum positivos: *cujus summa est diliges proximum tuum ut temetipsum.* Præceptum autem citra vim obligandi non est præceptum, non est Lex. Et falsissima est eorum opinio, qui legem putant posse quandoque consistere citra vim obligandi, modo adsit vis dirigendi. II. Laudat Tertullianum in subsidium causæ. Verùm si verba Tertulliani expendantur non probant intentum Grotii, quia saltem loquitur de extensione misericordiæ sub certa qualitate & respectu, quod sc. nunc Gentiles possint diligi tanquam commembra Ecclesiæ vel actu talia vel potentiâ, prout ultima verba hoc docent: *Exinde Christus in omnes legem fraternæ benignitatis extendit, neminem excludens in miseratione, sicut invocatione.* Ut nihil dicam securius scripsisse Tertullianum, & tandem in Montani hæresin fuisse delapsum. III. Disputat Author de Conversatione cum illis qui sunt alieni à religione, & saltem vult interdici familiarem extra necessitatem. Respondere quoque vult ad locum Pauli ex II. Cor. VI. v. 14. dicendo ad eos pertinere, qui in idoleis convivabantur, atque ita aut idololatriam committebant, certè committentium speciem præbebant, vultque hoc probare ex seqq. ubi dicitur, *quæ consensio templi DEI cum idolis?* Sed (1) nimis restringit dictum Pauli, cum generaliter illud ipsum sit acci-

Verba Tertulliani pro Andromeda Grotii nihil faciunt.

Quamnam cum infidelibus Conversationem intelligat Apostolus 2. Cor. 6 & 2. Thess. 1.

accipiendum. Dicit enim, *nolite jugum ducere cum infidelibus*, operis societate simul copulari vel cum Ethnicis vel cum Judæis, ne forte infidelitate sua & moribus vos inficiant. (2) argumentum ducit Apostolus ex natura oppositorum, quod non saltem procedit in illo casu, quem Grotius ponit, sed generaliter & universaliter. Dicit enim, *quæ participatio justitiæ cum iniquitate, quæ societas luci ad tenebras, quæ consonantia Christi & Belial?* Ubi ipsa natura oppositorum docet unum altero everti, & consequenter subsumi potest non solùm determinatè in casu quem Grotius ponit sed universaliter. (3) Alia ratione potius subveniendum, locusq; Pauli accipiendus est distinctione sc. communionis politicæ sive Civilis & Ecclesiasticæ sive Spiritualis. non quidem admittendum est juxta Paulum fœdus vel consociatio aliqua inter fidelem & infidelem Ecclesiastica, imò moraliter est incompossibilis ex natura oppositorum; interim permittitur consociatio Civilis & politica, quod ipse Paulus ostendit I.Cor.V. v. 10. scribens: si velimus nullâ etiam communione Politica uti cum sceleratis, flagitiosis & illo tempore infidelibus, è mundo nos exire oportere. Hinc etiam Pacis Politicæ bono gaudent Calviniani ut Lutherani, & socii censentur Augustanæ Confessionis, quantum ad beneficia Politicæ conditionis, non Ecclesiasticæ. Unde illud Papinii ipse tanquam generale Effatum submittit loco illi Corinthiaco Grotius scribens in Commentario pag. 481.

Sic ubi delectos per torva armenta juvencos.
Agricola imposito sociare affectat aratro,
Illi indignantes queis nondum vomere multo
Ardua nodosos cervix descendit in armos,
In diversa trahunt, atq; aequis vincula laxant
Viribus & vario confundunt limite sulcos.

Videatur autem de natura Fœderum cum Hæreticis & infidelibus integer tractatus Doctoris Tarnovii Prophetæ Obadiæ subnexus.

CAPUT XVI.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Æquivocationes putidum sunt quorundam maleferiatorum Commentum.

Ostenditur æquivocationum fœditas.

Authór agit de Interpretatione, & dicit si nulla sit conjectura quæ ducat alio verba intelligenda esse ex proprietate populari. Quo ipso cadunt æquivocationes Jesuiticæ, quibus fulcra & colores conquisivit Franciscus Toletus Jesuita in Tract. de Institutione Sacerdotum l. 4. c. 21 Confirmat autem Grotii sententiam tum Scriptura Lev. XIX. ℣. 11. tum recta ratio, quia sermo ideo concessus est homini, ut conceptus mentis exprimat juxta rationem Societatis, penes quam arbitrium est & jus & norma loquendi; tum denique exemplum Pauli castigantis

simu-

ſimulationem in Petro ad Gal. II. v. 11. Habent autem (2) Jeſuitæ quod Grotio & veritati opponant Nam 1. dicunt æquivocationem non paſſim & ſine delectu eſſe permittendam, ſed tum demum, quando juſta tegendi neceſſitas ita requirat, ut cum verè reſpondeas, ludas tamen ejus ſcientiam qui arcana ſciſcendi nullam vim aut jus habet. 2. Æquivocationibus poſſe aliquem uti, limitatione propoſitionis intra mentē retēta, quia addita veram efficiat Propoſitionem in DEI conſpectu & loquentis ſenſu, & conſequenter mendacium excludat. 3. denique æquivocationibus eſſe ntendum non ut fallatur interrogans, neque ex ſtudio fallendi, ſed ex ſtudio ſeipſum conſervandi. ubi autem ſtudium fallendi abſit, ibi ceſſare mendacium, ſtudium autem conſervandi ſe eſſe Juris naturalis. Verùm hæc non ſubſiſtunt, non 1 tum quia vera reſponſio non eſt. quæ interrogantem fallit, & aliter non poteſt intelligi ab audiente, quam contra Verba aſſerentis, tum quia etiam hoſti eſt ſervanda fides, nec tam reſpiciendum ad illum, cui aliquid enunciamus, addito quandoque juramento, ſed ad illum per quem juramus; tum quia ſtante hac ſententia Martyres fuiſſent ſtolidi, non tantum quia potuiſſent hoc effugio uti, ſed quia etiam hac ratione fuiſſent in veritatem & ſemetipſos injurii, cum juxta Jeſuitas hæc ratio defendendi & ſe conſervandi ſit legitima. 2. nō ſubſiſtit, partim quia ſermones non attenduntur ſecundum id, ſecundum

Ieſuitarum pro æquivocationibus Patrocinia.

Infamatur primum.

Alterum.

quod patent DEO & loquenti, sed secundum quod aliquid patefaciunt audienti & interroganti; partim quia istiusmodi limitationes adjectæ non possunt concedi eo ipso quo intra mentem retinentur, cum omnis limitatio debeatur Propositioni, ut exterius sese habet, & retenta in mente contradictoria sit propositioni prolatæ. Hinc si proferatur, duplex oritur proposito & quidem contradictoria, e. g. si quis quærat: esne Jesuita, & ille respondeat negando: non sum Jesuita; retineat autem in mente hanc limitationem: non sum Jesuita, ut sc. tibi indicem, duplex propositio & quidem contradictoria hîc occurrit, prima negativa: non sum Jesuita, altera affirmativa: Sum Jesuita. Nam posterior propositio saltem negat voluntatem indicandi, non existentiam & præsentiam Jesuitæ. quanquam alia quoque ratione hîc peccetur, non respondendo ad interrogata, ex quo enim quæritur num sit Jesuita, ex illo non quæritur: quo fine sit Jesuita? ut possit eludere hanc quæstionem, non sum eo fine ut tibi indicem, sed quæritur simpliciter, num sit illius ordinis: partim quia veracitas, quæ virtus est Ethica, ut justitia, respectum dicit ad proximum, & consequenter non absolvitur relatione illa ad loquentem & DEUM. 3 denique non est solidum: tum quia non sunt facienda mala ut eveniant bona, Rom III. v. 8. mentitur autem talis ut se conservet, omne autem mendaciũ malũ est; tum quia pari ratione posset sese excusare fornicator, nõ concubuisse se

Postremũ.

cum

cum hac vel illa peccandi causa, sed sanitatis vel tentationis levandæ; tum quia studium se conservādi licet sit juris naturalis, tamē ita est juris naturalis ut debito modo mediisq; legitimis & licitis debeat curari, cum aliàs etiam Pastori liceret tempore pestis aut alicujus calamitatis vitæ conservandæ causa Ecclesiā deserere. (3) Ut de toto negotio constet, paucis quibusdam propositionibus hoc ipsum expediemus, quarū prima sit hæc. Licitū est Veritatem tegere; ratio est quia in tali casu non est abusus sermonis aut veritatis, sed saltem cessatio illius & suspensio, & quidem ex dictamine Prudentiæ; imò licet veritatē disparatam dicere, alia retenta in mente, ut constat ex 1.Sam.15.v.6. Secunda hæc. Licet etiam conditionem aliquam subintelligere, quæ non exprimatur verbis: ratio est, quia ipse Christus ita locutus est, atq; indicavit sese abiturum ab Emaunticis discipulis Luc.24. sc juxta quosdā subintellecta hac conditione, si non rogetur ab ipsis. Verùm hîc distinguendū est inter conditionem facile præsumtibilem à quovis etiam mediocriter intelligente, & inter conditionem non præsumtibilem, imò oppositam quandoque sermoni exteriori; prior potest subintelligi citra vitiū, posterior artificium est Jesuiticum & contra veritatem. Tertia hæc. Veritatem etiam non potest celare ille qui vel contrahit, vel qui reus est, etiamsi judex reum interrogarit non juridicè, ratio est, quia etiam injusto Judici debetur obsequium in illis quæ sunt mediæ naturæ, & non cum jure naturali pugnant.

Celare licet veritatem.

Quomodo concessum sit subintelligere Conditionem.

Quo in casu veritas reprimi nequeat?

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Ratio Legis & Mens probè ſunt diſcernenda.

AUthor tangit illam nobilem Materiam de Interpretatione Legum, & dicit vim præcipuam habere Rationem legis, quam cum Mente multi confundant: cum Ratio unum ſit ex indiciis, quibus Mentem venamur, adeoque perſtringit Bartolum, qui mentem & rationem Legis promiſcuè accepit. Ut ergò conſtet de tota hac materia, obſervandum tria eſſe quæ ſenſum legis manifeſtant (1) verba, (2) ipſam intentionem ſive mentem, & (3) rationem Legis. Quod 1. concernit nempe verba, in Lege humana primum omnium attendendum eſt ad illorum proprietatem & propriam ſignificationẽ; tum quia verba in communi ſermone uſurpantur in propria ſignificatione; tum quia nihil aliàs eſſet certũ in legibus; tum quia Lex eſt regula dirigens hominem & obligans ad aliquid agendum vel omittendum; non autem poſſunt regulari actiones hominum, ſi verba non eſſent attendenda; poſſet enim unusquisque pro arbitrio ſuo ad improprios ſenſus detorquere. Secundum quod concernit, nempe intentionem ſive mentem legis, videtur ea quoque maximè attendenda; tum quia Mens Legislatoris eſt anima legis, illa

Legis ſenſum manifeſtantia.

1. Verba.

2. Mens.

illa ergò erit vera interpretatio, per quam mentem & voluntatem Legislatoris assequimur, atque ideò illa interpretatio erit maximè amplectenda, quæ mentem Legislatoris exhibet; tum quia Mens legis est nucleus, cum verba sint cortex, ideò quacunque ratione de mente Legislatoris constare potest, secundum illam maximèLex erit interpretanda; tum quia, sicut in Scriptura & Legibus divinis maximè attenditur ad sensum & mentem, ita quoque in legibus humanis. 3. Quod concernit,probatur illud ipsum tum ex eo, quia ratioLegis est,id quod sese causaliter habet & induxit aliquem ad talemLegem ferendam; tum ex eo, quia ratio legis habet se instar medii termini, ex quo conclusio pendet; tum ex eo quia aliàs ex ratione in theoreticis deducitur id & exponitur, quod venit in Controversiam.] (2) Observandum est circa primum de verbis, verba esse in duplici differentia, & habere duplicem proprietatem, unam naturalem, alteram civilem. Prior vocatur naturalis, non quod voces sint à natura & non ex instituto, sed quod ex primæva & naturali impositione ita significent aliquid. Posterior civilis dicitur per extensionem, comparationem,aut fictionem juris, sic mors primò proprietate naturali notat destructionem physicam, posteriori aliquid analogum, exilium vel aliud quid. Verba autemLegis in priori proprietate sunt intelligenda, & interpretanda juxta illam, si se. circumstantiæ occurrentes aut aliæLeges extensio-

Ratio Legis.

Verborum in legibus interpretandis differentia.

ſionem & limitationem oſtendentes non occurrant, & ſi voces ſint uſuales, non juri propriæ, quales propriæ ſunt præſcriptio, uſucapio & cæteræ, ut alias termini artis in alia arte. Secundum quod concernit, in Mentem maximè erit inquirendum Legis, quia non debet aliquis verba conſiderare, ſed intentionem & voluntatem; non enim debet intentio verbis inſervire ſed verba intentioni.

Legis Senſus in mente non verbis reſidet.

Quoad tertium obſervandũ eſt Rationem eſſe duplicem expreſſam & adjectam, vel ab Interpretibus excogitatam. Poſterior ratio facit ad mentem Legislatoris aſſequendam, non tamen eſt certum indicium, ſed tantùm probabilis quædam conjectura; tum quia ſæpe ratio non eſt certa, ſed tantùm à Dd. præſumta; tum quia non poteſt conſtare illam fuiſſe rationem, quæ movit Legislatorem, quam promit Doctor aliquis, cum aliâ potuerint ipſum movere; tum quia multa per Legem humanam ſtatuuntur arbitrio potius quàm certa ratione. Prior autem, ſi ſc. expreſſa ſit in lege, magnum indicium eſt Mentis Legislatoris, & poſt verba ſecundum certitudinis locum videtur obtinere; nam tunc ratio eſt pars Legis, in ea enim continetur, & hoc in ſenſu Bartolus dixit rationem eſſe mentem Legis.

Ratio Interpretandarum legum expreſſa & adjecta.

3. Dubia jam erunt removenda. Primum eſt, quomodo Mens præter verba aliquid conferat ad legem interpretandam; homines enim non poſſunt mentem alterius hominis percipere, niſi ex verbis ejus, quomodo ergò ſenſus legis, qui in verbis

Expromuntur dubia de mente in interpretandis legibus 1. an mens quid conferat præter verba?

bis consistit, ex mente sumi potest, cùm ipsa mens per verba tantùm possit nobis innotescere. (2) Si Legislator per verba Legis suam mentem non declararet, non constitueretur Lex, nec oriretur Obligatio Lex enim non constitueretur voluntate Principis, nisi per verba legis sufficienter esset expressa. Non possumus itaque per voluntatem cognoscere Verborum sensum. Alterum dubium est, an mens Legislatoris plus conferat ad veram interpretationem legis, quàm verba? & 1. videtur plus menti esse tribuendum quàm verbis; tum quia Mens est præcipuum in lege; est enim anima Legis: tum quia propter quod unumquodque tale est, illud magis est tale, verba autem sunt propter Mentem, non Mens propter verba, E. præferenda erit Mens verbis; tum quia ipsæ leges civiles dicunt, non debere aliquem considerare verba sed voluntatem, cùm non intentio verbis sed verba intentioni deservire debeant. (2) Oppositum videtur probari posse sequentibus argumentis: nempe in interpretatione esse magis attendendum ad verba, quàm ad Mentem; tum quia licet ordine intentionis Mens prior sit verbis (sic enim dicuntur verba esse propter mentem, quia ad illam indicandam sunt constituta) nihilominus ordine executionis, sive in genere causæ instrumentalis verba priora sunt mente: nam per verba deducimur in cognitionem mentis & voluntatis Legislatoris; præferenda itaque erit verborũ vis in interpretatione Legum; tum quia

Vtrũ mens sit potior Verbis?

Argumenta probantia.

Improbantia.

præferendum in Interpretatione quod certius est; verborum autem proprietas certa est & clara, mens autem Legislatoris saltem per conjecturas cognoscitur, in quibus sæpissimè homines falluntur, E. præferenda erunt verba per se loquendo; tum quia, si verba sint clara, mens legis facilè ex illis innotescit.

Respondetur ad dubium primum.

Verùm ad primam dubitationem respondetur voluntatem sive mentem Legislatoris deservire interpretationi Legis, dupliciter intelligi posse: vel ita ut per mentem intelligatur ipsa voluntas interna Legislatoris, secundum se & simpliciter, vel ut intelligatur per mentem Legislatoris voluntas ex variis intentionibus, materia & circumstantiis pensitata prudenter. Priori modo si intelligatur propositio, rectè contra illam concludit primum argumentum; posteriori autem modo si intelligatur non concludit; tum quia verba nudè sumta sæpè sunt ambigua & variis volitionibus possunt procedere, atque propterea ex adjunctis æstimandum erit, & ad intentionem Legislatoris accommodanda erit & verborũ significatio & interpretatio; intelligentia enim dictorum est petenda ex causis dicendi; tum quia verum quidem est homines judicare de mente loquentis ex verbis, non tamen ex illis nudè & abstractè sumtis, sed ut conjunctis cum omnibus circumstantiis, à quibus determinari possunt ad hunc sensum potius quàm alium indicandum. Ad (2) respondetur concedi quidem legem non constitui per internam voluntatem, nisi in

lege

Lege ipſa ſufficienter manifeſtetur, prout ratio ſive argumentum evincit; interim tamen ut verba legis ſufficienter indicent intentionem & voluntatem Legislatoris, non eſt neceſſe, ut abſtractè & nudè ſumta illam indicent, ſed poſſunt & debent ex omnibus adjunctis determinari. Ad ſecundum dubium & argumenta propoſita reſpondetur comparationem hanc non poſſe fieri inter verba legis, & voluntatem Legislatoris ut in ſe eſt & merè interna. cum voluntas non hoc modo cognoſcatur, neque ut ſic deſervire poſſit ad intelligendam legem. Poteſt E. fieri comparatio vel inter verba ex una parte & alias conjecturas, quibus mentem Legislatoris indagamus ex alia parte, vel inter vim & proprietatem verborum, & Mentem Legislatoris ſufficienter præſumtam per varia ſigna ſimul ſumta: priori modo dicendum videtur verba per ſe loquendo eſſe potiſſimum Signum voluntatis Legislatoris, & illo maximè utendum eſſe ad Mentem Legis perſpiciendam, non tamen illo ſolo, ſed ſimul cum aliis à quibus interdum vinci & ſuperari poteſt, & hoc probant argumenta ſecundæ partis concludiq; poteſt vel ex eo, quia ſignificatio verborum eſt magis expreſſa & certa, & quia verba ſunt, quæ ex intentione Legislatoris potiſſimum aſſumuntur ad declarandam voluntatem Legislatoris. Primò itaque & principaliter verba conſuli debent ad eandem voluntatem cognoſcendam. Prior autem ſententia ſufficienter probata eſt itidem, & ita

Ad ſecundum.

in

in ſecundo ſenſu comparationis Mentem Legis utcunque ſufficienter cognita ſit, verbis quoque præferendam eſſe ex rationibus adductis concedimus.

Ad Th. XVI.

OBSERVATIO.

Quæ de Pactis perſonalibus & realibus diſputat, diſputationi ſunt obnoxia.

Authοr diſputat de Pactis Perſonalibus & realibus atque ſtatuit, ſi cum Populo libero actum ſit, dubium non eſſe quin quod ei promittitur ſua natura reale ſit, quia ſubjectum ſit res permanens. (2) Si cum Rege contractum ſit, non ſtatim perſonale cenſendum. Nam plerunque perſonam Fœderi inſeri, non ut perſonale pactum fiat, ſed ut demonſtretur cum quo pactum factum ſit. (3) quod dici ſolet Societates morte finiri, hoc pertinere ad Societates privatas & Juris eſſe civilis, neq; dijudicari poſſe jure an injuria Fidenates à Romulo, Latini à Tullo, nec nō fœdere cum illis diſceſſerint. Verùm 1. Fœdera omnia videntur eſſe Perſonalia. Nec obſtat primum illud Grotii. Nam Rex ille, qui cum aliquo Populo libero pepigit moritur; ſi auté moritur, tunc ſucceſſor non tenetur ad fœdus, niſi velit, aut aliud quid obſtet, quicquid ſit de permanentia ſubjecti, quam Grotius obtendit. Neq; concedendum erit obligationis ſubjectum

Fœdera quæ cum Populo libero contrahuntur non ſunt Realia.

jectum primum esse Rempublicam, sed subjectum primum & principale est Rex caput sc. Reipublicæ. Sin autem populus cum populo contrahat, videtur illud ipsum pactum quidem esse reale, non tamen etiam hoc in casu tale est; quia quamvis Respublica non moriatur, tamen pactum aliquod non in infinitum porrigitur, sed certo annorum circulo clauditur, & proinde renovandum est. Secundum quod Grotius statuit, itidem non admitti potest, quia contractus cum Rege utique est Fœdus personale, Rex enim persona est, & consequenter fœdus obligat personam illam, non autem obligat successores, si illi nolint. (3) Societates morte finiri non solùm est Juris civilis neque ad societates privatas tantùm pertinet, ut ille opinatur, & pro nobis stant tum Fidenates tum Latini, quorum priores fœderi renunciarunt mortuo Romulo, & crediderunt extincto illo etiam extinctum esse fœdus, cum contractus non egrediatur personam contrahentem. Posteriores autem post mortem Tulli idem fecere, prout deinde Hetrusci post Prisci mortem, & Sabini post mortem Servii conclusêrunt, sese esse solutos fœdere. Videatur in hanc sententiam Bodinus l. 5. de Rep. cap. 6. Albericus Gentilis l. 3. de Jure belli cap. 23. Alia autem est ratio Fœderum illorum quæ cum onere sunt connexa, nam nos disputamus de fœderibus, quæ sunt meri arbitrii.

Non est tantùm Juris Civilis Societates morte finiri.

Ad

Ad Th. XXI.

OBSERVATIO.

Quandoque Mandatum per aliud æquè utile, vel utilius præscripto impleri potest.

Vtrũ mandatum impleri possit per æquipollens?

LAudat in hâc thesi Author Gellium qui lib. 1. cap. 13. movet illam Quæstionem de re mandata, an semper faciendum omnino quod mandatum & quomodo. num verò aliquando mutatâ scenâ aut oborto casu aliquo repentino fas sit à Mandato recedere & in utramque partem rationes promit, quas apud ipsum videbis, adhibito etiam Alberico Gentili in Tractatu de Legationibus, in notis autem ad thesin præcedentem Exempla adducit de conjecturis ex quibus interpretatio petitur, & quidem quantum ad extensionem etiam illud Exod. XXI. v. 28. & 35 ubi sub nomine Bovis intelligi animãtia mansueta omnia asserit, respiciens forsan ad Expositionem Augustini quæst. 81. in Exodum qui vult à parte totum esse intelligendum, quicquid de pecoribus aliâs usui humano subditis infestum est hominibus, & leges aliorum extra Ecclesiam gentilium, quæ generatim Morti voluerunt obnoxia esse illa Animalia, quæ hominem percusserint ad Mortem; imò ad inaminata usque extenderunt, ut constat de Statua Theagenis, quæ cum quendam oppressisset dejecta fuit & Mari immersa.

Vox Bovis quid signet Exod. XXI. 28. & 35?

Ad

Ad Th. XVII.

Observatio.

Commodatum ad tempus interveniente Necessitate repeti potest intra illud.

Authór disputat de Commodato atque statuit qui rem ad dies aliquot commodavit, illum intra eos dies repetere posse, si ipse valde indigeat illa re, & proinde verba non ita esse premenda, & strictè accipienda. Verùm contrarium defendit Navarrus & quidem seqq. rationibus: quia (1) Commodans sua voluntate propriæ rei usum concessit, & suam fidem servare tenetur; hinc putat non posse in conscientiæ foro revocare commodatum, (2) quia quamvis Angelus & Sylvester putent posse commodatum ante tempus repeti cum damno commodatarii, si commodanti simile damnum impendeat: quia Commodans ex re sua sibi potius debeat providere quàm Commodatario, neque tali in casu commodatarius justè de commodante possit conqueri, vel quòd damnum ex illius beneficio deportârit, vel quòd fuerit deceptus, cum præter commodantis intentionem eveniat, neque quando commodavit intenderit sese obligare ad commodatum in tali casu & eventu non revocandum; tamen Navarrus rationem hanc expungit dicendo: quamvis Commodans antequam ex sua liberalitate

An Commodator intra constitutum tempus rē possit repetere.

Rationes obloquentes.

1.

2.

concederet Commodatario usum rei suæ, debuisset prospicere sibi potius ex ea re quàm alteri, non tamen post illum concessum; ideò quod comparatum sit jam alterius ad eum usum, imò in eum usum & Commodans teneatur servare illi fidem.
3. (3) Si quis alicui donet aliquid e. g. librum, pileum aut aliquid aliud, & postea contingat illius usum necessarium esse ipsi donanti, non tamen potest ille revocare donationem suam, E. neque revocabit commodatum, quia etiam in commodato alienatur usus rei. Verùm nihilominus pro Grotio videtur stare hîc quod Lopez, Angelus & Sylvester statuunt, & militare una atque altera ratio.

Rationes affirmantes

1. (1) quia Commodator non censetur talem eventum voluisse comprehendere; si enim de eo interrogatus fuisset antea, expresse negasset.
2. (2) quia si ei qui domum locavit, superveniat necessitas habitandi in illa sua propria domo, poterit inde expellere inquilinum & revocare proinde contractum onerosum locationis, non impediente detrimento inquilini; multò itaque magis tum in foro conscientiæ tum exteriori licebit revocare contractum merè gratuitum commodati, quando ex eo quod non revocetur, æquale aut gravius damnum antea inopinatum commodanti imminet.
3. (3) quia, si filii nascantur revocatur in totum donatio facta extraneo, idque propter voluntatem præsumtam donantis, quod scil. in tali casu non intenderit donare, multò magis ergò in commodato, ubi non transfertur domi-

dominium, fas erit revocare commodatum. Rationes autem adductæ non concludunt, non (1) quia quidem fidem suam servare quis tenetur, sed manente eodem rerum statu, atq; non mutare debet voluntatem nisi ex rationabili causa, ubi per accidens saltem contingit, ut vergat illa mutatio in alterius detrimentum, non intentione detrimenti alterius per se, sed intentione vitandi proprium detrimentum. (2) Ratio itidem non concludit. Nam quamvis putet Navarrus se ita respondere posse Angelo, non tamen sufficienter respondet; quia ad voluntatem hîc respiciendum, quæ se extendit etiam si aliquid comparatum jam alterius ad eum usum. (3) Denique argumentum non concludit: tum quia commodator retinet dominium rei, & consequenter jus ad repetendum usum; donans autem non retinet dominium, sed rem omninò à se abdicat. Hinc facilè perspicitur, minus jus habere donantem in rem à se abalienatam, quàm Commodatorem. In commodato enim dominium permanet apud commodantem, eique res illa debetur quoad usum. Quare cum præsumendum non sit voluisse eum ita commodare, ut si grave inopinatum detrimentum inde ipsi obveniret, non posset commodatum revocare, manifestum est non esse parem utriusque rationem. Neque fidem frangit, si commodatum revocat, nunquam enim intendit sese ad illud obligare; tum quia non censetur res aliqua donari sub hac tacita conditione, quod possit

Enervatur Obloquentium Rationum Prima.

Secunda.

Tertia.

repeti si donatori opus fuerit, in commodato autem illa tacita conditio locum habet; tùm quia si ponamus, tacitam aliquam conditionem in donationem, vel ex mente donantis vel ex dispositione juris intervenientem, etiam donatio non erit immutabilis, sed poterit revocari, adeoque & Commodantis & Donantis quantum ad hoc punctum ex eadem causa par quoque erit ratio.

CAPUT XVII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Maleficium hîc Author latè accipit.

Maleficiũ quid?

AUthor de Maleficio disserit & vocat illud culpam omnem sive in faciendo sive in non faciendo, pugnantem cum omni eo quod homines facere debent. At (1) maleficium accuratè & strictè loquendo in faciendo tantùm consistit, & per abusionem quandam vocabuli ad non facienda extenditur. (2) Maleficium non potest dicere culpam omnem, quia aliud est culpa, aliud maleficium; maleficium enim intensius quid dicit culpa, & ex proæresi profectum, cum culpa communiter sit citra proæresin. (3) Negligentia circa aliquam rem concreditam culpæ rationem habet, nondum tamen eo usque assur-

assurgit, ut maleficii nomine etiam veniat. Præmittimus autem futuræ tractationi optandum esse & melius expenderetur dictum Joh. Hofmeisteri in Luc. 19. *ô bone Zachae tu in multorum ore versaris & quasi populi facta es fabula. At quotusquisque est qui tua velit sequi vestigia? Omnes sumus Evangelici, sumus Christiani & nescio quid non, sed qui animum inducat, qua fraude cepit justè velle restituere, hic rarus auditur.*

Ad Th. II.

Observatio.

Vita hominis aliquâ ratione eidem subest, nec fama nobis naturâ competit.

IN hac thesi Author dicit natura homini competere Vitam non quidem ad perdendum sed ad custodiendum, nec non famam & honorem, & tandem ex sola aptitudine quòd jus minus propriè dicatur, & ab assignatrice Justitia spectetur, non oriri verum dominium. Sed (1) aut loquitur de vita absolutè considerata, aut in relatione ad bonum publicum. Si prius, certum est vitam esse naturâ nostram non ad perdendum, cum maximũ scelus sit αὐτοχειρία. Si posterius, sicut bonum minus & privatum debet cedere publico, etiam ad destructionem usque; ita vita nostra est tale quid, ut possimus illam perdere, partim pro amicis & fratribus, ut loquitur

Quomodo Vita sit homini naturâ suum.

repeti si donatori opus fuerit, in commodato autem illa tacita conditio locum habet; tum quia si ponamus, tacitam aliquam conditionem in donationem, vel ex mente donantis vel ex dispositione juris intervenientem, etiam donatio non erit immutabilis, sed poterit revocari, adeoque & Commodantis & Donantis quantum ad hoc punctum ex eadem causa par quoque erit ratio.

CAPUT XVII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Maleficium hîc Author latè accipit.

Maleficiũ quid?

AUthor de Maleficio disserit & vocat illud culpam omnem sive in faciendo sive in non faciendo, pugnantem cum omni eo quod homines facere debent. At (1) maleficium accuratè & strictè loquendo in faciendo tantùm consistit, & per abusionem quandam vocabuli ad non facienda extenditur. (2) Maleficium non potest dicere culpam omnem, quia aliud est culpa, aliud maleficium; maleficium enim intensius quid dicit culpa, & ex proæresi profectum, cum culpa communiter sit citra proæresin. (3) Negligentia circa aliquam rem concreditam culpæ rationem habet, nondum tamen eo usque assur-

assurgit, ut maleficii nomine etiam veniat. Præmittimus autem futuræ tractationi optandum esse & melius expenderetur dictum Joh. Hofmeisteri in Luc. 19. *ô bone Zachæe tu in multorum ore versaris & quasi populi facta es fabula. At quotusquisque est qui tua velit sequi vestigia? Omnes sumus Evangelici, sumus Christiani & nescio quid non, sed qui animum induat, quæ fraude cepit justè velle restituere, hic rarus auditur.*

Ad Th. II.

Observatio.

Vita hominis aliquâ ratione eidem subest, nec fama nobis naturâ competit.

IN hac thesi Author dicit natura homini competere Vitam non quidem ad perdendum sed ad custodiendum, nec non famam & honorem, & tandem ex sola aptitudine quòd jus minus propriè dicatur, & ab assignatrice Justitia spectetur, non oriri verum dominium. Sed (1) aut loquitur de vita ab solutè considerata, aut in relatione ad bonum publicum. Si prius, certum est vitam esse naturâ nostram non ad perdendum, cum maximũ scelus sit αὐτοχειρία. Si posterius, sicut bonum minus & privatum debet cedere publico, etiam ad destructionem usque; ita vita nostra est tale quid, ut possimus illam perdere, partim pro amicis & fratribus, ut loquitur

Quomodo Vita sit homini naturâ suum.

Johañes de quo ſupra, partim pro Religione, ut teſtatur Chriſtus Matth. 10. partim deniq; pro Republica & Patria, pro qua dulce & decorum mori. Eſt quidem homo vitæ ſuæ non ita Dominus ut rerum extra ſe, quas pro arbitrio conſumere aut negligere poteſt, interim cum vita ſit illi propria poſitis ponendis, etiam illam impendere poteſt modis recenſitis quibus ſi alii conſimiles addere velint, non repugnamus. (2) Fama & honor non competunt nobis natura; tum quia fama & honor exiſtit interveniente aliquo, quod exiſtimationem cauſatur in mentibus aliorum; tum quia proximum fundamentum veri honoris virtus eſt, quam non habemus à natura, ſed informatione & aſſuefactione; tum quia illa quæ à natura ſunt nobis conceſſa, non in alterius poteſtate ſunt ſita; honor autem & fama ſita ſunt in poteſtate honorantis. (3) Quod concernit, Author minus dextrè juſtitiæ aſſignatrici, ut ille vocat, ſive diſtributivæ, ut loquuntur Philoſophi, aſſignat Jus quod ex aptitudine, quæ quoque fuit ex quorundam judicio ſententia Weſenbecii. Nam conductio e. g. militum & officialium in Republica qui rectiſſimè fungi poſſunt officio ſuo, non eſt actus juſtitiæ diſtributivæ, præprimis ſi attendatur ad ſalaria & ſtipendia, utpote quæ ipſis conſtituuntur juxta juſtitiam commutativam.

Fama & Honor non ſunt homini naturaliter ſuum.

Ius ex ſola aptitudine à juſtitia commutativa ſpectandum eſt.

Ad

Ad Th. III.

Observatio.

Distinctæ formantur Conclusiones à Moralium Doctoribus de Electione digni & Restitutione damni in hoc negotio.

Author disputat de aptitudine illa, & dicit Magistratum Reipublicæ teneri ad eligendum eum qui dignus sit, & si non faciat, resarcire teneri damnum, quod ex talis electione accidat Reipublicæ. Adjicit de Cive exemplum, & tandem etiam de eo qui impeditur ne Legatum accipiat. Totum autem negotium tribus conclusionibus potest confici ex Moralistis. (1) Si is qui petit nullo modo est dignus sive idoneus officio vel beneficio; tum impediens non tenetur restituere ei pro illo incommodo, etiamsi hoc fecerit vi vel fraude. Ratio est, quia tunc nullum jus habebit in libera voluntate collatoris positum, poterat enim non ei conferre. Tenetur tamen talis ad famæ restitutionem & peccat. (2) Si quis dignus & idoneus, & nullam spem habeat in se fore conferendum officium, etsi vi & fraude nitatur aliquis talem impedire, non tenetur ad restitutionem. Si autem erat dignus & spem habebat, sed eam aliquis impedivit, ut conferretur digniori vel aptiori, putant quidam teneri ad restitutionem, quanti illa spes ipsi valebat.

Qui Eligens indignum teneatur.

lebat. Prius probatur, quia talis impedientis conatus est inefficax, cum ex eo nullum reipsa damnum obvenerit impedito; nam æquè illi collatum non fuisset, etsi impediens non intervenisset. Alterum autem non ita certum est; nam in tali casu videtur talis impediens teneri ad restitutionem famæ: ratio est, quia officia & beneficia secundum rectam rationem, & Reipublicæ vel etiam Ecclesiæ intentionem debent conferri dignioribus, & contra rationem est, conferre illa digno relicto digniore, quando collatio est libera: imò dignissimus hîc adhibendus est, idque ideò, quia in tali casu non persona privata est respicienda, sed Respublica & bonum publicum præferendum privato. (3) Si iniquè aliquis impediat dignum, ut detur indigno officium vel beneficium, tunc talis non solùm tenetur digno, sed etiam Ecclesiæ vel Reipublicæ quæ inde damnum patitur, & quidem juxta damni æstimationem judicio Prudentum faciendam: ratio est quia talis impediens est causa damni tum respectu digni, tum respectu Ecclesiæ & Reipublicæ, & pari ratione tenetur aliquis Reipublicæ vel Politicæ vel Ecclesiasticæ, si dignior quærebatur, atque vi vel fraude ille impedivit ne id fieret, quia Respublica jus habet quærendi optimos, quod jus iniquè ita impeditur; sicut, si quis optimum operarium quærens per te impediretur & deciperetur, ut acciperet minus idoneum, huic enim sanè teneberis juxta damni æstimationem.

Ad Th. IV.

Observatio.

Damnum etiam ad fructus extenditur.

Disputat de Restitutione damni dati non non in re tantùm sed & in fructibus, qui propriè rei fructus sunt. De quo ita censent Moralistæ, ut quidam statuant, si quis furatus sit modium tritici, qui tempore furti valebat 3. aureos, sed ante restitutionem excreverit ad quinque, deinde sensim remiserit ad tres teneri talem ad quinque, quod ipsum Gabriel & Navarrus assumunt. Ratio ipsorum est, quia quicquid incrementi accessit est Domini, hinc aliquem illud totũ teneri Domino reddere, qua obligatione non sit liberatus, nõ enim per solutionem, nec per remissionem nec per donationem. Distinctione tamen subveniunt Medina & Covarruvias atque asserunt si res effecta sit melior vel majoris pretii apud furem, & adhuc extet, totam esse Domino reddendam, etiam cum illo incremento, & ratio est, quia illa res semper mansit in Dominio prioris Domini. Nec obstat quod apud Dominum non fuisset facta melior, vel forte periisset, quia hoc ipso quo extat Domini est, unde ratione rei acceptæ & extantis debet talis restituere. (2) Si res permanserit in eodem statu, sufficit eam uti est restituere, lucrum autem cessans & damnum emergens ex detentione Domino pen-

Damnum & ad fructus pertinere.

ſandum eſt,& denique (3) ſi res effecta ſit deterior vel minoris pretii quàm erat antea, ſed idem eventurum erat apud Dominum, qui eam usque ad hoc tempus erat ſervaturus, ſatis eſt eam reddere uti modo eſt, ut ſi pretium frumenti rurſus decreſcat. Ad argumentum autem Navarri reſpondetur furem ſolvi obligatione reſarciendi illius incrementi ex hoc, quod non amplius extet, & ſimili modo apud Dominum erat deſiturum, in hoc enim caſu tenetur ſolum ad incrementum ratione rei acceptæ, non autem ratione damni illati, quia non cenſetur Domino damnum illatum eſſe ex omiſſione reſtitutionis, quando res ſimili ratione apud Dominum deterior futura, aut incrementum nullius utilitatis Domino futurum.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Qui tenetur ex Charitate tenetur etiam ex Juſtitia certâ ratione.

Quod debetur ex regula charitatis) itidem ex Juſtitiâ.

AUthor oſtendit quommodo teneatur ille qui factum reticet, quod notum facere debebat. Et concludit, ſi debeat ex charitatis norma, peccaturum quidem omittendo, non tamen ad reparationem teneri. Putat itaque aliquem teneri vel ex juſtitia, vel ex charitate ad aliquid. Secutus eſt Grotius hîc Leſſium qui poſtquam expoſuiſſet quomodo quis cenſeatur cauſa damni negativè &

tres

tres Modos assignasset nempe Omissionem Clamoris, Opis & Manifestationis, concludit neminem ratione damni non impediti teneri ad Restitutionem, nisi obligatus fuerit ad hoc ex officio. hâc ratione motus, quia qui nō obligatur ad impediendum ex officio, solum obligetur ex Charitate: violatio autem obligationis ex charitatis Lege nascentis non inducat necessitatem sanciendi damni, cum id proprium sit vinculi Justitiæ. Verùm hæc sententia non est vera. Nam qui tenetur ex charitate, ille tenetur quoque ex justitia, idque ideo, quia (1) ut Charitas respicit proximum & est ad alterum, ita quoque justitia & vicissim. (2) quia sicut Justitia sese diffundit per omnia præcepta secundæ Tabulæ, ita quoq; Charitas, ut consequenter qui peccant contra unum nempe justitiam, peccet quoq; contra alterum, nempe Charitatem, denique (3) quia & Justitia & Charitas eodem gaudent fundamento, principio & basi, nempe suum cuiq; tribuendum esse: aliud autem est quid in foro exteriori sit consuetum, de quo non disputatur. Refellitur contraria.

Ad Th. X.

OBSERVATIO.

Tenentur tum demum concurrentes ad restitutionem si causa damni fuerint.

Laudat Author Medinam, qui Author cum non sit in omniū manibus & prolixè

hîc disputet, illius discursû subjicere visum fuit commodum. *Videamus nunc* scribit: *an præfata restituendi obligatio, soli furi, qui alienum injustè accepit, conveniat, an etiam aliis, qui furti verbo, aut opere causâ fuêre, quos suprà diximus his versibus contineri:*

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans,
Currere cum fure faciunt, furtiq; reatum.

De quibus suprà etiam exempla posuimus. Inter hos autem, qui cum fure dicuntur currere, est differentia. Nam quidam currunt positivè, verbo scilicet, aut opere furi cooperantes, quales sunt, qui in sex primis dictionibus continentur. Alii verò cum fure currunt negativè, quales qui per tres ultimas dictiones præfati versus significantur. Et iterum ex his, qui positivè cum fure currunt, quidam sunt, qui cum eo participant in actu furandi, quidam qui in re furtiva, quidam verò qui in actu simul, & in re. De quibus omnibus quæri solet, an teneantur, sicut ipse fur, ad restitutionem, & an teneantur, sicut ipse fur, ad restitutionem, & an teneantur in solidum; & uno eorum satisfaciente, an reliqui eidem teneantur: & si læsus alteri eorum debitum remittat, an cæteri eo ipso sint à debito liberi. De quibus omnibus est breviter inquirendum. Primo, de participantibus in actu positivè, an teneantur, quæritur. Et est communis Doctorum sententia, quòd sic, quando talis participatio est causa sine qua non ipsius furti; alio-

ti ; alioqui si est impertinens ad furti commissionem, non inde nascitur in concurrente obligatio restituendi. Utrunque apparet. Primum ex cap. fin. de injuriis & damno dato. ubi dicitur : Si culpa tua damnm datum est, jure satisfacere oportet. Similiter ibidem : Qui causam damni dat, damnum dedisse videtur. Igitur qui causam verbo, aut opere dat, ut furtum committatur, tenebitur restituere, sicut & ipse fur. Et Exo. 22. Si egressus ignis invenerit spicas, reddet damnum, qui ignem succenderit. Secundum etiam patet, quia qui nec manualiter, nec causaliter aliena accipit, seu detinet, non tenetur restituere, quod certum esse suppono. Sed contra occurrit ratio, quia impertinens esse videtur, quòd præfata participatio sit causa sine qua non, cum stet aliquem furi realiter cooperari ipsum opere juvando, & tunc non teneri: & econtrà stat, aliquem non fuisse causam, & tamen teneri. Assumptum patet ; si fur paratus est multa pretiosa alicujus furari ; ego autem adhortatione mea, seu precibus meis ipsum moveo, ut illa dimittat, & aliam rem capiat, quæ minoris est valoris, quod ut faciat, illi opem præbeo, & illum juvo, rem illam secum in domum furis portando. In hoc casu, verbo, & opere cooperor ad furtum illud, & tamen non teneor. Nam ego in casu non solùm non damnifico spoliatum, sed potiùs rem ejus utiliter ago, cùm alioqui rebus aliis pluribus & pretiosioribus fuisset spoliatus. Præterea si ego consilium alicui do, ut rem suam pro tanto pretio

vendat,

vendat, credens hoc ipsi venditori convenire, & ita ad consilium meum rem illam vendit, in quo tamen realiter manet defraudatus; ego non teneor illi defraudato, ex quo consilium, quod dedi, fraudulentum non fuit, modò, juxta regulam juris, ex consilio, nisi fraudulentum fuerit, non nascitur obligatio, de qua in lib. 6. Et tamen in casu, verbo causaliter cooperor ad præfatam defraudationem. Præterea idem patet casu quo quis sit determinatus vestem alterius rapere, ego autem in ejus comitatu pergo animo impediendi eum, ne vestem alterius rapiat; alter verò qui per se præfato raptori, si solus iret, sufficeret resistere, videns tamen me raptorem comitari, relicta veste fugit, timens ne à nobis euntibus occidatur, jam in casu, ego meo comitatu sum causa, ut ille alter maneat veste spoliatus, qualiter si ego non irem, non maneret, & tamen non sum obligatus ad vestis restitutionem, ex quo ego in culpa non fui, sed potiùs ibam, ut ipsum spoliatum à damno defenderem. Similis casus poni solet de Bellatoribus, qui spolia adversariorum fugientium accipiunt, qui tamen non fugerent nisi quia viderunt multos alios cum bellatoribus ire, cùm tamen illi alii non animo bellandi, sed potius bellum impediendi ibant. Tales fuerunt causa positiva præfatæ spoliationis, & tamen non tenentur restituere. Ex quibus, & aliis similibus apparet, non esse ad restituendum obligatum omnem, qui verbo, aut opere positivè cum fure concurrit. Quod autem teneatur quis, etiamsi verbo, aut opere per-

perpetrati furti, seu illati damni causa sine qua non fuerit, apparet in casu, quo post damnum illatum, aut furtum commissum dominus furis, aut superior eo ratum habet, quod factum esse cognoverit: nam secundum jura, ratihabitio retrotrahitur, & mandato comparatur, & tamen talis ratihabitio non est causa delicti perpetrati, ut constat. Deinde idem patet casu, quo in capitulo tractatur aliquid in damnum alicujus, & omnes qui sunt in capitulo unanimiter sua praestant suffragia, ut id, de quo tractant, exequutioni mandetur (quod tamen ut suppono cedat in damnum tertii) unusquisque eorum tenetur, & tamen hi, qui posteriori loco suffragia praestant, non sunt causa sine qua non, illius facti, ex quo ipsis oppositum defendentibus non minus res exequutioni mandaretur, cum jam fuerit à majori parte capituli determinatum illud, de quo agitur esse complendum. Tertiò idem apparet, si Petrus erat determinatus aliquid rapere etiamsi meus Assensus non accederet & tamen ego illi assensum praebeo, seu consulo, exhortor, aut jubeo, ut ita faciat; unde ille animum suum amplius firmat, & ob meum consilium, quod proposuerat, exequitur. Jam ego teneor restituere, ex quo fur ille ex meo assensu, seu consilio motus fuit ad furtum committendum; & tamen meum consilium, seu exhortatio, seu jussio non fuit causa sine qua non, imò & me non consulente, nec exhortante, non minùs ille furtum erat commissurus. Hoc idem apparet in casu, quo Ioannes, & ego simul, vel successivè ju-

vè jubemus, aut consulimus Petro, ut certum furtum committat, aut certum damnum alicui inferat, & Petrus ad utriusque mandatum, seu consilium sufficienter se ad damnum illud inferendum determinasset. Iam ex quo utriusque mandato fuit motus ad damnum illud inferendum, uterque, Ioannes scilicet & ego, ad satisfaciendum tenemur, cùm non sit major, de uno, quàm de altero ratio; & tamen ego meo mandato aut consilio non fui causa sine qua non, præfati damni, quia me non mandante, nec consulente, ad solum mandatum Ioannis fuisset præfatum furtum admissum, ut in casu pono. Respondetur, cùm certum sit realem, seu manualem rei alienæ acceptionem, similiter & causalem, obligationem satisfaciendi, aut restituendi inducere, consequens est, eum qui furi verbo, aut opere causaliter cooperatur, teneri ad restitutionem etiamsi non sit causa sine qua non, modò causa sit furti, seu illati damni. Id patet de his, qui re ipsa æqualiter cooperantur ad furtum committendum, vel aliud damnum inferendum, unusquisque tenetur de damno, etiamsi uno eorum non concurrente, cæteri idem damnum intulissent. Inde unus fur non relevatur per hoc, quòd eo quiescente idem furtum fuisset per alium perpetratum. Nec unus usurarius à culpa, & restitutione relevatur per hoc, quòd eo non mutuante ad usuram, eadem usura per alium mercatorem fuisset commissa. Nec unus homicida per hoc, quòd idem homicidium fuisset ab alio committendum; & si

duo simul ignem alterius domui apponunt, alter à satisfactione non relevatur per hoc, quòd per ignem ab altero appositum, non fuisset domus combusta. Et ita in similibus. Hujus ratio est clara, quia esto hujusmodi damnificatores non sint causa sine qua non, illati damni, sunt tamen causa, eò quòd per eorum actionem sit præfata damnificatio. Ita similiter dicendum est de his, qui causaliter damnificant mandato, consilio, assensu, aliove modo, etiamsi causa sine qua non, non sint. Si objicias, causa esse non possunt, nisi sint sine qua non, juxta vulgatam causæ descriptionem, qua dicitur, Causa *est, qua posita, ponitur effectus; & qua non posita, non poneretur effectus. Igitur si absque horum cooperatione non minùs fuisset idem furtum perpetratum, aut damnum illatum, quàm ipsis cooperantibus, non possunt verè dici causa hujusmodi damni. Respondetur, illam descriptionem non omni causæ competere, ut patet, si duo ignes simul eidem stuppæ applicentur, uterque erit causa combustionis stuppæ, cùm tamen neuter sit causa sine qua non, quia quocunque eorum semoto, ab altero fuisset combusta. Similiter in causis finalibus idem patet in eo, qui ad Ecclesiam vadit, tum ut divina audiat, tum etiam ut distributiones lucretur; ita ut propter quemcunque ex his finibus iret, altero secluso. De quibus constat, quòd uterque est causa illius motus, & tamen quocunque eorum secluso, non minùs motus ille poneretur. Itaque illa descriptio competit causæ præcisæ, non tamen*

universaliter competit causæ sufficienti, cùm stet, dare plures causas ejusdem effectus, quarum qualibet sine altera ad effectum illum sufficeret; licet non stet, dare plures causas præcisas, ut de se satis constat. Habet etiam præfata descriptio alias limitationes, quas ex consulto prætereo. Erit igitur alia magis propria causæ præscriptio, quam Aristoteles 2. Physi. tradit, dicens: Causa est, unde est motus, vel à qua est motus. Et facit magis ad propositum præsens de his, scilicet, qui verbo cooperantur, ut quis furtum committat, seu damnum aliud inferat. Si quis de se, vel de consilio, seu mandato alterius paratus erat furtum committere, & ante rem patratam accedit, seu supervenit consilium meum, seu mandatum, ex quo etiam ille movetur ad exequendum quod decreverat, non dubium, me causam esse talis exequutionis, licet non sim causa sine qua non. Et ita in aliis exemplis suprà positis idem videre licet. Ex his patet, quid ad argumenta suprà facta dicendum sit, quorum tria prima probare intendunt, non teneri ad restitutionem eum, qui causaliter cooperatur ad furtum, seu aliud damnum inferendum; etiamsi sit causa sine qua non. Quod concedendum est, quando causa non est ex parte ejus injustè data, nec poterit læsus esse contra eum rationabiliter invitus, ut in casu primi argumenti, in quo is, qui cooperatur ad furtum, etiam opere ipso furem juvando, nec in culpa est, nec tenetur ad restitutionem; cùm tamen fur ipse culpæ, & restitutioni sit obno-

obnoxius. Ratio inter eos discriminis est aperta, quia fur injustè rem alienam capit, eam sibi sine domini consensu volens usurpare; cooperator verò non illo animo, sed animo majora damna vitandi auxilium præstat; id ò læsus contra primum est rationabiliter invitus, & non contra secundum. Ad secundum, in quo de consilio dato tangitur, dicendum breviter. Vel consilium datum est in delicto, vel in contractu. Si in delicto, vel ergo is cui consulitur, erat illud delictum alioqui commissurus, vel non: & dicunt multi, quòd si alioqui erat illud delictum committere paratus, non teneatur is, qui consilium dedit. Verùm hæc Responsio procedit secundum eos qui tenent, currentes cum fure non teneri de damno, nisi quando sunt causa sine qua non, illius damni. Quod dictum est esse falsum; idcò aliter de consilio dato in delicto distinguatur: quia vel consilium est causa delicti, & tunc tenetur consulens sicut & agens. secùs aliàs. Loquor in foro conscientiæ. nam in foro judiciali ex solo consilio sine ope non tenetur, saltem secundùm leges, vt apertè habetur Instit. de oblig quæ ex delict. nasc. § certè qui nullam opem &c. Dicetur autem esse causa, quando ob consilium ipsum movetur agens ad furandum, vel damnum aliud inferendum: secùs quando agens nil de consilio curat, sed ob aliam causam ad agendum movetur. Sed hoc sciri non potest, nisi cognito animo ipsius agentis. Et interim cùm animus agentis ignoratur, ego non obligarem consulentem ad restituendum, sub pœna

peccati mortalis, modò paratus sit restituere, quando sciverit se causam furto dedisse. Si autem consilium non datum est in delicto, videtur distinguendum: sunt enim multiplices, qui consilium præstant. Quidam, quibus ex officio, seu ratione eminentiæ, aut stipendii incumbit aliis consulere, quales sunt Advocati, Theologi, quibus fides solet aut debet adhiberi; confessores, docti, medici aliique hujusmodi: & tales in consulendo tenentur priùs dare operam, quatenùs rectè, & salubriter consulant, alioqui si damnum inde alicui subsequatur, illis imputabitur, sive ipsi se ad consulendum intromittant, sive exacti priùs. Alii sunt, qui consilia præstant, non tales, quales dixi, ut idiotæ, aut mulieres inexpertæ; & in his refert, quòd consilium præbeant antè vel postquàm fuerit ab eis postulatum: nam si se ad consulendum ingerant, & consulendo noceant, illis venit damnum imputandum, qui ex imperitia nocivum præbuerunt consilium, & officium alienum usurpaverunt. Nec in tali casu relevantur per bonam fidem, quæ, ubi culpa, vel imperitia, vel negligentia imputabilis adest, non excusat damnificantem: juxta cap. Si culpa tua tua, vel imperitia, vel negligentia damnum datum est &c. de injur. & dam. dat. Si autem hujusmodi personæ non se ad consulendum ingerant, antequàm ab illis petatur consilium, tunc per bonam fidem potuerunt excusari, & damnum petentibus imputabitur, qui cùm haberent viros expertes, aut doctos, à quibus de veritate, quam quærunt, possint

sint informari, imperitorum quærunt consilium. Secùs si fraudulenter, seu cum dolo datum sit. Itaque illi quibus incumbit ex officio, vel ratione eminentiæ, seu experientiæ aut ratione stipendii pro consulendo suscepti,& etiam illi, qui se ad consulendum ingerunt, si scienter, vel ignoranter, ignorantia crassa, debita diligentia ad rectè consulendum non præmissa, prout qualitas negotii postulaverit, consilia nociva præstant, tenentur de damno. Non sic imperiti, & idiotæ ad aliorum instantiam consilia dantes: nam tales faciliùs per ignorantiam excusantur. Quæ enim in aliis est vincibilis, in his solet invincibilis esse. Sed obiter objiciet aliquis, impertinens esse consilium cum dolo, aut sine dolo dari ad obligationem satisfaciendi: nam hujusmodi obligatio non ex dolo nascitur, sed ex causali, aut reali damnificatione; modò autem non minus damnificat, qui sine dolo consulit, quàm qui cum dolo. Deinde videtur impertinens, quod consilium nocivum detur antè, vel postquàm petatur, cùm non minus sit causaliter damnificativum datum post, quàm antè. Respondetur, restituendi obligatio non ex nuda damnificatione nascitur; sed ex injusta & culpabili, qualis est, quæ per consilium fraudulentum evenit: nam tunc læsus rationabiliter est contra consulentem invitus; non sic quando cum bona fide datum est, maximè si priùs sit postulatum. Ad tertium de his, qui damnificatores comitantur animo impediendi damnum, cùm tamen inde damnum evenire contingat: Respon-

detur, in casu illo communiter distingui solet. Quia vel hujusmodi comitantes suum animum damnificato intimârunt, seu intimari fecerunt, & tunc non illis imputabitur damnum, sed læsis, qui timiditate fugerunt, quibus præfatus comitatus fugiendi causa non fuit, cùm esset illis intimatum, comitantes non nisi in eorum favorem alios comitari: Vel isti læsi animum comitantium præfatorum ignorarunt: atque tunc justè poterant præsumere non pro se, sed contra se adversarios comitari, & tunc tenebuntur de damno; quia quamvis eorum animus esset, rem damnificatorum utiliter agere, non tamen id prudenter & utiliter egerunt tacentes. Quemadmodùm si quis verbis æquivocis alteri mandat, seu consulit, ut pecunias mutuet ei, quem scit inidoneum esse ad eas reddendum, cùm sciat illum fugitivum esse, non significans, quo animo id mandet, aut consulat, cùm ejus animus sit in oppositum, certum est mandantem teneri. Et ita hæc & alia hujusmodi exempla nil infirmant, quod dictum, scilicet eum, qui causaliter injustè alterum damnificat, teneri, si ut & ipse damnificator tenetur, secùs si causaliter damnificat, sed non injustè. Ad Quartum, in quo de ratihabitione tangebatur, dicendum, quòd per solam ratihabitionem non contrahitur obligatio restituendi in foro conscientiæ; nisi ipsa ratihabitio causa sit alienum detinendi, aut pro damno illato non satisfaciendi. Ratio est clara, quia aliàs per solam ratihabitionem nec realiter, nec causaliter damnificatur proxi-

mus,

mus. Quia tamen is, qui probibere debuerat ne nomine suo delictum perpetraretur, ipsumque perpetratum punire, approbavit potius, & ratum habuit, dignus est qui puniatur, ac si ejus mandato fuisset perpetratum delictum. Ad quintum, de his qui in Capitulo ultimo loco sua vota præstant, dicendum, quòd non obstante, quòd à majori parte Capituli sit jam per vota decretum, quid in casu sit agendum, & ex consequenti, qui ultimò sua vota conferunt, cum antiquioribus convenientes, non sint causa sine qua non, damni inde eventuri; sunt tamen causa sicut reliqui, ex quo de eorum voluntate, & suffragio seu voto, eorumq; nomine id quod decretum est, exequutioni mandatur, ex quo ipsi cum reliquis facultatem ad rei exequutionem conferunt. Secùs si de votis hujusmodi, quæ postremò dantur, nil alii curent, qui priùs vota sua dederant: nec etiam decreti exequutor curet, nisi de priorum votis: nam tunc posteriorum vota nullo modo essent causa damni præfati. Et ita videtur limitandum, quod in hoc casu ait Cajetanus in Summula. Et est casus, qui frequenter in communitatibus occurrit; uti similis inter consiliarios Regis aliquando dicitur accidisse, cùm in certa lite plures eorum ad eam determinandam congregati, sententiam injustam (ut postmodùm apparuit) tulissent: & quidam, qui similiter à consiliis erat, post sententiam latam supervenisset, & quam latam reperit, approbavit, cui cum reliquis subscripsit: de quorum omni consensu exequutioni tradita est. Qua-

rebatur, an ille superveniens esset restitutioni obnoxius. In cujus favorem dicebatur, quod ait Cajetanus, scilicet, rē jā fuisse irrevocabiliter sententiatam, quàm ipse mutare minimè valebat, quodq; non minùs fuisset injustitia illud agēdo, etiam si ipse non subscripsisset &c. Judicio tamen meo, quamvis illa non fuerit sine qua non præfata injustitia, fuit tamen causa cum cæteris, ut exequutioni traderetur, quod sufficit, secundùm dicta, ut sit cum cæteris obligatus. Pro quo facit Innocentius de his, quæ fiunt à majo. part. Capit. quòd existens in Capitulo nisi contradicat, si ibi aliqua malè agerentur, habetur pro consentiente, quoad peccatum, & pœnam: à fortiori igitur si actu votum suum his, qui malè agunt, præstat. Ad sextum, & postremum dicendum quod probat nostrum principale intentum, scilicet, non esse necessarium cooperantem seu concausantem esse causam sine qua non furti, vel damni illati, sed quòd satis est, esse causam uti in casu est, ad hoc, quòd restitutioni sit obnoxius. Est itaque resolutio, quòd qui cum fure currit ad injustam rei alienæ acceptionem, est videndum, an per se operetur cum fure, manum scilicet applicando, an solo verbo, puta mandato, consilio, consensu, &c. & quocunque modo concurrat, est videndum, quo animo concurrat, an scilicet rem propriam, vel furis curet, an ut rem læsi utiliter agat; & si rem læsi utiliter agere intendit, & id prudenter & utiliter agit, non tenetur, sive sit causa sine qua non, sive nuda causa ipsius furti. Si autem concurrit,

currit, ut rem rem propriam, vel furis agat, tenetur sicut fur, sive sit causa sine qua non, sive nuda causa. Si autem nullo modo est causa, nec nuda, nec sine qua non, quocunque animo concurrere intendat, non tenetur. Si quaeras, quando dicetur esse causa nuda, seu simplex? Respondetur, quòd quando mandato, vel consilio, vel consensu, aliôve modo movet animum exequentis, movet in quantum, vel novam voluntatem furandi in eo causando, vel veterem firmando, seu augendo: ita ut ipse fur inde ad furandum moveatur, etiamsi alioqui ob aliam causam esset furaturus.

Ad Th. XI.

Observatio.

Primo loco ad restitutionem tenetur Patrator facinoris.

Disputat Author ex thesi antecedenti qui primo loco teneantur, si causa fuerint damni. Et dicit primò loco teneri illos qui Imperio impulerint, dein patratorem facinoris, & post eum cæteros. Verùm hîc in utrãq; partem disputatur. Nam (1) videtur Grotii sententia non esse recipienda, adeoque ille qui Imperio aliquem impulit primo loco teneri ad restitutionem, quia (1) ille cujus nomine aliquid fit, est causa principalis, quæ instar finis & efficientis moralis movet cæteros, E. tenetur ante cæteras causas. (2) quia quod Imperio aut alio modo aliquem impulit, primum motum & impulsum censetur de-

An qui Imperio aliquem impulerunt ad factum primo loco teneantur. Statur contra Grotiũ.

1.

2.

dixisse, & consequenter causa prima esse, in quâ totum opus refundatur. (3) Quia qui commodi vel honoris vel oblectamenti sui causa vult fieri maleficium, implicitè hoc ipso censetur in se totum onus restitutionis suscipere; par enim non est, ut onus & obligationem maleficii in alios rejiciat, qui sua causa id fieri postulat, ut e. gr. si quis roget quem, ut interficiat inimicum, videtur ille totum onus restitutionis in se suscipere. Verùm huic Grotii sententiæ non possumus subscribere, utut hisce rationibus fulciatur à Moralistis. Arbitramur itaque primo loco teneri ad restitutionem Patratorem. Primum argumentum non concludit, quia quamvis nomine Principalis facinus aliquod patratum sit vel damnum datum, adeoque causa principalis talis censeatur quantum ad rationem impulsus, tamen patrator facinoris causa principalis est, quantum ad ipsum damnum immediatè datum, & influit duplici modo, tum moraliter tum physicè, volendo exempli gratia & damnum dando, cum ille qui mandat aut imperat saltem moraliter influat. Ad (2) respondetur non respici in tali casu ad primum impulsum, qui remotè se habet, sed ad proximam causalitatem, quæ attingit ipsum damnum immediatè, & ut aliàs ad causam proximam respicitur in agendo, ita & hîc, præprimis, quia talis potuit declinare mandatum, novit enim illud ipsum esse vitiosum. Ad (3) denique respondetur, quamvis talis restitutionis onus in se suscipiat, non tamen exclu-

Rationibus allatis resistitur.

Prima.

Secunda.

Tertia.

excludit patratorem facinoris, imò demonstrari nequit talem semper restitutionis onus suscipere, præsertim si executor mercedem accipiat pro maleficio committendo; tunc enim proprio nomine fecisse, in se recepisse onus restitutionis censetur. quod annectit de obligatione singulorum in solidum, non videtur esse justum, quia non unusquisque est causa totius damni. affirmativa tamen militat, quod læsus justè possit contra unumquemque illorum agere ad totius damni restitutionem, & justè per leges unusquisque possit condemnari, quod non fieret nisi unusquisque in solidum teneretur, quapropter ut componatur controversia dicimus ex Medina pag 72. *In tantum aliquis tenetur de damno, quantum fuit damnum, quod ipse suo concursu causaliter injustè intulit. Unde sequitur, quod stat, plures cum fure concurrere, & unus teneatur in solidum, alter verò in nullo. Patet hoc, si primus fuit causa motiva, seu activa totius damni; maximè si eo non concurrente, nullum fuisset illatum damnum, talis tenetur in solidum. Econtra verò si secundus dedit furi præceptum, consilium, seu assensum, sed omninò impertinens ad damnum datum, cum non inde motus fuerit fur ad furtum committendum, quod non minus aliqui commisisset, talis in nullo tenetur ipsi læso. Stat etiam quod unus teneatur in solidum, alter verò in parte; ut si ad unius consilium omnes simul ad furandum concurrerunt,*

& cùm ad locum, ubi furtum est committendum, unusquisque certam partem rerum alienarum arripuit, jam ille, qui consilium dedit, tenetur in solidũ: alii verò ab eo inducti tenentur unusquisque pro parte, quam surripuit. Stat denique, quod teneantur in solidum, quando scilicet uno solo nolente alios comitari, cateri omnes à proposito desisterent. Tunc unusquisque suo comitatu est causa, quod omnes ad furandum eant, & ex consequenti unusquisq; etiamsi non nisi partem surripiant, tenetur in solidum, ex quo unusquisque totius damni causa fuisse in casu dignoscitur.

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO.

Tenetur homicida injustus solvere impensas factas in Medicos, & illis quos occisus ex officio alere debebat restitutionem.

AUthor exemplum ponit homicidæ injusti, & dicit talem teneri solvere impensas, si quæ factæ sunt in Medicos, & iis, quos occisus alere ex officio solebat, tantùm dare, quantum spes illa alimentorum valebat. (2) dicit, si quis jus habuerit occidendi, sed in charitatem peccaverit, ut qui fugere noluerit, non teneri. (3) vitæ in libero homine æstimationem non fieri, secus in servo,

qui

qui vendi potuerit. Quod (1) concernit, subsistit Author in solutione impensarum, quæ factæ sunt in Medicos, & iis, quos occisus alere ex officio solebat. Verùm ulterius videtur esse protendenda restitutio, non tantùm ad damna illa, quæ in fortunis, vel honore & fama fuere consecuta, sed etiam obligari talem homicidam præcisè de damno mortis corporalis, mutilationis, percussionis &c. Probatur enim hoc tum ex lege divina Exod. 21. ℣s. 22. ubi dicitur, *si rixati fuerint Viri, & percusserit quis mulierem prægnantem & abortivum fecerit, & ipsa supervixerit, subjacebit damno, quantum maritus expetierit, & arbitri judicaverint.* E. etiam pro vita prolis occisæ debet fieri restitutio pecuniæ, non tantùm impensæ solvendæ erunt, quas Author recenset. (2) ex recta ratione: indignum enim esset, quòd occidens bovem vel asinum alienum ultra peccatum commissum teneatur etiam ad restitutionem, qui verò occidit vel mutilavit hominem melioris sit conditionis, cum solùm debeat pœnitentiam agere, & ad nullam restitutionem obligetur. (3) quia qui amisit equum per injuriam ab alio occisum, debet ex justitia recuperare pretium, & tamen ideò non habet suum equum, E. qui amisit injustè membrum poterit ex justitia petere pecuniam, licet ideò non habeat suum membrum. Verùm opposita sententia est communis, adeoque obligatio restituendi in tali casu non obtinet, neque ultra hoc est protendenda: tum

Homicidam teneri ad restitutionē damni asseritur.

1.

2.

3.

In homicida obligationem nimium extendendā non esse.

tum quia in illo ipſo capite Exod. XXI. 18. & 19. diſertè habetur: *ſi rixati fuerint Viri & percuſſerit alter proximum ſuum, & ille mortuus non fuerit, ſed jacuerit in lectulo ſi ſurrexerit & ambulaverit foris ſuper baculum ſuum, innocens erit, qui percuſſit, ita tamen ut operas ejus & impenſas in Medicos reſtituat.* Ex quo patet, nullam fieri mentionem de reſtitutione pro vulnere, ſed pro ſolis operis & expenſis, adeoque ſaltem reſpectu talium erit obligatio reſtitutionis: nam aliàs non innocens diceretur talis percuſſor illa ſolùm reſtituendo, ſed teneretur etiam de damno illato ipſi membro vel vitæ; tum quia, ſi pro vita vel membro ablato reſtitutio facienda eſſet, non ceſſaret illa obligatio, etiamſi occiſor ad capitalem pœnam damnaretur, utpote quæ pro culpa non pro damno; ſicut, quia pro furto reſtituendum eſt etiam ſi fur patiatur mortis ſupplicium, adhuc tamen tenetur reſtituere, ſi poteſt, illis quos furto læſit; tum quia ſi eſſet obligatio compenſandi pecuniâ debitum vitæ ablatæ, non poſſet unquam determinari quantitas ex obligatione ſolvenda: cum enim vita pretioſior ſit omnibus pecuniis, nunquam tantùm ſolutum eſſet, ut adæquatè ſolutum eſſet debitum. Quapropter reſpondetur ad argumenta objecta (1) non concludere: tum quia illa reſtitutio non fuit judicialis ex ſententia, ſed ſaltem ad petitionem mariti; tum quia lex illa fuit pœnalis, ſecundum quam juſtè potuit imponi percuſſori aliqua mulcta in pœ-

Solvitur argumentum primum.

nam

nam homicidii casualis: non itaque hîc restitutio obtinuit sed pœna; tum quia restitutio illa non tam facta est propter injuriam Principali illatam sive infanti, quàm propter injuriam illatam parenti, quæ potuit pecunia compensari, in quantum jactura filii concepti damnum parenti intulit in bonis externis, circa spem quam habebat Pater de emolumento ex operis filiis, quemadmodùm, si servus domesticus ipsi fuisset occisus. Ad (2) respondetur, non procedere hîc comparationem ex excellentia objecti: tum quia, qui aliquem lædit in bonis spiritualibus, quæ nobiliora omnibus corporalibus, ad nullam restitutionem tenetur pro damno dato, utut injuria sit longè gravior, quàm si in corporalibus ipsum læsisset, pecunia sc. vel fama; e. g. si quis causa esset damnationis æternæ alterius: tum quia in tali casu gravior etiam injuria propter impossibilitatem restitutionis vel boni restituendi; tum quia quidem gravius peccat ille, qui in rebus spiritualibus nocet vel in ipso homine, quàm qui in bove, asino vel pecuniis; tamen minor obligatio oritur restituendi ob majorem irreparabilitatem illius excellentioris boni ablati. Ad (3) respondetur talem non habere equum suum quidem formaliter, habere tamen illum æquivalenter. nam pretio numerato potest comparare alium equum similem, non autem potest comparare membrum corporis ablatum quacunque etiam pecunia numerata. Hinc pecunia est ad bona fortunæ æquivalen-

Secundo.

Tertio.

lenter, non tamen ad membra corporis vel formaliter vel æquivalenter. Quod (2) concernit, certum eſt illum qui fugere poteſt, & non fugerit, graviter peccare; Hinc ſi aliquis poteſt ſe defendere, & poteſt fugere commodè, melius facit qui fugit, quàm qui defendit ſe, quia fugiendo non peccat, ſi elabendi ita ſpes ipſi ſit, non fugiendo autem ſed defendendo facilè excedere poteſt. Tutius autem id ſemper eſt in conſcientia, in quo quis non peccat, quàm in quo periculum eſt peccati. Quod (3) concernit, putat Author quidem vitæ in libero homine æſtimationem non fieri, quod etiam ex argumentis ſupra adductis conſtat, ſed quod de ſervo dicit, vitæ ſc. ſervi dari æſtimationem, quia Domino reſtituendum eſt, quantum ſervus occiſus valebat, hoc ipſum admitti non poteſt de jure naturæ: nam de jure naturæ ſervus non ita ſeſe habet, tanquam eſſet ſaltem inſtrumentum animatum familiæ, & æquivaleret inanimatis.

Ad Th. XV.

OBSERVATIO.

Adulter & adultera ad plura tenentur in reſtitutione, ut & vitians Virginem.

AUthor diſputat de adultero & adultera, in quantum illi teneantur ad reſtitutio-

num,

nem, nec non de virgine corrupta, ad quid ſcil. teneatur talis corrumpens. Quod ita que concernit adulterum & adulteram obligatio cenſetur, juxta Moraliſtas (1) in tali (adultero) eſſe quantum ad reſtitutionem pro damnis, quæ conjugi, vel aliis occaſione adulterii obvenerunt, inter quæ infamia & dedecus, quod accedit marito, quæ infamia reparari debet ex juſtitiæ obligatione, prout infamia vel dedecus, quæ ex injuſta detractione. (2) tenetur talis ad reſtitutionem pro expenſis quas maritus facit in alimentatione prolis. denique (3) ulterius progrediuntur & putant, obligationem eſſe reſtitutionis pro iis, quæ impeditur mater lucrari bonis communibus, dum prægnans ex adulterio fuerit, & dum prolem lactaverit & educaverit, & quæ tempore partus plus inſumſerit, quàm alioquin inſumtura foret. Cui tamen ſententiæ quidam contradicunt, qui intra terminos Authoris ſubſiſtunt. De virgine autem quæ imminuta vi vel fraude, dupliciter diſputari poteſt, aut ſi promiſſio intercefferit & eâ corporis uſuram impetrarit aliquis, aut ſi non intercesſit. Si enim non intercesſit, melior juxta illos erit conditio illius, qui talem imminuit. Conveniunt autem Moraliſtæ in hoc, quod defloratòr in conſcientia teneatur compenſare illa omnia damna vel ducendo illam in uxorem, vel augendo dotem, vel procurando ut æquè benè nubat. Interim tamen ſunt, qui obligationem ducendi & dotandi conjunctim accipi-

Adulter & Adultera ad Reſtitutionem tenentur.

Ad quam reſtitutionem obligetur vitians Virginem?

unt non disjunctim: quamvis communis ſententia ſit ad alterum ſolùm obligari, ſed tum demum ſi promiſſio non interceſſerit. Et quamvis opponi poſſit, ſi aliquis ducat in uxorem talem à ſe vitiatam, non tamen ſufficienter damnum compenſari, quia mortuo ipſo nihilominus reſtabit macula, & majori dote indigebit talis, ut alium maritum inveniat. Tamen reſpondetur tunc manſuram cum dote quam habuiſſet, ſi non fuiſſet defiorata, & cùm eâdem ferè habilitate ad ſecundas nuptias, quia prior nota ex defloratione orta per conſequens matrimonium cum eodem Viro ferè omninò fuit abolita. Advocemus Scripturam, quæ lucem hîc affundit. nam Exodi 22. v. 16 dicitur: *Si ſeduxerit quis Virginem nec dum deſponſatam, dormieritque cum ea, dotabit illam, & habebit eam Uxorem, ſi pater Virginis dare noluerit, reddet pecuniam juxta modum dotis, quam Virgines accipere conſueverunt.* Deut. 22. v 28. & 29. dicitur: *Si invenerit Vir puellam Virginem, quæ non habet Sponſum & apprehendens concubuerit cum illâ, & res ad judicium venerit, dabit, qui dormierit cum illâ patri puellæ quinquaginta ſiclos argenti, & habebit eam Uxorem, quia humiliavit illam, non poterit dimittere illam cunctis diebus vitæ ſuæ,* denique tertio dicitur laudato loco Deut. 22. v. 25. *Si in agro reperit Vir puellam, quæ deſponſata eſt, & apprehendens concubuerit cum eâ, ipſe morietur ſolus. Puella nihil patietur.* primus locus agit de tali caſu, ubi ex utraque parte conſen-

ſenſus interceſſit, & determinat ad quam reſtitutionem teneatur, qui dormivit cum aliqua, quam ſeduxit promiſſis, blanditiis, & forſan etiam obtentu ſponſaliorum & futurarum nuptiarum, nempe ad dotem & ductionem, quod ſcil. talis violator nihilominus pecuniam dare debeat Virgini vitiatæ non tamen ſemper æqualem, ſed tantam, quanta dos illius juxta ſtatum dignitatis imò etiam ducere, ſi puellæ pater conſentiret. Sunt qui putant tantum conſtrictum fuiſſe talem ſtupratorem ad pendendum 50 ſiclos dotis vice; ſed nihil de hoc in textu, & in alio caſu aliaque ſub ratione fuerunt requiſiti illi quinquaginta ſicli: ipſi etiam Ebræi annotant, quod ſtuprator talis ſive Virginem duceret, ſive non, pendere nihilominus debuerit Virgini, quicquid Judices conſtituerint reparando Virginis honori & compenſando damno vel corruptioni Virginitatis, ſive læſæ violatæque pudicitiæ. illuſtrari poteſt hic caſus ex Gen. 34. v. 11. alter agit de tali ubi vis intervenit, ita tamen ut conſenſus puellæ illam minuerit; cum ſcil. vim aliquis Virgini intulit non rapiendo illam (raptus enim capitale crimen erat) ſed oblatâ occaſione aut arreptâ eam vel invitam, vel non omninò reſiſtentem apprehendendo compreſſit: hujusmodi ſtuprator tenebatur ad quinquaginta ſiclos patri pro injuria, ſi Philoni fides ad dotem, tenebatur ad ductionem, & utut laboraret vel vitio corporis vel animi, nihilominus illam debebat ducere, nec poterat

terat unquam libello repudii dato ipſam dimittere, utut aliàs hoc toleraretur in hâc Republicâ. Tertius locus talem exhibet caſum ubi vis prævaluit & omnes partes complevit, in quo ſupplicium ultimum compreſſori decernitur, quod etiam lege fuit conſtitutum apud Ægyptios teſte Diodoro Siculo lib. 1. Bibliothecæ, qui docet *βιασαμένῳ γυναῖκα ἐλευθέραν προσέταξε ἀποκόπτεσθαι αἰδοῖα.*

Ad Th. XVI.

OBSERVATIO.

Qui Vectigalia legitima fraudant tenentur ad reſtitutionem.

An teneantur qui fraudant vectigalia Rationes oppugnantium, adferuntur.

AUthor agit de reſtitutione ad quam tenetur fur & raptor, & dicit in hanc claſſem referendos & illos qui legitima vectigalia defraudant. At ſunt Moraliſtæ, qui oppoſitum tenent, & putant tales non peccare mortaliter, nec teneri ad reſtitutionem, ita enim Baija, Navarrus, Angelus & alii: partim quia hæc vectigalia ordinariè imponuntur per ſtatutum, nullum continens verbum præceptivum, ſed tantùm verbum ſtatuimus vel ordinamus, ut quilibet ſolvat tale quidem ſub pœna cadendi in commiſſum, nec lex purè pœnalis obligat niſi ad pœnam, idque poſt ſententiam, tum quia leges civiles etiamſi verbo præceptivo utantur, non obligant ad pec-

ad peccatum mortale: præſertim quando apponunt pœnam in bonis temporalibus; videntur enim tunc ſatis habere illæ leges, ſi illa pœna iis, qui deprehenſi fuerint, irrogetur; tum quia leges & ſtatuta, quibus vetatur quis, ne aurum vel argentum vel ſimilem ſpeciem è regno efferat, ſub pœna commiſſi ſive amiſſionis rei non obligant ſub peccato, ſed tantum tribuunt Principi jus ad rem, ſi deprehenſi fuerint, Fiſco vindicandam. Quare idem dici poterit de ſtatutis vectigalium. Verùm hæc ſententia nimis laxat conſcientiam, tum quia aliud imperatur Rom. XIII. v. 6. & 7., tum quia ipſe Chriſtus Matth. 22. v. 21. vult reddi Cæſari quæ ſunt Cæſaris, ut conſequenter peccet mortaliter, qui contraveniat mandato Chriſti. Inter reddenda autem Cæſari maximè quoque computatur vectigal: tum quia Reſpublica ex lege juſtitiæ Principi debet ſtipendium adminiſtrationis juſtum, & ſubſidium neceſſarium ad conſervationem Reipublicæ. Quapropter reſpondetur ad objecta, falſum eſſe leges tributorum tantùm ordinare & ſtatuere ſub pœna cadendi in commiſſum, ſed etiam præcipiunt quid faciendum, & determinant juſtum ſtipendium Principi, vel ſubſidium ob onera publica ferenda neceſſarium. Ut itaque aliæ leges pretia rerum determinantes obligant in conſcientia, etiamſi non præceptivè ſint conceptæ, ita & hîc ſeſe res habebit. Ad (2) reſpondetur falſum eſſe leges civiles non obligare ſub peccato mortali,

Expungun tur.

quando apponunt pœnam in bonis temporalibus; præter enim istam pœnam quæ culpœ adæquatur, damnum quoq; accedit Principi, quod ex restitutionis beneficio tollit.

5. Ad (3) respondetur, falsum esse quod tales leges ne quis aurum & argentum efferat sub pœna commissi non obligent in conscientia sub peccato, cum contrarium habeatur disertè Rom. XIII. 5. tum quia non est consequens: pauci sunt qui sibi inde scrupulum faciunt, E. propter illorum imperitiam vel negligentiam cessat ratio obligandi sub peccato; tum quia dispar adhuc est ratio in auro & argento exportando, & in fraudatione vectigalis, quia Princeps quantum ad prius potest determinatè ponere statutum de non efferendo auro & argento sub pœna tantùm commissi, ita ut ulterius nolit progredi vi suæ potestatis.

CAPUT XVIII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO I.

Quamvis Jus Legationum dici possit Juris gentium, tamen profundior radix erit quærenda.

An legationis Ius in Iure gentium fundetur.

AUthor agit de Legationibus, atque refert illas ad Jus gentium, & in thesi 4. ulterius progreditur, & dicit hoc jus non ut Jus naturale ex certis rationibus certò oriri, sed

ſed ex voluntate Gentium modum accipere. Diſputant tamen hoc nonnulli ex eo 1. quia jus Gentium tale non datur, quod ex voluntate & conſenſu illarum pendeat, quale ſupponit Grotius; cum talis conſenſus & voluntas in hoc & conſimilibus punctis demonſtrari non poſſit. 2. quia ſi tale jus eſſet, non conſtans, perpetuum & immutabile eſſet, poſſent enim reſilire à tali voluntate gentes, poſſent mutare. 3. quia talis voluntas & conſenſus obligationem non inducit, nec omnes confibulat, niſi certis & immotis rationibus ſit ſuperſtructa. Negari tamen nequit jus illud vetuſtum eſſe, & ab ipſis Civitatis primordiis duci, obtinuiſſe apud quamplurimas gentes & Legatorum Nomen apud omnes nationes ſanctum ſemper fuiſſe teſte Cæſare lib. 3. de Bello gallico, geſtaſſe etiam illos in ſignum ſecuritatis ſagmina, ſive verbenas juxta Feſtum. ſed, quid de Jure gentium ſit ſentiendum ſupra indicavimus: quapropter non negamus obtinuiſſe apud ſi non omnes plærasque tamen; ſed ſi profundiores radices deſideres & cauſas, quæ gentes ad illam permoverunt inviolabilitatis indulgentiam erunt illæ tum Majeſtas, tum neceſſitas, tum utilitas. Majeſtas quidem, cum enim Legatus referat perſonam Principis ſive Regis, ſi Majeſtas eſt inviolabilis, ille quoque qui refert ipſam, & nomine illius agit erit ſanctus & inviolabilis; quemadmodum Rex ex vicariatu illo DEI cenſetur eſſe inviolabilis, & ſanctus, ita Legatus ex vicariatu Regis ſive

Argumenta adverſantia. 1. 2. 3.

Inviolabilitas Legatorum quibus fundamentis nitatur.

Principis mittentis. Patet hoc ipſum ex veteri formula Fecialium, quæ ita ſe habebat: Rex facisne tu Regium Nuncium Populi Romani Quiritium, vaſacomitesque meos? ReſponditRex: quod ſine fraude mea populi Romani Quiritium fiat facio. Neceſſitas, niſi enim obtineat illud ipſum jus, ſocietas gentium ſtare nequit. Denique utilitas, cum enim tutum non ſit ipſum Regem aut Principem, præprimis tempore belli, ſe conferre ad alium, ideoque utilitate publica introductum eſt Internunciorum medium.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Qui mittuntur ab illis, qui ſummi Imperii non ſunt compotes Legati accuratè loquendo non dicuntur.

AUthor (1) diſputat extra hos qui à Majeſtate mittuntur non gaudere jure gentium, ſed jure civili regi, (2) Reges qui bello ſolenni victi regnoque exuti ſunt, jus quoque legandi perdidiſſe, (3) interdum locum huic juri facere neceſſitatem in bellis civilibus. Verùm quod (1) concernit, Legati provinciales & municipales accuratè Legati non ſunt, non enim referunt illum, qui Majeſtatem habet. Hinc ex eo capite non jure gentium gaudent. Jus enim Legationis

An Iure communi Legatus municipalis vel provincialis gaudeat?

nis pendet ex Majestate. Unde etiam cum Nobiles Genuenses Stephanum, Mariam & Bartholomæum Camellinam misissent ad Philippum Hispaniarum Regẽ Talicarnanes, qui contrariæ fuit factionis in Republica Genuensi intercessit & dixit: *Homines privatos Oratores mittere non posse.* Quod (2) spectat, non videtur jus legandi perditum esse, utut Rex solenni bello victus, & regno exutus sit. Nam 1. potest penes Regem adhucdum esse spes recuperandi regnum, tributis placandi victorem, & redeundi ad suos. In quo casu ut Majestate nondum videtur exutus omni, ita nec jure legationis, 2. potest talis Rex devictus adhucdum colligere copias & auxilia petere ab extraneis, aut etiam quibusdam qui ad ipsum tempore turbato confugerunt. 3. Sicut Dominus potest esse sine territorio Rex & Princeps, & nihilominus regium axioma adhucdum habere, ita quoque potest gaudere adhucdum jure Legatos mittendi. Quod (3) concernit, si dubium est ab utra parte stet jus Imperii, accuratè loquendo Legatos non ultro citroque mitti, sed inter nuncios qualescunque.

An Regi Bellis victo Ius mittendi Legatos intercidenti?

Vtrum Necessitas largiatur Ius mittendi.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Causa rejectorum Legatorum non sufficiens esse censetur vel Armorum vigor, vel Impietas vel suspicio.

Rejectiõis Legatorum Causæ.

AUthor causas rejectionis Legatorum ponit, & primam petit ex eo, qui mittit, si sc. hostis sit armatus, posse repudiari Legatos, (2) ex eo qui mittitur, si sc. sit atheus, impius, perfidus, (3) ex causa, quæ suspecta est. Quod exemplo Rhabsacis Assyrii Legati probare nititur ex II. Reg. XVIII.

Non admittuntur hæ causæ.

Cæterum hæc admitti nequeunt. Non (1) nam 1. qui hostis etiam armatus est, nihilominus Majestatem habet vel habere potest, & consequenter jus mittendi Legatos, quod Jus ipsi interverti non debet, aut sufflaminari, quia hostis est & quidem armatus, 2. stante hac hypothesi caderet ferè Legatorum missio omnis induciarum vel pacis causa missorum, 3. aut tales Legati saltem hoc habent, ut veniant ab hoste armato, aut insuper hoc habent, ut explorent castra, speculentur, moras nectant, donec opportunum tempus hostem opprimendi. Si prius; non potest rejici talis Legatus, pacem enim an arma ferat nondum constat. Posteriori autem modo si consideretur talis Legatus, non tam non admittendus erit, quia ab hoste venit,

quam

quàm quia ipse hostis & novas res molitur. Quanquàm etiam in tali casu videatur admittendus, addita tamen custodia arcta, quæ conatus intercipiat; prout Veneti Reinaldum à Maximiliano primo missum admiserunt sed custodia circumscripserunt, ne aliquem alloqueretur citra Voluntatem Patrum, securitate publicâ id exigente ut Bembus docet historiæ Venetæ lib. 7. Quod (2) concernit, non potest iterum hoc ipsum admitti: tum quia qualiscunque sit missus Legatus si vitia non intrent ipsam Legationem sed personam committentem, ipsi Legationi impedimentum poni nequit; tum quia ex pari ratione etiam à quibusdam rejici possent à Legationibus Hæretici, Judæi & alii, quod tamen non convenit; tum quia talis Legatus non est considerandus in se, sed ut refert personam Principalis Regis sc. tum quia juxta complures Exul mitti potest Legatique Officium subire ad suum Principem; utut Albericus Gentilis in contrarium nitatur, ut exemplo doceri potest ex Liv. 43. Historiarum. Quod (3) spectat, disputari hoc ipsum itidem potest Grotio: nam Rabsacem fuisse Legatum adhucdum dubium est; potius Interpretes sentiunt ipsum fuisseDucem bellicum & venisse instructum exercitu, cui proinde tanquam hosti denegata fuit audientia & admissio in urbem. Idq; probare videtur textus allegatus v.14. ubi hæc habentur: *Misit autem Rex Assyriorũ Tharthan & Rabsarin Archipincernam & Rhabsacen de La-*

Non impietas.

An Legati munere functus sit Rabsace 2. Reg.XVIII.

chis ad Regem Hiskiam cum manu valida, 2. quia tunc temporis urbs fuit obſeſſa, dicitur enim: *in quo habentes fiduciam ſedetis obſeſſi in Jeruſalem?* 3. quia Interpretes nonnulli ita ſentiunt. Verùm nihilominus hîc pro Grotio reſponderi poteſt, & quidem (I) argumentum non concludit, quando enim Rhabſaces dicitur miſſus cum manu valida: per manum validam non intelligitur exercitus validus, ſed gravis legatio, minarum ſc. contumeliarum plena. Quod ipſum patet tum ex eo, quia peractâ Legatione ſtatim ad Dominum rediit Rhabſaces, quod non videtur facturus, ſi exercitum ſecum habuiſſet; tum ex eo quia II. Paralip. XXXII. dicitur, quod Sanherib totum exercitum apud ſe retinuerit, non itaque illum vel partem illius tradidit Rhabſacæ Hieroſolymam proficiſcenti; tum quia manus aliàs pro poteſtate in Scripturis ponitur, conſequenter cum dicitur miſſum eſſe Rabſacen cum manu gravi vel valida, ſaltem hoc indicatur, ipſum jure pleno gaviſum fuiſſe, & gravi poteſtate ſtatuendi, ut vellet quod ex uſu foret. Ad 2. reſpondetur illud non cōcludere, quia ex Eſaia conſtat, Hieroſolymam non obſeſſam fuiſſe tum temporis ab Aſſyriis, Deo id ſerio promittente, cujus eſt illa vox: *non mittet in circuitu ejus aggerem, nec circumdabit eam munitio.* 3. Denique non concludit, quia profundiores Interpretes in noſtram ſententiam concedunt. Interim ſi ſecundum punctum Grotii ſubſiſteret, poſſet dici hunc Rhab-

Rhabſacen non admiſſum fuiſſe non ſolùm ex cauſa, ſed etiam ex qualitate propria, quia fuit impius & perfidus, deſertor Religionis Judaicæ, ut hodie illi qui Renegati dicuntur, quòd patet tum ex eo: quia Lingua Hebræa locutus eſt; tum ex eo, quia ad verba ejus in DEUM maledica Proceres & Rex conſciderunt veſtimenta ſua, quod fieri non ſolebat, niſi quoties talia verba ab Iſraelitarum aliquo pronunciata fuerunt; tum ex eo quia Rabbini communiter ſentiunt, hunc fuiſſe Iſraelitam, ſed Legis & populi ſui deſertorem. Quicquid vero ſit ſi ponamus parte Exercitus inſtructos veniſſe, nihilominus officium Legatorum potuerunt obire Thartam Rabſaris & Rabſaces, ut admittunt diverſum ſentientes quibus oppoſiti alii Legati Eliakim, quem Joſephus appellat, τῆς βασιλείας ἐπίτροπον Sobna & Joah.

Ad Th. IV.

Observatio.

Regulariter Legati ſunt inviolabiles, poſſunt tamen ſi in Exitium intendant Reipublicæ ad quam miſſi prehendi, & pro Qualitate graduque delicti puniri.

Author agit de non violandis Legatis, & varias ſententias recenſet, concludit autem eſſe inviolabiles ita, ut Jure gentium nec

rei

rei fieri possint, nec eorum corporibus vis inferri, & si delictum sit leve dissimulandum; si atrocius, mittendum ad mittentem cum postulato, ut puniat aut dedat, &c. Sunt tamen qui opinantur Legatum in delicto deprehensum posse occidi ab eo, apud quem deliquit; tum ex eo quia legati nomine indignum se reddat, quicunque scelera & facinora patret; tum ex eo quia regulariter delinquens aliàs in loco delicti punitur & puniri potest, nec tali Regi deest jus vitæ & necis, apud quem agit talis Legatus; tùm ex eo quia Alexander Pheræus Pelopidam Legatum populi Thebani in carcerem detrusit, ideo quia accusatus fuit, quod Thessalos ad libertatem prehendendam excitarit, ut constat ex Corn. Nep. in vita Pelopidæ. Sed hîc probè distinguendum inter delicta Legatorum quæ tangunt privatos, & inter molitiones quæ ipsum statum petunt. Prioris generis delicta erunt utique dissimulanda, posterioris autem non erunt ferenda, neque censendum erit Jus gentium hîc cavisse, & eo usque licentiam fecisse Legatis. (2) quàmvis videatur talem Legatum non esse puniendum, aut occidendum, quia Majestatem refert Principalis sui, nihilominus talem pro delicti atrocitate puniri vel occidi posse quidam admittunt; quia tunc occiditur non ùt Legatus, sed ut hostis totius Reipublicæ & Regni. Sicut ergò Regi licet alium Regem occidere & exercitum ejus delere, non attenta Majestate, quia eum intuetur ut hostem Regno & Reipublicæ extre-

An Legatus puniri possit ab eo ad quem mittitur.

Probatur affirmans.

Stabilitur Negans.

extrema intentantem, ita quoque multo magis erit licitum agere cum Legato hostem referente. Legatur Johannes Chokier lib. de legato cap. 42. (3) Argumenta autem adducta non concludunt, non 1. quia aut loquimur de facinoribus in ipsam Rempublicam grassantibus, aut in privatos. Si prius, certum est talem excidere jure illo. Si posterius, tunc nondum desinit esse Legatus, repræsentat adhuc Principem vel Regem suum, qui ut contulit ipsi authoritatem & nomen, ita etiam solus tollere potest. Ad 2. respondetur illud esse regulare, in Legatis autem occurrere aliquid ultra regulare, quemadmodum in salvo conductu, ubi non attenditur qualitas personæ, vel etiam delictum quoddam, sed cum illo & supposito illo nihilominus aliquid adjicitur. Ad 3. respondetur illud in illam exemplorum classem esse referendum, quæ adhucdum disputari possunt, num rectitudinem aliquam habeant nec ne. Et præterea si certò constitit hoc ipsum de Pelopida, fuit conatus aliquis in statum, ubi censetur talis Legatus degenerare in hostem. Consultius tamen ducimus nî extrema hoc deposcant, ut talis remittatur ad Dominum, ut ille pœnas ab ipso exposcat. consulantur Albericus Gentilis lib. 2. de Legatis cap. 18. Hermannus Kirchnerus lib. 2. cap. 2. Fridericus à Marselar lib. 2. dissert. 13. Carolus Paschalius cap. 74. & alii.

Probantibus argumentis satisfit.

1.

2.

3.

Ad

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Tutius dicitur Legatum transeuntem per fines hostium, non esse interficiendum.

Qui per Fines aliorũ transit Legatus est inviolabilis.

AUthor disputat de Legatis, qui transeunt per aliorum fines, & putat tales non gaudere jure tali inviolabilitatis, imò posse interfici: quod probat exemplo Atheniensium & Illyriorum cui adstipulantur Cockier Marselar, Piccartus & alii. Verùm tutior est sententia opposita. Nam (1) Legatus repræsentat personam Regis sui ex commisso munere, & consequenter non solùm apud illum ad quem mittitur, sed etiam apud alios quorum fines pertransit. (2) Legatus si pertranseat fines hostium, quandoque opus habet isto transitu, atque non tam mali quàm boni cujusdam gratia transit. (3) Aliter potest caveri, nempe non admittendo tales Legatos, non permittendo ut transeant, nisi impetrata prius venia. Quapropter aut loquimur de Legatis simpliciter talibus, aut de Legatis sub certa qualitate, quatenus illi proficiscuntur ad hostes, ut cum illis fœdus feriant, quod cedit in detrimentum Reipublicæ intermediæ. Si prius, non potest ipsis negari transitus; si posterius, potest alia ratione caveri, ut non confestim interficiantur, si sc. custodiantur, remittantur ad Regem atque causa negati

tran-

transitus exponatur. Sic Alexander Legatos Spartanorum & Thebanorum ad Darium Regem interceptos non interfecit, sed rejecit, teste Arriano lib. 2. Histor.

Ad Th. VII.

OBSERVATIO.

Jure talionis si interficiantur vel malè tractentur Legati missi ab eo, qui tale quid patravit, periculosè agitur.

Agitur de jure talionis, an scil. illud obtineat in Legatis, & videtur quod sic. Nam (1) aperta Regula est: frangenti fidem non esse servandam. Si itaque prius fuerunt temerata jura, poterit retaliatione hoc ipsum compensari. (2) quia, si non absurdum est, ut quicquid delirent Reges plectantur Achivi, etiam non absurdum erit tales Legatos tanquam subditos Regis durius excipere ob injuriam præcedentem. (3) quia aliàs delicta compensatione mutua tolluntur, ubi non vigent judicia, nec superior datur, qualem tales Reges non recognoscunt. Verum tutior est opposita sententia, nec rationes adductæ concludunt. Non (1) quia præstat tali violatori fidem non dare, quàm post datam jure talionis illam violare, cum fides etiam perfidis sit præstanda juxta Ambros. libr. 2. de Offic. (2) Argumentum itidem non concludit, quia quando subditi puniun-

An Legati subjaceant Iuri Talionis; Adstruitur.

Destruitur.

tur Rege peccante hoc ordinariè fit ex connexione illa capitis & membrorum; præter hoc autem jus habent Legati extraordinarium ex repræsentatione Majestatis in Rege qui misit. (3) Denique argumentum non concludit, quia delicta delictis compensari non est simpliciter verum, neque admitti potest, & Legati tales missi aut fuerunt participes prioris injuriæ, moraliter concurrendo per suasionem, approbationem aut similes influxus, aut non fuerunt; Si prius, alia jam est quæstio, & forsan contra illos procedi potest ex jure talionis. Si posterius autem, negatur. Addit Author in thesi octava & nona Jus hoc etiam porrigi ad comites Legatorum & Bona mobilia, de quo alibi.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Rectè adducitur Exemplum suscepti Belli à Davide ob Legatos malè habitos.

Bellum Davidis cum Ammonitarum Rege propter læsam Legatorum sanctimoniam justè illatum est.

PRoducit Exemplum Belli Davidis adversus Ammonitas ex capite violatorum Legatorum, posset nihilominus dicere quis contra illud & pro Ammonitis, Davidem, non debuisse Legatos mittere ad Regem Ammonitarum, quia Deus interdixerit amicitiam cum isto populo Deut. 23. vers. 3, 4, 5. & 6. quia secundo David jam subegerat Ammo-

Ammonitas, qui hac Legatione magis videtur eos exacerbasse, & cicatrices refricasse, quia tertiò impii, profani & Judæis inimicissimi semper fuerint, ut constat ex 1. Sam. 11. v. 1. & seq. sed movit Davidem Beneficii memoria, receperat enim juxta Hieronymum pater Regis Nahas ipsum exulem. quapropter adducta non concludunt. non primum, quia ibi tantùm prohibetur publica Confœderatio & societas, non qualiscunque officii Humanitas. non secundum, quia hoc potest per anticipationem accipi quod legitur in capite octavo. non tertium, quia gratitudinem etiam debemus exteris, & constat diversarum Religiorum principes misisse Legatos gratulationum vel consolationum causa, sic Thou Davidi gratulatus est de victoria per Filium 2. Sam. 8. Rex Babylonis Merodach per Legatos de restitutâ valetudine Ezechiæ, ut constat est Esaiæ 39. Capite.

CAPUT XIX.

Ad Th. I.

Observatio.

Sepulturæ Jus & inter gentes obtinuit & divinæ debetur voluntati.

AuthOR agit de Jure sepulturæ, & dicit illud ipsum duci ex Jure gentium. Extra Controversiæ limites verò non esse hanc Assertionem liquet, tum quia Gentiles ple- **An ex Iure Gentium oritur Ius humandi mortuos? Dubitatur 1.**

beji tum etiam eruditi non attenderunt ad ſepulchra & ſepulturam, quod ipſum conſtat ex hiſtoria Perſarum, qui canibus & avibus objecerunt demortuos, Indorum qui nulla ſepulchra habuerunt, Parthorum, Bactrianorum, Maſſagetarum, Colchorum; de quibus videri poteſt Herod. l. 1. Cœlius Rhodiginius l. 18. c. 30. Bonfinius & alii. de Orientalibus, populis refert Dn. Johan Albert. à Mandelslo in Itinerario Orientis lib. 1. cap. 25. quod mos cremandi Corpora paſſim obtineat, acceſſione etiam ex vivis augeatur; imo ex ſacris conſtat Jabeſitas Saulis & filiorum Corpora cremaſſe, obtinuiſſe illum Morem apud Græcos, Romanos, Gallos, Germanos, Sarmatas profana docet Hiſtoria. Legantur Lucianus in Dialogo, Tacitus, Alexander, Gauguinus, Joſephus, à Coſta, Abrahamus Rogerius & alii. Ipſi autem Philoſophi

II. Anaxagoras, Socrates, Cyrenæus, Diodorus, Diogenes & alii nullam curam habuere ſepulchri; tum quia teſte Scriptura Pſ. 24. terra eſt Domini & ejus plenitudo, facilisque

III. juxta Lucanum jactura ſepulchri, cœlo enim tegitur qui non habet urnam; tum quia ad ſalutem nihil prodeſt, ſive quis ſepultus ſive inhumatus jaceat, ut conſtat ex Auguſtino libr. de cura ſuſcipienda pro mortuis. Sed

Ademitur Dubium primum. hæc argumenta non concludunt: non (1) partim quia tales populi maximam partem fuerunt barbari, partim quia non ſolùm circa demortuos non rectè ſeſe geſſerunt non ſepeliendo, ſed etiam, quod contra dignitatem homi-

hominis est, vel ipsa corpora vorando, vel bestiis objiciendo; partim quia humaniores gentes longe aliter senserunt, qui ne quidem hostibus denegarunt sepulturam, prout hoc ipsum constat, exemplo Hebræorum, Græcorum & Romanorum, unde Cicero lib. 2. de L L. *Mihi* inquit *quidem antiquissimum sesepulturæ Genus illud fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur, redditur enim terræ Corpus & ita locatum & situm, quasi operimento Matris obducitur*, & etiam Septentrionalium, ut constat ex Olao Wormio; de Ægyptiis notum est, quid & quantum in hac materia fecerint. Quod autem concernit Philosophos, fuere tales maximam partem Stoici ab omni humanitate remoti & ex falsa hypothesi hoc ipsum amplectentes, putabant enim corpus esse saltem vasculum animæ. Hinc Anaxarchus: tunde tunde, non Anaxarchum tundes, sed vasculum Anaxarchi. Exempla combustorum male adducuntur: ordinariè enim sepelienda esse cadavera probari potest tum quia Patriarchas cadavera suorum non cremasse sed sepelivisse regimus, tum quia in populo Israelitico Sepulturia more majorum obtinuit, uti haberi potest ex parte 1. Thess. 2. tum quia etiam Apostolica Ecclesia morem sepeliēdi mortuos servavit vid. Act. 5 vers. 6. 9. 10. & idem ille mos inter Christianos adhuc perseverat imò etiam inter multas gentes quæ à Christo alienæ sunt, nec DEUS cremasse sed sepelivisse corpus Moysis legitur. Deut. 34. vers. 6.

unde etiam crematio orta videri poteſt ex petulantia hoſtiũ in corpora defunctorũ. Cùm enim cernerent ii, quibus cum aliis bellum eſſet hoſtes omne genus contumeliarum exercere in cadavera ſuorum, ne amplius id fieret cremanda eſſe duxerunt. Vid. Plin. Hiſt. Nat. lib. 7. c. 54. humanitati præterea convenientiſſimum eſt ne ipſi quos dileximus conficiamus, ſed per ſe in ſua principia reſolvi ſinamus. hinc etiam Joſia oſſa Prophetæ qui de ipſo vaticinatus erat, attingi noluit cum cremaret oſſa Sacerdotum Idololatricorum, 2. Reg. 23. v. 19. 17. 11. Jabeſitæ laudati à Davide fruſtra producuntur, nam ordinarium non erat inter Iſraelitas, ut mortui cremarentur, ut conſtat ex dictis. corpora verò Saulis natorumque ejus cum eripuiſſent ludibrio Philiſtæorum ea combuſſerunt, nimirum ne uti probabile eſt, rurſus Philiſtæi illis illuderent aut forſan ignominioſius quam antea tractarent. nec conſtat, quod David eos laudarit, eò quod cadavera Saulis & Filiorum ejus cremaſſent, ſed quod Saulem ſepelivisſent, ut non dicamus, quod nonnulli non corpora ipſa Sauli filiorumque ejus, ſed aromata circa corpora cremaſſe, non improbabile

Secundum eſſe judicent. (2) Argumentum non concludit, tum quia ſi verba Pſaltis aliquid concluderent, conſequens foret debere hominem carere vivum æde, ut mortuum loculo; ſicut itaque illud dominium Domini non excludit domicilium in vivis, ita nec ſepulchrum inter mortuos; tum quia terra ibidem

non

non consideratur physicè, sed potius comparatè ad statum N. T. & regimen Messianum; tum quia cœlo quidem tegitur qui non urnam habet, honestè tamen urna tegitur, qui tegi potest. Ad (3) respondetur 1. non esse consequens, nihil ad salutem prodest hoc vel illud, Ergò non descendit ex jure gentiū. nihil enim ad salutem prodest quicquid descendit ex jure gentium nec connexionem cum illa habet, 2. quamvis non prosit ad salutem sepultura, prodest tamen ad honestatem defuncti: hinc Scriptura comminatur pœnæ loco sepulturam asini, & deplorat denegationem sepulturæ David Ps. 79. v. 2. 3. non necessarium est ut ad salutem prosit sepultura, quia non respicit hominem, sed solùm partem hominis, nec ipsam beatitudinem, sed quietem ad consummationem illius. Verùm hîc subsistit Grotius, & opinatur Juris gentium esse tantùm honorem sepulturæ; sed profundius inquirendum, num etiam sit Juris divini, adeoque firmius fundamentum aliquod ponendum. Et quidem juris divini esse præter Jus gentium probatur 1. evidenter ex Gen. III. ℣s. 19. ubi dicitur: *terra es & in terram reverteris.* Ne autem excipias hæc verba non esse præceptiva, sed prædicentia quid futurum, quapropter negamus verba de nuda prædictione esse intelligenda; tum quia nostri Theologi hæc verba imperativè accipiunt; tum quia Pontificiis panderetur rima aliàs pró ostentatione corporum Sanctorum demortuorum pugnantibus; tum quia si ver-

Tertium.

Sepulturæ Ius nascitur etiam ex Iure Divino.

ba hæc essent per modum prædictionis non præcepti accipienda, consequens foret hanc prædictionem sæpius fallere; multi enim in aliis elementis pereunt. Nisi itaque velimus admittere falsitatem in eventu & complemento, ad præceptum hîc erit hominibus propositum recurrendum. 2. quia ipsi Scholastici & Moralistæ plerique sepulturæ officium vocant officium charitatis & misericordiæ, imò ipsi Gentiles vocarunt humanitatem, Cic. in Orat. pro Quintio, Mansuetudinem Val. l. 5. c. 1. Misericordiam & religionem Quintil. l. 12. Inst. Oratoriarum c. ult. Atqui si officium charitatis, humanitatis, & misericordiæ est, non tantùm ex jure gentium sed ex profundiore quodam descendit. 3. quia Syracides eo respicit c. 40. v. 1. terram matrem nostram appellando, quia mortuos nos sinu suo excipiat.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Causa introducendæ sepulturæ non fuit Feritas mandendi homines, sed partim Officii Ratio, partim Dignitas Hominis & fœtoris Evitatio.

Causa inhumandi defunctos non est Feritas mandendi homines.

AUthor disputat de causa introducendæ sepulturæ, & (1) ponit Moschionis sententiam, quod scil. occasio data fuerit ex Gigantea feritate mandendi homines. Verùm

rum hæc sententia subsistere nequit, quia ante tempora diluvii Adamus & reliqui Patriarchæ fuerunt sepulti, non occasione illius feritatis, nec hæc feritas obtinuit, sẽper nisi apud paucos, eosque valdè barbaros. (2) Causam secundam ponit, quod homines spontè solverint debitum, quod alioquin vel ab invitis repetit natura. Hominis enim corpus ex terra ortum terræ deberi Deum non tantùm Adamo edixisse, sed & Græcos Latinosque passim agnovisse. Hæc sententia aliquid ex vero habet, quapropter nos existimamus, si de causa præcipiente sit sermo, referendam esse sepulturam in illud præceptum Gen. 3. v. 19. supra excussum, & per traditionem ad posteros propagatum. Causam autem moventem sive finalem fuisse humanæ naturæ conditionem, quæ admonuerit homines ut corpus exanime terræ unde originem duxit, redderetur. De quo videri potest Cic. lib. 16. Epist. famil. Epist. 8. nec contemnenda est ratio de primis parentibus, quod hoc monumento spem resurrectionis voluerint consignare posteritati. Unde etiam Isidorus ad Verba Geneseως 3. v. 19. donec in terram revertaris, addit: *non dicit in nihilum revertaris, neq; iterum redibis*, adeoque spem resurrectionis Exuli factam hisce tacitè & Menasse Ben Israel ex Rabi Simeone Ben Johay notat, quod dicatur non pulvis es & in pulverem *ibis*, sed *redibis*, scil. denuò hâc carne, hâc cute vestitus resurgens ex terra cui interea es concreditus. (3) Tertiam causam ponit

Sed Solutio Debiti Naturalis.

Hominis Excellentia.

ponit & probat præ cæteris, quod cum homo cæteris animantibus præstet, indignum visum fuerit, si ejus corpore alia animantia pascerentur. At hæc ratio non est unica. Plures enim non tam attenderunt ad dignitatem hominis primariò & principaliter qui sepulturæ honorem detulerunt, quàm ad alia incommoda, & præprimis fœtorem arcendum, ex quo facilè infectio, & si quibusdam accedimus, horribilius est Cadaver hominis, quàm Bruti, quia mors homini ex peccato, Bruto autem naturalis, & plærunque quo quis indulgentior fuit corpori hoc magis relinquit deforme & fœtidum. Gravius inquit Ambrosius fœtent divitum corpora distenta luxurie, & fœtidius est quàm Bruti Cadaver humanum ob alimenti multiplicis diversitatem.

Et pestilens Fœtor.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO I.

Rectè Author Legem divinam adducit, quæ jubet, ut suspensi eodem die sepeliantur.

Author disputat de insigniter facinorosis, & (1) statuit Legem divinam Hebræis datam jubere, ut illi qui suspensi, eodem die sepeliantur. Quæ lex legitur Deuter. XXI, 23. (2) ex Hebræorum Interpretibus adducit causam, & dicit, hanc reverentiam

tiam esse exhibitam divinæ imagini, ad quam homo sit conditus, (3) disputat de more hodierno, quando damnatorum corpora in publico conspectu relinquuntur, & non obscurè illum improbat. Quod (1) concernit nempe Legem divinam, (1) non refertur illa in textu nisi ad suspensos ex ligno; Hebræi autem putant generale hoc ipsum esse, & extendunt ad omnes mortuos suopte etiam fato functos, ita ratiocinantes: si voluit Deus sepeliri maleficos illo ipso die, quo suspensi multò magis cæteros. Atqui ratio adjecta juxta quosdam hoc refutat; dicitur enim: *nequaquam contaminabis terram, quam DEUS tuus dedit tibi.* Hæc enim contaminatio non fiebat à mortuo simpliciter, alioquin ob nullam causam differri potuisset demortui sublatio & sepultura. Et hæc contaminatio exponitur, vel physicè de Infectione aeris, vel ethicè de inhumanitate in mortuum & sævitia ultra modum. Disputant hîc Eruditi, an crucis supplicium Judæis fuerit cognitum ante tempora Christi & cùm de suspendio loquitur Scriptura aliud Genus supplicii intelligendum esse volunt. certant in hoc genere Josephus Scaliger, Petrus Faber, Bonfrerius, Malvenda & inprimis Casaubonus, qui negativam propugnant; affirmativæ verò subscribunt Cæsar Baronius, Carolus Sigonius, Stephanus Menochius, Justus Lipsius & Grezerus. priores nituntur quatuor generum suppliciorum Ebræis usitatorum sufficiente enumeratione, quæ Lapidatio, Vivi-

An qui suopte fato emoriuntur illo ipso die sint inhumandi?

Utrum ante tempora Christi inter Judæos irrogatum fuerit supplicium crucis?

comburium Decollatio & Strangulatio, defectu Verbi ebræi quod crucem designet, generali vocabulo Lignum in loco præsenti Deut. 21, num tamen rationes hæ sint solidæ meritò dubitamus, sed quia hoc extra circum, quapropter de illo alio die.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO II.

Variæ quidem rationes statuti divini sunt redditæ, non tamen illa, quam Grotius ponit & cæteri, solida videtur esse.

Enarrantur rationes præcepti de sepeliendis facinorosorum corporibus. Prima Re. Salomonis

QUod alterũ concernit, Hebræi quidem referũt hoc ipsum ad reverentiæ exhibitionem divinæ imagini, prout ex Rabbi Salomone Lyra refert, sed non tantùm, nec omnes, sed alii, quos refert Rickelius, ideò censent hanc legem latam, ut occasio tolleretur loquendi de idololatria vel blasphemia, nec nominarentur in populo, quorum criminibus decretum erat supplicium crucis; imò quidam Hebræi putant, ideò hanc legem latam, quia anima puniti vexetur à dæmonibus antequam cadaver sepeliatur. Ponamus verò hanc rationem Salomonis, nititur illa falsa hypothesi, quasi scil. imago DEI esset vel maximè in corpore, cum tamen principaliter radiarit in anima. Sed hæc pensiculatius sunt examinanda, & profundius in

causam inquirendum divini statuti. Sunt, qui putant cum Grotio & Solomone Jarchi paulò ante adducto hanc rationem de Imaginis divinæ reverentiâ esse solidam, inter quos est Andreas Masius, qui in illo rudiore præsertim rerum divinarum sæculo dicit sepulchro prohibere fuisse visum Brutis propè animantibus æquare hominem, quorum animus simul cum corpore concidit, illumque perinde ac si ad immortalitatem nec natus, nec olim revicturus esset habere, planèque ea re magnam DEI injuriam inferre. Sunt, qui volunt ante Sepulturam Cadaveris Animam à Dæmonibus exagitari nec posse prius quam hoc officium exhibeatur defuncto illam admitti ad Quietem & Thalamum DEI, unde DEUS hanc Legem constituerit, de quo videatur Münsterus ad cap. 21. Deut. Sunt denique qui existimant, voluisse Deum sepeliri talem suspensum, quia voluerit facinorosos omnino delori de terra, adeo ut ne quidem Cadavera supersint in pœnam, uti fieri solet in illis, qui flammis traduntur, quæ est Cornelii à Lapide opinio. Contra tamen singulas unum & alterum moveri potest. Primæ sententiæ obstat, quòd illo pacto neque suspendi posset maleficus citra Injuriam DEI, Imaginis divinæ vilipendium, unde neque Masii Sententia, nec Tostati Abulensis subsistit, neq; simile R Meir à fratribus desumptum, quorum unus Rex, alter latro de quo legendus Johannes Coch in Exc. Gem. Sanhedrin pag. 252. Secundæ Veritas Scripturæ, & com-

Secunda.

Tertia.

Valere jubentur antecedentes Rationes.

commentum esse rabbinicum omnes saniores agnoscunt. tertiæ, quod in pœnam rapiatur, quod Gratiæ deputandum; sepultura enim illa cedebat in Ignominiæ continuandæ præcisionem: Quapropter commodius dicitur ideò sepulturam esse mandatam, quia ultra Modum non erat exasperanda pœna, cum satisfactum per suspendium Ordinationi divinæ, exsecratio illo die finita, qui propterea deponi debuit sub Vesperam ne amplius etiam pro populo haberetur pro maledicto & Judices sæviendo non contaminarent terram. tempus itaque deponendi suspensi erat vespertinum: Unde juxta aliquos Nomen vespillonum & funeris à funalibus, quia noctu efferebantur Cadavera. addi potest ratio typica quod Christus, qui factus pro nobis maledictum non amplius sub execratione fuerit Vespere appetente & proin non relinqui in Cruce vel abjici, sed humari debuerit legatur Zepperus cap. 7. pag. 45.

Assignatur Ratio clarior.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO III.

Quamvis de More illo possit disputari cum damnatorum Corpora diu in publico conspectu relinquuntur, Argumenta tamen, quæ quidam in Contrarium producunt non concludunt.

An in conspectu publico Damnatorum corpora sint relinquenda?

QUod tertium concernit Grotius non obscurè in negativam propendet, cui accedit

cedit Zepperus l. 5. de LL. Mosaicis cap. 7. & alii. urgent verò tum Legem Deut. XXI. tum moderationem Christianam, quæ non sæviat ultra vitam, tum humani corporis dignitatem. Verùm hæc argumenta non faciunt pro illis: non (1) tum quia juxta quosdam hæc constitutio de cadavere non per noctem in Ligno relinquendo accipitur ita, ut non intelligatur profecta ex respectu in honorem cadaveris sepeliendi, sed maledicti illius cadaveris citò tollendi & removendi à superficie terræ, ne terra sc. inquinetur: quod ipsum confirmatur ex comparatione cum ceteris generibus suppliciorum, quia per illa vel Lapidibus obruebantur maledicti, vel aquis sepeliebantur, vel comburebantur, ne superessent conspectui hominum. Ponamus verò, ut quidem nostrâ mentem exposuimus supra hanc legem, favoris potius esse indiciũ, quàm severitatis, probandum erit illam ordinem forensiũ transcendisse. (2) non concludit, quia disputari potest num semper sit sævities, non paradigma. (3) deniq; non concludit, quia si cum dignitate hominis non pugnat infame supplicium suspendii, non pugnabit quoque cum illa in casu casus prostitutio ad certum tempus: & vel maximè observandum hanc legem Devt. 21. non esse moralem, sique intrinsecè esset turpe prostituere ita cadavera, David non annuisset Gibeonitis II. Sam. XXI. utut non negemus extraordinarium fuisse illum Justitiæ actum à DEO peculiariter mandatum: quanquam alii cum Rab-

Repugnantium Argumentorum 1. 2. 3.

Diluitur primum.

Secundum

Ultimum.

Rabbinis velint Gabaonitas ſuſpendiſſe illos filios Reſpæ, qui Lege illâ ſoluti fuerint cum non fuerint Iſraelitæ, certum autem eſt Gentiles paſſim in Exemplum Suſpenſos reliquiſſe in Cruce, de Ægyptiis conſtat ex Gen.40. vſ.20. de Græcis ex Diodoro Siculo Lib.16. de Romanis ex Suetonio in Veſpaſ. c.2. Adde Horatium lib. 1. Ep. 16. Martial. Libr. 7. Epigr. & ex Patribus Tertullianum Lib. de Anima. Audiamus hîc Voetium differentem Statuerat inquit DEUS Deut. 21.33. ne cadaver ſuſpenſi pernoctaret in ligno ſed ut eodem die quo ſupplicium ſumptum fuerat ſepeliretur, quia alioqui terra polluenda eſſet. Unde viri quidam docti exiſtimant etiamnum corpora facinoroſorum ſepelienda minimè verò in patibulis relinquenda ſecus quàm nunc ſæpe à Magiſtratu fieri videmus, nimirum ut cadavera ſceleratorum coram ſole putreſcentia aliis terrori ſint, verùm meo judicio non video quomodo id ex hoc loco probari poſſit: nam non concedam hanc legem eſſe perpetuam ſed dicam fuiſſe Politico ceremonialem, eamque in Chriſto ſuum complementum accepiſſe Gal. 3. v. 13. & non obligare deſiiſſe. dicitur quidem cauſam legis eſſe perpetuam, nimirum quòd ſuſpenſi in ligno adeoque omnes malefici ſint DEO execrabiles, nec manente cauſa legis legem antiquatam cenſeri poſſe; ſed Reſpondeo. 1. execrationem & maledictionem quæ huic legi pro fundamento ſubſternitur non eſſe illam moralem quam quan-

Iudicium Gisberti Voet.

doque

doque peccatum meretur & dequa agitur Deut. 27. v. 26. & Gal 3. v. 13. sed cæremonialem quandam; consistebat autem ea in summo impuritatis ceremonialis gradu, qui non permittebat ut sine contaminatione terræ in eodem aere cùm viventibus hâc maledictione maledicti per noctem relinquerentur sed poscebat ut ante noctem terra obruerentur, ne videlicet terra pollueretur. Agi autem hic de ceremoniali non autem morali maledictione probatur. I. quia alioqui omnibus è ligno suspensis pereundum fuisset, quod dici nequit, quia fieri potuit ut ante suspensionem converterentur & si vivi suspendebantur jam suspensi resipiscerent, ut videmus factum in latronum altero cum Christo crucifixorum. Neque hic dici potest nihilominus in se execrabiles fuisse suspensos in ligno, licet propter Christum in gratiam reciperentur, quia id cum aliis piis commune habebant. Licet enim nulla sit condemnatio, iis, qui sunt in Christo Jesu, omnes tamen ob peccata nostra damnatione digni sumus: si nimirum in nobis ipsis consideremur 2. quia pollutio terræ quæ sequebatur ad pernoctationem suspensi in ligno ceremonialis erat, & similis, licet gradu major, impuritatibus illis ceremonialibus quæ sequebantur ad contactum hominis mortui aut cadaveris animalis immundi. Num. XIX. v. 14 Levit. 11 v. 10. 28. 31. & sequentibus aliquot 3. Maledictio hæc typica erat, respiciens Christum Gal. 3. v. 13. Resp. 2. Negatur quod omnes

Lex de non contaminanda Terra propter suspensos Ceremonialis fuit.

Ceremonialis etiam Maledictio

malefici, in quos ultimo ſupplicio animadvertebatur maledictione de qua locus hic agit maledicti fuerint. Quia nusquam id Scriptura dicit, & potuit DEUS pro beneplacito ſuo ſuſpenſis è ligno maledictionem cæremonialem irrogare reliquis facinoroſis & ultimo ſupplicio affectis ab ea exemptis. Eadem enim libertate etiam animalium quædam immunda; alia vero in munda in V.T. pronunciavit. Errat autem circa finem theſeos Author, quando dicit quòd Goliathi caput David ſervaverit oſtentui, id factum ſub ea lege, quæ proximi nomen ad ſolos Hebræos porrigebat: nam quidam volunt poſtquam circumtuliſſet illud Caput David repoſitum fuiſſe Hieroſolymis, non tam in oſtentationem, quam terrorem, ut ſcil. Animi Jebuſæorum qui ad huc arcem tenebant, conſpecto & coram oculis poſito tanto Beneficio erga Judæos conſternerentur. neque enim credibile Davidem his trophæis & titulis quærentem aliâs quæ DEI ſunt Gloriam ſuam amplificare voluiſſe. Falſum verò eſt aliam legem fuiſſe moralem Ebræis & nobis latam, falſum ſub lege morali proximi nomen ad ſolos Ebræos fuiſſe porrectum, cum proximus fuerit etiam ſub lege Hebræa omnis homo, falſum denique objectum perſonale variaſſe quantum ad præceptum charitatis in V. & N.T.

Ad Th. V.

Observatio.

Honor ſepulturæ non omnibus qui ſibi manus inferunt denegandus, nec licita eſt Autophonia in caſu aſſignato, nec Exemplis productis confirmatur.

Authorem agit de illis, quibus denegatur honor ſepulturæ, & dicit apud Hebræos regulam de ſepeliendis mortuis habuiſſe exceptionem eorum, qui ſibi ipſi mortem conſciverant, & paſſim receptum eſſe juxta Ariſtotelem, ut ignominia aliqua afficiantur, qui ſibi mortem conſciverunt atq; in ſententiam ſuam laudat Joſephum lib. 3. de Bello judaico cap. 25. At hæc non ſimpliciter poſſunt admitti. Nam Propricidium aut proficiſcitur ex mala conſcientia, impatientia & tædio hujus vitæ, eſtque cum deſperatione conjunctum, aut proficiſcitur ex melancholia quadam, aut aliâ imbecillitate. Priori modo conceditur, ſi indicia extent luculenta, tales ſeipſos interficientes eſſe honore ſepulturæ privandos; Poſteriori autem modo non poteſt admitti quod Grotius ſimpliciter ponit, tum quia defuit principium veræ ἀυλοχειρίας in talibus, tum quia etiam in iſtiuſmodi vis baptismi non extinguitur, & Spiritus interpellat pro illis gemitibus inenarrabilibus

Sepultura quibus debeatur?

bilibus Rom. VIII. tum quia si de talium salute bene sentiendum, & animæ beatitudine post solutionem, corpus quoque demortuum non erit ignominia quadam adficiendum Josephus verò hoc tantum habet in capite allegati libri decimo quarto, tales ad solis occasum insepultos abjici decretum esse. Author in eadem thesi concedit αὐτοχειρίαν ex mente Hebræorum in tali casu, si quis videat, se deinceps victurum esse in probrum DEI tunc enim putat licitè posse talem se interficere, adeoque interrumpere id quod metuitur, aut quod futurum est. Verùm 1. posito tolli per αὐτοχειρίαν vitam in probrum DEI, adeoque bonum quoddam ita constitui, non tamen propterea consequens erit, licitam esse in tali casu αὐτοχειρίαν, quia finis & eventus bonus etiam ex causa & medio debet esse bonus. Ἀυτοχειρία autem tale medium est, quod nunquam probari potest. Rectè itaque contra Grotium urgetur illud Pauli Rom. III. v.8. non sunt faciẽda mala ut evẽiant bona. 2. Fingitur aliquid quod moraliter impossibile, quod sc. certò aliquis prævidere possit, sese in probrum DEI victurum, quasi sc. non in singula momenta DEO varii sint modi illud probrum abstergendi, talem hominem vindicandi, gloriam suam demonstrandi. 3. Si ponamus aliquem prævidere, certò sese victurum postea in probrum DEI, non tamen illa prævisio probri est sufficiens conjectura volun-

Vtrum si quis videat se deinceps in probrũ DEI victurum, exceptio fiat de Lege se nõ interficiendi.

voluntatis divinæ de ſemetipſo interficiendo. Non enim ex eo colligi poteſt voluntas divina, quod in crucem cedere poteſt, cum oppoſita voluntas de non interficiẽdo ſeſe ſit revelata. Tertiò Author in hac theſi exẽpla adducit in confirmationẽ ſententiæ ſuæ, Samſonis, qui ea de cauſa ſibi mortem intulerit, Saulis, & Razis. Verùm hîc multipliciter errat Author. Nam 1. falſum quandam ſupponit hypotheſin, Hebræos ſc. non tantas habuiſſe patientiæ leges præſcriptas, quantas Chriſtiani, & ideo certo in caſu potuiſſe ſibi mortem conſciſcere, quod falſiſſimum eſt; tum quia Lex eadem in N. & V. T. tum quia etiam in V. T. patientiæ exercitium ſatis præceptum fuit Prov. III. v. 11. Eſa. XXX. v. 15. & Thren. III. v. 21. tum quia Chriſtiani in N. T. ad patientiam animantur exemplo piorum in V. T. prout conſtat ex Jacobi V. v. 11. & Hebr. XI. & XII. v. 1. 2. quod concernit exemplum Samſonis, illud non quadrat nec probat intentum Grotii. Samſon enim non fuit αὐτόχειρ & conſequenter αὐτοχειρίαν non ſuſcepit, ne in probrum DEI viveret & eſſet deriſui; Nam (1) Samſon dicitur columnas apprehendiſſe, ut conſterneret domum & incolas; at hoc non fuit virium humanarum, ſed divini Spiritus & roboris, ut ergò gladius non dicitur aliquem interficere moraliter, quia mere inſtrumentaliter ſeſe habet, ita non ipſe ſeſe occidit, qui miniſterium debuit jubenti. (2) quia Samſon non propendebat tum temporis in mortem ſuam

Eadem patientiæ Lex & Hebræos & Chriſtianos obſtrinxit.

Reſponſio ad Exemplum primum.

Samſon nõ fuit αὐτόχειρ.

absolutè & simpliciter. (3) quia ipse DEUS eundem conservare poterat, domo saltem in Philistæos cadente, si voluisset. Deinde si ponamus ipsum Samsonem sibimetipsi manus intulisse, nondum tamen erit probatum quod probandum, quia illa illatio manuum fuit saltem actus physicus, non moralis: quemadmodum si Abrahamus occidisset filium non fuisset homicidium moraliter, sed saltem destructio physica. Tandem Simson dicitur fortiter obiisse Jud. XVI. v. 30. Atqui nullus αὐτόχειρ juxta Ethicos dicitur fortis, sed ignavus, imbecillis & timidus. Secundum exemplum quod producit, est Saulis, sed in eo maximè errat: nam 1. Saul pessimè fecit gladio incumbendo, quicquid de fine sit, quem intenderat, 2. liquidum non est Saulem resipuisse, contrarium patet tum ex expressa assertione 1. Paral. XI. v. 13 14. tum ex constanti Theologorum consensu, tum ex origine hujus opinionis, quæ commentum Rabbinicum. 3. Rationes Grotii non concludunt. dicit Samuelis umbram prædixisse ipsi mortem, & tamen nihilominus suscepisse prælium pro Patria & DEI lege; Atqui Diabolus ipsi prædixit mortem, nec laudem meretur, quod etiam ad præviam prædictionem prælium suscepit. (2) dicit Davidem etiam ipsum præconio ornasse, atqui David non commendavit in ipso resipiscentiam, sed qualitates alias, quæ ipsum in vita ornabant, quid quod David putaverit Saulem ab Amalekita esse occisum, in quem etiam propterea

Respondetur ad exemplum secundum.

Saul non resipuit.

perea graviter animadvertit II. Sam I. v. 14. (3) dicit, qui Saulem cum honore sepelierant recti facti honorem retulisse, atqui hoc ipsum factum non est ex respectu ad resipiscentiam, sed ex debito gratitudinis. Jabesitæ enim præ cæteris obstricti erant Sauli ob insigne benefic:ũ, ut constat ex I. Sam. XI. v. 1. & 13. Tertium exemplum itidem non quadrat; nam (1) liber ex quo producitur est Apocryphus, (2) ipse Augustinus de Raziâ ita pronunciavit: quid mirum, si tanquam homini elatio superba irrepsit, ut mallet manu propria perimi, quam post illam in suorum aspectibus celsitudinem sustinere indignam in hostium manibus sævitatem Epistola 61 ad Dulcitium. (3) Raziàs verisimiliter fuit Stoicæ Philosophiæ addictus, quæ tum temporis apud Judæos maximè regnabat: quapropter non mirum est, si principiis Stoicorum conformiter semetipsum interemerit. Videatur Seneca Epistola 70. Tandem 3. Author adducit exempla eorum, qui mortem sibi intulerunt, ne religionem; curarent; virginum, ne pudicitiam amitterent. Verùm hæc exempla non possunt laudari, tum quia juxta Augustinum omnis qui sine ulla legitimæ potestatis authoritate hominem occidit homicida est, multo magis itaque qui semetipsum occidit; tum quia finis actionem non bonam facit, nisi sit ex forma talis; tum quia si tales causæ justæ essent, nihil foret melius juxta Augustinum quàm se statim post baptismum interimere, ne quis postea ad peccatum rela-

Ad exemplum tertium Rasiæ.

beretur. Addit denique Author ob negatam Sepulturam bellum justè suscipi. At nobis aliter videtur: tum quia si comparemus denegationem sepulturæ & discrimen Reipublicæ, nulla proportio inter hæc duo apparet, satiusq; censetur injuriam illam dissimulare corpori defuncto factam, quàm tot viventium corpora morti exponere, tum quia bellum est extremum justitiæ afflictæ remedium, quod nunquam suscipiendum, ubi ubi alia possunt fatigari media; tum quia Author hoc ipsum non probat, sed saltem exemplis quibusdam, de quibus disputatur, confirmare satagit.

CAPUT XX.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Pænarum Irrogatio pertinet ad Justitiam commutativam.

Ad quam Iustitiæ speciem spectet pœnarum exactio.

AUthor nobilem illam quæstionem tractat, an ad assignatricem sive distributivam, an verò ad expletricem sive commutativam justitiam pertineat pœnarum irrogatio? & (1) rectè rejicit sententiam illorum, qui statuunt pœnarum irrogationem esse justitiæ assignatricis, ut ille loquitur, sive distributivæ, quam sententiam Connimbricenses propugnant, Wesenbecius, Mynsinger & alii

alii. Sed ulterius progreditur Author & disputat, si non ad hanc speciem Justitiæ pertineat, num itaque non ad expletricem sive commutativam? & dicit nec hos, qui hanc sententiam sequuntur, magis se explicare. Ita enim negotium hoc considerare, quasi nocenti aliquid reddatur, sicut in contractibus fieri solet, decepisse eos vulgarem locutionem, qua dicimus pœnam deberi ei, qui deliquit, quod planè sit improprium. Nam cui propriè debeatur aliquid, illum in alterum jus habere. Sed cùm deberi alicui pœnam dicamus, nihil nos velle quàm æquum esse ut talis puniatur. Verùm ad justitiam commutativam pertinere pœnarum irrogationem, si principiis receptis insistamus, tam evidens est, ut à quolibet etiam deprehendi possit, tum quia in pœnarum irrogatione non fit distributio aliqua boni aut mali generatim omnibus civibus, non enim pœnæ in omnes cives distribuuntur, prout aliàs onera pro proportione; si enim hoc esset, omnes cives ut oneribus obnoxii, ita pœnis quoque essent subjecti; tum quia in tali irrogatione non respicitur civis quâ civis, sed respicitur civis quà facinorosus, quà delinquens; justitia autem distributiva respicit cives quà cives; tum quia non attenditur dignitas illa quam quis habet in Republica in pœnarum irrogatione, sequeretur enim magis debere puniri præstantiores in Republica, quàm cæteros, quemadmodum onera majora juxta distributionem justitiæ imponuntur opulentiori-

Rationes Grotii expletrici Iustitiæ pœnæ irrogationem adimentes.

Rationes eidem restituentes.

tioribus civibus. Et hoc ipsum Aristoteles apertè asseruit l. 5 Eth. cap. 4. (2) Perpetua instantia possunt retundi argumenta, quæ de προσωποληψίᾳ adducuntur in pœnarum irrogatione, quasi ubi personarum respectus locum haberet, cessaret ratio justitiæ commutativæ, exemplo petito à locatione; Locatio enim procul dubio spectat ad justitiam commutativam & tamen in locatione habetur respectus personæ. Non enim locantur ædes illi opifici, ex cujus opificio damnum facile illis accedit. Aliud itaque est persona sub ratione objecti per se, quod fit in justitia distributiva, aliud sub ratione objecti per accidens, quod etiam obtinere potest in Justitia commutativa. (3) Argumenta Grotii non concludunt. Nam 1. non absurdum est dicere, nocenti aliquid reddi, redditur enim malum pœnæ pro malo culpæ, 2. absurdum non est dicere pœnam deberi ei, qui deliquit, si enim delictum & pœna sunt relata, & ex culpa nascitur regulariter reatus sive obligatio ad pœnam, utique rectè dicetur, pœnam deberi ei qui deliquit. Quia culpa & pœna sunt relata in genere moralium, ubi unum ponit alterum, & quidem ita, ut debeatur unum alteri, 3. non solidum est, quod dicit, cui propriè debetur aliquid eum in alterum jus habere, id enim procedit de personis, non autem de debito illo reali, & nexu inter culpam & pœnam. adducit etiam locum Deut. 25. v. 1. qui in Vulgata ita legitur: *Si fuerit causa inter aliquos & interpellaverit*

Respondetur ad oppositorum. Primum. Secundum Tertium.

lave-

laverint judices; quem justum esse perspexerint illi justitiæ palmam dabunt, quem impium condemnabunt impietatis, ubi Pontificii Interpretes multa de palma, quæ vel caput, vel manus ornarit justi, cum tamen in originario nihil de illâ habeatur, sed legatur: *justificabunt justum, & impietatis convincent impium.* Non malè Themistocles Simonidi respondit ut injustè pronunciaret in Judicio petenti, neque tu Poeta bonus esses, si præter numerum caneres, neque ego Princeps probus, si contra leges judicarem.

Ad Th. III.

Observatio.

Natura Superiori transcribit Jus puniendi, neque illi obest Qualitas vitiosa, quæ punientem afficit.

Authorhic multipliciter errat, (1) dicit juris hujus subjectum per naturam ipsam determinatum non esse, (2) dicit saltem indicare naturam, convenientissimum esse ut id fiat ab eo qui Superior est, & deinde de voce Superioris differit ex Thoma, (3) dicit consequens esse ab æque nocente æque nocentem puniri non debere, juxta illud Christi Joh. 8. v. 7. Quod (1) concernit, errat quando jus puniendi non vult determinatum esse per naturam, ad certum aliquod subjectum; nam 1. si juxta Senecam natura com- *Ius puniendi naturaliter ad certū subjectum restrictum est.*

 menta

menta eſt Regem, conſequens erit etiam per naturam determinatum eſſe ſubjectum, cui jus competit puniendi. 2. quia, ſi hiſtoriam evolvamus ab Orbe condito, penes Principes familiarum fuit ut jus regendi ſuos, ita etiam corrigendi, puniendi. 3. quia, ſi ſubjectum non determinatum eſt per naturam, defeciſſe naturam in neceſſariis erit aſſerendum, quod abſurdum. Videatur Juſtinus quoq; l.1.cap.1. quamvis itaque aliquâ ratione & ſecundum quid admitti poſſet hæc Aſſertio, non tamen ſimpliciter & abſolutè poteſt ex dictis probari. Quod (2) ſpectat, illud itidem erroneum eſt: nam natura non ſolùm indicat, conveniens vel convenientiſſimum eſſe, ut punitio fiat ab eo qui Superior eſt, ſed etiam ſub ratione neceſſarii urget: nulla enim Respublica conſiſtere poteſt, in qua non ſit Ordo imperantium & parentium. Si itaque hoc non ſolùm eſt conveniens Reipublicæ ſed neceſſarium, ſequitur neceſſarium quoque eſſe, ut ab eo qui imperans eſt in Republica puniantur delinquentes. (2) Si vox Superioris accipiatur eo ſenſu, ut is qui malè egit eo ipſo ſe quovis alio inferiorem cenſeatur feciſſe, non fundabitur Jus puniendi in tali Superiore; Imperium enim non eſt ex qualicũq; delicti habitudine in uno ad alium, ſed immediatè à Deo: Neq; qui delinquit protinus inferior eſt illo qui non deliquit, niſi velimus etiã Reges ſubjicere privatis. 3. Quod hoc ipſũ ex Thoma deprómit, idquidem non extat articulo primo, ſed ſecundo in reſponſione ad ter-

Superiori pœnarum exactio à Natura per modum neceſſarii demandatur.

ad tertium argumentum, ubi Thomas dispu- tat, num licitum sit occidere peccantes, & in contrarium adducit illud Christi Matth. 15: *Sinite zizania crescere.* (2) rationem adducit ex conformatione voluntatis nostræ ad voluntatem divinam: si enim DEUS peccatores non vult mori, sed vult ut convertantur & vivant Ezech. 18. multò magis id homines velle debent, & ita conformare voluntatem suam divinæ. (3) quia occidere hominem sit per se malum, E. nullo finis intuitu esse licitum. Quæ rationes non concludunt, non (1) quia per zizania intelliguntur hæretici, non delinquentes contra leges naturales, morales, & civiles; non (2) concludit, quia judex non ut homo consideratur, qui conformat voluntatem suam voluntati divinæ in tali casu, sed ut vicarius DEI, exequens id quod facit ad Reipublicæ conservationem. Ad (3) itaque argumentum respondet Thomas, ut Grotius illud assumit, verùm non dextrè, cùm commodius dicatur, occidere hominem per se non esse malum, sed indifferens, & malum fieri ex principio, modo & fine. (3) Quod Grotius ponit itidem putidum est, Nam hac ratione facilè esset eludere omnia judicia. De Nerone pessimo homine Paulus dicit, ipsum esse vicarium DEI, gladium non frustra gerere Rom. 13. 2. Judex & reus non comparantur ut homines simpliciter inter se, ratione qualitatis peccaminosæ, sed ut vicarius DEI, & subjectus eidem vicario. 3. Quod concernit locum Christi, planè im-

Thomæ argumentum I.

II.

III.

Diluitur Primum.

Secundum

Ultimum.

per-

pertinenter adducitur. Christus enim noluit Politicam agere personam, & proinde dixit: *non Te condemno, non autem Te absolvo.* Nec malè Arias Montanus ad hunc locum: Quædam exempla in lege populari furore vindicanda permissa fuisse, asserit, in quo genere fuerit adulterium quoque. Permittebatur autem vindicta hujusmodi criminum populo ad exemplum, ut unusquisque ejusmodi pœnæ spectaculo seipsum judicaret, & custodiret ab illius generis flagitiis; ideoque testes primi erant, qui lapides conjicerent, detestati flagitium illud. Itaq; permissio illa popularis lapidationis magis spectabat populi ipsius & spectatorum admonitionem, quàm damnati capitis supplicium, quod aliàs per Judices constituto judicio & peracto carnificis opera sumi poterat. Igitur sapientissimè Christus respondit, & eadem opera Mosis mentem aperuit, & confirmavit, & tentationem ita superavit, ut tentantes à se pudefactos dimoverit, & miseram fœminam peccati jam pœnitudine ductam ad vitæ correctionem revocarit, quanquam illa Montani à quibusdam dispu-
tentur.

Ad

Ad Th. IV.

Observatio.

Nec Deus nocentibus condonat, nec citra finem præfixum punit Jure ſupremi Dominii in creaturam, nec per hoc ab homine puniente ſe diſcernit.

Nocentibus nec DEVS aliqu:d condonat.

Author diſputat de fine pœnis propoſito, & repetit illud falſum, licitum tantùm eſſe punire, non neceſſarium. Vult autem probare hoc ipſum, quia multis nocentibus multa & Deus & homines condonent. Atqui (1) DEUS nocentibus nil condonat, non enim poteſt hoc eo ipſo, quo juſtitia vindicativa eidem eſt eſſentialis. (2) ſi Grotius hanc ſententiam tueri vult, vix reſpondebit Socinianis, contra quos tamen ſcripſit in hac ipſa materia. Illi enim defendunt, Deum poſſe nocentibus condonare culpam. (3) Quod de hominibus dicit, & illos poſſe multa condonare, hoc itidem falſum eſt, ſi ſermo ſit de hominibus in authoritate conſtitutis, & poteſtate publica armâtis; contrarium enim diſertiſſimè habetur Prov. 17. v. 15. ubi *juſtificans impium & qui facit impium juſtum, ambo abominatio dicuntur ipſi Jehovæ.* 2. Author de Deo diſputat quid ille pôſſit, nempe citra finem præfixum poſſe punire, non quidem Jure Juſtitiæ, ſed Jure ſummi dominii, quod probare ſatagit ex Proverb. 16,

Nec hominì gerenti poteſtate licet.

DEI Actiones, quæ nituntur ipſo ſummi Dominii jure ci-

tra propositū finem nunquam fiant.

verb. 16. At (1) dicere DEUM punire Jure summi Dominii, contradictoriè dicitur, punitio enim non est actus Dominii supremi, sed justitiæ, qui semper supponit culpam. (2) Jus illud summi Dominii, quod Grotius hîc ponit, confictum est, & quamvis integro tractatu illud propugnarit Moses Amyraldus, satis tamen congruè scoriis rejectis, quæ ex Sectâ homini adhæserunt, ipsi respondit Stephanus Curcellæus in Vindiciis. Hinc etiam nostri Theologi omne Jus, quod DEUS sibi vindicat in creaturas ut æquitate temperatum, ita niti aliquo DEI in creaturas beneficio statuunt. (3) Falsum est, actiones DEI in afflictione hominum posse tales esse ut nullum finem sibi proponant. DEUS enim in omnibus suis actionibus pro fine habet suam gloriam, & in istiusmodi punitivis aut afflictivis demonstrationem Justitiæ, & veritatis in comminationibus. Nec benè dictum illud ex Proverb. 16. adducitur, quia longè rectius ita accipitur: *Deus omnia disponit ad responsiones suas*, adeoq; omnia ordinat, ita ut singula respondeant sibi invicem. Nec rectè dicitur Deum nullo alio fine facere si impium puniat, quàm ut puniat, & voluntatem capere ex impiorum malo. Hoc enim non intelligendum est per modum affectus, sed per modum effectus, in quantum talibus subducit ex quæ faciant ad ipsorum commodum & salutem, ipse novit ab Arminianis phrasin propter seipsum diversimodè accipi, ut vel causam notet impulsivam;

Explicatur locus Prov XVI.

quia

quia videlicet DEO ita placet; five quia DEUS nulla alia re extra ſe, ſed ſola propria ſua voluntate aut conſilio, motus operatur, ut conveniat cum eo quod dicitur, Ephef. 1. v. 11. DEUM πάντα ἐνεργεῖν κατὰ τὴν βουλὴν τοῦ θελήματος αὐτοῦ. & ad Rom. XI. v. 35. πάντα εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς αὐτόν Item Apocal. IV. v. 15. Sive, ut cauſam finalem notet, Propter gloriam ſuam, ideſt, vel ut glorioſas & excellentes naturæ ſuæ proprietas mãifeſtas faciat ac declaret. quo ſenſu dicit DEUS ipſe apud Eſaiam XLIII. v. 25. Ego Ego ſum, ò Iſrael, qui delevi iniquitates tuas propter meipſum. & Eſa. XLVIII. verſ. 11. Propter me, propter me faciam, nam quomodo eſſet pollutum nomen meum? gloriæ quoque meam alteri non dabo, Daniel. IX. v. 17. Nunc igitur exaudi DEUS noſter, orationem ſervi tui, & deprecationem ejus, & illuſtra faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum deſolatum, propter Dominum verſu. 19. Domine exaudi, domine parce, domine attende & fac, ne moreris, propter temet ipſum DEUS meus. Similiter David à DEO petit Pſalm. XXV. v. 11. Propter nomen tuum parce, Domine, iniquitati meæ, quia multa eſt. Nomen enim DEUS & DEI unum & idem ſunt, vel ut ab hominibus proprietates iſtæ divinæ celebrentur, & glorioſè prædicentur quo ſenſu David dicit Pſ. LXXIX. v. 9. Adjuva, nos DEUS ſalutis noſtræ propter gloriã nominis tui, & erue nos & propitiare peccatis noſtris propter nomen tuum.

Ut quid dicent gentes, ubi est DEUS eorum? &c. quasi dicat: libera nos ut prædicemus bonitatem tuam & potentiam, & gentes causam non habeant à nobis, & propter nos, consilii & auxilii tui prorsus inopes, insultandi sancto nomini tuo, quod nos in necessitatibus tuis non modo non velis, sed nec possis juvare, aut ex manibus eorum liberare. Sive, jam, phrasis *propter semetipsum* hoc aut illo modò accipiatur, sententia loci plana ac pia est. Neque pro ipso faciunt, quæ petit ex Deut. 28. v. 63. Esaiæ I. v. 24. Prov. I. v. 26. cum hæc non ita sint intelligenda ut ipse opinatur, quasi delectetur pœnâ & in illâ delectatione subsistat, sed effectivè. lætari enim dicitur ut pro bona operatione remunerans, ita pro peccato puniens, nec quæ de induratis & damnatis opponit, cum & Induratio possit fieri in παράδειγμα, & extremum Judicium gloriam pandat, ut Misericordiæ in beatos ita Justitiæ in damnatos videatur locus Esaiæ 66. v. 24. III. Dicit homo cum hominem sibi natura parem puniat, aliquod sibi debere habere propositum, aliter quàm DEUS, & adducit Thomam, qui concludit, vindicationem ortam ex animi livore contra peccantem esse illicitam, non autem si procedat ex Charitate. Et hoc vult, in vindicatione considerandum esse vindicantis animum; si enim ejus intentio feratur principaliter in malum illius, de quo vindictam sumit & ibi quiescat, esse omninò illicitam punitionem & vindictam, quia delectari

Vindicatio quibus modis sit licita?

ctari in malo alterius pertineat ad odium, quod Charitati repugnat, qua omnes homines juxta legem moralem diligere debemus; nec aliquem excusari, si malum intendat illius, qui illi injustè intulit malum; sicut non excusatur aliquis per hoc, quod odio habet sese odio habentem. Hoc enim est vinci à malo contra monitum Apostoli Rom. XII. Si verò intentio vindicantis feratur principaliter ad aliquod bonum, ad quod pervenitur per pœnam peccantis, sc. ad emendationem peccantis, vel ad cohibitionem ejus, vel ad quietem aliorum, vel ad justitiæ conservationem & Dei honorem, censet Thomas licitam esse vindicationem talem, aliisque circumstantiis debitis servatis. Sicut autem hoc rectè dicitur, ita malè Grotius existimat, homines quidem debere aliquod sibi habere propositum bonum in punitione reorum, non autem DEUM, qui est ipsa justitia. addamus hîc quæ nonnemo hæc Grotianis non malè opposuit: *Non desunt, qui dum dominantibus applaudere obsequiumque approbare student, plus iisdem largiuntur, quam aut recta ratio, aut publica utilitas postulat: quos inter Hugo Grotius lib. 3. de jure bell. & pac. c. XX. N. 4. & seqq. junctis cum N. 21. & seqq. ita de hac re ratiocinatur. I. Naturam non præcipere, ut delinquentes puniantur. Sed non vetare quo minus id fiat. Resp. Lex Naturæ fugienda prohibet, ut adulterium cædem, furtum, &c. frustra si gladium, furcam, virgas non tra-*

dat judici, quibus puniri transgressores imperet: Et licet natura non jubeat exertè, homines sceleratos è medio tollendos, tamen quod illa docet obscurius, Sacræ Literæ id multis sanctionibus clarum & perspicuum reddiderunt supra indicatis locis. II. Tres exigendarum pœnarum fines esse: Emendationem peccantis, Vendicationem læsi & exemplum in vulgus, ex Senec. 1. de clem. XXII. Aul. Gell. 6. noct. Attic. XIV. Quibus consequenter reo pœnam remitti posse autumat Grotius, si aut tres illi fines pœnæ cessent, aut alii fines ex opposito occurrant non minus utiles & necessarii, aut fines propositi alia via obtineri possint. Primi casus exemplum esse putat in peccato paucissimis cognito, cujus proinde publica traductio necessaria non sit. Secundi in eo, qui bene merita aut sua, aut parentum, repensari digna, culpæ opponit. Tertii in eo qui verbis emendatus est, aut læso verbis satisfecit, ut ad fines antepositos jam pœna opus non sit. Resp. Tribus pœnæ finibus enumeratis addendus quartus, nempe, ut malus tollatur è medio; ut ne terra inquinetur flagitiis. Et qui probabit Grotius, evenire posse, ut tres isti fines cessent eodem tempore, eademque in persona & admisso? Fieri quidem potest ut citra pœnam emendetur peccans: at ut reipublicæ satisfaciat citra exemplum in vulgus fieri nequit. Paucorum porrò conscientia, & merita rei non sunt justæ indulgentiæ causa. Incestus à Thamare clam & nemine conscio admissus erat, tamen flammis rea subjici jubetur. Joabi nonne magna in

Regem

Regem & Regnum Hebraeorum fuerunt merita? Cade tamen duorum civium contaminato nequaquam parendum censuit David 1 Reg. 2. v. 32. III. Ratiocinationi suae firmandae loca quaedam ex aliis Autoribus descripta adducit Grotius, d.c.XX. n. 22. & n. 4. imprimis Augustini, Seneca, Sopatri. Resp. Non auctores numerare, sed rationes atque argumenta ponderare decet, & tamen si auctoribus certare libet, non desunt quos opponamus sunt P. Martyr. 4. locor. commun. 14.n. 24. Phocylides, Sapientissimus Poetarum Plato. lib. 9. de legib. Cicero in L. Pisonem. Vellejus lib.2.histor. Bodinus. 1. de Rep. 10.

Ad Th. VII.

Observatio.

Punitionem cuivis licitam esse non demonstratur ab Auhore, nec quæ de Verberibus prodit simpliciter admitti possunt, dictumque Johanneũ non satis commode adducit.

Author (1) punitionem, quæ fini antea indicato inservit, naturâ cuivis esse licitam, qui judicio valet, & paribus vitiis non tenetur, censet, respiciens ad Thomam ad ad quem quoque provocat. Disputat autem Thomas utrum correctio fraterna solùm pertineat ad personas Ecclesiasticas, & movet dubia pro affirmativa: tum ex eo quia illud

Verũ Correctio fraterna unicè pertineat ad personas Ecclesiasticas Argumentum I.

Matth. XVIII. si peccaverit in te frater tuus corrige ipsum, maxime pertineat ad illos, qui
II. maximè curam habent aliorum; tum ex eo quia externa correctio est quædam eleemosyna spiritualis: sicut ergo eleemosynam corporalem faciunt. qui sunt superiores divitiis, ita etiam superiores in spiritualibus corre-
III. ctionis illud jus tantùm habebunt, tum ex eo quia qui corrigit alium movet illum admonitione sua in melius, inferiora autem moventur à superioribus. Sed rectè quidem asseritur, correctionem ad omnes pertinere, verum sub distinctione. Correctio enim vel est actus charitatis, quæ spiritualiter tendit ad emendationem fratris delinquentis per simplicem admonitionem, & talis correctio utique pertinet ad quemvis, urget enim hunc actum dilectio proximi imperata, periculum participationis ut in culpa, sic in pœna Levit. XIX. v. 16. vel est actus justitiæ, per quem intenditur bonum commune, quod non tantùm procuratur per admonitionem fratris, verùm etiam per punitionem, ut alii à peccatis desistant dementes, talis correctio propria est Superiorum. Argumenta autem supra posita non concludunt, non (1) quia non exclusivè dictum illud intelligendum est, imò
1. gradatio suadet oppositum, nempe in primo gradu correctionem illam fraternam, quæ est
2. actus charitatis. (2) non concludit, quia quemadmodum qui habet unde corporaliter subvenire possit, quantum ad id dives est, ita qui habet quo subvenire possit per

Correctio fraterna qua ratione omnes respiciat?

Solvuntur Argumenta contraria.

ſanum rationis judicium, ex eo quaſi ſuperior eſt, & poteſt alterius delictum corrigere. ad (3) reſpondetur non ſolùm ſuperiora agere in inferiora, ſed etiam inferiora in ſuperiora, adeoque dari mutuam relationem. (II) Dicit Author in verberibus & aliis quæ coactionis aliquid continent diſcrimen inter perſonas quibus id liceat vel non, non eſſe factum à natura, ſed à Legibus. At hoc ipſum admitti nequit: tum quia ſi à natura ſunt Superiores qui regunt, etiam à natura erit diſcrimen perſonarum, quibus licet aut non licet emendare; tum quia ipſe Grotius agnoſcere cogitur, parentes in liberos habere ejuſmodi juris uſurpationem, at hoc ipſum à natura eſt; tum quia falſi hypotheſi nititur, quaſi ſc. imperium non eſſet à natura, quod tamen cum ipſa natura cepit. (III) Author de incorrigibilibus in hac theſi locum Johanneum quoſdam accipere dicit, & eſſe qui hos ipſos eſſe putant, quos Johannes Apoſtolus ait ad mortem peccare. Verùm ita nimium tribuit Arminianis, è quorum ſecta fuit, qui ita hunc locum acceperunt. Sed per peccatum ad mortem intelligitur peccatū in Spiritum Sanctum; tum quia peccatum ad mortem hîc opponitur omnibus, quæ non ſunt ad mortem; hæc autem oppoſitio τȣ̃ *non ad mortem* & τȣ̃ *ad mortem*, in eo conſiſtit, quod poſterius ſit mortale infallibiliter actu mortem inferens, quod ſoli peccato in Spiritum Sanctum competit; tum quia de tali peccato agitur, ex quo peccator excluſus eſt à

9. Natura adſignavit diſcrimen eorum quibus in punitione cogere licet & non licet.

Locus 1. Ioh. V. 16.

precibus, atqui hoc eſt peccati in Spiritum Sanctum; tum quia de tali peccato loquitur quod dono diſcretionis vigentis potuit agnoſci eſſe ad mortem, quodq; non tam circa Mores quam doctrinam cælitus revelatam fuit occupatum & illi contumaciter obſtreperum, quale eſt peccatum in Spiritum Sanctum.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Quæ de Ultione diſputat ſana cenſeri nequeunt.

Author modos præſcribit, ne qui læſus eſt ab aliquo, ab eodem malum patiatur; & primum ponit, ſi tollatur qui deliquit. At cum Author loquatur de malo futuro, quod imminet læſo ab eo, qui antea ipſum etiam læſit, ideoque eidem ſubſcribi nequit: nam cum malum futurum ſit in incerto, non licet illud occupare ſublatione illius, à quo quis metuit. (2) Dicit ad hos fines & intra æqui terminos, ſi dirigatur vindicatio etiam privata, ſi jus nudum naturæ i. e. abductum à Legibus divinis & humanis, non eſſe illicitam. Verum 1. falſum eſt vindicationem privatam non eſſe illicitam, eo ipſo enim quo deficit authoritas publica, & poteſtas illa gladii, juxta quam dicitur aliquis vindex eſſe ad malum Rom. 13. deficit ratio liciti, 2. non poteſt vindicta privata locum habere, etiam ex eo, quia pugnat cum amore proximi,

Qui privata vindicatio ſit licita?

mi, qui est juris naturalis & moralis, 3. quod de jure nudo naturæ dicit hîc, ma'è dicit; jus enim nudum naturæ, quale hîc Author fingit, non datur, eo ipso, quo dicitur esse abdu-ctum à Legibus divinis, à quibus non recedit, sed quibus potiùs consonat. (3) Allegat pro confirmatione sententiæ suæ de vindicta privata Samsonem & Maccabæos, quorum prior dixerit, se malo affecturum illos vicissim, qui antea affecerint. Verùm incommodè hoc dicitur, nam 1. apertè contrarium decretum est Prov. XXV. 29: *ne dicito quemadmodum fecit mihi, ita & faciam ei.* 2 Factum hoc Samsonis, hac sententia quasi firmatum, fuit extraordinarium, quod consequenter in ordinem & classem ordinariè sicitorum tanquam exemplar quoddam non potest adduci. 3. Falsum esse fuisse privatam vindicationem. Samson enim non fuit privatus, sed Judex populi Israelitici & vindex tempore Theocratias, prout cæteri, quos DEUS suscitârat populo suo. Quapropter hæc sententia Grotii planè non potest admitti, quasi scil. nec Jus naturæ nec Jus gentium prohibeat sese ulcisci: hoc enim Socinianum est, & vindicta ex corruptis gentium moribus & naturæ vitio pendet, non convenit cum lege naturæ aut gentium. Hinc etiam Seneca l. 2. de ira c. 32. *inhumanum verbum*, inquit, *est ultio, & à contumelia non differt, nisi tantùm ordine; qui dolorem regerit, tantùm excusatius peccat.* Et Musonius: *feræ*, inquit, *non hominis est id cogitare, quomodo*

An Samson flagitaverit studio privatæ ultionis?

modo remordeat quis mordentem, & nocenti noceat. Vid. etiam Dion apud Plutarch. & Theodoricus Rex apud Cassiodorum lib. 4. Epist. 10. De Maccabæis non multum debemus esse solliciti, quamvis & hoc dici possit, ipsos publicam personam sustinuisse. Cicero verò aut Rhetorum more loquitur, aut vindictam publicam laudat, aut de impropriè sic dictâ differit, & quomodo hæc consistunt cum illis thesi quintâ hujus capitis, ubi scribit Grotius: *Talis appetitus non convenit parti rationali cujus est imperare affectibus, ac proinde nec juri naturæ, quia id est dictatum naturæ rationalis ac socialis qua talis est: dictat autem ratio homini nihil agendum, quo noceatur homini alteri nisi id bonum aliquod habeat propositum. In solo autem inimici dolore ita nudè spectato nullum est bonum nisi falsum & imaginarium, ut in divitiis supervacuis multisque aliis rebus ejusmodi.* (4) Author dicit ademtam esse cæteris libertatem, quam natura indulserat, per constitutionem judicum, & putat naturali libertate licitam esse vindictam, sublatam autem per Judices. At (1) falsum est, ita enim licitum esset malum. (2) Judicum constitutio non extinxit naturalem libertatem, sed reliquit illam, saltem honestate circumscripsit. (3) apertè Quintilianus contrarium docet, scribens injuriæ compensationem non solùm juri esse inimicam, sed & paci, esse enim legem, forum, judicem, nisi quem vindicari jure pudeat. Tandem (5) Author circa finem theſeos

An Maccabæis?

Vindictæ libertatem nec natura indulsit nec judicia submovebant.

ſeos confirmare hoc ſatagit ex Lege Hebræa, quæ propinquo occiſi permiſerit, ut extra Aſyli loca homicidam interficiat, quæ lex habetur Num. XXXV.19 Verum 1. diſputari poteſt, num illa permiſſio ſit permiſſio tantùm reſpectu pœnæ in foro exteriori, quod ſcil. talis occiſor impunis; an verò etiam permiſſio ſit reſpectu culpæ, quantum ad ſublationem peccati in foro conſcientiæ. 2. quando propinquo occiſi conceditur homicidam occidere, non conceditur vindicta privata, ſed conceditur talem interficere poſt cognitionem cauſæ, & cum jam judicata eſt illa, ubi carnificis officium implevit talis propinquus, prout intelligit Auguſtinus quæſt. 65. & ex Chaldæo Interprete ſatis conſtat, qui ita habet: *propinquus occiſi homicidam interficiet, quando condemnatus fuerit in judicio;* nec non Abarbanel docet, Synedrii ſententiam prærequirens. Si verò ſtatuamus licuiſſe Vindici ſanguinis talem interficere extra Urbem Refugii, ut Jonathan vult, talis egrediens illam privilegio contempto luit, quod lex Contemptori ſtatuit. 3. Poſito Legem Hebræam permiſiſſe, ex hoc ipſo erit conſequens, illam ſublationem homicidæ non fuiſſe ex vindicta privata, ſed legis permiſſione & relaxatione. ſed de hoc ſupra.

Propinquo occiſi non ſimpliciter permiſſa fuit privata ultio per Hebræam legem.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Juris hujus poteſtatem naturaliter eſſe penes unumquemque fruſtra dicitur.

Vindicandi poteſtas non eſt penes unumquemque.

AUthor (1) falsò ſupponit Juris hujus poteſtatem naturaliter eſſe penes unumquemque: tum quia ipſe reſtringit deinde ad virum bonum, tum quia repetit falſam illam hypotheſin & eidem inædificat, quaſi ipſa natura non conſtituerit ordinem imperantium & parentium; tum quia hac ratione confuſio ſtabiliretur, quæ nunquam in Republica admittenda. (2) Diſputat de jure in beſtias, an ſcil. priſci homines viri probi deſtruxerint beſtias & comederint carnes. Verùm hîc probè diſtinguendum eſt inter jus & inter exercitium Juris. Jus deſtruendi beſtias & comedendi carnes evidenter patet ex dominio cõceſſo in illas Gen. I. v. 26. Nec obſtat, ſi dicas, homini ſaltem ita conceſſam eſſe experimentalem quandam notitiam de naturis beſtiarũm habendam, cum longè aliud ſit uſus qualiſcunque, aliud dominium, nec 2. ſi dicas dominium Adami & Evæ fuiſſe limitatum per præſcriptionem herbarum & olerum, quibus debebant veſci. nam ex præſcriptione certi generis in cibo, non colligitur limitatio juris & dominii in reliqua, ſed, ſi multum, ſaltem limitatio exercitii hu-

In quo ſitum ſit Dominium in Beſtias?

jus

jus juris in deligendis certis cibis; nec (3) si dicas, dominium in bruta posse consistere, quamvis non comedantur, quia multæ species sint, à quibus abstineamus sponte. Pari enim ratione concludi posset: dantur plantæ quædam, utpote venenatæ, à quibus sponte abstinemus, E. jus commedendi, E. dominium in alias non est à Deo concessum. Præsupponitur enim Objectum dominii capax esse destructionis in Usum & Esum, habilitas illa, quæ in quibusdam aliis ex interveniente causa cessat. Alterum autem nempe ipsum exercitium Juris probabiliter etiam obtinuit: si enim antediluviani ovium pellibus utebantur ad vestitum, lacte ad cibum, cur non carnibus & ad sacrificium etiam & ad usum? Tandem (3) Author etiam in hac thesi agit de judicio zeli, & illud ipsum confirmare satagit inter alia ex instituta lapidatione in Stephanum. Verùm 1. illud judicium zeli seris demum temporibus fuit introductum, & malè refertur ad Phineam; Phineæ enim factũ fuit extraordinarium, à nullo privato imitandum, 2. judicium illud zeli non fuit judicium quoddam merè privatum, sed aliquo modo publicum. debuit enim peragi præsentibus ad minimum decem Israelitis. (3) Judicium illud zeli non potest stabiliri ex lapidatione Stephani, quia illa non facta fuit juxta judicium zeli, sed juxta judicium publicum. Illiquidum enim est suppositum, quod Grotius & alii tenent, nempe tum temporis, cum Stephanus lapidaretur, αὐτονομίαν non mansisse

Judicium zeli non prodit reliquias primæ et privati Iuris ulciscendi.

ſiſſe penes Judæos; contrarium enim docet Richardus, Montacutius Anglus; contrarium jus cudendi monetas adhuc reliquum; contrarium denique illud ipſum Johannis VIII. 59. de quo inprimis videri poteſt Marquardus Freherus in Diſſert. Theologico-Hiſtorica ad cap. 22. Matthæi. quam benè autem ceſſerit hoc judicium zeli ex Joſepho diſcitur, qui refert, quosdam ſe nominaſſe Zelotas, ac ſi optimis rebus ſtuduiſſent, & non peſſima facinora usque ad nequitiæ ſummum, zelo affectaſſent lib. 4. de Bello Judaico cap. 12.

Ad Th. X.

OBSERVATIO.

Quæ Author de Lege Evangelica præmio æternæ Beatitudinis dilectione proximi ingerit ex ſchola Pſeudo-Prophetarum ſunt hauſta & reprobanda.

THeſis hæc ſentina quædam eſt errorum. Nam (I) ſtatuit Legem Evangelicam libertatem illam arctius circumſcripſiſſe. Atqui non datur Lex Evangelica, ut pluribus oſtenſum eſt: neque de illa dici poteſt, quod libertatem illam arctius circumſcripſerit, nec libertas illa ſub V. Fœdere obtinuit. (II) Dicit, non mirum eſſe, quædam quæ naturâ & per leges civiles licent, vetari lege divina, eâque perfectiſſima, & præmium promittente hu-

re humana natura majus, ad quod consequendum virtutes requirantur, quæ sola naturæ præcepta excedant. Verùm præmium æternæ beatitudinis 1. non est præmium humana natura majus, est enim proportionatum ipsi, cum finis naturalis hominis conditi sit beatitudo, ut non solùm Scriptura docet, sed etiam prolixè Cornelius Jansenius ostendit. 2. Ad præmium illud dicit virtutes requiri. At si de consecutione per viam legalem sit sermo, non tantùm virtutes requiruntur, sed omnium virtutum apparatus, & præter hunc interna sanctitas, integritas & perfectio omnium facultatum. Si verò loquamur de consecutione, ut nunc se habet, præmii æterni, ad illam virtutes nullo modo requiruntur, neque per modum causæ, neque per modum meriti, neque per modum conditionis, sine qua non; idque ideò, quia ut Scriptura soli fidei tribuit justificationem, ita quoque eidem soli salvationem. 3. Dicit requiri tales virtutes, quæ sola naturæ præcepta excedant. Quod ambiguè iterum dictum. Nam aut loquitur de præceptis naturæ in statu integritatis; quatenus talia non tam erant præscripta homini integro, quàm inscripta, per communicationem perfectæ sanctitatis, refulgentis in omnibus animæ facultatibus; aut loquitur de præceptis naturæ, in statu corruptionis, prout jam sese habent, & inveniuntur in quibusvis Gentilibus, etiam pessimis; Si prius, falsum est ad consecutionem beatitudinis requisitas fuisse

Beatitudo æterna præmium est proportionatum Naturæ.

Quomodo ad beatitudinis æternæ consecutionem requirantur virtutes.

Ad consequendam Beatitudinem requiri virtutes naturam excedentes cum distinctione admittitur.

fuisse virtutes, quæ præcepta naturæ excesserunt. Adamus enim si implevisset præcepta naturæ in statu integritatis, si juxta illa jugiter fuisset operatus, consecutus fuisset ita beatitudinem. Si posterius, ad consecutionem præmii æterni utique requiruntur virtutes, quæ excedunt naturæ præcepta, posito, quod virtutes requirerentur; Ratio est, quia præcepta naturæ sunt imperfectissima in statu corruptionis, & virtutes Gentilium, ut loquitur Augustinus, nil nisi splendida peccata. (III) Author legem Hebræam non modo vetare odium in proximum, hoc est popularem, sed & communia quædam beneficia inimicis talibus impendi præcipere. dicit, 2. dicit, Evangelium præcipere, ut etiam benefaciamus, non modo, ut non noceamus inimicis, 3. legem Hebræam graviores injurias permisisse ulcisci, addito judice, Christum autem non permittere, vi loci Matth. V. v 38. & 39. ubi vetus permissio, ut imperfectiori tempori congruens, rejiciatur. Verùm hæc omnia erronea, falsa & photiniana sunt. Nam 1. Lex Hebræa quando vetat odium asservari in proximum, per proximum non Popularem tantùm intelligit, Judæum ejusdem generis & gentis, sed intelligit omnem hominem, explicante ipso Christo Luc. X. v. 20. ad 29. neque talibus inimicis hoc est popularibus communia vult impendi quædam tantum beneficia, sed etiamq; specialia, & quidem non tantùm inimicis popularibus, sed omnibus. 2. falsum est,

Proximi notio non restringitur ad solum Hebræum.

est proximi nomen in Evangelio fuisse ampliatum & extensum, requisitumque, ut benefaciamus etiam inimicis indistinctim, quasi illud ipsum non requisitum fuisset in V. T. Contrarium enim patet, tum ex Exod. XXIII. v. 4. Prov. XXV. v. 21. tum ex Legis Moralis constantia & immutabilitate, quæ utpote perfectissima, nullam accessionem passa fuit; tum denique ex ipso rectæ rationis dictamine, quod etiam Gentilibus aliquo modo ostédit, inimicos esse diligendos. Hinc Seneca Epist. 53. Ideo, inquit, diligendi mali, ut non sint mali, quemadmodum, non ut permaneant, sed ut sanentur à Medicis diliguntur ægroti. 3. falsissimum est, Legem Hebræis graviores injurias permisisse ulcisci, Christum autem nobis non permittere. Aut enim loquitur de ultione illa, quæ fiebat authoritate publica, sed ut ille loquitur, adito judice; aut de vindicta privata, quæ fiebat manu, vel etiam adito judice ex vindictæ flagranti studio. Si de priori; illa etiam permissa est in N. T. & quando Christus sese opposuit Pharisæis dicentibus: oculum pro oculo, dentem pro dente, non opposuit sese his verbis, negando compensationem in judicio, sed retaliationem factam à privato. Si de posteriori à etiam in V. T. non fuit permissa, sed prohibita, & falsum est, permissam fuisse illam talionem, ut imperfectiori tempori congruentem. Quicquid enim sit de tempore, Lex super & uniformiter mansit perfecta. (IV.) Author pergit & dicit huc

Ampliorē ulciscendi libertatem Lex Hebræa non indulsit.

Nos lædentibus est remittendum.

pertinere, quod Christus à nobis indistinctè exigit, ut omnibus remittamus, qui in nos deliquerunt Matth. VI. id est ob sensum mali nostri malum illis nec procuremus, nec optemus. At 1. Author noster hîc Photinianis accedere videtur, 2. si ideo non obtinet compensatio in judicio, sive contra passum, ut loquitur Aristoteles V.Eth.V. ubi usurpat vocem τ͂ ἀντιπεπονθὸς, quia indistinctè vult ut omnibus remittamus, qui in nos deliquerunt, sequitur neque potestatem summam neque Magistratus inferiores posse punire, sed potius debere remittere, atque ita impunita relinquere, quæ tamen vel maximè sunt punienda. 3. ambiguè loquitur & explicat, quando dicit, ob sensum mali nostri malum nos nec debere procurare lædenti, nec optare: aut enim loquitur de procuratione per modum vindictæ, aut per modum ordinariæ viæ juris. Prius quidem in vitio est, posterius autem neutiquam. (V) Author in hac thesi de Ultione disputat, non quatenus præteritum respicit, sed quatenus in futurū cavet, & dicit, etiam hanc condonari velle Christum: primum si qui nos læsit, probabilia testimonia det pœnitentis animi, & 2. posito etiam quod absint talis pœnitentiæ signa, si damnum haud nimium grave sit. Verùm hîc iterum errat Grotius, 1. quia hæc ultio, de qua ille loquitur, propriè non est ultio, sed est præcautio, & si ille, qui nos læsit, testimonia det pœnitentis animi, non opus est, ut multum solliciti simus, eo ipso quo

De Vltione quæ cavet in futurū.

lædens

lædens animum mutavit, nec retinet illum in læsionem pronum. 2. quod de damno dicit, si absint pœnitentiæ signa, & animus præsumitur in ulteriorem læsionem pronus, potest utique læsus sollicitare Magistratum, ut sibi in futurum caveat, 3. quod de damno haud nimium gravi dicit, hoc ipsum ex præcepto Christi de dimittenda tunica, non potest exsculpere: quia propositio Christi non est absoluta, nec damnum grave aut leve propriè respicit, sed comparata, & hoc vult: potius esse dimittendam tunicam, quàm ad lites descendendum, non urgendum nimium jus, sed cedendum, salvis tamen juribus judiciorum. (VI) Author disputat de talione, an apud Hebræos fuerit in usu, sc. Pythagorica, & negat eam obtinuisse, & quidem rectè. Discepta runt autem super hoc argumento Karræi sive Judæi Scripturarii & Rabbanitæ; priores ῥητὸν urserunt in Lege divinâ paulo post citanda; posteriores autē exposuerunt de Compensatione damni per certam æstimationem à Judicibus imponenda lædenti & dandi læso quapropter intentum demonstrandum. Probatur autem tum ex eo, quia talio ista vix est possibilis, nam si daretur talio, tum membrum rumpi possent ad alterius rupturæ æquilibrium, & vulnus illatum vulnere nec majore rec profundiore compensari deberet. At quis talionem ad amussim ità æquiparet, aut in libra expendat; tum quia talio talis est periculosa, ut si is qui vulneravit infirmioris temperamenti & tenuioris

Rejicitur talio Pythagorica.

constitutionis sit, vulneratus autem vegetæ & robustæ valetudinis; hic mutilatus est sine ullo periculo aut dispendio vitæ: iste si ex lege talionis mutiletur, periculum mortis incurret, & talio non erit; tum quia ex iniquo non parum trahit, & Reipublicæ admodum noxia est. Quid si enim qui læsit privatus sit, & læsus Consul vel Princeps, an talio æqua erit, si par læsio fiat? noxiam autem Reipublicæ esse, constat vel maximè, quia ita mutilis, cæcis, claudis, cicatricosis & infamiæ illatæ notas palam circumferentibus plena erit. Unde etiam R. Levi Ben Gerson ex hoc ipso capite ejusque versiculo 26. & 27. argumentatur. *Quemadmodum*, ait, *circa cædem factam nulla est differentia pœnæ inter Dominum servum suum occidentem, & quemvis alium, sed ei quoq; mortis pœna denuntiatur, ita æquum esset, ut eadem sit ratio circa Damna alia in corpore illata: Atqui pro Damno illato servo, legimus impositam esse mulctam pecuniariam, nam Dominus à Talionis pœna absolvitur pro oculo eruto, aut dente excusso; quod si verò Lex Talionis secundum literam esset intelligenda, esset illi eadem pœna subeunda.* Et, ut Grotius observat, rectè Hebræi legem illam Exod. XXI. de talione, acceperunt non Pythagoricè, sed de compensatione damni juxta arbitrium judicis, pro qualitate personarum & ratione circumstantiarum pecuniâ æstimati, si sc. reus solvendo erat. Ratio eorum erat, quia ex vi præcepti istius v. 18. percussor non teneba-

tur

tur nisi ad compensationem cessationis & medicamentorum; hinc consequi ajunt, quando postea dicitur: dandum esse livorem pro livore &c. non nisi de pretio livoris accipi posse. Addunt ad hanc rationem, quod Deus Num. XXXV, districtè prohibeat, pretium animæ accipi ab homicida. Colligunt itaque mutilationes & vulnera, quæ citra mortem sunt, pretio redimi & pecuniaria mulcta ex arbitrio judicis compensari potuisse. (VII) In hac thesi Author adducit exempla Josephi, & dicit, quia justus fuerit, ideoque non voluisse traducere Mariam: ubi Ambrosius addat ab accusationis severitate alienam esse justi personam. Verum 1. per vocabulum Justus intelligitur Vir animi moderati & benigni, quo etiam respicit Aristoteles 5. Eth. 14. quanquam non necessarium sit hoc ipsum, cum etiam justus hîc notare possit stabilem, rectum & firmum, ut sensus sit: Josephus noluit statim re nondum perspecta & cognita, sponsam suam in jus vocare. 2. disputat Salmasius, quid remiserit Josephus, atq; cum vocabulum Græcum sit ambiguũ, & velquandã notationem notet, vel prostitutionẽ & infamationẽ & Desideriũ punitionis, posteriorẽ significationẽ præfert. 3. aliud est licitum, aliud est expediens quandoq; pro ratione circumstantiarũ; ab accusationis severitate abstinere expediens quidem quandoq; est, & hoc etiam observavit Josephus. At licitum nihilominus est accusare, imò quandoque necessaria est severitas illa, quam Grotius ponit, &

An accusare Iusto nõ conveniat exemplo Iosephi?

 qui-

quidem ita ut videatur negare ipſum actum accuſandi.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Malè de Miſericordiâ divina tempore N. T. & Pœnitentia philoſophatur Grotius.

IN hac theſi Author refutare vult Photinianos, Anabaptiſtas & Wigelianos. Iterum nihil ſani. Nam (1) quod de miſericordia divina concedit, illam præcipuè ſpectare peccata contra primævam legem, aut etiam contra legem Moſis commiſſa ante acceptam Evangelii notitiam, in eo tripliciter errat; 1. Miſericordiam divinam variabilem conſtituendo pro ratione V. vel N. Fœderis; cum tamen illa ſit æquè ut juſtitia divina immutabilis. 2. de Miſericordia aſſerendo, quod præcipuè ſpectârit præcepta contra primævam legem, aut etiam contra legem Moſis commiſſa; Nam ſi per legem primævam intelligit præcepta Noachidarum, iſta lex non fuit primæva ſive naturalis; tum quia pendebat ex revelatione, tum quia ultra præcepta naturæ progrediebatur, tum quia ratione reliquorum dictaminum non exhauriebat ipſum jus naturæ. Per legem Moſis autem ſi intelligit univerſam legem tum moralem, tum ceremonialem, tum judicialem, neque de

Miſericordia divina quomodo ſpectet peccata.

lege

lege illa primæva, neque de lege Mosis dici potest, quod misericordia divina spectârit transgressiones contra illas præcipuè; partim quia misericordia divina nullum habet respectum ad peccata ante satisfactionem, in quantum sunt peccata; partim quia dici non potest præcipuè spectasse peccata contra primævā legem; quia illa maximè adversa erant justitiæ divinæ; partim quia quod de lege Mosis additur, id non potest subsistere, quia si misericordia divina; præcipuè spectavit peccata contra primævam legem, & contra legem Mosis; spectavit omnia peccata, non præcipuè quædam tantum. Lex enim naturæ & Mosis suo ambitu omnia peccata complectitur. 3. dicendo DEI Misericordiam spectâsse peccata ante acceptam Evangelii notitiam, Evangelii enim notitia non restringenda est ad tempus N. T., sed cœpit confestim post lapsum, cum dictum est Protoplastis: semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. III. Nec obstat locus ex Act. XVII. &c. non enim dicitur ibi misericordiam divinam spectasse peccata, sed ignorantiæ tempora fuisse à DEO dissimulata, usque ad promulgationem illam solennem Evangelii. II. Errat Author quando dicit, quæ post Evangelii notitiam committuntur peccata, comminationem habere judicii multo severioris, quàm illud fuit, quod per Mosen est institutum. Nam ita tempus N. T. non esset tempus gratiæ, sed severitatis, 2. Mosis judicium est severissimum, quo con-

In peccata post Evangelii notitiam severior nō est animadversio.

ſequenter ſeverius dari nequit, dum Deut. XXVII. legatur: maledictus omnis, qui non permanſerit in omnibus, quæ in lege ſcripta ſunt, 3. locus ex Epiſtola ad Hebr. non concludit, quia pro intenſione peccati ex manifeſtationis latitudine ſaltem vult intẽdi pœnã, quod etiam fit ſecundum judicium Moſis, ſcilicet ut geminato peccato etiã duplicetur pœna. III. Peſſimè iterum ſtatuit, talium facinorum indulgentiam non ſolere impetrari, niſi ipſe homo de ſe quaſi pœnas exegerit, I. ad Cor. XI. & quidem 2. gravi mœrore, II. ad Cor. non XI. ut citat Author ſed VII. v. 8. ſeqq. & denique 3. DEUM ipſum non ſemper pœnitentia ductis omnem remittere pœnam, quod vel Davidis exemplo appareat 1. eſt erroneum: tum quia homo, non pœnas de ſemetipſo exigit in pœnitentia, hoc enim eſt Pontificium; tum quia etiamſi exigeret pœnas à ſe, non moveretur tamen DEUS propterea ad facinorum indulgentiam; tum quia ſi facinorum indulgentia ſubſequitur, præſupponitur homo pœnitens & contritus quæ contritio non eſt ab homine, ut eliciente quoddam opus, ſed à DEO, malleô legis in cor ejus agente. 2. erroneum eſt, quia quantuscunque ſit mœror ille, quem homo peccator habet, non tamen pœnæ rationem habet, ut Author ſupponit. 3. planè papiſticum eſt: cum enim culpa & pœnæ ſint relata, & relata ſe mutuo ponant & tollant, impoſſibile eſt, ſi dicatur: DEUM remiſiſſe culpam, non etiam aſſerere,

Pœnitentibus non eſt opus exactione pœnæ à ſemet ipſis.

DEUM

DEUM remisisse pœnam, quod vel ex ipso Authore confirmari potest.qui in Th.1.pœnā dicit esse malum passionis, quod infligitur ob malum actionis: si ergo cessat malum actionis in conspectu divino, cessat quoque malum passionis. Quod concernit exemplumDavidis, quo confirmare vult suam sententiam, id non est contra nos. nam aut respicit locum II. Sam, XII. de morte filii ob adulterium cum Bathseba, aut respicit locum II Sam. XXIV. v. 10. 11. 12. ubi populus pestem sensit, ob peccatum Regis, qui numeravit illum. Si prius: quamvis mors filii occasione peccati Davidici fuerit inflicta, non tamen fuit pœna Davidis proprie sit dicta, post remissam culpam; quia omnis pœna est à Judice irato ad vindictam & satisfactionem justitiæ; remissa autem culpa DEUS non judicis irati, sed Patris castigantis respectum induit, ideoque non tam fuit pœna quam castigatio paterna & medicinalis. Si de posteriori sit sermo, itidem non fuit pœna, quæ vindictam respexit, quod vel ex eo probari potest, quia ipse David elegit pestem, ut incideret in manus DEI potius, quàm hominum, quia multæ sint ejus misericordiæ, v. 14. Si ergo horrendum est incidere in manus DEI irati, Hebr. 10. v. 21. utique debuit David manum DEI placati & misericordis intelligere.

Nec exemplo Davidis evincitur.

Ad Th. XII.

OBSERVATIO.

Photinianis adhinnit Author contra pœnas capitales.

Capitales pœnæ è Christianorum Republica non sunt emovendæ.

AUthor aliquo modo hîc videtur photinianizare: nam dicit, non abs re fore Christianis Rectoribus, saltem ex parte aliqua imitandum proponere exemplum Sabaconis Ægyptii Regis, à quo capitales pœnæ in damnationem ad opus mutatæ fuerint, felicissimo successu. Nam 1. paria dicunt Photiniani, posse scil. sine capitalibus suppliciis consistere tranquillitatem Reipublicæ, experientiam testari, quod supplicium capitis non sit recta ratio homines à malo cohibendi, neque utilem esse Reipublicæ sanguinis effusionem: inde quasdam Respublicas & Regna facinorosos non facilè mulctare capite. Quæ Ostorodi asserta gemella videntur esse Grotiano. Prælusit Ostorodo Socinus in Epistola ad Eliam Arcissevium scribens: *Ad ea quæ ex me exquiris breviter sic habeto. Magistratum, quantumvis summum, gerere homini Christiano, licere existimo; modò alioqui Christianæ charitati in eo gerendo non controveniat. Sontes capite plectere, aut membris mutilare, vix arbitror ullo modo per Christianam charitatem ei licere. Nec, me auctore, quisquam Christianus qui Magistratum gerat, audebit id facere. Difficilior multo est quæ-*

stio

ſtio de bello, nec ne defendendo. Utrum ſcilicet homo Chriſtianus, qui ſupremum Magiſtratum gerat, poſſit, ſine Chriſtianæ charitatis offenſione, ad id eorum opera uti, qui ſuam ipſi operam locare velint, quamvis ita ſtatuam, Chriſtiano homini privato, non concedi quenquam, etiam per occaſionem propulſandi belli, interficere, membrove aliquo corporis mutilare; Magiſtratu licet ſupremo, id ut fiat, jubente. Cæteroquin armari, & una cum aliis ad impetum in vadentium hoſtium reprimendum, ſine cujusquam cæde, proficiſci, tunc crediderim homini Chriſtiano licere, ubi prius omnia tentaverit, quominus ipſe proficiſci cogatur; ſed pecunia ſuam ejusmodi profectionem redimere queat; quod ſi obtinere ſeu impetrare non poſſit, præſtat judicio meo, aliquod periculum futuri ſcandali infirmorum in fide incurrere, quàm certiſſimè ſibi ſuisque ruinam accerſere, ut nihil dicam de ſcandalo, quod non minus, imò multò magis datur, cum quis Magiſtratui ſupremo parere recuſat, cui tamen in iis, quæ apertè contra Chriſti præcepta non pugnant, parendum omninò eſſe inter omnes conſtat. Verùm malè hoc dicitur: tum quia impunitas malos reddit audaciores, & cedit in innocentium oppreſſionem; vix coercebuntur, ſi tollamus ſupplicia, latrones & alii deſperati homines; tum quia, quamvis finis non obtineatur apud omnes, non tamen propterea ceſſare debet ſupplicium capitis ab ipſo DEO probatum; tum quia David agnovit utilem eſſe Reipublicæ ſanguinis effuſionem,

nem, Pſ. 101. 8. add. I. Reg. II. 31. & quamvis ſubſcribamus Grotio, non facile eſſe mulctandos capite, ſi alia poſſint, & quidem faciliora remedia haberi, nihilominus de licito nulla poteſt moveri quæſtio. Imò ut neceſſario, quando Chirurgus ad cauterium urgetur, ita etiam judex civilis ad extremum illud ſupplicii capitalis.

Ad Th. XVI.

OBSERVATIO.

Ambiguè de Officio Magiſtratus ambiendo loquitur Grotius.

AUthor dicit minimè conſultum eſſe homini verè Chriſtiano, ac ne ipſum quidem decere, ut ad munera publica, quæ de ſanguine judicium habent, ſua ſponte ſe ingerat, jusque vitæ ac necis in cives ſibi tanquam omnium excellentiſſimo, & DEO cuidam inter homines deferri æquum exiſtimet atque profiteatur. Laudatque in confirmationem ſuæ ſententiæ Chriſtum, hoc ipſum reprehendentem Matth. VII. 1. Cæterùm meritò hic in Grotio reprehendimus inſidioſam ambiguitatem. Dicit neminem ſua ſponte ingerere ſe debere, qui ſit verè Chriſtianus, ad munera publica, quæ de ſanguine judicium habent. Quod quidem verum eſt, ſi dextrè intelligatur. Nam obtrudere ſe Reipublicæ, involare jura, arripere, injùſtum & indecens eſt. Verùm plus hac phraſi occul-

occultat Grotius, præprimis, si causam spectemus: nam ideò vult aliquem Christianum non sponte se debere ingerere, quia judicium sanguinis & periculosum sit Christiano, & illum non decens. Quod affine est assertioni periculosæ Anabaptistarum & aliorum, qui putant Christianum non posse Magistratum gerere ob sanguinis effusionem. 2. Reprehendimus, quod jus vitæ & necis deferri iniquum existimet, alicui homini tanquam DEo in his terris, ita enim falsum erit, quod dixit Apostolus Rom. XIII, 4. gladium non frustra gerere Magistratum, esse ministrum DEI, ipsum summum Imperatorē accinxisse. Et sanè si summa potestas est vicarius DEI in his terris, si Deorum nomine coronantur Principes in ipsa Scriptura Ps. 82. hæc Grotiana non subsistunt. 3. Reprehendimus merito, quod pervertit mentem Christi Matth. 7. Non enim Christus agit de judiciis publicis, sed de privatis, iniquis, temerariis, superciliosis: quod patet tum ex toto contextu & explicatione v. 3. & seqq. tum ex testimonio Patrum, præprimis Hieronymi, qui ita in hunc locum: *Si judicare probibet, qua consequentia Paulus in Corintho judicat fornicantem, & Petrus Ananiam & Saphiram mendacii coarguit?* tum ex eo quia scopus Christi est reprehendere illud judicium, quod ex meris suspicionibus est ortum, ex proximi contemtu profectum, nullam habens rationem infirmitatis humanæ, adeoque

Cognitiones Capitales Christianis derogandæ non sunt.

que reprehendit Christus illos nasutulos, de quibus Horatius l. 1. Satyr. 3. scribit:

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis,
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila aut serpens Epidaurius.

Ad Th. XIX.

OBSERVATIO.

Ad Peccatum non requiritur Libertas semper, ut sentit Grotius.

Peccatum inevitabile verè peccatum nominandum est.

AUthor iterum graviter errat, actus inevitabiles naturæ humanæ peccatorum censui eximendo, dicit enim dubitari posse, an hæc rectè & propriè peccata dicantur, cum libertatem quam in specie habere videntur, in sua generalitate considerata non habeant. Errat 1. quando illud quod inevitabile peccatorum numero eximit; peccatum enim originale est inevitabile, nobis inscciis adnascitur, & tamen est propriè sic dictum peccatum. Concupiscentiam enim originalem Apostolus apertè peccatum appellat Rom. VII. v.7. & quî rationem peccati non haberet, cum definitio peccati illi competat, nempe deviatio sive recessus à lege? nec in Christo fuerit, qui tamen omnia habuit consimilia nobis præter peccatum. 2. Errat, quando ad peccatum requirit libertatem non solùm in specie, sed & in genere. Sanè, si hæc hypothesis staret, sequeretur irregenitos & in-

Peccatum esse potest quod non fit liberè.

duratos non peccare, quia ſunt arbores malæ, & conſequenter nō poſſunt nō malos fructus ferre, neque liberè peccant, ſi de libertate etiam generica ſit ſermo: etſi enim hoc, illud, & iſtud peccatum liberè deſignent, generatim tamen ſemper & neceſſariò peccant. 3. quando Author dicit, eſſe quædam hic & nunc inevitabilia peccata, ob corporis concretionem in animum tranſeuntem, aut adultam conſuetudinem, quæ tamen puniri ſoleant, non tam in ſeſe, quàm ob culpam præcedentem, malè hoc ipſum dicit: nam ubi conſuetudo peccandi acceſſit, ibi ſanè etiam ad illam attenditur, & puniuntur iſtiusmodi peccata in ſeſe, eo ipſo, quo geminantur & conſuetudine roborantur.

Ad Th. XX.

OBSERVATIO.

Etiam quæ non videntur ita incurrere in ſocietatem vitia, nihilominus puniri poſſunt.

Authior dicit 1. non eſſe punienda peccata, quæ nec directè nec indirectè ſpectant ad ſocietatem humanam, excipiendas tamen eſſe pœnas emendatorias, & tandem puniendos quoque non eſſe actus oppoſitos virtutibus, quorum natura coactionem omnem repudiat. At (1) vix dari poſſunt peccata, quæ nec directè nec indirectè ſpectant

Peccatum omne lædit aliquo modo ſocietatem hominum.

ſpectant ad ſocietatem humanam. cum enim homo ſit animal ſociale natura, cum conſtituat membrum alicujus Reipublicæ, peccando utique etiam in ſe, peccat indirectè in Rempublicam. (2) Si ponamus tale peccatum, quale e. gr. fuit olim maſtupratio apud ſervos, mutilatio proprii corporis, tamen iſtiusmodi delicta ita ſunt comparata, ut quamvis alium hominem non lædant, puniri tamen poſſint; imò eo graviora eſſe cenſentur, quo non egrediuntur ſuppoſitum, & alterum diverſum lædunt, ſed propriæ naturæ vim inferunt. (3) Ipſe Grotius agnoſcere cogitur in tali caſu pœnas etiam locum habere, licet ratione finis dicat emendatorias. Quicquid autem ſit de fine, manet tamen pœnam hîc locum habere poſſe. Nec enim omnis pœna omnem finem intendit. quid? quod talia vitia quæ ſupra recenſuimus, noceant utique exemplo, honeſtati publicæ, quam Reſpublica tueri debet, ſunt inimica & noxia. Tandem quod dicit de actibus oppoſitis virtutum, quarum exercitium liberum e. g miſericordiæ, liberalitatis, gratitudinis, non eſſe punibiles aut puniendos, id ipſum non eſt admittendum: tum quia hæc eſt imperfectio Juris humani, quod tales actus non caſtigentur; tum quia, ſi quis per immiſericordiam poteſt eo usque negligere proximum ut moriatur, tunc manet illud Auguſtini: *Si non paviſti, occidiſti*, & cenſetur talis neglectus miſericordiæ homicidiũ virtuale, læditq; Rempublicam; tum quia obſervantibus Anglis

Scripto-

Scriptoribus apud gentes etiam prudentiores istiusmodi actus severè puniuntur, præprimis Ingratitudinis, apud Sinenses maximum Asiæ populum.

Ad Th. XXI.

Observatio.

Rectè dicitur interdum licitum esse ignoscere.

Author disputat, an ignoscere liceat interdum, & contra Stoicos disputat, qui contrarium tuentur. Videtur autem pro Stoicis militare; tum quia interest Reipublicæ crimina non manere inulta; tum quia pœnæ persecutio Legis authoritati reservatur; tum quia, qui omittunt punire peccato commeatum faciunt, & adjuvant, atque sunt in causa, ut plures sub spe veniæ peccent. Hinc Bodinus l. 3. c. 5. de Republica scribit: *Gravius peccat Magistratus commiserationem affectans, quàm si crudelis videatur, quoniam hæc cives in officio, metu legum & pœnarum continet; illa mores ac leges Civitatis solvit, peccandique licentiam impunitate proposita solet afferre.* Verùm utut hæc videantur concludere, non tamen concludunt. Non 1. quia interest quidem Reipublicæ, sed non semper, ordinariè sc. non extraordinariè ob rationem quandam idoneam, quæ suadet à rigore recedere. 2. non concludit, quia pœnæ quidem persecutio Legis authoritati re-

An liceat interdum ignoscere? Tuentur negativam Stoici.

Refelluntur.

 ser-

servatur, sistendo intra legis septa; justum tamen aliquid potest esse etiam si recedat à lege ex rectæ rationis dictamine ob causam quandam prægnantem. 3. non concludit, quia nos non probamus frequentem illam veniam, sed raram, & rationibus certis subnixam; utut autem Author rectè contra Stoicos disputet, malè tamen statuit pœnam non esse debitam, sed licitam tantùm, prout hoc ipsum supra excussimus.

Ad Th. XXII.

OBSERVATIO.

Quæ de pœna ante legem pœnalem, respectu ad parentum merita habito repugnantia cum Justitia proponit, cum grano Salis sunt accipienda.

AUthor (1) dicit ante legem pœnalem constitutam dubium non esse, quin pœnæ locus esse possit, sed non ideò sequi debere eam exigi, probat hoc ipsum, quia hoc pendeat ex connexione finium, addit exempla, peccatum paucissimis cognitum. peccatum benè meriti, & tandem subjungit, facilè pati rationem abstinere à pœna, quia etsi justitiæ non repugnet, tamen repugnare Charitati. Atqui 1. non potest ante legem pœnalem constitutam pœnæ locus esse, sicut enim ubi nulla lex, ibi nulla prævaricatio, ita ubi nulla lex pœnalis constituta est, pœna

An ante constitutam Legem pœnalem pœnæ locus?

na

na locum habere non poteſt, loquitur autem Author non de Lege naturæ, ſed de lege poſitiva, ut tum phraſis docet, tum collatio hujus theſeos cum theſi 24, (2) quod dicit ex connexione finium pendere, id quidem aliqua ratione concedi poteſt, ſed non abſolutè: nam poteſt pœna eſſe debita vel licita non tam ex connexione finium, quàm ex ipsâ diſpoſitione Legislatoris, qui vult in transgreſſionem animadvertere. 3. Quod concernit exempla, illa non ſunt extra controverſiam: quia (I) quamvis delictū aliquod ſit occultum, ſufficit, ſi læſus ſit proximus, ex qua læſione neceſſaria eſt compenſatio. (II) ad benè merita propria vel parentum reſpicere, non eſt Judicis, qui ſecundum Juſtiam commutativam agit in inflictione pœnarum. (III) Falſiſſimum eſt facilè pati rationem abſtinere à Punitione, quia Punitio Charitati repugnet; tum quia, quod charitati repugnat, quæ proximo debet amorem, illud quoque repugnat Juſtitiæ, quæ aſſignat unicuique ſuum; tum quia, quod repugnat Charitati, repugnat Decalogo. Charitas enim Dei & proximi diffuſa eſt per totum Decalogum: quis autem dicet pœnam juſtam repugnare Decalogo, quæ transgreſſoribus Decalogi debetur? tum quia, ſi, ut ipſe Grotius aſſerit, pœna quædam emendat, quomodo poteſt adverſa eſſe Charitati, cum actus Charitatis ſit corrigere & emendare proximum devium?

Parentum merita Judex justus non attendit.

Abſtinere à Punitione ratio nō patitur.

Ad Th. XXVI.

OBSERVATIO.

Causam extrinsecam liberantem aliquem à pœna legis non commodè explicat, & malè de peccatis Ignorantiæ per hostias expiatis loquitur.

Authór agit de causa extrinseca liberandi aliquem à pœna legis, & dicit illam esse vel ex merito aliquo, aut alia re commendante, aut etiam spe magna in posterum: quod causæ genus, inquit, tum maximè sufficiet, si ratio legis saltem particulariter cesset in facto, de quo agitur; addit in V. fœdere delicta per ignorantiam hostiis fuisse expiata, at in N. Fœdere DEUM verbis & exemplis testatum, se ad talia resipiscentibus condonanda esse facilem Luc. XXIII. 34. Verum

In delictis non expiat Legis ratio.

(1) si ratio legis cessat in facto aliquo, de quo agitur, tunc non opus est dispensatione aliqua, quæ dicit relaxationem legis publica authoritate factam; nam ratione legis cessante, cessat ipsa lex, & potest ostendi hoc ipsum, & non opus est authoritate publica in tali casu, sed declarari & exponi potest sufficienter, Legem in tali casu non stringere. (2) Observandum hîc, quia ἐπιείκεια, interpretatio, & dispensatio confunduntur à Scriptoribus, ideò confusè quoque hîc locutum esse Grotium, cùm tamen hæc accuratè sint distinguenda. Nam ἐπιείκεια est virtus, quæ

Quid ἐπιείκεια?

mentem

mentem Legislatoris potius quàm verba considerans, indicat legem tali vel tali casu non obligare. Hinc in tali casu lex non obligat eo ipso, quo Legislator hunc vel illum casum particularem vel non voluit comprehendere, eo quod non præviderit, vel, si prævidisset excepturus fuisset. Ut, si tempore belli prohibeatur, ne ulli injussu Magistratus portæ aperiantur, interim cives ex agris hoste eos persequente ad Urbem confugiant, æquitas dictat utique absque mora aperiendas esse portas. Vid. Cajetanus, Sotus, & Castro Palao disput.5. de Legibus, puncto 3. §. 2. Interpretatio autem prout ab ἐπιεικεία distinguitur, est benigna legis quoad sensum verborum in particularibus casibus cum prudenti moderatione explicatio, & vel authentica, facta ab eo qui habet potestatem interpretativam, vel usualis, facta per legitimam consuetudinem, vel doctrinalis, facta per declarationem DD. & JCtorum. Dispensatio autem est juris alicujus relaxatio, sive actus Jurisdictionis, quo quis in particulari eximitur à legis obligatione. Hinc 1. dispensare est saltem illius, qui habet potestatem & Jurisdictionem ordinariam vel extraordinariam, 2. per relaxationem non intelligitur passiva, quæ potius est defectus dispensationis, sive immunitas subditi ab obligatione, sed activa, quæ est actus Jurisdictionis, vinculum legis relaxans, (3) colligimus, dispensationem differre ab absolutione tàm à culpa quàm à pœna, item à licentia simplici, item ab

Quid Interpretatio?

Quid Dispensatio?

ab irritatione, abrogatione, ἐπιεικείᾳ, & privilegio. (3) Absurdissimus est Author in fine theseos: tum quia in V.T. non saltem peccata ignorantiæ, sed & cætera fuerunt hostiis expiata, tum quia DEUS in N. T. non aliter est facilis ad condonanda peccata, quàm in V. T., neque in illo Lucæ XXIII. ignorantia allegatur, ut causa remissionis, sed saltem proponitur ut qualitas subjecti, cui remissio petitur: tum quia in V. & N. T. omne peccatum non nisi sanguine Christi fuit expiatum, in V. quidem typicè per sacrificia, in N. realiter, prout hoc ipsum constat apertè ex Epistola ad Hebræos IX. 22.

[illegible] in V. [illegible] hostias expiata.

Ad Th. XXIX.

OBSERVATIO.

Ἐπιθυμία quam Jacobus sistit diversa est ab illa, quæ ab Authore proponitur.

[illegible] quid Jaco- [illegible]

Author hic iterum errat (1) ἐπιθυμίαν sub nomine appetitus in theatrum producendo. Nam ἐπιθυμία in loco Jacobi non notat appetitum aut inclinationem naturalem homini in prima creatione inditam: Omnia enim à DEO fuerunt bona condita; nec notat appetitum in natura lapsa, in quantum dicit facultatem naturalem; talis enim ad ipsius naturæ conservationem est necessarius; sed notat concupiscentiam, peccatum originale,

nale, proclivitatem ad vitia, quæ per lapsum eſt introducta. (II) errat Author appetitus nomine talis declinandi mali impetum comprehendendo, & honeſtiſſimum vocando. Talis enim ſub nomine ἐπιθυμίας non comprehenditur, & dato ex occaſione ſaltem ipſum ita ampliare vocabulum, diſtinguendum tamen erit inter metum, qui cadit in virum conſtantem, & dicendum, quòd metus prior cadens in virum conſtantem aliter explicari debeat in ordine ad evitandam culpam, aliter in ordine ad evitandam obligationem ex promiſſione aut contractu; nam ut metus factum alioquin illicitum, cujus cauſa exiſtit, à culpa excuſet, neceſſe eſt ut ſit majoris mali, quàm ſit illud, quod metus cauſa ſuſcipitur, juxta Sotum & Covarruviam, ſecundum quam acceptionem metus etiam graviſſimi mali e.g. tormentorum & mortis, non cenſetur juſtus, ſi ob eum aliquis in peccatum quamvis minimum conſentiat; quælibet enim mala potius tolerare vir fortis debet, quàm in peccatum conſentire, quia peccatum etiam minimum omnibus malis majus eſt, teſte Aug. l. 1. de C. D. c. 18. Hinc idem Aug. definit: neque pro tuenda vita propria vel propria vel proximi mentiri fas eſſe. (III) Author in hac theſi dictum Johanneum adducit, & tres appetitus notari dicit, primum Voluptatum, ſecundum Opum ſive divitiarum, & tertium Gloriæ ſive honoris. Verùm num concupiſcentia oculorum notet habendi cupiditatem ſive avaritiam, nondum ita liqui- An habendi cupiditatem ſignet Oculorū Con-

cupiscentia. I. Ioh. II, 16: liquidum est, ut quidem certò supponit. Nam per cupiditatem oculorum Augustinus, Beda & Glossa ordinaria intelligunt vanam illam omnia videndi, cognoscendi & experiendi curiositatem, Beza autem per concupiscentiam oculorum intelligit libidinem, idque conformiter dicto Christi Matth. V. 8. Verùm pro Grotio tamen facere potest unum & alterum argumentum. Patrum quippe sententia non subsistit, quia non probabile estCuriositatem, quæ vitium mentis, hîc fuisse inter vitia appetitus recensitam. Bezæ autem sententia non subsistit, quia libido ad primum membrum pertinet, nempe ad concupiscentiam carnis. Pro Grotio autem facit & ejus explicatione (1) quod ipsa Scriptura avaritiam sive cupiditatem habendi sæpius per concupiscentiam oculorum exponat, prout constat ex Eccles. IV. 8. Proverb. XXVII. 20. & Ecclesiast. XIV, 9. (2) Avaritia commodè vocatur concupiscentia oculorum, quia præcipuè per sensum oculorum intrat in animum, quemadmodum concupiscentia carnis sive gula & luxuria intrat per duos maximè carnales sensus, gustum scil. & tactum. (3) quia ipse Christus remedia contra hæc tria proponit jejunium scil. adversus carnis concupiscentiam, eleemosynam contra avaritiam, humilem orationem contra vitæ superbiam Matth. XVII. 20. Luc. XI. 41. Et sanè hæc tria vitia sunt illa, quæ communiter homines pro summo bono habent. Hinc Baptista Mantuanus:

Ambitiosus honos, & opes & fœda voluptas
Hæc tria pro trino Numine mundus habet.

Ad Th. XXXII.

Observatio.

De Talione rectè pronunciat, quanquam circa Legem Deut. 19. 19. disputari possit.

Authoragit de Talione, cujus naturam supra etiam juxta Hebræorum sententiam satis expendimus. (2) Probat talionem non constitisse in illa Pythagorica compensatione, sed proportionali, quia furta quadruplo aut quintuplo fuerint punita in Lege Hebræa, omnium perfectissima. At 1. Lex illa Hebræa de restitutione quartupli & quintupli non fuit Lex moralis, sed forensis. 2. absolutè perfectissima dici non potest, sed saltem comparatè & secundum quid, attemperatè scil. ad Rempublicam Judaicam. 3. Theodoretus rationem quidem diversitatis reddere voluit, cur quinq; boves & quatuor tantùm oves restitui debeant, hanc, quia graviori delicto gravius supplicium debeatur, quo stante Grotius nil probaret. Verùm gravius esset supplicium etsi solùm quatuor boves redderet. Hinc dici potest rationem diversitatis esse, quia majus damnum infertur domino in furto bovis quàm ovis, propter utilitates quas interea attulisset bós, arando, vehen-

An quæ datur in Talione proportionalis compensatio constitui possit ex Lege de restitutione quadrupli aut quintupli?

vehendo & cæteris operis. (3) Author in hac thesi colligit hoc ipsum, quia etiam delicta quædam non consummata duriter puniantur, & laudat in hanc rem legem Deut. XIX. 19. Verùm an hæc lex faciat pro Grotio disputari potest, tum quia saltem in certo casu hæc lex locum obtinebat, nempe in casu Apostasias, atque ita erat concepta, si sc. falsum testimonium aliquis dixerit contra fratrem suum, in casu religionis, quòd scil. à vero DEI cultu ad idololatriam voluerit deficere. Hinc etiam quidam putant hanc legem esse appendicem legis contra idololatras promulgatæ Deuter. XVII. 2. 3. tum quia nondum evictum est à Grotio, quod talis falsus testis capitali supplicio fuerit afficiendus. Dicitur enim saltem *auferes malum de medio tuo*, quod non necessario accipiendum est personaliter, sed accipi potest realiter, quasi diceretur: auferes malum illud, scelus scil. falsæ accusationis. Quo sensu acceperunt LXX Interpretes; tum quia in sequentibus additur, versu sc. 21. *animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu, pedem pro pede exiges*; quibus talio potius stabilitur, quàm tollitur. Loquitur autem juxta complures Interpretes lex de tali teste mendacii, qui est testis violentiæ, quærens actu ipso violentam Proximi oppressionem, actu accusans, & contendens omnibus modis & nervis, ut innocens opprimatur.

An ex Deuter. XIX. 19?

Ad

Ad Th. XXXV.

Observatio.

Quæ ex Exodi 22. v. 1. & 9. producuntur ab aliis aliter conciliantur.

Componitur Versus primus & nonus Exod. XXII.

Authot adducit legem ex Exod. XXII. v. 1. & 9. & docere vult ob facilitatem legem divinam Hebræis datam graviùs punire furtum de paſcuo quàm de domo. Verùm hæ leges allegatæ aliquid habent in receſſu, & videntur adverſis cornibus pugnare; Lex ſc. v. 1. & lex verſiculi 9. allegati. Nam v. 9. jubetur Fur tantùm duplum rependere, Verſu autem 1. jubetur pro bove ablato quinque boves, pro pecude minore quatuor, niſi iſtæ beſtiæ etiamnum integræ in Furis manibus deprehendantur; Eo enim in caſu duplum ſufficit, v. 4. & Levit. VI. 4. ſaltem ablatum reſtituere, & quintam ejus ſuperaddere jubetur. Reſpondetur itaque Legislatorem in v. 1. & 4. loqui de quibusvis pecoribus, quæ in paſcuis relinqui ſolent, quia horum furto auferendorum occaſio ſemper eſt in promtu, v. 9. de iisdem pecoribus ſed concreditis, quorum quia furtum præcaveri potuiſſet, puta, ſi alteri pecora concredidiſſet, pœna levior; Lev. autem XVI. ſermonem eſſe de eo, quem furti pœnitet: Dicitur enim v. 6. arietem offerre, tanquam qui dolens delictū ſuum vult expiare; leviori autem pœna lex illum afficit, quem delicti pœnitet, quàm qui pertinaciter occultat vel defendit, & non niſi demum convictus confitetur, vid. locus Num.

V.7. & quæ habet Constantinus L'Empereur de Legibus Hebræorũ forensibus, ita scribẽs: c.7.§.1 *Verba legis de omni re interversa de bove de asino, de parva pecude, de vestimento, de omni re amissa, quum dixerit illum ipsum esse ad ipsos magistratus finito negotium amborum, quem condemnabunt Magistratus, rependito duplum proximo suo. Huic Talmudici, in omnibus rebus pœnam dupli in solis bubus & parvis pecudibus pœnam quadrupli & quintupli obtinere concludunt, nam duplum & quadruplum in ejusdem rei furto exigi potest pro diverso furandi modo. concredita enim quacunq; sint duplo rependuntur: at bos & parva pecus si nõ concredantur, sed surripiantur, bos quintuplo parva pecus quadruplo compensatur. Nisi ista bestia etiamnum integra in furis manibus deprehendantur, eo enim casu duplum sufficit, uti legimus Ex. 22. v. 4. quia autem hoc v. 4. asinus etiam commemoratur, nimis à Judeis com. 1. coarctari existimo quum primũ & quartum inter se collata quævis pecora intelligenda esse suadeant, quæ in pascuis relinqui solent. Hæc enim videtur augendi pœnam ratio, quod ista animalia furandi occasio semper in promptu sit, qua propter ne quorum tantus est usus & necessitas (quæ altera ratio est temere & frequenter) quia factu facile sit furto aufferantur vel adducantur tanta sancita fuit mulcta. Ideo enim v. 9. duplum tantum exigitur, quia tale præcaveri furtum potest, puta si alteri pecora non concredamus, de hoc enim ibi sermõ est. Deinde usum & utilitatem istarum bestiarum*

ſtiarum etiam ſpectari inde liquet, quod ſi bos ovis &c. ad hæc vivi in furis poteſtate ſint non niſi ad duplum teneatur verſ. 4 quandoquidem eo modo Dominus nullum damnum in iſtius pecoris corpore percipit, quare etiam bos quintuplo rependitur, quia ejus uſus major. Hæc igitur duplex ratio ſpectanda. Unde de ſimilibus ſimile judicium ferendum eſt. Verumenimverò ut alia loca concilientur. diſtinguendum autumo inter eum, qui invitus deprehenditur, & culpam agnoſcere cogitur, & eum qui ſponte pœnitentia ductus culpam fatetur & deprecatur. Levit. 16. v. 4. ita legitur, reſtituet rapinam ipſam, quam rapuit, aut ipſam rem dolo interverſam, aut depoſitum ipſum quod apud ſe depoſitum erat: aut ipſam rem amiſſam quam invenit verſ. 24. aut de quocunque juraverit mendaciter rependet illud quanti fuerit & quintam ejus ſuperaddet ei. Hic mulcta minor injungitur, quam Exod. 21. cum tamen furtum ibi 1. & verſ. 9. deſcriptum hic inter alia contineatur. Sed ex adjuncta expiatione ad quam arietem afferre dicitur verſ. 6. de pœnitentiam agente agi, conſtare judicio. Quem enim facti pœnitet ideoque expiationem quærit, minus lex condemnat, quam pertinacem furem, qui non niſi convictus vi ad reſtitutionem cogitur, quod de pœnitentia dixi è Num. 5. v. 7. magis confirmatur ſiquidem in hæc verba DEUS loquitur: ſi confitebuntur quisq; peccatum ſuum quod fecerunt, tum reſtituens reatum ſuum quanti eſt, quintam ejus ſuperaddet ei, dabitque ei in quem reus eſt.

Ad

Ad Th. XXXIX.

OBSERVATIO.

De Concupiscentia in Decalogo prohibita non theologicè pronunciat.

AUthor gravissimè errat, scribendo illud *non concupisces* quod in Decalogo est, si scopum spectes, spirituale est, & vult nos esse mente purissimos, si ipsum præceptum externum sive carnale mandatum, ad motus animi pertinet, qui facto produntur, & putat se hoc probare posse ex Marci X. nec non ex Michæ II. v. 2. Verùm (1) errat quando illud non concupisces putat spectare ad motus animi qui facto produntur, cùm tamen si de nono præcepto sit sermo pertineat ad motus quoque animi inter nos, intra viscera mentis adhuc conclusos, si verò de decimo ad causam concupiscentiam habitualem, peccatum sc. originale. Quod ipsum patet tum ex eo, quia ultimum præceptum ita conceptum est: non facias te concupiscere, E. prohibita est in illo illa concupiscentia, quæ facit concupiscere se ipsam peccatum peccans, seminarium illud omnis mali, tum quia sic 9. & 10. præceptum cum 6. & 7. præcepto confunderetur, quæ actum istiusmodi externum notant; tum quia omnes orthodoxi Theologi cum Patribus non ita acceperunt legem illam de non concupiscendo, quasi motus externi saltem in isto essent prohibiti,

Lex de non concupiscendo motus animi etiam internos spectat.

hibiti,

hibiti. (2) errat quando Legem Decalogi moralem distinguit consideratam secundum spirituale & scopum, & secundum carnale sive præceptum externum. Nam 1. præceptum externum est illud quod indicat mentem Legislatoris; mens autem Legislatoris est, ut simus vi istius Legis latæ mente purissimi, 2. nunquam in Scripturis Lex moralis dicitur ἐντολὴ σαρκικὴ, ut Grotius loquitur, sive præceptum carnale, sed Lex Ceremonialis ita tantum dicitur Hebr. VII. v. 16. idque ideo, quia in ceremoniis externis occupabatur Levitici sacerdotii, in carnalibus atque externis actibus, quæ durare debebant usque ad tempora correctionis. Hebr. IX. v. 15. 3. aperte Apostolus Paulus contrarium dicit, de Lege enim morali quanta quanta est dicit illam spiritualem esse, omni carnali oppositam Rom. VII. v. 14. (3) Errat adducendo Marcum & Micham. Marcus enim non facit pro Grotio: tum quia alii hoc verbum accipiunt ut octavi præcepti partem; tum quia Marcus non respicit septimum præceptum, prout Grotius opinatur, sed juxta quosdam ipsum 9. & 10. Decalogi; tum quia generaliter accipi potest in ratione læsionis, quæ prohibetur & dilectionis proximo impendendæ quæ præcipitur. Locus autem è Micha adductus contra Grotium militat, & contrarium exhibet. Rapere enim ibidem à concupiscentia, è qua erat oriundum, distinguitur, ut sensus est, ubi insederit Cordi eorũ secundum Christophorum Castrum agrorum, domo-

Lex moralis non dicenda est carnalis.

Rapere quid in loco Michæ II. 2.

domorumq; fratrum suorum Cupiditas statim Vi in eos involant sibique eripiunt. nec male hîc Tarnovius. *Hi sunt, qui concupiscunt agros, quos rapiant, & domos, quas adimant, opprimentes virum cum domo ejus; & unumquemq; cum possessione ipsius & vi & technis & possessionibus suis ipsos excutiunt, in homines ipsos & bona eorum grassantur, Mar. si libet, licet, & si tenentur desiderio aliquarum rerum, mox occupant illas aut vi, aut astutia quadam. Vatabl.* διασείοντες καὶ συκοφαντοῦντες *Luc. 3. v. 14. Vide & confer cum hoc loco Amos. 2. v. 3. 5. & 3. v. 9. 10. & 4. v. 1. & 5. v. 11. 12. & 8. v. 5. 6. Esa. 5. v. 8. Hab. 2. v. 5. ubi eadem hæc insatiabilis habendi cupiditas, & illi conjuncta violentia reprehenditur. Ut enim febricitantibus nullus arridet lectus, sed ex hoc in illum deportati in nullo possunt conquiescere; ita avari omnes agros & omnes domos appetunt cum tamen has omnes, imò ullam rectè & tranquillè inhabitare nequeant, sed velut hydropici siti insatiabili semper excruciati miserè pereunt, & quibus vix regia sufficere poterat, hos exigua urna, & parva terræ portiuncula capit, sicut de Alexandro M. dicebat Poeta:*

Unus Pellæo juveni non sufficit orbis,
Æstuat infelix angusto limite mundi.
Cum tamen à figulis munitam intraverit urbem,
Sarcophago contentus erit, mors sola fatetur,
Quantula sint hominum corpuscula.
Juvenal. Satyr. 10.

Ad

Ad Th. XL.

Observatio.

Jus Regum in quosdam non ſubjectos non commode explicatur.

AUthor diſputat de jure Regum, & qui pares Regibus, & aſſerit (1) illos ob eas injurias quæ ipſos peculiariter non tangunt, & in quibusvis perſonis jus naturæ aut gentium immanitér violâtibus jus obtinere pœnas poſcendi, & quidem habere non propriè qua aliis imperant, ſed qua nemini parent, ſubjectionem enim aliis id jus abſtuliſſe. Probat hoc ipſum exemplo Herculis, proinde naturale in tales barbaros bellum eſſe. (2) approbat ſententiam Innocentii Pontificis contra Moraliſtas Franc. Victoriam, Vaſquium, Azorium & Molinam, qui ſtatuit bello peti poſſe eos, qui in naturam delinquunt. Et tandem (3) refutare conatur Moraliſtas ex eo, quod falſa hypotheſi nitantur, cum ſentiant puniendi poteſtatem eſſe effectum proprium Jurisdictionis Civilis, cùm hoc falſiſſimum ſit, & potius ſtatuendum ſit, puniendi poteſtatem venire ex jure naturali; addit & alia, quæ breviter perſtringemus. In primo puncto errat Grotius, tum ſtatuendo Reges jus habere pœnas poſcendi etiam ab illis, qui non ſunt ſubditi, cùm contrarium ſit verum; Qui enim non eſt ſubditus, ab eo pœnas Rex aliquis non Non poteſt exigere pœnas Rex niſi à ſubditis.

poteſt exigere, eo ipſo quo non eſt judex illius: Imperii enim & judicii effectus eſt exigere pœnas ab hoc vel illo delinquente, niſi delinquatur in loco territoriali, vel aliquid aliud accedat; tum cauſam allegando non genuinam nec ſufficientem, violationem ſc. juris naturæ; poſſunt enim populi barbari vivere barbarè, nec tamen propterea Regi fas erit illos invadere ex ea cauſa; tum poteſtatem exequendi Regibus tribuendo, non propriè qua aliis imperant, ſed qua nemini parent. Punire quippe ſubditos & bello invadere extraneos eſt effectus poſitivus, qui in cauſam poſitivam refunditur, nempe imperium & poteſtatem, ut ipſe Author dein inſcius confirmat, cum dicit ſubjectionem aliis id jus abſtuliſſe; ſubjectio enim & imperium ſunt relata. Quod de Hercule ſubjicit, id tantam molem non poteſt ſuſtinere, cùm & fabuloſum hoc ſit maximam partem, & ſi verum, præter tactum nihil indicaret, & tandem ſcopum non tangit, quia hîc non diſputatur jam, quid aliquis facere poſſit in auxilium ab alio vocatus, ſed quid per ſe poſſit. (II) punctum quod concernit, 1. ſententiam Moraliſtarum non candidè refert, ut conſtabit ex examine tertii puncti. 2. rectè Molina ſtatuit, neque Imperatorem eſſe Dominum orbis, neque ſummum Pontificem, hinc conſequens eſſe, ut nationes quæ Romano non parent imperio, vel infideles ſint, non poſſint peti bello, aut ulla ratione ad fidem cogi. 3. quamvis Major, Alphonſus à Caſtro & alii ſentiant

Poteſtas Regum exſeq endi fundatur in aliquo poſitivo.

Moraliſtarum ſententia infertur

idolo-

idololatris justè inferri bellum posse, idque probare satagant ad mentem Innocentii ex eo, quòd DEUS propter ejusmodi peccatum præceperit filiis Israel, multas delere gentes, nihilominus oppositum verum esse: tum quia ad punitionem & vindictam requiritur causa aliqua sufficiens, qualis hæc non est; tum quia sicut ad Hispaniarum Regem non spectat punire ea peccata quæ in Gallia fiunt, ita quoque non pertinent ad Regem punire eorum peccata, quæ solùm cedunt in offensam DEI ipsorumque peccantium perniciem; tum quia par est ratio de uno peccato contra legem naturæ atque de reliquis, quæ non cedunt in injuriam alterius. Atqui Imperator vel Pontifex non potest punire peccata infidelium, fornicationis, furti, ebrietatis &c. prout constat ex I. Cor. V. v. 12. Ep. Quod autem objectionem factam concernit, respondetur ad illam, causam Principalem invasionis istorum populorum non tam fuisse peccata, quam jussum Domini speciale, suasoriæ potius causæ rationem habuit mensura scelerum, de quibus Lev. XVIII. v. 25. accessit titulus repetundarũ, juxta Epiphanium hæresi 66. de quo supra. Quod (3) concernit, ponunt quidem Moralistæ puniendi potestatem effectum Jurisdictionis, sed non strictè sic dictæ, & Civilis propriè talis, sed latè sic dictæ & imperii, 2. ex jure naturali quod dicit Grotius pendere istiusmodi puniendi potestatem, utique concedendum etit eo ipso, quo diximus naturam Regem com-

Et quod in illa sanum non recidi-tur.

Quo sensu Moralistæ dixerint puniendi potestatem effectum Iurisdictionis.

mentam esse, 3. quod dicit stante illorum sententia hostem in hostem puniendi jus non habiturum, id ipsum est quod amplectimur, punitio enim requirit subjectionem ejus qui punitur.

Ad Th. XLIV.

OBSERVATIO.

Delicta in DEUM commissa Causam Bello suscipiendo in vindictam illorum non subministrant.

An ob delicta in Deum bellum suscipi possit?

AUthor quærit num delicta quæ in DEUM committuntur talia sint, ut ad ea vindicanda bellum suscipi possit, & affirmativæ accedit, idque ideo, quia prout in rebus Ecclesiæ Episcopi aliquo modo universalis Ecclesiæ curam acceperint, ita Regibus quoque generalem pro humana societate curam incumbere. At hæc sententia subsistere nequit, tum quia omnes gentes è persuasione suæ Religionis ita damnaturæ essent alias gentes, bellisque replendus esset totus orbis; tum quia quocunque modo DEUM offendunt, sunt tamen possessionum suarum Domini, Dan. II. v. 37. I. Pet. II. v. 13. à quibus sine speciali DEI jussu deturbari non possunt, tum quia ipse Augustinus in sententiam nostram concedit in verba Christi Joh. XVIII. v. 36.; comparatio autem nulla est, tum quia Episcopi saltem limitatè universalis Ecclesiæ

curam

curam acceperunt, proprie enim illa spectabat ad Apostolos; tum quia longe alia ratio est corporis mystici, alia Reipublicæ politicæ, quæ in diversa collateralia regna & Civitates dispescitur; tum quia generalis Regibus cura pro humana societate non potest dici incumbere, nisi quatenus unusquisque pro parte sua debet vigilare, & ita conferre ad publicam utilitatem. Videatur Rovenius de Missionibus, Acosta, Franciscus de Victoriâ, Marquardus de Susannis & alii.

Ad Th. XLV.

Observatio.

Nec Religio quatuor illis pronunciatis innititur, nec Sabbathi Violatio dicit abnegationem Mundi à DEO creati; nec difficile iter naturale est ad DEUM cognoscendum ex operibus.

Pergula Pictoris, veri nil, omnia ficta si totum hanc thesin percuramus: (1) Dicit religionem veram, quæ omnium ætatum communis est, quatuor præcipuè Pronunciatis niti. Atqui illa Pronunciata quatuor non sunt fulcra veræ Religionis univocè sic dictæ, sed saltem Religionis æquivocè, quæ vera Religio non est. (2) in ipsis pronunciatis hallucinatur. Nam secundum pronunciatum ita est comparatum, ut in primo

De Notitiis de DEO communibus.

includatur; quartum autem absurdè ponitur postremo loco, cùm debeat esse tertium, prius enim credendum est DEUM esse opificem rerum omnium, dein curari ab ipso res humanas. Ut enim creatio præcedit providentiam, ut productio rei ejusdem conservationem, ita quoque hæc capita essent ordinanda. (3) errat, quando dicit hæc quatuor totidem Decalogi præceptis explicari; primo enim tradi DEI unitatem, secundò naturam ejus inconspicuam, propter quam imago ejus exstrui vetetur Deut. IV. 12. Verùm hîc supponit secundum præceptum esse in Decalogo illum appendicem de imaginibus, cum tamen totum hoc pertineat ad primum præceptum, 2. ita multiplicat Verba Legis, & divisionem ejus malè tradit, cùm in primam Tabulam tantùm tria, in secundam autem septem conjicienda sint mandata, prout accuratè docet Augustinus Epist. 182. 3. Dictum illud Deuter. IV. prohibet quidem imaginem DEI, verùm non absolutè & universaliter imaginem symboli, in quo se DEUS aliquando patefecit. (3) errat, quando de Sabbatho dicit, illius violationem ex instituto continuisse abnegationem Mundi à DEO creati. Nam 1. hoc Rabbinicum est commentum Maimonidis Josephi Albo, Isaci à Rama, Menasse Ben Israel, 2. aliæ quoque rationes adducuntur, quæ Sabbathum suadent colendum in Scripturis, præprimis liberatio ex Ægypto præter creationem mundi, 3. commemoratio creationis omnium ra-

Sabbathũ cur institutum? Violans Sabbathum ex instituto non abnegat Creatorẽ Mundi.

um rationum, omnis præcepti, omnis obedientiæ primum & generale motivum est, quia enim DEUS creavit nos, ideò tenemur ei tanquam Authori & Domino omnium obedire in quovis præcepto Act. XVII 23. 24. (4) errat, quando dicit rationem ex rebus factis non esse tam facilem, ut ex illa colligant homines esse DEUM; Ita enim reclamat Paulo, qui de Gentilibus universaliter pronunciat Rom. I. 20: ex creatura cognoscere posse Creatorem. (5) errat, quando ad traditionem se confert; traditio enim non est sufficiens fundamentum, ut enim fama est veri & ficti tenax, ita traditio quoque indifferenter se habet. Denique (6) errat, quando notitiam DEI dividit in congenitam & acquisitam ex traditione. Nam, sicut congenita datur & fundatur in Rom, I 19. ubi dicitur manifestum esse in Gentilibus Deum esse, ita acquisita datur, sed non tantùm ex traditione, sed vel maximè ex creaturarum contemplatione, prout hoc constat ex Rom.I.20.

Cognitio DEI oritur ex operibus.

Non æquè ex traditione.

Notatur inepta ejus Divisio.

Ad Th. XLVI.

OBSERVATIO.

Locus Ebr. XI. v. 6 sinistrè ab Authore adducitur.

Author pro confirmatione sententiæ suæ de notionibus universalibus necessariis ad religionem adducit dictum Hebr. XI. 6. verùm præposterè. Nam (1) in dicto illo

Vindicatur dicta Ebr. XI. v. 6.

non agitur de accessu illo Philosophico per notiones communes, sed de accessu Theologico, cùm quis vult uniri DEO; ad DEUM autem non patet accessus nisi per Mediatorem Christum, quia extra illum est ignis consumens, hinc ipse Christus dicit Joh. 14. v. 6: *Nemo venit ad Patrem, nisi per me.* (2) in toto illo capite agitur de fide illa quæ est salvifica, sine qua DEO placere est impossile, non de apprehensione aliqua naturali, (3) Objectum illius fidei constituitur non DEI existentia, ut est lumine naturæ nota & benignitas in præmiando, sed DEI existentia ut ex revelatione patet, quod scil. unus sit in essentia & trinus in personis, & remuneratio gratuita quærentibus DEUM per Christum; in quo omnes promissiones sunt Ita & Amen, II. Corinth. I. 20. quod agnoscunt Deodati, Galli, Belgæ, Paræus & præprimis nostri Theologi.

Objectum Fidei salvantis.

Ad Th. XLVII.

OBSERVATIO.

Malè de DEI unitate, Gentiumque excusabilitate pronunciat Grotius.

Par est evidentia Unitatis & existentiæ DEI.

ERrat Author (1) quando notionem de DEI unitate non dicit habere evidentiam æqualem cum DEI existentia, contrarium patet, tum quia Apostolus dicit, non Deos sed DEUM esse, h. e. unum, esse Gentilibus mani-

manifeſtum, & ex creaturis conſpici Rom. I. 19. 20. tum quia recta ratio docet, non poſſe conſiſtere duo actu infinita, & duo principia ſimpliciter prima; tum quia ipſi Gentiles Orpheus, Socrates, Pythagoras, & inprimis Plato Epiſt. 13. ad Dionyſium illam unitatem agnoverunt & propugnarunt. (2) Errat, quando dicit excuſabiles eſſe, qui aſtrorum & aliarum rerũ naturaliũ virtutes &c inrebus aliis colunt. Falſiſſimum hoc eſt; contrarium enim teſtatur Apoſtolus Rom. I. & II. 1. philo Sapientiæ XIII. v. 1, 2, 3, 4, 5. (3) Errat, quando dicit tales legem à Deo nõ accepiſſe, & pro inde ab hominibus nõ eſſe puniendos, nec ſummi DEI cultum deſerere. Nam 1. acceperunt legem naturæ, quæ & DEUM oſtendit & cultum ejus urget, Rom. II. 14. 2. ab hominibus certè poſſunt puniri, quia non peccant hæreſi, contra myſteria, quæ ſunt inevidentia, & rationis captum ſuperantia, ſed peccant cõtra lumen inſitum, & vim faciunt dictaminibus naturæ. 3. falſiſſimum eſt, ſi talis cultus obtineat ſummi DEI cultum non deſeri, contrarium patet ex Jerem. II. 13.

Non eſt excuſabilitas gentium.

Ad Th. XLVIII.

OBSERVATIO.

Auxilia Gratiæ quæ occulta dicuntur Authori & Legislatio Christi; nec non Nomen Fabulæ parabolis Christi tributum sapiunt ingenium erroribus imbutum, & inter scorias sunt deputanda.

AUthor (1) statuit veritatem Christianæ religionis non esse bello promovendam, Doctrinam enim hanc niti secretis DEI auxiliis, quæ aliquibus negentur aut minus largè concedantur, ob causas plerunque nobis incognitas. (2) Christo novæ legis authori, omninò hoc placuisse, ut ad legem suam recipiendam nemo hujus vitæ pœnis aut earum metu pertraheretur. Et (3) non obstare illud in fabula de nuptiis, quod quidam jubeantur cogi intrare, cùm instantia vocatoris tantùm significetur. In primo Author Arminianum prodit genium: tum quia ambiguum est, quod dicit, doctrinam revelatam niti auxiliis divinis; auxilii enim vox dicit concursum adjuvantem, ubi ex aliqua parte etiam is cui auxilium dispensatur, concurrere potest. At DEUS in conversione non adjuvat hominem, sed simpliciter omne & totum agit; tum quia secretorum auxiliorum mentionem injicit, quod iterum ambiguum. Secretum enim illud est, quod occul-

Auxilium quid?

Secreta vel occulta

occultum & à verbo diſcretum. At talia non ſunt auxilia converſionis, diſpenſantur enim in & per verbum, quod efficaciſſimum converſionis organon; tum ſtatuendo aliquibus negari iſta auxilia, & ſi negentur vel minus largè concedantur, fieri ob cauſas nobis incognitas. Atqui auxilia gratiæ prævenientis ſunt univerſalia, neque ulli negantur, ubi ubi prædicatur verbum, & ſi negantur alicui, non negantur ob cauſas incognitas, ſed ſi de auxiliis in progreſſu denegatis ſit ſermo, id ipſum eſt ex cauſa hac, nobis cognita, nempe ex excuſſione primæ gratiæ, & moroſa reſiſtentia adverſus operationem divinam. Et meritò miramur Grotium hæc ſcripſiſſe Arminianum, qui aliàs hac in parte cum cæteris tam cordatè contradixit doctrinæ Calvinianorum, quæ hoc cothurno incedit. (2) itidem erroneum eſt; tum quia Chriſtum conſtituit novæ Legis authorem, tum quia putat in N. T. obtinuiſſe ne quis ad religionem vi cogeretur, pœnis & metu adigeretur, cum etiam in V. obtinuerit; tum quia ſupponit tacitè Evangelium in V. T. non fuiſſe prædicatum. In (3) itidem errat, dum parabolam de nuptiis vocat fabulam, quod impium: partim, quia juxta Scripturæ ductum in malam partem accipitur vocabulum fabulæ & opponitur veritati I. Tim. I. 4. II. Pet. I. v. 16. II. Tim. IV. 4. partim, quia apud Patres vocabulum hoc in ſequiorem partem legitur acceptum, præprimis apud Auguſt. qui l. 2. ſoliloquiorum fabulam

Gratiæ Auxilia in ſenſu Grotii rejiciuntur.

Parabola de nuptiis impiè dicitur Fabula.

vocat mendacium, & l. 2. de Sermone Domini apertè distinguit inter historiam & fabulam; partim, quia etiam apud profanos Scriptores ita hæc vox occurrit, sic Cic. l. 1. de Invent. fabula, inquit, est, in qua nec veræ nec verisimiles res continentur. Quis autem hoc Christo tribuat primæ ac summæ Veritati? Præterea illud: *Compelle intrare* non tantùm instantiam vocatoris notat, sed etiam persuasionem & tractum quendam, nec non principiorum Fidei propositionem.

Ad Th. L.

OBSERVATIO.

Non supplicio afficiendi sunt, qui in Religione errant, quamvis, quæ de Sadducæis Author addit, non sint solida.

Qui circa religionem hallucinantur suppli-cio afficiē-di nō sunt.

AUthor (1) vult probare suppliciis non esse afficiendos, qui in Religione non rectè sentiunt, exemplo Sadducæorum, qui rejecerint dogma resurrectionis verissimum quidem, sed 1 Lege Hebræa obscurè & sub verborum involucris traditum. Cæterum rectè quidem hoc enunciatum se habet, unde etiam Salvianus: *Heretici sunt, sed non scientes: denique apud nos sunt heretici, apud se non sunt: Nam in tantum se Catholicos esse judicant, ut nos ipsos titulo heretica pravitatis infament, quod ergò illi*

illi nobis sunt, & hoc nos illis. Nos illos injuriam divinæ generationi facere certi sumus, quod minorem patre filium dicant. Illi nos injuriosos patri existimant, quod æquales esse credamus. Veritas apud nos est, sed illi apud se esse præsumunt. Honos DEI apud nos est; sed illi hoc arbitrantur honorem Divinitatis, quod credunt. Inofficiosi sunt, sed illis hoc est summum religionis officium. Impii sunt, sed hoc putant esse veram pietatem. errant ergò, sed bono animo errant, non odio sed affectu DEI, honorare se Dominum atque amare credentes. Quamvis non habeant, rectam fidem, illi tamen hoc perfectam DEI æstimant charitatem, & qualiter pro hoc ipso falsæ opinionis errore, in die judicij puniendi sint, nemo potest scire nisi judex. Interim idcirco eis, ut reor patientiam Deus commodat, qui videt eos etsi non rectè credere, affectu tamen piæ opinionis errare. Legatur insignis Disputatio Andreæ Osiandri de toto hoc Argumento, cujus titulus Inquisitio Catholica de tractandis hæreticis opposita Inquisitioni, Hispanicæ, ejusque crudelitatis Authoribus & Defensoribus scripta ad Magistratum Reipublicæ Christianæ quæst. secunda à thesi 58. usq; ad 205. ubi inter alia hæc habet. *Nō fuit Esauitica sentētia à Christo & Apostolis in N.T. probata. Etsi enim Christus & Apostoli flagrātissimo zelo gloriæ Dei & veritatis cœlestis arderent, adeò quidem ut Christus super Scribas & Pharisæos, hæreticos, sæpè illud repeteret: Væ vobis, eosque audacter filios gehennæ diceret, Matth. 23. 13. Filios Diaboli*

boli Johan. 8. 44. Et D. Paulus optare [illegible] *cindi eos, qui labefactabant Galatas (erant autem haeretici) Galat. 5. 12. Et D. Petrus* [illegible] *appellat perditos & damnatos, 2. Epist.* [illegible] *1. 3. 12. 17. tamen nuspiam legitur in toto N. T. quod vel Christus vel Apostoli modum illum animadvertendi in haereticos, qui fit per corporale & capitale supplicium, probârint vel facto suo proprio imitando, multò minus mandando. Contrà: Christus & Apostoli modum illum judaicè animadvertendi in haereticos antiquarunt & correxerunt: aliis mitioribus ostensis & propositis mediis & poenis, de quibus suo loco agemus. Nunc tantùm negative ostendemus ex praeceptis & exemplo Christi, modum illum haereticos in N. T. occidendi non esse à Christo probatum. Huc referimus 1. illud Matth. 13. 30. Sinite pariter crescere zizania & triticum usque ad messem, v. 29. ne dum colligitis zizania, eradicetis simul cum illis & triticum. Hac de haereticis praecipue dicta esse (qui per zizania intelliguntur) & evidentia textus docet & Patres, tum plerique interpretes, à quibus Papistis dissentire non licet: quorum explicationes mox contra Neotericos patres Romanos, Jesuitas & Monachos proferemus. Hinc ita concludo: Si zizaniorum in agro Domini violenta eradicatio fieri non debet: sed conjuncta est cum maximo periculo, sequitur nec haereticos ex Ecclesia per mortem esse tollendos. Atqui prius est ex verbis Christi: Ergò & posterius. Ratio connexionis in propositione est, quia per zizania intel-*

liguntur

liguntur haeretici : quicquid igitur de zizaniis dicitur, id etiam de haereticis dici debet. Dicitur verò expressè. 1. quòd non sint eradicanda. 2. quod non possit fieri sine periculo evulsionis boni seminis seu tritici h. e. internecione bonorum, probo ex D. Chrysost. Homil. 47. in cap. 13. Matth. cujus verba haec sunt: Quid autem est, quod eradicabitis simul cum zizaniis etiam frumenta? Certè, aut quia si arma capietis, inquit, necesse est, ut cùm haereticos trucidatis, multos Sanctorum simul interire: aut quia ab ipsis zizaniis multa commentata in frumenti conditionem seipsa converterent. Si ergò praevenientes evelletis, ea frumenta deperibunt, quae à commutatis zizaniis provenirent. De his plenius thes. 88. & seqq. Argumentum etiam sumitur ex Luca IX. c. v. 54. Cùm enim Christus hospitium petiisset à Samaritanis, illique jus hospitii inhumaniter recusassent propter religionis disparitatem, discipuli indignabundi Christum ad puniendum solicitant: Vis (inquiunt) Domine, dicamus, ut ignis de coelo descendat, & consumat eos, ut & Elias fecit? quibus Christus respondet per correctionem: Nescitis cujus Spiritus vos estis? Filius enim hominis non venit ad perdendum animas hominum, sed ad servandum. Concludo: Si Christus ideò non voluit Samaritanos igne coelitus revocato perdi à suis discipulis, quia discipuli essent sui filij, qui non venisset ad perdendum, sed ad servandum: sequitur nec à reliquo populo Christi in N. T. haereticos esse interficiendos. Ratio connexionis est, quia Samaritani & haeretici

haeretici aberrant à vera religione, eamque oblatam ingratè spernunt: Et reliquus populus Christianus, adeoque ipsi Magistratus, sunt filii Christi. Quare quicunque aliter tractant haereticos, illi manifestè Produnt se non esse filios Christi & Spiritus Evangelici, nec posse discernere inter tempus Eliae & Christi, hoc est, inter V. & N. Testamentum, nec intelligere regimen Ecclesiae Christi, quod est per ministerium Evangelij hominũ dura corda ad pietatem & poenitentiã flectere &c. An verò quod annectit sit solidũ meritò dubitamus. Nã (1) quod poenis non subdiderunt Sadducaeos Judaei, id non factum quasi non potuissent illos exscindere, si sui juris fuissent, sed ideò hoc factum est, quia nutãte jã Republica tales tolerare cogebãtur inviti, 2. malè & Photinianis cõformiter dicit Author dogma resurrectionis obscurè & sub verborũ involucris fuisse traditum in V.T. Nam ut de caeteris dictis taceamus ex Exod. III. Christus satis luculenter ostendit dogma resurrectionis Matth. XXII. usq; ad confusionẽ & convictionem Sadducaeorum, quod non potuisset, nisi solidè fundatum fuisset in illo 3. Hodierni Judaei Sadducaeos maximè aversantur, nec tolerant, utut moderni Sadducaei, quos Caraeos appellant, fateantur esse resurrectionem. Veteribus illud Jobi occinentibus cap. 7. v. 9. *Deficit nubes & abit, sic qui descendit in sepulchrum non ascendit.* Legatur Josephus lib. 11. cap. 12. Origenes in Matthaeum & Drusius.

Cur Sadducaeorum haeresis tolerata sit à Iudaeis.

CAPUT

CAPUT XXI.

Ad Th. IV.

Observatio.

Civitas illum qui culpæ est compertus aut punire debet, aut arbitrio interpellantis permittere; quanquam Fundamentum ab Authore adductum & exemplum non quadrare videantur.

Authar disputat de deditione, & statuit Civitatem, apud quam degit, qui culpæ est compertus aut debere ipsam interpellatam punire nocentem, aut permittere arbitrio interpellantis. Addit exemplum ab Israelitis petitum, qui à Benjamitis pecierint deditionem facinorosorum Jud. XX. Rectè verò (1) disjunctivam proponit, si Civitas pro merito enim puniat nocentem, non est necessarium, ut permittat eum arbitrio interpellantis; an autem (2) illa deditio fundetur in tacito consensu primorum civium coeuntium in aliquam Societatem de mutua defensione & in casu casus punitione & rescissione, quod videtur Grotius supponere, nondum est liquidum, potius fundatur in Majestate, adeoque in Imperio in personam & potestate in caput. Hinc Princeps vel ipse potest occidere talem ex illo jure Majestatis, vel potest occidendum alteri relinquere. (3)

Cujusnam arbitrio relinquendus sit, qui culpæ compertus.

quod concernit exemplum propositum, putat quidem Josephus Legatos missos fuisse ad Gibeæ Cives, ut supplicium poscerent, quod idem magis faceret pro Grotio, quia de Civitate loquitur, apud quam degit qui culpæ est compertus. Verùm, si res recta judicii lance æstimetur, non fuerunt missi Legati ad Gibeenos, sed ad tribum Benjamin, cui suberant Gibeeni, & quidem missi Legati per universam tribum, omnesque domos qui nihil tamen pacati retulerunt.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Asyla non possunt improbari, constituta pro illis qui innoxiæ cædis Authores, abusus tamen in Papatu maximus invaluit.

AUthor hic tangit Jus Asylorum, & dicit hæc illis prodesse, qui immerito odio laborant, non qui commiserunt aliquid quod Societati humanæ aut hominibus aliis sit injuriosum. Rectè autem hoc dicitur; Nam (1) Jus Asylorum, quamvis obtinuerit apud Hebræos, non tamen obtinuit nisi penes illos, qui, sine ulla culpa fuerunt, ut constat ex Deut. XIX 5. vel si 2. cum aliqua culpa fuerint, non tamen habuerint culpam latissimam, quæ malitiæ & dolo æquiparatur, sed tantùm negligentiæ vel imprudentiæ. 3. qui volun-

Asylorum Iura quibus Hebræorum profuerint?

voluntariè quidem occiderunt aliquem, sed defendendo vimque vi repellendo, nam & talem juxta Doctores recipiebant Urbes refugii, & ex iis, quò libuisset abire poterat, postquam Judicum sententiâ fuisset absolutus. Præter hos nulla erat securitas voluntariis homicidis, Stupratoribus, Adulteris, aut qui aliud quoddam scelus designassent, cum omnibus hisce sua fuerint supplicia constituta, neque ἀσυλία ex Loco, ut constat ex Num. 35. v. 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 (2) De Asylis apud Christianos constitutis quidam disputant & putant, si originem consideres, absurdè illos constituisse, neq; imitatos DEUM de hoc ipso in lege sua aliquid disponentem, sed profanos Gentiles; quia enim Gentiles varia Asyla constituerint, statuas Imperatorum, signa, aquilas, malè conclusisse illos, dedecere Christianos, plus à Gentilibus honoris falsissimis Diis & Principibus adhiberi, quàm veræ Religionis compotibus summo DEO. de Conditore Urbis Principis Ovidius lib. 3. fastorum:

An in Christianorum Civitatibus locus illis dandus sit? Disputatur pro negativa.

Romulus ut Saxo Lucem circumdedit alto,
Quilibet huc inquit confuge tutus eris.

Unde etiam Romani populi natales falsè ridet Juvenalis scribens Satyra 8.

Et tamen ut longè repetas, longèq; revolvas
Nomen, ab infami gentem deducis Asylo,

Cum tamen DEUS prohibuerit ne Gentiles imitemur Deuter. XII. 30. Urgent præterea, quod ratio Asylorum cesset in N. T. Repu-

blicâ Judaicâ collapsâ, cum enim licuerit Cognato interficere, atque ita etiam potuisset occidi is, qui casu quendam sanguine junctum Vindici interfecisset, quapropter Asyla constituta essent tum temporis: cum verò hodiè talis Vindex sanguinis non detur, nec licitum sit ulli privato Cognati interfecti sanguinem cæde interficientis vindicare, quapropter non opus quoque fore Asylis eo fine institutis existiment. Speciosè hæc dicuntur, num verò solidè disputari potest. Nam primò posito, quod à Gentilibus occasio data sit Asyla constituendi Christianis, non tamen omne illud quod ab ipsis profectum in rejiculis habendum, ipso Lumine naturali dictante æquitatem quandam esse adhibendam delictis quandoque non ex profundo proficiscentibus; neque improbatur tam constitutio Asylorum in Gentilibus, quàm dilatatio, & ut aliâs finis etiam negotia discernit, ita quoque varietas illius & hîc aliam atque aliam inducit Asylis faciem: unde Augustinus improbat lib. 1. de Civitate DEI cap. 34. ex scopo spurio & laxitate illud institutum scribens: *Romulus ut augeret Imperium ab omni noxa libertatem concessit, & quandam quasi poniropolim exædificavit.* Frequentem autem & penes omnes ferè populos Asyli privilegium invaluisse docet Alexander ab Alexandro, cujus hæc sunt pag. 159. *Ephesi templum Dianæ id juris habuit: ut ad illud confugientes mancipio solverentur. Quod Alexander ad stadium produxit;*

Contenditur pro affirmativa.

duxit: postea ab Augusto sublatum, ne proposita impunitatis spes facinoribus causam daret. Primum enim Cadmus dum Thebas conderet, asylum aperuisse fertur, ad quod fugientes sine discrimine servi aut liberi, ab omni pœna tuti erant. Nonnulli à prognatis Herculis asylum Athenis primò institutum ferunt, ad quod à patribus oppressis confugere fas erat: Post quod in Rhethæo litore fuit Aiacis asylum, & in Sigeo Achillis: quorum exemplo Romulus & alij asylum aperuere, quò accedentes impunitate donabantur, apud Molossos, Samothraces, Crotoniatas & Messenios ac plerosque ad deorum aras confugisse, pro asylo habitum est: velut Ithacensibus Jovis Servatoris ara: delictis enim non voluntariis refugium esse aras putavere, Athenensibus Th[e]sei sepulchrum id juris habuit, ut servi ad illud confugientes nexu solverentur. Et Sparta Chalciœcum Minervæ templum ad quod Pausanias fugiens, obstructo aditu, morte mulctatus fuit: & aliud Chalchicon, ad quod Agis confugit. Et in Tænaro Neptuni fanum ad quod Cleombrotus: & in Calvaria insula in Ægeo etiam Neptuni templum, ad quod Demosthenes quum aufugisset, ab omni violenta incursione Archia mansit illæsus: atque in Thracia Dianæ templum inter Clitorium & Cynætham, & in Aspendo Pamphyliæ, Tiberii statuæ pro asylo fuere: sicut Dianæ Leucophrienæ oppressis perfugium inviolabile fuit. Palladis quoque templum velut asylum Lacedæmonij venerantur, in quo nocentes, etiam capitis damnati, incolumes fiunt. Et in

Aphrodisio, & Papho Veneris, apud Stratonicenses Jovis & Triviæ templa, Siculis Salisci ara, in Peloponneso Hermoniæ fanum sacrum Cereri & Proserpinæ, in Epheso Artemisium, Pergami ædes Æsculapij, in Græcia Calydoni Palladis templum, tantæ dignationis fuere, ut capitalem fraudem ausi, aut pecunia judicati, qui ad illa confugissent, noxa pecuniaque exsolverentur. Apud Scythas qui ad Riphæos confugissent, tanquam sacrosanctos, sui juris & arbitrij erant: sicut in Ægypto & Osiridis asylo juxta Saim: in Conopo *Herculis templo, ad quod servi confugientes, si initiati forent, opprimi aut vi cogi non poterant. Traditumque memoriæ est, in Lybia oppidum fuisse, ad quod si quis servus lapidem importasset, liber & sui potens erat: & Dulopolin in eadem id juris habuisse, ut qui servus ad eam aufugisset, omni nexu solveretur. Cinna verò civili manente bello cùm per præconem edixisset, ut servi ad eum confugientes velut ad asylum, liberi forent, illosque ad pileum vocasse, magnas servorum & perditissimorum manus coegisse fertur,* secundòquamvis Vindici sanguinis nulla licentia in N. T. & periculum non tantùm, non tamen cessat omne periculū; præterea apud Ebræos constitutæ fuerunt Urbes Refugii, ut innocentiæ auxiliū & præsidiū aliquod esset, ut quam serio in homicidium inquirendum & animadvertendum esset, ministraret Dominus, denique ut propinquorum iræ dolori & vindictæ subtraheretur materia, novarumque rixarum & cædium auferentur occasio,

ſio; at num hæ rationes non adhuc militant? num non ex illis conſtitui potuerunt Aſyla? Tertiò ponamus à Gentilibus deductam eſſe Originem Aſylorum inter Chriſtianos, ceſſare etiam illam permiſſionem, quæ in V. T. obtinuit in Vindice ſanguinis, nondum tamen ſiniſtrè erit ſentiendum de Aſylis in universum, quum nitantur authoritate illorum quos DEUS voluit eſſe Vicarios ſuos in his terris. Notum enim eſt, quid conſtituerint Theodoſius & Valentinianus. Verba illorum ad Antiochum Præfectum Prætorii & Conſulem ita ſe habent: *Cum illi, qui idola adorabant, & in maximâ veneratione in eâ vanitate verſabantur Aras certis Sacerdotibus commiſerint & templa, quaſi terris eminentiora conſtituerint, quantò magis decet nos noſtram Religionem colere?* Quid conſtitutum Lege Honorii & Theodoſii, quæ legitur Codicis lib. 1. Tit. 12. lege 2. *Sancimus*, dicunt Auguſti, *nemini licere ad ſacroſanctas Eccleſias confugientes abducere, ſub hâc videlicet definitione, ut ſi quisquam contra hanc legem venire tentaverit, ſciat, ſe Majeſtatis crimine eſſe retinendum.* Sed nec illud liquidum non reſpexiſſe Imperatores Chriſtianos ad Indulgentiam V. T. ad Aſyla à DEO ipſo conſtituta. quis enim illos tam ignaros credat rerum divinarum, ut nihil de hiſce ſciverint, ex Miniſtrorum etiam Eccleſiaſticorum converſatione nihil de hac re acceperint, ex lectione Scripturarum tantùm non didicerint, Aſylorum conſtitutionem ad minimum eſſe

ex genere licitorum, cum Dominus ipse de his disposuerit, qui mala intrinsecè talia nunquam probavit. audiamus Wilhelmum Zeperum ita de hoc argumento differentem lib. 1. cap. 7 pag. 42, 43. *Asyla politicum aliquid fuerunt, ut involuntarii homicidæ tutum haberent receptum contra vindicem sanguinis propinqui occisi, (quemadmodum vindex ille impunè ulcisci potuit cognati cædem, si in homicidam incideret) & ne terra innocenti sanguine hoc pacto pollueretur: interea tamen judices legitimè cognoscerent, an voluntaria fuerit cædes, nec ne. Judices enim, ad quos cognitio pertinebat, sub fide publica homicidam è civitate refugii adduci ad se curabant, de causa cognituri. Reum verò purgatum, fide publicâ in civitatem receptus remittebant. Sin purgare se non poterat, ab altari etiam suo avelli Deus voluit, ut moriatur, Exod. 21. vers. 14. Ceremonialiter verò asyla illa Christum figurârunt, in quo per fidem tutum habemus receptum & refugium contra diabolum, sanguinem nostrum sitientem, atq; æternam mortem. Quò pertinent illa Prov. 18. v. 10. & Zachar. 9 v. 11. 12. &c. Idem Christus verè pontifex ille summus est, cujus morte omnium offensarum expiationem, reditumque in pristinam illam patriam cœlestem habemus. Ampliatione autem quâdam lex inter illas quoque pertinet, quas morales, ceremoniales & forenses simul dixi. Morale enim hîc porrò & perpetui juris est, homicidas non temerè, sed causâ probè cognitâ priùs, ulciscendos esse: qui verò*

nullo

nullo animi proposito quempiam occiderit, à morte vindicandum, & innocentis, aut saltem non planè nocentis vitæ consulendum esse. Hoc legis hujus genus morale, quod juris forensis universalis est, etiamnum manet. Hinc patres ecclesiastici & concilia quædam præclarè adhuc de asylis sentiunt, ut videlicet innocentibus, & immeritò pressis tuta sint perfugia, neque sanguis innoxius effundatur: ita tamen, ne frequentia hæc asyla sint, sed contracta, quemadmodum in tota Palæstina sex tantùm fuerunt. Immunitatem autem & impunitatem per illa quibusvis sceleratis, transfugis, obæratis, ociosis ventribus, proditoribus, rebellibus, & sic deinceps largiri & concedere, contra Deum, justitiam & bonum publicum est. Qualia perfugia prisci Impp. Christiani & ipsi, ethnicorum more, voluntariis homicidis tribuerunt, ut Honorius, Theodosius, Arcadius. Qualia etiam adhuc hodiè in Papatu asyla sunt templa, domus Episcoporum, etsi templis conjuncta non sint, & Deus ille impanatus, quando in sua pompa vel processionibus circumfertur, à quibus neminem rapi volunt, quantumvis gravia commiserit, & liberatos pœnâ corporis non amplius mulctari. Id quod Ecclesiarum suarum immunitatem vocant; Extra tit. de immunit. eccles. Verùm Ecclesia improbis asylum esse non debet, ne spelunca latronum fiat. Unde Deus sontes ab altari etiam suo avelli voluit, ut moriantur. Quemadmodum accidit Joabo, 1. Reg. 2. v. 29. At quam legem divinam Justinianus prædecessorum suorum leges

 de

de asylis reformavit & correxit, homicidis voluntariis, raptoribusque virginum, atque aliis perfugia ista denegans. (3) Penes ipsos Hebræos asyla non erant talia loca, quæ omninò pœnæ omnis reatum tollebant, authoremque innoxiæ cædis planè liberum atque immunem faciebant ab omni supplicio, sed veluti carceres, in quos compingebantur, aut insulæ in quas relegabantur, & exulabant à domo sua usque ad mortem summi Pontificis, adeò ut interim ex illis ne pedem quidem efferre liceret sine periculo aut metu vindicis sanguinis effusi, Num. XXXV. 25. Disputat quidem hoc Abarbanel, & putat non fuisse pœnam homicidii casualis illam relegationem in Urbem refugii: tum quia auctor cædis talis non commiserit homicidium illud voluntariè, tum quia pœna infligatur ad emendandum & cautum reddendum vel eum qui peccatum commisit, vel alios, ut ab eo abstineant, quod frustra in peccato casuali quæratur, utpote quod præcaveri non possit; at ut in beneficium cessit asylum contra Vindicem sanguinis, ita non videtur negandum habuisse aliquid molesti & pœnæ loco fuisse illud exilium, illam tam arctam custodiam, adeoque temperatum quid ex supplicio & beneficio hîc observatur, unde etiam non potuit remitti vel pecuniâ redimi, ut constat ex Num. 35. v. 31, 32, 33. & ipsi Ebræi notant rationem & fundamentum esse præcepti Num. 35. ℣s. 25. quia homicidium sit peccatum longè gravissimum, per quod Mundus

Asyla Hebræorum qualia?

Abarbanelis sententia.

dus destruitur, idcircò æquum esse, ut is qui aliquem etiam per errorem occidit, quia tantùm scandalum per ipsum contigit, dolore & calamitate exilii afficiatur, quod propè æquipolleat morti ipsi, dum homo per illud separetur ab amicis & propinquis suis, ut & à sua patria & cum peregrinis conversari cogatur. Nec rationes motæ obstant. non prima cum etiam illa peccata quæ ex ignorantia fiunt, nihilominus formalem rationem peccati habeant & principium est Judæorum modernorum aliorumque in Ecclesiâ hæreticorum falsum, non nisi illa subesse pœnæ, quæ à sciente & volente proficiscuntur; non altera cum etiam casualia ita sint comparata, ut pœnâ statutâ cautiores reddantur homines, ut circumspectè cum telo, Ligone & aliis instrumentis versentur, quibus proximus potest lædi vel interfici. Hinc maximus intelligitur abusus asylorum penes Christianos, & laxissima illa indulgendi ratio juris Canonici, quod hîc portam aperit etiam illis, qui rei & digni supplicio; vid. decretum de immunitate Ecclesiæ cap. 1. Sanè hoc ipsum est contra voluntatem divinam Deut. XIX. 11. est contra exempla I. Reg. II. 19. II. Reg. XI. 2. est contra rectam rationem, scelerato enim debetur supplicium, nec quidquam absurdiùs, quàm quævis Cœnobia, Claustra, aras & templa imò Domus Episcoporum facere Asyla & receptacula facinorosorum. Unde etiam Tacitus lib. 3. in Græcorum Urbibus improbavit, quod flagitia hominum ut

Asylorum abusus notatur.

cærimoniæ Deûm, protegantur, Franciscus I. Rex Galliæ Asyla sustulit, imitatus Exemplum Arcadii, Andreas Masius publicè conquestus fuit: *Posteritas partim gloria cupidine ac superba arrogantia ut suam ipsa Majestatem amplificaret alii imprudente, Religionis opinione jus τῆς ἀσυλίας apud statuas, apud quævis templa apud ipsa etiã cœmeteria, apud Episcopos & nescio ubi non constituerunt; & haberent quidem fortassis ista tam frequentia asyla majoris misericordia speciem, si innoxiorum hominum salutis gratia instituta essent. Verùm quod homines cuivis flagitio obnoxios imo omnibus sceleribus coopertos tuentur, id mihi certe videtur longe indignissimum esse & Romuli instituto quam DEI legibus istis magis consentaneum, sed publicos latrones & nocturnos depopulatores agrorum excipit Innocentius, scilicet ut alius nemo quantumvis sceleratus qui modo ad passim obvia asyla confugerit, noxæ dedi possit. sed quantumvis grave & impium scelus admisit impunitatem corpore saltem habeat. Parum clementer scil. dictum à DEO est si quis studio occidit proximum suum ab altari meo avelles eum ut moriatur. Melior profectò in Republ. ut certè nunc morati homines sunt, sanctio Justiniani est, Auth. de mandat. Princ. §. Neque autem, qua sceleratos homicidas adulteros virginum Raptores ab asyliis distrahendos suppliciisque afficiendos esse censet. Quis enim æquo animo ferat DEUM ipsum homicidii, quo nullum facinus magis detestatur, patronum defensoremq; statui, aut principes quorum*

rum munus erat facinorosos meritis pœnis coercere facinorosorum receptatores, protectoresque esse. Certe res ipsa clamat indulgentiores istos legumlatores dum clementiæ laudem ex scelerum impunitatã affectaverunt optimos quosque atque innocentissimos homines maleficiorum libidini exposuisse: cum nulla sit peccandi illecebra major, quam impunitatis spes, adeo ut jam ea quæ ipsa etiam horrere deberet natura flagitia assiduitate & consuetudine peccãdi, vix gravia esse videantur, & pro delinquendi licentia καὶ ἀδεία multi ne ad Asyla quidem etiamsi atrocissime peccaverint, festinandum sibi putent, ut frustra Tiberius si ad imperiũ ex inferis redeat, asyla omnia sublatura possit videri. Cui jungimus diversæ Religionis Theologum pariter declamantem: *Ex quo colligere promptum est, quam fœdè Christiani isti impingant in divinam legem, qui non quinque aut sex urbes refugii innoxiis hominum percussoribus, sed omnia penè loca sacra, cœmiteria, cœnobia, religiosas & Ecclesiasticas domos, hospitalia, &c. asyla faciunt, quæ voluntariæ cædis auctores, imò cuivis flagitio obnoxios, omnibusque sceleribus coopertos tutentur, atque ab omni noxa præstent immunes. Nempe quanto DEO ipsi pretiosior est sanguis hominis, tanto illis vilior est. Parum clementer scilicet dictum à DEO est; Si quis studio occidit proximum suum, ab altari meo avelles eum ut moriatur. Nempe clementiores isti DEO suo sunt & longè indulgentiores, dum jus ἀσυλίας etiam sceleratis percussoribus concedunt. Sed revera*

dum

dum clementiæ laudem ex ista impunitatis concessione affectant optimos quosque atq; innocentissimos homines sceleratorum libidini exponunt cùm nulla sit peccandi illecebra major, quam impunitatis & tam facile parabilis spes. In probos crudelis est, qui erga improbos mitis. Nos, inquit Varro, barbari sumus vobis quod innocentes in gabalum suffigimus homines: vos non barbari, quod noxios absolvitis. Utrumque barbarum: utrumque DEUS execratur, & qui absolvit nocentem, & qui innocentem condemnat; Proverb. 17. vers. 15. Et crudelis hæc clementia tanto detestabilior videri debet, quod eandem non modo non indulgeat hæreticis, quos vocant, idest hominibus nulla sua culpa errantibus, & vitæ integris sceleris que omnis puris; sed (quasi contraria omnia DEO agere constituissent) quod eosdem non aliter quam olim DEUS voluntarios homicidas ab asylis avulsos interimi volebat, ubique persequantur, & dignos judicent de quibus mereat carnifex, & in quos omnibus exquisitissimis suppliciorum generibus sæviatur absque ulla gratia & venia. Quid est jus totum divinum evertere, si hoc non est? Hæreticus enim vir bonus est, & si errore suo inficit alios eosque interficit heresi sua, ad summum tamen non nisi inter homicidas involuntarios referri meretur, & qui per ignorantiam aut errorem animas innocentium occidunt: nihil enim minus cupiunt quàm alios seducere aut occidere, imò salvare & in rectam viam eos ducere propositum habent. Cur itaque his jus

ἀσυλίας non detur, uti à DEO olim datum est innoxiis percussoribus? Scelerati verò percussores & occidunt & deliberato consilio occidunt seque eo ipso peccare, & pœna dignos esse fatentur. Cur hic asyla dentur aut serviant, cum DEUS ea iis dari vetet? hoc sane est θεομαχεῖν. Qui plura desiderat legat Anastasium Germonium, Petrum Gambarcurtam, Paulum Fagium, Johannem Seldenum de Jure Naturæ & Gentium lib. 4. cap. 2. & novissimè hoc Argumentum pertractantem Nobiliss. Dn. Mylerum.

Ad Th. VII.

Observatio.

Delicti Rectorum participes fiunt subditi, vel communitatis qui ejus Membra.

IN hac thesi Author disputat, an singuli ob delictum Universitatis citra consensum suum ea amittant, quæ ipsorum propria sunt, & putat hoc esse injustum. At hîc Moralistæ dissentiunt, & dicunt, non tantum licere innocentes per accidens occidere in bello, verùm etiam quod attinet ad bonorum spoliationem, quia tota Respublica seu communitas quæ deliquit hostis censetur, fas esse per se atque ex intentione omnia ejus membra in bonis fortunæ punire, e. g. bonorum spoliatione, imposito generali & perpetuo tributo, vel abductis in captivitatem mulieribus ac infan-

Moralistarum Dissensus.

infantibus, quamvis quod ad captivitatem spectat, eam solum velint locum habere in infidelibus, Christianos vero à Christianis captos servos non effici, ob diuturnam consuetudinem vim legis obtinentem, sed interdum pecunia, tanquam in præmium victoriæ oblata, redimi solere.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Quanquam pœna possit exigi ob Delictum Universitatis, Jus tamen divinum non commodè à quibusdam allegatur.

An pœna ob delictũ Vniversitatis semper exigi possit?

MOvetur hîc Quæstio: An pœna ob Delictum Universitatis semper possit exigi & respondet Author posse, quia idem Corpus maneat. Supra Alpheni Verba laudavimus, quæ Author in subsidium produxit, quibus quidem se opposuit Hermolaus Barbarus sed frustra, ipse admittens in moralibus sive Civilibus hæc Locum habere. Quidam pro Confirmatione sententiæ, quam Author hîc defendit urgent etiam Jus divinum. dicitur enim Deut. XIII. v. 12. 13. 14. 15. 16. *Si audieris in unâ Vrbium tuarum, quas Dominus DEVS dabit tibi ad habitandum dicentes aliquos, egressi sunt filii Belial de medio tui & everterunt habitatores Vrbis suæ; atque dixerunt*

runt: Eamus & serviamus Diis alienis quos ignoratis, quære sollicitè & diligenter res veritate perspectâ: si inveneris, certum esse quod dicitur & abominationem hanc opere perpetratam statim percuties habitatores Urbis illius in Ore gladii, & delebis eam, omniaque quæ in illa sunt usque ad pecora; quicquid etiam supellectilis fuerit congregabis in Medio plateårum ejus, & cum ipsa Civitate succendes, ita ut universa consumas Domino DEO tuo, & sit tumulus sempiternus, non ædificabitur amplius.

Sed non quadrat hoc, partim ex eo, quia hæc Lex obtinuit in V. T. ubi Ecclesia arctiori circumscripta termino; partim quia ex causa Idololatriæ tantum tanta severitas debuit integram civitatem sternere; partim quia etiam juxta quosdam Theologos infantes ab Excidio non fuerunt excepti ob rationem Anathematis. vide Grot. in Deut. ad h. l. Recte itaque Author, extinctis illis per quos ad Universitatem meritum deducebatur ipsum quoque meritum extinguitur, & pœnæ debitum regulariter, ita Gedeon ob denegatum Commeatum primores oppidi Suchot punivit Judic. VIII. v. 14. 15. & seq. neque multitudo sine auctoribus facile delinquit, in quos animadverti potest salutariter ut pœna ad paucos, Metus ad omnes perveniat. Refutatio rationum allatarum.

Ad Th. XIV.

OBSERVATIO.

Non tantum Dominii divini Eminentiâ, sed & Justitiâ nititur visitatio peccatorum in filiis, neque Exempla conducunt quæ Grotius adduxit, nec sine Erroris nota hanc thesin absolvit.

Expenditur quæstio an culpa unius transeat ad alterum.

TRactatur difficillima & nobilissima quæstio, quæ probè expensa lucem affundit toti huic capiti, nempe illa: in quantum culpa unius transeat ad alterum? Et (1) Author statuit DEUM paternam impietatem in posteris vindicaturum sese minari & vindicare non vi justitiæ sed jure dominii plenissimi. (2) Exempla illius juris dominii exerciti allegat liberos Achanis, Saulis, Jeroboami & Achabi, adducto loco Exod XXV. qui tamen legitur Exod. XX. & tandem (3) dicit DEUM non uti hac graviore vindicta nisi adversus scelera proprie in suam contumeliam perpetrata, ut falsos cultus, perjurium, sacrilegia. Factum autem illud DEI hominibus imitari non licere. Hinc pios Reges etiam in perduellibus non ob parentum facta liberos mortis pœna affecisse, eamque Legem valde laudare Josephum & Philonem.

Ratio 1.

2.

3.

Refutatur error.

Quod (1) concernit, supponit Grotius, DEUM jure Dominii, paternam impietatem in filiis persequi, non enim tam ex ratione Dominii illius universalis, quod

DEUS

DEUS habet in res nostras & vitam, quæ quovis tempore auferre & quando vult potest, quam vel maxime ex ratione Justitiæ, secundum quam pœnas & præmia distribuit, hoc ipsum provenire patet partim ex eo, quia quæ pœnæ respiciunt antecedentis peccati meritum & gravitatem, & propter illud irrogantur à DEO, illæ sane ex ratione justitiæ irrogantur; tales autem sunt pœnæ quæ pro alienis peccatis infliguntur, Ergo; partim quia in ipso loco, quem Grotius allegat Exod. XX. in Decalogo sc. cùm DEUS minatur se visitaturum parentum peccata in liberos, rationem ponit & causam, Zelum suum, ideo sc. se visitaturum, quia sit Zelotes, justissimus sc. vindex scelerum, non autem rationem petit ex eminentia Dominii absoluti; partim quia ipsi Gentiles ejusmodi pœnas divinæ justitiæ adscripserunt. Ut patet ex Hesiodo, Virgilio, Ovidio, & illo Horatii:

Quicquid delirant Reges plectuntur Achivi.

Loquimur autem de filiis peccato communicantibus ad Mentem Legis divinæ Exod. XX. v. 5. quæ restringit illud Judicium divinum ad odientes DEUM, quæ additio non tam parentes, quam filios respicit, docente hoc præfixo; constructione ipsâ; patrum Consensu, Hieronymo & Theodoreto, Augustino lib. 20. contra Adamantum cap. 7. & Gregorio lib. 15 Moral. cap. 31. unde etiam ex Judæis Menasech Ben Israel ita disserit: *In Gemara Berahot scriptum est, Deum, quando liberi parentum pravitatem imitantur, in illis non*

propria modò, verum & parentum delicta punire. Quâ in re distinguere oportet. Etenim si filii parente pejores sint, castigatio ad tertiam generationem extenditur; ut in stirpe Zimri evenit: at si pravitate pares sint, ad quartam generationem. Cujus rei exemplum in Jehu stirpe habemus; quemadmodum R. Obadias Sphornus colligit ex versu, in nepotes & abnepotes. Sed hoc, ut dixi, in pravis filiis locum habet; qui si boni sint, verum est quod altero loco dicitur; nimirum, nec filium ob parentis, nec hunc ob filii peccata mori. Eadem in opinione fuerunt divini viri Jonatan ben Uziel, & Anquelos a-ger, paraphrastice transferentes בניו מרדין *filii rebelles: quibus verbis ostendunt, patrum delicta in pravis filiis castigari. Quin is sensus ex ipsis S. Scripturæ verbis peti videtur, cum ait, visitans delicta patrum in filios, in nepotes, & abnepotes eorum, qui oderunt me. Eandem opinionem sequitur R. Selomoh, & doctus Aben Ezrah: quando, inquit, filius, nepos, & abnepos in pravitate perseverant, respiciens universa peccata, quartam generationem exstirpat; adeo ut nulla ejus memoria maneat; unde in Levit. Etiam propter iniquitates patrum suorum cum ipsis tabescent. In Gemara Sanhedrin similiter legimus, quando liberi pravi sunt, DEUM delicta parentum in iis punire: at cum nec patrem propter filium, nec filium ob patrem moriturum dicitur, significari, judices neque patrem ob testimonium filii, neque hunc ob parentis accusationem, capitis damnaturos; quia,*

ut Ishac

vt Isbac Abravanel ait, natura illud adversatur; cum patris & filii sit invicem defendere; quod & in aliis propinquis locum habet, vt in Siphrà traditur. Eam conciliationem R Bahie, R.Levi benGerson & R. Levi ben Habib in Quæstionibus suis amplectuntur. (2) Quod exẽpla concernit, quæ Grotius adducit, de istis universaliter & simpliciter pronũciari nequit, Deum non in ipsos jure justitiæ egisse sed jure Dominii. Nam 1. quod concernit exemplum liberorum Achanis, patet communicasse in isto peccato non solum liberos sed etiam populum, tũ quia dicitur in textu *Israelẽ peccasse*, c.7.v.XI non autẽ dici hoc potuisset, nisi peccato communicasset totus populus, tum quia filii Achanis pertinebant ad familiam illius, quæ pars Patris; neque probari potest illos in participium furti paterni non venisse quocũq; modo vel positivè consentiẽdo, vel negativè se habendo & reticendo, utut hoc in textu nõ exprimatur cum non probabile aliâs tam severã in ipsos fuisse decretã sententiã. tum quia hoc pertinere debebat ad exemplum & ingentem terrorem severitatis justæ in DEO indicium, ut nihil dicamus de Hebræis quibusdam; qui putant, supposito quòd fuerint innocentes filii Achan deductos esse in vallem non ad mortẽ patiendam, sed ut videntes mortem parentis admonerentur abstinere à similibus, vel ut eò magis doleret Achan lapidandus in filiorum gementium conspectu, vel ut totus Israel hoc Exemplo moneretur de divina Puritate & Justitiæ Severitate, cujus contrari-

Respondetur ad Exemplum I.

 um col-

um colligitur ex v. 15. & 25. quanquam & ad hoc respondeant, qui patrocinantur Innocentiæ filiorum illorum, nempè dici in textu: *Obruerunt eum scil. Achanem, & statuerunt super eum acervum lapidum*, ut intelligatur in ipso terminatum fuisse supplicium, illa autem Verba, *& combusserunt eos igne*, accipiunt de argento pallio & virgâ aureâ furto sublatis, nec non tabernaculo, supellectile, Vasis, aliisque utensilibus Achanis & antecedentia *& lapidarunt eos*, de bobus, asinis & pecudibus ipsius intelligunt. Ipse Grotius in Commentario eò inclinat, scribens: *Potest exponi eos adductos ut cum omni populo simul ab Josua erudirentur, monerenturque sibi à talibus cavere: non ut interficerentur cum patre. Qui sic sentiunt, id quod sequitur lapidarunt eos (ita enim habet textus Hebræus, non eum) intelligunt de Achane & jumentis ejus.*

Ad II. Quod 2. secundum exemplum spectat Saulis, respondetur illos patre non fuisse meliores, & gentis sanguinariæ II. Sam. XXI. v. 1. Vanum enim quod Veteres quidam Rabini dixerunt filios Saulis fuisse innocentes & contra Legem morte affectos, peccatum Davidi tribuentes, cum hæserit in reis, non Judice; non tantum enim illos filios consensisse in Gibeonitarum Excidiũ, sed & adjuvasse patrem in cæde colligunt Interpretes ex eo, quia causa famis non tantùm dicitur Saul, sed & sanguinaria illius domus sive familia, quæ Gibeonitas interfecerat II. Sam. XXI. v. 1. (2) aliquando necessarium est in severiorem partem

tem

tem ire, quod etsi trahere videatur aliquid ex iniquo, utilitate tamen publica compensatur. (3) Gibeonitis olim promissum fuisse etiam adhibito juramento, fore ut conservarentur, quæ autem cum aliquo populo conventa sunt ea jure gentium posteros omnes obligant, quamdiu manet eadem Respublica, quanto magis ergo ad universum populum pertinet id quod geritur à summâ potestate; tenebatur ergo populus universus illo reatu obstrictus ob publicam fidem violatam. Quia ergo perjurium illud erat expiandum vel internecione populi, vel paucorum supplicio, posterius jure & prudenter fuit apprehensum. 3. Ad III.
tertium exemplum Jeroboami posterorum nihil facit pro Grotio, tum quia Jeroboami posteritas viam impietatis paternæ fuit ingressa I. Reg. XIV. v. 13. tum quia expediebat ad eruditionem totius Israelis, ut peccatum illud singulariter vindicaretur; tum quia communio hîc obtinuit naturalis, de qua in seqq.
4. Exemplum Achabi consimile est priori exemplo Jeroboami, ita de Ahasia successore Patris & Regni hærede dicitur I Reg. XXII. v. 53. & 54. quod malum fecerit in oculis domini & ambularit in via patris sui & in via matris suæ & vers. 54. provocasse DEUM Israelis ad Iracundiam juxta omnia quæ fecerat pater ejus. De septuaginta filiis Achabi, qui Samariæ erant, quis non credat vestigiis patris Achabi, fratris Ochoziæ, patrui Johoram & Matris Jezebel institisse, utpote provectioris jam ætatis & inter Baalitarum agmina Resp. ad IV. exemplum.

na, Idololatrarum sub Inspectione educatos? II, Reg.X. v. 12,34,56.78. (3) Author recte quidem dicit DEUM in tali Casu gravius punire parentes & Exod. XX. v. 5. dici DEUM visitare iniquitates parentum in filiis in tertiam & quartam generationem, quia ad illam usque conspiciendam possit, vel potuerit tum temporis pervenire humana ætas, quanquam si citâ Morte etiam abripiantur parententes impii filiorum consimilium pœna nihilominus illos attingere possit metu fatigante illos circa extrema præsertim ex prædictionis veritate de sorte illorum, quos reliquerunt. In fundamentum etiam paulo penitius hujus Judicii erit inquirendum, cur DEUS hîc non agat jure dominii absoluti sed jure justitiæ. Fundamentum autem istius punitionis est conjunctio aliqua, sive unio inter tales, ex qua unione fit, ut peccatum etiam illos aliquo modo attineat, nec plane alienum sit. Triplex autem est talis unio sive conjunctio, naturalis, ut e. g. inter Patrem & filium, politica: ut e. g. inter Regem & subditum, moralis sive voluntaria ut e. g. inter reum & fidejussorem. Quod ipsum probatur tum ex ipso Grotio, qui illam unionem agnoscit th. 17. tum ex Scriptura, quæ utut multa exempla proponat, ubi unum peccatum etiam alteri fuit imputatum, nunquam tamen posuit tale, quod esset extra communionis hujus terminos. Nunquam leges in Scripturis Babyloniis esse imputata peccata Judæorum, Persas esse punitos propter Ægyptios

Fundamentum punitionis posterorum remotorum est triplex.

gyptios

gyptios peccantes, idque ideo, quia illæ gentes nullo nexu specialis conjunctionis inter se copulantur: Sed hoc leges, imputata esse Parentum peccata liberis, Regum subditis, quam ob causam, nisi ob conjunctionem? tum quia ipsi Gentiles hoc agnoverunt, prout ex Plutarcho constat. Quemadmodum verò illud fundamentum est remotius, ita propinquius assignare non erit difficile in Exemplis quamplurimis nempe vel scelerum Imitatio, vel Consensus in illa, vel Conniventia & in universum illa Causarum Moralium Series, quam DD. ponunt & recensent in sequentibus versiculis: Proximum multiplex

Jussio Consilium, Consensus palpo recursus
Participās, mutus, non obstans, non manifestās.

Secundum punctum quod concernit 1. Author putat Legem Exod. XX. minas ultra abnepotes non extendere, quia parentes tum temporis eo usque protrahebant vitam & puniebantur tali spectaculo. Sed præter hanc alia etiam dari potest & dici, DEUM extendisse ad proximas, tertiam sc. & quartam generationem ideo, quia eousque communiter adhuc viget scelerum memoria in hominum circulis, ut qui viderunt delicta, etiam vindictam videant. 2. non potest probare Author Deum hac graviore vindicta non uti nisi adversus scelera in suam contumeliam perpetrata: contrarium patet ex ipsa Scriptura, peccatum quippe quod perpetravit Cham non fuit peccatum aliquod in contumeliam ipsius Dei, sed parentis, & tamen fuit puni- II. punctū. Gravius vindicat Deus scelera licet nō in sui contumeliam patrata.

 tum

tum in descendentibus ab ipso, Gen.IX.v.25. peccatum Davidis fuit Adulterium & tamen ex eo aliquid ad natum dimanavit II. Sam. XII. v.15. Principum Persiæ fuit accusatio iniqua, Crudelitas, & studium exscindendi Danielem, & tamen liberi illorum unà cum illis ex ea causa facti sunt Esca Leonum Daniel VI. v. 24. 3. quod differit ex Plutarcho, Æliano & Strabone, id ipsum non firmat ipsius sententiam, tum quia Gentiles hi fuerunt & cœci; tum quia hæc ipsa non exclusivè sunt accipienda, tum quia possunt opponi contraria.

III. Punctum. Tertium punctum quod concernit, in eo Author itidem multipliciter errat. Erroneum est 1. quando dicit in N. Fœdere nullam extare comminationem personas peccantium egredientem. Nam aut per

Novum fœdus dupliciter accipitur. Novum Fœdus intelligit fœdus gratiæ sive Evangelicum oppositum fœderi Legali, aut intelligit tempus N. T. vel fœderis. Si prius, non tantum in N. Fœdere nulla extat comminatio personas peccantium egrediens; sed etiam nulla comminatio personas peccantium attingens: est enim fœdus gratiæ, ignoscens peccatoribus, Evangelium spirans solatia, non minas, & hoc fœdus gratiæ etiam in V. T. obtinuit. Quicquid itaque pœnarum est, id ex ratione fœderis Legalis pendet. Si vero posterius, falsum itidem est, nam etiam in N. T. manet verum DEUM esse Zelotem, visitantem iniquitatem Patrum in filiis &c. sed vi Fœderis Legalis, prout ipsi visum est vel nunc remissius vel nunc rigidius. Photinia-

nianiſmum verò ſpirat illud, quod in N. fœdere apertius quam olim declarata ſint ſupplicia æterna, quod propterea nulla comminatio extet in illo perſonas peccantium egrediens, quod minus aperte eo ſpectet dictum Ezechielis Capite decimo octavo; Nolo mortem peccatoris &c. 2. erroneum eſt eſt quod concludit ex lege Deut. XXIV.v.16. & exemplo Amaziæ. Nam quod concernit legem illam Devt. XXIV. non poteſt oſtendi illam eſſe moralem, ſed potius judicialem eſſe conſtat, quia ipſe Deus aliúd præſcripſit in cauſa ſeptem populorum Devt. II. v. 34. Rex autem Amaſias in filios illorum, qui Regem Joaſum patrem ſuum occiderant extremum ſupplicium decernere noluit, ideo, tum quia apud Judæos æquum erat ex LL. judicare, quæ ipſis latæ fuerunt; tum quia nihil erat periculi, ne ex leviori illa punitione aliquid damni Reipublicæ crearetur; tum quia metuebat Amaſias, ne ſi ſummo jure ageret aliquid turbarum concitaret in eo Regno, quod nuper & Athaliæ tyrannide quaſſatum, & Syrorum oppreſſionibus acciſum fuerat. 3. Erroneum eſt quod de Joſepho & Philone producit: Nam Philo & Joſephus quidem in tantum accedunt Grotio, in quantum de humanis judiciis agitur; interim tamen ad DEI diſpenſationem non reſpiciunt, quo ſi Grotius extendat errat; Judæi enim ſenſerunt poſſe peccata parentum in filiis puniri. Quod ipſum conſtat tum ex ipſa Scriptura, Chriſti enim diſcipuli uti-

que crediderunt pœnas paterni criminis in filios derivari, alias non quæsivissent Joh. IX, v. 2. *Magister quis peccavit, hic an parentes ejus, ut cæcus nasceretur?* tum quia ipsi Judæi dicunt *sanguis Christi sit super nos & super filios nostros* Matth. XXVII v. 25. tum quia ipse Grotius ad c. Matth, XX. & v. 28. adducit pro hâc sententia Josephum Albo Hispanum, Jachiadem, Abarbanel, & vid. Menasse Ben Israel in Conciliatore quæst. 43. in Genesin.

Ad Th. XV.

OBSERVATIO.

Locus ex Danielis sexto capite petitus intento non convenit.

An qui in crimine perduellionis participant pœnam luere debeant.

ACcusat Author Leges Persarum & Macedonum, quæ devoverunt etiam propinquorum capita in crimine perduellionis, & vel alio in Regem commisso & allegat executionem descriptam Daniel. 6. v. 22. At primò, si aliquando luit integra Civitas ex nexu cum facinorosis, cum propinquorum capita magis attingant sceleris Authorem, quidni certo in casu etiam illa possint deposci ad supplicium? sanè Virgilius lib. 1. Georg. agnovit Romanos antiquissimi criminis Trojanorum pœnas expendere:

Jam dudum sanguine nostro
Laomedonteæ luimus perjuria Trojæ.

& Ænei-

& Æneidos lib. 1. scribit:

Pallasne exurere classem
Argivûm, atq; ipsos potuit submergere ponto,
Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

Secundò, quicquid sit, incommode illud Exemplum ex Danielis 6. adducitur. Fuit enim justum Judicium, DEO ipso probante illud: cum vix conjecti in locum Satrapæ olim pro quinquis in ipso descensu, antequam ad foveæ fundũ pervenerint, comprehensi fuerint & ita lacerati, ut ossa etiam comminuta fuerint. Tertiò probabile est Uxores & propinquos non liberos fuisse à criminis participio, & vel illas instigasse maritos, vel hos fuisse delationis conscios, consiliarios, approbatores, unde justa illa executio, si non ex Lege illa quam Grotius innuit, ex facti tamen Qualitate, quod eousque sese extendit, ut consequenter non quadret illud ad propositum illius. Josephus lib. 10. Antiq. cap 12 scribit: *Accusatores cùm viderent nihil Danieli à Leonum congressu & quasi contubernio obvenisse mali excogitasse rationes novas*, quibus adhuc persuaderent Danielem fuisse in culpâ & vim extenuarent miraculi; sed cui fidem præter Scripturam loquenti nolumus adhibere,

Ad Th. XVII.

OBSERVATIO.

De peccato Davidis, quæ Author proponit, non sunt liquida.

An ob peccatum Davidis tantùm populus consecti s sit.

AUthor agit de peccato Davidis, atque DEUM ob Davidis peccatum populum

lum peſtilentiâ confeciſſe innocentem, quia in vitam ipſorum jus habebat pleniſſimum, iterumque de jure Dominii diſſerit. Verum (1) errat, quando conſenſui opponit contractum, inter corpus & caput. Rex enim non eſt caput ex illo contractu, ſed ex conſtitutione divina immediata, quæ præprimis reluxit in Davide. (2) errat, quando putat populum fuiſſe innocentem. Quamvis enim illa, quæ allegatur à quibusdam culpa, quòd cum numeratus fuerit & nomina ſingulorum in tabulas relata dimidium ſiclum non penderint contra Legem Exod. 30. v. 12. & Numer. 1. verſ. 2. non probetur, cum ne veſtigium illius in ſacris occurrat; nec eo fine fuerit ſuſcepta illa numeratio, quo illa præcepta in locis citatis, nec ad illos ſeſe extenderit, qui etiam ſub Lege divinâ aliâs comprehenſi, alia tamen qualiſcunque ſubeſſe potuit. Sanè apud Scholaſticos ut ſupra notavimus cauſæ morales recenſentur: *Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus, participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.* At num non aliquo horum modorum peccatum fuerit, num non in numerationem conſenſerit aliquo modo populus, atque ita participarit, quis negabit? Hinc etiam dicitur in textu: *Furorem Domini exarſiſſe adverſus Iſraelem.* II. Sam. XXIV. 1. non autem potuiſſet exardeſcere furor Domini adverſus Iſraelem, niſi in Iſraele fuiſſet fomes furoris, nempe peccatum: non enim DEUS niſi peccanti iraſcitur. Imò, ſi concedatur

Populus à Davide numeratus nō fuit innocens.

non

non communicasse populum in illâ ipsâ peccati specie cum Davide: probabiliter tamen aliqui conjiciunt, pœnam fuisse ex justo Judicio divino in populum ex conjuratione Sebæ cui undecim tribus accessêre, de quâ 2. Sam, 20. v. 2. in hoc tempus dilatam & jam executioni datam ex occasione peccati Davidici adeoque ex suppositione peccati. (5) erroneum est quod putat innocentem esse populum ex illa forsan ratione, quia David dicit oves istæ quid fecerunt, quasi sc. miratus fuisset quòd populus puniatur, sive oves, cum tamen peccatum hæserit in pastore sive Rege. Verba enim illa Davidis, oves istæ quid fecerunt, nec omnimodè excusant populum ab omni peccato, cum David hoc scire non potuerit, nec tam ostendunt, quale Davidis judicium fuerit de peccati alieni imputatione, sed potius quanta ipsius charitas erga populum, cui præfectus à DEO fuerat; Perire ipse cum suis non recusabat; sed populum tam tristibus plagis propter se plecti noluisset, & orat proinde, ut manus Dei potius sit contra se; considerat etiam populum illum non vulgarem esse, sed delitias DEI.

Quid velint ista verba: Oves istæ quid fecerunt.

CAPUT

CAPUT XXII.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Rectè ex Augustino asserit Grotius populos non molestos sola regni cupiditate conterere nihil aliud esse, quàm grande latrocinium.

Suasoriæ Causæ bellorum non sunt justificæ.

Asserit Author bella, quæ suasorias causas habent non justificas esse prædonum, & illustrat hoc testimonio Augustini petito ex lib. 4. de Civitate DEI c. 6, quod ex Lumine Naturæ, confirmat Seneca Controversiâ 9. scribens: *Quæ tanta vos fert Ira, cùm una stirps idemque sanguis sitis, vel quæ furiæ in mutuum sanguinem egerunt? quod tantum malum humano generi vel sorte vel fato invectum? an ut convivia poculis exstruantur, & tecta auro fulgeant, parricidium tanti fuit? magna enimverò & laudanda sunt, propter quæ mensam & lacunaria sua potius quàm lucem innocentes intueri maluerint. An ne quid ventri negetur libidinique, Orbus servitium expetendum est?* Ratio insuper stabilit, quæ tantùm tres causas novit inferendi belli justas de quibus supra. Unde etiam Doctores Pontificii illum qui sine causa justifica aggreditur alterum, eique bellum infert, asserunt peccare non tantùm contra charitatem, sed & justitiam & proinde teneri ad omnium damnorum Compensationem.

Ad

Ad Th. X.

Observatio.

Qui populi etiam rationis uſu aliquo deſtituuntur, non tamen dominio carent.

AUthor dicit, hoc poſſe defendi, ſi qui populi omninò deſtituti à rationis uſu, eos dominium non habere, ſed ex caritate tantùm iis deberi, quæ ad vitam ſunt neceſſaria. Verùm (1) Author hîc ponit hypotheſin moraliter impoſſibilem, tales enim populi deſtituti omnis rationis uſu non inveniuntur in tote Orbe. Etſi enim populi dentur hebetioris ingenii cæteris, tales tamen non dantur, nec, ſi unus aut alter vel major pars ingenio non valeat, omnes propterea pecudibus erunt pares. (2) Poſito quod tales populi dentur, penes quos exiguus rationis uſus, non tamen ſequitur propterea illos debere dominio carere. Dominium enim non fundatur in majore vel minore intellectus perſpicacia, ſed eſt facultas quædam moralis à DEO conceſſa. (3) Quemadmodum phreneticus aliquis paterfamilias non deſinit propterea Dominus eſſe reſpectu ſervorum, utut uſu rationis non valeat, ita multò minus rationis uſus imperfectior apud tales populos eosdem privabit dominio. Latius autem progrediuntur Major & Sepulveda, qui opinantur Barbaros poſſe invadi ex eo, quia incon-

Refellitur Author. Fundamentum dominii expenditur.

Comparatio.

inconvenienter ſe regant, cum nunquam hoc admiti poſſit, niſi tales Barbari occidant innocentes, injurias inferant vicinis, lædant proximum, quo ipſo ceſſat prior titulus & alius oſtenditur, nec bellum tale aggreſſivum, ſed defenſivum potius erit dicendum, & quamvis Ariſtoteles primo politicorum capite primo in Grotii videatur inclinare ſententiam aliter tamen pronunciandum eſſe ex dictis conſtat.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Qui in ſervitutem devenerunt contenti eſſe debent ſorte ſuâ.

AUthor concludit, qui legitima cauſa in ſervitutem ſive perſonalem ſive civilem devenerunt, contenti ſua conditione eſſe debent, ut & Paulus Apoſtolus docet I. Cor. VII. 21. An autem locus ille ita ſit accipiendus ut accipit Grotius, diſputari poteſt. Nam Paulus non ſolùm dicit. ſervus vocatus es ne id te torqueat, verum addit etiam ſi potes fieri liber, magis utere, h. e. potius utere libertate, tanquam bono per ſe deſiderabili. Quo reſpexit etiam Syrus juxta Tremellium. Interim nihilominus pro Grotio dici poteſt, (1) hunc ſenſum repugnare Pauli ſcopo, quia verſatur in eo, ut vitæ conditionem non eſſe mutandam ſuadeat, (2) verba illa poſterior poſſunt ita accipi, etiamſi poſſis aſſequi liber-

Examinatur locus Pauli 1. Cor. 7.

libertatem, magis tamen utere ſervitute & permane in illa, majoris boni cauſa, ſcil. ad tuam exercitationem, & Domini tui ſalutem. Nam ex tua ſervitute, ſi liberaliter & chriſtianè ſervis, major ſpes erit Dominum tuum lucrifaciendi Chriſto, quàm ex adepta libertate, (3) quia verſiculus vigeſimus ſecundus hunc ſenſum confirmat. Hinc etiam Chryſoſtomus hanc ſententiam prætulit alteri.

Ad Th. XII.

OBSERVATIO.

Non qui ſervilis ingenii, armis confeſtim ſubigi poteſt.

Author dicit iniquum eſſe armis aliquos ſubigere velle, quaſi dignos qui ſervi ſint, quos & naturaliter ſervos interdum Philoſophi vocant. Reſpicit ſc. Ariſtotelem & Interpretes qui I. Pol. V. & VI. ſervum naturâ talem dari exiſtimant. Et quidem rectè; hoc enim ipſum admitti nequit, tum quia ſervus natura talis non eſt ſervus accuratè loquendo, ſed ſaltem ſervile habet ingeniũ, cum ſervitus dicat aliquid morale, vel potius civile; tum quia quandoque illi qui maximè ſunt ſervi natura tales, h. e. ſervili ingenio, imperant aliis longè perſpicatioribus & prudentioribus, de quo videri poteſt Salomon Eccleſiaſtis X. 7. tum quia natura non deficit in neceſſariis, & unicuique ſui regendi facultatem licet ſub diverſa menſura concedit: Sique daretur

Explicatus Author.

Servus naturâ talis non datur.

servus naturâ talis, h. e. si ille esset servus, qui hebeti ingenio, consequens quoque foret dari imperantem naturâ talem, h. e illum debere imperare, qui prudentia instructus naturali. Malè itaque Aristoteles potentiam ad servitutem supposuit tanquam fundamentum, ex quo servus aliquis posset dici.

Aristoteles refutatur.

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO.

De titulo Imperatoris contendunt Jurisconsulti & Politici: interim nec expediens esse, nec justum ut unus omnibus imperet rectè asseritur.

AUthor de titulo Imperatoris disputat, qui mundi Dominum se vocet, & examinat fundamentum illud ex sacris petitum Lucæ II. ubi dicitur: *Exiit decretum à Cæsare Augusto, ut describeretur universus Orbis.* Addit etiam Imperatori tale jus non competere, & si expediat, jus Imperii non sequi, ut quod nisi ex consensu, aut pœna nasci nequeat. Sanè negari nequit usurpasse hunc titulum Constantium, Antoninum Pium, Justinianum, imò Imperatorem Fridericum primũ. Sed fundamentum illud (1) ex sacris petitum nullum est, partim quia Syrus Interpres dextrè expressit verba Lucæ, exiit decretum à Cæsare Augusto, ut describeret universum populum Imperii sui, partim quia universus Orbis non notat totum Orbem, cum non Persis, non Indis, non Orienti ultra Euphrâtem,

Explicatur dictum Lucæ II.

tem, non Americano Orbi imperarint, imò ne Europæum quidem possederint Romani Imperatores, sed notat limitatè universum Orbem Romanum, prout vox οἰκουμένη accipitur. Act. XI. 28. partim, quia Spiritus Sanctus hac voce voluit perstringere fastum Romanorum, qui putabant totum Orbem sibi obnoxium esse, & juxta quosdam ejusmodi quid in Edicto Imperatoris super descriptione illa indicabatur. Unde ipse Maldonatus in Commentario ad hæc Verba: *Synecdochen esse, qua major pars pro toto accipiatur, omnes monent, & res per se manifesta est. Nec enim totus orbis Romani Imperatoris jussu describi poterat, cùm totus ejus non pareret Imperio. Totus igitur orbis, id est, ea orbis pars, quæ sub Romanis erat, describi jussus est. Similia exempla passim occurrunt, ut, & commota est universa civitas, &, tenebræ factæ sunt super universam terram, & aliis in locis. Sunt qui existiment, ne totum quidem Romanorum Imperium fuisse descriptum, sed solam tantùm Syriam, in qua tunc Judæa censebatur. Sed probabiliùs est, idque omnes fere auctores tradunt, totum descriptum Imperium. Qua enim ratione, aut quo jure una pars potius, quam altera describeretur? Invenio, qui dicunt hæc ipsa edicti fuisse verba: Jubemus, ut universus describatur orbis. Crederem, si edictum legisse dicerent.* Quapropter cum se Imperatores appellarunt κυρίου τοῦ κόσμου, Dominos Mundi, restrictè hoc acceptum voluerunt, prout Petronius scripsit:

Vniversus Orbis limitatè accipitur.

Orbem jam totum Victor Romanus habebat
Quâ mare, qua tellus, qua sidus currit utrumque.

ita tamen ut addat *& penitus divisos Orbe Britannos*, & loquendo comparatè ad plagas Orbis, non singulas partes vel cum respectu ad primos Imperatores præcipuas Asiæ, Africæ & Europæ partes possidentes. De expedientia autem & jure (2) rectè sentit Grotius, & vanæ sunt speculationes de Imperatore, quas passim prodit nonnemo. Rectè enim urgetur locorum distantia, rectè urgetur impotentia unius hominis ad tantam molem sustinendam, cui impar, neque unquam ab Orbe condito fuit quisquam Imperator aut Monarcha, qui imperarit toti Orbi, rectè definita mensura, modusque etiam in moralibus & civilibus Deo omnibus suum constituente terminum Sap. XI. v. 22. Act. 17 v. 14. ex quo colligitur, juxta providentiam divinam ordinariam id non conveniens esse. Rectè urgetur populorum genius. Asiatici enim apti nati sunt ad Dominatum, Europæi eundem ferre non possunt. Cum itaq; subjectum sit inhabile ad unum aliquod Imperium ex ipsa natura, ex ipso Deo formante ingenia hominum, tale universale Imperium fingi non debet. Optimè Augustinus lib. 4. de Civit. Dei c. 15. *Videant* (inquit) *ne forte non pertineat ad viros bonos, gaudere de regni latitudine. Iniquitas enim eorum, cum quibus justa bella gesta sunt, regnum adjuvit, ut cresceret: quod utique parvum,*

Vindicatur Author.

Nec expediens est totum Orbem ab uno regi.

vum esset, si quies & Justitia finitimorum contra se bellum geri, nulla provocaret injuria, ac felicioribus sic rebus humanis, omnia regna parva essent, concordi vicinitate lætantia. Et ita essent in mundo regna plurima gentium, ut sunt in urbe domus plurimæ civium. Et (3) rectè concludit & dextrè Grotius, quòd si expediens esset, non tamen propterea jus statim esse fundatum, quod præter utilitatem titulum aliquem requirit.

Ad Th. XIV.

Observatio.

Ecclesiæ Jus non est armis invadendi populos peregrinos nec Christus fuit Rex temporalis.

Ius Ecclesiæ in Barbaros nullum.

Authour disputat contra illos, qui Ecclesiæ jus asseruerunt in populos Americanos. Et (1) urget locum Pauli I Corinth. V. 12. (2) modum juris Apostolici, qui fuerit cœlestis non terrestris ingenii, non per arma, sed per verbum, per vindictam non naturalem, sed spiritualem, & (3) producit exemplum Christi, qui non fuerit Rex temporalis, & negaverit regnum suum esse de hoc mundo Joh.18. qui etiam quicquid fecerit pro jure suæ potestatis, non fecerit humana sed divina virtute. Addit sputum & oleum quod adhibuerit, fuisse signum medendi non remedium. Sed hîc miscentur putamina baccis. De ipso Controversiæ principalis puncto ita rectè pronunciat no-

Thummii sententia.

ster B. Thummius pag. 75. & 76. *An bellum contra barbaros & infideles populos, à quibus nulla injuria fuimus affecti, tantùm ob infidelitatem ac cultum idololatricum susceptũ, sit legitimum? Respondemus ad hanc negativè, non esse legitimum, sed, (quia 1. nuspiam in S. Scriptura mandatum legimus, quòd infideles ac barbari populi, ad Christianam religionem amplectendam, vi externâ seu armis corporalibus, [Locus enim Lucæ 14. 23. vi legis ac ipsius annexarum pœnarum ceu armis spiritualibus, idololatrica ac pœnitere nescia corda esse debellanda asserit] cogi debent. Hoc enim, ut inquit Tertull. Apol. & ad Scap. ad irreligiositatis elogium concurrit, adimere libertatem religionis, & interdicere divinitatis opinionem: ut non liceat mihi, colere, quem velim, sed cogar etiam colere, quem nolim. Atque adeò & Ægyptiis permissa tam vana superstitionis potestas, avibus, & bestiis consecrandis, & capite damnandi, qui aliquem hujusmodi Deum occiderit: Neque fides imponenda, sed suadenda, inquit Bernhardus Cant. serm. 6. Hac tria enim, ex nihilo aliquid facere, futura scire, & conscientiis dominari, Deus sibi reservavit, ut Poloniæ Rex Stephanus dicere rectè solebat, nemoque cogi potest, ut credat invitus, ut inquit pientissimus Rex Theodoricus apud Cassiodorum lib. 2. Epist. 28. 2. Christus & Apostoli, neque ipsimet Judæos ac Gentiles, Evangelium spernentes, oppugnasse, neque aliis licentiam oppugnandi armis corporalibus, tradidisse, leguntur; Fides quippe, ut inquit Thomas*

mas, non tollit jus naturale aut humanum, ex quo dominia sunt profecta: quodque vult, ut homo homini non insidietur. Hinc bella religionis, solùm propugnandæ causa suscepta, plerunque cadunt in perniciem, ut exemplo esse potest bellum Alexandri Ducis Litvanorum, Vitoldi primùm dicti, qui Christianam religionem amplexus, in Tartaros propagãdæ religionis ergò supra centum millia equitum peditumque eduxit. Et primâ quidem atque alterâ pugnâ 300000. Tartarorum cæsa, tertiâ verò, Alexandri exercitus fusus, ac penè totus ad internecionem cæsus, Alexandro vix cum septem comitibus evadente, ut tradit Crantzius lib. 9. Vandaliæ, c. 39. 3. Omnes causæ impulsivæ legitimum bellum suspiciendi, communi omnium consensu approbatæ, absunt, (neque enim læsi sumus, ut ulciscamur juste, neque illi nostri sunt subditi, ut puniri à nobis debeant: pariaque sunt. punire innocentem & nocentem, quem tu punire non debes, Didacus Alexand. 6. consf. 225.) & ut S. Augustinus lib. 4. de Civ. Dei, c. 6. loquitur, grande latrocinium. Hinc Bellarminus in scripto suo contra Venetos, pag. 26. insignis alioquin & famosus meretricis Babylonicæ Patronus, disertè fateri, Christianos Principes non posse Ethnicos Barbaros oppugnare, si non lædant Imperia, ac cõtradicere cogitur autonomo illi personato Frãcisco Burchardo, & Johanni Genesio Sepulveda, qui integro libro Romæ excuso, causas justi cõtra Indos belli gerẽdi contexit, cujus meminit Thuanus lib. 54. hist.
Primũ verò quod cõcernit, locus ille nõ vide-

tur militare pro Grotio, quia quando Apostolus dicit, quid mihi de his qui foris sunt judicare, vocabulum judicare non accipit politicè sub ratione actus aut effectus Jurisdictionis cujusdam, vel Imperii, sed ecclesiasticè. Hinc etiam ipsi Pontificii quidam hîc judicium discretionis & prudentiæ agnoscunt indicari. Ita enim Guilielmus Estius: *Quare,* quærit, *Ecclesia non judicat de iis qui foris sunt, quando judicat aliquem admittendum ad baptismum vel non admittendum? Responsio: non judicat tanquam potestatem jurisdictionis super eum habens: nec enim punire eum potest dum nondum est baptizatus: sed tantum admittit vel rejicit judicio discretionis ac prudentiæ: quomodo respublica quempiam externum supplicantem recipi in civitatem, recipit aut non recipit, nondum habens super eum jurisdictionis potestatem.* Quod secundum concernit, certum est jus Apostolorum fuisse cœlestis non terrestris ingenii, sed quod de vindicta annectit exercita in Anania, Elyma, Hymenæo & aliis, illa non erat ordinaria ipsi Ecclesiæ, sed extraordinaria Apostolis, pro certo alioquo tempore Ecclesiæ sc. plantandæ; unde ipse Franciscus Suarez Pontifici negat Titulum in infideles & ita decernit: *Tertius titulus est dominii supremi in temporalibus: astruunt nimirum dicti authores infideles, aut veros dominos non esse rerum quas possident, aut Imperatorem Christianum*

Ius Apostolorum Ecclesiasticū quale.

num, aut certè summum Pontificem habere directum dominium temporale totius orbis, sed hæc omnia sunt vana, & conficta, ut in materia de dominio, & de legibus tractatur. Deinde esto in re talis titulus existeret, attamen neque infidelibus sufficienter ostendi posset, neque possent cogi ad credendum subsistere tale dominium, ergo neque cogi ad obediendum. Tandem eo titulo jam posset Papa, vel Imperator agere bellum contra omnes Principes Christianos. Quocirca animadvertendum, quamvis Pontifex indirectè habeat potestatem supremam in temporalibus, eam tamen per se loquendo, semper supponere potestatem directam in spiritualibus, ideoque illam potestatem indirectam, per se loquendo, non posse extendi ad infideles, in quos directa potestas in spiritualibus non datur in ipso Pontifice. Dico autem per se, quia per accidens contingere aliud potest, ut statim dicã.

Tertiũ valdè controvertitur inter Pontificios, qui statuunt Christum hominem fuisse verè & & propriè Dominum & Regem totius Orbis proprium atque adeo temporalem, quemadmodum Philippus IV. Hispaniarum Rex, in qua sententia Alphonsus Mendoza, Gabriel Vasquez, Franciscus Suarez, Ægidius de Connink, Nazarius, & Tannerus Ingolstadiensis. Hinc Comitolus ad dictum Joh. XVIII. ab Authore allegatum excipit non fuisse Christi regnum de hoc mundo h. e. per electionem mundanam, neque sub formâ & more mundanorum Regnorum, quæ exerci- Exceptio Comitoli ad dictum Ioh. XVIII.

ercitibus, ærario, miniſtris & præſidibus gubernentur, 2. regnum Chriſti non eſſe de hoc mũdo, quia regna mundi tunc omnia fuerint ferè vel uſurpatione dominii, vel vi & armis vel fraudibus acquiſita, injuſtis Legibus, & idololatriæ ritibus gubernata, cujusmodi regnum Chriſti non ſit, 3. non eſſe de hoc mundo, hoc eſt non eſſe portionem tantùm globi terreni, ut ſunt regna mundi, ſed complecti cœlum, terram & omnes Creaturas. Addit regna mundana eſſe purè temporalia & extinguibilia, tale autem non eſſe regnum Chriſti. At has quisquilias & Atomos nebuloſas facile diſſipat Sol veritatis cœleſtis; nam primò Chriſtus non de ſe Rege loquitur, ſed de ſuo Regno & negat illud eſſe de Mundo: omne autem Regnum temporale in his terris ſive Rex eligatur ſive ſuccedat utique de hoc Mundo eſt ſive mundanum; & ſi fuiſſet mundanum utique etiam Miniſtrorum Numero fulſiſſet teſte ipſo Chriſto dicente: ſi ex hoc Mundo eſſet Regnum meum, Miniſtri mei decertarent, ut non traderer Judæis. Secundò omnia illa quæ Comitoltus refert de regnis accidẽtaliter ſe ad illa habent; de Mundo autem aliquid eſſe dicitur ratione originis, formæ & finis; ſi itaque Chriſtus negavit Regnum ſuum eſſe de Mundo non negavit ratione illorum quæ Comitolus ponit, ſed Originis formæ & finis, hoc eſt, negavit eſſe mundanum & temporale ſimpliciter. Tertio negavit Chriſtus ita Regnum ſuum eſſe de Mundo, ut non Auxeſin intenderit, ſed Remotio-

Refutatur Comitol9.

Regnum Chriſti de mundo nõ eſt tripliciter.

motionem ſimpliciter talem, neque voluit iucludere Cælum & cæteras creaturas, quod fuiſſet illudere Pilato, ſuſpicionem affectati Imperii augere, ſed Veritatem dicere & inconveniens negare, atq; eo ipſo ſi voluit Regni ſui æternitatem innuere temporalitatem, mundanam qualitatem & formam voluit tollere. Rectè ergò ſtatuitur contra Pontificios Chriſtum quà hominem in diebus vitæ ſuæ non fuiſſe Regem temporalem, quia Rex temporalis formaiter ab eo denominatur, quod ſc. in tempore regnet, certum temporalem terminum regnandi habeat, regnet jure humanitus ſibi acquiſito, temporalem denique felicitatem Reipublicæ procuret, & tanquam ſcopum ſibi præfigat, quale quid in Chriſtũ ejusq; regnũ non cadit. (2) ambiguum eſt quod dicit, quicquid Chriſtus facerit jure poteſtatis ſuæ feciſſe, non humana ſed divina virtute. Cùm enim humana natura acceperit totam opulentiam divinitatis, ideoque quicquid humana quoque fecit natura divinæ fuit virtutis, quod Damaſcenus egregiè explicavit exemplo gladii igniti, quod incidendo urit & urendo incidit. (3) falſum eſt ſputum Chriſti fuiſſe ſaltem ſignum medendi, non autem remedium. Nam ſputum illud quo uſus fuit in curatione cœci fuit ſputum planè ſingulare & virtutis divinæ, Cœcus enim ille non carebat tantùm lumine, ſed etiam ipſis oculis inſtrumento viſus, & ſputum illud fuit adhibitum ad efformandos oculos, prout hoc ipſum conſtat ex tota antiqui-

Chriſtus non fuit Rex temporalis.

ſputũ Chriſti non ſignum ſed remedium fuit.

tiquitate, & patribus ferè omnibus, qui videri possunt apud Dan. Heinsium in Aristarcho Sacro, cujus sunt sequentia cap. 8. pag. 782. *Sanè sic de cæco hoc veteres senserunt, ut non visum modo illi datum, sed & oculos à Domino formatos ac creatos dicant. Cyprianus, Sputo oculos Christus fabricavit. Et Asterius, κληθῆναι in hoc homine τοὺς αὐτοσχεδίους ὀφθαλμοὺς καὶ κατασκευασθῆναι ait. Idem, ἵν' ὅθεν τὸ ὅλον κατ' ἀρχὰς ἐπλάσθη ζῶον, καὶ τὸ μέρος δείξῃ πλαττόμενον, Ut ex quo (pulvere nimirum) totum initio formatum est, partem nunc ostenderet formatam. Eodem Chrysostomus ad 14. Matthæi respexit, cum miraculum, de quo hic agitur, δημιουργίαν ὀφθαλμοῦ vocavit, qui, ὅτε, inquit ὀφθαλμὸν ἐδημιούργησε, cum creavit oculum. Et Theophylactus, eum eodem modo, quo protoplastus, formatum atque conditum fuisse ait. Διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ πηλοῦ τὰ ὄμματα δημιουργεῖ, ἐκείνῳ τρόπῳ τῆς δημιουργίας, ᾧ καὶ τὸν Ἀδὰμ ἐδημιούργησε. Augustinus, seu quicunque autor, Sermon De Temp. Recepit hic quidem (de altero cæco) oculos. alter accepit: & quod natura non dederat, manus Christi formavit. Imposuit enim fronti pulverem, sputo conspersum, & ad tactum sacræ manus operis disciplina festinans, luciferas gemmas orbibus præforatis infixit, & quod natura non dederat, Christus artifex integravit. Eundem pulverem quid voluit cum κενεῶνα χθόνιον vocavit? Ita enim mox sequitur:*

Καὶ

Καὶ χθονίῳ κενεῶνι πεφυρμένον ἀφρὸν ἐλίσσων.
Et κενεῶνος quidem vocem, varie a nostro usurpari, norunt qui præsertim ejus Bacchica legerunt. Nunc cum ait, Dominum ἐκ χθονίου κενεῶνος καὶ ἀφροῦ, id est, sputo, lutum hic fecisse, quo cœcus ille, cujus facta mentio, inungeretur, terram aut pulverem intelligi, res ipsa docet.

CAPUT XXIII.

Ad Th. II.

Observatio.

Fides in loco Pauli ex Rom. 14. adducto non tàm notat dictamen Conscientiæ, quàm fidem veram & salvificam.

Authore docet, quod etiamsi quid justum sit, si tamen aliquis id injustum esse existimet, fieri ex eo actum vitiosum. Et probare hoc nititur ex Rom. XIV. ubi Paulus dicit, quicquid non ex fide est, peccatum est. Fidem autem putat Grotius hîc notare animi judicium, dictamen conscientiæ, quo quis censent tale quid sibi hîc, nunc, & sic licere. Non dextrè, præprimis si exclusivè loquatur. Nam (1) vocabulum fidei nuspiam in universa Scriptura ita pro dictamine conscientiæ accipitur, (2) ipse textus repugnat, tum quia Apostolus agit de fratribus infirmis & robu- *Fides non accipitur pro dictamine conscientiæ.*

stis

Expenditur locus Pauli. Rom. 14.

ſtis in fide quales ſoli fideles, v. 1. ſeqq. tum quia cognitionem hanc de qua hîc loquitur per Chriſtum ſe habere teſtatur v. 14. ut ſenſus ſit quicquid non eſt ex fide Chriſti JEſu, in quo unicè (cognoſcimus, quæ communia ſint) & immunda & quæ non, illud peccatum eſt, tum quia ita peccatum eſt quod non fit ex fide, ut non ſit peccatum quod fit ex fide.

Quod ex dictamine conſcientiæ fit, peccatum ſæpe eſt.

Atqui non omne id, quod fit ex dictamine conſcientiæ, non eſt peccatum: ſæpè enim datur dictamen conſcientiæ errantis, & obtinet illud dictamen conſcientiæ etiam in Gentilibus, quorum tamen omnia opera peccata ſunt. (3) Grotius ita recedit ab antiquitate Orthodoxa. Non enim de dictamine conſcientiæ, ſed de fide accepit hunc locum Aug. l. 4. contra Jul. c. 3. & de gratia Chriſti c. 26. Proſper l. 3. de vita contemplativa c. 1. & 5. Bernhardus, Anſelmus Laudunenſis in Gloſſa ordinaria, & Anſelmus Camtuarienſis in Comment. ad h. l. Hinc etiam in Apologia Auguſtanæ Confeſſionis & noſtris libris Symbolicis paſſim hoc ſenſu occurrit uſurpatum & applicatum hoc dictum. Rectè Proſper. *Hæc ſi poſſunt humano ingenio diſcerni, tamen ſine dono DEI, quantum mihi videtur, nec virtutes poſſunt appeti vel haberi, nec earum ſimilitudines, quæ ſunt vitia virtutes imitantia, declinari in tantum, ut infidelibus nihil profuiſſe credamus, etiamſi ſint aliquas per corpus virtutes (id eſt, virtutum opera) operati: quod eas nec à DEO ſuo ſe accepiſſe crediderunt, nec ad eum qui eſt finis*

finis omnium bonorum, referre voluerunt. Et quid dico, nihil eis profuerunt? Imo etiam nocuerunt, dicente Apostolo: Omne quod non est ex fide peccatum est: non dixit: Omne quod non est ex fide nihil est: sed dicendo: omne quod non est ex fide peccatum est, declaravit, quòd omnia bona aut ex fide gesta virtutes sunt id est, opera virtutum, & bona, quæ profectò justificant; aut si fuerint sine fide, non sunt aliqua bona credenda, sed vitia, quæ non juvant suos operarios, sed condemnant, inflatosq; præcipitant, atque à finibus æternæ salutis eliminant. Sed quid ego hæc de infidelibus unde nullus ambigere videtur, exaggero?

Ad Th. III.

Observatio.

Conscientia probabilis est inter opiniones, quarum quæque nititur Rationibus vel firmioribus vel infirmioribus, ubi tutior pars semper eligenda & Conscientia ita in hanc vel illam partem inclinans mediis quibusdam est vincenda.

Ut in antecedenti egit de conscientia dubia, ita hîc agit de probabili. Describitur autem Conscientia probabilis. Conscientia probabilis est, quæ ex principiis, seu motivis probabilibus, seu vero similibus tantùm, practicè certò dictat aliquid licere, vel nõ licere. Juxta cõmunẽ Doctorum sentẽtiã Ex — Definitur Conscientia probabilis.

principiis probabilibus ſeu vero ſimilibus tantùm applicatis ſcilicet per opinionem probabilem dicitur. Quemadmodum enim quando ſub principio ſynterefis ratio ſubſumit aliud principium certum, vel pro certo creditum, enaſcitur conſcientia recta vel erronea, ita quando eadem ratio aſſumit per opinionem probabilem principium incertum quidem cognitum, & cui fortè falſum ſubeſſe poſſit, attamen certò veroſimile ac probabile, enaſcitur conſcientia probabilis ſeu opinativa, & ipſa quidem incerta ſpeculativè, omninò tamen certa practicè: idque hac ratione. Quia opinio applicans principium probabile ad inferendam concluſionem practicam, non eſt ſolùm judicium veritatis abſolutum, non enim abſolutè dicit aliquid eſſe verum vel falſum: ſed involvit ſimul judicium probabilitatis per modum enunciationis modalis; dicens nimirum; probabiliter aliquid eſſe verum: ſeu eſſe probabile, quòd quidpiam ita ſit vel non ſit: quamvis ergo dicta opinio ſimpliciter ſit incerta quo ad judicium veritatis, ſeu an res ipſa ita ſit vel non ſit: eſt tamen, & debet eſſe certa quo ad judicium probabilitatis (ſaltem alicujus tandem) quod nim. opinio probabiliter ſit vera; & res vero ſimiliter ita ſit. Certum rurſus eſt Conſcientiam poſſe ſequi opinionem probabilem in praxi: & hinc ſequitur conſcientia probabilis practicè omninò certa. Patet in hoc diſcurſu. Omnis contractus juſtus lici-

licitus: ſed cenſus germanicus probabiliter eſt juſtus, ergo probabiliter eſt licitus. Ubi minor, & concluſio opinativa etſi incertæ quoad veritatem, certò tamen probabiles ſunt: Et quia rurſus certum eſt, conſcientiam poſſe ſequi opinionem probabilem, hinc ſequitur conſcientia practicè certa: Ergo & mihi hîc & nunc licet inire hunc contractum, exigendo annua quinq; pro centum, ſalvo capitali. dicitur practicè certò dictare Et verò conſcientia probabilis in praxi tutò ſequenda debet ſemper formari per modum judicii reſoluti, & pacticè certi, uti cum Navarro, Suarez Leſſio & communi DD notant Layman hîc l. 1. c. 5. §. 1. Marchant Tribun. p 1. Tract. 5. tit. 5. Ratio eſt. Quia Conſcientia etiam probabilis debet eſſe regula actionis humanæ honeſtæ, atque operantem practicè & moraliter ſecurum reddere de honeſtate ſuæ actionis, quòd ſc. ſic operando non peccet: alioquin imprudenter ageret, & ſe periculo peccandi exponendo reipſa peccaret: Atqui nullo modo poſſet eſſe regula actionis humanæ honeſtæ, aut operantem ita ſecurum reddere de honeſtate actionis ſuæ, niſi per modum judicii reſoluti ac practicè certi dictet hîc & nunc licere ſic operari, absque practica formidine de oppoſito, ne fortè non liceat ſic operari hîc & nunc, ne fortè peccet &c. Nam eo ipſo, quo quis ita practicè formidat de oppoſito, cenſetur practicè dubitare: cum conſcientia autem practicè dubiâ nunquam licet operari: ergo conſcientia

probabilis debet esset esse judicium resolutum & practicè certum: quantumvis maneat incertum speculativè & cum actuali etiam formidine vel dubitatione speculativâ de opposito: ne fortè res ita non se habeat ne fortè erret in judicio v. g. ne fortè census germanicus revera sit injustus: ne fortè res hæc sit aliena: Si habeas probabilem opinionem, quod non: practicè certò concludes licere tibi sic contrahere, rem retinere. Atq; ita exponimus Conscientiæ probabilis definitionem & differentiã tùm ab aliis conscientiis tùm ab ipsa opinione: quæ definiri solet: Assensus rationis ad alteram partẽ contradictionis ex motivo probabili seu verosimili tantum. Opinio enim speculativa est & universalis etiam in practicis, ideoque semper habet annexam formidinem de opposito: conscientia autem opinativa ex] opinione ducta practicè practica est, & practicè certò, sine formidine, dictat operari in particulari. Observandum autem hîc est (1) quòd quandoque contingat, ut de rebus agendis oppositæ sint opiniones, ita ut altera neget esse peccatum si quis agat, una autem dicat esse peccatum. Ubi difficultas est, qualiter quisque inter eas se gerere debeat, ut habeat aliquod judicium singulare conscientiæ de rebus agendis, quod absque peccato amplecti possit. Ubi observandum inter opiniones quandam esse tutiorem, quandam vero minùs tutam Tutior autem dicitur, non quia probabilior, sed quia qui illam sequi-

Defin. Opinio.

tur

tur non poteſt peccare, ut e.g. Si ſint opiniones contrariæ de reſtitutione facienda, ea tutior eſt quæ dicit reſtituendum eſſe, quia in faciendâ Reſtitutione non pecco, contraria verò eſt minus tuta, quia in non faciendâ reſtitutione poteſt fieri ut peccem. Præterea (2) inter opiniones alia eſt probabilior, alia minus probabilis; probabilior eſt quæ meliora habet fundamenta, minus vero probabil s, quæ licet non habeat fundamenta meliora, tamen fundamenta ejus non ſunt ſufficiente probabilitate deſtituta. Contingere ergo poteſt ut minùs tuta ſit probabiliſſima opinio, & contra ea, in qua nullum eſt peccatum ſit minùs probabilis, prout exemplum de reſtitutione docet. (2) incertitudo in conſcientia duplex eſt vel ſpeculativa, dubia ſc. in ipſorum eligibilium cognitione, vel practica, anceps ſc. in ipſa electione. Si ergò certum ſit te alterutro modo peccaturum, neutrum eſt eligendum. Si verò incidit incertitudo ſpeculativa, tunc pars alterutra ſuſcipienda non eſt etiam, niſi diſcuſſa caligine. (3) Obſervandum, ut conſcientia dubia vincitur precibus ad Deum fuſis, 2. prudentiâ propriâ, cùm ſc. eligimus viam tutiorem, & 3. prudentiâ alienâ, ſi alios ſcil. conſulimus, ita quoque probabilis hac ratione vinci poteſt. Videatur noſtra Theologia moralis, ubi latè de Conſcientia egimus.

Incertitudo Conſcientiæ duplex.

Modus Cõſcientiam [illegible] vin[illegible]endi.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Etiam in mediocribus rebus non eſt præcipitanda Electio.

AUthor differit & dicit ab utraque parte poſſe probabilia ſe oſtendere arguméta, quæ vel intrinſeca vel ab aliorum auctoritate & id cum accidit, ſi res mediocres ſint, videri vitio carere electionem poſſe. Diſputant autem Doctores moralium, & ita decernunt. Licitum eſt in Conſcientia & operatione ſequi opinionem verè probabilem intrinſecè, non item extrinſecè tantum ex ſola authoritate extrinſecâ, absque ulla ſaltem præſumpta probabilitate intrinſeca. hæcque eſt communis & in his terminis certiſſima doctrina. in quâ conſentiunt omnes, & ratio eſt. Quia quidquid rectè & prudenter creditur licitum, etiam licitè fit: quandoquidem rectum & prudens judicium ſequens nemo peccat: atqui opinio verè probabilis intrinſecè, nixa ſcil. motivo rationabili, etſi incerta ſpeculativè, rectè & prudenter judicat aliquid eſſe licitum: & Conſcientia inde formata eſt verus actus prudentiæ: etſi enim unà cum ſuo motivo maneat incerta ſpeculativè, eſt tamen certa practicè: Neq; vero ad virtutem prudentiæ requiritur, ut in regulando ſemper ſit vera & certa ſpeculativè

An liceat in Conſcientiâ ſequi opinionem verè probabilem intrinſecè talem.

lativè ex parte objecti, cum in rebus plerisque moralibus ob innumeras circumstantias particulares vix unquam possit haberi veritas & certitudo speculativa: sed sufficit quòd sit vera & certa practicè ex parte motivi rationabilis ac probabilis: alioquin vix unquam haberemus quietam conscientiam: Ergo licitum est in conscientia & operatione sequi opinionem verè probabilem intrinsecè saltem. Opinio verò probabilis vulgò dicitur illa, quæ nititur ratione alicujus momenti, (& sic vocatur probabilis intrinsece) vel authoritate gravi & sic vocatur probabilis extrinsecè. Jam verò prætermissis variorum de vera intrinseca probabilitate opinionis opinionibus, ex mente Marchanti sic exponitur. Opinio verè probabilis intrinsecè est, quæ principiis legis divinæ naturalis ac positivæ, atque in his fundatis justis legibus humanis conformis est, vel non repugnat. Ratio est. Quia omnis opinio practica, adhoc ut censeatur probabilis practicè in ordine ad operandum, necessariò debet apparere conformis, vel saltem non dissona regulæ ac mensuræ actionum humanarum: ut patet ex terminis: atqui omnis & sola mensura ac regula extrinseca actionum humanarum, est lex divina naturalis ac positiva atque in his fundatæ justæ leges humanæ, Politicæ: ergo omnis & sola his conformis vel non repugnans opinio censeri debet verè intrinsecè ac practicè probabilis: eòque probabilior, quò magis conformis, & mi-

nùs dissona: minus verò probabilis quò minùs conformis magisque dissona: omninò autem improbabilis, si omnino dissona appareat, vel repugnans dictis legibus. Opinionis ergò verè probabilis conditiones & signa potissima sunt: si sit conformis, vel non dissona. 1. Juri divino innato, scripto, tradito, ob rationem datam. 2. Sacræ scripturæ. Nam, quæcunque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt. Et Scriptura legem divinam aut significat, aut declarat, aut exemplis demonstrat. 3. Actionibus Christi humanis ordinariis. Quia ipse est via, veritas & vita. 4. Sensui Ecclesiæ & Conciliorum. 5. Doctrinæ SS. Patrum: Qui sicut splendor firmamenti ad justitiam erudiunt multos. 6. Doctrinæ Theologorum in Ecclesia communiter authoritatē sortitæ. Nō licet verò sequi opinionem extrinsece tantùm probabilem, &c. Hoc volumus dicere. Auctoritas quorumlibet Doctorum sc. sola formaliter non fundat opinionem probabilem practicè, sed solùm vel concomitanter, vel præsumptivè. Navarr. Man. c. 27. n. 283. Azorius tom. 1. l. 2. c. 16. Arriaga de Act. Hum. disp. 24. sect. 3. Carpens. de Consc. disp. 3. sect. 1. Marchant. cit. Tit. 5. q. 4. Bardi. cit. c. 2. alii communiter. concludunt hoc ex utroq; jure. c. Nicæna synodus d. 32. Sententia Paphnutii præponitur sententiæ plurimorum in eodem Concilio intervenientium. Et; penult C. de veteri jure enucleando, inquit Justinianus. Sed

Opinionis probabilis signa & conditiones.

neque

neque ex multitudine Auctorum, quod melius & æquius est, judicatote: cum possit unius forsan & deterioris sententia multos & majores aliqua in parte superare, Hæc ibi Imp. Et sanè experentiâ constat, multos alioquin doctos alicui opinioni subscribere, non alio ductos motivo, nisi quia alii sic senserunt: unde tot opiniones olim, à sapientibus etiam receptæ, postea, rationibus ponderatis, judicatæ sunt improbabiles, ac etiam falsæ. Ergo, &c. Ratio à priori & fundamentalis est. Quia nulla opinio potest censeri verè & practicè probabilis, nisi appareat conformis vel non repugnans rectæ rationi, vel Legi, præsertim divinæ: sed ex sola auctoritate Doctorum quorumlibet formaliter non apparet conformitas ulla opinionis ad rectam rationem vel legem, nisi hæc aliunde sciatur vel supponatur: ergo sola auctoritas quorumlibet Doctorum non fundat opinionem practicè probabilem formaliter: sed solùm, vel concomitanter simul cum rationibus ab ipsis allatis, quas quis examinavit, atque probabiles seu rationi rectæ vel legi conformes esse judicavit; auctoritas enim Doctorum adjuncta rationi, multam habet energiam, ad firmandam oponionem & conscientiam probabilem: vel præsumptivè; quia, cum de veritate vel falsitate non constat, ipsa auctoritas Doctorum facit præsumtionem pro probabilitate: quia præsumere debemus tot graves auctores non esse hallucinatos, sed rationes meliùs penetrasse, quàm nos capiamus. At-

que hac ratione, præſumptivè nim. Ariſtoteles definivit 1. Top. 1. Probabilia ſunt, quæ videntur omnibus, aut pluribus, aut ſapientibus, & his vel omnibus, vel pluribus, vel ſpectatiſſimis. Non ſatis tutò hoc ipſum pronunciat Author univerſaliter & ſimpliciter. tum quia conſcientia eſt res tenerrima & ſerenanda, proinde etiam in rebus mediocribus ſerenanda quantum fieri poteſt; tum quia in rebus mediocribus etiam peccatur, ſi apprehendatur oppoſitum bono, licet non tanto cum exceſſu peccetur; tum quia in re minima committi maximam poſſe injuſtitiam David oſtendit II. Sam. XII. pronunciando reum mortis, qui oviculam tantùm ſuffuratus erat. Et hoc ex lumine naturæ Melanopus quoq; agnovit accuſando Calliſtratum, quòd eos, qui templũ exſtruebant, fraudaſſet trib⁹ ſemiobolis ſacris.

Caſtigatur aliquatenus hæc ſententia.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Salubria ſunt, quæ hîc Author ſubminiſtrat ſopiendarum Controverſiarum Media.

Medium componendi Controverſias qualē?

ALterum quod ſuadet Medium componendi Controverſias ne erumpant in bellum Authori eſt Compromiſſum, ſalubre ſanè, cujus frequentior uſus omnibus votis expetendus. Probat hoc autem à comparatione, cùm enim Paulus ſuaſerit ne Chriſtiani Tribunalia fatigarent gentilium, ſed arbi-

tris

tris delectis negotia componerent, multò magis id faciendum in causis ad bellum vergentibus, quas Ilias incommodorum sequatur, de quo loco Pauli ex 1. Cor. 6. v. 1. & seq. supra egimus. Commendat deinde Concilia Potestatum Christianarum, in quibus per arbitros controversiæ definirentur, quod utiq; esset laudabile, tandē adducit Molinam, qui ita disputat disp.103, §.2, 3, 4, 5, 6 p.419. *Quando inter Principes aliquos oritur controversia circa rem aliquam distinguendum est, quoniam vel unus erat in legitima possessione illius, ita quod bona fide absque dubio quin ad se pertineret, cœpit illam possidere vel neuter erat in tali possessione, sed morte cujusdam tertij res vacavit & contendunt ad utrum eorum pertineat, aut certè si alter eorum cœpit possidere id non fuit sine controversia aut dubio, num ad se vel ad alterum pertineret. In primo Eventu interim dum certum non est, ad quem res pertineat, sed dubium & rationes sunt pro utraque parte, neque qui est in possessione, tenetur tradere totum aut partem: neque qui est extra possessionem potest vel bellum movere, vel quicquam rei illius occupare, sed rationibus duntaxat potest experiri jus suum, alterque non solùm tenetur eas audire, sed etiam moralem adhibere diligentiam, ut sciat an res ad se vel ad alium pertineat, si via aliqua occurrat, unde id possit deprehendi. Ita Victor de jure belli à numer. 25. Exemplum habemus accomodatum in Insulis Moluccis antequam hoc regnum Lusitaniæ cum Regno Castella*

stellâ conjungeretur. Cum enim Johannes III. Lusitaniæ Rex in pacifica illarum esset posis essione, dubium oriri cœpit tempore Caroli quinti, an juxta divisionem illam orbis occidentem & orientem versus authoritate Alexandri VI. inter Reges Castellæ & Lusitaniæ factam Insulæ illæ ad eam partem Orbis pertinerent, quæ Reges Castellæ, an vero ad aliam quæ ad Reges Lusitaniæ spectat, qua in re dico. Interim dum certum non erat, ad quam partem pertinerent, neque Regem Lusitaniæ teneri tradere eas, aut partem earum, neque Regem Castellæ licitè potuisse movere bellum, aut partem earum occupare: sed rationibus tantùm negotium fuisse transigendum, ut re ipsa per actum antequam lis ad certum tempus pro certa aureorum summa inter Carolum *V. & Johannem III. componeretur. Regem tamen Lusitaniæ teneri moralem facere diligentiam, ut sciret ad quam partem pertineret. Primum & secundum eorum quæ asserta sunt ex eo probantur, quod in dubio melior sit conditio possidentis, eaque de causa quid est in legitima possessione; interim dum omninò sibi non constat rem ad alium pertinere, neq; teneatur seipsum ea privare neque alius, esto is judex sit, possit licitè eum ea aut parte illius spoliare. Atque hinc ortum habuit tum regula illa II. de regul. Juris lib. 6. cum sunt partium jura obscura reo favendum est potius, quam actori, Is verò, qui possidet reus est comparatione illius, qui est extra possessionem & contendit rem ad se pertinere. Tum etiam regul. 65. quæ habet: In*

pari

pari delicto vel causa potior est conditio possidentis. Praeterea si is qui est extra possessionem posset in dubio movere bellum adversus eum, qui possidet, sequeretur existente eadem cognitione in utroque bellantium de justitia utriusq; partis dari bellum justum ex utraque parte. Nam qua ratione is, qui est extra possessionem posset justè rem istam bello occupare, eâdem imò longè majori posset eam defendere qui est in possessione illius, quippe cum dubium aequè utrique faveat meliorque sit conditio possidentis; id autem concedere sanè esset concedere justum bellum formaliter & materialiter ex utraque parte; quo nihil absurdius affirmari potest. Tertium eorum quae asserta sunt, probatur, quoniam orto dubio verisimilique ratione, an res quam unus possidet ad alium pertineat: fas est ei qui est extra possessionem experiri jus suum coram communi judice, si illum habeat; neque possessori ullam in ea parte facit injuriam, judexque tenetur causam examinare, ut quotidianus usus testatur; cum ergò Principes judices sint ad invicem in causis quas unus habet adversus alterum, consequens profectò est, ut unusquisque eum proponere possit alteri rationes, quas adversus eorum habet, & ut alius teneatur illas audire & expendere, illisque satisfacere. Quartum verò ex eo est manifestum, quod res alicujus possessor, eo ipso, quo dubitat, an res, quam possidet sua sit, & negligit veritatem inquirere, si qua via diligentia adhibita occurrat veritatem deprehendi desinit possidere bonâ fide, exponitq; se suâ sponte periculo

culo detinendi injustè alienum invito domino eaque ratione peccat contra proximi charitatem. Licet enim in dubio non teneatur præponere proximum sibi, spoliando sc. re quam possideteamque illi tradendo; tenetur tacere ad moralem diligentiam, ne illum gravet detinendo quod illius est.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Ut non rejicimus sortem simpliciter in casu Controversiæ componendæ, ita locus ex Solomone adductus non videtur stringere.

Sors est medium componendi bellum.

POstquam Author modos proposuit bello obviandi & illud declinandi, (1) colloquium, (2) compromissum, (3) sortem, confirmare hoc ipsum nititur ex Prov. XIIX. 18. ubi verba ita se habent: *Lites cessare facit sors, & inter fortes dividet.* Ubi Author noster respexit ad vocabulum fortes sive robustos; quasi Salomon diceret, non solùm inter plebejos aut privatos, sed etiam inter robustos h. e. exercitus, & eorum Duces sors dividet. Verum num satis probet Author, quod probandum penes Interpretes nondum liquidum est, tum quia vox Atzumim fortes potest referri juxta Rabbi Salomonem ad argumenta, ut sensus sit sors dividet inter fortes h. e. inter eos, qui fortibus argumentis contendunt: quanquam alii malint per Atzumim

Enucleatur locus Prov. 18. v. 18.

zumim intelligere lites obſcuras petitâ ſignificatione à Radice Atſam, quæ ſignificat obthurare & claudere, ut ſenſus ſit ſortem in rebus dubiis, obſcuris & clauſis eſſe Medium, ut in manifeſtis Ratio & Conſilium; tum quia ſi referatur ad multitudinem robuſtam non neceſſariò notabit exercitus, ſed tribus, quales erant Iſraelitarum, vel Principes & Nobiles; tum quia hîc videtur agi de tali diviſione, quæ eſt extra bellum, occupata circa paternas regiones atque Urbes. Quanquam nolimus refragari, ſi quis accomodet hanc ſententiam & extendat etiam ad Controverſias bellicas inter Principes contendentes. Unde Auctor Catenæ Græcæ ſic explicat: *Sors quæ Matthiæ obtigit, obortam de Juda Iſcariota ſucceſſore controverſiam ſedavit: & potentibus, nempe Apoſtolis, quem eligere deberent, præfinivit. Sunt qui loco* κλῆρος *legant* σιγηρὸς, *ut ſit ſenſus, Lites & contentiones undecumque exortas hominem patientem & taciturnum facilè ſedare: cùm ex adverſo litem & rixam exacuant, qui litiganti reſponſant & obloquuntur.* Aliâs
vinatoria. Diviſoria illa eſt, quæ adhibe- Sortis ſpecies tres. rejiciuntur à quibusdam.
Sors triplex eſt, diviſoria, conſultoria, di
tur quoties non apparet ratio, cur aliquis alteri debeat præferri, vel in bonis dividendis, & hanc probat Auguſtinus Epiſtola 18. ad Honoratū etiam in ſacris. Duæ verò reliquæ ſpecies non malè rejiciuntur à quibusdam; tum quia ſors conſultatoria dicit tentationem DEI, tum quia divinatoria accedit Magiæ.

Exem-

Exemplum hujus oſtendit Henricus Salmuth in Pancirollum ſcribens: *Veneti hodiè, ſi quid agendum eſt, ita ſortitionem efficiunt. Veluti ſi fingamus in Senatu de ratione belli agendum eſſe, neque inter Senatores convenire, ad cujus Urbis expugnationem primùm debeat deduci exercitus, (quod accidit temporibus Michaelis Trigeſimi quinti Venetorum Ducis. Hadrian. Barlan. de Ducib. Venet.) ad divinas Sortes recurrendum cenſet. Nomina quidem expugnandarum Urbium in urnulam conjiciuntur: ea rudis quiſpiam puerulus manu miſcet: inde unam è ſchartulis, quæ ſingulæ ſingularum Urbium nomina continent; ad Principes defert, ab eaque oppugnanda bellum inchoari debet: ut ſcriptum reliquit Claudius Coteraus, de Jure Militum lib. 3. cap. 8.* Hinc verba Salomonis de ſorte diviſoria commodè accipiuntur. Audiamus Thomam ſecundæ quæſt. 95. art. 8. pag. 179. *Reſpondeo, dicendum, quod ſicut ſupradictum eſt: ſortes propriè dicuntur cum aliquid fit, ut ejus eventu conſiderato, aliquid occultum innoteſcat. Et quidem ſe quæratur judicio ſortium, quid cui ſit exhibendum, ſive illud ſit res poſſeſſa, ſive ſit honor, ſeu dignitas; ſeu pœna; aut actio aliqua, vocatur ſors diviſoria. Si autem inquiratur quid agere oportet, vocatur ſors conſultoria. Si verò quæratur quid ſit futurum vocatur ſors divinatoria. Actus autem hominum, qui requiruntur ad ſortes, non ſubduntur diſpoſitioni ſtellarum, nec etiam eventus ipſorum. Unde ſi quis ea intentione ſortibus utatur, quaſi*

hujusmodi actus humani, qui requiruntur ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum, vana & falsa est opinio, & per consequens non carens dæmonum ingestione, ex quo talis divinatio erit superstitiosa & illicita. Hac autem causa remota, necesse est quod sortialium actuum expectetur eventus, vel ex fortuna, vel ex aliqua spirituali causa dirigente. Et si quidem ex fortuna, quod locum habere potest, solum in divisoria sorte non videtur habere, nisi forte vitium vanitatis, sicut si aliqui non valentes aliquid concorditer dividere, velint sortibus ad divisionem uti, quasi fortunæ exponentes quam quis partem accipiat. Si verò ex spirituali causa expectetur sortium judicium, quandoque quidem expectatur ex Dæmonibus, sicut legitur Ezech. 21. Quod Rex Babylonis stetit bivio, in capite duarum viarum, divinationem quærens, commiscens sagittas interrogavit idola, & exta consuluit, & tales sortes sunt illicitæ & secundum canones prohibentur. Quandoque verò expectatur à DEO, secundum illud Proverb. 16. Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur, & talis sors secundum se non est malum, ut Augustinus dicit. Potest tamen in hoc quadrupliciter peccatum insidere. Primò quidem si absque ulla necessitate ad sortes recurratur. Hoc enim videtur ad DEI tentationem pertinere, unde Ambrosius dicit super Lucam: Qui sorte eligitur, humano judicio non comprehenditur. Secundò, si quis etiam in necessitate absque reverentia DEI sortibus utatur. Unde

super Actus Apostolorum dicit Beda: Sed, si qui necessitate aliqua compulsi, Deum putant sortibus exemplo Apostolorum esse consulendum, videant hos ipsos Apostolos nonnisi collecto fratrum cœtu, & precibus ad Deum fusis egisse. Tertiò, si divina oracula ad terrena negotia convertantur. Unde Augustinus dicit ad inquisitiones Januarij. His qui de paginis Evangelicis sortes legunt, etsi optandum sit, ut id potius faciant, quam ut ad dæmonia consulenda concurrant, tamen etiam ista mihi displicet consuetudo ne negotia secularia & ad vitæ hujus vanitatem, divina oracula velle convertere. Quartò, si in electionibus ecclesiasticis, quæ ex Spiritus Sancti inspiratione fieri debent, aliqui sortibus utantur. Unde sicut Beda dicit super actus Apostolorum, Matthias ante Pentecosten ordinatus sorte quæritur, quia scil. nondum erat plenitudo Spiritus Sancti in Ecclesia effusa. Septem aut Diaconi postea non sorte, sed electione discipulorum sunt ordinati. Secus autem est in temporalibus dignitatibus, quæ ad terrena disponenda ordinantur, in quarum electione plerunque homines sortibus utuntur, sicut & in temporalium rerum divisione. Si verò necessitas immineat, licitum est cum debita reverentia sortibus divinum judicium implorare. Unde Augustinus dicit in epistola ad Honoratum: Si inter DEI ministros sit disceptatio, qui eorum persecutionis tempora maneant, ne fuga fiat omnium, & qui eorum fugiant, ne morte omnium deseratur Ecclesia: si hæc disceptatio aliter non potuerit terminari,

quan-

quantum mihi videtur, qui maneant, & qui fugiant, forte legendi sunt. Et in primo de doctrina Christiana dicit: Si tibi abundaret aliquid quod oporteret dare ei, qui non haberet, nec duobus dari possit, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium, vel indigentia, vel erga te necessitudine superaret, nihil justius faceres, quam ut forte eligeres, cui dandum esset quod dari utique non posset.

Ad Th. X.

Observatio.

Singulare certamen potest acceptari in casu necessitatis, ut medium terminandæ litis.

Authòr agit de duello, & putat, si pro publico bono fiat, etsi non rectè à suscipientibus fiat, à Civitatibus tamen posse acceptari ut minùs malum Verum ordinariè in bello non licitum esse duellum Cajetanus, Valentia & Sanchez statuunt, quia qui injuriam vindicat debet esse agens, & consequenter fortior patiente puniendo, ut penes illum quasi certæ victoriæ spes existat, at hoc in duello non apparet: In bello autem defensivo naturalia agentia imitari oportet, quæ modo quàm fieri potest efficacissimo contrariis suis resistunt. Inefficax autem modus est resistendi per unum. Licitum tamen erit duellum, tum ex parte etiam suscipientis (1) si hostis exercitui duellum offerat, idque ab

Quomodo duellum licitum sit, disputatur. Dissensus quorundam.

Duellum licitum quandoque.

ab aliquo acceptari ad avertendam ignominiam, animos hostium debilitandos, suorumque confirmandos necessarium videatur, exemplum enim est in Davide I. Reg. XVII. (2) si ad experiendos & debilitandos adversariorum militum animos, finemque belli & victoriam facilius consequendam opportunum medium Duci videatur, (3) si ad Reipublicæ bonum, belli exitum, securitatem ab hostibus consequendam, imminente belli conflictu magis expedire Ducibus videatur, ut totum bellum ad duellum vel paucorum certamen revocetur. Non tantùm verò sub ratione liciti hæc duella defenduntur à Politicis, sed etiam sub ratione Medii laudabilis & convenientis, imò quandoque necessarii. Nam primò, qui ita pugnat, pugnat auctoritate publica, jussu summæ potestatis, ut igitur licitum est exercitui pugnare, multis militibus collectis contra Exercitum sub Umbone auctoritatis publicæ, ita etiam licitum erit uni ire adversus unum. Secundò, qui ita pugnat, aggreditur hostem Reipublicæ, paratum ad quævis mala inferenda patriæ, intentum in Excidium civium. Tertiò, qui ita pugnat, eo laborat, ut inter duo mala majus evitetur, quanta enim bellum flagitiorum Agmina post se ducit, quæ objectu unius capitis præciduntur & in initiis sternuntur, intendit Patriæ Salutem, pro quâ etiam mori dulce & decorum, defensionem concivium, securitatis publicæ Bonum; tandem ut fortitudinis est specimen, documentum virtutis

Medium laudabile.

illa

illa pugna singularis, ita quoque existimationis fulcimentum, si enim detrectatur illud certamen, cadit illa quæ aliâs ex militibus relucere debet fortitudinis bellicæ opinio, muliebris timiditas præsumitur, Insolentia hostis increscit, & dignus fit meticulosus miles ut inscribatur illius sepulchro, quod Lacina mulier Filio:

Hunc timidum Mater Dematrion ipsa peremit
Nec dignum matre, nec Lacedæmonio.

tandemque necessitas quandoque exigere videtur hoc duellum cum impares in numero Vires; ita enim ad æquitatis quasi quoddam temperamentum, reducitur illa inæqualitas, & vel vincit jussus à Principe pugnare, vel cadit, si prius quantum obtentum est unius periculo, si posterius præstabit unum occubuisse, quam totum Exercitum dissipatum & deletum fuisse. Nec obstat, si dicatur; nihilominus illas dimicationes esse duella adeoque ex genere prohibitorum, esse periculosissima, neque prudenter in unum caput tantam causam poni, participare aliquid de ostentatione: primum enim depellit Authoritas publica, alterum summa necessitas, ipsimet enim concedimus esse opus plenum periculosæ aleæ, nisi post fatigationem omnium aliorum Mediorum & rem penè desperatam amplectendum; tertium deniq; & Authoritas & Necessitas, quæ hîc concurrere debent. Audiamus hîc Conimbricensis Academiæ Professorē primariū, qui ita: *Primò qui inducit tale* Necessitatē.

 duellum,

duellum, si justè agit bellum, consequenter invitat alterum, & provocat ad id, quod non potest sine peccato acceptare: ergò inducendo peccat. Secundò exponit innocentes periculo mortis, quod per se videtur malum. Tertiò astringitur ad non defendendos suos, si vincantur ab adversariis, aut sint in evidentissimo periculo; hoc autem videtur militare contra jus naturæ, quo tenemur defendere innocentes. Ad primum dicendum est, illum Principem non provocare ad malum, sed ad minus malum; namq; directè petit jus suum, quod, quia peccat alter, potest ad vitandum maximum bellum petere, ut commutetur in minus malum, quale est pugna periculumque paucorum. Ad secundum dices: pro communi bono id fieri interdum posse. Nam etiam in integro bello, multò plures innocentes exponuntur periculo mortis. In individuo tamen cavendum est ne sine magna causa fiat, & quoad fieri potest periculum minuatur. Ad tertium, sicut defendere innocentem, non est præceptum, quod pro semper obliget, sed tunc cum commodè fieri potest, ita è contrario, obligare se ad non defendendum innocentem, in casu aliquo non est intrinsecè malum: sed tunc licere potest, quando cum iis sit circumstantiis, ut prudenter censeatur quispiam non posse illum defendere, quia videlicet non sine magno, & communi incommodo defendet, ita verò est in proposito argumenti eventu. Unde etiam qui aliâs hîc discedunt in contrarium, agnoscunt, utut tale

duellum

diellum probari non possit, permitti tamen posse ad evitandam Innocentium stragem.

Ad Th. XI.

Observatio.

Magis tenetur, qui petit, quam qui possidet, quærere conditiones belli devitandi.

Uthor statuit, conditiones, quibus bellum vitetur, magis incumbere illi qui petit aliquid, quàm qui possidet. Disputatur autem ulterius, si neuter sit in possessione rei, de qua est controversia, vel alter ingressus sit possessionem altero contradicente, aut in dubio an res ad se pertineret? Hîc pronunciant, si re diligenter discussa adhuc maneat dubium, ad quem duorum pertineat possessio, dividendam esse inter utrumque pro quantitate dubii, aut faciendam esse compensationem in aliqua re alia, si res commodè dividi non possit. Unde Molina allegatus ab Authore ita definit pag. 421. §. 10. *In eventu supra proposito, nempe quando neuter est in possessione rei, de qua est controversia, vel alter ingressus est possessionem altero contradicente, aut in dubio, an res ad se pertineret, dicendum est, si re diligenter discussa, adhuc manet dubium, ad quem duorum pertineat, dividendam esse inter utrumque pro quantitate dubii, aut faciendam esse compensationem in aliqua alia re, si res commodè di-*

Petri magis incumbat quærere conditiones belli devitandi contenditur.

vidi nequeat. Quod si alter eorum renuat, erit injustus, poteritque eo ipso moveri justum bellum adversus eum. Probatur, quoniam in eo eventu neutrius illorum est melior conditio, eo, quod neuter cœperit bona fide possidere: cum ergò constet rem ad alterum pertinere, & dubium sit ad quem eorum pertineat, dividenda erit inter utrumque pro quantitate dubii, idque sanè docet recta ratio, pronunciaretque quicunque æquus ac justus judex, si ea de re contenderent, qui communem aliquem haberent judicem: quo fit, ut idem facere teneantur Principes, qui judicem communem non habent. Præterea, si in eo eventu fas esset cuique eorum occupare sibi eam rem totam, daretur bellum justum formaliter & materialiter ex utraque parte, quod est absurdum.

Ad Th.-XIII.

OBSERVATIO.

Bellum potest esse utrinque justum certâ ratione.

An bellum possit esse utrinque justum examinatur?

MOvet Author hîc quæstionem illam controversam. An Bellum ratione habitâ eorum qui principales Belli motores sunt, utrinque justum esse possit & distinguit varias acceptiones Justis probeque antiquitatem evolvit & determinat, tantum annotamus (1) rectissimè dici Justitiâ ad rem ipsam relata Bellum utrinque justum esse

non

non posse, manet enim firma inter justum & injustum oppositio, neque si τὸ justum accipias specialiter ut in Ethicis ad specialem virtutem pertinet sive generaliter pro recto dari potest medium, aut admitti justum non excludere vi oppositionis injustum & obliquum, & longè aliud est posse probabiles causas allegari justi utrinque dissidii, ut quis alteri in Justitia præferendus sit hæreas, aliud ipsum Bellum in se utrinque esse justum. Secundò nihilominus admittimus ob intervenientem Ignorantiam posse fieri ut uterque bellantium non injustè agat, prout Author illustrat Exemplo litium in foro civili. Unde Constitutione quâdam Græca Zenonis victus, qui habuit justam litigandi Causam à præstatione expensarum excusatur. Verba illius ex Basilicis refert Cujacius 12. Obs. I. cum bona fide utrinque litigari possit, ob probabilem Ignorantiam quæ agentẽ in bonâ fide statuit. Tertio dicimus quamdiu principes sibi adversantes ignorant penes quem Justitia sit causæ justam tamen Causam se fovere credunt probabiliter, non poterunt Injustitiæ accusari in belligerando. Unde egregiè Cicero de Cæsare & Pompeio. Erat obscuritas quædam, erat certamen inter clarissimos Duces, multi dubitarunt quid optimũ esset, multi, quid sibi expediret, multe quid deceret, nonnulli etiã quid liceret. Conspirant Scholastici, juxta quos. *Bellum tribus modis potest esse justum. 1. formaliter tantùm. 2. materialiter tantùm. 3. utroque modo simul, tunc* Bellum tribus modis justum esse potest.

 est ju-

est justum formaliter tantùm, quando est justum in conscientia gerentis, non tamen ex parte rei, id est, quando is qui bellum gerit, prudenter & practicè indicat se habere justam causam: Et tamen ex parte rei est aliqua injustitia, quæ illum latet. tunc est justum materialiter tantùm, quando est justum ex parte rei, non tamen in conscientia gerentis; ut si gerens bellum, revera habeat justam causam sed tamen putet se habere injustam: Tunc est justum utroque modo quando & habet justam, causam, & practicè judicat se habere ita ut si contrarium judicaret, nollet persistere in Bello hoc posito hanc formant Conclusionem, bellum ex utraque parte potest esse justum formaliter tantùm, & sæpè est, nam fieri potest, & sæpè fit, ut utraque pars practicè & prudenter judicet se habere justam causam; etiamsi altera non habeat, & hoc solet fieri ex invincibili ignorantia; ut si uterque Princeps, inter quos bellum est, bona fide procedat, & ne diligenter examinata non reperiat ullam injustitiam ex sua parte; etiamsi ex alterutrâ parte sit aliquid occultæ injustitiæ, quæ ipsum lateat; sic factum est in bello Israëlitarum contra Chananæos. Nam Israelita justo titulo, nempe titulo veteris possessionis ac hæreditatis, repetebant terram palæstinem, tanquam suam; Chananæi, quia nihil sciebant de hoc titulo & putabant suam esse hæreditatem, quam actu possidebant, bona fide defendebant se: & sic utrinque erat bellum justum formaliter. Ex parte quidem Chananæorum formaliter tantum; ex parte verò

verò Israelitarum formaliter & materialiter simul. Vide Serarium in cap. 6. Josue, quæst. 2. & 3. præmiali. Valentiam quæstione decima sexta, puncto secundo. Molinam disput. 102. addunt alteram. *bellum non potest ex utraque parte materialiter esse Justum. Nam fieri non potest, ut uterque Princeps, inter quos bellum est, foveat justam causam à parte rei. Sic bellum Israelitarũ contra Chananæos, tametsi & si ex utraque parte fuerit justum formaliter, ut dixi, non tamen materialiter. Nam terra palestina revera non debebatur Chananæis, sed Israelitis: ac proinde ex parte Israelitarum, non autem ex parte Chananæorum, erat bellum materialiter justum.*

CAPUT XXIV.

Ad Th. I.

Observatio.

Sæpè remittendum de Jure ut Bellum vitetur.

Prudenter hîc consulit Grotius & suadet, ut potius jure nostro cedamus, quàm confestim arma corripiamus: attendendum enim ad Belli incommoda, pacis fructus, sumptuum gurgitem & alia quæ hæc bellua exposcit & consumit. Unde rectè noster B. Thummius pag. 73. *Non bella movenda I. Si res injustè ablatæ, non magni sint momenti,* quia

Remittendum quandoque de Iure.

Thummius allegatur.

quia 1. insania esset, ob res leves amissas, ut pote ob captum cervum, ob percussum subditum unum aut alterum ad arma statim prosilire; cùm sumptus futuri bellici sint, ut supra ostensum, maximi, & parùm à nihilo vix distet, secundùm Aristotelem. 5. Polit. & cur non magno morbo magnum medicamentum? 2. Ob quodcunque detrimentum leviusculum bellum suscipientem, justè agere, neminem, affirmaturum existimo, qui perpendet, in bello omnem ferè affectum ac amorem exui, pietatem exspirare, leges silere, aequitatem nullum habere locum, humanitatem rideri, religionem ablegari in exilium, corrumpi omnium vitiorum omni genere juventutem, stuprari virgines, sacra profanis, profana sacris misceri, summatim, leges divinas, humanas, naturales, penè dixerim, naturam destrui ac aboleri. II. Si is qui injuriam intulit ac læsit, est viribus superior. Præstat enim tùm, injuriam dissimulare, quia 1. temeritatis merces plerumque est damnum; & proinde 2. de jure suo cedere, sæpè maximum lucrum. 3. Victoria plerunque: si inferior viribus ac potentia vincit est cruenta, & contigit illud, quod est in Sibyllæ Erythrææ Oraculo. Κλαίει νικηθεὶς, ὁ ἢ νικήσας ἀπώλωλεν. *III. Si injuria Magistratui aut est à plebeio illata, aut non intolerabilis & notoria, qualis erat illa Davidi illata ab Hanon Rege Ammonitarum, quam etiam justè vindicavit, 2. Sam. 10. v 4. Nam 1. decet generosum animum, non quasvis, nec quorumvis vulgarium & nihili hominum injurias ac latratus acceptare, sed potius*

con-

contemnere. 2. Sedulò cavendum, ne innocentes alienam culpam luere cogantur. IV. Si hostis ad satisfaciendum se offert, vel judicio, vel pacificatione amica. Satius enim est, conditiones hujusmodi honestas admittere, quàm bello decernere, satius est æquitate, quàm sanguine, causa, quàm armis amissa recuperare, cùm in eum, qui jure agere & satis facere paratus est, nefas sit bellum movere tanquam in injurium, juxta Thucydidem, & experientia attestetur, plerunque eos, qui propriæ potentiæ aut roboris fiduciâ temerè & superbè res periculosas & non necessarias movent, nec oblatis æquis pacis conditionibus, placabiles se exhibent adversariis, bello superari, & ita pertinaciæ pœnas luere gravissimas. Exemplo potest esse Burgundiæ Dux, qui potentissimus licet, cum in universum omnes supplicantium Helvetiorum preces respuisset, ab iisdem, armis ac potentia multum inferioribus, cum omni suo exercitu oppressus fuit; Lenecius observ. 341. Hinc Romani asserebant, bellum non nisi contra illos esse suscipiendum, qui legibus nequeant coerceri, ut testatur Demosthenes de Chers. ac exitus bellorum illorum, quæ cum tamen superiore uti, ac per disceptationem decertare licuisset, suscepta fuerunt; infelices perpendentes provocare solebant, ut verbis & judicio controversiæ finirentur, non ad arma iretur, teste Dionys. ecl. de lega. Hinc Reges Franciæ & Angliæ, Carolum IV. Polyd. Ang. 13. 20. Reges Castellæ & Navarræ, Regem Angliæ, Jov. lib. . Reges Aragoniæ & Rex Gallus, Roma-

num

num Pontificem, Jov. lib. 8. judicem sibi tulerunt. Hinc Cyrus, Assyrium coram Rege Indorum, Zon. Dio. frag. Samnites, Romanos, coram communibus amicis, Liv. lib. 8. in disceptationem provocarunt. Hinc Ardeates & Aricini, Neapolitani & Nolani, à populo Romano controversiis dijudicari voluerunt, Liv. 3. Dionys. ult. Cic. 1. de Offic. Concludimus ergo iterum, contra hostes, ad satisfactionem, vel judicio vel pacificatione amica, se offerentes, bella moventes, à justitia, ab humanitate, à probis exemplis refugere; Si verò certum, certum, inquam, hostem, satisfactionem vel legitimam causæ cognitionem offerendo, dolosè agere, exemplo Nicanoris, 1. Maccab. 14. vidimus, bellum suscipere liberum est. V. Si res per bellum recuperanda, (ut sunt bona in hostium territorio recepta vel sita) facilè rursum amitti ac eripi per hostem subiesta fide potest.

Taxatur aliquatenus Author.

An autem Author rectè dicat maximè Christianis hoc convenire, ut vitæ curam honestè deferant in alterius Commodum, & multò magis nè res debitas prosequantur dubitatur. nam ita videtur virus suum Photinianismi inspergere, quasi aliquid conveniret Christianis, ad quod cæteri non essent ita obstricti, quamvis enim concurrant plura in Christianismo, quæ ad pietatem movent, tamen quæ præcepti sunt communia sunt, præcepti autem moralis est in casu casus vitam impendere, alteri relinquere Res proprias vel debitas, nec hoc Officium Charitatis tantùm à Christianis, sed & omnibus quotquot in Orbe sunt

ſunt hominibus exigitur. ſecundò Exemplum Chriſti adducit ex Rom. 5. v. 6. Commodè nec nè dubitari poteſt: dicitur enim Chriſtum ὑπὲρ ἀσεβῶν pro impiis, hoc eſt, vice & loco impiorum mortuum eſſe, notaturque ſubſtitutio vicaria, at quando quis tenetur vitæ jacturam facere pro fratre, non tam vicariatus exigitur, quam finis reſpicitur, ut ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν ſit bono & commodo fratrum, ut Interpretes accipiunt Joh. 3. 𝔳ſ. 16. tertiò ita Chriſti Exemplum nos excitat, ne res noſtras aut nobis debitas perſequamur cum tanto aliorum incommodo, quantum ſecum ferunt bella, ut tamen etiam intelligamus hoc eſſe præceptum & ſub mandato. *Evolvitur locus Rom. 5.*

Ad Th. II.

Observatio.

Jus ad pœnas non ſimpliciter & ſemper remiſſius eſt exercendum.

Author (1) dicit ad pœnas omittendas multa ſunt quæ nos hortantur, quod exemplo Patrum illuſtrat. At 1. ſeveriſſimum præceptum divinum obſtat, quod vult ut malum tollatur ex Iſrael. 2. qui Judicis partes ſuſtinet, ille legis latæ debet eſſe ſeveriſſimus cuſtos: Si itaque lex pœnam dictat, non ſuaſſone probabili recedere debet. 3. Salomon planè contrarium pronunciat, qui dicit, & illum eſſe abominationem Domino, *Ius non ſemper remiſſius exercendum contra Authorem.*

qui

qui absolvit nocentem, quemadmodum ille, qui punit innocentem Proverb. XVI. Exemplum autem illud non illustrat, quia longè aliud est Patris personam præ se ferre, in quo στοργὴ naturalis prædominatur, aliud autem est judicis personam sustinere, qui debet esse sine affectibus. Quod si extendatur hoc ad hostem facilior erit via. Cum enim bellum tam ferax sit malorum, cùm qui in nos peccavit, non subsit nostræ Recturæ, cum DEUS etiam in talibus tarditatem supplicii gravitate compensat: ideoq; ad tales pœnas, ut ille aliâs loquitur remittendas multa esse quæ hortetur, nõ negamus. (2) Disputat & dicit, interdũ eas esse rerum circumstãtias, ut jure suo abstinere non tantùm laudabile sit, sed & debitum. Quod ipsum confirmat Molina in Principe, qui justam belli causam habet, si adversarius satisfactionem offerat, & argumentis probat quæ tamen rursum dissolvere conatur. Verum in hoc errat Grotius, quod caritatem putat repugnare juri, etiam prout illud ipsum consideratur sub publicis judiciis, aut in bello. 2. quod caritatem duplicem fingit, cum non nisi una sit vera & propriè sic dicta caritas, & tandem 3. quod caritatem quandam propriam facit Legi Evangelii, qualis Lex Evangelii non datur.

Exemplum non quadrat.

Perstringitur Author plenius.

Ad

Ad Th. III.

Observatio.

Quamvis cujusvis Christiani officium exigat facilem condonationem, non tamen hoc simpliciter etiam de illis enunciandum erit, qui gladium non frustra gerunt, Vicariis scil. DEI in his terris.

Author (1) de pœnis differit, officii nostri esse ut facilè condonemus, quæ in nos commissa, sicut nobis DEUS condonat. At hoc non spectat Principes, Reges & Judices, quà tales pœnas decernentes aut Principes bellum moventes quà tales, sed privatos. Neque enim Apostolus Ephes. 4. v. 32. Regulam præscribit peculiariter summis potestatibus vel Magistratibus, nec misericordiam & condonationem opponit Justitiæ, sed amaritudini cordis inflationi iræ & peccaminosis Affectibus illorum, qui ut Augustinus loquitur, potius congelascunt rigore inhumanitatis quam rationis tranquillitate serenantur. (2) adducit exemplum Mosis ex Num. XI. non ut posuit, sed XII. v. 11, 12, 13. orantis pro Miriam. Verùm hoc exemplum non concludit, tum quia Moses hoc ipsum faciebat, ne occasionem præberet suspicionis de se, quasi morosam indignationem conceperit: locuta enim erat Maria & Aaron contra Moysen. ut itaque fratres qui oran-

Condonatio non ab omnibus simpliciter exigenda.

Exemplum Mosis expenditur.

tem audiebant ex tam pio Officio intelligerent illum aut nullam indignationem concepisse aut deposuisse jam, nec tam suâ quàm delinquentium causâ doluisse, ideoque intercedit; tum quia soror erat & quidem illa, quæ ipsum in flumine exposuit & servavit, tum quia non simpliciter voluit removere pœnam, sed potius voluit ut præcedens DEI correctio cederet in eruditionem & emendationem, ulterius autem se non protenderet. (3) quod concernit exemplum Davidis quod adducit, id quoque non videtur facere pro Grotio, quia David illud toleravit in exilio, nec tàm ad maledicentem respexit quàm ad DEUM, & pœnam non sustulit sed distulit.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Non piè loquitur Author adducendo Verba Christi dum Fabulam illa appellat.

Refutatur Author.

IMpiè 1. Author Sermonē Christi fabellam vocat; nam fabula in significatu famosiore & communissimè notat rem falsam oppositam veritati, ut docet partim Scriptura, quæ passim in hâc significatione hanc vocem usurpat, veritati opponit & inter retrimenta refert 1. Timoth. 1. v. 4. cap, 4. v. 7. & 2. Timoth. 4. v. 4. nec non ad Titum 1. ℣ſ. 14. partim Usus patrum. ita Augustinus lib. 15.

de

de Civitate DEI cap. 23. Opiniones de Gigantibus *Falsas* vocat *fabulas*, definit per *mendacium* lib. 2. Soliloquiorum cap. 11. & disertè distinguit inter *historiam* & *fabulam* lib. 2. de Sermone Domini; partim definitio ipsius Ciceronis lib. 1. Rhet. dicentis: *Fabula est, in quâ nec vere nec verisimiles res continentur: cujusmodi est: Angues ingentes alites juncti jugo*: adde Quintilianum, Senecam, Tacitum & alios. Differunt verò parabolæ & fabulæ; unde etiam illa à Suida definitur, quòd sit Oratio ænigmatica quidem & occulta, sed ad utilitatem ducens, Figura Veritatis. 2. Verba Christi ad quæ respicit, leguntur Luc. 14. v. 31. & 32 *Quis Rex*, inquit *Salvator proficiscens ut committat prælium adversus alterum Regem, non prius consultat, confidens an possit cum decem millibus occurrere illi, qui cum viginti millibus venit adversus ipsum, alioquin quum adhuc ille procul est legatione missâ rogat ea quæ ad pacem spectant*. Nihil autem intimatur à CHRISTO principaliter, quam βέλησιν Consilium præcedere debere negotium suscipiendum, inprimis Christianismi Amplexum, in quo spinæ rosis semper sint intermixtæ. tertiò, ut in ἀποδόσει non nimium extendenda est hæc parabola; ita & πρέσβεις dextrè est accipienda; non enim ut legationem mittit Rex & rogat ea quæ pacis sunt, nobis cum Dæmonibus aut vitiis pacificendum sed ἄσπονδον πόλεμον potius gerendum.

Def. Fabula.

Differunt fabula & parabola.

Ad Th. X.

OBSERVATIO I.

Rectè Author præfert pacem Libertati.

Pax libertati præferenda.

PRobat intentum suum Author ex rectâ ratione, quia vita sit omnium Bonorum temporalium & æternorum Occasio, ideoque pluris faciendam esse, quàm Libertatem; ex Scriptura, quæ pro beneficio imputet, quòd DEUS vitâ relictâ in servitutem tradat ex 2. Paral. 12. v. 78. & Jerem. 27. v. 13. accedit, quòd status illa mutatio sæpius faciat ad populi utilitatem, & si oppositum eveniat ex providentiâ divinâ solatium supersit immutandæ rerum scenæ. Sanè si juxta Tibullum lib. 2. Eleg. ult.

Spes etiam duro solatur compede vinctum:
Crura sonant ferro, sed canit inter opus

Consimile spei fulcrum sustinebit populum, ut si

Est bene non possit dicere dicat erit.

& si DEO servire libertas est, num si transeat status popularis in monarchicum, Vicario DEI servire indignum erit? num non sæpè melius, quàm cùm licentiâ omnes simus deteriores vivere sine fræno, & facere, pro lubitu, quæ cœca ratio & impetus carnis dictant. Videatur Cicero ad Atticum Epistola 4. Philipp. 13. & Ayala lib. 1. c. 12.

Ad Th. X.

Observatio II.

Rectè Author mala bellorum exaggerat, non satis commodè verò Exemplum Davidis adducit.

Author dicit, si DEUS à Davide, qui pia bella gessisse dicitur, ideò templum suum ædificari vetuit, quòd multum sanguinem fusisset, maximè bello abstinendum. Respicit scil. Author locum I. Paral. XXIII. 8. Verum an hoc faciat pro Grotio meritò dubitamus; bellorum enim gestio & sanguinis effusio non allegatur sub ratione alicujus vitii obstantis ædificationi templi, sed sub ratione alicujus occupationis, quatenus qui distentus est bellicis actionibus non ita potest promovere pacis opera, & ea quæ in quiete peragenda; quod ipsum patet tum ex eo, quia alias David fuisset Vir sanguinarius, cùm tamen fuerit Vir juxta cor & animum DEI Actor. XIII. 22. tum ex eo, quia David apertè dicitur gessisse bella Domini, manus itaque & instrumentum DEI potius fuit, nec vitium fuit in ipso bello, quod DEUS per ipsum gessit; tum quia bella & victorias suas prophetico Spiritu deprædicat & commendat Psalm. 60. v. 8. 9. & seqq. Gesta enim sunt contra populos devotos ab ipso DEO, & juxta voluntatem illius partim exscindendos partim subjugandos.

Enucleatur locus I. Paral. XXIII.

CAPUT XXV.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Bellum rectè suscipitur pro subditis, & utut difficultates potuissent retardare Josuam, generosè tamen hoc Negotium suscepit.

An bellum pro subditis suscipiendum? Bellum justè suscipi pro subditis Author probat ex eo, quia quæ causæ justæ sint, ut me tuear, illas etiam militare in auxilio pro aliis, & assignat primam causam belli necessariam curam scil. pro subditis sive qui familiari, sive qui civili subsint Imperio, Exemplum etiam ex sacris petit Josuæ 10. vers. 6. primum aliis perpendendum relinquimus, cùm non par sit ratio, nec latitudo me meaque defendendi, arcendi ea quæ incommodant, & alterius, ut simpliciter hoc admitti nequeat. Exemplum Josuæ penßatur. Illustre autem est Exemplum Josuæ pro Gabaonitis movens; plura enim erant, quæ remorari potuissent Josuam. primò ipsa Urbs Gabaon erat magna cjusque habitatores erant viri fortissimi, quæ obsidionem ferre poterat, Specimen edere fortitudinis & constantiæ citra auxilia, secundò fides Gabaonitarum nondum erat satis explorata, recensque erat circumventionis Specimen. tertiò milites Exercitus Israelitici non erant benè alacres pro illis ad pugnandum,

nihilominus autem Josua relinquens stativa in Galgalis celeriter advolat ὄρθϱιος, ut Josephus loquitur, repente, super obsidentes hostes irruit, illos sternit, Urbem liberat. sed accessere aliæ causæ, quæ curam illam quam Author ponit, fulserunt, odium scil. in Gibeonitas ob acceptam Religionem Ebræorum: unde illud Seleuciæ Episcopi Oratione 15. secum animo volvit Josua: *DEO contumelia dicitur, ecquis in pugnam non armetur?* Oraculum quoque divinum, dixit enim Dominus ad Josuam: *Ne timeas eos, in manus enim tuas tradidi illos, nullus ex iis tibi resistere poterit.* Ut de Josua verè dici potuerit: *Congressui tuo nullus nisi qui laudibus adderetur occurrit. Militavit trophæis, qui restitit voluntati. nam semper aut pietati tua peperit subjectus Gloriam, aut qui præsumpsit Tela, virtuti, qui te in acie conspexit superatus est; qui in pace nihil timuit.*

Ad Th. III.

Observatio.

Subditus innocens hosti dedi non potest, ut periculum evitetur.

Author disputat nobilem illam controversiam, an scil. deseri aut tradi etiam possit hosti civis innocens ad evitandum totius Reipublicæ excidium. Et videtur quidem hoc ipsum posse obtinere, tum quia juxta Authorem Rectoris officium est magis circa

An ut imminens periculum declinetur innocens hosti tradi possit?

circa totum quàm circa partes versari; tum quia salus Reipublicæ summa lex est; tum quia ipsa natura hoc monstrat, abscinditur enim membrum, ut servetur totum corpus. Unde etiam ProceresSamariæ occiderunt 70. filios Achabi metu belli, quod Jehu illis minabatur, ut constat ex 2. Reg. 10. & factum illud DEO non displicuisse constat ex Historiâ & Consensu Interpretum: si itaque occidere licet, civem principalis sanguinis in tali casu, multò magis poterit tradi hosti eum desideranti. At quamvis Grotius existimet non solùm deseri sed & tradi posse talem, non tamen eidem subscribere possumus, tum quia per se iniquum est innocentem tradere occidendum, de hoc enim casu est quæstio: periculo quidem objici potest civis e.g. in bello pro Patria, sed morti adjudicari nequit, qui innocens est, tum quia periculosissimum hoc est Reipublicæ, potest enim hostis bono cive tradito occiso alium petere & porro alium; cum tamen ipsi qui tuentur hîc affirmativam negent plures esse tradendos, imò aut petet civem gregarium aut aliquem qui consilio vel auxilio maximè Reipublicæ conducit. Prius non est probabile, & si petat talem, nihilominus innocentia obstabit petiti; si posterius, absurdum erit tradere illum, qui meritis in Rempublicam inclytus, qui fulcrum, qui membrum principale, quo sublato Respublica collabascit; tum quia in moralibus non respiciendum est ad id quod utile est vel publico vel

Asseritur Negativa.

privato,

privato, nisi supposita prius honestate vel licentia ipsius actionis. Magistratus certè est potius defendere, quam deserere civem, cogitare illud in utroque Lumine fundatum: Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris: Et sanè talis Respublica se hoc ipso proderet infirmissimam, neque faceret quod esset faciendum, potentiore scil. in auxilium sollicitato, si ob negatam deditionem vellet talis hostis bellum inferre. Argumenta autem non concludunt, non (1) quia Rectoris officium est, utut magis circa totum, tamen etiam circa partes versari, & quidem ita ut in nullam partem Reipublicæ peccet, nec principalem patiatur removeri, ex quo contingat Spiritus, quem tot millia trahunt, expectoratio. (2) non concludit quia salus publica est quidem suprema lex, sed debitè consequenda, stabilienda & legitimis mediis servanda. (3) Denique non concludit, quia natura quidem docet, abscindere partem ne pereat totum, sed vitiosam, infectam, ob metum gangrænæ. Exemplum verò de Proceribus Samariæ non premit, quia est res facti, nec illi Proceres fuerunt Viri integri, scelerisque puri, quia Judicium divinum intervenit & probabile, juxta quosdam Jehu Proceribus illis indicasse Voluntatem Domini de exscindendâ domo Achabicâ, videatur locus 2 Paralip. cap. 22. unde etiam liquet, quid sentiendum sit de decisione Molinæ, qui Tomo 3. Tract. 3. Disp. 10. pag. 559. ita scribit: *Dicendum est, posse tunc rempublicam tradere*

Exceptionibus satisfit.

Molinæ sententia.

illum tyranno, ut tantùm commune periculum ac damnum evitet. Posse verò Rempublicam tradere tunc illum tyranno, non quidem eo fine, ut interficiatur, sed, scientem fore interficiendum, ad idque à tyranno peti, posse illum tradere eo fine, ut ipsa tantum suum damnum evitet: quod tractatu precedente disp. 115. copiosè explanavimus ac ostendimus, posse captivos Christianos remigare in triremibus Turcarum, quando Turcæ Christianos insequuntur, non quidem eo animo ac fine, ut Christiani capiantur, aut interficiantur, sed animo ac fine evadendi propria damna ac mortem, quæ ipsis, nisi remigent, imminent. Ratio autem, cur utrumque liceat, est. Quoniam neque remigare, versus Christianos ad Turcarum imperium est de se malum, sed indifferens, quo Turcæ uti possunt ad bonum, & ad malum, aut ad indifferentem finem, tametsi intelligatur, Turcas id præcipere ad malum finem: neque item tradere tyranno innocentem ad illius petitionem est de se malum, sed indifferens, cùm tyrannus accipere illum possit ad bonum, & ad malum, aut ad indifferentem finem, esto intelligatur eum petere ad injustè illum interficiendum: fas autem cuique est facere rem indifferentem bono fine ex parte ipsius, hoc est, ad evadenda damna gravia propria, aut reipublicæ, non curando, quod alius sua malitia id præcipiat, aut accipiat, ad malum finem: quoniam facere id ex parte sua eo bono fine, non est malum, sed bonum.

An subditus inno- Alia autem est quæstio num subditus innocens

cens non teneatur se sponte offerre Tyranno ut Respublica liberetur sed & hic in negativam inclinamus ad Bellum quidem tenetur, cum cæteris Civibus, in quo Spes Victoriæ, & adversus hostem agitur & pugnatur, sed non ad Excidium, non sub hostem, non ad pœnam & suppliciũ nullâ præcedente culpa: unde Dominicus à Soto sequentia voluit mitiora promere l. 5. quæst. 1. Art. 7. p. 297. scribens: *Offeruntur dubitandi rationes. Prima, dum in obsessa à tyranno civitate civis innocens est, cujus caput tyrannus ille petit: eò forsan quòd sibi est adversus. Historia est de Demosthene, quem, dum Athenien. civitas obsidione opprimeretur, tantum dux ille hostis petebat, ut incolumem relinqueret civitatem. Tunc enim ille in senatu fabulam illam luporum retulit, qui ab ovibus canes deposcebant, illa vafricie ut securi posteà possent in inermem pavidumque gregem irruere. Dubium ergò est utrum tunc pro salute totius reipublicæ licuisset innocentem in manus hostis perdendum tradere. Apparet enim fuisse licitum. Primum, quia respublica jus habet exponendi cives patenti morti pro salute totius: ut patet in bello: sicut totum, suas partes. Deinde quod & ipse tunc innocens, cujus morte salus totius civitatis agitur, tenetur se hosti dedere: ergò ad id potest respublica ipsum cogere. Nihilominus respondetur nequaquam id esse tunc licitum. Quare D.Tho. generalem statuit conclusionem. Nam, ut ad primum argumentum respondeamus, tunc respublica potest exponere civem quando*

cens teneatur spontè se offerre Tyranno in Reipublicæ libertatem? Negativa defenditur

necessarius ad pugnandum est & resistendum hosti: quia tunc est per se necessarium medium: non autem quando tantum est necessarius ex malitia alterius. Quoniam cum homicidium per se non sit bonum, nunquam fit licitum nisi ex fine cujus est per se medium. Et innocentis mors nunquam est hoc modo reipublicæ necessaria. Quare sicuti, ut paulò ante meminimus, non licet tibi jubente tyranno eruere tibi ipsi unum oculum, ut alterum serves: ita neque tunc reipublicæ innocentem morti tradere. Nam, ut superiùs dictum est, non est absolutè domina vitæ civium, sicut Deus: & ideò in innocentis vitam solus Deus potestatem habet. Sunt qui licet diffiteantur rempublicam tunc jussu tyranni posse eum occidere, fatentur tamen posse ipsum eidem tradere ad occidendum. Porrò autem idem est utrunque, prorsus, atque adeò neutrum licet. Posset nihilominus eum illo casu non defendere: quia respublica cum sui periculo non tenetur defendere privatum civem. Quod si contrà similitudine arguas: Si quis mihi mortem comminaretur nisi manum aut linguam abscindendam illi offerrem, possem membrum tradere ut vitam servarem: licet medium illud non sit necessarium nisi ex malitia alterius: ergò similiter posset respublica civem suum tradere. Negatur consequentia: quoniam membrum non habet esse distinctum ab esse totius: neque ullo modo est propter se, sed propter totum: neque per se est capax juris vel injuriæ. Homo autem quamvis sit pars reipublicæ, est nihilominus

minus & suppositum propter seipsum existens, atque adeò per se capax injuriæ, quam respublica non potest illi irrogare. Unde ad secundum supra objectum argumentum respondetur, quòd quamvis ipse teneatur tunc proprio se offerre periculo ut publicum caveat: non tamen ad id jure cogi potest: quoniam tenetur non de justitia, sed de charitate. Sicut stat me in gravi necessitate ad eleemosynam teneri ad quam cogi non possum. Alius dubitandi casus est in bello: & quidem in communi aggressu, ubi permisti sunt innocentes cum nocentibus, non est dubium quin liceat hostes invadere, cum innocentum periculo. Sed dubium est in singulari certamine. Video militem in me irruentem quem scio innocentem esse: puta qui certò credit bellum justum contra me gerere. Videtur ratio suadere quòd tunc non possim illum occidere. Nam bellum non potest esse justum ex utraque parte. Si ergò ille justè contra me pugnat, non possum ego justè me defendere. Respondetur nihilominus licere. Primùm quia justè ambo pugnare possumus ex ignorantia, quando uterque putat se justam defendere causam. Præterea licet tunc in conflictu uni militum constaret justitiam ab alterius parte stare, potest se defendere: quia non tenetur illam pati mortem. Quare non solùm tunc ex falsa præsumptione (ut quidam ajunt) nempe quia uterque putat alterum esse nocentem, sed etiam si sciat esse innocentem, licitè tunc pugnat. Non posset autem alterum occidere nisi in suam defensam. Sed rogat, u-

trum

trum miles possit alterum aggredi quem scit esse innocentem? Respondetur, quod si bona fide credat: justum se gerere bellum, etiam si alium putet esse innocentem, puta quia vel idem ipse credit, vel invitus in exercitu retinetur, potest illum aggredi: tum quòd aggressus ipse in bello est defensio: tum etiam quod unus princeps jus habet aggrediendi alterum. Qui autem miles crederet bellum se gerere injustum, aggredi non posset.

Ad Th. VII.

OBSERVATIO.

Tenetur homo subvenire homini in periculo etiam manifesto.

Extremè periclitantibus subveniendū est.

AUthor disputat, an teneatur homo hominem, populus populum ab injuria defendere. Et primò Platonem laudat, atque Ægyptiorum Leges, quæ in affirmativam concedunt. Posterius confirmat Carolus Bordelius Juris Professor, qui dicit, apud Ægyptios majestatis reos fuisse, qui injuriam patienti opem non ferrent. Confirmat Ambrosius scribendo: qui socium non defendit ab injuria cum potest, tàm est in vitio quàm ille qui facit, l. 1. officiorum cap. 36. stabilire videtur ipsum exemplum Mosis Exod. II. qui juvando socium jure Ægyptium occidit, qui eumdem opprimere volebat. Sed controversum est hoc Exemplum, quamvis enim Ambrosius excuset illud jure defensionis

Factū Mosis Exod. II. evolvitur.

nis cum Moderamine inculpatæ tutelæ; quamvis Cajetanus dicat fuisset præfectos illos publicos Hebræorum hostes: non tamen probari potest aliter non potuisse eripi tyrannidi fratrem Ebræum, quam cæde illius, & videtur Mosen illum potius deliberato occidisse animo. Secundò posito fuisse Præfectos illos hostes Ebræorum, num tamen licuit privato talem interficere, cæde tollere & quidem tali, quæ nihil confert ad liberationem populi oppressi, unde alii culpant hoc factum, comparant cum facto Petri auriculam Malcho abscindentis, cum nondum Jurisdictionem habuerit Moyses vel in Ebræos vel in Ægyptios, nullum mandatum vel affligendi Ægyptios vel liberandi Ebræos, exasperari magis Præfectos adversus fratres, facilè præsumere potuerit, Ægyptius neminem occiderit, circumspexerit ex mala Conscientia, & Exilio mulctatus fuerit quadraginta Annorum. Rectius dicitur factum fuisse heroicum ex impulsu divino & prolusionem Vocationis singularis ad liberandum populum pressum, ut testimonium Stephani docet Act. VII, v. 24. Audiamus hic ex Allophylis non neminem ita differentem: *Et cum vidisset quendam injuriam patientem. Syriace sic legimus,* וחזאלחדמן בני שרבתה *vehahaza lechadmen bene scharbethed, id est, & vidit quendam ex filiis suæ prosapiæ, vel, generis sui. Forsan respectum habuit ad locum Exodi, in quo ille quidam dicitur de Hebrais fratribus suis, Hebraice,* איש עברי מאחיו *hisch hhibri*

Mosis factum heroicum.

bri] *meechau id est, vir Hebræus de fratribus suis. Attamen fratris dictio latius patet, quo etiam pacto illam Philo in vita Mosis, texens hanc ipsam historiam, usurpavit. Injuriam patientem.* Ἀδικούμενον *id est, injuria affectum & vexatum, In Exodo: Vidit virum Ægyptium percutientem quendam de Hebræis fratribus suis. Quæ percussio fuerit, non exprimitur, inquit ibi Cajetanus, an mortifera vel castigationis, seu parvæ læsionis. Lyranus, & Abulensis, ex Hebræorum sententia, referunt hunc fuisse Salomitam mulieris pulcherrimæ maritum, quem Ægyptius summo mane ad opus evocarat, ut clam tanquam maritus abuteretur illa, quod is ubi cognovisset, arguebat eum: Ægyptius autem ipsum gravius affligebat, & percutiebat. Sed Carthusianus, ex Rabbi Paulo, docet hanc esse fabulam. Philo cum commemorasset intolerandas ærumnas, quibus Ægypti Hebræos affligebant, nilque Mosem deprecando, monendove profecisse, subjicit fuisse unum aliquem immaniorem operarum Perfectum, quem preces etiam exacerbarent, miseros autem Hebræos ni celeriter jussa facerent, verberaret, excruciatque: hunc à Mose interemptum, ac jure quidem, cum is viveret in perniciem hominum. Hoc nimirum est quod sequitur. Vindicavit illum: & fecit ultionem ei, qui injuriam sustinebat, percusso Ægyptio. Syrus sic reddidit,* למצריא ותבעה געגד להדינא וקטלה *vethabhbeh vebhaad lah dina vekatleh lemi tseria, id est, & ultus est eum,*

est eum, & reddidit ei jus, & interfecit Ægyptium: sic percussionem, intercemptionem reddidit, quam textus: Exodi apertè ponit his verbis: Cumque circumspexisset huc atque illuc, & nullum adesse vidisset, percussum Ægyptium abscondit sabulo. Verbum πατάσσειν de ingenti pulsatione dici solet cum grandi strepitu, ac verberatione, propriè loquendo: quamvis ex adjunctis varias habeat significationes, ut percutere gladio, lingua, cæcitate, percutere civitatem. Ex his circumstantiis bene refellit Abulensis figmentum Rabbi Salomonis, quod Moses edito nomine Tetagrammaton, יהוה *interfecerit Ægyptium: quid enim Moses circumspiciebat, aut cur sepeliebat, quem, si illo modo periisset, constaret non ab alio, quàm à DEO, vel causa interna periisse? Philo Episcopus refert ex traditione illum Ægyptium infectum, fuisse unum ex præfectis. Clemens Alexandrinus ait solo verbo interfectum esse, sicut à Petro Ananiam, & Sapphiram. Sulpitius calce percussum. Videtur Ambrosius hoc factum approbare &c.* Author limitat & dicit, si manifestum sit periculum non teneri aliquem socium defendere, posse enim suam vitam & res alienis præferre. Atqui quandoque etiam manifesto periculo existente tenemur, juxta illud Johannæum supra expensum, quòd diligere debeamus fratres etiam moriendo pro illis. Imò quo manifestius videtur esse periculum, eo magis ut opis necessariæ indigus, ita magis defen-

Mmmm den-

dendus erit. (3) dicit, ne tunc quidem teneri, si oppressus nisi morte invasoris eripi non possit. At oppositum vero magis est consonum. Quod si enim occidatur invasor, luit quod meruit; & num non satius est servare innocentem, quàm opprimentem, si utriusque mors in bilance ponatur?

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

An, si nulla alia sit Causa præter Sævitiam in subditos, Princeps vicinus possit Bellum inferre, ut illa arceatur, meritò dubitatur.

Non licere armis avertere Tyrannidem vicino Principi.

AUthor disputat, an justa sit belli causa pro subditis alienis ut ab iis arceatur imperantis injuria, & pronuntiat tandem, si manifesta sit injuria, eaque in subditos exerceantur, quæ æquo nulli probentur, tunc præclusum non esse jus humanæ societatis, & si daretur, ne in summâ quidem necessitate arma rectè à subditis sumi, non tamen inde secuturū non posse pro ipsis ab aliis arma sumi, impedimentū enim esse ex personæ qualitate. Verùm hîc multa supponit Grotius. Nam (1) posito quod Busiris aliquis sæviat in subditos, quid hoc ad alium? (2) si status Reipublicæ sit despoticus, ipse respondet etiam crudeliùs agenti esse corpora & jugulos exhibendos. (3) sic facili ratione Reges prætextum quærerent in vicinos, ut castigarent modum imperandi illorum severiorem. II. Dubitat & ponit saltem,

tem, num subditis non sit concessum in summa necessitate arma sumere adversus superiores, cum tamen hoc supra contra Pareum luculenter ostensum sit, & concludit hoc dato, non tamen esse consequens, non posse pro ipsis ab aliis arma sumi. At utut hoc ipsum non sit consequens simpliciter, in tantum tamen est consequens, in quantum tales alii subditos quasi repræsentant. III. Impedimentum in tali casu non provenit tantùm ex personæ qualitate, sed etiam ex causa: quia alter Rex, non læsus à tali tyranno, nihil juris in ipsum habet, sed ambo immediatè sunt sub DEO, & in tali statu nihil reliquum est subditis, nisi libelli supplices, deprecationes pro aversione hujus vel illius actus tyrannici, preces seriæ ad DEUM pro immutatione animi sævientis, qui non patitur tentari ultra posse, sed aut mutat talis Tyranni animum, aut vitam tollit.

Ad Th. X.

Observatio.

Rectè Author statuit Prædæ aut stipendii causâ militare vitiosum esse.

SI hodierna spectetur Militia, in illâ, etiam hoc inter vitia deputandum, quod aut unicè, aut præcipuè spectatur Stipendiũ & præda. Conquesti sunt olim apud Tacitum lib. 3 Historiarum cap. 19. milites se pro labore & *Stipendiũ ac præda non sunt justa Belli Causa.*

vulneribus Clementiam ac gloriam inania laturos, sed opes Cremonensium in sinu præfectorumLegatorumque fore Eadem hodie querela, quia militatum abeuntibus non respondent ex Voto stipendia & prædæ: licitum verò esse accipere stipendia ut medium, non autem illa deberi præfigi ut finem recte colligitur ex I. Cor. IX. non decimo Capite ut ipse allegat constat quia Apostolus dicit. Quis militat, hoc est militare solet suis Stipendiis? Augustinus confirmat, Chrysostomus illustrat scribens: Non dicit ex militiâ suâ non ditescit, quia pastores tantum necessaria exigere debēt ab ovibus suis. In græco occurrit vox ὀψώνιον, quia in annona frumentaria olim militibus solvebatur.

CAPUT XXVI.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Si constat Civi Bellum esse injustum abstinendum erit.

Quo casu contra Magistratus Imperium subditus à bello licitè subducatur?

AUthor agit de illo dubio, quid sc. faciendum sit, si edicatur Civibus ut militent, si certum sit ipsis, injustam esse belli causam. Et rectè suadet abstinendum. (2) si dubitet subditus, num licita sit res nec ne, an parendum Magistratui, & censet esse parendum. (3) Adrianum Belgam Pontificem addu-

adducit, contrariam defendentem sententiam. Et tandem addit, Abrahamum instruxisse prius milites suos de belli justitia, atque ita viros quosdam eruditos interpretari verbum quod legitur Gen. XIV. vers. 14. Ut autem constet de primo prænotamus invitos quondam electos milites apud Romanos, adeo ut si non responderint lecti pro proditoribus fuerint habiti & capitali supplicio obnoxii & si pater filium Militiæ subduxisset in pace fustibus fuerit cæsus, belli verò tempore Bonorum parte mulctatus, filiusque in deteriorem datus militiam, quod tamen postea mutatum. Præsentem autem Quæstionem quod attinet primò de milite pronũtiandum erit, quod si Miles prudenter opinatur, Principem aliquem justè movere bellum, tunc militare potest; ratio est, quia nulla est lex aut ratio, quæ hîc specialiter prohibeat, militem sequi prudentem suam opinionem, Militare itaque potest, quando rationes intrinsecas approbat, quibus Rex motus est, & si illas ignorat, si tantùm novit Principem, qui Bellum indicit, esse moratæ conscientiæ & prudentem, nec seduci à Consiliariis pravis. Econtrariò non potest militare, si non habeat opinionem probabilem, cum occisio hominum soleat esse injusta, nisi ad sit causa juris proprii vel alieni defendendi contra injustum invasorem, aut puniendi malefactum. Videantur Diana, Mascardus, Rodericus ab Arriaga. Unde si evidens est Militi, injustum esse bellum, depo-

nenda erunt ei arma, cingulum erit solvendum. Nam primò ut Author concludit DEO magis obediendum quàm hominibus. secundò ad nullum turpe, nullum malum, nullum peccatum ulla est obligatio. tertiò si servus non tenetur Domino, iniqua moraliter talia imperanti, etiam Miles ad illud extremum usque non obligabitur. Secundo de loco allegato ex Eph. VI. v. 1. notandum accipi phrasin in Domino diversimodè ab Interpretibus; quidam referunt ad parentes & intelligunt Apostolos ut sensus sit: Obedite parentibus, qui vos in Domino genuerunt, quidam ad Causam moventem referunt ut sensus sit: Obedite in Dominò, h. e. Domini Amore & reverentia, qui dixit honora patrem, quibus stantibus Expositionibus Grotius non concluderet, sed præferenda est illa Expositio, ut in Domino idem sit, quod secundùm Domini legem & præceptum, si scil. illi præcipiant conformia, quam etiam Author ex Hieronymo probat in Commentario ad hunc locum. Tertiò locus ex eâdem Epistola & capite versiculo octavo rectè adducitur quanquam nullius mercedis fiat mentio sed Apôstolus simpliciter dicat: *singulos, quicquid fecerint boni hoc reportaturos à Domino sive servus fuerit sive liber*, sc. vel in hoc vel in futuro seculo, ut observant Interpretes, de Thebæa Legione legatur Henricus Spondanus ad Annum 297. Sed progredimur ita, qui ad Principis consilium vocantur vel admittuntur, inquirere & examinare tenentur ju-

Sensus Loci Eph. VI. 1.

stitiam

ſtitiam belli, adeò ut ſi eorum malitia aut culpabili negligentiâ bellum injuſtum inferatur, reſtituere teneantur damna omnia inde ſecuta. ratio eſt, quia qui impedire poteſt damna graviſſima, quæ bello injuſto proximis inferuntur mortaliter peccat, niſi illa impediat. (2) Subditi minores de Republicâ non tenentur examinare cauſam belli, ſed tutò pugnare poſſunt, committentes ſe defenſioni Principis: ratio eſt, quia nec fieri poteſt, nec expedit, ut ratio negotiorũ publicorũ omnibus de plebe reddatur, nec perfectè obediens diſputat, ſed paret. (3) deniq; in dubio ſubditorum an bellum ſit juſtum, licitũ eſt nihilominus juxta quoſdam illis pugnare: tum quia Auguſtinus apertè hoc aſſerit contra Fauſtum c. 75. tum quia in dubio judicium practicum erit ſequendum; tum quia accedunt Doctores plerique, Victoria, Cajetanus, Driedo, Major. Adrianus autem Pontifex non advertit, aliud eſſe dubium ſpeculativum aliud practicum. In præſenti negotio dubiũ ſpeculativum eſt, utrum bellum quod Princeps gerit juſtum ſit; practicum verò utrum dum de juſtitia hujus belli dubius ſum, fas ſit adjuvare meum Principem. Concludunt ergò, manente priori dubio fas eſſe ſubditis adjuvare in eo bello, ac proinde non eſſe dubium, ſed certum id licere. Sicut enim inſurgente dubio ſpeculativo, an quod hactenus bona fide poſſedi meum ſit, nec ne, poſſum licitè illud retinere, quia cum in dubio ſit melior conditio poſſidentis, ſimul

cum eo dubio est certum, licitè me illud retinere; ita etiam cum subditus suæ Reipublicæ ac Principi sit devinctus, bonumque illius præponere debeat bona cujusvis alterius, sanè interim dum illi non constat de injustitia suæ Reipublicæ, debet illi favere, eamq; adjuvare. Audiamus Moralium Doctores, qui ita: Cum conscientia formaliter & extrinsecè dubia, stâte, scilicet, dubio practice practico seu dubio juris particulari de honestate actionis hîc & nunc exercenda, vel periculo peccati annexo, nunquam licet operari, sed semper peccatur pro ratione materiæ & dubii. Est certissima apud omnes. Significat Apostolus Rom. 14. Quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est. Quod non fit ex certa credulitate seu determinato judicio intellectus, licitum esse, quod hîc & nunc agitur, peccatum est. Ratio fundamentalis est. Quia omnis sciens & volens, exponens se periculo peccati, peccat, & quidem eodem genere peccati, cujus periculo se exponit; uti docet communissima Doctorum cum D. Thoma. quod l. 8. a. 13. Scoto in 3. d. 25. q. un. & alibi. Navar. in c. Qualitas. d. 5. de pœnit. Ex illo Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. Atqui agens cum conscientia intrinsecè seu practicè dubiâ, de honestate actionis hîc & nunc exercendæ, vel saltem periculo peccati annexo, is sciens & volens exponit se periculo peccati, elegit enim actionem indiscriminatim, sive bonam sive malam, quasi dicat, sit peccatum vel non sit, perinde est: ego volo

Quomodo peccetur in Conscientia formaliter & extrinsecè dubia?

agere, &c. ideoque eo ipſo implicitè cenſetur eligere malum: ergo eo ipſo peccat, pro ratione materiæ, de qua agitur: & pro ratione dubii. Ut ſi dubitet an talis actio vel omiſſio, ſit peccatum mortale, & tamen operans vel omittens, peccabit moraliter: ſi verò dubitet de veniali tantùm venialiter. Quòd ſi dubitet generatim & indiſtinctè, an ſit peccatum vel malum, pariter erit pronunciandum, ut de conſcientia erroneâ. Atque hic maximè locum habet, & commodè explicandum venit, celebre illud dictum, In dubiis tutior pars eſt eligenda. Quod habetur variis locis juris Canonici: c. ad audientiam, c. Significaſti c. petitio tua. Tit. de homicidio Ubi in dubio de facto homicidio à Clericis, & irregularitate inde contractâ Pontifex ſemper reſpondet: Tutius eligendũ eſſe. Itẽ c. juvenis de ſponſalibus, in alio caſu matrimonii dubii: reſpondet Pontifex, in his quæ dubia ſunt certius eſt tenendum. Dictũ hoc inter pontificios univerſaliter & ſemper certum eſt, quantum ad conſilium & perfectionem, ſemper enim conſultius & perfectionis eſt, in quovis dubio eligere partem tutiorem: at certè non ſemper neceſſarium, ſeu de præcepto vel obligatione: hoc enim nullus illorum dicet. Unde ante omnia in dicto illo τὸ tutior pars, non debet accipi comparativè ad poſitivum, ſcilicet tutior pars, quam tuta: quaſi ſenſus eſſet, quando utraque pars dubii eſt tuta, adhuc tutiorem partem eligendam eſſe. Quod quam-

pars tutior in Dubiis eligenda eſt.

cum eo dubio est certum, licitè me illud retinere; ita etiam cum subditus suæ Reipublicæ ac Principi sit devinctus, bonumque illius præponere debeat bona cujusvis alterius, sanè interim dum illi non constat de injustitia suæ Reipublicæ, debet illi favere, eamq; adjuvare. Audiamus Moralium Doctores, qui ita: Cum conscientia formaliter & extrinsecè dubia, stāte, scilicet, dubio practice practico seu dubio juris particulari de honestate actionis hîc & nunc exercenda, vel periculo peccati annexo, nunquam licet operari, sed semper peccatur pro ratione materiæ & dubii. Est certissima apud omnes. Significat Apostolus Rom. 14. Quod non est ex fide, peccatum est. Hoc est, Quod non fit ex certa credulitate seu determinato judicio intellectus, licitum esse, quod hîc & nunc agitur, peccatum est. Ratio fundamentalis est. Quia omnis sciens & volens, exponens se periculo peccati, peccat, & quidem eodem genere peccati, cujus periculo se exponit; uti docet communissima Doctorum cum D. Thoma. quod l. 8. a. 13. Scoto in 3. d. 25. q. un. & alibi. Navar. in c. Qualitas. d. 5. de pœnit. Ex illo Eccl. 3. Qui amat periculum, peribit in illo. Atqui agens cum conscientia intrinsecè seu practicè dubiâ, de honestate actionis hîc & nunc exercendæ, vel saltem periculo peccati annexo, is sciens & volens exponit se periculo peccati, elegit enim actionem indiscriminatim, sive bonam sive malam, quasi dicat, sit peccatum vel non sit, perinde est: ego volo

Quomodo peccetur in Conscientia formaliter & extrinsecè dubia?

agere,

agere, &c. ideoque eo ipso implicitè censetur eligere malum: ergo eo ipso peccat, pro ratione materiæ, de qua agitur: & pro ratione dubii. Ut si dubitet an talis actio vel omissio, sit peccatum mortale, & tamen operans vel omittens, peccabit moraliter: si verò dubitet de veniali tantùm venialiter. Quòd si dubitet generatim & indistinctè, an sit peccatum vel malum, pariter erit pronunciandum, ut de conscientia erroneâ. Atque hic maximè locum habet, & commodè explicandum venit, celebre illud dictum, In dubiis tutior pars est eligenda. Quod habetur variis locis juris Canonici: c. ad audientiam, c. Significasti c. petitio tua. Tit. de homicidio. Ubi in dubio de facto homicidio à Clericis, & irregularitate inde contractâ Pontifex semper respondet: Tutius eligendū esse. Itē c. juvenis de sponsalibus, in alio casu matrimonii dubii: respondet Pontifex, in his quæ dubia sunt certius est tenendum. Dictū hoc inter pontificios universaliter & semper certum est, quantum ad consilium & perfectionem, semper enim consultius & perfectionis est, in quovis dubio eligere partem tutiorem: at certè non semper necessarium, seu de præcepto vel obligatione: hoc enim nullus illorum dicet. Unde ante omnia in dicto illo τὸ tutior pars, non debet accipi comparativè ad positivum, scilicet tutior pars, quam tuta: quasi sensus esset, quando utraque pars dubii est tuta, adhuc tutiorem partem eligendam esse. Quod quam-

Pars tutior in Dubiis eligenda est.

vis sit perfectionis, non tamen potest esse necessarium; cùm liceat in operando sequi quam libet partem verè tutam. Sed τὸ tutior accipiendum est comparativè ad oppositum, scil. tutior, quàm non tuta, non secura, periculosa, &c. Ut sensus sit. Quandocunque una pars dubii est certa, tuta, secura, verum scilicet peccati periculum excludit, altera autem pars non est certa tuta secura, sed dubia vel periculosa de peccato, ejusve periculo, tunc illam tutiorem eligendam esse. Et sic apud illos certum est. Quemadmodum etiam, si utraque pars dubii appareat periculosa de peccato, ut contingit in sacerdote, qui ex officio tenetur baptizare, dubitat an non infans æger aquâ conspersus moriturus sit, minus malum, & periculum eoque quasi tutius eligendum est, scil. mortis corporalis potius, quàm damnationis. Certũ deniq; est apud omnes, necessariò tutiorẽ partem eligendam esse in dubio propriè seu practicè practico, scilicet de actionis hîc & nunc exercendæ honestate, an hîc & nunc aliquid liceat, nec ne: v. g. hodie comedere carnes, &c. stante enim tali dubio, una tantùm pars tuta est: sc. abstinere: altera autem pars: sc. comedere carnes, simpliciter est non tuta, sed periculosa de peccato: Certum etiam esse debet; tutiorem partem eligendam esse in dubio speculativo, versante circa valorem vel efficaciam actionis exercendæ. Ulterius etiam tutiorem partem esse eligendam

In quibus dubiis necessariò tutior pars sit eligenda.

dam

dam in aliis dubiis ſpeculativis juris & facti (excepta materia juſtitiæ ubi melior eſt conditio poſſidentis) adeò, ut ſtante dubio ſpeculativo v. g. an hodie indictum jejunium: neceſſariò aut jejunandum ſit, aut dubium ſpeculativum deponendum, docent Vaſquez. Furrianus, Sayrus, alii apud Sanchez. l. 1. Moral. c. 10. n. 10. Ratio eſt. Quia alioquin adhuc te exponeres periculo peccati. Deinde Pontifices in Canonibus citatis in reſolvendis caſibus allegant illud dictum: in dubiis tutior pars, via, ſemita tenenda vel eligenda eſt, tanquam regulam univerſalem. Sed ſtante dubio ſpeculativo juris vel facti, v. g. an res hæc mea ſit, an matrimonium validè contractum, an cenſus germanicus ſit licitus, &c. ſi poſt diligentem inquiſitionem dubium ſuperari nequeat, absque ulla ſpeculativa reſolutione, poteris eligere partem minus tutam: ſc. rem dubiam detinere: matrimonio dubio uti, hæcq; eſt communior, & jam recepta ſententia Doctorum. Suarez. de Cenſuris. diſp. 40. ſect. 5. Sanchez. l. 1. Moral. c. 10. n. 11. Ratio eſt. 1. Quia oppoſita ſententia nimis dura eſt, & difficilis in praxi, ergo ſine ſufficienti fundamento non aſſerenda. 2. Lex in vincibiliter ignorata, vel non ſufficienter propoſita ſeu intimata non obligat, ſecundum omnes: atqui idem eſt, de lege poſt ſufficientem inquiſitionem dubitare, ac eam ignorare, ergò, in dubio juris non eſt obligatio ad tutiorem partem. 3. Miles de

In dubiis ſpeculativis non neceſſariò tutior pars eligenda eſt.

justitia belli dubius, potest nihilominus militare. c. Quid. culpatur. 23. q. 1. ergo idem dicendum de aliis ejusmodi dubiis. 4. Secundum omnes, etiam adversarios, in dubio circa materiam justitiæ, v. g. An res, quam hactenus bona fide possedi, sit mea, nec ne, non est necessariò tutior pars eligenda: sed licitè eam retineo, licet id minus tutum sit: atqui peccati periculum non minus vitandum est in materia & lege justitiæ, quàm in materia & lege cujuscunque alterius virtutis: ergo, sicut non obstante dubio ejusmodi speculativo in materia justitiæ, potest occurrere sufficiens ratio formandi conscientiam practicè contra illud dubium: sc. non esse restituendum, quia melior est conditio possidentis: ac per hoc sufficienter evitatur periculum peccati: ita etiam in materia aliarum virtutum & legum occurrere potest similis sufficiens ratio contra dubium speculativum formandi conscientiam practicam certam, se nō obligari: v.g. qui invincibiliter dubitat de voto emisso: die festo, vel jejunii, se non teneri voto, festo jejunio: eo, quod etiam in iis dubiis melior sit conditio possidentis suam libertatem atque per hoc æquè vitabitur periculum peccati. Nulla ergo est ratio oppositæ sententiæ, talem adhuc se exponere periculo peccati. Deinde Pontifices in citatis Canonibus supponunt quidem illam regulam, in dubiis tutior pars est eligenda: non tanquam legem universaliter obligantem, sed tanquam regulam conveni-

venientiæ: ob cujusmodi majorem convenientiam rectè statuunt in particulari dubio patrati homicidii, Clericum debere abstinere à sacris, tanquam irregularem ob reverentiam tanti sacramenti, & sacrificii: Sed ut fieri solet passim à Moralistis, ita & hîc miscentur putamina baccis.

Ad Th. IV.

Observatio I.

Frustra Mysterium quæritur in voce Vajarek Gen. 14.

VOx Vajarek, posito quod notet; *instruxit*, non tamen notat instructionem dogmaticam, sed militarem, quatenus Abraham instruxit suos armis. Hinc Junius & Tremellius: *armavit instructos suos.* 2. Vox Vajarek propriè & accuratè notat *evaginavit, expedivit, in aciem produxit.* 3. Optimi Interpretes hîc à Grotio, & quos laudat, recedunt, Arias Montanus, Pagninus, Tremellius & noster Lutherus, qui reddidit: er wapnete. Variant autem observante Malvenda Interpretes qui scribit: *Verbum Herik in Hiphil variè reddunt. 1. Et armavit. 2. Et accinxit, ad bellum. 3. Et educere eos fecit gladios è vagina. 4. Et expedivit. 5. Et eduxit. 6. Et evacuavit, id est, fecit expeditos, vacuos onere, & impedimentis.*

Quid Gen. XIV. v. 14. notet vox Hebræa Vajarek?

tis. 7. Ad evaginationem exercuit. Quindecies alias plus minusve id verbum in Scriptura reperitur, & Noster diversè quoque interpretatur Genes. 42. 35. Psalm 34. 3. Eccles. 11. 3. Zachariæ 4. 12, 12. Malachiæ 3. 10. effundere dixit. Exod. 15. 9. Levitici 26. 33, Ezechiel. 5. 12, & cap. 12. 14: evaginare Ezechiel. 28. 7. & cap. 5. 2. nudare. Isaiæ. 32. 6, evacuare. Jeremiæ 48. 12. exhaurire. Psalm. 17. 43. delere. Habacuc. 1. 17. expandere. Hoc verò loco, numerare. sensum fortaßè magis quam verbum sequutus. Hîc poßis reddere: effudit, evaginavit, nudavit, evacuavit, expandit: hoc est, eduxit, emisit, leves, expeditos, nudatos, vacuos. Instruxit aciem levis armaturæ.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO III.

Non incommodè produxit Author exemplum Ministrorum Saulis & locum Deut. 17. de testibus.

Author de Carnifice differit & putat debere illi esse causæ merita cognita, allegat in Notis Saulis Ministros & Achazi Speculatorem tertium, & tandem Legem Ebræam Deut 17. v. 7. eo respexisse vult. Primum non ita malè dicitur, alterum magis hoc confirmat; cùm quamvis abstinuerint Mini-

Miniſtri Saulis à cæde & ex eo laudentur, tamen ab Interpretibus non omni culpa eximantur tantum ex eo, quod regium animum ad ſanitatem non traducere laborarint, ut de calore remitteret, prout populus credidit hoc ſuarum eſſe partium, cum Jonathan ad ad mortem damnaretur. Unde Sanctius: *Laudandi ſunt hoc loco Saulis ſervi, qui à Sacerdotum abſtinuerunt cæde, etiamſi Regi maximè viderent eſſe in votis; ſed hi non omninò liberantur à culpa; quia nullum adhibuerunt ſtudium, ut ſi minùs placare, & ad ſanitatem traducere Regium animum poſſent, at certè ita temperarent, ut aliquid remitteret de ſeveritate decreti. Quod Chryſoſtomus miratur, & reprehendit ſuper Pſalmum 134. ubi obſervat, quo tempore damnatus eſt ad mortem Jonathas, interceſſiſſe omnes, neque conquieviſſe, donec illum à capitali pœna reddiderunt incolumem. At hìc cùm viderent tot innocentes; eoſdemque Tabernaculi addictos miniſterio, ad cædem rapi, & Idumæi, id eſt, execrandi hominis ferro permitti; nullus tamen fuit ex his, qui Regio aſtabant lateri, qui cauſam ſuſciperet innocentium, & funeſtam illam cladem aliqua ratione ſuo patrocinio levaret. Sic autem Chryſoſtomus: Quando Saulis filium eripere oportebat, omnes communiter aſſentantes Regi, licèt ſe iniquè geſſiſſet, eripuerunt. Quando autem volebat occidere tot Sacerdotes, nec vocem quidem emiſerunt, nec eos defenderunt. Quod ſi tunc habebant naturam, quæ pro eis faceret, hîc*

Saulis ſervos, dum ipſe graſſaretur in Sacerdotes, quanquam manus abſtinuerint à culpa tamen non eſſe liberos.

hic etiam habebant justi naturam, Erant enim Sacerdotes, & erat cades nefaria, qua ex ira, non ex recto judicio oriebatur. Sed hujus rei causa erat socordia, & quod Sacerdotum vicem non valdè dolebant. De Lege Ebræa quod dicit admitti potest. Testes enim manus imponebant Capiti rei, qui instar victimæ ita destinabatur internecioni tanquam devoto & digno Capitali supplicio formulam quoque addentes hanc, *Malitia tua te adduxit ad mortem non nos*, & ut intenta fuit veritas publicè ita comprobata facto. sicq; falsum testimonium hoc freno quasi fuit cohibitum.

Testium Hebræorū causa debuit esse cognita. Eorum formula.

LIBER TERTIUS

In

LIBRUM III. GROTII,

De

JURE BELLI ET PACIS.

CAPUT I.

Ad Th. I. & II.

OBSERVATIO.

Media à fine aliquam æſtimationem accipiunt. Naturaliter eripere rem meam, quam alius detinet, licere naturaliter non videtur.

EXpendit Author, quibus de cauſis bellum gerere liceat; progreditur itaque & oſtendit jam quid quantumq; liceat in bello, quibusque modis; hoc verò nudè ſpectatur aut ex promiſſo antecedente nudè ex Jure naturæ primùm, dein ex Jure gentium in ſecundâ theſi diſputat, quomodo ad ea quæ ad finem Juris conſequendi ſunt neceſſaria,

Jus habere intelligamur, & docet ita, ut quo me & mea servem liceat mihi vi qualicunque injuriam à me arcere. Dicit autem in hàc thesi primò ea, quæ ad finem ducunt in morali materiâ æstimationem intrinsecam accipere ab ipso fine. Unde Pererius lib. 8 de causis cap. 2. propterea scribit Media bona sunt nobis, & convenientia appetunturque non per se & ratione sui, sed quia finis nobis bonus est & conveniens & à nobis appetitur. Secundò, si vitam aliter servare non possim licere mihi vi qualicunque arcere eum, qui eam impetit etiam si is fortè peccato vacet. Tertiò rem alienam, ex qua mihi certum periculum imminet citra culpæ alienæ considerationem invadere posse, & rem meam quam alius detinet eripere naturaliter mihi Jus esse. In primo nondum assensum obtinuit apud omnes, quamvis enim Medium amabilitatem habeat ex fine, non tamen omnem rationem & æstimationem ex fine obtinet. ut enim bonum est ex integra causa, malum ex quovis defectu, ita actio aliqua non tantùm ex fine æstimationem accipit, sed etiam ex cæteris ad illam requisitis. In altero quid sentiendum sit supra in libro secundo monuimus. de tertio non simpliciter erit pronunciandum, quasi hoc ipsum licitum naturaliter; non enim Jus Naturæ hoc dictat sed oppositum, præprimis positâ societate.

Actio non tantùm est ex fine pensitanda.

Ad

Ad Th. IV.

Observatio.

Innocentes posse interfici restrictè accipiendum. Zizania de hæreticis, exponenda, & DEO non indigna tribuenda.

PRoducit Author Exempla illustrandæ propositioni suæ duo, à navi piratis plena, domo latronibus, & asserit tormentis illas posse peti, etiamsi intra easdem sint pauci infantes, mulieres, aut aliqui innocentes, quibus inde creetur periculum. de quo disputant in materia de Occisione innocentis DD. in quantum illa sit licita, ex quibus ita Lugo disput. 10. Sect. 5. pag. 263: *Adverte pro hoc, & aliis casibus sequentibus, quando dicimus, licere occisionem innocentis aliquando, quando ipsa non intenditur, sensum non esse, quod ipsa non intenditur, ut finis, ita ut licita sit, quando assumitur, ut medium ad occidendum nocentem: hic enim sensus falsus esset: nam sive intendatur, ut finis, sive eligatur ut medium, semper est illicita, si directè eam velis: medium enim ipsum, licet non intendatur ultimò à voluntate sistente in ipso; directè tamen eligitur, & amatur, & aliquo modo intenditur propter utilitatem, & conducentiam, quam habet ad finem ultimò volitum. Si ergò occideres innocentem, volendo hoc ipsum, ut occidere posses innocentem, jam directè velles, & intenderes occisionem innocentis, quod quidem licitum nunquam est. Unde in casu proximè adducto, si videns te non posse occidere,*

Quibusnam modis innocentis occisio sit licita?

cidere invasorem, qui se infante protegit, nisi prius rumpas infantem, atque ita liberè possis postea alio ictu hostem petere, & ad hunc finem prius secare velis infantem, actio illa erit illicita, quia ille ictus directè & per se tendit ad mortem infantis, quam assumis, ut medium ad occidendum postea hostem. Sic etiamsi in bello justo habeantur in castris infantes filij hostium, non possunt hi occidi, ut pro liberandis filiis à nece parentes obsessi sese dedant: quia jam directè occiderentur innocentes, licet eorum occisio ad alium finem ordinaretur. Requiritur ergò ut licitè fiat, quod neque ut finis neque ut medium eligas, aut velis directè talem occisionem, sed solùm indirectè, volendo causam, non propter conjunctionem, quam habet cum tali effectu, sed cum alio, nempe cum occisione nocentis, quem aliter offendere non potes, tunc enim vis actionem, prout conjuncta est cum alio effectu licitè volibili, ad quod per accidens est, quod connexa sit etiam cum alio effectu, quem velle non potes. Author (2) monet, Jus non esse rigorosè prosequendum, sed in mitiorem partem inclinandum, ut tutiorem, idque probare vult ex dicto Christi Matth. XIII. *finite crescere Zizanium.* Quod (1) concernit, consimilis sententia occurrit apud Gellium lib. 19. cap. 11. ubi differens Herodes Atticus contra Stoicorum ἀπάθειαν ait: *Sensus illos motusque animi, qui cum immoderatiores sunt, vitia fiunt, innexos implicatosque esse Vigoribus quibusdam mentium & alacritatibus. ac propterea si om-*

si omninò omnes eos imperitius convellamus, periculum esse, nè eis adhærentes, bonas quoque & utiles animi indoles amittamus. Author autem procul dubio secutus est quosdam Pontificios Interpretes, qui locum hunc de zizaniis intelligunt de malis sive improbis moraliter talibus. Unde etiam allegat Thomam, qui secunda secundæ, ad locum hunc sic respondet quæst. 64. art. 2. p. 122. *dicendum, quod sicut dictum est, licitum est occidere animalia bruta, in quantum ordinantur naturaliter ad hominum usum, sicut imperfectum ordinatur ad perfectum. Omnis autem pars ordinatur ad totum, ut imperfectum ad perfectum. Et ideò omnis pars naturaliter est propter totum. Et propter hoc videmus, quod, si saluti totius corporis humani expediat præcisio alicujus membri, puta cùm est putridum vel corruptivum aliorum membrorum, laudabiliter & salubriter abscinditur. Quelibet autem persona singularis comparatur ad totam communitatem sicut pars ad totum; & ideò si aliquis homo sit periculosus communitati & corruptivus ipsius propter aliquod peccatum, laudabiliter & salubriter occiditur, ut bonum commune conservetur. Modicum enim fermentum totam massam corrumpit, ut dicitur 1. ad Cor. 5. Ad Primum verò dicendum, quod Dominus abstinendum mandavit ab eradicatione zizaniorum, ut tritico parceretur, id est, bonis. Quod quidem fit, quando non possunt occidi mali, quin simul occidantur & boni, vel quia latent inter bonos, vel quia habent mul-*

Locus Matthæi XIII. de hæreticis loquitur.

tos ſequaces: ita quod ſine bonorum periculo interfici non poſſunt, vt Auguſtinus dicit contra Parmenianum. Unde Dominus docet magis eſſe ſinendum malos vivere, & ultionem reſervandam uſque ad extremum judicium, quam quod boni ſimul occidantur. Quando verò ex occiſione malorũ non imminet periculũ bonis, ſed magis tutela & ſalus, tunc licitè poſſunt mali occidi. cùm tamen agat de hæreticis, qui ſc. non exſcindendi & occidendi. quod patet tum ex eo, quia de zizaniis hîc dicitur, quod ſint relinquenda; at facinoroſi per Magiſtratum ſunt tollendi, tùm ex eo, quia agitur hîc de illis qui nati ſunt ex ſemine verbi, quibus opponuntur zizania, & conſequenter nati ex falſis dogmatibns, tùm quia noſtræ ſententiæ conſentiunt ex Patribus Tertullianus, Hieronymus, Auguſtinus & Cyprianus, ex noſtris verò Lutherus, Centuriatores, Chemnitius, Andreas Oſiander & alii. Nec obſtat quod reponitur,

Tolluntur Objecta.

1. ſcopum parabolæ eſſe, oſtendere ſemper futuros malos aliquos, nec poſſe ullâ humanâ diligentiâ mundum purgari ante diem judicii. 2. Zizania hæc eſſe in medio tritici h.e. Eccleſia, hæreticos autem non eſſe in Eccleſia, ſed extra illam, 3. expreſsè exponi quid per zizania intelligatur, nempe filios Diaboli, filios autem Diaboli non eſſe hæreticos, ſed etiam moraliter improbos. Ad 1. enim reſpondetur ſcopum eſſe utique oſtendere ſemper malos fore in mundo, ſed tales malos determinatè, nempe hæreticos, juxta illud: *Oportet hæreſes inter vos eſſe, vt manifeſti fiant*

ant probi. Unde etiam Auguftinus q. 12. in Matthæum, quamvis extendat ad alios quoque malos, de hæreticis tamen exponit, quos Diabolus in medio fuper feminet, & fidelibus corporaliter mifcet. Ad 2. refpondetur hæreticos effe in Ecclefia dupliciter intelligi poffe, aut ut membra corporis myftici, quantum ad fpiritualem unionem, aut ut ulcera, ratione exiftentiæ localis; prius eft falfum, pofterius conceditur. Ad 3. refpondetur filii Diaboli determinatè hîc dicuntur; nam opponuntur filiis Regni, qui generantur ex verbo, E. filii τȣ͂ mali funt tale femen, quod propter doctrinam malam ita appellatur. Hinc ipfe Grotius in Commentario: *Non qualescunque mali homines per lolium denotantur, fed hi qui Chriftianifmum profitentur. Hoc eft quod dictum erat lolium feri inter triticum, & infra ἐκ τ͂ βασιλείας αὐτȣ͂. Et mox in fimilis fenfus comparatione τὰ καλὰ ϰ͵ τὰ σαπρὰ funt in eodem everriculo. Sicut autem filii DEI dicuntur, qui divinam imitantur bonitatem, ut fupra v. 9. & 45. ita filij diaboli qui diaboli imitantur malitiam Joh. VIII, 44.* nec malè Calanus ad Alexandrum M. corpora quidem noftra de loco in locũ moveris, necquicquam confcientiæ vim intuleris, lapidem citius loqui feceris, quam animũ coegeris. De facto & pœnitentiâ Theodofii legantur Sozomenus lib. 6. Hift Eccl. cap. 24. Theodoretus lib. 5. Hift. cap. 13. & Auguftinus lib. 5. de Civitate DEI cap. 26. Tertiò vult refpici ad exemplum DEI, qui,

Hæretici quomodo dicantur effe in Ecclefia.

quamvis interdum aliquid faciat ex jure permiſſivo dominii, quod non in exemplum trahi poſſet, ob pauciſſimos bonos tamen voluerit parcere magnæ malorum Univerſitati. At repetit Author ſuum Pſeudo-Principium de jure dominii. Quamvis enim non negemus tale jus dominii in DEO, de exercitio tamen illius diſputatur, nũ in calamitatibus publicis vel privatis proceſſus detur ex hoc jure dominii, num non potius illæ reducendæ ſint in jus juſtitiæ? benevolentiam verò in Sodomitas non poteſt producere Author, tùm, quia ſicut non vult argumentum duci à DEO conſiderato juxta Jus dominii, ita pariter obverti poteſt ipſi, non poſſe in exemplum adduci miſericordiam divinam: tum quia, quod DEUS voluerit parcere Sodomitis propter paucos probos, non eſt ordinariæ ſed extraordinariæ diſpenſationis, tum quia non eſt conſequens, DEUS aliquando infigniter miſericordem ſe exhibet erga facinoroſos quosdam, E. Judex quoque vel Princeps ita ad exemplum DEI gerere ſe debet. Sicut non eſt conſequens penes Regem eſt Jus aggratiandi, & poteſt ſontem impunitum dimittere, E. etiam penes Magiſtratus inferiores & judices pedaneos hoc jus locum habet. Unde Rivetus: *In reſponſionibus DEI, animadvertendum eſt, conceſſionem illam de totâ civitate conſervandâ, in gratiam, non tantùm quinquaginta, ſed etiam decem juſtorum, regulam non facere, ut ſtatuamus, quotieſcunque talis numerus piorum alicubi*

Ius Dominii in DEO per miſericordiam quoad exercitium non impeditur.

alicubi superest, Deum judicia sua contra locũ illum dilaturum. Specialis fuit concessio Abrahamo facta, quæ trahi non debet in consequentiam perpetuam, quasi ad id Deus ex justitiâ vel æquitate teneretur. Id enim à misericordi voluntate totum pendebat. Nec semper & ubique id expediret aut conveniens esset, ut propter exiguum bonorum numerum, magnæ impiorum multitudini Deus parceret. Quod certè Deus nunquam absolutè in verbo suo promisit. Habet nihilominus hæc DEI facilitas, unde agnoscamus propensissimam ejus voluntatem erga suos, in quorum gratiam etiam impiis benè facit, & eorum precibus, etiam in iis quæ justitiam suam remorari videntur, se flecti sinit. Sed tota hæc inquisitio non sine speciali DEI providentiâ directa fuit, permissumque ut ad numerum usque decimum Abrahamus descenderet. Hoc enim maximè facit ad justitiæ divinæ æquitatem commendandam, quia exaggeratur hoc modo maximè, gentis illius malitia. Sic Jerem cap. 5. vers. 1. Percurrite, inquit, plateas urbis Jeruschalaimorum, & videte jam, atque cognoscite, & disquirite in plateis ejus, an inveniatis virũ, qui exerceat jus, requirat fidem, & condonabo illi.

Ad Th. VI.

Observatio.

Dolus bonus in Scriptura non fundatur.

AUthor nobilem movet quæstionem an dolus in genere sit semper malorum nec

ne? & quidem videtur pro Authore facere, quod dolus detur etiam bonus, neque omnis sit malus, vel maximè illud Pauli II. Cor. XII, v. 16. ubi dicit Apostolus: *ego vos non gravavi, sed cum essem astutus, dolo vos cepi.* Dabitur itaque dolus bonus. Verùm hic locus non probat intentum, utut videatur speciosus, tum quia ipse Apostolus I. Thess. II. v. 3. hoc ipsum à se removet dicendo, *exhortatio nostra non fuit ex impostura, neque ex impuritate, neque cum dolo*, tum quia Apostolus ex hypothesi loquitur calumniantium, qui sc. ita dicere poterant, dolo sc. & arte circumvenisse Apostolum Corinthios, alios subornando, qui acciperent pro Paulo, cum ipse videri vellet nihil quicquam accipere à suis auditoribus, tum quia versiculus sequens clarè docet, hæc hypotheticè proponi, dicit enim, *numquid per aliquem, quos misi circumveni vos?* & testes ipsosmet appellat, prout in re evidenti fieri solet. Unde ipse Grotius ad hunc Locum. *Forte mihi hoc concedent illi me vobis palam gravem non fuisse. Forte dicent me ut hominem versutum fecisse per interpositas personas, quod per memetipsum facere nolueram. Objicit hoc sibi tanquam ex adversariorum verbis, ut statim solvat.* Et explicatiùs Guilielmus Estius: *Occurrit objectioni, quæ ex adverso moveri poterat. Esto concessionem adversarii significat, ut sit sensus, concesserit forte quis, quod ego ipse vos sumptu non gravavi, sed diceret me tanquam hominem astutum, dolo &*

Paulus à vitio doli boni vindicatur.

arte

arte vos circumvenisse, nimirum alios subornando qui pro me acciperent, cùm ipse nollem videri quicquam accipere. Suspicatur Cajetanus Apostolum hec dicere, quod his artibus uterentur Pseudo-Apostoli utpote dolosi operarii. Thomas Aquinas 2. q. 55. art.4. ad 1.intelligit hac affirmanter dicta à Paulo de seipso; & dolum interpretatur, abusivè sumptum in bonam partem: sicut interdum accipitur astutia. Verum idem S. Doctor melius ex mente Apostoli locum hunc explicat in Commentario, quemadmodum nos fecimus, Nec alium sensum admittunt, que sequuntur. Sunt tamen Jurisconsulti, qui putant dari Dolum bonum & nomen hoc esse ex genere τῶν μέσων, quæ ambiguam habent significationem in bonam scil. vel malam partem, ut etiam hæc: Venenum, fama, facinus, Monstrum, Tyrannus, factio, scurra, videantur Bodinus, Freherus Gregorius Tholosanus & alii.

Ad Th. VII.

Observatio.

Accuratè loquendo Dolus qui in actu negativo consistit non est Dolus, neque Exempla ex sacris quadrant.

PRobat dolum, qui consistit in actu negativo, (2)adducit exemplum illius ex Jeremiæ historia, & (3) laudat exemplum Abrahami. Sed quem Author dicit dolum Dolus Negativus nullus est.

negativum, ille accuratè dolus non eſt, ſed eſt tantùm veritatis aliqua occultatio, quæ licita eſt; prudentiæ enim eſt nonnulla ſubticere, neque eſſe inſtar dolii rimarum pleni, ſcil. ubi dicendi veri obligatio non adeſt. Quod (2) concernit, Jeremiam, falſum eſt quod dolo fuerit uſus. Nam Jeremias occultavit aliquid, quod erat tunc temporis propter violentiam hoſtium occultandum, & dixit aliquid, quod verum erat, prout conſtat ex v. 27. datur autem tempus, quo tacendum eſt juſto juxta illud Amoſ. 3, v. 10. & 14. neque Veritas & prudentia inter ſe pugnant, ſed amicè conſpirant. (3) quod exemplum Abrahami concernit, itidem illud non quadrat, tum quia ſunt plures Theologi, qui putant ad locum Gen. XII. v. 13. ipſum peccaſſe, ſororis enim vox æquivocè de multis aliis ſubjectis uſurpata, principaliter tamen intelligitur de Germanâ. Qui E. abſolutè dicit, hæc eſt ſoror mea, conceptum ingenerat hunc, hanc eſſe Germanam; omne enim analogũ ſtat pro ſignificatu ſuo famoſiore. Poſito autẽ hoc loco non peccaſſe, non tamen poteſt apodicticè probari falſum dixiſſe, cũ ipſe Abrahamus confeſtim veritatem enunciationis explicet, dicendo, filia Patris mei eſt, h. e. ſoror de paterno genere, non de materno, vid. Auguſtinus l. contra mendacium c. 1. advocemus B. Gerhardum qui ſequentia de hoc Exemplo prodidit: *Quæritur hoc loco, 1. Quid de hoc abrahæ conſilio ſtatuendum 1. Rabbini ſtatuunt, Abramum in eò tantùm commiſſe*

misse peccatum, ut posteri 400. annorum exilio istud luere coacti fuerint Exod. 11. v. 40. Gal. 3. v. 17. cui ferè conforme est, quòd Calvinus Judaizans in crimen lenocinii Abramum propterea vocat. 2. Contrà verò multi ex veteribus consilium illud laudant. Chrysostomus Homil. 32. in Genes. in commendanda Abre prudentia multus est, August. lib. 22. contra Faustum cap. 33. ab omni prorsus culpâ eum absolvere nititur. Indicavit, inquit, sororem, non negavit uxorem, tacuit aliquid veri, non dixit aliquid falsi: lib. 16. de Civit DEI cap. 19. Uxorem tacuit non negavit, conjugis tuendam pudicitiam committens DEO, & humanas insidias cavens, ut homo. Hieronymus rationem consilii à Regum Ægyptiorum consuetudine petitam existimat, qui aquè ac Reges Persarum non nisi evoluto anni spacio mulieres ad concubitum accersere soliti fuerint, Esth. 2. v. 12. Statuit igitur Abram DEUM intra illud tempus mirabiliter Saram liberaturum, cui ferè conforme est, quod Pererius asserit, Abramum DEI instinctu hæc dixisse & fecisse. Cornelius à Lapide in hunc locum: Cavit Abram vita sua, nequa maritus occideretur, quod cavere poterat & debebat: reliquum, quod cavere ob Ægyptiorum incontinentiam non poterat, DEO commendabat, videlicet ne uxor violaretur, 3. Veritas est in medio. Non quidem Abram tam graviter peccavit negando uxorem, quàm Petrus negando Salvatorem, nec propter hoc consilium vel nundinator cum Fausto Manichæo, vel leno cum Calvino nominandus,

dus, interim non potest hoc ipsum factum ab omni peccati labe absolvi, excusari utcunque potest, laudari vel approbari non potest, 1. ratione causæ efficientis sive principii. Profectum est hoc consilium ex prudentia carnali, ex præpostero vitæ amittendæ metu, non ex plena erga Deum fiducia. Acceperat Abram largissimam DEI promissionem, benedicam benedicentibus tibi, maledicam maledicentibus tibi, eam debuisset firmâ cordis fiduciâ amplecti, nihil ex carnis prudentia suscipere, sed eventum DEO committere. 2. Ratione formæ sive modi, De eo ipso rogabatur, an esset uxor, ideò noverat responsum ejus, quòd sit soror, ab interrogantibus sic accipi, quòd non sit uxor. 3. Ratione objecti. Ipsum Ægypti Regem æquivocatione istâ peccato involvit. 4. Ratione effecti. Uxoris pudicitiam & fidem conjugalem periculo exponit, quin & ipsam in peccati societatem pertrahit. 5. Ratione adjuncti, Non cogitat, rem diu celari non posse, cùm amplam haberet familiam hujus negotii consciam.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Quæ pro positivo Dolo cumulat Exempla non conducunt.

AUthor agit de Dolo, qui consistit in actu positivo, & vult eundem probare tum exemplo Christi, tum exemplo Pauli, tum tandem exemplo Josuæ. Verùm hæc non

non conducunt probando intento thesi Authoris. Non (1) tum quia illam Christi speciem ulterius ituri jam pridem Augustinus explicavit, dicendo significasse Christum, quòd longius postea per accensionem esset iturus; quæ autem ad aliquid figurandum dicuntur non sunt mendacia, ut patet ex parabolis & Comœdiis; tum quia Christus etiamsi composuerit gestum & motum corporis sui ut longius progressuri, non fecit ut deciperet viatores, sed ut hospitalitatis affectum hac ratione in ipsis excitaret, agnoscente ipso Grotio; tum quia commodissimè dici potest, Christum verè voluisse ulterius ire, sc. posito quod amicis rogationibus hi viatores ipsum non essent detenturi: quanquam quidam putent hoc non consistere cum intentione Christi, quæ fuit in diversorio se manifestare hisce discipulis, nec causa fuerit cur Christus longiùs proficisceretur, cùm in momento esse potuerit ubicunque voluerit Quid? qnod Verbum προσεποιεῖτο ad Eventum referri possit, quòd scil. Christus non vellet ulterius progredi, nisi discipulorum precibus retineretur, sed quia revera ulterius non processit, visus fuerit simulare iter ulterius, ut quidam exponunt. Quod (2) concernit, dicimus Paulum non circumcidisse Timotheum simulando, aut circumcisionem statuminando; tum quia nuper Antiochiæ Petro in faciem restitit, qui circumcisioni videbatur nimis favere ad Gal. II. v. 3. tum quia poterat sine scandalo Gentilium Timotheum circumcidere,

Dolus positivus non adscribendo est Christo simulanti longius ire;

Non Paulo circumcidenti Timotheum.

cidere; mater enim ejus erat Judæa, & Legalia tunc nondum erant mortifera; tum quia saltem hoc fecit, ne Judæos offenderet, & in errore suo pertinaciores faceret, cum viderent Timotheum gentilem incircumcisum agere Doctorem Evangelicum. Illud autem maximè absurdum est, quod dicit, malum erroris inde secutum esse. Absit hoc ab Apostolo, alium finem indicat Chrysostomus scribendo, *Paulus Timotheum circumcidit ut circumcisionem circumcisione expugnaret.*

Non Iosuæ ad præceptum fugienti. Quod (3) concernit, illud quoque non militat pro Authore: tum quia quantumcunque quis signa timoris edit, si fiat ad recuperandum Jus suum, potest esse sine dolo aut falsitate; tum quia Josuæ & Israelitæ ceteri hanc fugam potuerunt adornare non animo fingendi & decipiendi, sed DEI jussui obtemperandi, aut alia intentione occupandi locum commodiorem sibi ad pugnam, etsi ex facto suo prævidérent hostes decipiendos, ad quam deceptionem se habebant permissivè; tum quia in hujusmodi stratagematis potest intendi in genere occasio rei bene gerendæ. Adducamus Bonfrerium qui ita: *Sit ne licitum in bello insidiis, & stratagematis uti D. Augustinus hic in quæstionem vocat, & posteum alii, potestque ea res in controversiam vocari ex duobus capitibus; videtur enim ea res vel contra justitiam vel contra veritatem. Verùm ad esse licitum in bello justo, ex priori saltem capite vel ex hoc loco colligi licet; & cur in bello justo vi agere liceat, dolo, non liceat? ut enim*

quadam

vis quædam justa, ita & dolus justus; omnis seu vis, seu fraus ea duntaxat illicita est, quæ injusta est, ut quæ fieret in bello injusto. Itaque totum hoc insidiarum & stratagematum genus, nisi aliunde inficiatur, peccatum nullum injustitia in iis, qui justè adoriuntur, continet. Ex altero autem capite majus dubium; quo circà meritò, etsi id neget Masius, hæret Augustinus, nec se satis expedit, nihil ne in simili facto sit mendacii: esto enim, ut vult Masius, sit licitum hostibus sua celare consilia, sit licitum insidias ponere, ut si, quo pacto sponte sua erumpant hostes improvisò opprimantur, & ad unum omnes cædantur; in his enim nullum signum editur rei falsæ significativum; at fugam & timorem simulare ut in insidiarum locum pertrahas: vel aliud quid agere eo animo ut hostem decipias, & in errorem impellas etiamne hoc licet? & quid hoc aliud? non enim in facto minus quàm in sermone aliquo mendacium? quid ni igitur & factum illud ad decipiendum compositum, fugæ videlicet simulatio ad mendacium pertineat? Res hæc aliquantulum perplexa, nam mendacium in istiusmodi facto asserere, est mendacium DEO hic adscribere, qui quæ à Josua facta sunt fieri jussit: Esset similiter mendacium Ducibus & militibus impingere, quos tamen ob similia stratagemata nemo vituperat, omnes collaudant, quibus in re istiusmodi mendacii religionem injicere esset militaris prudentiæ & gloriæ nervos incidere. Mihi primò videtur certum esse, quantumcunque quis signa timoris

edat, quæ non sunt, aliterve fingat, aut simulet, ac intendat decipere non posse in ea re esse, grave peccatum; cum enim fiat ad recuperandum jus suum tantummodo potest esse mendacium officiosum; imò istiusmodi officiosa mendacia in jure suo recuperando, maximè si in iis aliquid ingenii appareat, solent politica & civili æstimatione haberi laude digna (nam & stratagematum nobilium libri extant, ut Sexti Julii Frontini) hinc fit ut nemo sibi religioni ducat hâc ratione ad hostes decipiendos fingere. Secundò si de facto hoc Josua in particulari agatur, facile à mendacio posse excusari; potuit enim tam Josua, quam Israelitæ cæteri non animo fingendi & decipiendi fugam istam adornare, sed vel ut DEI jussioni morem gererent, qui & insidias & fugam præscripsera, vel aliâ intentione occupandi locum commodiorem sibi ad pugnam, etsi ex facto suo prævidèrent hostes decipiendos, ad quam deceptionem ipsi habebant se permissivè. Similiter nec DEUS mendacium aut simulationem voluit, sed ut ad peccatorum Cananeæ illius gentis punitionem, quam delere cupiebat, aliquid fieret de se indifferens; ex quo præviderat gentem illam excæcandam & decipiendam, quem errorem ac deceptionem statuit permittere, unde sequeretur punitio illa, quam ipsis decreverat. Tertiò similiter dico in cæteris hujusmodi stratagematis posse abesse formalem intentionem fingendi & decipiendi; potest enim intendi in genere occasio rei benè gerendæ, & hoc intendendo aliquid facere ad provocandum

tandum hostes, ex quo praevidetur forte secutura hostium deceptio, licet formaliter ea non intendatur, potest enim ab ea praescindi, & ea duntaxat permitti. Fateor tamen haec a Ducibus & militibus non tam subtiliter discerni, ob idque licet revera fingere & decipere intendant, peccatum tamen non esse nisi materiale, quia id putant sibi licitum. quæ postrema tamen papisticam redolent Theologiam.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Qui & quæ contra Mendacium & pro illo pugnent Author hic tangit non tamen omnes, qui adhinniunt Licentiæ illi producit, nec ad Argumenta attendit.

GRavem movet Grotius disputationem, Utrum quis sermone possit uti, qui sit Mendacium, & primò contra disputat ex Scriptura, Augustino, Homero, Sophocle, Cleobulo, Aristotele, dein pro altera stat parte & provocat ad Exempla Scripturæ, Patrum pronunciata, Philosophos & Oratores; potuisset autem his quoque accensere Judæos modernos, qui Mendacium officiosum probant & pluribus stabilire satagunt Produco notissimum illum Judæorum Magistrum Menasse Ben Israel, qui in Conciliatore Quæst 37. in Gen. pag. 47. 48. 49. ita procedit: *Sunt qui putent, prophetas mentiri nec debere, nec posse: quare quando in sacris literis contrarium tuve*

Mendaci officiosi patronus Menasse Ben Israel.

niunt, ajunt verba ambigua esse, & sub specie mendacii occuli veritatem. Vnde iidem negant mentitum Abrahamum, quia (ut superiore Quæst. ostendimus) cum neptis appelletur filia, poterat quoque Abrahamus, incorruptâ veritate, Saram appellare sororem; quippe genitam Arano, fratre suo, filio Terahi: aut etiam, ut ibidem annotavimus, iis verbis propinqua designabatur. Eodemque modo à patre Isaco interrogatus quis esset, respondit; Ego Esau primogenitus tuus: ac si dixisset. Ego: tum pausum quiescit, ac si diceret, sum qui sum; Esau tuus est primogenitus. Vel, ut inquit R. Bahye, ego sum in loco Esavi, & repræsento eum: postquam vendidit mihi jus primogenituræ. Illud verò, quod dixit fratri suo: Sic enim vidi faciem tuam, quasi vidissem faciem angeli, non fuit, ut aliis error, adulantis: sed dubiis verbis affirmavit, non minus se timuisse adspectum ejus, quam solent homines revereri aspectum sacrosanctorum. Ea quidem mente ipse Patriarcha ea verba protulit, quamvis videretur Esavo indicare adeò se lætatum conspectu ejus, ac si ipsos angelos vidisset. Talibus autem ambagibus atque intricatis verbis, & quæcunque ducantur inclinaturis, uti licet, modo necessitas urgeat, & bono fine, atque absque alterius damno id fiat. Sic sane fecerunt X. Patriarchæ, cum coram Iosepho stantes dixerunt de de ipso Iosepho והאחד איננו *& unus non est amplius: ambigua significantes, aut mortuum esse eum, aut saltem ignaros sese, quid ei evenisset. Eodem modo*

modo excusare Mosem possumus, quando Pharaoni dixit, iter tridui ibimus: quæ quamvis manifestè dolosa verba videantur, tamen, ut sentit Aben Ezrah ad cap. V. Exodi, vera erant quia ex Ægypto ad montem Sinai, quo contendere in animo habebant ad accipiendam legem, recta regione est tantum iter tridui. Neque sic Moses se ad reditum obstringebat; tantùm dixit, viam tridui conficiemus. Augustinus, Tostatus, & Nicolaus Lira, effugium hisce verbis quærentes, dicunt Mosem quidem tunc temporis spatium tridui petiisse; ut si concederet id Rex, cum populo tridui iter procederet: sed postea reversurum, & DEI nomine plus temporis petiturum fuisse. Sed prior sententia, quam nos diximus, verisimilior videtur; quia ab uno loco ad alterum tridui tantum iter est. Hoc pacto etiam Semuelem excusaveris, quando ad ungendum Davidem profecturus. vitulum assumsit, ut hoc obtentu velaret iter suum, alioqui suspectum Saulo futurum, dixitque jussu Domini se vitulum ad immolandum sumsisse. Nam quantum ad vitulum, vera locutus est, eumque immolavit in Betlehem, etsi non illâ solâ de caussa iter suscepisset. Adeo ut talibus uti ambagibus liceat, si id exigat necessitas. Sic quoque veteres nostri sapientes dixerunt, quod in Talmud Babylonico, Hierosolymitano, Ialcut, & pluribus locis Rabot, confirmatur, מפני השלום מותר לשנות *licet variare pacis caussa: ubi illud variare, ambiguitatem verborum denotat: pacis autem vocabulum id, quod nemini detri-*

mentosum, & proximo utile est, finemq; bonum habet. Quin & exemplo ipsius angeli utuntur: quia is solutâ in risum Sarâ, quòd marito & se ad gravem provectis ætatem, audiret nihilominus se filium parituram esse; Abrahamo non omnia Saræ verba retulerit, sed dimidiam tantum partem: scilicet, risisse eam, quia vetula esset, perinde ac si non de marito, sed se tantum desperaret. Idq; fecisse eum ajunt pacis studio, ne sciret Abramus se ab uxore sua pro effeto haberi. Hanc doctrinā sequuntur multi, in his Sylvester, Angelus, Navarrus, Lessius, & Suarez: unde infertur Patriarcham Abrahamum mandata divina non excessisse, sed vera prolocutum. II. Contra Abrahamum Aben Ezrah statuit, Prophetam, qui legatione DEI nomine fungitur mentiri nulla ratione debere: eum tamen, qui prænuntiat futura, posse si ita res ferat, mentiri: sed tunc demum, quando necessitas adeo valida incumbit ut nullum aliud effugium detur: idque etiam affirmat R. Iosuah ben Sueb in sermonibus suis. Quare cum præcepta data sint ut vivamus secundum ea quod in Levitico dicitur, non peccabat Abrahamus, cum ad servandam vitam mentiretur. Cæterum ut tota hac res clarior fiat, dico secundum Augustinum, mendacii tres species esse, aliud enim perniciosum, aliud jocosum, aliud officiosum est. Perniciosum appellatur quod legi & bonis moribus adversatur, & nemini prodest, alicui nocet. Hoc semper est peccatum mortale. Tale fuit mendacium serpentis, Saræ, filiorum Iacobi apud patrem suum, uxoris Potifaris, Gabaonitarum, meretricis quæ ad Salomonem venit,

venit, falsorum testium Izebel, falsi propheta Betel, Guehazi, Hazael, & Haman, qui mentiti sunt neminis commodo, sed damno alieno. Mendacium jocosum ad movendum risum, & oblectandis hominibus usurpatur: sed tali abstinere debet quicumque DEUM reveretur, hujusmodi erat Simsonis mendacium apud uxorem Delilam, quod vitâ ei tandem stetit. Sed officiosum est, quod neminem offendit, & quibusdam prodest, idque si necessitas urgeat, licitum est: hoc usus Abraham apud Pharaonem, & Abimelechum, & famulos suos: deinde & Iosepb, Ishac, Iahacob, Patriarcha; obstetrices Hebraea in Ægypto, Rahel, Mihal, David, Husai, Elissah: qui mendacii beneficio à periculis evaserunt, absque damno aut offensa cujusquam. Nec Abrahamus sine causa id fecit; etenim (ut recte judicant R. Nisfim, R. Ioel ben Sueb, & Ishac Abravanel) intelligebat, si Saram uxorem suam esse dictitaret, ob eximiam ejus formam periculum sibi imminere, nec defuturos qui mortem sibi intentarent, ad obtinendam illam. At si sororem appellaret, non discrimen ullum, sed etiam principum viro um gratia eum manebat, qui ad habendam Saram ejus amicitiam erant expetituri: potuissetque eos, donec civitate excederet, inani hac spe lactare. Quamvis id quod futurum putabat, non evenerit. Quippe ut in S. Scriptura legimus, Principes, cum tantam formam non caperent, omnes dignam regio fastigio rati, Pharaonicam commendarunt. Sed hæ hactenus. Addere libet, in veritate mundum a DEO creatum,

nec sine eâ stare posse. Quod denotatur in principio & fine creationis; nimirum ברא אלהים את *creavit DEUS: quarum vocum tres postremæ literæ sunt* ת מ א *Aleph, Mem, Tau, quæ conjunctæ faciunt vocabulum* אמת *veritas. Unde ait Psalmographus, Principium verbi tui veritas. Rursum in fine creationis dicitur* ברא אלהים לעשות *creavit DEUS ad faciendum. Ubi similiter tres postremæ literæ formant vocem* אמת *veritas. Estque unum ex divinis attributis illud, nam ait Ieremias: Et Dominus DEUS veritatis. Hoc dicunt sigillum ejus esse: quia ex tribus illis literis prima est princeps alphabeti, altera media, tertia novissima; suntque symbolum primæ causæ quæ principium medium & finis est, novit præterita, præsentia, ac futura. Adeoque ipsa veritas est, nam ille solûs verè existit, quia ab alio non dependet. Igitur his de causis æstimanda est moralis illa virtus, quia ut ait Ishac Abravanel ad cap. III. Zechariæ, includit omnia activa præcepta, & virtutes Theologicas. Ceterùm, ut dixi quãdo aliter esse nequit, neq; offenditur quisquã, licet uti mendacio officioso.* Potuisset numerum augere ex Jesuitarũ Schola, qui reservationibus mentalibus patrocinantur, & eo usque progrediuntur, ut usum illarum licitum esse asserant in humanis Colloquiis, atque commerciis etiam juramento firmatis, vel firmandis. *In 1 articulos per facultatem theologicam Lovaniensem anno 1653. ad requisitionem Archiepiscopi Mechliniensis reprobatos, hic fuit ordinequin-*

ne quintus: Licitum est, tam in judicio, quàm extra judicium, jurare cum restrictione mentali; non habito respectu ad intentionem ejus, qui petit juramentum. Rursus inter Articulos per eandem facultatem anno 1657. ad instantiam Episcopi Gandavensis reprobatos, iste fuit ordine decimus nonus. qui mediante commendatione, vel munere, ad Magistratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare juramentum quod de mandato Regis à similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis, quia non tenetur fateri crimen occultum. Denique inter Articulos per Episcopum Namurcensem cum suâ Synodo Diœcesanâ anno 1659. interdictos hic fuit ordine decimus. quis vel solus, vel coram aliis, sive interrogatus, sive propria sponte, sive recreationis gratia, sive quocunque alio fine juret se non fecisse, aliquod quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud quod non fecit, vel aliam diem ab ea in qua fecit, vel quodvis aliud addititium verum, revera non mentitus, nec est perjurus. Audiamus Professorem & Collegii Majoris in Academia Lovaniensi Præsidem: cujus Argumenta contraria præmittere consultum duximus, ut eò facilior via nobis fit in thesi sequenti. Ita verò ille pag. 415, 416. *Istud ergò est primum Argumentum, & quidem peremptorium adversus mentalium reservationum praxim, quod nec ipsi quidem earum defensores æquo animo patiantur sibi per eas etiam à suis discipulis illudi. Ex quo pla-* Arguitur cōtra mentalem Restrictionē.

num est eas impingere in œcumenicum illud legis naturæ principium nemini ignotum. Quod tibi non vis fieri alteri ne feceris. Alio præterea argumento evincitur non esse audiendos illius praxios defensores, quia nimirum docendo illam praxin esse licitã fortassis eâ ipsâ praxi utuntur, dum dicunt esse licitam atq; ita in corde suo sentiunt illicitam quam Verbis mentaliter restrictis venditant tanquã licitã. cur enim hic non habeat locũ regula ista Augustini. Quomodo credendum est ei qui putat, aliquando esse mentiendum, ne forte & tunc mentiatur cum præcipit vt credamus? Quod si fortè asseverent vel etiam jurent se non uti mentali restrictione; quis equidem prudens eis fidet cum non immeritò ambigatur. num in hâc ipsâ sua asseveratione vel juratione non utantur mentali restrictione? Omnem ergò fidem sibi adimunt, qui mentalium restrictionum Patronos se exhibent. Tertiò, quoniam nõ solùm in simplicibus assertionibus, sed etiam in jurationibus usum mentaliũ restrictionũ approbant, Apostolicum illud oraculum penitus evacuant: Homines per majorem sui jurant, & omnis controversia eorum finis, ad confirmationem, est juramentũ. Nulla quippe humana controversia poterit juramento ritè finiri, si juranti fas sit mentali restrictione uti: Quarto mentalium restrictionum usus omninò adversatur institutioni vocum dicente Augustino. Utiq; verba propterea sunt instituta, non per quæ se invicem homines fallant, sed per quæ in alterius quisq; notitiam cogitationes suas perferat. Verbis igitur uti ad fallaciam,

am, non ad quod instituta sunt, peccatum est. Pulchrè & appositè Bernardus: O. Chaos magnum inquit, inter nos firmatum est, nisi interveniente quasi instrumento verborum fiat ad invicem transitus quidam cordium in communicatione cogitationum. Hac necessitate inventa sunt verba. Quando quis Deo soli loquitur, perinde esset an exterioribus verbis aut aliis signis, an exterioribus mentis conceptibus, an denique partim his partim illis loquatur; quia DEO aequaliter omnia patescunt, nec ullum chaos inter ipsum & cor humanum interjacet: sed quia homines mutuò corda non introspiciunt, indita eis est facultas loquendi, ut quod quisque gerit in corde, communicare aliis valeat verbo. Unde Augustinus: *P. De falso testimonio, inquit, quod in decem praeceptis legis positum est, nullo modo quidem concedi potest dilectionem veritatis in corde servandam, & proferendum falsum ad eum apud quem dicitur testimonium. Cum enim DEO tantùm dicitur, tunc tantùm in corde veritas amplectenda est: cum autem homini dicitur, etiam ore corporis verum proferendum est, quia homo non est cordis inspector.* Atque hinc exurgit quintum argumentum contra eundem mentalium restrictionum usum: adversatur enim summoperè societati humanae, ideoque ipsi humanae naturae, quae eam societatem naturaliter appetit: *Quia homo inquit Divus Thomas, est animal sociale, naturaliter unus homo debet alteri id, sine quo societas humana servari non posset. Non autem possent*

homines ad invicem convivere, nisi sibi invicem crederent, tanquam sibi invicem veritatem manifestantibus. In dispersione gentium, post Babylonicam confusionem linguarum, illi homines sibi invicem cohaeserunt, qui se ejusdem idiomatis esse compererunt; quia ii soli mutuas mentes intimare invicem potuerunt, sine qua intimatione coalescere in unam societatem nequierunt. Unde Augustinus: Si duo inquit, sibimet invicem fiant obviam, neque praeterire, sed simul esse aliqua necessitate cogantur, quorum neuter norit linguam alterius: facilius sibi animalia muta, etiam diversi generis, quam illi, cum sint homines ambo, socientur: Quando enim quae sentiunt inter se communicare non possunt, propter solam linguarum diversitatem, nihil prodest ad consociandos homines tanta similitudo naturae: ita ut libentius homo sit cum cane suo, quam cum homine alieno. Alienus porrò homini, quantum ad hoc propositum, est omnis homo cujus idioma non aperit socio mentem. Ac per hoc alienus censeri debet qui aliquid mente occultatum reservat, unde sensus integri sermonis pendet: perindè ac is qui vocabulis notis ignotum admiscet, ex quo provenit ut mens loquentis audiendum lateat. Quinimò in dictionum syllabis quidpiam simile observare licet. Sit, verbi causâ, aliquis qui visis quibusdam hominibus opulentis dicat suo socio, isti sunt divi, reservata mentaliter syllabâ tes: quis non mallet, cum suo cane quam cum tali socio conversari, qui pro divitibus obtruserit ei divos? Et tamen non

mi-

minus mutatur sensus enunciationis additione, subtractione, vel reservatione vocis integra, quam significatio nominis, aut verbi, additione, subtractione, vel reservatione syllabæ, imò interdum unius etiam litteræ: ut si pro mensa dicatur mens, reservata mentaliter litterulâ à; vel pro veru effeiratur ver, reservata mentaliter litterâ u. Quænam, obsecro, societas coalescere inter eos potest quorum alter alteri pro affirmatione negationem, aut vice versa obtruserit? Et tamen reservationum mentalium patroni nunquam possunt rationem reddere, cur minùs reservari mentaliter queant affectiones copulæ enunciativæ, quam extremorum. Quod si etiam hæ reservari licitè queant, licitè profectò & affirmationes pro negationibus & hæ vicissim pro illis ingeri poterunt. Atque ex hac deductione argumenti quinti emergit sextum, in hoc consistens quod proferens scienter, enunciationem falsam, sola mentali reservatione verificabilem, mentiatur. Cum ergò omne mendacium fatentibus ultrò ipsis restrictionum patronis sit illicitum: consectarium omninò est, prolatorem enunciationis falsæ sola mentali reservatione verificabilis illicitè agere. Assumptum probatur inprimis authoritate Patris Lessij, qui volens excusare multos veteres Tractatores mendacio in speciem saltem patrocinantes, ut Origenem, Abbatem Joseph, Cassianum, Chrysostomum, Hieronymum, Theodoretum, Theophylactum, Oecumenium, & plerosque Græcos: S. Putarem, inquit pleresque ex prædictis Patribus excusari posse, quod MEN-

DACI-

DACIUM vocent etiam orationem alio sensu dictum, vel HABENTEM TACITAM MENTIS LIMITATIONEM, ita ut alter aliud intelligat, & decipiatur. Ex confessione igitur hujus magni restrictionum mentalium Patroni plerique illorum Patrum vocarunt mendacia orationes tacita mentis limitatione restrictas. Si autem ea vocarunt mendacia; proculdubio censuerunt eas reverà esse mendacia, alioquin fatendum foret; eos in hoc ipso fuisse mentitos, quod mendacia dixerint, quæ mendacia non esse reverà censuerint. Idipsum probatur secundò authoritate aliorum Tractatorum qui mendacia nullo unquam casu licere, censuerunt, ac docuerunt, ut inprimis Divi Thomæ, qui ait: Veritati opponitur quod aliquis per verba exteriora aliud significet, quàm quod habet apud se: quod ad mendacium pertinet. Præmiserat quoque idem ipse quæstione præcedenti art. 1. in corpore: Ratio mendacij sumitur à formali falsitate, ex hoc scilicet quod aliquis habeat voluntatem falsum enunciandi. consonat omninò Augustinus, ubi ait: Cum falsum ab sciente dicitur, procul dubio mendacium est; sive illo quisquam, sive nemo lædatur. & lib. de Mendacio cap. 3 Ille mentitur, inquit qui aliud habet in animo, & aliud verbis vel quibuslibet significationis enuntiat. Vnde etiam duplex cor dicitur esse mentientis, id est duplex cogitatio: una rei ejus quam verum esse vel scit vel putat, & non profert; altera ejus rei quam pro ista profert,

sciens

ſciens falſam eſſe vel putat. Hinc porrò exurgit ſeptimum argumentum adverſus easdem mentales reſtrictiones. Cum enim juxta Auguſtinum ille mentiatur, qui aliud habet in animo & aliud verbis vel quibuslibet ſignificationibus enuntiat, procul dubio ex ipſius mente non minùs mentitur qui mentaliter reſtringit verba ſua, quam qui alia quavis ſigna exterius prodita. Atqui jam ſuperiori capite. 388 oſtenſum eſt authoritate congregationis Romanæ, eos mentiri qui realia ſigna exterius prodita reſtringunt mentaliter: Ergo etiam mentiri cenſendi ſunt, qui verba ſua exterius prolata reſtringunt mentaliter. Quod quidem adeò clarum eſt, ut Divus Thomas loco mox citato ex falſitate verborum mentaliter reſtrictorum, tanquam notiore, colligat falſitatem reliquorum ſignorum ſimiliter reſtrictorum, dicens: Ad virtutem veritatis pertinet, ut quis talem ſe exhibeat, exterius per ſigna exteriora, qualis eſt. Signa autem exteriora non ſolùm ſunt verba, ſed etiam facta, ſicut ergo veritati opponitur quod aliquis per verba exteriora aliud ſignificet, quàm quod habet apud ſe quod ad mendaciū pertinet: ita etiam opponitur veritati, quod aliquis per ſigna factorum, vel rerum, aliquid ſignificet contrarium ejus quod in eo eſt: quod propriè eſt mendacium quoddam in exteriorum ſignis factorum conſiſtens. Non refert autem utrum aliquis mentiatur verbo vel quocunque alio facto. Unde cum omne mendacium ſit peccatum, ut ſupra dictum eſt conſequens etiam eſt quod omnis ſimulatio

mulatio sit peccatum. Cum igitur hinc habeamus exteriorem simulationem, quantumvis mente restrictam, excusari à mendacio non posse; à fortiori idem censendum erit de exteriori vocum falsarum prolatione, quantumvis mentaliter restricta. Nec refert utrum quis ultroneè, an invitè ad taliter simulandum, vel taliter loquendum processerit. Nam vt Augustinus ait. Mentiens est etiam qui mentitur invitus. Quæ cum ita sint, ambigi non debet, quin perjurij crimen incurrant, qui ejusmodi mendacia sua quomodo libet palliata juramento confirmant. Quapropter in eos qui modos quosdam excogitant, & Regulas præscribunt, quibus doceant, quando nam & quatenus liceat verba vel facta in seipsis quidem falsa, sed mentaliter restricta, juramento firmare, rectissimè quadrat illud ejusdem Augustini lib. contra Mendacium cap. 8. Sunt in eis docti, qui etiam regulas figunt finesque constituunt, quando debeat, quando non debeat pejerari. O ubi estis fontes lachrymarum! vt quid facimus, quo ibimus, ubi nos occultabimus, ab ira veritatis, si non solum negligimus cavere mẽdacia, sed audemus insuper docere perjuria? Certè enim quamvis grave peccatum sit pejerare, longè tamen gravius est perjuria docere. Et idẽ quoq; cum proportione dicendum fuerit, de mendacii executione, & ejusdẽ doctione. Unde idem Augustinus ibidem inferius cap. 21. Aut cavenda sunt mendacia, inquit, rectè agendo, aut confitenda sunt pœnitendo: non autem cum abundent infeliciter vivendo, augenda sunt & docendo.

Ad

Ad Th. X.

Observatio.

Male Exempla congerit Grotius ex scripturis stabiliendo Commento suo de Mendacio.

PRogreditur Author & putat mendacium quandoque esse licitum, distinguitq; inter largiorem & strictiorem mendacii acceptionem, deinde duplicem significationis falsitatem ponit, unam quæ pertinet ad erudiendum eum, qui curæ nostræ est traditus, alteram ad evitandam iniquam interrogationem, unam, quam confirmat exemplo Christi Joh. XI. v. 11. alteram, quàm confirmat ex historia profana. Verùm nos cum Scoto, Thoma, Bonaventura, & præprimis Augustino omne mendacium putamus esse peccaminosum & illicitum, idque quia ut Scotus rectè observat, nullus vult se decipi à proximo, quod tibi autem non vis fieri, alteri ne feceris. Non obstat hac ratione etiam peccaturum Doctorem, si falsum dicat discipulo suo ut exploret profectus. (2) si factis concessum sit falsum significare, etiam verbis hoc ipsum licitum esse; prius autem constare exemplo Josuæ & Davidis, Jos. VIII. v. 15. I. Sam. XXI. v. 14. (3) quod aliquando laudabile sit mentiri, penes Medicum, qui Melancholico hoc vel illud persuadeat, penes ægrotum,

Omne mendacium peccaminosum.

Enarrantur Objecta.

tum, cui triste nuntium læto mutetur; penes hominem occidendum, qui si quæratur & quærenti dicatur non adesse ipsum. Primum enim argumentum non concludit juxta Bielem nostrum: Doctor quippe loquens falsum non loquitur contra conscientiam, nec oratio talis habet rationem mendacii, quia non profert illam assertivè, sed tantùm tentative; non tantum enim Mendacium dicit orationem quandam externam interno conceptui oppositam, sed etiam directam ad fallendum, quæ in Doctore tali exspirat Intentio, neque enim vult fallere, sed cavere fallaciam. Unde Seneca, excusatius in his hujusmodi est Voluntate peccare, quam Casu. Grammaticus non erubescit Solæcismum si sciens facit, erubescit si nesciens: at in Arte vivendi turpior volentium Culpa est. Ad (2) respondetur signa talia esse indifferentia ad bonum & malum in factis. Præterea falsum non fuit significatum, ut supra constitit de Josua. De Davide autem possumus dicere ipsum peccasse, & si negemus peccasse ipsum, possumus dicere fictionem illam fuisse figuralem, præterea impingendo in ostia non dicebat se esse stultum, sed tantum id simulabat ob instans periculum, quod erat verum. Ad (3) respondetur in tali casu non esse mendacium, sed solertiam, aliâs non obstat finis bonus, quia hac ratione etiam furtum posset excusari: posset enim quis dicere sese furari eo fine, ut det eleemosynam. Hinc Augustinus apertè hoc ipsum refutat, & vult etiam non admitti

Removetur primū.

Secundum

Tertium.

mitti debere mendacium, si vitã proximo servare possim hoc ipso, de quo in sequentibus. Quod II. concernit exempla adducta, non illa faciunt pro Grotio: nõ illud Joh. XI. tum quia Christus vocabulo *dormiendi* mortem voluit significare, & saltem mollius expressit illam; tum quia ille illud confestim explicavit v. 14. tum quia ita locutus est propter brevi subsecuturam resurrectionem, ob quam quasi pro somno fuit habenda mors Lazari. unde Cornel à Lap. pag. 415. *Mortem vocat somnum quia mox ab ea suscitandus & evigilaturus erat Lazarus. Audi S. Augustinum Domino dormiebat, qui eum tanta facilitate excitavit de sepulchro, quanta tu excitas dormientem de lecto: hominibus autem mortuus erat, qui eum suscitare non poterant. Sic Paulus mortuos dormientes appellat, qui sunt resurrecturi.* Quid quod nihil aliud nisi juxta linguæ consuetudinem dixerit, quàm mortuus est Lazarus, unde vocem κεκόιμηἶε non nemo ita ita exponit. Κεκοίμηἶε, *id est, mortuus est. Syrus habet* שכב *quod lingua Syrorum peculiare esse scribit Angelus* Caninius. *Potest ita esse, tamen legitur in Jonatha qui usus fuit dialecto Jerosolymitana Deuter. XXXII. v. 5.* שכב בטוריא *morere in monte, & mox* שכב אחרון *mortuus est Aharon. Hinc mortui* שכיבין *&* שכיבי *dicuntur, quasi dormientes, & apud Homerum* καὶ ὑπνώοντας ἐγείρει *de mortuis & defunctis. Nam de somno mortis loquitur, quem Horatius perpetuum sopo-*

Mortuus dormire dictus Joh. XI.

rem apellat, alii poetæ etiam noctem vocant, ex quo illud: nox est omnibus una dormienda. Hinc etiam cippi libitinarii & sepulchreta κοιμητήρια, cœmeteria vocantur; quasi mors nostra dormitio quadam sit, è qua simus novissimo die excitandi. Dormitionem Hebræi שכיבה dicunt, & est quam vocant שכיבת המות dormitio mortis, de qua David intelligendus cum ait, ne dormiam mortem. Nam sensus est, dormitionem aut somnum mortis. Meminit ejus R. David Rimchi. Jes. L. 11. Alia est est qua dicitur שכיבלי החות cum aliquis in in morbo cubat, qui propterea vocatur שכיב מרע ægrotus, de quo Moses de Kotsi libro præceptorum CLXII, 2. Ægrotus: cujus omne corporis robur debilitatū est ex morbo vocatur שכיב מרע cubans ex morbo, quia cubat in lecto suo propter morbum, nec potest incedere pedibus suis per plateam. שכיב pro mortuo etiam Thalmudicum est. Nam dicunt, בני תלתין יומין שכיב intra tres dies mortuus est: & שכיבי peculiariter efferunt pro שכיבין defuncti, ultimam suo more resecantes: Quod Caninii sententiam penitus enervat. Sed nihil magis quam quod legitur 2. Reg. XX. v.21. alibi passim, dormivit cum patribus suis. Et Jes. XIV. v.8. מאז שכבת ubi LXX. κεκοίμησαι; dormisti, i.e. mortuus fuisti. Quæ lingua fuit antiquissima Mosis. Non ergo verbum est hoc significatu peculiare Syris, ut ille opinatur. Significat autem in ea lingua magis cubare, quam

quàm dormire. Non dormio ישן *dicitur. Videndi sunt Ambrosius de fide resurrectionis, pag. 41. Augustinus epist. CXX. cap. XXXII. & de verbis Apostoli serm. XXXII. Eucherius in libro formularum pag. 242. & alii plures. Scitum illud Augustini mortuos dormientes appellat Scripturæ veracissima consuetudo, ut cum dormientes audimus, evigilaturos minimè*

Secundum non congruit, tum quia falsum est, Christum intendisse hoc ipsum utu dæi intelligerent de templo Hierosolymitano, juxta quosdam enim digito tetigit corpus suum, & dixit: *Solvite templum hoc*, hinc Capellus: *Christus cùm hæc diceret, non Templum lapideum, in quo ipse cum Judæis erat, sed se ipsum digito intento videtur omninò demonstrasse; sicuti cum infra cap. VI. 50. Capernaitis dicebat,* οὗτος ἐστὶν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, *digito pariter sese demonstrabat. Sic apud Sophoclem in Oedipo tyranno, cum existimaret Oedipus Creontis consilio & suggestione factum esse ut Tiresias Oedipum diceret Laii homicidam, ut hoc prætextu expulso, vel cæso etiam Oedipo, ipse regnum ejus invaderet, Oedipus ira percitus in Creontem, ita eum affatur:*

Christus Ioh. II. vocem gestu adjuvit.

Οὗτος, σὺ πῶς δεῦρ' ἦλθες, ἢ τοσόνδ' ἔχεις
Τόλμης πρόσωπον, ὥστε τὰς ἐμὰς στέγας
Ἵκου, φονεὺς ὢν τοῦδε τ' ἀνδρὸς ἐμφανῶς,
Λῃστής τ' ἐναργὴς τ' ἐμῆς τυραννίδος.

Cum enim Oedipus hæc verba τοῦδε τ' ἀνδρὸς *efferebat, intento digito procul dubio seipsum*

 osten-

ostendebat. Tum quia sive ipsi intellexissent de templo materiali, sive de templo corporis ejus, signum fuit illud Judæis, si de priori hoc modo, quod qui tantæ potestatis sit, ut illud dissolutum intra triduum erigat, possit etiam templum corporis sui ab injuriis vindicare; si de posteriori, signum fuit utique divinitatis; Tum quia de quo Templo loquatur voce ἐγερῶ satis indicavit, non enim dixit reædificabo illud, sed ἐγερῶ excitabo, ut intelligerent non de materiali illo Templo esse sermonem & illius post destructionẽ reædificatione, sed de Excitatione Corporis demortui in quo habitabat πᾶν πλήρωμα τῆς θεότητος Col. 2. Tertiũ non quadrat, nam primò unde constat Grotio Apostolos Verba Christi nõ aliter unquã accepisse, quàm de Regno aliquo hujus vitæ, cujus spe ad ipsum momentum Christi ad cœlum ascensuri pleni fuerint, num vestigium illius in textu? num non ut Gratiâ divinâ temperaverit mentem, ut citra scrupulum acceperint panem benedictum & vinum, crediderintque esse Corpus Christi, esse sanguinem Salvatoris piâ simplicitate, serenavit quoque illorum animum, ut, de quo regno esset sermo, intelligerent, utut Affectus carnis aliâs in temporale propenderit & mundanum. secundò, num Christus non disertè dixit: *dispono vobis regnum, sicut disposuit mihi Pater,* ut scil. per viam tribulationum & crucis ad illud contendam. annon promissionem de sessione super thronos opposuit contentioni de primatu in hoc Mundo, quàm facilè

Ita locutus est Christus de regno suo ut intelligerent Discipuli non esse regnum temporale.

facilè itaque concipi potuit aliud Regnum, aliam sessionem & dignitatem indicare, quàm quæ fingitur à Grotio. Tertiò, annon ipsa phrasis Scripturæ, usus loquendi Ebræis familiaris ostendit edere & bibere super mensam Domini, esse frui delitiis & voluptatibus illis, quarum πρόγευσιν sancti habent in hâc vitâ, perfectionem expectantes in alterâ. Locus ex Actis allegatus non patrocinatur Authori, cùm tantùm hoc ostendat quandoque ex sensu carnis repullulasse illam sententiam de Regno restituendo Israeli. Impium autem est, quod mentionem iterum injicit fabularum & hoc nomine parabolas Christi dehonestat, quod per fabularum ambages Christum dicit allocutum fuisse populum, & circumduxisse simplices, cùm alliciant parabolæ, desiderium excitent sciendi, facilis sint Methodi & in Oriente consuetæ, quod allocutum dicit ita populum, ne audientes ipsum intelligerent, Lucem scil. Mundi radiis fæcundam non viderent?

Ad Th. XI.

Observatio.

Non cedro digna sunt, quæ de Naturâ mendacii Author prodidit.

Strictiorem significationem mendacii exponit in hâc thesi, & hoc vult: communem in eo consistere, ut, quod dici-

tur, scribitur, notatur, innuitur, intelligi aliter nequeat, quàm in eum sensum qui à proferentis mente discrepet: ad strictam propriamque rationem mendacii præterea requirit, ut differentia sive conditio quædam accedat. Eam porrò nullam aliam videri præter repugnantiam cum jure subsistente ac permanente illius, ad quem sermo aut nota dirigitur. Id autem nihil aliud esse quàm judicandi libertatem, quàm homines colloquentes, his quibus loquuntur, debere quasi pacto quodam, tacito intelligantur. At primò falsum supponit nempe veram interdicendi mendacii causam non ex ipsâ rei natura, non è rationis orationisque dissidio, sed ex humani generis instituto petendam, quod videlicet homines tacito quodam consensu, jam inde ab rerum initio convenerint, ut inter se sine fuco & fallaciâ loquerentur, nec sibi mutuis verborum aliorumve signorum præstigiis erroris necessitatem objicerent. Itaque verum germanumque mendacium non esse, ut vulgo definiunt, falsam locutionem cum voluntate fallendi, sed falsam locutionem, sive rei falsæ significationem, quà pactū humani generis, & mutuæ dicendæ veritatis obligatio violatur. Secundò putat homines in hoc cōvenisse: at quis Grotio indicavit; quibus conditionibus primi mortales inter se convenerint, ne mutuis sermonibus ad fallaciam uterentur? quos circumscripserint pacto suo cancellos? quos limites fixerint, ad quos nec

Falsa interdicendi mendacii causa notatur.

Mutua obligatio non induxit homines ut mendacium vitarent.

nec ulterius dicendæ veritatis obligatio pertineret? Quis pueros? quis mente captos? quis hostes? Quis injustè vel otiosè interrogantes exceperit, ut eos cùm liberet, falsis locutionibus in fraudem inducere liceret? Tertiò recidere videtur in illam Sententiam, quam Mussipontanus Interpres SS. literarum eleganter proponit, scribens: *Narrat Augustinus Catholicum quendam hominem minimè malum & idiotam, cum à culicibus importunius pungeretur, à Manichæo rogatum fuisse equid DEUM putaret, tam molestæ bestiolæ conditorem? Negavit. Igitur, inquit ille, ne muscæ quidem, assensus est. Igitur nec apem creavit Deus. Cùm huic etiam Catholicus annuisset, Manichæus ab ape ad leporem, à lepore ad ovem, ab ove ad bovem, à bove ad equum, ab equo ad elephantum, ab elephanto ad hominem sensim sine sensu progressus est, ita paulatim extorsit, ut Deum hominis Authorem non fateretur, & meritò; malè enim concesserat culicem à Deo procreatum non esse, quo factum ut deinceps non habuerit, ubi pedem figeret donec per impietatis abrupta magis in singulas interrogationes lubricante vestigio devolutus animadvertit eò prolapsum, unde ipsi non esset integrum sine stultitiæ confessione resilire. Sic ab iis qui totam veræ falsæque locutionis honestatem boni malique inde provenientis præponderantiæ referunt acceptam, eamque præ duabus usurpandam putant, in quam momenta boni majoris incumbunt, scire velim ubi tandem &*

Ne pro labamus in pejus nullum mendacium admittendũ est.

quo pacto par sit nos in bonis examinandis consistere. Fortasse cùm agitur vita vel nostra vel amicorum, bonum illud, cui falsâ locutione consulitur, veritatis honestati præponderare credendum est. Fatebuntur. Si hoc, cur non & pudicitia, quoties oratione falsâ poterit ab urgenti periculo liberari? Assentientur. Si pudicitia, cur non & fama? concedent. Si fama, cur non & divitiæ, præsertim ingentes? Si hoc etiam concesserint, aliquid de summâ deducam, & cum unciam, sextantem, teruncium detraxero, subductis singulis ex asse partibus rogabo, an quod residuum est, præponderare veritati existiment, & ita pergam ulterius donec ad sembellam veniatur. Eorum est, ut cum Satyrico loquar, depungere ubi sistam, & bonorum è falsitate procedentium examen compescam, certoque mihi circumscribere limites, extra quos progredi non possim, aut si definire non poterunt, fateri certè debebunt, ubicunque vel minimi lucelli spes affulget, insuper habendam esse veritatem, dicendumque ut illi vocant, falsum, ut ego cæterique omnes purum putumque mendacium.

Ad

Ad Th. XV.

Observatio.

Etiam dedecet Superiores falſum loqui, de DEO verò ſimpliciter dici nequit Mendacium, nec Exempla Joſephi & Solomonis commodè producuntur.

Licitum eſſe falſum loqui, quoties qui habet Jus ſupereminens in omnia jura alterius, eo Jure bono ipſius ſive proprio ſive publico utatur, ſtatuit Author. ſecundo Deo, quanquam ſummum Jus habenti in homines non convenire mendacium aſſerit & tandem Joſephum producit in theatrum, Exemplum inculpatæ falſiloquentiæ, nec non Solomonem, concluditque dicto Quintiliani: *aliquando exigit communis utilitas, ut etiam falſa defendantur.* Circa primum non poſſumus aſſentiri Grotio. Nam 1. etiam illis, qui habent jus ſupereminens, peccare non licet, falſum autem eo modo dicere, quo Grotius hîc aſſerit, nos inter peccata deputamus. Secundò nimis ita protenditur Jus illorum, qui præſunt ſubditis, non enim illud uſque ad libertatem judicandi ſe porrigit, quaſi integrum eſſet ſuperiori, illam vel ſufflaminare vel tollere. Tertiò, ipſe Grotius contrarium habet ad caput Luc. 24 pag. 838. ſcribens: Quod Plato Medicis hâc in re æquat civitatum rectores, in câ re nimiam li-

Jus Supereminens non excuſat mendacium.

centiæ fenestram aperit. neque par ratio est, nam dignitatis differentia non tollit eam æqualitatem, quam inter omnes homines natura constituit, cujus pars maxima in mutuo & æquali sermonis usu consistit, atque adeò ut in Apologetico dixit Tertullianus: *Nulla lex civilis scilicet, sibi soli conscientiam justitiæ suæ debet, sed eis, à quibus obsequium exspectat.* Circa secundum notamus, rectè dici DEO non convenire mendacium, imò asserendum esse; ne posse quidem illi convenire, & horrendum est, quod Franciscus Suarez refert Disp. 3. de Objecto fidei Sectione quinta §. 3. pag. 31. *Est sententia aliquorum Catholicorum, qui pro certo habent Deum nunquam falsum dixisse, & consequenter etiam fatentur de potentiâ mentiri non posse, quia ipse legem statuit nunquam mentiendi, cui legi potentiam suam quoq; alligare voluit, & hæc dicitur potentia ordinaria. Nihilominus tamen ausi sunt dicere, posse Deum de potentiâ absolutâ, falsum dicere. Ita tenuit Gab. in 3. dist. 12. q. 1. & dist. 38. Notat. 3. & concl. 2. qui ad vitandam vocis invidiam non admittit mendacium sub hâc voce, esse possibile in DEO, quia mendacium (inquit) significat falsum dictum cum deordinatione, & malitiâ morali; Deus autem licet falsum diceret, non faceret malum moraliter & ita non mentiretur. Quam sententiam tenuit etiam Petrus de Aliaco in 1. quæst. 12. & Holcot. in 2. dist. 5. & Adamus in 3. q. 5.* Refutat verò eam hoc modo: *Nihilominus dicendum est primo.*

Deus nullo modo mentiri potest.

Deum

Deum nec de potentiâ ordinariâ, nec de absolutâ falsum, aut mendacium dicere posse. Hanc assertionem quod primam partem, de potentia ordinaria, fatentur omnes, Theologi esse de fide: quoad alteram verò solum docent illam, ut opinionem Theologicam, dum simpliciter resolvunt, fidei non posse subesse falsum. Durand. in 3. dist. 24. q. 2. & latiùs Major. 3. d. 38. q. 4. concl. 4. Mars. in 3. q. 14. art. 2. Greg. in 1. dist. 42. q. 2. art. 1. Et omnes moderni Theologici hic art. 3. Valentia citato pun. 3. sub. Nec de potentiâ absolutâ &c. Et Cano lib. 2. de locis. cap. 3. mihi tàm certa videtur pars posterior, sicut prior: tùm quia prior sine posteriore certa esse non potest, ut ostendam: tum etiam quia scriptura, & Patres æqualiter utranque docent. Probatur ergò primò Script. ad Hebr. 6. ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, firmissimum solatium habeamus, duæ autem illæ res sunt assertio, seu promissio DEI, & juramentum: est autem sciendum, juramentum DEI non addere certitudinem dictis DEI secundum se, licet nobis interdum ita loquatur, quia illo modo solemus concipere majorem asseverationem & certiorem, cùm tamen Deus non habeat majorem se per quem juret, tantùm per se ipsum jurat, & ideò juramentum ejus non addit authoritatem dicto ejus; sicut ergò impossibile est, teste Paulo, Deum mentiri cùm loquitur cum juramento, ita etiam cùm simpliciter loquitur, quia semper eâdem authoritate loquitur: Quod autẽ illud impossibile, sit simpliciter intelligẽdum

in ore

in ordine ad omnem potentiam, probatur, quia alias non firmissimum solatium haberemus: formidare enim possemus, an Deus uteretur suâ potentiâ absolutâ. Deinde est optimum testimonium Num. 23. Non est Deus, ut homo, nec ut filius hominis, ut mutetur: in quo testimonio duo notanda sunt: unum est, non minus ibi affirmari, DEO repugnare mendacium, quàm mutationem: est autem impossibile de potentia absoluta Deum mentiri, ergò impossibile est eodem modo mentiri: aliud est, cùm Deus ad hominem comparatur, non comparari secundum actum, hoc etiam modò, non omnes homines mentiti sunt aliquando, ut patet de virgine beata, & Johanne Baptistâ, comparatur ergò secundum capacitatem, quia DEI natura non est capax mendacij, sicut & humana natura, & idèo per antonomasiam dicitur verus Deus in Scriptura, & non mentiri, scilicet ad Tit. 3. Qui non mentitur Deus, & ad Rom. 3. Est autem Deus verax omnis homo mendax. & Joan. 3. qui accipit ejus testimonium significavit, quia Deus verax, veritate, scilicet, qua non admittit falsitatem, quia hoc modo accipiunt ejus testimonium, qui credit in illum, sic etiam Joann. 8. Qui misit me verax est. Facit denique illud Matth. 24. Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, perinde enim est, acsi diceret, cœlum, & terra deficere possunt, utiq; de potentia absoluta, nam de ordinaria non deficient, verba autem Christi per nullam potentiam falsa esse potuerunt. Addit dicta patrũ & tandem

ratio-

rationes non contemnendas, solutis quoq; adversariorum objectionibus. Nec malè Mussipontanus Professor in suo Pseudagorâ: *Si quoquo modo DEVS ad enuntiationem falsi declinare posset, meritò dubitare poteramus, an eo ipso quod potentiam suam voluntaria dicendi veri lege obligatam esse revelâsse creditur, abusus fuerit absolutâ suâ potentiâ, ut extra lineam veritatis exorbitaret, orationemq; suam in falsi (ne dicam mendacii) salebras ac prærupta diverteret. Atque ita convulsis authoritatis divinæ fundamentis superstructam Scripturæ, fidei, religionis pietatisque Christianæ molem everti necesse est: falsum ex ipso totius veri fonte manabit, quamvis Apostolo teste, omne mendaciũ non est, ex veritate: & quamvis omnis perfectio simpliciter simplex, ut vocant, ita debeat esse in DEO numeris omnibus cumulata perfectionis absoluta, ut major, aut perfectior cogitari non possit, animo fingere poteris aliquam veritatem, quæ sit divinâ veritate perfectior & ab omni falsitate remotior, eam videlicet quæ nede potentia quidem absoluta possit ullo modo mentiri? Quæ consectaria, cùm ex illa persuasione nata sint, quod non nulli totum mendacii virus, ac malitiam putant, non ex ipsis naturæ fontibus; sed è voluntariis humani pacti ramulis redundare, consequentibus sublatis prima tolluntur. Equibus liquet causa Grotio nihil fuisse, cur aliunde quàm ab ipsa mendacii natura propriisque principiis ejus turpitudinem accersendam putaret. Hoc certè postremum argumentum, quod videlicet, si mendacium*

dacium naturâ suâ malum non esset, mentiri posset Deus, atque adeò Scriptura vacillaret aut horitas, fideique fundamentum subduceretur, tanti momenti putavit, Hugo Cavellus Scholiis in Scotum, ut cæteris omnibus prætermissis in eo vel solùm, vel potissimùm acquiescat. Circa tertium notamus primò Augustinum hæc Verba *Exploratores estis* non accepisse eo sensu, quo aliâs accipiuntur, sed tanquam si dictum esset Exploratorum pœnâ digni estis, hoc est Exploratores deputabimini, merito mendacii vestri, quâ ex segete verborum nihil metetGrotius. Secundò non egit Josephus (positè si verba accipiantur, ut jacent) asserendo, sed explorando, inquirendo, sicut itaq; Judex non mentitur interrogando reum de facto propensus in veritatem, ita nec Josephus. Tertiò Testatus Abulensis Orationem Josephi dicit fuisse imperativam non indicativam, non autem nisi indicativam esse veram vel falsam. Exemplum Solomonis non est ad propositum & examinavit illud Abramus, scribens p. 536. *In Salomonis judicio tria spectanda sunt, unum quod jus suum utrique mulieri tribuerit. alterum quod ex affectu, atque (ut loquitur Scriptura) viscerum commotione veram infantis vivi parentem agnoverit. Tertium denique quod vivum infantem dividi bifariam jusserit, ut ad veræ matris notitiam perveniret. Ais eum mentitum esse quod falsam secandi pueri significaverit voluntatem. Ne tu valdè austerus es, mi homo, si in imperio, eo præ-*

Non admittitur exemplum inculpatæ falsiloquentiæ in Josepho cum Fratribus crimen explorationis inurgeret

Nec in Salomone lus dicente scortis.

fertim

sertim quod suscitandi, & indagandæ veritatis causa profertur, putas inveniri mendacium. Sed tamen, quoniam ita vis, mentitum esse disputationis gratia faciamus. Hoc ille spectabat, hoc unum intuebatur, ad hunc finem omnia consilia sua referebat, ut veræ parenti suum restitueret partum. Quamdiu id absolutè nullaque mendaciorum habita ratione spectavit, sine controversia rectam habuit voluntatem. Quamdiu media confusè duntaxat, indefinitè respexit, ne minimam quidem eo respectu contraxit culpæ labeculam. Nullam tamen hactenus sapientiæ, sed justitiæ laudem invenio. Veritatis, inquis, subodorandæ caussa mentitus est. Ne hic quidem ullum sapientiæ divinæ, sed calliditatis humanæ vestigium. Unde igitur viderunt, Sapientiam DEI esse in eo ad faciendum judicium? non quod mentitus fuerit (absit ut mendacium divinæ sapientiæ tribuatur) sed quod benè usus fuerit mendacio, vel potius effectu mendacij, ac diversum mulieris utriusque sermonem, quem simulata dividendi pueri voluntate fallaciter elicuerat, velut ansam apprehenderit, qua intimos earum sensus teneret, atque ex affectu veram matrem ab ementita dignosceret. Aliud est enim veritatis indagandæ causa mentiri, aliud ex scientia mendacio parta ulteriorem indagare ac subodorare veritatem: quemadmodum nefarium est corpore quæstum facere, ut pecuniam flagitio partam in bonos usus impendas, honestum autem pecuniam flagitio partam in bonos usus impendere.

Ad Th. XVI.

OBSERVATIO.

Ne Vitæ quidem innocentis ſervandæ cauſa mentiri licet.

Innocentis mortem per mendacium impedire non licet.

INter modos licitos mendacii Author & hunc ponit, ſi ſcil. vita innocentis vel par aliquid aliter ſervari non poſſit, ſed falsò. nam primò non ſunt facienda mala ut eveniant Bona, teſte Paulo Rom. 3. v. 6. Secundò omne mendacium contravenit veritati, in peccato cubat; tertiò permitte ita mentiri in hoc caſu, quam facile ad leviora progredietur alius & mentietur etiam ob illa quæ nec vitam nec paria illius concernunt, & omne mendacium diabolum Auctorem habet Joh. 8 verſ. 44. Unde rectiſſimè Auguſtinus: *Quid ſi ad te homo confugiat, qui mendacio tuo à morte poſſet liberari? illa mors quam ſtulti timent homines, qui peccare non timent, non animam ſed corpus occidit, ſicut Dominus Evang. docet. Unde præcepit, ne ipſa timeatur, os autem quod mentitur, non corpus; ſed animam occidit* & paulò poſt: *quomodo ergò non perverſiſſimè dicatur, ut alter corporaliter vivat, debere alterum ſpiritualiter mori. Sed aliquando nobis ipſius quoque ſalutis æternæ periculum opponitur, quod noſtro mendacio, ſi aliter fieri non poteſt, depellendum eſſe clamatur? Velut ſi quiſpiam baptizandus in poteſtate ſit impiorum*

atq; infidelium constitutus, ad quem perveniri non possit ut lavacro regenerationis abluatur, nisi deceptis mentiendo custodibus. Ab hoc invidiosissimo clamore, quo cogimur non pro cujusquam opibus vel honoribus in hoc seculo transeuntibus, non pro ipsa hujus temporis vitâ, sed aeterna hominis salute mentiri, confugiam nisi ad te veritas? Et mihi abs te proponitur castitas. Cur enim, si custodes isti ut nos ad baptizandum hominem admittant, stupro illici possunt, non facimus contraria castitati, & si mendacio decipi possunt, facimus contraria veritati? cum proculdubio nulli esset amabilis castitas, si non eam praeciperet veritas? proinde ut perveniatur ad hominem baptizandum, fallantur mentiendo custodes, si hoc jubet veritas. Sed quomodo jubeat veritas, ut homo baptizetur, esse mentiendum, si non jubet castitas ut homo baptizetur, esse moechandum? Cur autem hoc non jubet castitas, nisi quia hoc non docet veritas?

Ad Th. XVII.

OBSERVATIO.

Assertionem suam Author de falsiloquio licito apud hostem non stabilit Exemplis adductis.

Ponit exceptionem Author contra obligationem veracitatis, & putat illam obri-

nere, si agamus contra hostes & producit inter Christianos Chrysostomum, qui tamen ei non favet, quicquid sit de thesi principali; ad Jabesitarum verò exemplum porrò delabitur, at primò, quomodo probabit non peccasse illos? Sanè Claudius Rangolius ita censet pag. 1354. *A mendacio Jabenses excusari non possunt, nisi, prout erant, antea polliciti statuerent, si forte deesset auxilium Regis Ammonitarum arbitrio seu potius libidini sese permittere, quanquam id minimè necessarium fortè arbitrarentur, sed tute eum ludere posse, confiderent. Mentiri autem aut fidem fallere nunquam licet tametsi præclara inde utilitas oritura credatur, aut damnum aliquod emersurum timeatur, nisi forte quod ad sponsionem attinet, id quod convenit impleri sine scelere non possit: tum enim pactæ rei denegatio non tam mendacium habenda est, quam temeritatis atque imprudentiæ correctio.* Præterea, si ponamus non peccasse, nondum demonstrari poterit illos falsum locutos esse, utut hostes intellexerint aliud, proprio errantes vitio, neque promiserunt illi egressum summo mane, ut Vulgatus quidem habet, sed indefinitè, ut vox ebræa docet, quæ æquipollet τῷ cras, quo tempus futurum, non præcisè pars illius notatur. Denique Jabesitæ nullum mendacium commiserunt, sed conditionem tantùm proposuerunt hosti, & interea auxilium quæsiverunt, auxiliis non submissis conditionem adimpleturi & hosti se submissuri. Exemplum autem Elisæi non quadrat,

tum

Iebusitarũ; Exemplum expenditur.

Vindicatur Elisæus à mendacio.

tum quia Elisæus non intendebat fallere, sed informare, tum quia verum dixit, quærebant enim milites isti Prophetam & viam ducentem in Urbem, in quâ putabatur latere, obvius itaque Propheta dicit: *Non est hæc via, neque hæc est civitas illa scil. in quâ reperturi estis Prophetam*, non enim erat ulterius in Dothan: *Sequimini me & ducam vos ad Virum illum, quem quæritis*, sicque duxit eos in Samariam, neque pollicitus est ostensurum se civitatem illis, quam quærerent, sed Virum, quod & fecit. Rectè autem reprehendit interpretationes tacitas & reservationes mentales, de quibus supra. Tandem ad Exemplum in notis adductum ex 2.Reg. 8 respondemus: *Quid si Regem Israelitico nomini longè infestissimum, & ut Scriptura loquitur, virum dignum morte sarcasmo quodam & responsionis ambiguitate ludificari voluit Elisæus, quemadmodum vulgo morbis omnibus levari dicuntur, qui extremum Spiritum ediderunt. Quid si vox illa sanaberis sive sanus eris aut etiam ut habetur in Hebraico* חיה תחיה *chaio thichjeh vivendo vives, ad Hasaelem non, ad ipsum Benadad Prophetæ loquentis intentione referatur; quamvis hæc verba prævideat alium in partem acceptum iri. perinde atque si non ad Hasaelem, sed ad ipsum Regem ea futuræ sanitatis denuntiatio pertineret. Neque se mendacio obligasset Hasaelus, si uti jubebatur Prophetæ responsum ita sine fuco & fallacia retulisset. Dixit mihi Propheta vivendo vives, id enim dixerat & verè dixerat, Hasaelem*

ſaelem Regis ſuperſtitem futurũ regniq; ſucceſſorẽ à Deo deſignatũ, intelligens quod paulò poſt diſſertius expreſſit. Dicere etiam poteramus cum Abulenſi his verbis: לך אמר לא חיה תחיה *lech emor lo chaiah thichieh hanc ſubeſſe ſententiam vade dic non vita vives, ſiquidem dictiuncula Lo per aleph eſt particula negans, & non propterea ſignificat; Quamvis vt refert Buxtorfius in Epitome radicum notatur in Maſora magna Levit.11. v.21. quindecim locis ſcribi per aleph, pro quo legendum ſit* לו *per vau, ei ipſi, vt hoc ipſo quem præ manibus habemus ad cujus marginem poſterior iſta lectio frequenter adſcribitur atque ut videtur ætate Hieronymi Textum ipſum in plerisque codicibus occupabat, quo factum eſt vt ſublata negatione transferre maluerit: Vade dic ei ſanaberis, ſive ut paulò poſt dicitur: Recipies ſanitatem, quæ verbo Benadado decumbenti ſalutem appromittunt, nec Haſaelo nullis morbis afflicto poſſunt ullo modo convenire, cujus translationis explanationem non Hebraici textus evolvendam ſuſcepimus. Advertit Caſpar Sanctius in hunc locum frequenter in Scripturis imperativum & optativum ſumi pro futuro, ut non tam optet atque imperet aliquid Propheta quàm futurum prædicat, ut Pſalm. 108. & oratio ejus fiat in peccatum, non id optat aut jubet Propheta, ſed futurum eſſe prænuntiat; Quare ſi duo hæc vade & dic per futurum exponas, hic erit ſenſus: Tu vades ô Haſael dicesque regi pro tuo & aliorum aſſentatorum ingenio ſalutem & vitam; longè tamen erit aliter quam tu ad illius votum di-*

cturus

cturus es, quia dominus ostendit mihi illum esse moriturum. Probabilius videtur his verbis per missionem ironicam contineri, cui dehortatio & dissuasio eodem tenore subnectitur qualis est illa Threnorum 4. v. 21. Gaude & lætare Filia Edom, quæ habitas in terra Hus, ad te quoque perveniet calix, inebriaberis atque nudaberis, atque ut multis interpretibus placet ista Ecclesiastæ 11. v. 9. Lætare ergo juvenis in adolescentia tua & in bono sit cor tuum in diebus juventutis tuæ. & ambula in viis cordis tui & in intuitu oculorum tuorum, & scito quod pro omnibus his adducet te Deus in judicium. Ubi gestienti exultantique lætitia calicis ac divini judicij mentione frenum injicitur, cum reliqua voluptatibus habenas permittere videatur oratio: sic apud profanos.

I sequere Italiam, ventis pete regna per undas,
Spero equidem mediis si quid pia Numina possunt
Supplicia hausurum scopulis.

Fingit impotens mulier se discessum permittere, cum potius manendi causas innectat, & ventorum, undarum, scopulorum divinæ vindictæ commemoratione deterreat, & Cœcilianus ille Pater animo ardenti, corde ita cumulato filium suum bona dilapidantem acriter objurgans, dide inquit & diffice per me licebit. Sic egebis tibi, dolebit mihi, sat est qui ætatis quod reliquum est oblectem mea: Ironicè bona profundere permittit egestatis imminentis metu filium à profusione deterret. Sic Elisæus ironicè, Vade dic ei sanaberis, hoc est cave salutem ei

denunties; quia ostendit mihi Dominus quod morte morietur. Restat ultima hujusmodi solutio quam noster Sanctius reliquis omnibus expeditiorem putat, qua negat (ut optimè ejus verbis uter) moriturum Regem à naturali causa, idest, ab eo morbo quo tunc laborabat, & de quo Propheta consulebatur, Consule Dominum &c. Cumque stetisset Hasael coram eo Elisæo ait: Filius tuus Benadad Rex Syriæ me misit ad te dicens: si sanari potero de infirmitate mea hac; dixitque ei Elisæus Vade dic ei sanaberis i. e. sanari poterit Benadad, & revera si vim infirmitatis intueare sanabitur sive non extinguetur ab infirmitate de qua una me consulit, quia illa gravis adeo non est & a medicina levari potest. Verùm morietur, quia vis illa afferetur extrinsecus & à ferro aut laqueo seu ab alia causa precluso spiritu potius peribit quàm ab extrinseca qualitate deficiente natura. Regem igitur eo morbo levandum esse predicit, quia morbus non erat ita gravis ut eum extingueret, & re ipsa convaliturus erat, nisi Hasael ipsa vi repentina domestici sceleris eum de medio sustulisset; tum quia, si verum non dixisset, saltem celasset illud, quod licitum. Audiamus Coronidis loco Casparum Sanctium ad primum locum in cap. 6. lib. 4. Reg. v. 19. pag. 1419. §. 10. & 11. qui ita censet: *Hic non nemo mendacij arguere posset. Helisæum, cum neque illum diceret esse viam, quæ duceret ad civitatem, quam ipsi quærebant, neque illam esse Dothan, ubi tunc esset Helisæus, cum omninò se res haberet contrà. Abu-*

Abulensis q. 17. cùm prius refutasset Lyræ sententiam, qui dicebat non esse civitatem illam Helisæi patriam, sed Samariam, atq; adeò in verbis Prophetæ non esse mendacium, quia non negavit illam esse civitatem, ubi esset tunc Helisæus, sed illam esse Helisæi patriam, & familiare domicilium. Quod verò Samariæ esset Helisæi domus, probat Lyra, quia, ut cap. præcedenti vidimus, puella Hebræa dixit uxori Naaman; Utinam fuisset Dominus meus ad Prophetam, qui est in Samaria. & infrà; Helisæus autem sedebat, in domo sua, & tamen ibi erat, sermo de civitate Samariæ. Quod optimè confutat Abul. Quia Syri non quærebant Samariam, sed Dothan, in qua erat Helisæus, atque ideò malè negavit illam esse civitatem, & ibi esse Prophetam, cujus causa eò essent profecti. Ille aliam adducit expositionem accomodatè non tam ad verba militium, aut Regis Syriæ, quàm ad illorum desiderium, & animum. Quærebant illi civitatem ubi inventuri essent Helisæum, sed reverà, ut satis probavit eventus, invenerunt, in Samaria; quia cum illum prius juxta Dothan non agnovissent, propter ἀορασίαν, perinde fuit acsi vidissent nunquam. Quàm expositionem etiam adhibuit Hugo, verbis tamen obscuris. Quando inquit verba proferuntur propheticè, vel significativè, intelligi debent in sensu quo fiunt, non quem faciunt. Et tandem eò magis inclinat Abul. ut putet Helisæum tunc fuisse mentitum, officiosè tamen, vel non reputatum esse mendacium, quia illud dicebat incitante

DEO, ut per ostensionem miraculi, magis esset Dominus Gentilibus notus. Mihi non displicet prior Abulensis explicatio; sed neque displiceret, si quis diceret, non de civitate, aut de homine, quæ coràm habuere milites illi, locutum Helisæum, sed de illa hominis & civitatis specie, quæ se illorum oculis objecerat, quæ longè aberat à vera civitatis, & Helisæi forma. Acsi diceret, illam, quam se videre putabant, non esse Dothan, quia longè alia erat, vera illius civitatis imago, licet materialiter, ut dicunt Logici, civitatem viderent; sicut etiam cum materialiter viderent Helisæum, formaliter tamen non videbant, quia non illius acciperant expressam imaginem; neque Helisæus promittit ostensurum se, quàm quærebant civitatem, alioqui Samariam non ostenderet, de qua ne cogitarant quidem, nisi ut illam effugerent, sed tantùm virum, cujus gratia venerant, quem antè non videbant, cum tamen haberent præsentem, quia alienam illis formam objecerat, non suam, se tamen ostendit cum sublata sensuum ἀκρισίᾳ Helisæum esse cognoverunt, quem ante alium esse crediderant. Quare neque mentitus est Helisæus, cum dixit, neque illam esse viam, quia longè aliam apparere fecit, quàm ipsi ante noverant, neque civitatem ex hoc solùm negavit, neque de civitate ullum preterea verbum. Promisit solùm virum ostensurum, quem quærebant. Quod fideliter præstitit in Samaria. Expende singula, & videbis nullum in his verbis apparere mendacium. Non est, inquit, hæc via,

via, neque ita est civitas. Sequimini me, & ostendam vobis virum, quem quaeritis. Non dixit, ostendam civitatem, quam quaeritis.

Ad Th. XVIII. & XIX.

Observatio.

Rectè dicitur posito quòd admitti posset falsiloquium apud hostes non extendendum esse illud ad Verba promittentia.

Fides hostibus est servanda.

Notanter Ambrosius lib. de Officiis Cap. 29. *Fides etiā hostibus servanda est, ut si cōstitutum sit cum hoste aut locus, aut dies praelio adversus justitiā putetur, aut loco praevenire aut tempore.* Excipiunt D.D. & inter illos Tannerus tres Casus: *Primus est, si promissio sit de re illicita; tunc enim licet juramento firmata, non ligat, ex cap. In malis 22. q. 4. Addit Valentia pun. 3. si ob factam interim rerum mutationem, absque gravissimo Reipublicae damno servari promissum quamvis juratum non possit; ob eandem causam, & quia promittens hunc casum non intendit; sed de hac re disp. 1. q. 9. dub. 4. assert. 3. ubi verius docui, sola per se incommoda ex pactis alterutri parti obvenientia non dare ipsi causam sufficientem, ut à pactis recedat. Certè promissio juramento firmata, quantumvis onerosa, praestanda est sub peccato mortali, ut rectè etiam docet Molina ex cap. Debitores, de jurejurando. Secundus, si pro-*

missio ab altera parte injustè sit extorta, nisi etiam juramento firmata sit, tunc enim servanda, ex communi apud Sylvestrum V. Metus §. 8. Bannem a. 3. & Valentiam pun. 3. Molinam disp. 111. Neque verò potest juramentum alicui præstitum relaxari, nisi vel ab eo, cui præstitum est, vel ab eo superiore; non autem à superiore illius, à quo semel validè præstitum, per se loquendo, ut docet Molina ibidem, & disp. 149. Certè propter scandalum & graviora mala, quæ inde sequerentur, ordinariè non licet, nec expedit juramentum Turcis præstitum (nisi fortè manifestè perniciosum bono communi) relaxare, tametsi forsan absolutè loquendo posset Pontifex, ut à dominio infidelium, ita etiam à juramento illis præstito Christianos absolvere, juxta dicta de fide q. 9. dub. 2. Tertius casus est, si hostis prior fidem frangat, vel ex toto, vel ex parte; sub hac enim conditione fides data intelligitur, si hostis prior non fallat, ut ex communi docent Sylvester V. Juramentum 4. n. 13. & Valentia cit. p. 3. Et colligitur ex cap. Pervenit, de Jurejurando. Qua de causa obsides, si nocentes sint, sivè quia causam dederunt violandæ fidei; sive quia in bello injustè & culpabiliter pugnarunt &c. licitè violata ab hostibus fide, occiduntur, modo alioqui culpa tanta pœna non sit impar, ut rectè Victoria de Jure belli n. 43. Molina disp. 120. Plura loc. cit. de fide. In quo maximè reprobandum illud quod pontifici tribuunt parasiti illius, quasi posset à juramento Turcis præstito Christianos absol-

Pontifex Rom. non potest relaxare juramentum Turcis præstitum.

.vere,

vere, cum in viridi adhuc ſit Memoria Clades Varnenſis.

Ad Th. XX.

Observatio.

Dictum Chriſti Matth. XII. conſcientias arctius aſtringit, quàm Grotius opinatur.

UT aliâs ſua reſtringit ad Chriſtianiſmum, ita hîc aſſerit generoſius eſſe, ac Chriſtianæ ſimplicitati covenientius falſiloquio in hoſtem quoque abſtinere, cui quoad ipſum enunciatum ſubſcribimus. In ſubſidium autem vocat dictum Matth. XII. v. 36. ubi Vaniloquentia Chriſtianis interdicta, per ῥῆμα ἀργὸν quidam intellexerunt non vanum aut otioſum, ſed malum & blasphemum Verbum; quâ Expoſitione admiſsâ nullus ineſſet Nervus argumēto Grotiano. Videantur Chryſoſtomus, Theophylactus & Euthymius: ſed admittimus notari κενὸν ſive otioſum & vanum Verbum atque idem eſſe ἀργὸν quod ἄεργον, Chriſtumque proceſſiſſe hoc modo: ſi reddenda erit ratio Verbi vani, quantò magis blasphemi, calumnioſi & mali; ſed ſi hoc Effatum Chriſti ita accipiendum, non generóſius tantum erit & Chriſtianæ ſimplicitati convenientius falſiloquio in hoſtem quoque abſtinere, ſed præcepti erit, neceſſaria erit abſtinentia ab omni illo, ſub Metu reddendæ rationis de illo in die pantocritico, de tali enim loqui

Α'ργὸν ῥῆμα quid Matth. XII. 36?

loqui Salvatorem, non qualicunque Judicii particularis, ut somniant pontificii, constat ex phrasi citra conditionẽ limitantem aut minuentem petitâ & Interpretum saniorum Consensu, nec non subsequente versiculo 37. ubi dicitur: *ex Verbis tuis condemnaberis.*

Ad Th. XXII.

OBSERVATIO.

Quo Jure Transfuga recipiatur non est ἐξαγώνιον.

DIcit Author iniquum non esse, si quis operâ spontè peccantis ad rem sibi licitam utatur, & laudat exemplum ipsius DEI, qui impiorum paratâ opera utatur ex thesi 5. cap. 26. lib. 2. sed longè aliud est uti opera alicujus quocunque modo, aliud determinatè hoc modo, quem Author hîc intendit: si enim quis exacerbati in Regem operâ utatur, ut vel ipsum impellat, vel mandet Regicidium, sanè cum peccato talis Regicidæ participabit, nec tam liquidi Juris est Receptus Transfugarum, cum aliud supra docuerimus de obligatione servorum & remissione ad Dominum.

CAPUT

Caput II.

Ad Th. I.

Observatio.

Rectè quidem pronunciavit Zeno, contingit tamen ut involvantur quandoque alii etiam Calamitate cuidam communi, qui videntur non involvendi.

Laudat Author Zenonis Imperatoris dictum existimantis naturali æquitati contrarium esse, ut pro alienis debitis alii molestentur; Secundò adducit titulos ex Jure Romano: Ne Uxor pro marito, ne maritus pro Uxore, ne filius pro patre &c. Tertiò probat illud Ulpiani, quod non singuli debeant quod Universitas debet. Primum fundatur in Ratione, absurdum enim est, alium esse debitorem, alium exigi: quanquam consuetudo quædam contraria in quibusdam Casibus introduci possit, alterum quidem eidem æquitati videtur esse conforme. unde etiam ipse Abrahamus Gen. XVIII. v. 23. 24. 25. DEUM in hæc Verba compellat: *An etiam perimes justum cum injusto? Sunt fortasse quinquaginta justi in Civitate ista: istos an etiam perimes, ac non parces isti loco propter quinquaginta illos justos qui fuerint in ea? Absit tibi ut facies tale quippiam, tradendo Morti justum cum injusto, ut ita sit justo sicut* Quid æquitati, præsertim divinæ consonum.

eut injusto. Absit tibi : An judex totius terræ non exercet Jus? sed si presse urgeantur hæc verba, primò ordinarium etiam non est ut propter quinquaginta justos parcatur Multitudini Nebulonum, qui pœnam commeriti, cùm justum sit punire sontes, justum malum tollere ex Republica citra respectum ad paucos innocentes. Secundò non posse universaliter hoc intelligi liquet partim ex ipsa dispensatione divina; dum Abimelechi familiam duriter habuit unius ob noxam, dum toti humano generi non pepercit ad infantes usque à matre rubentes in diluvio, exceptis saltem Noachidis ob scelerum ab adultis completam Mensuram; cum disertè dixerit se evaginato gladio exscisurum justum & improbum Ezech. XXI. v. 8,9. tertiò si Pererii essent legenda vestigia non tam ex Apodixεως officina, quam ex Topica locorum probabilium egisse Abrahamum dicendum esset, quod tamen mittimus. Tertium itidem non est simpliciter & absolutè accipiendum, sed cum gradu ordinis; ponamus enim Universitatem aliquam destitui bonis, sanè Jus creditoris propterea non cessabit, sed debet qui præest à singulis tantum exigere, ut satisfiat illi qui subvenit Universitati, quod ipse Author quoque agnoscere videtur adjectâ limitatione.

Quomodo singuli debeat Creditori quod debet Universitas?

Ad

Ad Th. II.

Observatio.

Necessitas Gentibus suppeditavit, ut pro debito Imperantis vel Reipublicæ teneantur res & actus Subditorum.

IN hac thesi agit Author de jure Repressaliarum, & (1) generaliter definit, Jure gentium introductum esse, ut pro debitis Imperantis teneantur res & actus subditorum. Quod illustrat exemplis in prehensione hominum & rerum. Prior species dicebatur ἀνδροληψία, th. 3. posterior ἐνεχυρασμὸς, th. 4. Videtur autem hoc jus Repressaliarum esse iniquum: (1) quia jure divino constitutum, ut filius non portet iniquitatem Parentum, sed quilibet proprium portet peccatum, Ezech. XVIII. v. 4. Si autem filius non debet portare iniquitatem Patris, qui naturali & arctiori vinculo eidem cohæret, quanto minus subditus obnoxius erit pro debito imperantis, vel delicto alterius, ut vel ipse capiatur vel res ejus pignoretur; (2) quia Christus apertè definivit contrarium cum Paulo: dixit enim Matth. V. *Ego dico vobis non resistite malo*, & Paulus Rom. XII. *Non vos vindicantes charissimi, sed locum date iræ*, sc. divinæ. (3) naturali æquitati repugnat pro alterius debito vel maleficio alium capi, detineri, exigi. Pœnæ enim debent manere su-

Contradicitur Iuri Repressaliarum.

I.

II.

III.

os auctores, & non debet aliquis alterius odio prægravari. Verùm hæc argumenta non evertunt hoc Jus. Non (1); tum quia si simpliciter verba hæc acciperentur, expungendum esset peccatum originale ab Adamo in filios & posteros derivatum. Non itaque procedit hoc ipsum dictum in peccato naturali, quale quid originale, vel tali ubi aliquid nomine communitatis gestum, vel à Capite Reipublicæ patratum, sed in peccato personali; tum quia ipse Grotius respondit ad hunc locum in tr. de satisfactione contra Crellium; DEUM non quid sibi necessariò faciendum sit, sed quid facere liberè decreverit, indicasse; si itaque non est immutabilis sententiæ, in foro humano etiam non semper obtinebit: tum quia in tali casu respicitur Respublica ut unum quoddam corpus, & consequenter sicut unum membrum participat de beneficiis totius, ita etiam de incommodis. Ad (2) respondetur 1. hujusmodi præcepta juxta Augustinum semper esse servanda, non quantum ad executionem Operis, sed quantum ad præparationem cordis, ut semper sc. homo paratus sit animo non resistere, sed quandoque aliter est agendum propter commune bonum. Hinc ipse Augustinus agenda sunt multa, etiam cum invitis, benigna quadam asperitate plectendis, & illa Resistentia prohibita esse intelligitur, quæ est ex Affectu Iræ in levioribus etiam offensis quas dissimulare commodius & à privatis in perniciem proximi ardentibus. 2. Hæc præcepta

Repudiatur Objectum primum.

Alterum.

pta non tangunt Personas publicas & Summas potestates, sed unumquemq; Christianum in officio suo consideratum. 3. observante Heinsio, Paulus non vindictam expungit simpliciter aut ultionem sed intempestivam: vult enim dari Apostolus locum iræ; dare autem locum iræ idem est, quod irasci quando & quomodo oportet, non temerè & malo cum animo. Verba illius sunt: *Quid sit τόπον διδόναι, nemo ignorare potest qui Hellenistas inspexit. Sirachides, καὶ ἰατρῷ δὸς τόπον. cap. 38. v. 12. Iram igitur admittit, sed justam, sed brevem, & quæ in vindictam non prorumpit. Quam iram ὀργὴν μὴ ἁμαρτάνουσαν, ex ipso Apostolo dicas, qui optimè loci hujus mentem 4. ad Ephesios expressit. Ὀργίζεσθε, καὶ μὴ ἁμαρτάνετε. Ita hîc, Δότε, inquit, τόπον τῇ ὀργῇ μὴ ἐκδικεῖτε δ' ἑαυτοὺς, hoc est, μὴ ἁμαρτάνετε δέ. Quid igitur relinqui vult DEO? τὴν ἐκδίκησιν, vindictam, quod & sequitur. Inversa enim est constructio: quo nihil in his usitatius. Δότε τόπον τῇ ὀργῇ. μὴ ἐκδικεῖτε δ' ἑαυτούς. Date locum ira, nec vos ipsi tamen ulciscimini. Quod cum interpretes non satis viderent, δότε τόπον τῇ ὀργῇ, ad Deum transtulerunt. Atqui, τόπον διδόναι dicitur, τῇ ὀργῇ, ὁ ὡς γὰρ ὅτε δεῖ ὀργιζόμενος, qui, ut, & cum oportet, irascitur. Quemadmodum de eo loqui Philosophorum princeps solet: qui non temerè, non ἀκαίρως non ἀτόπως, irascitur: qui citra denique vindictæ studium irascitur; Nec negarim interim, nonnunquam ὀργὴν absolutè in Sacris usurpari, ut Dei, nempe, intelli-*

telligatur: quomodo non semel loquitur Apostolus. Nota enim illa, θησαυρίζεις σεαυτῷ ὀργὴν ἐν ἡμέρᾳ ὀργῆς. Item, ὁ γὰρ νόμος ὀργὴν κατεργάζεται. Item καὶ ἦμεν φύσει τέκνα ὀργῆς. Item, ἔφθασε δ' ἐπ' αὐτοὺς ἡ ὀργὴ εἰς τέλος: similesque loci, qui in his libris aliquoties occurrunt. Neque aliter & Patres. Asceticorum autor, εἰ γὰρ οἱ πῦρ ἀλλότριον προσάγοντες τῷ θυσιαστηρίῳ, τοιαύτης ὀργῆς ἐπειράθησαν. Si enim qui ignem alienum altari admoverunt, talem iram sunt experti. Item, ὁ δὲ τὸ μὴ κατὰ λόγον προσλῶσαι τῷ ἀδελφῷ, βαρεῖαν αὐτῷ γὰρ ἀπὸ ῥαί τινος τὴν ὀργὴν ἐπάγει. Gravem illi & inexorabilem conciliat iram. Neque aliter in Fœdere antiquo Hellenistæ loquuntur. Qualia sunt καὶ ἐγένετο ὀργὴ ἐπὶ Ἰούδαν. καὶ οὐκ ἔσαι ὀργὴ ἐφ' ὑμᾶς. Et sæpius in libris Paralipom. Josua, & aliis: quoties imprimis vocem קֶצֶף interpretantur. Quo sensu נוטר Nahumi. c. 1. v. 2. Deus dicitur. Quia iram, nempe, condit premitque, atque inimicis servat, ut de ira quanquam dissimili in Tiberio loquitur Tacitus, cui gravem, sed dissimulatam, tribuit. Idque ille credebatur, ut inferius Majestate Principis, gravi & dissimulata offensione abdidisse. Unde & Hellenistæ aliquoties τὸ במר μηνίειν, de longâ ac diuturna (quâm χόλον ἐπίμονον dixerunt Critici, qualem Achilli suo tribuit Homerus) in Levitico, Psalmis, & alibi exponunt, quemadmodum Græcorum Theologi, breviorem, θυμὸν, longiorem βραδυτέραν & μονιμωτέραν, dixerunt. Malo interim sic accipi,

cipi, ut dixi. Quanquam si accipiamus de prohibitione vindictæ omnis & Iram accipiamus de Ira divina, cui Locus dandus, non tamen hîc fibulam Potestati publicæ impositam esse, cum ultor sit ad Iram ei qui quod malum est fecerit Rom. XIII. v. 4. concludendum, sed illis quos DEUS non armavit gladio, de quibus Seneca: Magni animi est proprium, placidum esse, tranquillumque & injurias & offensiones despicere. Ad (3) respondetur repressalias posse dupliciter considerari, 1. præcisè in quantum dicunt vim aliquam, abstrahendo ab eo, qui infert; 2. ut circumstantiis suis sunt vestitæ, nempe prout proficiscuntur â summa Potestate, ut qui impetrat civis sit, ut exercitium suscipiatur post denegatam justitiam ab iis, quibus adversarius subjectus est. Hoc enim si consideretur, Repressaliæ neque æquitati naq; Juri gentium repugnant. Si enim non repugnat, ad prædam præviam Fecialem mitti clarigatum sive res repetitum, quibus non redditis bellum indicetur hosti, etiam æquitati & juri gentium adversum non erit, si Jus non reddat Judex adversarii pignorationes rerum vel personarum usurpare, vel Jus Marcæ aut Clarigationem, prout repressaliæ etiam vocantur. Subsistimus in Judicio Molinæ Eborensis Professoris. Disp. 122. pag. 468, scribentis §. 4. & 5. *Spoliare possunt bonis externis eos innocentes, qui sunt partes Reipublicæ cum qua gerunt justum bellum, eaqze sibi retinere, modo ne excedatur summa bonorum, juxta ea,* Postremū.

 quæ

quæ disputatione 217. dicta sunt, jure belli, de tota illa Republica capere possunt, Hanc affirmant Cajetan. in summa, verbo belli Victor de jure belli num. 40. Covarr. reg. peccatum part. 2. 9. num. c. 4. & alii. Ratio est, quoniam, ut disputatione præcedente dictum est, tota Respublica reputatur hostis, fasque est eam punire in omnibus suis membris, quatenus partes illius sunt, quod externa & fortunæ bona. Ea etiam de causa fas est, imponere tali Reipublicæ tributum ab omnibus suis partibus solvendum, imò & ab omnibus successoribus, quatenus futuri sunt partes ejusdem Reipublicæ, esto cooperati non fuerint ad Reipublicæ delicta. Confirmari verò hoc potest ex communi Doctorum sententia, Bartoli inprimis in proprio tract. de repressaliis: authorum deinde qui casuum summas scripserunt, verbo repressaliæ. Victoria de jure belli num. 4. Covarr. loco citato, interpretum juris Canonici cap. unico. de injuriis et dam. dato lib. 6. & jur. civilis variis in locis asserentium licitas esse, repressalias (impignorationes castè loquentes appellant, marches etiam nonnulli vocant) quando aliquis, aut aliqui de aliena Repub. damnum intulerunt, & neque ipsi volunt satisfacere, neque princeps supremi vè moderatores Reipublicæ admoniti cogant illos satisfacere: eo namque ipso Respublica in suo principe, aut moderatoribus, culpam contrahit, fasque proinde est Principi, cui subditus estis, qui injuriam est passus, concedere illu aut aliis suis subditus, ut faciant repressalias seu impignorationes

tiones in bonis subditorum alterius Reipublicæ, usque ad debitam compensationem, esto illi, quorum bona occupantur, in culpa non fuerint. Ratio est, quoniam ejusmodi subditis punitur ea Respublica; quæ quod tenebatur, vindicare neglexit. Concinit *Augúst. cap Dominus 23. qu. 2. dum ait: justa definiuntur, quæ ulciscuntur injurias, si Gens aut civitas plectenda est, quæ vindicare neglexit, quod à suis improbè factum est. Quo loco adverte, Principem aut supremos illius Reipublicæ moderatores, qui in culpa fuerunt, ut repressaliæ illæ concederentur, teneri restituere innocentibus suæ Reipublicæ bona, quibus ita spoliati sunt.* Si dicatur posito furem ex aliqua Republica vel Incendiarium incendere domum in aliâ, num licebit à quolibet cive alterius Reipublicæ damnum repetere vel pignorari & repressaliarum jure uti, respondeo non licere confestim; tum quia Respublica illa ex quâ ille Incendiarius, poterit vel punire talem vel ad restitutionem adigere, vel utrumque exequi; tum quia, si aufugiat, Respublica non videtur teneri; tum quia aut factum est Consilio vel alio concursu morali Reipublicæ illud damnum, aut non: si prius de scelere participat, & consequenter justè repetitur damnum, si non premi nequit nisi recipiat, reum foveat, vel nolit compellere ad satisfactionem, quod est participare de peccato.

Ius repressaliarum Reipublicæ non valet in furem externum.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Jus Ἀνδρολη**ψ**ίας vel etiam ἐνεχυρασμοῦ non ad omnes & ſingulos ſe porrigit.

Prehenſio hominum non extendendi eſt ad ſingulos.

AUthor dicit Jure gentium pignorandi Jus eſſe fundatum ut & Athenis in ἀνδρολυψία. Sed ſi ad ſingulos hoc extendatur. admitti nequit. Nam (1) ita ſupponit ſtatum quendam, qui nunquam fuit in rerum natura, nempe ſtatum citra Imperium. At poſito Imperio, data ſumma poteſtate, non licitum eſt jus illud pignorandi ſingulis, dicit enim rationem vindictæ privatæ, fit in præjudicium Superioris. (2) quomodo jure gentium poteſt hoc ſingulis competere, Jus gentium enim ſupponit gentes, ſupponit aliquid quod ab illis paſſim receptum, & probatum: num autem gentes probarunt & receperunt illud, ut unusquisque haberet jus pignorandi. (3) Jus illud pignorandi eſt jus Repreſſaliarum. Jus autem Repreſſaliarum cum dicat vim publicam, non niſi Summæ Poteſtati vindicanda erit, quemadmodum bellum nemini niſi Supremæ poteſtati eſt conceſſum. Hinc etiam Marchiones huic juri tuendo conſtituti ſunt olim in finibus Romani Imperii. Et Imperator Fridericus privilegium ſtudioſis in Authẽtica habita contra

Jus Repreſſaliarum non niſi Summo Imperio competit.

tra

tra repressalias concessit; cui autem privilegium licet dare & dispensare in aliquo, ei censetur negotium aliàs regulariter subjectum. Quod autem Legem Atticam concernit Atheniensium; illa ipsa erat peculiaris & obtinebat in statu populari, prout & modus executionis peculiaris erat: qui enim cædis reus habebatur, proximis cognatis occisi tradendus erat ex ea civitate, vel fas erat tres apprehendere Viros & eos Athenas in judicium agere, ut redderent cædis rationem & pignoris loco essent, donec Civitas illa vindicaret homicidium, aut homicidam dederet, de quo videri potest; Demosthenes in Orat. contra Aristocratem.

Ἀνδροληψία Atheniensium.

Ad Th. V.

Observatio.

Repressaliæ non nisi cautè sunt exercendæ.

Vbinam locum habeant Repressaliæ.

ADducit Author ἐνεχυρασμοῦ Exemplum antiquissimum ex Homero. Nestore ob abductos equos Patri Elidensium pecora & armenta capiente, de quo disputari potest, cuiq; objicimus commonitorii loco ea, quæ habet David à Mauden pag. 874. 38. *Sic licet Principibus vel Reipublicæ literas dare repressaliarum quibus subditis aut militibus suis damnum injustum passis potestatem facit invadendi*

terram eorum qui damnum intulerunt, & occupandi bona incolarum etiam innocentium donec justa damni compensatio fiat, dummodo prius communitas vel is qui communitati praeest admonitus compensationem facere aut imperare neglexerit. Vt si Galli inquit Victor. de jure belli num. 41. fecerint pradas in Agrum Hispanorum & Rex Francorum nolit cogere illos ad restitutionem, cum possit, possunt Hispani authoritate Principis spoliare mercatores Gallos aut Agricolas quantumcumque innocentes, quia licet fortè à principio Respub: aut Princeps Gallorum non fuerit in causa, jam est in culpa, quia negligit. In his tamen cavendum est ne, sine necessitate concedantur, cùm sint periculosa & occasionem præbeant rapinarum ait Victor. ibid. Insuper ne contra personas Ecclesiasticas vel bona eorum repressaliæ concedantur aut extendantur, prohibitum est sub pœna excommunicationis ipso jure lata in personas singulares, interdicti verò in communitatem nisi talem præsumptam licentiam intra mensem post diem concessionis aut extensionis revocent.

CAPUT

CAPUT III.

Ad Th. II.

Observatio.

Locus ex Tacito allegatus non satis convincit, quod Author intendit.

APud Germanos latrocinia, quæ extra Civitatis cujusque fines fiebant nullam habuisse infamiam testimonio Cæsaris probat. Addit ex Tacito de Venedis: Quicquid inter Peucinos Fennosq; Sylvarum ac Montium erigitur, latrociniis pererrant. An verò hic locus faciat pro Grotio merito dubitamus. Nam primò ipse Tacitus dubitat, Venedonum Peucinos Venedosque & Fennos Germanis an Sarmatis adscribat. Secundò argumenta sunt in contrarium non contemnenda: nam primò limites Germaniæ erant Rhenus, Danubius, Vistula & Oceanus Germanicus; At Peucini, Venedi & Fenni in Polonia, Litavia, Finlandia & Russia minore Moscovia, Moldavia, Podolia, Walachia, Bulgaria, Servia, Sclavonia, Croatia & aliis morabantur locis. Secundò ipse Cluverus admittit illos Carpatica & Sarmatica incoluisse juga. Tertiò ab aliis quoque Scriptoribus Sarmatæ appellantur, & Germaniæ eximuntur, ut constat ex Plinio lib. 4. Histor. Nat. cap. 13. Strabone, Ptolomæo & aliis.

Venedorum populus Germano non accensendus est.

Tertiò Argumentum, quod Tacitus petit à ſimilitudine ſermonis, cultus & morum non eſt ſatis firmum. Nam etiam diverſi populi, in quibusdam convenire poſſunt. Conſimilia enim demonſtrare aggreſſus eſt olim Vir eruditus inter Germanos & Perſas ex conſpiratione in Religionis Negotio & Numinum Cultu, Morum Conformitate, cum ad Exemplum Perſarum Germani Comam aluerint, armati ſemper inceſſerint, Vino fuerint dediti, oſculo excipere advenas ſoliti, Linguæ Conſonantia, quod ex Scaligero & Caſaubono probare contendit, & tamen ipſe Tacitus repugnat, ſcribens Cap. 2. Ipſos Germanos indigenas crediderim, minimèque aliarum Gentium adventibus & hoſpitiis mixtos. Venedos verò eſſe Sinici generis alii probant, nec Nomadum more egiſſe Germanos facilè demonſtrabitur.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Exemplum Jephtæ non conducit intento Grotii.

AUthor poſtquam diſtinxiſſet populos, quamvis injuſtè agentes, à piratis & latronibus, concludit poſſe mutationem interdum accidere tum in ſingulis, tum in cœtibus. In ſingulis quidem ut qui prædonum Duces fuerint, juſti Duces fiant, producitque

in exem-

in exemplum Jephthen. Atqui hoc ipsum non sit conformiter Scripturæ, quæ Jephthen laudat tanquam Heroa quendam DEO placentem, Hebræorum XI. 32. Nec obstat locus ad quem respexit Grotius Judic. XI. 3. ubi dicitur: *Congregati sunt ad DEUM viri inopes & latrocinantes.* Nam (1) in textu originali Hebræo, in Græco, & in Chaldaica paraphrasi nullorum latrocinantium sit mentio, sed solùm vox Rekim habetur, quæ notat vacuos patrimonio & cura liberos, quos Hispani Aventureros vocant, notante Aria Montano. Verba illius sunt: *Chananaum nomen Rekim vacuos otiosos, atque patrimonio & cura liberos significat, qui cum quid agant domi non habeant, militiæ, quàm compendiosissimam sibi fore sperant, sese ultro addicunt, sive ea justa & legitima sit, sive improbior, qualis prædonum, & piratarum, ac grassatorum. Hos latini errantes, Hispani aventureros vocitant, qui quod stipendia non mereantur facilius teneri possunt, etiam à pauperioribus Ducibus, spe tantum commodorum, ex spoliis aut direptionibus dividundis contenti. Græci λιτοὶ interpretati sunt, quos Lorinus secutus, Inopes dixit. horum ultrovenientium copiam, propter comitatis, humanitatis, atque dexteritatis opinionem, paulatim ac sigillatim collectam, certum in exemplari verbum JITHLAKETU declarat, translatum ab iis qui vel oleas, vel nuces, vel hujusmodi fructus in terra sparsos colligunt. Hispanicè, appannaronse uno ab uno, dos à dos, y tres à tres. Non coactos verò, sed*

Iephtes cō-tra injustum latrocinium defenditur.

Quid Rekim Iud. XI.

sponte

spontè convenisse, reciproca verbi forma docet: Et quasi Principem sequebantur. ex exemplari lingua: Et egrediebantur cum illo, quo dicendi tropo militaris ordo ac disciplina, exercitatio dexteritasque significatur ut illa: Et egrediebatur ad omnia David quaecunque misisset eum Samuel, & amovit eum Saul à se, & fecit eum tribunum super mille viros, & egrediebatur & intrabat in conspectu populi. Atque haec oratio virum non latronem, sed prudentem ac strenuum Ducem describit, qui sociorum phalangem instructam, & in disciplina contentam, dictoque parentem, nusquam inertem, nusquam segnem, ac minimè usquam desidem, verum prorsus alacrem, ita ut nunquam ipse prodierit in bellum, quin omnes, nullo excepto, haberet comites, concordi animo ad omne belli discrimen secum subeundum promptos, quae res & ipsis, apud quos degebant, populo ac principi utilis & grata fuit, & Iephthe dexteritatis ac virtutis opinionem celebritatemq; comparavit. (2) Posito, quod latrocinantes fuerint, qui congregati ad ipsum, nihilominus Dux latronum non potuit dici. Si enim rapinae exerceantur adversus hostem in bello justo, tunc sunt actus belli; si verò injustè exerceantur erga quoscunque, tunc demum censetur exerceri actus latrocinii. Jephtha autem non in Israelitas, sed in hostes populi Israelitici exercuit vim. Ammonitas scil. & reliquos vicinos incircumcisos. Ut itaque David non potest dici latro vel Dux latronum, de quo consimilia dicuntur I. Sam. XXII. 2. & XXIII. 27.

& 30.

& 30. ite nec Jephthe. (3) Si ponamus latrocinantes fuisse istos adhærentes Jephthæ, nihil tamen adhucdum obtinebit Grotius, tum quia ante latrocinari potuerunt: non quo tempore Jephthen sequebantur, tum quia potuerunt dici latrocinantes h. e. stipendia merentes: milites enim olim latrones appellati sunt, quasi laterones, quod Ducis lateri adstarent; tum quia latrocinium juxta Abulensem aliquo in casu est licitum, si quis scil. rapinas agat & prædetur ad vitæ necessaria consequenda. Quod postremum tamen nos non probamus.

Ad Th. IV.

Observatio.

Quousque se Imperium extendit, eousque etiam Jus Belli.

Qui summum Imperium pro parte habent, justum pro ea parte bellum gerere possunt, multòque magis illi, qui non sunt subditi, sed inæqualiter fœderati. Confirmat hoc Augustinus, qui scribit: Ordo ille naturalis mortalium paci accommodatus hoc poscit, ut suscipiendi Belli Authoritas atque Consilium penes Principes sit, si itaque pro parte aliqui habeant Principatum vel Imperium Bellum gerere posse intelligitur pro ea parte quâ habent. secundò ipse Aristoteles quoque hoc insinuat: cùm enim juxta illum una-

Iustū Bellum gerit etiam qui Κύριον pro parte habet.

unaquaque Respublica sibi sufficere debeat, 3. Politicorum, etiam poterit se defendere, sua vindicare, injurias ulcisci: quousque itaque participat de hâc sufficientia pars alicujus Reipublicæ, vel habens Imperium pro parte, eousque etiam participat de Jure belli. Tertiò de Bello offensivo & defensivo ita differunt DD., quod legitima Authoritas indicendi Bellum offensivum sit in unoquoque penes quem est κύριον in Republica; in bello verò defensivo eo usque progrediuntur, ut si Princeps agnoscat Superiorem nihilominus tale adversus hostem gerere possit: ut enim privatus potest, secundum illos naturali Jure se defendere contra iniquum invasorem vim vi repellendo: ita quilibet Princeps, quævis Respublica in tali casu, præprimis quando præsumit consensumSuperioris, diuturna præscriptione hoc Jus obtinuit, & necessitas urget ut Saluti publicæ consulatur.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Denunciatio præter Summum Imperium in Bello solenni requiritur.

AUthor ut Bellum justum sit Jure gentium putat non sufficere, quod utrinque inter summas Potestates geratur, sed ulterius requiri ut publicè decretum sit, utque

ejus

ejus significatio ab altera partium alteri facta sit. Inde sæpiùs pii & justi Belli, piorum & justorum armorum in Historia occurrit mentio: ita autem dicebantur illæ Expeditiones, quæ misso Feciali solenniter hostibus denunciabantur, nullum Bellum à Quiritibus justum habitum fuisse, nisi quod de rebus repetitis denunciatum esset ante & indictum, Cicero docet lib. 1. Officiorum. Florus unam Romanæ magnitudinis causam censet illa justa & pia cum exteris Bella, Alexandrum ad Urbem Celænas exercitu admoto Caduceatorem præmisisse testatur Curtius; quanquam Caduceatores non tam mittebantur ad Bellum indicendum quàm ad deditionem denunciandam, exemplo petito à Mercurio, qui Virgâ inter angues dimicantes inserta pugnam diremit, parte media sui voluminis inter se vinctis nodo herculeo, sed in oscula coeuntibus; hinc Caduceatores Festo dicuntur Legati pacem petentes, quò etiam respexit Livius 6. de Bello Punico 89. Limitat autem Author in sequentibus suam assertionem & statuit naturali Jure, ubi aut vis illata arcetur, aut ab eo qui deliquit pœna deposcitur, nullam requiri denunciationem, addunt alii, quod etiam non requiratur ad illos, qui jam hostes sunt, & de quibus Fæciales referunt, non opus esse amicitiæ renunciatione, cum Legatis res repetentibus eæ nec redditæ sunt, nec aliter satisfactum sit, & ut in foro civili Citatio quandoque omittitur, ita omitti posse denunciationem pronunciant.

Ad solenne Bellum requiritur Denunciatio.

Addamus, quæ B. Thummius noster olim produxit de Bello p. 89. th. 30. *Legitimus belli modus, respectu IVSTITIÆ, consistit 1. in LEGITIMA BELLI DENVNCIATIONE, seu, ut vocant: CLARIGATIONE, (quam solam, ut bellum sit justum, sufficere falsò existimavit Alexander Magnus: Plutarch. in vitâ) cùm hanc requirat 1. jus divinum, Deuter. 20 10. 2. jus Gentium commune; ut atrestatur Alexand. ab Alex. lib. 5. Genial. dier. cap. 3. Gellius ib. 16. noct. Atticar. c. 4. Livius lib. 1. Decad. 1. p. 16. Prisci enim volebant, ut antequam hostiliter agamus, amicitia vel communi illi, quæ inter homines est, renunciemus omninò prius. Hinc, hostes hi sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decrevimus, cæteri latrones aut prædones, inquit Pomp. & Bald. 3 cons. 102. Si bono viro non convenit, facere aliquid clam, quia sic aufertur, quod est. [3. jus civile, ut patet ex verbo decrevit, l. 24. ff. de captiv. & postlim. l. 118. ff. de verb. sign. ex titul. 17. Aur. Bullæ Caroli IV. de diffidat, juris naturalis; utrque necessaria erit denunciatio.] 4. Ratio manifesta; Vt enim in judicio fori, priùs in jus vocamus, quàm nostra vi repetimus: sic etiam decet bellum prius indicere, quàm inferre: vel; ut, ridiculus ille esset, qui armatus à proximo suo debitum repeteret, cùm tamen debitor ad debitum solvendum sit promptus ac paratus: sic ridiculosum imò incuriosum, armata manu hostem petere, cùm tamen ille ad satisfaciendum se ultro offerat. Vide Hænon. disp. polit. 7. th. & seq. Hinc olim Feciales, quibus denuncia-*

tio

tio sive diffidatio incumbebat, fuerunt constitit; Warem. de Eremb de fœd. c. 3. Hæc & adhuc hodiè observanda, nisi quis illud Schytici Legati ad Alexandrum M. audire velit; Tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Is enim. pleraque bella non indicebat prius, sed subitò milite inferebat, Ranzov. comm. bell. lib. 1. c. 5. Clarigatione enim hâc omissa, non bellum, sed pradatio & proditio appellanda, argum. l. hostes 118. ff. de V. S. l. 24. ff. de capit. & postlim. revers. Gail. lib. 1. observ. 4. num. 41. Hœnon. disp. polit. 7. th. 7.

Ad Th. VI.

Observatio.

Præceptum Deuteron. XX. datum ita respexit populum Israeliticum, ut tamen ad alios quoque commodè extendi possit, & fultum intelligatur etiam Lumine naturæ.

AUthor de Promulgatione belli agit, & postquam denunciationem posuisset ut requisitam, quid Juris naturalis & quid proprium Juris gentium sit, explicat. Naturali Jure nullam requiri denunciationem existimat, positis ponendis, neque per Naturæ jus indictionem esse necessariam, si Dominus rei suæ manum injicere velit, & tandem ad præceptum quod DEUS Hebræis dedit,

respondet specialiter illud populo Israelitico datum. De primis duobus disputent alii. Nos tertium examinabimus. (1) quidem colligi videtur præceptum quod DEUS Hebræis dedit posse dici Juris gentium, nam 1. fundatur illud in naturali humanitate, quam ipsa recta ratio dictat, ne homines in se ruant ferarum instar cœco impetu, sed prius omnia tentent. 2. in ipsa natura belli; Augustinus enim rectè Epist. 205. ad Bonifacium: *Pacem habere debet voluntas, bellum necessitas:* bellare enim non voluntatis est sed necessitatis, propter ingentia mala quæ cum bello conjuncta esse solent. 3. ipse Grotius hoc agnoscere cogitur, nam in Comment. ad c. 20. Deut. agnoscit legem, quæ Exod. XXII. 32. & 33. ponitur, intelligendam esse cum benigna exceptione, si scil. ad primam denunciationem non paruerint, & valuisse hoc dicit etiam in terra Canaan, utque confirmet Jus gentium, adducit in consensum illud Terentii: *Omnia prius experiri, quàm armis sapientem decet* Additqꝫ Appollonii testimonium; & hîc dum asserit, quamvis Jus naturæ non præcipiat talem fieri interpellationem, honestè tamen & laudabiliter interponi. Et videtur posse concludi hoc modo: si DEUS voluit ut Legati de pace mittantur etiam ad populos Excidio devotos, humanitas postulabit, ut extra hunc casum vel maximè hoc divinum Consilium observetur. Prius autem quidam probare satagunt tum ex eo, quia Josuæ 11. v. 19. dicitur: *Nulla fuit Civitas,*

Præceptū Deut. XX. de indicendo Bello superstruitur Lumini Naturæ.

tas, quæ pacem fecerit cum Israelitis præter Chivæos Gibeonitas. Cæteri omnes bello capti sunt. Induraverat enim animos eorum Dominus ad pugnam cum Israelitis conserendam, ut internecione deleret eos, nec fieret illis gratia; Unde colligitur populos illos deletos fuisse, quia belli aleam subire maluerunt quàm pacem amplecti, alioquin pari conditione futuros cum Chivæis Gibeonitis, qui pacem petitum venerant; tum ex eo quia Rachab fuit recepta in gratiam, utut ex impiis illis populis, attemperans se moribus Israelitarum; tum ex eo quia & pepercit hisce populorum reliquiis Solomon & jus habitationis in populo concessit sub fide tributi pendendi. 1. Reg. 9. vs. 2. Hinc etiam Moralistæ disputant, non tantùm ante bellum, sed etiam post mutuam aggressionem, si adversarius condignam satisfactionem offerat, acceptari debere, & bellum intermitti, utut dubia hîc occurrant non contemnenda, an sc. ex justitia obligetur, an ex Charitate, de qua distinctione supra egimus.

Ad Th. XIII.

Observatio.

Grotio non accedunt alii statuenti, quod Bellum simul atque indictum est, geri possit.

Existimat Grotius Jure Gentium nullum tempus post indictionem requiri, nec Cyrum

Bellum an simulatque indictum est geri possit.

Cyrum aut Romanos, quorum ille confe-ſtim movit in Armenios, hi in Carthaginienſes malè feciſſe arbitratur, poſſe tamen fieri ut ex naturali jure tempus aliquod requiratur ex negotii qualitate, ſed de poſteriori non eſt controverſia: nam, ſi res repetitæ ſunt, pœna in nocentem poſtulata & id nondum negatum eſt, cenſentur adhuc omnia eſſe in ſuſpenſo, nec provolare licet ad arma nondum cognita mente illius, qui vel poteſt vel ſatisfacere vult; de priori autem diſputatur, cum iniquum videatur ad indictionem confeſtim aggredi hoſtem. nam ratio quam ponit in theſi XI. indicendi Belli nondum eſt liquida, quod gentes ideò non requiſiverint denunciationem, ne quid dolo agerent, ſed ut certo conſtaret non privato auſu, ſed voluntate utriusque populi Bellum geri, à dolo autem videtur vix excuſari poſſe, qui ad indictionem ſtatim irruit. Secundò obſervatum fuit ab Alberico Gentili, poſt indictum Bellum adhuc ſolitum fuiſſe expectari tres dies & triginta antequam concurreretur. Tertiò, quamvis hoſti ex Regulis prudentiæ non indulgendum ſit tempus, quo vires augeat ſuperiores futuras etiam ex mora indicentis, nihilominus ex Regulis æquitatis hoc videtur eſſe ſtatuendum, ut quemadmodum in privato Bello imparatum adoriri non cenſetur laudabile, & tantùm permittendum eſt temporis, quo arma Adverſarius quoque expediat, & gladium evaginare poſſit; ita quoque hoc concedendum in Bello publico. Unde

etiam

etiam improbatur id quod à Cyro & Romanis gestum ab aliis.

CAPUT IV.

Ad Th. II.

Observatio.

Vox liciti quidem rectè distinguitur, sed non rectè omni ex parte stabilitur.

Distinguit Author vocem licere in id quod rectè fit & vitio caret, ex omnique parte pium est, & in id quod impunè fit; illustrat prius etiam illo Pauli 1. Cor, 6. vs. 17. addit Exempla de matrimonio licere illud; laudabiliorem tamen esse ex pio proposito cælibem castitatem, repetere nuptias, laudabilius verò uno contentum matrimonio, Christianum conjugem paganam relinquere posse, sed & posse retinere. Primum firmatur sufficienter non tantùm Exemplis adductis, sed & Authoritate Doctorum, imò æquipollere hanc vocem quandoque voci præcipere ostendunt ex Canon. 10. distinct 50. Secundum controversiæ est obnoxium, si enim Græcos sequamur Theodoretum & Oecumenium, Apostolus hoc vult: omnia mihi licent per liberum arbitrium, in mea potestate est fornicari, rapere, inebriari & cætera, de quibus egit in antecedentibus Paulus: partim quia priora id ostendant, partim posteriora, dum mox escarum & ventris, nec

Illustratur dictum 1. Cor. VI. v. 17.

non fornicationis mentionem facit, addit autem non expediunt scil. saluti animæ meæ quin peccata sunt, quâ stante Interpretatione vox licere non erit stabilita ex hoc loco in illo sensu, quo id quod rectum ex omni parte piumque significat. Grotius autem hæc verba in Commentario ad 1.Cor. 6. versiculumque duodecimum (qui enim allegatur in margine decimus septimus nihil de hoc habet) accipit hoc Effatum non ut dictum Pauli, sed ut verba usitata Doctoribus illis Corinthiis, qui opiparas divitum mensas sectabantur, & dicebant: Omnia mihi licent, id est, DEUS ista omnia nostri causa condidit, quare nihil est mali, si eis utamur, quibus respondeat Paulus adhibendum esse modum, non enim omnem usum talium conducere aut valetudini, quæ sapienti negligenda non est, aut recto usui rationis, nam corpus onustum hesternis vitiis animum quoque degravat. At posita quoque hâc Expositione τὸ licere non notavit hoc in loco, id, quod rectum & pium. Sed missâ primâ interpretatione, quam Ambrosius refutat, dicendo: *Quomodo licet quod prohibetur?* aut certè, si omnia licent, nihil potest esse illicitum, alterâ quoque Grotii quæ ἰδιογνωμοσύνην prodit, admissâ verò illâ, quæ de adiaphoris illa omnia accipit, ut sensus sit: omnia, quæ nullo Domini præcepto prohibentur, ut Augustinus loquitur, mihi licent, sed non omnia expediunt, non conducunt ad proximi ædificationem, commodior erit loci hujus ad præsentem,

ſentem ſignificationem applicatio, quanquam & hîc illud Gregorii libr. 5. moral. cap. 8. occurrat: *Qui non cavet ab iis quæ licent & non expediunt, ſæpè etiam ad illicita delabitur, ſolus in illicitis non cadit, qui ſe aliquando & a licitis cautè reſtringit.* Tertium ſordes habet & ex fæcium adfluxu fœtet, præfert in genere Cœlibatum Conjugio & vocat caſtitatem, quaſi ſcil. illa etiam non in conjugio locum habeat, idemque dicit|quod Concilium Tridentinum ſeſſione 24. Canon. quod Lapideus Jeſuita in 1 Cor.7. Virginitatem longè meliorem & præſtantiorem eſſe matrimonio: de loco autẽ Apoſtoli alibi pluribus egimus. Digamia ſucceſſiva malè audit inter Pontificios & interdicta eſt Sacerdotibus ex cauſa morali, ſuſpicione ſc. incontinentiæ: paganam conjugẽ quomodo relinquere poſſit Chriſtianus cõjux, Paulus edocet 1. Cor. 7. v. 12. & ſeq. Juvat hîc addere, quæ Grotius alibi prodidit, ſcribens: *Conjugium tanti facit Papa, ut quia individuum eſt inter Chriſtianos, eoq; Chriſti cum Eccleſiâ conjunctionem adumbret, rem & myſterium id vocet. Nemo ob conjugium à Baptiſmo, aut à communione arcetur, nemo à ſpe ſalutis ob id abſcinditur. At ſi in familia mea operâ uti malim cælibum, quàm conjuges habentium, erone ideo nuptiarum prohibitor & Apoſtolo contrarius? Non arbitror. Idem facit Eccleſia. Cælibes, ſi caſtimoniam benè præſtent, aptiores eſſe aliis ad Eccleſiaſticas functiones, docet Chriſtus Matth. 19. v. 12. & Paulus 1. Cor. 7. v. 7. 8. 26. Quid hic eſt Pa-*

Cœlibatus Conjugio non anteferendus eſt.

Grotius pro Cœlibatu Pontificio.

pa imputandum? Tuetur morem quem recepit jam olim Occidens: quem Africa etiam tam solicitè observavit, quo tempore cum sede Romana acerrimas habebat disputationes. Attamen quibus in locis mos valuit, ut presbyteri matrimonio uterentur, inde venientes, & communionem suam expetentes, non repellit. Neque ego diffido, quin tam boni dari possint Papæ, id est, patres (hæc enim est istius nominis significatio) qui quod in Græcis ferunt, non damnaturi sint in aliis, apud quos de constitutione, vetere sanè, sed humanâ, discessum est aliquid, ut fœditatibus passim apparentibus, & multorum animos à reverentiâ sacerdotum avertentibus, iretur obviam. quibus sequentia reposuit Laurentius. *Nemo ob conjugium à Baptismo, aut à communione arcetur, nemo à spe salutis ob id abscinditur: Imo verò & à communione arcentur, & à spe salutis abscinduntur à Papa omnes Clerici, Ecclesiastici, Sacerdotes, quicunque post votum matrimonium contrahunt; Quorum scilicet matrimonia habet pro sacrilegis & quovis adulterio pejoribus, ut notum est. Et cum de Sacerdotibus etiam conjugatis, & qui de conjugiis propriis sobolem procreant, eos vivere in carne, & DEO placere non posse, pronunciet Papa Siricius, Epist. 1. quæ est ad Himmerium. Tomo 1. Concilior. quomodo omnes illos & à communione, & à spe salutis non arcet & abscindit Papa? At si in familia mea operâ uti malim cælibum, quam conjuges habentium, erone ideo nuptiarum prohibitor, & Apostolo*

Impugnatur Grotius.

postolo

postolo contrarius? Non arbitror: Hoc simile omninò est dissimile; Equidem Ecclesia non est familia aut domus Papæ sed Dei 1. Tim. 3. v. 15. in qua versari debent omnes Episcopi, non ut dominantes Clero. 1. Petr. 5. v. 3. sed ut ministri Christi ac dispensatores mysteriorum Dei, 1. Cor. 4. v. 1. docentes observare quæ ipse mandavit. Matth. 28. v. 20. Deo in die judicii rationem reddituri; Hebr. 13. v. 17. Neque id ut absoluti domini, sed ut ministri, ac servi, ac dispensatores. Idem facit Ecclesia: Dum papisticam Ecclesiam, Ecclesiam absolutè hic dicit Grotius, næ ipse jam propemodum persuasus cum Agrippa, non ut Christianus fiat, qualis natus & educatus, sed ut Papista. Interim, cum apertè doceat Papa, quod sacerdotibus nullo modo permittenda sunt matrimonia, vt est apud Costerum, in Enchirid. cap. 17. pag. mihi 529. revera ipse est nuptiarum prohibitor; Et cum eas cuilibet hominum generi concedat Apostolus Hebr. 13. v. 4. planè est Apostolo contrarius; Et quid apertius in hoc ipsius Apostoli verbis 1. Timot. 3. v. 2. 3. 4. 5. Oportet episcopum esse unius uxoris virum; vigilantem, temperantem, &c. & qui propriæ domui benè præsit, qui liberos contineat in subjectione cum omni honestate. Nam si quis propriæ domui præesse nescit, quomodo Ecclesiam Dei curabit? Cælibes, si castimoniam benè præstent, aptiores esse aliis ad Ecclesiasticas functiones docet Christus Matth. 19. v. 12. & Paulus 1. Cor. 7. v. 7. 8. 26. Neque Christus, neque Paulus loquuntur ibi de functionibus Ecclesia-

sticis, aut Sacerdotibus in specie, sed de cultu Dei ac Christianis in genere. Addit autem ibidem Paulus versu 35. expressè: Hoc dico non ut laqueum vobis injiciam, &c. Quàm parum autem bene sacrificuli in papatu præstent castimoniam, plus quàm notum, & agnoscit ipse Grotius in verbis subsequentibus: Ut fœditatibus passim apparentibus, & multorum animos à reverentia Sacerdotum avertentibus iretur obviam. Certè, ut hoc unum ex multis hîc proferam, Henricus Cuykius Episcopus Rurimundensis, successor in isto Episcopatu satis amplo, Guilielmi Lindani, in Epistola sua paranetica tertia, expresse scribit, quod Lindanus iste, cum ad hunc ad hunc accessit Episcopatum, non nisi sex castos invenit pastores. Quid hic est Papæ imputandum? Nempe, primò, quod in Ecclesia, quæ est domus Dei, sese gerat, non ut minister, servus, aut dispensator, sed ut absolute dominus, ac legislator summus. Deinde, quod contra Dei Verbum, & Apostolum sacerdotibus omnibus lege publicâ matrimonium prorsus interdicat. Tertiò, quod publicè in eis toleret ut vel assiduè scortentur, vel domi suæ concubinam unam pluresve habeant. Is qui non habet uxorem, & pro uxore concubinam habet, à communione non repellatur, apud Gratianum dist. 34. cap. 4. fol. mihi 49. a. Quartò quod jam dudum Papæ Episcopi & officiales censum pro concubinatu à Sacerdotibus quotannis extorquent, idque tam palam, ut apud plebem ipsam in proverbium abierit illa

con-

[con]cubinaria exactio, sive lenociniũ, quo dicunt, [hab]eat vel non habeat, aureum solvat pro con[cu]bina, & habeat si velit, teste Agrippa de Vanit. [Sci]entiarum cap. 64. Neq; diffitetur ipse etiam [Espe]nsæus, Theologus Parisiensis, Comment. in T[it]. Digress. 2. pag. mihi 67. Turpissimum est, inquit, quod Officiales & Vicarij cum concubinis, pellicibus & meretricibus cohabitare, liberisque procreare sinunt, accepto ab eis, atque ideo alicubi à continentibus, certo quotannis censu: Habeant ajunt si velit. Dictam illam Epistolam paraneticam scripsit atque edidit dictus ille Cuyckius contra eos sui temporis Papistas Theologos, qui concubinarios pastores retinendos esse existimabant ac tolerandos, sub hoc obtentu, quod satius esse dicerent, tales, quàm nullos haberi pastores. ibid. pag. mihi 77. Tuetur morem quem recepit jam olim Occidens: quem Africa etiam tum sollicitè observavit, quo tempore cum sede Romana acerrimas habebat disputationes; Verum, unde est ista traditio? Utrum ne de Dominicâ & Evangelica auctoritate descendens? An de Apostolorum mandatis atque Epistolis veniens? Ea enim facienda esse quæ scripta sunt, Deus testatur & proponit, ad Jesum Nave dicens: Non recedet liber legis hujus ex ore tuo, sed meditaberis in eo die ac nocte, ut observes facere omnia quæ scripta sunt. Item Dominus Apostolos suos mittens, mandat baptizari gentes, & doceri, ut observent omnia quæcunque ille præcepit; Si ergo aut in Evan[gel]io præcipitur, aut Apostolorum Epistolis

aut

aut Actibus continetur, ut conjugium Sacerdotibus penitus indicatur, observetur etiam hac sancta traditio. Si verò & Evangelica & Apostolica auctoritate conjugium ipsis concessum est, quæ ista obstinatio, quæve præsumptio, humanam traditionem divinæ dispositioni anteponere, nec animadvertere, indignari & irasci Deum quoties divina præcepta solvit & præterit humana traditio? Nec consuetudo quæ apud quosdam obrepsit, impedire debet, quo minus veritas prævaleat & vincat. Nam consuetudo sine veritate, vetustas erroris est: propter quod relicto errore, sequamur veritatem. Nam si ad divinæ traditionis caput & originem revertamur, cessat error humanus & conjugii ratione perspectâ, quicquid sub caligine ac nube tenebrarum obscurum latebat luce veritatis aperitur. Si canalis aquæ, qui copiosè prius & largiter profluebat, subito deficiat, nonne ad fontem pergitur, ut illic defectionis ratio noscatur, utrumne crescentibus venis in capite siccaverit, an verò integra inde & plena procurrens, in medio itineris destiterit? At si vitio interrupti, aut bibuli canalis effectum est, quo minus aqua perseveranter continua ac jugiter flueret, refecto & confirmato canali ad usum atque potum civitatis aqua collecta eâdem ubertate atque integritate repræsentatur, quâ de fonte proficiscitur. Quod & nunc facere oportet Dei sacerdotes præcepta divina servantes, ut in aliquo si nutaverit, & vacillaverit veritas, ad originem Dominicam & Evangelicam & Apostolicam traditionem

revertamur, & inde surgat actus nostri ratio, unde & ordo & origo surrexit. Cyprianus in Epist, ad Pompejum contra Papam Steph. p. mihi 327. 328. & 329. *Imo verò rotunda atque aperta ipsorum Papistarum, ipsorumque adeo Jesuitarum confessio est : Copula sacerdotalis, nec legali, nec Evangelicâ, vel Apostolicâ auctoritate prohibetur, Ecclesiasticâ tamen lege penitus interdicitur.* Gratian. Causa 26. quæst. 2. cap. Sors, fol. mihi 408. b. *Conjugium inire, seu matrimonii contractio, etiam post ordinationem, nullo divino jure, sed solo Ecclesiastico prohibetur. Nec audiendus novus quidam in Italia dogmatistes, qui unus contra omnium veterum & recentium Ecclesiasticorum scriptorum sententiam, cælibatum ordini sacro οὐσιωδῶς, hoc est, substantialiter & lege divina adjunctum esse contendit.* Cassander in Consult. Art. 23. pag. mihi 989. Notans Franciscum Turrianum Jesuitam. *Verissimum est, decretum hoc non esse propriè divinũ, nec jure divino, sed humano duntaxat prohibitum esse conjugium sacerdotibus.* Bellarm. lib. de Clericis, cap. 18. sect. 3. & 6. col. mihi. 281. De veteri quoque Occidente ita Polydorus: *Non ante Pontificatum Gregory septimi, qui anno salutis 1074. est Pontifex creatus, conjugium adimi Occidentalibus potuit.* lib. 5. cap. 4. pag. mihi 400. *Iste enim Gregorius Papa, celebratâ Synodo, uxoratos Sacerdotes à divino Officio removit, & Parris missas eorum audire interdixit; novo exemplo &, ut multis visum est, inconsiderato, contra sanctorum Patrum sen-*

ſententiam. Sigebertus in Chronico, ad dictum annum 1074. De Africa quoque, hoc eſt, Eccleſia græca ac Orientali Cajetanus concedit, abſolutè licuiſſe in Eccleſia Orientali matrimonium etiam contrahere poſt ordinationem; apud Gregorium de Valentia Tomo 4. in Thomam, diſput. 9. quæſt. 5. punct. 5. §. 2. ſect. Quare, col. mih. 210. Sed & ſic expreſſè ipſe Papa Stephanus: Aliter ſe Orientalium habet traditio Eccleſiarum, aliter hujus Sanctæ Romanæ Eccleſiæ. Nam earum Sacerdotes, diaconi, & ſubdiaconi, matrimonio copulantur, iſtius autem Eccleſiæ, vel Orientalium nullus Sacerdotum à ſubdiacono, uſque ad Epiſcopum licentiam habet conjugium ſortiendi, apud Gratianum, diſt. 31, cap, aliter, fol. mihi 42. b. Et Gloſſa ibidem: Multi ex hâc literâ dixerunt, quod Orientales poſſunt contrahere in ſacris ordinibus. Imò verò ſic vel ipſe quoque Grotius in ſuis Annotatis ad conſultationem Caſſandri pag. 45. Balſamo ante eam Synodum quæ in Trullo eſt habita licuiſſe etiam Epiſcopis habere uxores. Orientales Sacerdotes matrimonio copulari ait Stephanus Papa. Cajetanus hoc amplius, Tomo 1. Opuſc. Tract. 17. Diu licuiſſe in Eccleſia Orientali poſt ordinationem. Denique de veterum Patrum temporibus, Latinorum pariter & Græcorũ, ita Mantuanus Monachus, & Pöeta Papiſta: De Hilario: Non nocuit tibi progenies, non obſtitit uxor, legitimo conjuncta thoro. De Nazianzeno: Præſule patre ſatus (nam tunc id jura ſinebant) paſtorale pedum geſſit poſt funera pa-

ra patris. Item. Non horruit illa tempestate Deus thalamos, cunabula, tædas. Concludens tandem secundum saniores:

Tutius esse volunt, quâ lex divina finebat,
Ipse viâ, veterumque sequi vestigia Patrum.

Attamen quibus in locis mos valuit, ut presbyteri matrimonio uterentur, inde venientes, & communionem suam expetentes, non repellit: Hoc sanè quàm perexiguum? Tu quis es, inquit Apostolus, qui condemnas alienum famulum? proprio domino stat, aut cadit. Neque de qualicunque tolerantia Papæ in aliis, qui extra ejus territorium sint, sed de præceptis sibi subjectis latis, hic sermo est.

Neque ego diffido quin tum boni dari possint. Papa &c. Ego verò cur omninò hic diffidam ut circa cælibatum Sacerdotum Papa vel tantillum aliquando immutet, aut relaxet, movet, imò cogit pertinacia invincibilis Concilii Tridentini, à quo nullis petitionibus, remonstrantiis, supplicationibus, aut seriis postulationibus quibuscunque etiam Imperatoris, Regum, Principum, Ducum, per ipsorum legatos, obtineri potuit conjugium Sacerdotum. Non obstantibus, quod Orator Bavarus in ipso Concilio palam publicèque profiteretur ac diceret inter alia: Clerum propter libidinem ubique infamem, Magistratum politicum nullum tolerare civem concubinariûm, concubinatum verò in Clero adeò esse frequentem, ut è centum sacerdotibus vix tres quatuorve reperiantur, quos ea labes non attigerit: Adeoque nomine Principis sui instanter peteret: Ut matrimo-

nium Sacerdotibus permitteretur sine quo eâ tempestate incassim tentaretur omnis Cleri reformatio, apud Petrum Suavem; in Historia Conc. Trid. lib. 6. pag. mihi 616. & 617. Non obstante etiam, quod postmodum idem Dux Bavariæ Romam misit, & ab ipso Papa per legatum petiit pro suis, ut conjugatis concederetur facultas prædicandi; Rationibus adductis ad hanc concessionem persuadendum præcipuè, his duabus: Scandalum, cui occasionem Sacerdotes incontinentes dabant; & paucitas eorum qui continentiâ sibi imperatâ ad ministerium reperiebantur idonei; habentibus tunc multis in ore celebre illud dictum Papæ pii II. Ab Ecclesia Occidentali optimo jure olim ademptum Sacerdotibus conjugium, sed nunc meliori restituendum apud eund. lib. 7. pag. mihi 793. Non obstante denique, quod & rursus Imperator & Bavarus postmodum apud Papam instarent per Epistolas; In quibus sic Imperator: Ad conservandas RELIQUIAS religionis in Imperio, & extirpandas hæreses, magnum quoque momentum allaturum, si concedatur ut ij Sacerdotes, qui quod uxores duxissent, segreges facti sunt, reconciliari possint, uxoribus retentis: utque in posterum in tanta Sacerdotum cœlibum penuria, admittantur ad Sacerdotium conjugali probatæ vitæ, & existimationis. Atque id suo, tum Ducis Bavariæ generi sui nomine petere, persuasum (Papam) rem dignam pietatis ipsius, & sibi gratissimam facturum. In literis autem ipsius Bavari Dux rogabat etiam Sanctitatem ejus, ut saltem ad ali-

aliquod tempus per eam liceat, Sacerdotes conjugatos retentis suis uxoribus Ecclesiæ reconciliari, etiam eos qui mariti sunt ad sacra ministranda ordinari apud eund. lib. 8. pag. mihi 962. Hisce quoque literis Imperatoris & Bavari adjunctus erat Commentariolus quidam, sive memorialis libellus à Theologis Pontificiæ religionis in Germania conscriptus, hisce ferè verbis: Negari non posse sacram utriusque Testamenti Scripturam, uxores Sacerdotibus permittere. Nam Apostolos (paucis fortè exceptis) uxoratos fuisse, nec reperiri, quòd Christus post eorum vocationem mandarit; ut se ab uxoribus separarent. In Ecclesia primitiva, tam Orientali, quam Occidentali, matrimonia sacerdotum fuisse libera, & licita usque ad Papam Calixtum: nec jura Civilia Clericorum conjugia improbare. Id quidem nemini dubium, cælibatum in Clero meliorem esse, magisque optabilem, sed propter naturæ fragilitatem, & servandæ continentiæ difficultatem, paucos reperiri, qui stimulos carnis non sentiant. Hinc esse, quod Eusebius narrat de Dionisio Corinthio, eum admonuisse Quintum Pynitum Episcopum, ut infirmitatis multorum rationem haberet: nec onus cælibatus tanquam necessarium fratribus imponeret. Et Paphnutium in Concilio Niceno dicentem, castitatem esse cum propriâ uxore concubitum, persuasisse Concilio, ne talem de cælibatu legem scisceret. Et sextam Synodum Constantinopolitanam non prohibuisse uxorum consortium, nisi quo tempore offerendum ipsis erat sacrificium.

cium. Quod si Ecclesiæ unquam causa fuit permittens, Clericis conjugium, hoc seculo esse, Ex quinquaginta sacerdotibus vix unum reperiri, qui non sit scortator notorius. Neque sacerdotes tantùm matrimonia expetere, sed etiam seculares, ne illam vitæ turpitudinem in Clericis videant, immo ob hanc causam Ecclesiarum patronos beneficia sua non nisi conjugatis conferre. Magnam esse inopiam Ministrorum ob solum Matrimonium vetitum, &c. Videri perquàm absurdum, non admittere Clericos uxoratos, & tolerare fornicarios; utrosq; vero amovere, esse, Ministris velle carere, &c. apud eund. ibid. pag. mihi 962. & 963. Denique antiquus etiam Helvetiorum Magistratus Tigurinus edictum fecit aliquando publicum, quo licebat cuique sacrificulo concubinam habere propriam, ut ab insidiis honestarum matronarum pudicitiæ struendis possent abstinere. apud eund lib. 1. pag. mihi 19. Papa, id est, patres, hæc enim est ejus nominis significatio: Ita quidem reverâ est, atque ideo antiquitus omnes Episcopi promiscuè dicebantur Papæ; istaque nomine literas suas inscribebant, uti in Augustini, & aliorum veterum epistolis videre est; Sed audiat GROTIUS plenius hoc ipso nomine nos instruentem Mosconium in Tractatu de Majestate Ecclesiæ Militantis, etiam jam ante à nobis allegato, lib. 1. parte 1. cap. 1. pag. mihi 22. Papa dictio Græca est, & quasi balbutientis pueri, qui patrem papam appellant. Inde Latini Jovem Papam quasi patrem nuncupabant. Dicitur etiam Papa quasi papè! admi-

admirantis, eo quod illius dignitas & potestas omnibus sit admirabilis, velut stupor mundi, secundum glossam in Proem. Clementin. ubi loquitur his verbis: Papa stupor mundi, non Deus. non homo, sed utrumque. Et rursus: L.no legitur primò nomen Papæ tributum esse, licet & Episcopis fuerit hæc vox concessa, & ab Episcopis dempta, tamen soli Papæ convenit, quia ille solus est omnium pater. De constitutione vetere sanè, sed humanâ: Error manifestus & contrarium omninò verum est; Non lex cælibatus sacerdotalis, sed libertas conjugii verè est constitutio vetus, imo & vetustissima, quia Apostolica, & divina. Illa verò de cælibatu, quia & verè & merè humana, etiam verè nova. Primus certe legis cælibatus author atque institutor fuit vel Papa Calixtus, vel Syricius, vel Gregorius VII. ut patet ex præcedentibus; & qui postremus Papa factus est 1074. Equidem sic vel ipse Costerus Jesuita in Apologia Catholica belgica, contra Grevinckhovium pag. mihi 11. fides seu doctrina, cujus initium probari potest post tempora Apostolorum, etiamsi esset annorum mille, non est vera fides seu doctrina, adeoque & nova.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Causas Effectuum introductorum impunitatis Author recenset, ut communiter obtinent.

POstquàm Author exposuit quomodo hosti hostem liceat lædere in Bello solenni

jure Gentium, nempè impunè, cum non puniri possit Miles ut homicida aut fur, nec Bello alicui talis facti nomine ab alio inferri possit, progreditur & in Causam inquirit cur talis Effectus introductus sit, & ponit primò hanc, quod inter duos populos de jure Belli pronuntiare velle periculosum aliis populis, & secundò hanc, quod etiam in Bello justo vix satis cognosci possit ex indiciis externis, quis justus sit se tuendi sua recuperandi, aut pœnas exigendi Modus; an autem ita sufficienter fundatum sit hoc Jus, disceptari permittimus.

Ad Th. VI.

OBSERVATIO.

Directè innocentes non licet interficere.

AUthor disputat de jure licentiæ, & dicit nō eos tantùm comprehendere, qui actu ipso arma gerunt, aut subditi sunt, sed omnes etiam qui intra fines sunt hostiles; & thes. 9. illud uberius explicat, ad infantes quoque & fœminas illud jus extendens. (2) Non vult adducere pro confirmatione exempla ex Deuter. II. & XX. & (3) illud existimat propiùs accedere ad testandum morem communem gentium, quod in Psalm. 137. beatus dicitur fore, qui Babyloniorum infantes petræ allidet. Quod (1) spectat, non

ita

ita crudè illud accipiendum. Nam in bello quam justo, nunquam per se & ex intentione licitum est interficere ullos innocentes: partim quia Jus divinum generale evidens est, Exod. XXIII. 7 *insontem & justum non occides*, partim quia Jus divinum speciale de bello Deut. XX. obstat, ubi dicitur vers 13. *percuties omne, absque mulieribus & infantibus & jumentis*; partim quia ipsa æquitas & ratio naturalis contrarium dictat. Si enim Princeps aliquis in propria Republica non potest occidere innocentem propter culpam alterius, neque hoc poterit in Republica aliena, eo ipso quo est contra justitiam, sed Author licere hîc ait id, quod impune fit in foro exteriori & hominum judicio, quo sensu patet Jus licentiæ hîc obtinere: interim tamẽ per accidens & præter intentionem licitum est in bello justo interficere innocentes, si sc. victoria aliter obtineri aut civitas expugnari non possit; tùm quia licitum censetur, triremes Turcarum aggredi, in quibus remiges sunt Christiani & innocentes, bonum enim publicum quod speratur ex victoria vel expugnatione tale est, cui postponi debeat aliqua innocentium interfectio; tùm quia, si in tali casu non liceret interficere innocentes, nunquam liceret bello oppugnare civitatem aliquam, quia semper aliqui innocentes sunt in illa; tùm quia etiam ipsum Jus divinum disertè hoc ipsum non prohibet. Disputari tamen etiam hoc potest & argumenta sunt in promptu, quæ contrarium suadeant,

Insons nunquam justè occiditur, & nec in bello quidem solenni.

Rationes contrariæ.

deant, juxta Conimbricensem Theologum. *Nam in eo casu positivè verè quis cooperatur morti innocentis, ergò non potest excusari à peccato. Secundò. Tam intrinsecè malum est occidere innocentem, sicut se ipsum: sed occidere se hoc modo etiam per accidens, est malum: veluti si milites diruant arcem, & murum, cùm evidenter sciant se esse simul opprimendos. Cujus signum est, quia Samson, qui hoc fecit, à Patribus August. 1. de Civitate, capite 21. & vigesimo sexto. Bernardo libro de precepto, & dispen. Divo Thoma 2. 2. quæstione 64. à numerò quinto, ad 5. solùm excusatur, quòd instinctu Spiritus sancti fecerit. Tertiò. Quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Quartò Matth. decimo tertio. Prohibentur eradicari zizania, ne simul eradicetur triticum. Quintò illi innocentes justè se defenderent, si possent, ergò injusta est contra illos aggressio. Sextò retorquetur argumentum, quia non licet matri uti medicina, qua certò novit interfectum iri prolem, maximè post animæ rationalis infusionem, quod videtur habere communior sententia Antonin. 3. part. tit. 6. cap. 2. Sylvest. verbo Medicus quæst. 4. Navarr. c. 25. num. 62. Ratio verò est: quia si non possum subvenire uni, nisi alterum lædam, melius est neutrum juvare, Cap. Denique 14. q. 1.* Sed respõdetur ad primũ: *si physicè res consideretur, victor non occidit, quia non est causa per se, sed per accidens: moraliter autem etiam ei non imputatur homicidium, quia utitur jure suo, neque tenetur vitare damna proximi, quæ inde*

inde sequuntur, cum tanto detrimento. Ad secundum, nego id esse intrinsecè malum, propter eandem rationem, quòd ille re vera non se occidat, sed permittat mortem, quod an tunc liceat; attendendum est ex ordine charitatis: nimirum an ibi intercedat tam commune bonum, ut pro illo tuendo debeat se exponere tanto periculo: atque non desunt, qui putent hac via posse excusari factum Samsonis: de quo tamen non videtur omninò militare ea ratio, quia si humano modo res consideraretur: non videbatur tam grande bonum, vindicta de inimicis, ut propter illa Samson licite se occideret etiam per accidens. Ad tertium. Mala moralia non esse facienda ut eveniant bona: mala autem pœnæ fieri posse: quamvis in præsenti casu permittantur potius sequi; quàm efficiantur. Ad quartum in primis nego illam fuisse legitimam necessitatem: deerat etiam potestas: neq; præterea expediens erat ad finem patrisfamilias. Ad quintum quidam respondent, per accidens posse tunc esse bellum justum ex utraque parte; sed hoc non videtur posse accidere seclusa ignorantia. Vnde dico, illos innocentes posse quidem se defendere pura defensione, id est, impediendo ne civitas, verbi gratiâ, comburatur, aut arx diruatur, & cæt. Quia hoc solum est vitam tueri; quod licitè possunt facere, non tamen posse se defendere quasi aggrediendo, id est, pugnando contra justè pugnantes; quia re vera non patiuntur ab illis injuriam: possent tamen innocentes illi pugnare contra eos, qui in causa sunt talis belli: nam ab illis verè patiuntur injuriam.

juriam. Ad ultimum: sententia illa intelligenda est, vel quando talis medicina non est simpliciter necessaria ad vitam matris: sed fortasse tantùm ad firmiorem salutem: quia tunc vita prolis esset praeferenda; quod videtur docere Ambrosius tertio de Officiis cap. nono. Item intelligenda de applicatione medicinae animo interficiendi fœtum: alioqui verò, si necessitas subsistat, bonoque animo fiat, sine dubio licet, quod praeter dicta patet: quia si mors matris permittatur, regulariter tam ipsa, quàm filius morietur: ergò melius est, si fieri potest, servare vitam matris, permittendo mortem filii, quam utriusque necem permittere. Nonnullum verò dubium esset si compararetur vita corporalis matris cum vita spirituali prolis, quia fortasse posset baptizari: sed in hoc servandae sunt regulae de ordine charitatis, de quibus supra. Unde etiam Arriaga ex recentioribus communem sententiam probat, scribens pag. 625. *Respondetur autem communiter cum distinctione, directè scilicet & immediatè nullo modo licitam esse, nisi ex speciali commissione DEI, Domini vitae & necis; qualem jurisdictionem DEUS dedit Iudaeis olim in multos populos terrae promissionis: indirectè autem id est, opprimendo navim in quâ sunt multi innocentes, diruendo domos ubi etiam opprimentur infantes, jaculando in confertam turbam, &c. quia tunc illud innocentium damnum per accidens inde sequitur; actio autem illa opprimendi navem aut diruendi muros est per se necessaria ad victoriam; quaeque si tunc non liceret, planè ridicula redderentur*

rentur

...rentur omnia bella: possent enim semper intermisceri ab hoste aliqui innocentes, & per hoc ligarentur manus justè bellanti. Innocentium autem nomine intelliguntur infantes, pueri, feminæ, senes, omnesque illi, qui nullo modo concurrunt ad pugnam; Ecclesiastici etiam externi, qui casu illuc advenerant, & hostem non juvant armis, nec dirigunt consilio.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Justa fuit Excisio ad fœminas & infantes usque progressa, & commodè adduci potest pro confirmatione Theseωσ.

PRoducit Author Exempla fœminarum & puerorum, quos Hebræi occiderunt, & dicit DEI esse opera, cujus Jus in homines majus est quàm bestias: at hæc cum grano salis sunt accipienda. Nam primò, Jus DEI in homines non eòusque est extendendum, homo enim bestiam potest occidere, destruere & quasi ad nihilum redigere, quod DEO in simpliciter innocentem salvâ sanctitate & justitiâ non est integrum. Secundò, dum Jus DEI hîc urget, ad Jus Dominii absoluti respicit, at excidium Chananæorum non processit ex Jure Dominii absoluti, sed Justitiæ, rectè DEUS enim illud Exterminium præcepit, quia gravissimis peccatis isti

Quousque extendatur Ius DEI in homines?

Chananæorum internecio non transcribenda est in Ius Dominii absoluti.

populi jam Abrahæ temporibus excidium, tùm temporale, tùm æternum erant promeriti Gen. XV. 16. cumque DEUS annos 400. ad pœnitentiam ipsis concesserat, & nulla secuta fuerat emendatio, jure fuerunt excisi. Quod si ergò consimile quid contingat, iterum potest repeti tale excidium. Et cùm DEUS præceperit, hoc consequens erit, non esse intrinsecè hoc ipsum malum. Quod etiam de 2. loco erit sentiendum. 3. Malè adducit Author pro communi more Psalmistam, tum quia verba possunt accipi non de actu præcepto, sed de pœnâ demerito debita, quasi diceret: tanta est culpa tua, ut cum quis aliquando tuos raptos affliget ad petram pueros, rectè fecisse, & amore DEI ac templi illius fecisse videri possit: tùm quia hæc non dicuntur per modum probati communis usûs gentium, sed per modum prædictionis & vaticinii, quod sc. DEUS daturus sit Persis & Medis successum, quibus usurus sit ad vindicandas injurias, quas Israelitæ acceperunt à Babyloniis: tùm quia justum DEI judicium hîc exponitur, quod ipse exerciturus sit, Thren. I. 21. Psalm. 57. v. 11. Audiamus Dn. Caloviū, quidū hæc tractò in manus devenit, ita verò ille ad hæc Verba: *Frustrà fingitur mos seculi istius inclementior, penes populum DEI; Frustrà is in Hebræo Psalte excusatur; imò non nisi impiè affingitur Spiritui S. quo auctore ipse hæc protulit. Non fuisse alias leges morales sub V. Test. quam sub Novo, non alium divinitus concessum aut probatum morem populi*

Sensus commatis ultimi Psalm. CXXXVI.

populi DEI istâ ætate, quam nunc, sæpius dictum. Prædicitur hic Propheticè justum DEI judicium ac sententiâ ipsius Spiritus S. beati prædicantur, vel benedictio ac successus in exequutione judiciorum DEI ab Hieropolitæ ipsis vovetur; qui nempe supplicium de impia Babylone sumituri erant, quemadmodum Cyro felix successus eâ in re etiam ab Esaia promissus est, Es. XLIV. omnibusque Magistratibus Zelo pro gloria Domini adversus idololatras & hostes Ecclesiæ hodieque optari & promitti potest. Ex adverso verò maledicti pronunciantur, qui opus Domini in puniendis impiis populis fraudulenter exequuntur Ierem. XLIIX. 10. ideoque piè hæc adRegnum Anti-Christi, ac vota fidelium adversus eundem applicantur à Bugenhago nostro. Beatus, id est, benedictus sit ille populus, quem ad hoc miserit DEVS, ut vicem tibi reddat; DEVS adjuvet manus ejus, ut ita pereas sævientibus hostibus, ut ne parvulis quidem, quibus in bello parci solet, parcatur, ut non sit tibi spes reliqua, omnibus occisis, quo amplius exurgas & crescas in Regnum. Sic & nobis orandum, ut impietatis AntiChristianæ Regnum quod nos miserè pressit, cum magnis suis & minoribus scandalis, per revelatum Evangelium intereat, ut ne parvuli quidem supersint, quibus rursum crescat & multiplicetur contra nos, sed fiat quod Ps. 9. scribitur: Quæretur peccatum illius, & non invenietur, peribitis gentes de terra illius, non opponet ultra se magnificare homo super terram, Amen.

Ad

Ad Th. XII.

OBSERVATIO.

De acceptis in deditionem pronunciat Author non secundùm id quod æquum, sed quod impunè licet.

Dediti sine conditione non possunt occidi universaliter.

AUthor iterũ pronuntiat, acceptos in deditionẽ sine conditione ulla legas interfectos. At verò aliter pronunciandum censemus. Nam aut illi sunt nocentes aut innocentes; Si sunt innocentes non possunt occidi. Si sunt nocentes possunt occidi, sed tum demùm si se non dederint cum hac conditione, ne læderentur, tunc enim fides servanda est prout sentiunt Moralistæ cõmuniter; sed Author agit de eo quod impune fit, præprimis hîc consulendus Azorius th.14. ubi de obsidibus, agit & putat illos posse occidi, adducit etiã obsides à Simone datos, & putat pueros posse dari. Quod vero Azorium concernit possunt quidem obsides occidi, quibus non est data fides de salute, si comperti sint nocentes, prout Navarrus, Emanuel, Sà sentiunt, si verò innocentes fuerint, non possunt occidi etiamsi illi, qui miserunt ipsos, non stent promissis, ut ostendit Didacus Lopez. 2. quamvis non possint justè vel licitè etiam occidi, tamen possunt aliis pœnis affici, carcere sc. exilio, privatione bonorum, & cæteris ut docet Reginaldus, 3. quod de Simone adducitur, id num concludat dubitamus; probat enim tantum

tum

tùm in certo casu pueros posse dari obsides, tùm quia pueros dedit obsides Simon, quia intimè amabat Jonathanem, eumque sibi & Israeli omnibus modis restitui cupiebat. tùm quia periculum seditionis erat ex parte populi & Reipublicæ eversio, tum quia putabat Tryphonem non tàm crudelem, ut pueros occideret, sed de hoc uberius in sequenti Thesi.

Ad Th. XIV.

Observatio.

Obsides quidem impunè occiduntur, de facto tamen Simonis disputari potest.

DE Obsidibus disputat Author & impunè illos fuisse occisos asserit, extendit ad traditos etiam & tandem etiam pueros tradi obsides docet, ex 1. Maccab. 13. v. 17. At primò quidem impune hoc fit, interim ipse Author aliter & mitius pronunciat lib. hujus cap. XI. Thes. 28. secundò si obsidum Occisio infligatur sub ratione pœnæ, injustum videtur ad necem usque cum illis agere, cùm non tàm violârint pactum, sed Respublica, neque illi consenserint, sed potiùs meliora de Republica præsumpserint, atq; injuria fiat illis si violatur fides ab illis, à quibus sunt traditi; unde etiam Molina ita censet: *Quando obsides dati innocentes sunt, quia vel non sunt doli capaces vel in causa non fuerunt, ut Princeps,* Cur obsides innocentes occidendi nõ sint?

aut

aut Respublica, quæ illos dedit, fidem frangeret, neque ullo dolo usi sunt, interfici non posse propter peccatum sui Principis aut Reipublicæ; tametsi retineri ac servituti subjici possint. Si verò nocentes sint, interfici possint, modo culpa tanta pœna sit digna Primum probant rationes, quibus disputatione præcedente primam conclusionem confirmavimus: universim namque nefas est interficere per se innocentem. Tertiò de Exẽplo Simonis disputari potest, utut enim excusari possit aliquatenus ex rationibus dictis in thesi præcedenti, occurrunt tamẽ nonnulla quæ imprudentiam arguunt in Simone. nam primò cognovit ut plura indicãt Simon, quod Tryphõ dolosè ageret, expertus erat ingeniũ illius vafrũ & perfidum, qui antea Jonathanem etiam per fraudem cœperat & mille ejus socios occiderat, scivit esse hostem, hominem sine Numinis reverentiâ & timore DEI. Secundò iniquitatem subodorari facilè potuit, quod tantam summam pecuniæ peteret, nempe, centum talenta auri, quæ si attica fuerint, faciunt sexcenta millia aureorum in auro, sin ebræa duplam summam, nec hoc tantùm, sed & filios. Tertiò Metus ille querelæ potuisset sisti propositione rationum, quibus populus forsan fuisset in officio retentus, neque tum temporis indicia apparebant seditionis & tumultùs, qui compescendus, sed Author factum tantùm refert.

Imprudenter egit Simon Tryphoni obsides mittendo.

Ad

Ad Th. XV. XVI. & XVII.

Observatio.

Veneno qui utuntur adversus hostem malè audiunt.

Disputat de venenatis mediis, an in bello illa sint permissa, & putat permissa quidem esse Jure naturæ, sed non jure gentium. Verùm meritò dubitatur, num permissa sint Jure naturæ. Quamvis enim permissum sit hostem occidere, modus tamen ille rectæ rationi videtur adversus: tum quia Jus divinum talem modum nescit, cui aliàs Jus naturæ consonat, in Scripturis enim legimus quidem insidiis usos esse Duces bellicos, Abrahamum, Josuam & cæteros, sed veneno, spiculis istiusmodi & infectione fontium usos nuspiam legimus; tum quia quod ipsis sanioribus Gentilibus visum est, indignum homine, id etiam rectæ rationi non censetur esse consonũ. Unde enim id habuerunt, nisi ex dictamine rectæ rationis? Atqui hostes ita tollere visum est indignum homine ipsis Gentilibus, videatur Florus qui de Aquilio scribit, mixtis (nefas) veneno fontibus ad deditionem quarundam Urbium usum fuisse, quæ res ut maturam, ita infamem fecisse victoriam, quippe cum contra fas Deûm, moresque majorum, medicaminibus impuris in id tempus sacrosancta Romana arma violasset. Livius, qui cum Perseus animasset Tarentinum

Veneno hostem tollere Ius Naturæ vetat

Uuuu tinum

tinum ut Romanos veneno tolleret non justum bellum, ſed per clandeſtina ſcelera latrociniorum & veneficiorum illum graſſatum eſſe dicit. Claudianus, de bello Gildonico; tum quia Scipio & Albericus Gentilis hanc ſententiam probarunt, & Jeſuitarum principiis conformem alteram rejecerunt, quibus fruſtra ſeſe oppoſuit Nicol. Serarius Jeſuita, neque eorum argumenta dextrè ſolvit. Unde quæſo morbus ille, qui tot millia hominum conficit, quem Neapolitanum ſive Gallicum dicunt, niſi ex venenatis puteis & ſubmiſſis ſcortis.

Ad Th. XVIII.

OBSERVATIO.

Percuſſores non facilè adhibendi.

Percuſſorem immittere nefas eſt.

Dicit Author percuſſoribus uti non eſſe contra Jus Gentium, ſi nulla teneantur fide laudatque factum Scævolæ. At generoſiùs eſſe aperto agere Marte, Lumen Naturæ dictat, nec Author abnuit cap. 1. lib. 3. theſi 20. Secundò de Percuſſoribus quorum, facto perfidia ineſt putat aliter cenſendum eſſe, atque non tantùm iſtiusmodi percuſſores, ſed & qui eorum opera utuntur facere contra Jus Gentium exiſtimat, quæ ſaniora illis ſunt theſi XXII. ultimâ cap. 1. ubi ita determinat: *Aliud eſt ſi quis opera ſponte nec ſuo impulſu peccantis ad rem ſibi licitam utatur: quod iniquum non eſſe DEI ipſius exemplo alibi* pro-

probavimus. Transfugam iure Belli recipimus, inquit Celsus, i. e. contra Ius Belli non est ut eum admittamus, qui deserta hostium parte nostram eligit. Exemplum talium percussorum habemus in sacris 2. Sam 4. v. 5, 6, 7, 8. ubi hæc leguntur: *Iverunt filii Rimmonis Beerothai Recab & Babana, juraverunque æstu diei in domum Ischboschethi ipso meridiante. Pervenerunt autem illuc usque ad intimum domus bajulantes triticum, & percusserunt eum quinta costa: deinde Recab & Babana frater ejus proripuerunt se. Itaque ingressi domum illam ipso cubante in lecto suo, in cubiculo suo, quùm percutientes morte affecissent eum amoverunt caput ejus, & assumpto capite ejus abiverunt via campestrium tota illa nocte Et afferentes caput illud Ischboschethi ad Davidem Chebronem; dixerunt Regi: Ecce caput Ischboschethi filii Schaulis inimici tui, qui quærebat vitam tuã: Sic edidit Iehova pro Domino meo Rege ultiones hodiè de Schaule & de semine ejus*, quod maximè improbavit David, dicens v. 9, 10. 11, 12. *Vivit Iehova, qui redemit me ab omni angustia, cum eum qui nuntiabat mihi dicendo: Ecce, mortuus est Saul, qui tamen videbatur in oculis suis quasi læta nuntians, apprehensum occiderem, Tziglagi, quod oportebat me ei præstare proximum nuntii: Quantò magis oportet hominibus improbis qui occiderunt virum justum, domi ejus in cubili ejus; Iam ergò annon reposcerem sanguinem ejus e manu vestra, & tollerem vos è terra. Præcepit itaq; David servis suis, qui occiderunt eos amputaruntque manus*

Exemplum percussorum Ischboschethi.

eorum & pedes eorum, & suspenderunt ad piscinam Chebrone: Caput verò Ischboschethi assumentes, sepiliverunt in sepulchro Abneri Chebrone. Josephus putat exquisitissimis tormentis excruciatos prius, demum jussu Davidis supplicio datos; conspirat Theodoretus, & & asserit extremis membris mutilatos actos esse in crucē; adstipulatur Tostatus Abulensis, sed illi à nemine quem Textus quidem designat, fuerunt immissi, sed propriâ malitiâ ad id facinus perducti; quamvis Ambrosius lib.

Eleasaris Regem adorturi. 1. Officiorum 40. commendet Eleasarum, quòd Elephantem hortatu fratris Judæ adortus fuerit ut Gorionides vult eminentem, putās insidere illi Regē: *Quanta*, inquit *virtus, inquit, animi, primo ut mortem non timeret: deinde ut circumfusus legionibus inimicorum, in confertos raperetur hostes, medium penetraret agmen, & contemta morte ferocior, abjecto clypeo, utraque manu vulnerata molem bestiæ subiret, ac sustineret; pòst infra ipsam succederet, quo pleniori feriret ictu. Cujus ruina inclusus magis, quam oppressus, suo est sepultus triumpho. Nec fefellit opinio virum, quamvis regius fefellerit habitus. Tanto enim virtutis spectaculo defixi hostes inermem occupatum incursare non ausi post casum ruentis bestiæ, sic trepidaverunt, ut impares se omnes unius virtuti arbitrarentur.* Cui addimus Gregorium *lib. 19 mor. c. 13. Eleazar*, ait, *in prælio elephātem feriens stravit, sed sub ipso, quem extinxit, occubuit. Quos ergò iste significat, quem sua victoria*

ctoria oppressit, nisi eos, qui vitia superant, sed sub ipsa, quæ subjiciunt, superbiendo succumbunt? Quasi enim sub hoste, quem prosternit, moritur, qui de culpa, quam superat, elevatur.

Ad Th. XIX.

O b s e r v a t i o.

Stupra bellicæ licentiæ non accensentur, & Jure gentium non probantur.

Rectè Author reprehendit illam licentiam, quæ ad pudicitiam usque grassatur, dicitq; esse Jus gentium meliorum, ut illibata servetur, & tandem inter Christianos observari debere, non tantùm ut disciplinæ militaris partem, sed & ut partem Juris gentium. nam nec ebræa Lege impune quemquam tulisse læsionem pudicitiæ, ut intelligi possit ex ea parte, quæ de captiva ducenda neque vendenda postea constituerit, de qua Deut. 21. v. 10. Quanquam autem non malè dicatur illicitam esse illam vim in pudicitiam alicujus fœminæ, interim si licitum id est Authori quod impune fit, ut constat ex antecedentibus, etiam hoc sensu licitum erit corpore uti, quod succubuit armorum robori. Secundò, si jus gentium metiendum est non ex universali conspiratione populorum, quæ demonstrari nequit & ipse Author illud æstimat, ex consensu meliorum, ut passim ex

Quo sensu benè dicatur pudicitiam in bello violare esse illicitum? Quo sensu contraveniat Iuri Gentium?

hoc libro constat; si inter Christianos observatio hujus humanitatis non tantùm partem militaris disciplinæ facit, sed & partem Juris gentium, non videtur absurdè pronunciari ex hypothesibus Grotianis esse illud abstinentiæ genus Juris gentium absolutè. Tertiò adducit Legem ex Deuter. cap. 21. v. 10, 11, 12, 13, & 14. ubi dicitur, si egressus fueris ad pugnam contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus DEUS tuus in manu tuâ captivosque duxeris, & videris in munere captivorum mulierem pulchram & adamaveris eam, voluerisque eam habere uxorem, introduces eam in domum tuam, quæ radet cæsariem & circumcidet ungues, & deponet vestem, in quâ capta est: sedensque in domo tua flebit patrem & matrem suam uno mense & postea intrabis ad eam, dormiesque cum illa & erit uxor tua. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecuniam nec opprimere per potentiam: quia humiliasti eam. Grotius colligit non licitam fuisse compressionem captæ in bello, quia pœnæ loco constitutum sit, si quis aliquam deflorarit vel humiliarit, ut ducat, nec vendat postea. at aliud primò. Ebræi colligunt, nempe concubitum cum tali fuisse permissum, velut reportatæ victoriæ præmium; Secundò, si iteraretur Concubitus tum debuisse ducere in uxorem præmissis illis ritibus, & hujusmodi mulierem fuisse Maecham filiam Regis Gessur, de quo 2. Sam. 13. Tertiò de ipsis ritibus hisce diversi

Lex de ducendis in matrimonium fœminis captivis.

Captivarũ ac Iudæis

diversa

diversa sentiunt, ut enim discrepant Authores, quibusdam hanc legem in favorem fœminæ latam, ut eò facilius Religioni Judaicæ accederet opinantibus, quibusdam in Contemptum datam existimantibus, ita quidam etiam volunt radendam fuisse cæsariem ut deformaretur, quidam verò volunt amputandam fuisse tantùm superfluam cæsariem, ut cæteri crines eò feliciùs enitescerent præcidendas fuisse unges, quia ferinum quid aliàs referebant, & deponendas fuisse vestes tristiores, quæ deturpabant. Verum hisce rejectis alii delabuntur ad Symbolicam rituum illorum rationem, quod scil. significata fuerit per illas Cæremonias mutatio & transitus à Gentilismo ad Judaicam Religionem, ut colligit Thomas de Aquino. nubentiū fœminarum Ritus

CAPUT V.

Ad Th. I.

Observatio.

Res hostium corrumpi & rapi posse limitatè admittitur.

Authorur (1) existimat, non esse contra naturam spoliare eum, quem honestum est necare. Verùm hîc distinguendum. In bello enim dantur duplicis generis homines, innocentes scil., qui non absolutè possunt spoliari, ut neque occidi, sed tantùm quantum necesse est ad condignam compensationem Ad personas restringitur Ius capiendi & corrumpendi res hostium.

faciendam, idque ideò, quia tota Respublica contra quam bellum geritur, censetur hostis, E. licitum est, eam punire in omnibus suis membris, quatenus dispositioni & Jurisdictioni illius subjecta sunt. Sin verò ex bonis nocentum sufficiens compensatio potest fieri, innocentibus erit parcendum. Rodericus autem ab Arriaga distinguit & ita determinat: *Illud ulterius quæri potest, An saltem bonis innocentium possit directè noceri; vel, An sit è contrario eadem de illis bonis quæ de vitâ ratio. Hoc ultimum asserunt aliqui; quia punire sine culpâ non licet. Meliùs Molina suprà disp 120. & 121, cum multis aliis, docet posse bonis eis directè noceri, quantum ad satisfactionem victoris necessum est. Ratio est clara; quia licet in bonis vitæ non efficiat civis unum quid cum Republicâ, ideoque hæc non habeat jus in eam vitam nisi ob delictum civis; non enim potest eum directè occidere, aut mutilare ob ullam necessitatem; in bona tamen cujuslibet civis habet Respublica dominium, ut in casu necessitatis possit ea directè accipere: hoc autem jus transit in victorem; quia hic ratione justæ victoriæ fit dominus omnium illorum quæ ad Rempublicam victam vel Regem victum pertinebant; ergò cùm tunc ad satisfactionem pro expensis necessarium sit ea bona etiam innocenti accipere, dicendum omninò est, id omninò ipsi licere. Neque hinc sequitur puniri innocentem sine culpâ; quia id non fit per modum pœnæ, sed ad compensationem damnorum: si ut si Respublica in casu extremæ necessitatis ob bonum publicum*

blicum

blicum acciperet ab eodem innocente bona, non puniret sine culpâ, sed uteretur jure suo, etiamsi inde damnum aliquod in innocentem sequeretur. Addunt aliqui, etiam in ordine ad punitionem pecuniariam eos, qui alioquin in suâ personâ innocentes sunt, posse dici peccasse per modum partis Reipublicæ, ideoque in bonis, quæ sunt eis cum Republica communia, qualia sunt bona fortunæ, posse puniri; sic quando una Respublica peccavit, omnes amittunt privilegia sua, etiam illi qui fuêre innocentes, & possunt novis contributionibus aut tributis gravari. Probabilis solutio, & quæ ad priorem reduci debet, ut sit bona; ideò prior sufficiat pro præsenti puncto. Nam alioquin liceret victori etiam per modum pœnæ auferre innocenti bona, quod tamen nemo concedit.

Ad Th. II.

Observatio I.

Sacra profanari posse Jure Gentium non simpliciter verum est.

Author nobilem quæstionem tangit, num sc. etiam sacra hosti cedant Victori? & in affirmativam descendit. At (1) Grotius non probat intentum. Mittimus rationes Suarezii, qui putat non posse profanari sacra in bello, tam propter reverentiam, tum quia Ecclesia sit Respublica spiritualis distincta à temporali, quæ exempta à jurisdictione civili: hoc notamus; Grotium non

concudere. Nam ratione fundamenti nititur saltem factis & dictis Gentilium, nec non ratione objecti agunt illa non de istis, quæ DEO vero consecrata sunt, sed quæ Deastris, Idolis, & falsis Diis, qui utique contemni poterant. (2) non contemnenda sunt argumenta pro negativa. Aliud videtur suadere ratio recta, quæ enim DEO sunt relicta, humanis juribus sunt exemta, adeoque non possunt censeri in bonis alicujus hominis. Aliud ipsa ratio Ecclesiæ, bellum enim est inter Principem alicujus populi & alium Principem, non inter Ecclesiam & Ecclesiam, quæ possunt esse ejusdem Religionis. Aliud tandem suadet ipsum Jus, injuria enim ab uno facta alteri, qui ejus particeps non est, nociva esse non debet. Quid ergò ad DEUM, si Princeps peccavit. Accedit, quod Gentiles hoc ipsum observarunt, Philistæi pepercerunt Collegio Prophetarum, ut constat ex 1. Sam. 10. v. 5. & 10. sacrorum curam Trojanos habuisse ostendunt illa Virgilii:

Sacra Iure Gentium enim pro fanari non possunt.

Exempla Gentilium qui res Deo vel Diis sacratas non corruperunt.

Sacra suosque tibi commendat Troja penates,
Nos cape fatorum comites, his mœnia quære.

Persarum quæ fuerit Religio ostendit Cyrus, qui vasa templi aurea & argentea restituit, Esræ 1. v. 7. & 8. Macedones quid senserint Princeps illorum docuit, dum Thebanorum agros exceptis sacris inter auxiliares socios divisit Arianus de Expedit. Alex. cæteri Græci paria fecerunt. Unde Euripides: *Homo quisquis Vrbes vastat & his manibus sedes sacratas tem-*

templaque haud rectè sapit, nam similis ipsum pœnæ Excidii manet. Romani Alba captâ à Deorum Templis sibi temperarunt capta Capua sacris pepercerunt, unde Silius Italicus:

Ecce repens tacito percurrit pectora sensu
Relligio & sævas componit Numine mentes
Ne flammam tædasq; velint, ne templa sub uno
In cinerem sedisse Roge.

Et deniq; pro hac sententia stat judicium divinum contra sacra profanantes, videatur locus Dan. V. Diodorus Siculus de Xerxe, Gell.l.2. Noct Att.c.9. quanquam limitatè hæc sint intelligenda. audiamus nostros, qui ita: de Bon. Eccl.101.& p.96. *Non Hierosolymitani modò, sed & Delphici quoq; templi spoliatores, nec S. Mariæ modò, sed & Palladis quondam contemptoris miserè multatos legimus. Etenim ubi Trojâ captâ Græci multa insolenter facerent, nec aris, ut est apud Virg. 2. Æneid. mensisque Deorum parcerent, & Ulysses paullò antè unà cum Diomede Palladium manibus profanis contrectâsset, diversis tempestatibus naufragi rerumque omnium egeni, decimo demum vix anno innumerabilibus malis exantlatis, patrios ad lares reversi sunt, Phlegyas verò Ixionis pater, Lapitharum Rex, quòd templum Delphis Appollinis devastasset atque incendisset, à Deo isto sagittis confixus, prætereaque ad infernos detrusus fingitur, ubi secundùm Maronem,*

Iudicium DEI contra profanantes sacra.

—————— miserrimus omnes
Admonet, & magnâ testatur voce per umbras
Discite Justitiam moniti, & nō temnere Divos.

Auer etiam (ut verbis Val. Max. l. 1. cap. 1. illatam ultionem recenseamus ; scimus enim idolum nihil esse in mundo) sui numinis vindex Apollo, qui Carthagine à Romanis oppressâ, veste aureâ nudatus, id egit, ut Sacrilegæ manus inter fragmenta ejus abscissa invenirentur. Hujus etiam Filius Æsculapius (eod. memorante Val. d. l.) consecratum templo suo lucum à Turulio Præfecto Antonii ad naves faciendas succisum dolens effecit, ut devictis Antonii patribus, Turuliū quasi manifestâ numinis irâ in eum, quem violaverat, locum tractus à Cæsarianis militibus occideretur. Cererem quoque Milesiam, Mileto ab Alexandro captâ, milites, qui templum spoliaturi irruperant, flammâ objectâ privâsse oculis testatur Id Val. l. 1. c. 5. Et Q. Pleminium, Scipionis legatum cum Proserpina thesaurum spoliâsset, mox vinctum Senatûs mandato, Romam protractum esse, atque ante causa dictionem, teterrimo morbi genere in carcere consumptum, Val l. 1. cap. 1. Et Pyrrhum, quòd è Siciliâ rediens, Thesauros Proserpina Locrensis ad eum usque diem in tactos navi arreptos imposuisset, hac alterâ mox die vicinis Deæ litteribus illisa, vi tempestatis totâ cum classe disperiit, pecuniâ tamen sacrâ incolumi repertâ, sanctissimique thesauri custodia restitutâ, l. & c. eod Porrò nec Q. Fulvius Flaccus impunè tulit, quòd in Censurâ tegulas marmoreas ex Junonis Lucinia templo in ædem Fortunæ Equestris, quam Romæ faciebat, transtulit. Negatur enim post hoc factum mente constitisse: quin etiam

per-

... summam ægritudinem expiravit, cum ex duobus filiis in Illyrico militantibus alterum decessisse, alterum graviter audisset adfectum. Cujus casu motus Senatus tegulas illicò reportandas curavit. Miserat Cambyses 50000. hominum, qui templum Ammonis Jovis diriperent, direptum incendio fædarent. Sed ingens illa hominum manus, cum inter Oasim & Ammonios pransa esset, sub ità ventorum tempestate, priusquam ad locum veniretur, arenarum cumulis obruta est, ut nemo ex tanto agmine sit nuntius repertus. Ex proximis tamen arenarum accolis ejus rei fama ad posteros manavit. Sambicus latro templum Dianæ expilavit in Elide. Quod flagitium cùm fateri nollet, annum perpetuum exquisitissimis cruciatibus ad mortem usque tortus est. Hinc Adag. Sambico graviora pati. Gundericus Rex Vandalor. captâ Hispali, cùm impiè elatus manus in Ecclesiam ipsius Civitatis extenderet, mox Dei judicio à Dæmone correptus interiit, Anno Christi 429, Chron. Sigberti. Theodorico Rege Gothorum, Arvernorum regionem vastante, nonnulli ex militibus Basilicam S. Juliani effringere, resque pauperum; quæ ibidem fuerant aggregatæ, diripere ausi fuere, qui à Spiritu immundo correpti, infestis dentibus propriis se morsibus lacerârunt. Gregorius Turonensis l. 3. c, 12. Eberulfus Francorum Regis Chilperici cubicularius, cùm passim Ecclesiarum bona perfidè ad se raperet, tandem ipse bonis omnibus exutus, post mortem Chilperici ex mandato Gunthramni Aurelianensium

num

um Regis, interfectus est. Turonens. l. 7. Leo Copronymus è templo Constantinopolitano Coronam insignem auro & gemmis, quam Mauritius in magnâ Ecclesiâ Deo consecrârat, cùm rapuisset, capitique suo accomodâsset, statim vehementi febri correptus est, quæ finem ei vitæ attulit, Zonaras. Regenarius Normannorum Princeps, An. 864. Carolum Regem graviter infestans, Parisiis Ecclesias & Monasteria diripuit, cujus sacrilegii pœnas protinus pendere coactus est, subitaneâ morte extinctus. Ejus verò milites plerique ex profluvio ventris interiêre. Anton. l. 6. de gestis Franc. Rhatarius Regis Francorum Childeberti Præfectus Massiliensis, Episcopus Theodorum Massiliâ ejicit, resque Ecclesiæ diripit, & alia quidem sibi vendicat, alia sub sigillorum munitione concludit. Quod cùm fecisset, protinus famulos ejus sævissimus invadit morbus, exhaustosque febri perimit. Filius ejus ab hoc incommodo defecit, quem in suburbano Massiliæ ipsius cum gravi gemitu sepelivit, fuitque talis domui ejus plaga, ut cùm ab illâ urbe est egressus, vix ad Patriam suam regredi putaretur. Turonens. l. 8. c. 12. Gunthramni Exercitus, cum Vincenti Basilicam, quæ est juxta terminum Aggenensis urbis, refertam diversis incolarum thesauris, injecto in eam igni diripuisset, protinus divinam ultionem expertus est. Nam plerisque manus divinitus urebantur, nonnulli arrepti Dæmone, bacchantium ritu martyrem declamabant; Plurimi verò semoti à seditione, propriis se jaculis sauciebant.

Turo

Turonens. l. 7. c. 35. Celsus Patritius, Regis Guntbramni Præfectus, Ecclesiarum bona per eum rapta, suis adjungebat. cumque audivisset, vice quadam Esaiæ lectionem in Ecclesiâ legi: Væ his, qui jungunt domum ad domũ, &c. Esai. 5. v. 9. exclamâsse fertur: Hoc væ mihi & filiis meis. Reliquit autem filium, qui absque liberis functus maximam partem facultatum Ecclesiis, quas pater spoliaverat, reliquit, Turonens. l. 4. cap. 24. Antiochus Magnus, Syriæ Rex, cùm noctu templum Dindymæi Apollinis spoliare aggrederetur, incolarum concursu cum militibus suis omnibus in sacrilegio interficitur, Strabone & Justino testibus. Pœna quæ Urracha Regina in Hispaniâ sacrilegium secuta est, admiranda prorsus ac celeritatis plena fuit. Nam cùm in bello, quod adversus filium Alphonsum gerebat, pecunia ei deesset, & S. Isidori in Legione, urbe Hispaniæ, fanum spoliare decrevisset, cæteris contingere sacros reformidantibus, ipsa manu suâ multa auferens, dum templo egreditur, mortua concidit, Fulg. l. 1. c. 2. In Elephantinâ Æthiopiâ sacrilegos Ophiusam herbam bibere cogebant, quâ potâ ita terroribus & falsis imaginibus adficiebantur, ut mortem sibi ultro consciscerent, Alex. ab Alexand. Regem verò profanissimum Antiochum, pro contaminatione sacratissimi templi Hierosolymorum, Sacrorumque vasorum asportatione, percussit Deus insanabili plagâ. Apprehendit enim eum dirus dolor viscerum & amara intestinorum tormenta: ita ut de illius corpore vermes scaturirent, ac

viventis

viventis in doloribus carnes ejus efflerunt. Undè cùm fœtore ejus Exercitus gravaretur, & à carioribus quoque devitaretur, rabie tandem atque irâ plenus miserabiliter functus est, manifestam Dei virtutem in se contestatus & fassus, propter violatum Judaeorum templum id se perpessum esse, 1. Maccab. 6. Canon. 26. Synodi Aquisgranensis. Menelaus autem sacrilegij illius hortator sæviter à Lysiâ trucidatus est. 2. Maccab. 13. Can. 27. Synodi Aquisgr. Nec minoris sunt Exempli Manasses, ejusdemque Filius Ammon, in Judaeam Reges, quòd Hierosolymorum templum spoliâssent, opibus & regno privati sunt. Ille enim ab Assyriis Babylone in custodiâ habitus est: at hic patri liberato cùm aquè in impietate, ut in regno successisset, à suis in palatio obtruncatus est. Et Nebucadnezar Chaldaeorum Rex, quòd devictis Joachim & Sedechiâ, Hierosolymorum Regibus, templum invasisset, ac postmodo animo elato contra Deum & proximum insurrexisset, mente captivus adeò deliravit, ut ceu jumentum in sylvis oberraret & in nemoribus. Herodes autem, cùm audisset Hyrcanum decessorem suum aperto Davidis monumento tria millia talentum argenti abstulisse, noctu fidelissimis amicorum testibus idem monumentum aperit, ingreditur, ac argentum quidem ut Hyrcanus non reperit, sed multum aurei ornatûs, quo omni sublato, ad Cellas interiores, quibus Davidis & Salomonis Regum cadavera condita erant, properat: Quò dum penetrare contendit, duo ejus satellites perierunt, flammâ, ut fertur, e-

rum-

rumpente; ipse perterritus discessit, atque ob id facinus res ejus domestica laborare videbantur, Joseph. l. 17. Zonaras 1. annal. Julius Casar, quòd in Galliis fana Deorum nonnunquam preda quidem magis necessitate, quàm delinquendi voluntate expilâsset, miserè Roma confossus periit; Sueton. Nec paullò immanior manebat Neronem Sacrilegiorum pœna. B. Fulgos. l. 1. c. 2. ejusque successorum pauci ad generum Cereris sine cade ac vulnere descenderunt. Caligula à militibus obtruncabatur: Clodius veneno interibat: Galba capite plectabatur per Othonem? qui paullò post ipse violentas sibi manus inferebat: Vitellius projiciebatur in Tyberim; Domitianus à suis interemptus est: Aurelius Commodus laqueo vitam amisit: Aelius Pertinax à Juliano confossus obiit: Didius Julianus vicissim a Severo interfectus est: Bassianus Caracalla à quodam suorum satellitum sublatus est; Eisimili fato occubuerunt Heliogabalus & Severus Alexander. Maximinus v. pracipuus Christianorum persecutor, suorummet gladiis occubuit: & Gordianus à Philippo, qui primus Imperator Romæ baptizatus Christianam religionem professus est, morte mulctabatur. Ita Julianus Apostata in bello Persico hostili manu occubuit. Caterùm & inter Christianorum Cæsares sacrilegi quidam graviter puniti reperiuntur. Et noti sunt de Caroli Crassi successore Arnulpho Versiculi Gregorij Sabini in Germ. Impp.

Cepit & Ausoniam depulsis Civibus Urbem,
Templaq; militibus diripienda dedit.

Quas meruit, justas solvit pro crimine pœnas.
Syllanis moriens vermibus esca fuit.

In iis autem, quæ Illustrissimis olim Bavariæ Ducibus intra annos 1300 & 1400. cum vicinis subinde suis tum Principibus tum Civitatibus imperialibus erant, Bellis ubi inter alia militum facinora, tres inclyti Ducis Stephani Equites unà ex direpto fano quodam crumenam holosericam, quâ sacra ritu Ecclesiastico hostia fuisset adservata, in septem assium sive teruncioru m mercedem putido cuidam tradidissent prostibulo; ALTER eorum continuo per castra discursu miserè confectus expiravit; ALTER ubi aquatum equitaret caballo excussus undique abreptus interiit, ferro TERTIUS interemptus occubuit. Hieron. Ciegle*rus in Hist. Illustr. aliquot. Germ. c.* 85. Ex quibus oppositum colligitur Jure scil. gentium sacra non fieri profana, & si id apud Græcos vel alios etiam obtinuerit, non tàm fuisse juris quàm permissionis & conniventiæ. (3) Nihilominus affirmativa aliundè poterit confirmari; Si enim res sacræ subsunt quoq; Imperio Principum, consequens erit devicto Principe illa cedere Victori. Hinc etiam sacra abalienarunt Reges, ut constat ex II. Reg. XII. v. 18. &c. XVIII. v. 15. Daniel. 1. v. 2. DEUS tradidit Vasa sacra Nebucadnezari. Ita tamen ne si verè sint Numinis in contemptum illius profanentur, vel aliâs contaminentur.

Victori sacra etiam cedunt.

Ad

Ad Th. II.

Observatio II.

Tertulliani Locus videtur contrariari Authori, rectè tamen pronunciat de errrante circa Idolum & Josepho.

Authori in Annotatis allegat Locum Tertulliani pro propositione illa, quod omnia desinant esse sacra. Secundò asserit in thesi, si quo in simulacro Numen aliquod inesse credatur, id violari aut corrumpi nefas ab his qui in ea persuasione conveniunt. tertiò aliud esse, si hostes non idem sentiant: prout Judæis non tantum permissum sed & præceptum simulacra gentium abolere, & Josephum castigat. In primo non dextrè concluditur, cùm Tertullianus dicat id negotium sine Deorum non esse injuriâ, dicat tot sacrilegia fuisse Romanorum, quot trophæa; De altero certum est, si quis in simulacro Numen esse credat abstinendum esse ab illius corruptione; quamvis enim erret talis, peccat tamen si contra conscientiam erroneam agat: miserrimus enim est homo, qui tali laborat in re Religionis, vel mandatâ aut prohibitâ, cum sive secundum illam agat, sive contra, peccato se involvat, priore modo sequendo Errorem quem posset & deberet deponere, posteriore agēdo contra agendi Ducem, quem DEUS præfecit.

Quod loca ab hostibus capta desinant esse sacra Tertullianus non asseruit.

Peccat, qui simulacrū violat, cui Numen aliquod inesse credit.

Iosephus reprehenditur, quod Diis alienis nō esse maledicendum existimaverit.

cit. In tertio rectè pronunciat contra Josephum, quem alii quoq; castigant. Unde Salianus Tom.2, ad Ann. Mosis 120. p. 297 scribit: *Diis alienis nemo male loquatur.* βλασφημείτω μηδεὶς θεοὺς, οὓς πόλεις ἄλλαι νομίζουσι. *Nemo diis malè dicat, quos alia urbes lege sanxerunt. Quæ adulatoria, atque impia est interpretatio; & per additionem depravatio illius loci Exodi, diis non detrahes, & principi populi tui non maledices; quod de populi judicibus, & magistratibus omnes interpretantur; ut sensus sit: neque principi populi, neque magistratibus, qui ab eo potestatem habent, maledicendum, aut detrahendum: eis quippe honor debetur & obedientia, quia Dei vice funguntur, à quo est omnis potestas. Unde septuag. habent Exod. viges. primo,* δικαστήριον τοῦ θεοῦ, *quasi Deus in judicium persona judicet. Et ita deorum nomen accipitur cap. præcedenti Exod. viges. primo, & viges. secundo, ut ex Hebræo, & Græco clarissimum est. David quoque Deos pro judicibus accipit; Deus, inquit, stetit in synagoga deorum, in medio autem deos dijudicat, sicque ad verbum habent septuagin. Imò & Pagninus, Vatab &c. Quia & Josephus ipse hîc, ubi de deposito agit, Deos judices interpretatur. Hoc autem loco gratiam Ethnicorum demereri voluit, eosque officioso, ut putavit, mendacio, legi divinæ conciliare, quasi illa prohiberet de idolis male loqui, quæ passim confringi severissimè jubet, & quasi proprio nomine sordes & abominationes vocat, immundicias & anathema. Audi e-*

nim

nim Moysen. Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt; neque assumes ex eis tibi quidquam, ne offendas propterea quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferas quid piam ex idolo in domum tuam ne fias anathema, sicut & illud est. Quasi spurcitiam detestaberis & inquinamentum, ac sordes abominationi habebis, quia anathema est. Et rursum, Vidistis, inquit, abominationes & sordes, id est idola eorum lignum & lapidem, argentum & aurum, quæ colebant. Et Exodi trigesi. 2. vocat idem vitulum, ignominiam sordium id est sordidam ignominiam, vel ignominiosas sordes, Denique Hebræi passim idola vocant gillulim, id est, stercora. Adde quod de iis David, & omnes Prophetæ cum maximo contemptu, & irrisione loquuntur, quorum verba populus semper in ore habebat. At ea si Josephum audiret, nonnunquam usurparet. Qui consentaneè huic doctrina sua, Oportet, inquit, bene sapientes in legibus propriis circa pietatem integrè permanere, & aliorum minimè carpere. Vbi ergo est divini honoris zelus? ubi charitas proximum, præsertim ignoratione peccantem? Sed his consentanea subdit. Fana externa non sunt spolianda, neque sacra donaria tollenda. Reus ergò David violatæ legis, sed Josephicæ, non Mosaicæ, cum tollit coronam idoli Melchom de capite ejus, & invenit in ea talentum auri & preciosissimas gemmas. Et spoliatis scilicet urbibus, idolorum speluncas, quasi Sancta Sanctorum non attingebat, Certè

Xxxx 3 *cero-*

coronam illam idoli fuisse non hominis, de cujus capite sublata est, pondus ipsum centum viginti quinque librarum docet, quod nemo in capite ornamenti causa ferat. Sed ubi unquam Moyses talia? imò clarissimè frequentissimèque inculcavit, confringendas statuas, evertendas aras, succidendos lucos; ut paulò ante circa exordium harum legum diximus. Sed hoc quoque impiorum auribus à Iosepho datum est, constat quidem eis non licuisse, nec ulli mortalium, sine causa legitima, alienas nationes licet idololatras vexare; sed tantum apud Chananeos, quorum regiones Dominus Israelitis dederat, omnem idololatriam, ejusque cuncta vestigia exterminare. Quod autem Moyses isti populo ad idolomaniam prurienti, hujusmodi legem tulerat, nusquam factum. Non ita vir sanctus unquam desipuit. De Templis quæ addit in tantum admitti possunt, ut quidem etiam hodie liceat, nec tamen si in Usus vero Numini relinquantur & sanctificentur, improbari debeat, rigidioresque videantur illi quos in Anglia Separatistas vocant, qui in Confessione & Apologia Controversiarum rationibus adductis diruenda esse talia Templa septem rationibus ex Scriptura productis probare satagunt, quibus tamen opponi possunt aliæ: *Quia licet omni loco DEUM orare 1. Timoth. 2. v. 8. Joh. 4. v. 25. quid ni ergo liceat ad publicas orationes convenire in locum illum quo usi sunt olim idololatræ II. quia mundis omnia munda & omnia sanctificantur fide & gratiarum actione Tit. I. 1. Timoth. 4.*

Templa profanorū ad veri Numinis cultum licitè consecrantur.

& licet vesci carnibus idolo consecratis modo in macello vendita ad communem statum essent redacta & à sigillo doli absoluta 1. Corinth. 10. III. Quia quæ usum habere possunt communem & indifferentem sive quoad Materiam suam sive quoad formam artificialem, ut sedilia Mappæ; candelabra, calices, suggesta, turres campana, cuprum, ferrum aurum, argentum pavimentum, parietes, tectum, & ex iis consurgens integrum ædificium si reserventur & applicentur ad usus civiles aut ecclesiasticos prout ratio cultus publici hoc requirit non est idololatria participata, quia etiam DEUS ex spoliis Ægypti, tabernaculum exstrui & pretiosa vasa Jerichuntina in sacrum Thesaurum inferri voluit. Jos.6.19. Quibus tamen ad idololatriam incolas publicè privatim ve subinde abusos esse indubium est. IV. quia pari ratione nec Curiis; nec scholis aut academiis nec plerisque domibus privatis olim exstructis, nec civitatibus, nec plateis esset utendum ad opera civica nedum ad religionis exercitia tum domestica, tum privatò publica tum publica, & de omnibus antiquis ædificiis & civitatibus semper scrupulus hic hæreret Christianis, an non fuerint olim dicata idolis gentibus aut papisticis an non imagines ibi erecta & idololatria exercita, & consequenter an loca illa non sint diruenda?

Ad Th. IV.

OBSERVATIO I.

Sepulchra ἀκύρως dicuntur res religiosæ, interim non facile sunt temeranda.

Sepulcra rebus sacris non accensenda.

Religiosa loca h. e. Sepulchra talia esse desinere Hoste superiore facto Author asserit & primò quidem Sepulchra res religiosas dicit contradistinctas sacris, quod antiquorum superstitionem redolet: nam quia illi credebant Animas corpus egressas ad DEOS redire & divinam indure naturam, ideoque Corpori habitaculo animæ in terris relicto, & propter id Sepulchro, tribuebant Venerationem quæ terminabatur in ipsum qui immixtus DEOrum turbæ. Secundo sepulturæ curam fuisse magnam & Sepulchra alias inviolabilia apud Gentes Historia prodit, apud Athenienses si quis Dux peremptos Bello sepelire neglexisset morte mulctabatur. Nicias totum Exercitum subsistere jussit, ut duos milites sepeliret. Quanta Cura fuerit apud Ebræos notum est ex sacris, Tarquinius reprehenditur à Livio quod socerũ suum prohibuerit sepelire. Tertio Lapides ex Sepulcho sublatos in quemlibet Usum convertere posse ex Pomponio asserit, male autem non vult tractari corpora illata, quia sit contra Jus sepeliendorum hominum. sanè Julianus rescripsit durissimâ Sacrilegii pœnâ esse co-

Neque tamen violanda sunt.

ſe cohibendos,qui lapidem ſepulchro moveant,terram evertant, ceſpitem evellant, ornamenta tricliniis & porticibus auferant; ſed inter Arma cenſetur ſilere, hæc lex; interim quamvis quocunque modo licere videatur illa Sepulchrorum violatio, nihilominus Honeſtas & Humanitas prævalere debet, nec hîc ſimpliciter ad rationem liciti attendendum per jura civilia,cum etiam oſſa hoſtium de Jure civili effodi potuerint ſine pœnæ Metu, quæ tamen in humaniter tractare Grotius vetat.

Ad Th. IV.

Observatio II.

Non tantùm vi Bona hoſtium poſſunt rapi ſed & dolo.

Authorſtatuit, etiam dolis poſſe agi in bello,fraudibus&inſidiis,&ut in genere hoc admiſit ſupra,ita in ſpecie nunc illos non improbat,ſi per illos eripiantur res hoſtium. At hoc ipſum videtur adverſum tum juſtitiæ, fraudes enim & doli opponuntur juſtitiæ; In bello itaque juſto non videntur poſſe admitti, idque eò magis, quia Deut. XXVI, 20. dicitur juſtè quod juſtum eſt exequeris: tum quia repugnat virtuti fidelitatis; Si itaque nulli homini eſt mentiendum, & hoſti quoque ſervanda eſt fides, etiam inſidiis non debemus agere contra hoſtem; tum quia vide-

Vtrum dolo vel inſidiis in hoſtem agi poſſit?

tur repugnare juri naturali: quod enim tibi non vis fieri, alteri ne feceris, nullus autem vult sibi parari insidias & fraudes, E. nec alteri parare debet. Verùm dupliciter possunt intelligi insidiæ, vel ad fallendum ordinatæ uno modo ita, ut dicatur falsum vel non servetur promissum, & hoc semper est illicitum, neque hoc etiam licet fallere hostem, fœdera quippe etiam inter ipsos hostes servanda, altero modo in quantum reticetur propositum nostrum, & ita denudatio animi non est sub præcepto, licitèq; possumus occultare consilia nostra hostibus. Hinc patet responsio ad (1) nempe tales insidias non repugnare justitiæ, justitia enim tribuit unicuique suum, non autem debetur hostibus denudatio animi, ad (2) non repugnare fidelitati etiam; Nam tum repugnarent fidelitati, si promissio quædam intercessisset, aut falsum quiddam diceretur hosti; ad (3) non repugnare juri naturæ, quia principium illud: quod tibi non vis fieri alteri ne feceris, intelligendum est de voluntate ordinata, esset autem voluntas inordinata, si quis vellet nihil sibi ab aliis occultari, interim quomodo hæc sint accipienda ex superioribus constare potest.

Permittitur sub distinctione insidiari.

CAPUT

CAPUT VI.

Ad Th. I.

Observatio.

Malè Author de futuro accipit prædam Jacobi, rectè verò Jus illius probatum esse à DEO asserit. Unde etiam præceptum Josuæ.

Author disputat de Jure naturæ circa acquisitionem rerum bello captarum, atque (præmissa de Decimis Diis ex prædâ sacratis propositione, de quâ litigant Lancelotus, Andrewes Episcopus Wintoniensis, Kelletus, Richardus Montacutius, Prideaux, Willetus Angli ex unâ parte & Martyr, Zanchius, Author Altaris Damasceni ex altera, de quâ nos supra, inter alia adducit (1) Exemplũ Jacobi, refertq; illud *cepi* Prophetico loquendi genere pro *certò capiã* ad futurũ & Jacobo attribui, quod posteri ejus ab ejus nomine dicti facturi erant, asserit, reprehenditque communem Theologorum expositionem. (2) Dicit Deum probasse jus prædæ, & (3) adducit exemplum Rubenitarum, Gaditarum, & partis Manassææ, qui participes facti sint prædæ hostium cum fratribus. Quod (1) concernit, malè Grotius prophetice hæc verba accipit, tum quia gladius & arcus possunt notare juxta Hieronymum Ju-

In verbis Genes. XLVIII. 22. non apparet Propheticum loquendi genus.

ſtitiam Jacobi, quia meruit interfecto Sichemo & Hemore de periculo liberari, vel pecuniam qua emit agrum illum, vel poteſt intelligi de Amoræis, qui poſt diſceſſum Jacobi à Sichem invaſerunt locum emtum à Jacobo, quos poſtea reverſus iterum gladio & arcu expugnavit, ſanè ex Gen. 33. v. 19. conſtat Jacobum ab Hemor & Sichem emiſſe agrum illum. quid quod vertant: *Vendicavi de manu Amorræorum oratione & ſupplicatione meâ*, quia Jacobus non tam manu militum, quæ parva erat reſpectu hoſtium, quam precibus DEO largiente victoriam obtinuerat. quocunque autem modo accipias non de futuro erit ſermo, ſed de præterito; tum quia illud quod Author opponit non ſtringit, nam, ſi accipiamus de illa expilatione, ut commodiſſimè accipi poteſt cum Chryſoſtomo & Ambroſio, non tamen obſtabit, quod obſtare putat Author, quamvis enim Pater vivens & moriens vim iſtam damnavit propter multiplices exceſſus in illa, non tamen damnavit effectum inde conſecutum, quod ſcil. agrum ſibi poſteriſque ſuis promiſſum jure belli ſibi comparaverit, tum quia teſte Auguſtino myſterium quoddam hîc fuit inſinuatum, Joſepho enim data fuit illa terra, ubi Jacob diſperdiderat gentes, obruendo Deos alienos, ut indicaretur Chriſtum poſſeſſurum gentes Diis Patrum ſuorum renunciantes. Quod (2) concernit, rectè Author ſtatuit jus prædæ in Scriptura eſſe ſtabilitum, & quidem ita ſtabilitum eſt, ut etiam ſpolia

Prædæ Ius Deus probavit.

poſſint

possint bonâ conscientiâ possideri, 2. si legitimo bello sint hostibus erepta, 3. non tantùm hoc in loco, sed vel maximè Num. XXXI. 11. Jos. XI. 14. Esa. IX. 3. Quod (3) concernit, agitur in loco allegato de divisione prædæ, ubi disputari maximè potest, num quod Josua pronunciavit, fuerit consilii an præcepti? & quidem præcepti fuisse patet tum ex eo, quia præcesserat nuperum mandatum divinum, & exemplum Mosis Num. XXXI. in Midianitis; tum quia ipsa verba, si intelligantur prout jacent, præceptum aliquod important, tum quia hoc ipsum convenit cũ naturali æquitate, postulat enim illa, ut ii qui ad sarcinas castrorumque custodiam relinquuntur de præda quoque participent, consentientibus Masio, Serario, Cosma Magalliano & aliis. Addamus Bonfrerium in Jos. cap. 22 pag. 172. *Longè verius id fuisse præcepti quod item Masius Serarius, Abulensis, Magallianus sentiunt & verba ipsa sonant accedente naturali æquitate qua postulat ut ii qui ad sarcinas castrorumve custodiam relinquuntur prædæ hostibus erepta participes fiant. Adde nuperum Moysis exemplum divinumque præceptum Num. 13. ubi Madianitarum spolia jubentur, ex æquo dividi, ita ut media pars pugnatoribus, altera pars dimidia cæteris qui in castris resederant, obveniret. Itaque nihil obest quod isti qui trans Iordanem remanserant otiosi extitissent, neque bellorum laboribus essent perdendi, satis enim est publico bono ibi remansisse, atque adeò & ipsorum bono qui Iordanem transierant,*

Vtrum verba Iosue XXII. 8. Participes sitis prædæ &c. consilii fuerint vel præcepti.

ſierant, utpote qui remanſerant ad tuendos, contra vim hoſtium ſuos ſuorumque contribulium fines. Verum quomodo facienda ſit iſta diviſio ex aquone viritim & per capita, ita ut ſinguli qui remanſerant tantundem acciperent, quantum ii qui pugnaverant, an verò ut prædæ dimidium obveniret iis qui remanſerant, alterum dimidium iis qui in pugna fuerunt: hoc poſterius placet. Nam & talis diviſio ſervata fuit Num. 31. qua factum eſt ut ii qui pugnaverant longè plus acciperent, quam ii qui otioſi remanſerant idque æquitati naturali ſatis eſt conſentaneum, ut qui laboribus & periculis gravioribus eſt perfunctus plus accipiat. Quod & hic factum fuerit, ſiquidem iis qui bellu interfuerant, ferè duplex ſpoliorum portio obvenerit præ iis, qui otioſi domi remanſerant, ſiquidem bellatorum millia trans Iordanem remanſerant facile 70000 aut etiam plures cum ii qui ad bellum proceſſerant 40000 millibus cenſerentur, prout ſupra cap. 4. v. 15. à nobis declaratum eſt. Poſtquam tamen à Davide ſtatutum eſt 1. Reg. 20. ut æqua eſſet portio remanentis ad ſarcinas, & pugnam conſerentis, quæ lex ut ibidem Scriptura indicat deinceps perpetua apud Iſraëlitas manſit.

Ad

Ad Th. III.

Observatio.

Res mobiles statim fiunt in Bello capientis.

Quando res mobilis capta censeatur ex Gentium Jure Grotius discutit & putat cùm ita detineantur, ut recuperandi spem alter probabilem amiserit, & hoc in rebus mobilibus ita procedere, ut capta dicantur ubi intra fines præsidia scil. hostium perducta fuerint. At probabiliùs, confestim illa bona transire, quod constare potest ex ipsis Institutionibus allegatis, ubi de rerum divisione hæc leguntur: *Quæ ex hostibus, capimus statim jure gentium nostra fiunt, adeò quidem ut & liberi homines in servitutem nostram deducantur.* De divisione verò prædæ ita censet Molina disput. 117. §. 5 pag. 457. *Barto l. si quid bello citata affirmat prædam esse afferendam ad ducem, ut inter pugnantes pro cujusque meritis dividatur, consonat cap. jus militare d. 1. Intelligendum verò id est, ubi ea viget consuetudo. In regno autem Castellæ, præsertim par. 2. tit. 26. varia statuta sunt leges circa modum prædæ dividendæ, & inter alia, quinta pars Regi debetur. Licet autem hodiè quædam illorum serventur in locis Africæ, quando Hispani prædas in Mauros exercent; in exercitibus tamen illa non servantur.* Quando res mobilis capta censeatur Iure gentium?

Sunt

Sunt etiam variis in provinciis variæ leges constitutæ quonam pacto præda sit dividenda. Audioque in hoc Lusitaniæ regno aliam rationem dividendi prædas constitutam esse in India, aliam in Africa; & aliam in aliis locis. Illud in genere dici potest, ejusmodi jura varia inconstantiaque esse diversis in locis, meliusque illa scire milites ipsos, quàm nos, nec non in quibus eventibus vim inter eos habeant, & in quibus non. Illud possumus affirmare, in eventibus, in quibus leges illæ vim habent, si quid milites contra earum legum aut consuetudinum præscriptum usum usurpent, teneri restituere aliis portiones, quas ex præda illa juxta eas leges erant accepturi. Quando autem nulla est particularis lex nec consuetudo, aut licitè fit, in aliquo tamen eventu cessat; tunc juri gentium statur, ut quod quisque miles justo bello capit, suum id efficiat. Et dictat hoc ipsa ratio. conveniens enim est ac secundùm naturam, ut quem sequuntur incommoda, commoda quoque cujusque rei sequantur, quapropter cùm res hostiles occupans grande subeat vitæ periculum, vigilias sustineat, inediam & alia sufferat, consequens est, ut & eo, quod labore suo paravit commodo fruatur:

Ad

Ad Th. IV.

Observatio.

De Agris non idem sentiendum quod de mobilibus.

AGros non statim captos intelligi simul atque insessi sunt Author statuit, tum demum verò si mansuris munitionibus ita includantur, ut nisi iis expugnatis parti alteri palàm aditus non sit. Allegat in margine Cornelium à Lapide, qui ad cap. 14. Gen. ejusque versiculum vigesimum tertium sequentia subjicit: *A FILO SUBTEGMINIS USQUE AD CORRIGIAM CALCEI, id est, nec vilissimum, nec minimum quid accipiam. Est adagium. Vox subtegminis, non est in Hebræo, sed à nostro Interprete addita est explicationis causa, Subtegmen est filum quod sub stamine texitur, vel quod stamini intexitur: in textrina enim sibi respondent quasi correlativa, stamen & subtegmen. Porrò caliga est genus calceamenti militaris, unde milites caligati dicti sunt, & Cajus Imperator dictus est Caligula. Sic Act. 12. 8. dicitur: Calcea te caligas tuas; quasi calceos tuos. NON ACCIPIAM EX OMNIBUS QUÆ TUA SUNT, quæ sunt Pentapolitanorum, quæque ab hoste recuperavi: nam ex bonis hostium non negat Abram se partem suam accepturum. Nota hîc continentiam Abræ, quæ eum verè divitem fecit, ut posset dicere illud Senecæ: Meæ sunt divitiæ; tu divitiarum es: quia divitiæ sapienti in servitute, stulto in Im-*

Quando agri intelliguntur capti

perio sunt. Noluit ergò quidquam accipere: Primò, ut omnes viderent, eū non propter lucrū pugnasse, sed ex charitate ad liberandos captivos. Quàm paucos hodiè sic bellantes invenies? Secundò, quia illa bona pauperibus erepta erant: maluit ergò ea ipsis restitui, quàm illis ditari. Tertiò, quia noluit esse obnoxius regi ea offerenti. Quartò, ut gloriam victoriæ non sibi, sed Deo attribueret. Quintò, ut insignem animum, terrena omnia parvipendentem, impiis ostenderet, seque majus quiddam habere quàm opes, in quibus infideles omnem spem collocant. q. d. Habeo Deum, qui plus potest, quàm omnia mundi bona. Vnde S. Ambros. lib. 2. de Abraham c. 8. Perfectæ, inquit, mentis est, nihil de terrenis, nihil de corporalibus illecebris assumere. Ideò Abraham dicit: Nihil sumam ab omnibus tuis. Quasi contagium declinat intemperantiæ, quasi labem refugit corporalium sensuum, delectationes mundi rejicit, quærens quæ supra mundum sunt, hoc est extendere manus ad Dominum. Manus, operaria virtus est animæ. Angustæ mentes invitentur promissis, erigantur speratis mercedibus. Aliter Pererius: Quæ tua sunt, inquit, id est, quæ tua fuerunt, sed jam mea sunt. nam capta bello justo, cujuscumque illa fuerint, fiunt victoris, lege non naturali, sed positiva multarum gentium; quam in Hispania servari docet Abulensis & Covarruvias. eandem in Belgio obtinere nonnulli dicunt, ut nimirum præda ab hoste abacta, & hosti rursum excussa cedat excussori, modò illa spatio 24. horarum fuerit in manu hostium. Verùm

hæc,

hæc, ut dixi, sunt juris positivi, non naturæ, quod sequitur hîc Abram. Tannerus addatur p. 716. §. 75, 76. qui sic pronunciat: *Spolia bonorum mobilium, quæ ad hostes pertinebant, communi jure fiunt capientium, ex dictis supra dub. 3. nisi fortè alicubi consuetudine introductum sit ut toti exercitui distribuantur; aut eorum pars aliqua Principi cedat in sublevationem oneris, & subsidium solvendi stipendii: prout variis locis & casibus variæ sunt leges & consuetudines, satis notæ militibus; quæ servandæ sunt. Bona verò immobilia, quatenus justam compensationem, aut satisfactionem, non excedunt, ad supremum belli Principem: ex l. si captivus ff. de captivis. Ea verò immobilia, quæ ad hostes non pertinebant, sed ab iis injustè occupata tenebantur, prioribus dominis restituenda sunt; ut qui eorum dominio non sunt privati; ex communi & certa apud* Covarruviam *in regulam Peccatum part. 2. §. 11. & Valentiam hic. q. 16. pun. 3. Quoad bona verò mobilia ab hostibus inique possessa, si bello justo capiantur, servanda cujusque regni recepta & approbata consuetudo. Ita Mol. d. 118. Sa V. Bellum. Ratio est. Quia in ejusmodi rebus, consuetudo habet vim legis; nec dubium, ob bonum commune, tum propter lites vitandas, tum propter exstimulandos milites, posse humano jure introduci, ut res ejusmodi spectent ad capientes, ut ex simili patet in lege præscriptionis. Unde Molina non audet damnare Hispanos, qui ejusmodi res sibi reservant; saltem postquam ab hostibus semel*

in locum tutum receptæ; cùm idipſum etiam quorundam locorum jura ſtatuant de iis rebus, quæ una nocte fuerunt in hoſtium poteſtate, ut idem Mol. teſtatur. Sa quoque & Val. p. 3. probabilem aſſerunt quorundam ſententiam; qui ſimpliciter docent, ablata juſto bello ab iis, qui illa bello injuſto acceperant, non eſſe prioribus dominis reſtituenda, ſaltem ut limitat Valentia, poſtquam intervallum interceſſit, & res jam fuit ab hoſtibus in tutum locum recepta; quia videntur res quaſi neglectæ, vel amiſſæ: additque Sa, ita receptum videri, ut capta à Turcis, prioribus Dominis non reſtituantur. Idem (facta tamen quarundam rerum exceptione) decernit jus civile, l. Hoſtes & l. ſi quid in bello. ff. de captivis, & Inſtit. de rerum divis. §. Item ea quæ ab hoſtibus. Sed quod jus cum ſupponat bellum etiam ex parte hoſtis juſtum eſſe, per ſe ad Chriſtianorum bella non pertinet, ut fuſiùs proſequuntur Covarruvias cit. §. 11. n. 7. & 8. & Molina diſput. 118. Quòd ſi alicubi lex vel conſuetudo aliud habeat, id obſervandum. Hoc certum, ſi reſtituantur prioribus Dominis, teneri eos ſumptum & induſtriam compenſare titulo actionis negotiorum geſtorum. Diſputant tamen hoc alii & ita progrediuntur: *Si quis accuratius perpenderit legem ſive in princ. & §. 1. ff. de acquir. poſſeſſ. ei dubium non erit, quin ad id, ut ager dici poſſit captus ab hoſtibus, ſufficiat qualiscunque naturalis poſſeſſio. Paulus namque Juriſconſultus juxta Labeonem in princip. d. l. 1. ait; poſſeſſionem appel-*

appellatam esse à sedibus, quasi positionem, quia naturaliter tenetur ab eo, quia ei insistit; ac statim subjungit §. 1. dominium rerum ex illa naturali cepisse possessione, ejusque rei vestigium remanere de his, quæ terrâ, mari, cœloque capiuntur, quæque bello capta sunt. Sequitur itaque, qualicunque naturali possessione & occupatione dominium ad hostes translatum esse. Quo facit & illud Celsi in 18. in fine. ff. de acquir. vel amitt. possess. si cum magnâ vi ingressus est exercitus, inquit, eam tantummodò partem quam intraverit, obtinet. Neque obstat Hannibalis exemplum à Grotio in opinionis suæ probationem adductum; neque enim ex venditione vendentis probare poterit dominium, nec sequitur, agrum illum, si venditus fuerit, adhuc in Romanorum remansisse potestate, cum juris minimè controversi sit, non tantum rem propriam, sed & alienam vendi posse. l. 28. ff. de contrahend. emtione & validam ad pretium consequendam actionem nasci, si emtor non ignoraverit emtæ rei conditionem. l. 57. § 1. 2. ff. eod. tit. Vel etiam responderi potest, legitimam fuisse agri illius ab Hannibale detenti venditionem, quia nondum omnis postliminii spes erat dissipata. Ajala de jure & officio belli libr. 1. cap. 5. n. 36. certum enim est, etiam circa ea, quæ reditura sperantur ab hostibus, contractum posse celebrari l. 22. §. fin. l. 23. ff. famil. ercisc.

Ad Th. VII.

OBSERVATIO.

Non solidè pro thesi sua ex Judicum XI. concludit Grotius.

AUthor disputat de Jure gentiū, & statuit nostra fieri illo jure, quæ hostes nostri aliis bello eripuerant, & post aliquod tempus possederunt. Quod quidem non negamus. Adducit autem in confirmationem exemplum Jephthæ, contra Ammonitas agentis ex Jud.XI 23. At num hoc exemplum conducat Authori, maximè disputari potest. Nam (1) Rex Ammonitarum conquestus quidem fuit, quod Israel tulerit terram suam, sed respondit Jephthe, non tulisse Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon, probatque quia tantùm cum Sehon Rex per terram suam transitum negasset, & valido exercitu occurrisset, Israelitæ ipsum vicerint, & terram illam quam ipse possidebat jure belli occuparint, quæ nō ulterius erat terra Ammonitarum; sed non tantùm hoc argumento qualicunque utitur Jephthæ, sed aliis etiam & quidem prægnantioribus, inter quæ jus acquisitum DEI donatione, v. 23. & 24. adjicit Jus præscriptionis trecentorum annorum, ℣s. 26. (2) Rex Ammonitarum potuisset utique replicare, si injusto bello hactenus possedit Sihon cum suis illam terram, verum quidem esse, non habuisse Ammonitas tum terram hanc de facto, jus tamen non intercidisse ad illam, ut-

Testimonio Iephtæ non probatur nostra fieri quæ hostes nostri aliis bello eripuerant.

pote

pote paulò ante ab Ammonitis possessam, & per injuriam à Sehone Rege ipsis ereptam. (3) Si Princeps aliquis exterus ante 30.annos vel plures Hollandis Regi Hispaniarum rebellibus intulisset bellum ob injurias sibi factas ab illis & occupasset regiones Hollandorum, non tamen prætensionis Jus amisisset Philippus Rex Hispaniarum ante pacem factam cum illis, non enim fas est cum alterius injuria occupare id quod alterius est. Audiat quem paulò ante in subsidium vocavit Cornelium à Lapide ita commentantem: *Casus hic est: Sehon rex bello occupavit urbes aliquas Moab & Ammon: Moses verò & Hebræi Sehon Regem occiderunt, omniaque quæ ejus erant occuparunt. Queritur ergo nunc rex Ammon de injuria sibi facta, terramque suam à Sehon occupatam ab Hebræis, qui Sehoni illam bello extorserunt, repetit & reposcit. Tulit, scilicet injustè per vim & bellum injustum, terram meam: hanc enim injustè invasit & occupavit Sehon rex Amorthæorum; vos verò ô Hebræi Sehon invadentes & occidentes, omnia, quæ ipse tam justè quàm injustè occupabat; vobis usurpastis, excluso me, qui eram primus & justus heres, cui proinde ea reddere debebatis, non verò ea vobis vindicare. Historia narratur Numer. 21, 25. & seq. & licet ibi tantùm terræ Moabitarum à Sihon subacta, ac eo occiso à Judæis occupatæ, fiat mentio; tamen Ammonitidis quoque partem tunc fuisse ab eis occupatam liquet ex hoc loco. Aut certè dicendum cum Lyrano, Cajet. Dionys. & aliis*

aliis eundem fuisse olim, vel tunc regem Moabitarum & Ammonitarum: Moabitæ enim Ammonitis erant conjuncti, utpote à duobus fratribus Moab & Ammon à Lot progeniti. Genes. 19. Rex ergo Ammon agit pro Moabitis, vel ut subditis, vel ut sociis & fœderatis, qui jus suum per eum ab Hebrais repetunt. Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorum Ammon, quam scilicet actu tunc possidebant Moabitæ & Ammonitæ; vetuerat enim Deus Hebrais, ne eos quasi sibi ex Lot & Abraham cognatos invaderent. Numer. 21. & Deuter. 2. & 3. illam verò Moabitidis & Ammonitidis partem quam bello sive justo sive injusto (res enim hæc incerta & dubia) occupavit Sehon rex Amorrhæorum, Hebræi eo prostrato jussu Dei occuparunt, ut in sequenti narrat Jephte, quia illa jam non erat Moabitarum, sed Sehonis regis hostis Hebræorum, quam ab eo recipere & bello repetere nequeverant Moabitæ: quare illam ut Sehonis, non ut Moabitarum, jure belli, annuente Deo occuparunt Hebræi. Est hæc prima ratio, quâ Iephte probat regem Ammonitarum falsò queri de terra sua ab Hebrais sub Mose occupata, ideoque injustè cum Ammonitas in Iudæam immisisse ad eam opprimendam. Verùm hæc ratio sola non sufficiebat, nec satisfaciebat regi Ammon, hinc alias subjungit Iephte, quibus eam corroborat. Adde Ariam Montanum circa finem in Commentario Grotio aliquatenus faventem: *Definitivi status erat indicare, cujusnam gentis regio illa esset*

ſet, cùm ab Iſraelitis capta fuit: deinde quo jure fuerit poſſeſſa cognoſcere, ad legitimum pertinebat ſtatum, ad quem etiam tituli ac nominis definitio referri ſolet. Omnia hæc brevi quidem oratione, ſed luculentè ſatis dicit Iephte. Primùm enim uſurpationis titulus & nomen ex verbo, POSSEDIT, *traditur, eſt autem poſſidere, ſive Hebraicum* JARAS, *perpetuum propriumque ſibi tenere, non tamquam commodatum, nec malo dolo initum, ſed manifeſta & quieta publicèque comprobata lege obtentum, quodque interceſſionem vel exceptionem patiatur nullam, nec cujuſquam repetitioni ſit obnoxium. Nam ſi quis maximè repetere poterat, is erat cenſendus qui antea tenebat & habitabat, quique & regni & Regis titulo potiebatur, ut Sehon Rex Heſebon, ſed eo cum tota prole, domo, ac gente ſua; pariter exſtincto, terra & hereditas, quæ cultore ac poſſeſſore vacua manſit, alicui in uſum jure cedere debuit, victori nempe, ac præcipuè ſi victoria non ex libidine & vi procurata, & per fraudem quæſita, ſed ex manifeſta ſui defenſione & propugnatione parta conſtiterit, cujuſmodi hæc fuerat ex Amorrhæis reportata habitatoribus regionis illius, non ab Ammonitis, ut minimè illam habitantibus. ita definitivæ conſtitutioni vel indicato habitatore ſatisfactum eſt. titulus autẽ verbo,* POSSEDIT, *eſt repræſentatus quòd ſi Iſrael eodem veniens, terram deſertam, & habitatore vacuam reperiſſet; tamen occupationis jure inire ac tenere potuiſſet, nedum ab habitatore injuſtè laceſſitus & vexatus bello, ſuperiorque*

riorque evadens, victoria & expugnationis jure teneret. sed nec hoc tantùm jure, possessionis titulum & nomen sibi adscriptum defendit, verùm alio longè illustriore & graviore, majorisque authoritatis jure, donationis videlicet & assignationis, à legitimo & verissimo principe Deo facta, ad quem, tanquam ad authorem veteremque dominum, & primum terrarum omnium divisorem, & regnorum provinciarumque Imperatorem, regio omnis, quæ cultoribus ejectis vel exstinctis, vel aliàs desideratis, vacua deprehendatur, jure, uti dici solet, devoluto reverti debet. S. S. E. Meus enim est orbis terrarum, & plenitudo ejus mecum est. Quod quidem jus ut æternum, ita etiam DEO uni æterno, & propter dignitatem, & propter authoritatem, proprium esse constat, sed præter hoc singularis etiam ratio exstitit, quam ob rem regio hæc DEO singulariter in ditionem dominatumque concesserit, hoc est, vindicatio ipsa, qua Deus judex ac princeps, malæque fraudis vindex, illatam Israeli injuriam & cladem propulsare, & nominis sui majestatem tueri, & impietatis ac superbiæ noxam punire decrevit, sceleratis improbis Rege ac populo possessione exspoliandis, & capite mulctandis, quorum rem ad se imperij ac fisci legibus pertinentem, Israeli, cui immeritò periculum ab illis intendebatur, cuique decretum supplicium irrogandi cura commissa, & opera fuerat imperata, ultrò donare voluit. Hæc ad possessionis titulum & nomen, atque adeò ad causæ definitivum statum firmandum, à Jephte petita sunt,

cum

cum expositione ac descriptione terminorum regionis ab illis antea usurpata, atque ab Israelitis post victoriam possesse. Et universos fines ejus ab Arnon usque Jaboc, & de solitudine usque ad Jordanem. Hæc enim terra omnis ab Amorrhæorum gente non omni, sed ab habitatoribus regionis illius manifestè tenebatur & colebatur, atque adeò cognominabatur Amorrhei Hesebonisque regio. ex qua Ammonitæ Regis calliditas redarguitur, qui calumnia belli res alienas pro suis petebat, authoremque fraudis Israelem insimulabat: Quia tulit Israel terram meam. quam petitionem constanti negatione refellit Jephte: Non tulit Israel terram tuam, nec tua terra fuit, nec Israel tibi, aut cuiquam quicquam consilio, aut studio, vel dolo, operaque dedita abstulit: terra enim Amorrhæi fuit, eaque per Deum justè ablata, Israeli donata fuit. Hæc autem redargutio amplificatione & expositione confirmatur. Melius pro illo facit, quod ex 1. Sam. 30. ℣. 20. adducit, ad quæ verba Claudius Rangolius Crespeiensis Valesius hæc adjecit p. 1838. *Quod jure belli eo quæ hostibus eruuntur Victor sibi vendicet & justo titulo possideat, divinis humanisque legibus confirmari potest, sed exordiar ab humanis. In ff. de captivis & postliminiò reversis. l. postliminium quæ in bello amisimus vel circa bellum, ea si post recuperabimus, obtinebimus postliminiò Nam dum non recuperantur, ab hostibus possidentur. hoc autem jus est erga eos, qui declarati sunt illi autem hostes declarati sunt,*

 quibus

quibus populus Romanus publicè bellum indixit, aut qui populo Romano bellum indixerunt, ut habetur in eodem titulo l. hostes. Nam piratæ atq; prædones non possunt hoc pacto dominium acquirere, aut quippiam armorum jure possidere. Oportet enim bellum geri, ut aliquid jure belli acquiratur & in D. de acquirendo rerum dominio l. Naturale| §. ult. ea quæ ab hostibus capiuntur jure gentium statim, fiunt capientium, atque ita humanæ leges in hanc rem satis sunt perspicuæ. Ita etiam res in divinis legibus habet. Abraham ut constat libro Genes. cap. 14. bellum contra quatuor Reges gessit, qui Loth captivum abduxerant, confecto bello præda illorum in potestatem & dominium Abrahami transiit, quod facile probari potest, quoniã ex illa præda Melchisedecho decimas dedit, non autẽ licuisset decimas de alieno dare, sua igitur erant de quibus dedit; quo circa prædam eam in ejus dominium pervenisse credendum est. Nam quod eam donaverit Regi Sodomæ fuit mera liberalitas, non enim lege ulla tenebatur. Sin quisquam idcirco Pentapolitanam prædam restituere debuisse arbitretur, quod fœdere & amicitia conjunctus sociis opem tulisset, nec præter stipẽdia & sumptus & quæ gratis offerrẽtur exigere quicquã deberet: de spoliis tamen Regum Assyriorum dubitare nemo poterit, quin ea jure optimo possideret quorum duntaxat decimas decimas DEO & sacerdoti tradidisse nõnulli videntur asserere, possem ad hæc commemorare quæ Josua Caleb, Othoniel, David, Sa-

Salomon, populus denique universus jure belli pararunt ac tenuerunt. Nam cum à principio veteres incolas vicissent, erepta hostibus venerunt in eorum potestatem. Sed non satis est inquis geri bellum ut aliquid ejus jure vindicetur sed justum esse oportet quia nisi justum sit non bellum est sed latrocinium & depredatio. Esto quis hoc bellum justum neget, quod DEUS jussit & ut seriò administraretur tantopere Judæis commendavit.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Res captæ ab hostibus singulorum fieri capientium negat Author.

DE hoc puncto DD. moralium paucis agunt & decernunt: *Res mobiles acquiri militibus acquirentibus, nisi aliter statuant Principes, aut aliter in consuetudine sit receptum, nam bono communi expedit, ut hujusmodi bona sint militum, ut audatiores fiant ad debellandos hostes, leg. si quid in Bello ff. de captivis, & cap. dicat 23. quæst. 5. Ita Tabien. verbo Bellum num. 10. res verò immobiles fiunt Principis Bellum indicentis, ex quo fit, ut hostes teneantur finito Bello restituere acquisita justo Bello, aut alio justo titulo, quia priores Domini amiserunt dominium; si verò Bellum fuit injustum, non possunt acquisita retineri, sive illa essent adversariorum, sive aliorum, nam Domini non amiserunt illorum dominium per* An res ab hostibus captæ omninò singulorum capientiũ fiant?

Bellum injuſtum. Sciendū inſuper non poſſe emi vili pretio ea, quæ ab hoſtibus adverſariis injuſtè extracta ſunt, nam priores Domini non amiſerunt dominium per injuſtam hoſtium extractionem, & rapinam, etiamſi priores Domini, nunquam recuperativi eſſent talia bona, non enim ob id admittunt dominium rerum ſuarum; ſi autem veriſimile ſit, ea nunquam perventura ad priores Dominos, ut ordinariè evenit, poſſumus illa emere, etiam vili pretio hoc animo, ut Domino comparente illi eadem reſtituamus, pro eodem pretio; ſin minus nobis eadem retineamus; ſic enim utiliter gerimus negotium Dominorum, qui non cenſentur rationabiliter inviti. Ita Molina diſp. 222. Reginald. lib. 21. cap. 8. ſect. 4, num. 117. & alii apud Vaſquez de reſtitut. cap. 9. §. 2. diſp. 5. num. 28. Rodriquez cap. 128. num. 6.

Ad Th. XI.

OBSERVATIO.

Agri capti ſive Terræ non fiunt ſingulorum, ſed dividi poſſunt.

De agrorum manu captorum diviſione.

AGit Author de Bonis immobilibus & dicit apud Ebræos & Lacædæmonios agrū manu captū ſortitò diviſum fuiſſe, quod quidem conſtat de Hebræis in occupatione terræ ſanctæ, in qua ut diſtributæ ſint terræ partim interventione ſortis doceat, partim citra ſortem, poſteris Ruben, poſteris Gad, & dimidiæ parti poſterorum Manaſſes à Moyſe con-

concessæ sunt possessiones, & agri ad illorum petitionem, consentientibus reliquarum tribuum principibus. Numeror. cap. 32. Pari ratione Calebo juxta divinam promissionem attributa sine sorte fuit hæreditaria portio. Josuæ cap. 14. vers. 12. 13. Reliquis tribubus assignati per sortem agrorum termini, postquam per viros quosdam fide dignos ad hoc negotium ex unâ quàque tribu delegatos in æquas partes universa regio pro tribuum numero divisa erat. Josuæ c. 18. & 19. passim. Singulis hoc pacto tribubus portione data, universis dein familiis ac personis singulis constituti terræ limites; uti id apparet ex facto filiarum Selphad, Numeror. cap. 27. Josua c. 17. & Calebi Josuæ. cap. 14. Theodor. Graswinckel de prælud. Justitiæ, quæst. 3. sect. 3. pag. 180. Si autem nonnulli post institutam immobilium divisionem finitimas è sedibus suis gentes depulissent, cum propter accrescentem hominum multitudinem nimis angustus esset habitandi locus; expulsorum agri ad illam solummodo tribum pertinebant, aut familiam, quæ peregrinos illos ejecisset populos. Josuæ cap. 17. vers. 14. & seqq. & cap. 19. vers. 47. De Græcis hoc habent vix certam regulam definiri posse: nihilominus quid obtinuerit aliquando, ita expediunt. Ad rempublicam pertinebant ipsæ civitates per vim occupatæ. Justin. lib. 3. cap. 6. & libr. 5. cap. 4. Res autem mobiles, quæ quis in ipso confli-

ctu

ctu cepisset, ab adversariis, occupantis erant, adeoque si armatâ manu citra deditionem capta foret adversariorum civitas, universa diripiebatur ab exercitu victore præda, Curtius libr, 7. cap. 6. Quod si justo prælio inter duos hostiles decerneretur exercitus, post certamen nulla direpta prædæ pars, sed inter omnes æqualiter dividebatur, uti divisum fuit inter Græcos aurum & regalis Persarum opulentia. Justin. lib. 2. cap. 14. eamque mediante forte divisionem institutam fuisse docet Virgilius. libr.9. Æneid. ubi Ascanius inquit:

Si verò capere Italiam, sceptrisque potiri
Contigerit victori & præda ducere sortem,
Vidisti, quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum cristasque rubentes
Excipiam sorti.

Aut publicatur, ex eaque publicata vel singulis militibus præmii loco pars assignabatur. Alexander Magnus prædæ partem post admissum prælium militibus in congiarium dedit. Curtius lib 6. cap. 2. Unde & alibi gloriatur, scire omnes unum se prædæ communis exsortem esse, in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Curt. libr. 4.cap.14. Vel etiam inde restituebatur, quicquid ab hostibus dirutum esset aut eversum. Justin libr. 6. cap. 5. Phocenses præda ab inimicis parta mercenarium conduxisse militem idem Justinus autor est libr. 8.

cap.

cap. 1. Arma autem devictorum quandoque consecrata. Sic apud Euripidem in Phœnisſ. Thebis crematis ſcutaPolynicesDeis ſuſpenſa ſacrat. Alia pluraGræcorum exemplaGrotius enumerat libr. 3.cap.6.n.14 Hinc neceſſe fuit poſt prælium à viris juſtitiâ ac probitate ſupra alis excellentibus aſſervari prædam, ideoque Ariſtidi virtutis causà juſto dicto commiſſa prædæ Marathoniæ cuſtodia. Plutarch.in ejus vitá. Trojâ captâ res omnes in unum collatæ locum abUlyſſe acPhœnice cuſtodiebantur. Virgil. libr. 2. Æneid. Et Alexander Magnus receptam prædam Parmenioni dedit aſſervandam Juſt.lib 4. cap.1. Romanorum quod ſpectat jus in iis quæ bello capta ſunt,illud ſic ſeſe habet; res immobiles, ut agri, in prædam propriè ſic dictam militibus non cadebant, ſed publicabantur. l. 20. §. 1. ff. de captiv. & poſt limin. l. 31. de jure fiſci. niſi tales eſſent agri, quos ante à Romanis civibus hoſtes belli jure cepiſſent: in illis enim juri poſtliminii locus erat: ſicut ad priſtinos agri recuperati dominos reverterentur; eo quippe jure res immobiles ejus conſebantur eſſe conditionis quaſi nunquam ab adverſariis occupatæ fuiſſent. Obiter hîc notandum,poſtliminii jus in immobilibus regulariter obtinuiſſe, non item in mobilibus. l. 28. ff. de captivis & poſtlimin. Niſi forte navis oneraria major, vel equus foret ab hoſtibus recuperatus l. 2. ff. de captiv. & poſtlimin, vel. ſervus noſter. l, fin. ff. d. tit,

Poſtliminii Ius.

Scipio tamen Africanus etiam in aliis rebus mobilibus postliminii jura vigere voluit: cùm enim in hostili civitate captâ multa Græcorum signa reperisset & ornamenta, per præconem edici jussit, ut urbes Græciæ legatos mitterent, qui, quicquid ad se pertinere demonstrassent, rebus captis eximerent. Plutarch. in Apopthegm. Lucretius cum ingenti præda Romam reversus, eam omnem per triduum in campo Martio exposuit, ut suum quisque cognitum abduceret. Livius libr. 3. Sed de diverticulo in viam revertamur. Post quàm igitur in publicum agri forent redacti, quandoque partem eorum veteranis in prædam assignatam esse patet ex l. 15. §. 2. de rei vindicat. l.16. ff. de acquirend. rer. dominio, l. 11. ff. de evictionibus, Cujac. observat. libr. 19. capit. 7. Paulus Voet. in comment. ad §. 17. instit. de rer. divis n. 1. & in tractat de natura mobil. & immobil. cap. 19. n. 2. hinc Virgilius eclog. 1.

Impius hæc tàm culta novalia miles habebit?
Barbarus has segetes? enquò discordia civeis
Perduxit miseros, en queis conseviums agros?

& Cæsar apud Lucanum de bello Cæsar. & Pompeii libr. 1.

His saltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur, miles sub quo libet iste triumphes
Conferet ex sanguis quo se post fata senectus?
Quæ sedes erit emeritis, quæ rura dabuntur
Quà noster veteranus aret? quæ mœnia fessis?

Non-

Nonnunquam aliis indigentibus prædiorum in potestatem redactorum portio gratis concessa, atque ita de Antiatum agro capto partem inter pauperes divisam fuisse testatur Dionysius Halicarnass. antiquit. Roman. lib. 9.

Ad Th. XXIV.

Observatio.

Subditis rectè cessit dimidia prædæ qui in procinctu stant.

Authoragit de subditis & sociis in prædæ divisione & proponit exemplum in populo Hebræo, apud quem pars dimidia prædæ cedebat his qui in procinctu fuerunt ex I. Sam. XXX. v. 22. Verùm (1) æquitas hujus divisionis probanda, quæ patet tum ex eo, quia reliqui illi de communi consilio substiterunt; tum ex eo, quia conjunctissimi fuerunt ratione societatis; tum ex eo quia cùm lassi & defatigati fuissent, & aliâs in hostem ire voluissent, voluntas ipsorum habenda fuit pro facto, præprimis quia commune periculum; nam si socii cæsi fuissent antecedentes ad illos quoque gladius penetrasset, (2) notandum est hanc legem, quam David deinde constituit, fuisse novam & aliquo modo diversam ab illa, quam Moses statuit, eamque perpetuam, continuatam tempore Maccabæorum ut constat ex lib. 2. c. 8. v. 28. & 30.

Quomodo præda dividenda sit.

Expenditur locus 1. Sam. XXX.

28. & 30. placuitque illa etiam ipsis Romanis teste Festo, videatur cap. 2. XII. Tab. (3) notandum, prædæ divisionem fuisse æqualem constitutam à Davide, non æqualitate Arithmeticâ sed Geometricâ, ut magis cesserit per proportionẽ pugnantibus, quàm feriantibus. Unde sæpius laudatus Theologus Gallus. *Apud Suidã in voce κυφὴν, Belisarius cum risu dixit non æquum esse, fucos quidẽ, rebus ab aliis magno labore partis frui, & alios mellis fructum sine ulla ærumna percipere; viros autem generosos, & fortes, & qui magnis cum laboribus, & periculis certarunt, suorum certaminum fructu privari. Hesiodus autem* ἔργοις καὶ ἡμέραις *pag. 17.* κηφήνεσσι κοθούροις *dixit. fucos vocans sedentes & observantes apum exitum,* οὖροι *enim sunt ipsi custodes:* κόθουροι *igitur fuci dicti sunt, quasi* κάθουροι, οἱ καθεζόμενοι οὖροι: *id est, sedentes, & otiosi custodes, qui fores custodiunt, & observant apum exitum, ut mel ab ipsis paratum devorent. Vel potius dicti* κέθουροι, *quasi* κένθουροι, παρὰ τὸ κένθειν τὴν οὐρὰν καὶ τὸ ἐν αὐτῇ κέντρον. *i.e quod caudam tegant, & aculeum in ea latentem, quia non exerunt aculeum ut cætera apes. Sunt enim* ἄκεντροι *aculeis carentes:* λέγεται δὲ καὶ ἐξ τούτου ἄνθρωπος, ὁ μηδὲν δρᾷν δυνάμενος. *Hinc ergo homo fucus dicitur, qui nihil facere potest, piger, iners, ignavus. Nunc igitur isti, ut quidem videri volunt, ignavũ fucos pecus à præsepibus arcẽt. At non continuò fuci dicendi sunt, si qui fortissimos corporis robore non æquent, si tamen illis non desit animus ad ea, quæ vires eorum*

rum non superent. Nam ubi vis & naturæ facultas laboris magnitudine vincitur, tum vitio cuiquam dari non debet si non possit ultra conari; quin potius laudem meretur, qui quod potuit hoc summum præstare studuit.

Est aliquid prodire tenus si non datur ultrà. Habent porrò Traditiones Hebraicæ, quæ S. Hieronymo tribui solent, hoc loco quod miremur. Sic autem habent: Cùm in Latinis codicibus legatur, lassos quosdam substitisse, ad sarcinas, & in Hebræo habeatur, jussos fuisse ut residerent ad sarcinas: locus hic monstrat, Hebraicam veritatem in hoc loco sequi debere; quæ non lassos, sed jussos remanere ad sarcinas dicit fuisse. Ait enim ita: Æqua erit pars descendentis ad prælium, & remanentis ad sarcinas. Non ait, qui lassi remanserunt ad sarcinas: quia, si lassi remansissent, nulla eis deberetur de prædis portio. Hactenus ille tradit. Atqui nunc lassos substituisse legimus in Hebræo, ut patet ex variis translat. quas suprà descripsimus. Davidis porrò ea prudentia fuit, ut quos lassos comperisset, tueri impedimenta juberet, ne manerent spoliorum expertes. Jam enim nonnullorum avaritiam ac temeritatem olfecerat, qui partem prædæ negaturi viderentur. Voluit igitur vel eo nomine iisdem deberi quod sarcinis præsidio fuissent. & pag. 1854. *David statuit, ut præda ex æquo inter omnes dividatur. Justum enim decrevit esse, ut qui mansissent ad sarcinas, participes essent prædæ. Id autem multis de causis videtur esse justum. Primùm, quod de communi*

omnium consilio mansissent: deinde quòd quamvis distarent locis, tamen non essent distincti societate. Adhac, quòd cùm lassi, & defatigati substiterint, & alioquin in hostem ire voluissent, voluntas ea habenda fuerit pro facto, quodque ad commune periculum se contulissent. Nam si illi priores cecidissent, isti non potuissent diu esse incolumes. Quid quòd, si interea, dum David aberat cum suis, hostis aliquis istos ad sarcinas oppugnasset, isto non minori in discrimine futuri fuerint, quàm illi qui perrexerant in Amalechitas? Cum Abraham armasset suos, ut quatuor illos reges persequeretur, & Loth servitute liberaret, adjunxit sibi Aner & Eschol. Illi autem, quantum licet ex historia colligere, non pugnarunt. Fortasse relinquebantur apud impedimenta. Tamen profligato hoste Abrahamus illis quoque dedit partem prada. Unde sequitur, ut David hanc sententiam tulerit, & legem sanxerit, non ex aquo tantum & bono, sed etiam fretus exemplo majorum, atque adeo autoritate Dei. Nam in Numeris cap. 31. cum pugna susciperetur adversus Madianitas, & ex singulis tribubus armata essent singula millia, reliqui autem mansissent in tabernaculis, confecta victoria, prada ita distributa est, ut prima pars cederet tabernaculo, altera pugnantibus, tertia illis, qui in castris remanserant. Et in Levitico Sacerdotes, qui ministrabant in tabernaculo, etsi non omnes quotidie ministrabant, tamen omnes alebantur ex oblationibus. Josua cap. 22. cum filios Ruben, Gad, & dimidiam tribum Manasse

naſſe profligatis magna ex parte hoſtibus domum dimitteret, & benedixiſſet eis, dixit: In multa ſubſtantia atque divitiis revertimini ad ſedes veſtras, cum argento & auro, ære ac ferro, & veſte multiplici: dividite prædam hoſtium cum fratribus veſtris. Hæc ibi. Sed bona inſtituta ſæpe hominum ſocordia obliterantur. Itaq. piorum eſt primum curare, ut ea ſubinde revocentur. Ex malis moribus, inquit ille, bonæ leges natæ ſunt. Ita hic ex iſtorum malitioſa importunitate bona inſtituta revocata ſunt. Ea porrò veteris conſuetudinis æquabilitas, quam ſeditioſi iſti milites tollere conati ſunt, David interpolavit: quantum deinceps ponderis ac momenti apud poſteros habuerit, docet Maccabæor. liber. 2. cap. 8. quo loco fuſo fugatoque Nicanoris exercitu. ver. 28 Poſt ſabbatum debilibus, & orphanis, & viduis diviſerunt ſpolia: & reſidua ipſi cum ſuis habuere. Rurſum verò cùm Timotheum & Bacchidem cæſis viginti millibus profligaſſent, ver. 30. Plures Prædas diviſerunt, æquam portionem debilibus, pupillis & viduis, ſed & ſenioribus facientes, &c. Quo pacto commilitiones labore fractos, & impedimenta tuentes, in præda erciſcunda præterire potuiſſent? Memini me quandoque apud Feſtum legere, Sanatibus idem quod forctibus jus eſto: quod caput eſt 2. par. 12. tabular. Sanates porro, ait Feſtus, dicti ſunt, qui ſuprà, infraque Romam habitaverunt: quod nomen his fuit, quia cum defeciſſent à Romanis, brevi poſt redierunt in amicitiam, quaſi ſine mente: Itaque lege 12. tabul. cau-

tum est, ut idem juris esset Sanatibus, quod Forctibus, id est, bonis, & qui nunquam defecerant à populo Romano. Legis æquitas manifesta est, ut ij scilicet qui benignitatem populi Romani experti essent, constantes deinceps in fide, atque ipsius majestate comiter tuenda, permanerent: tum ut reliqui hoc tanquam invitamento ad Populi Romani societatem, atque amicitiam allicerentur. Hæc illis. Quid nostris militibus facere æquum fuit, quos nulla ingenii levitas à reliquo exercitu abalienaverat, sed ne pariter sequerentur, corporis imbecillitas invitos prohibuerat?

CAPUT VII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Servitus non est simpliciter contra Naturam, addici autem possunt capti servituti, quanquam temperamentum præferendum.

An servitus contra naturâ disputatur pro negativa.

AUthor dicit (1) contra naturam esse servitutem. Atqui hoc ipsum admitti nequit. Nam supponitur libertatem esse omnibus hominibus naturalem. Atqui libertas & servitus præscindunt à τῷ esse naturali, & politica sunt vocabula, quæ supposito Imperio demum emergunt, (2) contra naturam non potest esse servitus, nisi intelligemus

gamus naturam ut eſt in ſtatu integritatis, ibi enim non obtinuiſſet ſervitus, utut ſubordinatio locum habuiſſet ad ſuperiores, (3) potius conveniens naturæ eſt ſervitus, ſuppoſito peccato; ut enim pharmacis & cruciatibus afficere homines eſt quidem contra primam naturæ conſtitutionem, non autem contra rationem ſuppoſito morbo vel peccato; ita contra rationem & naturam eſt ſervitus quidem, ſi de natura integra loquamur, at non ſi loquamur de corrupta, intereſt enim tum publicè tum privatim ut quidam ſerviant aliis, prout egregiè hoc ipſum docet Auguſt. l.19.deCiv.DEI, c.15. Author hoc ſuppoſito dicit omnes captos bello ſolenni jure gentium ſervos fieri Verum hîc rurſum videtur diſtinguendũ eſſe inter nocentes & innocentes, potentiã & actum. Quamvis enim nocentes actu ipſo ita ſervi fiant, innocentes tamen ſaltem redigi poſſunt in ſervitutem jure gentium, ſi bello capiantur, & ſi ſint Chriſtiani non debent redigi in ſervitutem, utut poſſint capi & juſto pretio redimi, ſed hoc pertinet ad temperamentum, de quo in ſequentibus. Ratio autem quod etiam innocentes poſſint ſervituti addici eſt hæc, quia tota Reſpublica contra quam juſtum bellum geritur, cenſetur hoſtis, E. in omnibus ſuis membris puniri poteſt quoad bona fortunæ, quæ diſpoſitioni & juriſdictioni Reipublicæ ſunt ſubjecta; libertas autem pertinet ad bona fortunæ. Unde Caramuel in Theol. intent. pag. 96. part. 1 Lib. 2. §. 347. & §. 348. *Ex*

An omnes capti bello jure gentium ſervi fiant.

jure naturæ bello justo capti, possunt servari, & tunc fiunt servi. Constat ex dictis: & confirmatur Jure divino, quia Exodi cap. 12. & 21. & Evangelii multis locis, & in Epistola ad Ephesios 6. & in 1. D. Petri 2. indicitur servis ut suis dominis serviant: ergo servi habent obediendi obligationem, & domini jus præcipiendi. Sed & adhuc est examinandum, Utrùm aliquis possit incurrere servitutem invitus? Nam si sit implicitus partium contractus, in quo victor condonet salutem victo sub onere quod sit servus ipsius; victus deberet hanc conditionem acceptare, & si non acceptat contractus videtur nullus esse; non enim sufficit unius voluntas, ne contractus firmetur. Respondeo, teneri hominem admittere servitutis conditionem, & servatori gratias agere; ni forte servitus talis imponatur, quæ judicetur pejor morte. Puta si capto Principi opera infamia indicerentur. Alexander Magnus hanc doctrinam confirmat; qui cùm oppidum ad quod multi profugerant expugnasset, omnes profugos damnavit servitute, teste Arriano lib. 6. de exp. Alex. Magn. & *antea captâ vi Thebanorum civitate, quæ ab eo defecerat, ferè omnes in servitutem redegit asserente eodem Arriano lib. 1. Argivi etiam Mycenâ expugnatâ decimum virum sacrificantes cæteros servos fecerunt, ut Diod. Sicul. lib. 11. testatur. Græcos sunt etiam imitati Romani. Salaces, qui ab Octaviano Cæsare defecerant, vicit M. Terentius Varro & eorum filios vendidit sub pacto, quod post vigesimum annum redimi à parentibus possent*

adno-

adnotante Dione Cass. lib. 53. Hist. Rom, & Lycios, qui in caput Romanorum militum conjurarunt, servitute damnavit, ut apud eundē lib. 60. Consuetudine verò inter Christianos introductum est, ut captivi, qui servantur, servi non fiant. Et demonstratur experientiâ: non enim videmus servos Hollandos Hispanis, aut Suecos Germanis subesse, cum multos Mahometanos & Infideles habeamus. Hac consuetudine non obstante posset quæcunque Respublica decernere, quod Christiani bello capti incurrant servitutem, nisi contractu aliquo aut pacto speciali contrarium statuerit. Patet, quia sæpè salutem victis negat, & non datur universalis aut contractus aut lex, quæ servos Christianos interdicat. Non dari persuadet Gallorum Monarcha Clodoveus, qui adeptâ apud Tolbiacum de Alemannis victoria plerosque servos fecit, eorumque res & personas fisco addixit, unde & Fiscalini servi dicti; multos communitatibus subjecit, qui idèò dicti Ecclesiastici, eorundem rebellionem servitutis pœnâ severissimâ puniens. Sed & Bartolus, Baldus, Angelus, Franc, Aretinus captos in bello ab Imperatore & Rege Galliæ, licet Christianos, incurrere servitutem existimant in l. quæ à latronib. §. fin. de test, & alibi.
Interim tamen innocentes, qui non sunt membra hostilis Reipublicæ non possunt capi & in servitutem redigi, nisi fortè per accidens, si scil. periculum est, quòd conjuncturi sint se hostibus, aut vi adigendi ab hostibus,

 ut ipsis

ut ipsis subsidium præstent. Ut enim in tali casu licitum est, ejusmodi innocentes spoliare armis, pecunia, frumento, ne hostis corroboretur inde, sic etiam licitum est illos spoliare libertate, ut communiter sentiunt Moralistæ.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Qui Bello devicti & in servitutem rejecti, eorum etiam posteri illi statui sunt obnoxii.

Quomodo ex ancillâ vel servo natus servus fiat disquiritur.

QUæ passim obtinent Author hîc exponit & servum illum pronunciat, qui ex matre ancilla nascitur. Disputant tamen quomodo ex servo vel ancilla natus servus fiat, non enim potest amplius Domino suo acquirere servus, quam sibi si liber esset; nemo enim potest plus Juris in alium transferre, quam sibi competere dignoscatur, atqui, si servus esset liber non acquireret servos, sed filios. Ergò non acquirit servos Domino, cum filios; ad hoc dubium respondet Satrianensium Episcopus Theol. moral. art. 4. p. 98. *Respondeo servorum filios esse verè servos, & rationem in contrarium adductam nihil convincere; non enim filij servi nascuntur voluntate aut condonatione parentis, sed ex alia causa toto cœlo diversa. Rationem veram do: genuinam propono: Quia cùm causa serva-*

tur quæ perdi potuit, etiam omnes ejusdem effectus servantur. Cùm Dominus ex mancipio quod occidere poterat, servum fecit, non solum ei vitam moraliter concessit, sed & universis ejus futuris filiis; si enim parentem extinxisset, ipsi non gignerentur. Ergò tametsi filij à servo sint physicè producti, à Domino moraliter producti sunt; nimirùm, servatione: ergò, qui eodem modo fuerunt servati, quo pater, eandem servitutem incurrerunt. Igitur servorum filij servi sunt. Fateor potuisse iniri contractum inter victorem & victum, qui filios à servitute eximeret, sed ordinariè aliter fit, victor enim qui captivum occidere & in eo omnes ejus filios impedire posset, hoc jus pro victi & filiorum ejus libertate commutat. Hinc ad rationem oppositam respondeo negando majorem, plus enim Domino mancipium acquirit, quàm sibi acquireret, si mancipium non esset; magis enim est Domino subditus, quàm ipse sibi. A se enim ipso interimi non posset, & potest à Domino quousque servus reddatur. Servus autem à mancipio solâ salutis condonatione distinguetur: hoc enim occidi potest, ille non potest. Quod si detur lex inhibens mancipiorum cades, captivi in servos legali authoritate transibunt à lege ipsa servati, at nos mancipij nomine hostem manu-captum intelligimus, nullâ lege publicâ, nullo privato pacto servatum.

Ad

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Rigidiùs Author decernit in servos.

Quousque se extendat dominium in servos.

LAudat Author Senecam, qui dixit nihil non licere in servum, nullam perpessionem, quæ non impunè illis imponatur esse asserit, sævitiam Dominorum in serviles personas impunitam esse statuit. At utut hoc invaluerit, nimis durum esse videtur. nam primò, ipse Seneca illud injustum esse censet, scribens 1. de Clementia cap. 18. *Servis imperare moderatè laus est, & in mancipio cogitandum, non quantum illud impune pati possit, sed quantum tibi permittat æqui bonique natura, quæ parcere etiam captivis & pretio paratis jubet.* Secundò servi dicuntur à servando. quamvis alii ex Græcia arcessant originem, nobis tamen favet Augustinus lib. 1. sup. Genesin q. 153. qui servos dicit bella fecisse. Cùm enim homo ab homine superatus jure belli posset occidi, quia servatus est, servus appellatus & mancipia, quia manu capta. Beneficium itaque esse debet servitus, non sævitiei internecioni compar: at stante hâc thesi, quis non exclamet cum Hermolao, morte tristius esse servire, quis non mallet molli sub cespite cubare mortuus, quam vivus agere in Insulis fustitudinis & ferricrepinis, sævitiei obnoxius esse alicujus Flamminii vel Vedii Pollionis, de quibus Dion. & Seneca

Servi Etymologia.

Seneca lib. 3. de Ira cap. 91. Unde Agesilaus milites docuit minimè sævire in captivos, sed in custodiam abducere ut homines. Tertiò ipsa recta ratio cum Lumine Scripturæ aliud dictat, permissio itaque illa Juris gentium, quoad impunitatem potius restringenda & hisce principiis attemperanda.

Ad Th. VI.

Observatio I.

Servo non integrum est fugere & reverti ad suos.

Author disputat contra Lessium, Bannesium & Covarruviam, & asserit quod injusto bello captis non solùm liceat fugere ad suos, sed etiam alios, quia religionis vinculum non injiciatur animo ex juribus, quæ externum judicium spectent. At verò, si ponatur bellum finitum, res erit in vado. Vinculum enim utique religionis injectum esse creditur. Nam utut titulus acquisitionis habeat aliquod vitium, ponamus hoc, jus tamen dominii salvum subsistit. (2) In conscientia tenetur talis ad gratitudinem. Gratitudinis autem non est fugere ab illo, qui aliquem servavit in vita, (3) disertè Petrus hoc jus dominii asserit, & vinculum religionis Epistola 2. c. 2. v. 19. Altera sententia, quæ est Lessii, quòd licitum sit fugere ad suos, etiam non subsistit, utut sit mitior nec argumen-

An injusto bello captis liceat fugere disceptatur.

Lessii sententia impugnatur.

gumenta ipsius concludunt, quòd scil. servitus gentium consensu sit introducta, non itaque ejus conditionem magis onerari quàm consuetudine totius Orbis receptum; nam multa sunt, quæ ex consuetudine laxam habent interpretationem, & nihilominus arctius stringunt conscientiam. 2. quia hæc servitus cæteris sit nobilior, minusque probrosa; quicquid enim sit, manet tamen servitus, & consequenter relatio illa, jus & vinculum, de quo Petrus Epistola 2. cap. 2. 3. quia si non possint fugere, beneficium illud Legum, quo conceditur libertas, in termino esset inutile, quia non possent illud consequi nisi per peccatum; etsi enim inutile sit ad conscientiam tranquillandam, est tamen utile ad exteriorem statum. Quapropter tertia sententia nobis placet, quæ est Navarri, non licitum esse tali fugere etiam ad suos. Unde liquet quid censendum de Sententia Escobaris libr. 34. probl. 27. pag. 353. scribentis: *Mancipia bello etiam justo capta, ut Mauri, & Turcæ justè ac licitè possunt aufugere, & consilio ac re ad id ipsum juvari, modo in patriam, vel in alia loca ubi potiantur libertate recedant: non tamen ut per Regna, seu loca, ubi sunt servi, divagentur. Quia illi licitè possunt fugere, si à dominis occidantur, vel mutilentur: Ergò & ad recuperandam libertatem, quæ æquè est ac vita pretiosa, captivitas enim est mors civilis. Igitur qui ad vitandam mortem possunt fugere, sic etiam ad vitandam captivitatem. Dixi modo per Regna, aut loca, ubi captivi*

Genuina sententia.

ptivi sunt, non divagentur. Quia dum in Regno dominorum suorum morantur, servire tenentur: unde consulentes & recipientes, tenentur damnum restituere; peccant enim contra justitiam, nisi retineant, ut eos liberent ab injusta dominorum divexatione. Sic Navarra de restitut. lib. 3. cap. 1. num. 200. Alens. 3. part. quæs 48. artic. 3. num. 2. Sotus l 4. de justit. quæst. 2. art. 2 concl. 3. Gregor. Lopez lib. 23. tit. 29. part. 3. Bannes 2. 2. quæs. 40. artic. 1. Covarruv. lib. 1. variar. cap. 2. num. 10. Azor. tom. 2. lib. 2. cap. 34. quæs. 3. Sa v. Bellum, num. 7. Less. lib. 2. cap. 15. dub. 15. num. 24. Fagund. Decal. lib. 7. cap. 12. n. 21. Mancipia, verò illorum cum quibus justum bellũ gerimus minimè possunt ad suos à nostra potestate aufugere, si in nostram captivitatem deducantur: & eis dantes consilium, aut operam lethaliter delinquunt, & ad restitutionem tenentur pretii, & damni. Quia domini eorum sunt possessores indubitati, ac legitimi, & ipsi fugiendo, se ipsos à dominis furantur, ut habetur lib. 1. C. de servis fugitivis & lib. 3. c. eodem. tit. Ibi enim statuitur, ut servus deprehensus in fuga puniatur pedis mutilatione: at tam gravis pœna injustè sanè statueretur nisi servi lethaliter fugiendo delinquerent. Certè si justè servi ad suos fugere possent, bellum ex parte utraque justum daretur; illi namque justè possent aufugere, & domini illos justè possent pedibus mutilare, aut trudere in carcerem, ne fugiant. Ita P. Molina tom. 1. de just. d. 37. concl. 1. Navar. sum. cap. 7 num. 63. Glossa cap. Ius gentium dist. 1. For-

tunius ad lib. Manumißio, col. 4. D. Antonin. part. 3. tit. 5. c. 6. § 4. Turrecrem. in cap. Ius gentium dist. 1. Sylvest. v. servus. quaest. 3 dicto 2. Favent. cap 1. & 2. si quis servum 17. quaest. 9. ubi dicitur peccare lethaliter, & ad restitutionem teneri juvantes, & hortantes servos ad fugam. Primam sententiam fortiori hærentem fundamini teneo. Nam dominos justos esse eorum servorum possessores fateor: non tamen absolutè, sed sub certa conditione, & cum quodam addito, nempè, si possunt fugere ad suos, fugiant: sicus vinctus ac damnatus ad triremes post justam sententiam justè in carcere detinentur, & in triremibus vinciuntur: & tamen etiam justè ac licitè aufugiunt, cum carcerarii quidem damno, si possunt. Imò etiamsi servi in bello justo capti, consensissent pacto persistendi in servitute, haud tenentur illud servare: quia metu mortis fuit præstitus ille consensus. Secus dixerim de illo, qui se vendidit, liberè privilegio libertatis renunciando. Scilicet hæc Lumini naturali & revelato sunt consona.

Ad Th. VI.

OBSERVATIO II.

Furti crimine utique se contaminat, qui res suas, quæ transierunt in potestatem Victoris, vel mercedem laboris subducit.

Furti crimine se contaminat, qui injusto

AUthor dicit, si quis bello injusto captus sit, ab eo non contaminari furti crimine

ne animum, si res suas subducat aut laboris sui mercedem. At hoc est ex impia Jesuitarum morali Theologia, quæ conscientiam nimium laxat, tum quia in tali casu utique fit ablatio rei alienæ, quæ jam ad hostem transiit quamvis invito domino; tum quia non potest res suas subducere talis, cũ res suæ transierint in alterius dominium; tum quia nemo sibimetipsi mercedem laboris sui potest decernere, sed à domino debet expectari, sed de hisce Stephani Baunii, & aliorum commentis videatur Ludov. Montaltus in Epistolis Jesuiticis. Ita Escobar Theol. Moral. lib. 34. probl. 25. pag. 352. § 118. *Clam potest accipere sine furti reatu Quia pro justa compensatione accipit suum, non alienum, quod plerumque difficile, imò verecundum est famulis via juridica à dominis recuperare. Quod si feratur excommunicatio in eos, qui occultè aliquid furati sunt, nunquam in ea comprehenduntur, qui pro sua justa compensatione suum accepêre. Ita Less. l. 2. c. 12. dub. 10. numero sexagesimo primo. Navar. sum. c. 17. num. 124. Sylvest v. Fortuna. qu. 15. & Fagund. citatus* scil. hoc est conscientiam adstringere.

bello capto res suas ablatas aufert.

Ad Th. VI.

Observatio III.

Quæ illimitatè posita sunt frustra Author limitat & restringit.

Authoe vult Canones interpretari, emollire, & illudere, qui tamen generales &

 nimium

nimium evidentes: videatur Concilium Gangrense, quod sub anathemate prohibet, suasionem saltem, ut servus Dominum ministerio suo destituat, nec non canones Concilii Romani sub Martino primo, ad quæ Author respicit Concilia. non itaque tantùm ratione scandali, hæc præcepta sunt accipienda, sed absolutè conformiter dictis Scripturæ, in quibus ipse Auctor agnoscit arctiùs indicari vinculum.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Quæ de servo profugo proponit Author ex Deuteronomio non probantur Ebræis.

An perfugium fuit servis apud Hebræos tractatur?

AUthor dicit apud Hebræos perfugium fuisse servis, qui nullâ suâ culpâ in calamitatem illam devenerant, & probare hoc vult ex Deut. XXIII. 15. At videtur obstare, tum quia ita servorum protervia confirmata fuisset in optima Republica; tum quia juri gentium contrarium quid constitutum fuisse penes Hebræos doceri nequit; tum quia ipse Paulus Hebræus Onesimum servum remisit Domino suo, ut constat ex Epistola ad Philemonem v. 12. Verùm si legem illam rectè expendamus, non ad Grotii mentem, sed aliter erit accipienda, ut satisfiat objectionibus, nempe de servo gentili, qui à domi-

domino Ethnico ad Israeliticum populum confugit, & quidem ut religionem illam amplecteretur, hic non erat tradendus domino suo, quod ipsum patet tum ex paraphrasi Chaldaica, quæ ita exponit, tum ex Rabbinis, qui hoc humanitatis officium ita explanant; tum denique ex ipsa recta ratione, quia Israelitæ salvâ justitiæ lege poterant imò debebant illa recipere, quæ possidebant exitio devotæ gentes, ut quidam volunt eo ipso quo devotæ erant, & in manus ipsorum traditæ, vid. August. quæst. 36. in Deuteronomium. Quanquam stante hâc sententiâ, quidam metuant, ingentem fenestram fuisse apertam & magnam illecebram servis exterarum gentium maximè vicinarum Judæis in terram sanctam profugiendi, atque oborituras fuisse cum gentibus illis injuriarum actiones.

CAPUT VIII.

Ad Th. I.

Observatio.

Quæ de Imperio in populo existente promit, non admittuntur ab Orthodoxis.

Author dicit, posse Imperium Victori acquiri, vel tantùm ut est in Rege, vel etiam ut est in populo. Atqui (1) Imperium non est nisi in Rege, neque populus habet illud Imperium nullo modo habet populus.

illud vel formaliter vel etiam radicaliter tantùm, prout Jacobus Rex Angliæ contra Franciscum Suarezium ostendit, (2) quocunque modo in populo statuatur Imperium, absurdum id erit, sive juxta illam interpretationem quam habet Boxhornius l. 1. Inst. Pol. c. 4. §. 11. sive juxta illam quam habet n. 21. sive juxta Althusianam & cæterorum, qui Majestatem dividunt in realem & personalem, (3) ut se habet Majestas ita quoque Imperium. Majestas autem non est nisi in vicario DEI, qui DEI personam repræsentat, & populo imperat, E. etiam non nisi in illo Imperium. Et quomodo vel Majestas vel Imperium potest esse in populo, cujus officium est parere, cui præter obsequii gloriam nihil relictum? num enim hoc admitti poterit sine confusione ordinis à DEO constituti inter imperantes & parentes?

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Quamvis Author disputat pro Thessalis, rationes tamen produci possunt etiam pro Thebanis.

AUthor de Thessalis dicit, illos liberatos fuisse omninò obligatione centum talentorum, quam summam cum ipsi Thebanis deberent, Alexander M. Thebanorum Dominus factus jure victoriæ ipsis donaverat: Verum quamvis rationes producat Author,

thor, non tamen desunt etiam rationes pro Thebanis contra Thessalos, tum quia jus belli in iis quæ in judicium trahuntur, nihil valet, tum quia illa, quæ armis tolluntur, non nisi armis retinentur, tum quia, quod ab Alexandro donatum est, tale fuit quod à victore non potuit donari. Id enim victoris est, quod apprehendit & tenet. Jus autem fuit in tabulis, quod incorporale est, nec manu prehendi poteſt. Ad hæredem quidem jus transit, sed ad victorem tantùm res & corpora. Sed hæc aliis relinquimus.

CAPUT IX.

Ad Th. III.

Observatio.

Postliminiò quædam reverti Author sufficienter docet.

Authorи agit de postliminio & th. 11. de servis agit, quomodò postliminiò recipiantur, th. 13 de agris, th. 14. de rebus mobilibus. Placet autem addere circa hæc, quæ prodidit Claudius Rangolius Crespeiensis Vallesius, qui hoc argumentum expendit, atque bona postliminiò redeuntia ex jure gentium, statuit triplicia, homines, res mobiles, & fundos. Rejicit autem sententiam antiquorum jurium, statuentium uxorem jure postliminii non redire nisi consentiat, quia contra Christi statutum. De servis consen- *Postliminii jus fusè explicatur.*

tit Grotio; De bonis autem mobilibus & immobilibus non parem rationem esse docet, & tandem concludit, quicquid quocunque tempore à latronibus eripiatur antiquo domino repræsentari oportere, sicut & quod à legitimis hostibus, si tamen statim procinctâ adhuc classe eruatur; Sin ex intervallo legibus obtemperandum censet, ex quarum præscripto res quædam à quibuscunque receptæ sint ad pristinos possessores redeant jure postliminio. Quod ni ita sanxissent, & consensu receptum esset, censet ea omnia quæ hosti adimuntur, post legitimam possessionem, occupantis esse debere, cum is jure eripiat, & ab eo eripiat, qui jure videtur possidere, nec ullo justo titulo ei restitutio debeatur, qui rei dominio ac possessione dudum excidit. Verba ejus sunt pag. 1845. *Eorum quoque ratio habenda est, quæ rapta sunt: neque enim omnia eodem pariter genere continentur: sed alia quidem postliminij jure ad possessorem redeunt, alia militibus, qui receperint, ascribuntur. Postliminium autem ut docet Paulus D. de Captivis, l. 19, est jus amissæ rei recipiendæ ab extraneo, & in statum pristinum recipiendæ, inter nos ac liberos populos regesque moribus, legibus constitutum. Nam quod bello amisimus, aut etiam citra bellum: hoc si rursus recipiamus, dicimur postliminiò recipere. Idque naturali æquitate introductum est: ut, qui per injuriam ab extraneis detinebatur, is, ubi in fines suos rediisset, pristinum jus suum reciperet. Hæc* Paulus.

Paulus. Jam verò quo pacto illa discernimus? Plurimùm, ut opinor, ex jure gentium, neque enim certa lex jure divino constituta videtur. Juris porrò gentium legitima ex antiquorum scriptis, qui eadem longo usu, & diuturna consuetudine perceperunt, didicimus. Quamobrē ex eorundem autoritate bona civium, quæ diripi possunt, in tres classes distribuimus: hominum, mobilium, & immobilium. Hominum quidam liberi, alii servi. Liberorum, filii, uxores. Quod verò antiqua jura statuunt uxorem jure postliminij non redire, nisi consentiat, nunc quidem impium est, postquam matrimonia Christus æterno fœdere copulavit: at tunc temporis licere voluerunt. Sola nunc pudoris jactura, si sponte perierit, non quidem connubij nexum dirimit, sed thori genialis usum ac consuetudinem, si læsus abnuat, tollit. De filiis Pomponius D. de Captivis, l. 14. Cum duæ species, inquit, postliminij sint, ut aut nos revertamur, aut aliquid recipiamus: cum filius revertatur, duplicem in eo causam esse oportet postliminij: & quod pater eum reciperet, & ipse jus suum. De servis jam diximus. Sed non eadem omnium temporum sententia fuit: aut certè, si longius intervallum fuisset, jura notandum censuerunt. Sic enim lego D. de acquirenda vel amittenda possess. l. 1. §. 1. bello capta protinus eorum fieri, qui ceperint. Quo item loco Gothofred. Quid si Erotem servum dudum Mœvii captivum cepero? num meus fiet, an prioris domini? utique meus. Quid Mœvii immobilia? ad eundem Mœvium re-

 deunt.

deunt. Ad illa transeamus. Pomponius sanè de iisdem hæc habet D. de Captivis, l. 20. Verum est, expulsis hostibus ex agris quos ceperint, dominia eorum ad priores dominos redire, nec aut publicari, aut prædæ loco cedere. publicatur enim ille ager, qui ex hostibus captus sit. An verò pariter de his quoque quæ moveri dicuntur, sentiendum est? haudquaquam. Nam de his ita sancitum legimus D. de Captivis, l. 2. Navibus longis atque onerariis propter belli usum postliminium est: non piscator iis, aut si quas actuarias voluptatis caussa paraverunt; Equus item aut equa freni patiens, recipitur postliminiò: nam sine culpa equitis proripere se potuerunt. Non idem in armis juris est: quippe nec sine flagitio amittuntur: arma enim postliminiò reverti negatur, quod turpiter amittantur. Pomponius l. 3. vestem etiam redire negat. Reliquum est, ut modum quoq; ipsum, quo præda recepta sit, investigemus: siquidem is plurimum etiam conferet ad propositi dubii explicationem. Pars enim nonnunquam ab eis precibus impetratur; pars derelicta occupatur: ut puta cum greges abigere commodè non potuerunt, aut properantibus aliqua exciderunt: denique non raro etiam per vim extorquetur. De impetratis & ab hoste donatis hæc Justinianus statuit. Si quid à Totilâ tyranno factum, vel donatum esse invenitur cuicunque Romano seu cuique alio, servare, vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab hujusmodi detentatoribus antiquis dominis reformari præcipimus: quod

enim

enim per illum tyrannidis ejus tempore factum esse invenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus. Hæc ille Constit. 1. cap. 2. Qui rursum ibid. cap. 4. Sed & si quis res absentis, vel etiam capti, forsitan greges, per suam aut cujuslibet autoritatem invasit, vel petendo eas tenuit, reverso eo vel liberato, sine ulla dilatione jubemus restitui ipsi, vel etiam heredibus ejus. At planius de inventis gregibus disserit cap. seq. 13. Cum autem cognovimus, inquit, inimicis DEO propitio diversis expulsis provinciis, quosdam greges invenientes ab illis relictas (Greges fœminino genere dixisse veteres docet Lucretius exemplo suo lib. 4.) & & suo eas vindicare dominio, licet ad alios antea pertinebant: sancimus, caussa discussa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præstari. Si quid verò ab aliis agnoscetur, dominum sua recipere: quod verò excepto Domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eandem provinciam greges amisisse inveniuntur, divisione pro rata portione scilicet facienda. Hactenus ibi. Cæterùm inter ea quæ per vim prædonibus eripiuntur, nihil quidem privatim de gregibus constitutum reperi, sed eandem horum rationem esse puto ac suprà porcorum, quos lupus invaserat: qui cum a vicino colono erepti essent Ulpianus censuit autore Pomponio proprio Domino restituendos esse. Quo loco id quod idem ait, quod eripitur nostrum manere quandiu recipi possit, explicatione indiget, Nam si omninò recipi non potuisset, ne ille quidem colonus cum suis canibus eripuisset: sin verò ab

eodem eripi jubeat qui jacturam fecit, dura satis videretur conditio. Itaque hanc ejus orationis sententiam esse arbitror: tantisper nostrũ censeri quod ereptum est, donec pro derelicto habeatur, nec possessor insequi curet, idque verum censeo quandiu cum feris res agi videtur. At non perindè res habet cum hominibus. Quoniam enim quicunque Reipubl. militat, mihi militat, per meipsum recipere putandus sum quicquid meorum miles receperit, aut quicunque militis munere defungitur. Tandem subductis rationibus, & re ad calculos diligenter relata, hanc summam feci cogitationum mearum; Quicquid quocunque tempore à latronibus eripiatur, antiquo Domino repræsentari oportere; sicut & quod à legitimis hostibus, si tamen statim & adhuc penè procincta classe eruatur. Sin autem ex intervallo & post diutinam hostis possessionem, legibus obtemperandum censeo: ex quarum præscripto nonnullæ res à quibuscunque receptæ sint, ad pristinos possessores redeunt jure postliminij. Quod ni ita leges sanxissent, & publico nationum consensu receptum esset, existimarem ea omnia, quæ hosti adimuntur post legitimam possessionem, occupantis esse debere; cum is jure eripiat, & ab eo eripiat qui jure videtur possidere, nec ullo justo titulo ei restitutio debeatur, qui rei dominio ac possessione dudum excidit. Verumenimverò latis ac promulgatis legibus parendum est: quæ sicut & pleraque juris gentium consuetudines ideo cum æquitate consentiunt, quoniam & si quid juris naturalis

laxi-

laxitatem cohibere, & libertatem imminuere videantur, fieri tamen potuit ut communi nationum consilio, dum quisque tantidem de suo jure decedit quanti singulorum interesset, is usus obtinuerit, cui nulla deinceps ætas, tametsi apud diversos varietas aliqua notari potuerit, intercederet.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Dissolubilitas illa laxa Conjugiorum ex Jure Romano meritò improbatur.

AUthor comparationis gratiâ adducit ex veteri Romano Jure dissolubilitatem illam conjugiorum, de quo passim in Jure civili. Constitutæ enim sunt causæ quædam graves ab Imperatoribus quæ crimen capitale intentabant alterutri conjugum, & leves e. g. verbera pernoctatio extra ædes ignaro marito &c. Peccarunt autem non solùm hîc Imperatores sed & Constitutiones Ecclesiasticæ, præter adulterium alias constituentes causas, nec non Maldonatus Jesuita. Non autem obstat quod objicitur, penes Imperatorem esse Constitutiones facere, penes subditos obsequium. 2. matrimonium esse contractum hominum, adeoq; humanis legibus obnoxium; 3. Crimina, quæ inter causas graves recensentur, esse graviora fornicatione, multo magis ergo dissolvi matrimonium illis, (1) enim

Dissolubilitas conjugiorum apud Romanos taxatur.

Dissentientium Objectiones.

Satisfit objectionibus. (1) enim non procedit, quia constitutiones etiam summæ potestatis non obligant, si verbo DEI sint opposita, ut hîc contingit, (2) argumentum itidem non est solidum, matrimonium enim est quidem contractûs humanus, sed non merè talis, verum secundum quid tantum, subjectivè sc. in quantum inter homines locum habet, originaliter autem normaliter & terminativè est divinum quid, DEUM enim authorem habet, ad institutionem illius dirigi debet, & ad illius gloriam deferri. dicendum itaque erit matrimonium esse contractum mixtum. (3) non concludit, quia hîc non criminum inter se instituenda comparatio, quæ majora vel minora secundum se, vel quæ æqualia videantur fornicationi, sed illorum comparatio instituenda est ad matrimonii naturam & leges, quid in has directè arietet, quid scindat vinculum.

CAPUT X.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Servi Nomen ex Injuria natum esse non simpliciter admittitur.

Servi nomen ex injuriâ non simpliciter natum est. AUthor ex Seneca adducit servi nomen ex injuria natum, & putat respicere ad id Cortubensem Philosophum, quod sæpe accidit. Verùm nos existimamus non posse ex injuria hoc ipsum duci ut frequens, tum quia liber-

libertas non est jus quoddam obligans ad illum statum, cujus oppositum consequenter esset injuria; tum quia injuria accidentaliter sese habet ad originem servitutis; tum quia ubi juri debentur natales, non potest injuriam refundi id, quod ex jure oritur, & titulum juris habet. At si percurramus servorum genera, juris titulos inveniemus, nempe vel nativitatem, ut partus sequatur ventrem, e. g. in servis Abrahami Gen. XIV. vel emptionem, ut Josephus fuit venditus à fratribus, Gen. XXXVII. vel debita, ut servus ille in Evangelio Matth. XVIII. vel Jus belli, unde mancipia quasi manu capti, de quo Petrus II. Epistola II, v. 19; vel pœna, prout Cananæi servi facti sunt juxta prædictionem Gen. IX. vel denique conductio ad mercedem, prout illa hodie obtinet. Servorum genera varia.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Interna justitia injustum est quod ex Bello injusto fit & Restitutio necessaria.

Authoꝛ disputat de restitutione, & dicit in bello injusto actus bellicos operantes aut cooperantes illis non posse ad regnum cœleste pervenire sine pœnitentia, (2) teneri tales ad restitutionem, & (3) naturæ ductu hoc agnosci, pœnitentiam sine restitutione Restitutio ex bello injusto parati necessaria.

tione

tione esse fictam, prout constat ex Rege Ninivitarum, de quo non Jonæ II. v. 10. ut ille allegat, sed Jonæ III. v. 8. Quod (1) concernit, certum est tales non posse pervenire ad regnum cœlorum sine pœnitentia, quia raptoribus accensentur, de quibus I. Cor. VII. vers. 10 Disputant tamen Scholastici & putant non obligari Duces ad impedienda damna privatorum cum damno suæ vitæ, honoris aut famæ, sed saltem non impedientes facta vel alia damna suorum militum, quæ ex officio tenentur impedire, obligari ad restitutionem, vid. Lessius, Rebellus, Vasquez, Saa & alii, distinguuntque inter culpam Theologicam & Juridicam. Nos Grotio subscribimus. (2) quod de restitutione Author dicit, illa utique est necessaria, est enim juris divini naturalis & gentium quia disertè hoc ipsum habetur Esa. LVIII. v. 6. tum quia remissio peccatorum & salus suspenduntur à redditione rei malâ fide ablatæ, non quidem tanquam ab opere positivè bono, sed tantùm negativè non malo, Ezech. XXXIII. vers. 15. tum quia disertè obligationem restitutionis agnovit Zachæus Luc. XIX. v. 8. & regulariter illa est necessaria, nisi interveniat vel remissio Creditoris, vel cessio bonorum, vel compensatio debiti liquidi, vel extrema necessitas & inopia. Quod (3) spectat, 1. concedimus naturæ ductu agnosci restitutionem esse necessariam, tum quia justitia commutativa hoc ipsum exigit, tum quia ipse Cic. 3. de offic. clare hoc exprimit scribens: Hoc multò

Remissio peccatorũ à redditione rei fide malâ ablatæ suspenditur.

Quomodo restitutio hæc sit necessaria.

multo magis efficit ipsa naturæ ratio, quæ est Lex divina & humana, cui parere qui velit nunquam committet, ut alienum appetat, & id quod detraxerit, sibi assumat, tum quia non restitutio nihil aliud est quàm furti continuatio. 2. qommodo Rex præceperit restitutionem loco allegato non videtur ita esse liquidum, verùm non male hîc sensit Grotius. Nam quando in textu v. 9. dicitur unũquemq; debere à via sua pessimâ reverti, & recedere à violentia, per violentiam intelligitur vitium restitutioni oppositũ, & hoc vult Rex, si quid per vim à quopiam sit raptum, restitui debere, atque ita deponendam esse violentiam. Confirmat hoc Chaldæus, qui pro violentia habet rapinam, accedit Schnepffius noster, qui docet Niniven fuisse emporiũ, ubi vel maxime rapinæ & avaritia dominabatur. 3. Illud falsum est, Regẽ Ninives ex ductu naturæ agnovisse restitutionem esse necessariam ad pœnitentiam, & propterea præcepisse. Contrarium patet tum ex eo, quia compunctus fuit Rex non vi luminis naturalis, sed vi verbi & comminationis legalis, quam intimavit Jonas, tum ex eo, quia pœnitentia Regis & subditorum fuit vera & seria, constans contritione & fide justificante, aliter quam opinatur Calvinus & Coccejus, vera autem pœnitentia non est ex ductu naturæ, tum quia Rex in ipso edicto suo misericordiæ divinæ meminit v. 9. conformiter loco Joelis III. 13. quod non habuit ex ductu luminis naturalis.

Non Naturæ ductu Ninevitarum Rex restitutionem necessariã ad pœnitentiam agnovit.

CAPUT XI.

Ad Th. IX.

OBSERVATIO.

Rectè dicitur in Bello Puerum ætatem excusare, Fœminam sexum.

A Belli injuriâ puerum ætas fœminam sexus eximit.

AUthor (1) statuit pueris semper esse parcendum, & fœminis, quia ipse DEUS hoc voluerit Deuter. XX. vers. 14. ratio autem cur DEUS voluerit parci hæc fuit: tum quia imbellis ætas & sexus hoc ipsum suadet, tum quia regulariter nullam injuriam inferunt pueri & fœminæ, tum quia si jumentis parcendum. ut additum, quia nihil promeruerunt propter quod occidi debeant, multo magis hominibus innocentibus. Unde etiam Serarius in Josuæ 6. cap. Quæst. 36. pag. 62. *Generatim loquendo, fœminarum omnium vitæ in bello, maximè cùm urbs aliqua expugnata, & in manibus jam victoria est; parci debet. 1. Quia bellum, si quidem justum; vel ad nocentes plectendos, vel ad eorum vim ac injurias arcendas & propulsandas ab innocentibus suscipitur. At generatim & communiter loquendo, non sunt fœminæ nocentes, neque vim & injuriam inferunt. 2. Eorū autoritate vel infertur, vel illatum excipitur bellum, qui Rebuspublicis præsunt, communiaque negotia ex officio, vel consilio vel manu administrant. At communiter à Rerumpubli-*

publicarum gubernatione, curiis, & dignitatibus exclusæ sunt fœminæ. In Digestis libro tertio, de mun. & hon. ait Imperator. Corporalia Munera fœminis ipse sexus denegat. Unde & à feudis excludi solent, prout ostendit Alexander consilio 30. Decius consilio 139. 3. Ipse per ipsum sexus imbellis est, infirmus, & misericordiâ potiùs, quam vi & ferro dignus. 4. Ita docent Juris Interpretes, ut in Covarruvia videbis in regulam Peccatum p. 2. Victoria relectione de jure belli & Indis, Bellarmino libro tertio de Laicis cap. 15. Imo & è Gentibus Seneca. 4. Octa. fœmina, inquit, nomen hostis non capit: Statius Sylv. Stat ferus rudis inscíusque ferri. Narrat libro quarto Diodorus, apud Troglodytas à fœminis prælia dirimi, nefasque duci, eas ullo pacto lædere. Alexander Magnus apud Curtium libro quinto. Cum captivis, inquit, & fœminis gerere bellum non soleo. Armatus sit, oportet, quem oderim. 5. Ecce verò & divina lex Deuteronom. 20. v. 13. Cùm tradiderit Dominus Deus tuus urbem in manu tua percuties omne, quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus.

(2) De mulieribus Midianitidis dicit illas occisas esse ob proprium ipsarum crimen. Sunt qui hîc confugiunt ad jus DEI absolutum. Verum rectè statuitur crimen quoddam intervenisse, tum quia dicitur in versu antecedente 16. Num. XXXI. prævaricari fecerunt super peccata Peor; tum quia mulieres deceperunt Israelitas & ad fornicationem tum corporalem tum spiritualem allexerunt, tum

Madianitidæ ob proprium crimen Israelitarum armis pereunt.

quia Virgines fuerunt reservatæ, idque ea ex causa, quia ab isto delicto fuerunt immunes, non itaq; fæminæ occidendæ sunt regulariter, nisi etiam ad arma ad volarint, vel culpa in ipsis hæreat. Hinc Serarius pag. 62. §. 2. *Sunt causa nonulla, ob quas in bello, etiam post victoriam fœminas occidere liceat. Prima est: si sint fœmina ipsa sceleri ac injuria, ob quam bellum est; affines. Num. 25. Moabitides feminaIsraelitas ad fœdam libidinem ac idololatriam pellexerant. Ob hoc illatum Moabitis bellum Num. 31. Sed communi de fœminis non occidendis regulâ paulò antè positâ, cùm usi fuissent Israelita, iratus Moyses; principibus exercitus, tribunis & centurionibus, qui venerant de bello ait vers. 15. Cur fœminas reservastis? Nonne ista sunt, qua deceperunt filios Israel ad suggestionem Baalam, & prævaricari vos fecerunt in Dominum super peccato Phegor, unde & percussus est populus? Pergit verò injustâ & sanata hac irâ Moyses, & iis, qua ad flagitium illos inflexerant, supplicium fœminis imponit vers. 17. Ergo cunctos interficite quidquid est generis masculini, etiam in parvulis: & mulieres qua noverunt viros in coitu jugulate. Puellas autem & omnes fœminas virgines servate vobis. Hinc & sapienter Poeta, dum Æneid. 2. Æneam ardente Troja, disputantem inducit, Helenamne mali totius facem & causam à medio tolleret, ait iri datum laudi, sinon nefarium modo, sed ipsum veluti nefas tolleret.*

Quando in bello fœminæ impune occidantur?

etsi

——— etsi nullum memorabile nomen
Fœminea in pœna est, nec habet victoria laudem.
Extinxisse nefas tamen, & superasse merentis
Laudabor pœnas:

Provt non leviter hoc ipsum expendit in Poëtica contra Tuccam, Varum; Servium & horum auctoritate commotum Casetanum 6. de si cap. 14. Julius Cæsar Scaliger libro tertio cap. 12. & 24. Modicius cap. 4. Altera causa est; si contra morem, hostilia manu & armis molirentur fœminæ, vt Penthesilea furens, totaque Amazonum, quidquid Bertus, Gentilis, & alii nescio qui dicant, fabula. Sicque apud Vopiscum non malè Aurelianus mulierum, quæ virili habitu pugnarent, cecidit multas, in triumphum etiam quasdam duxit, Tertia, si Reipublicæ, hostiliumque partium tanta essent crimina, tamque graves injuriæ, vt solorum iris virorum mors expiandis non sufficeret. Sunt enim etiam fœminæ quædam Reipublicæ portio, quoddam virorum ipsorum bonum. ita, vt ob illorum etiam solorum scelera, possint hæ, illorum in pœnam, truncari. idque factum sæpè. Vnde cùm Germanos hostes latos, festamque noctem ac solennibus epulis ludicram agitantes aggressus esset Germanicus. Non, ait lib. 1. Annalium Tacitus; sexus, non ætas miserationem tulit. Quarta; si ab iis periculi postmodum aliquid victoribus rectè timeretur. Idem apud eundem Tacitum Annalium libr. 2. Germanicus, suos orabat: mi-

 lites,

lites insisterent cædibus: nihil opus captivis: solam internecionem gentis, finem bello fore. Quinta; si jubeat Dominus, Huic enim summa, & contra quam excipi nihil potest, vitæ necisque mortalium omnium potestas: & verò cædes ejusmodi, absque gravissimâ quapiam causa, nunquam benignissimus jubet Dominus. Sic Deut. 2. vers. 34. cap. 3. vers. 6. 1. Reg. 15. Causa verò hæc, vel una ex iis, quæ jam exposita sunt; est, vel alia quapiam similis, nostra licèt animorum animorum cæcitati obscura, Rectè siquidem quæst. 36. & 39. in Judices Div. Augustinus, itemque quæst. 56. in Leviticum, Dei jussio semper pro lege est, etiamsi jussionis nos ratio lateat. Hierichuntinum verò anathema jussit Dominus, uti quæst. 18. ostensum suprà: & majores natu fœminæ idololatriâ, cæterisque sceleribus, quæ puniri volebat Dominus Genes. 15. non vacarunt: minores verò civitatis totius portio, & quoddam parentum suorum bonum fuerunt, eaque propter anathemate isto rectè omnes inclusa. (3) Delabitur ad aliud præsidium & dicit, si hæc DEUS fecerit ac statuerit, justum fecisse; posse enim occidere ut pote vitæ datorem & Dominum. Verùm hoc ipsum, absolutè non debet admitti; tum quia DEUS non potest hominem integrum occidere, faceret enim contra semetipsum, utpote qui creavit ipsum inexterminabilem Sap. II v. 23. tum quia mors est pœna peccati Rom. VI. v. 23. tum quia quod hodie possit impunè aliquem occidere, id non tam est ex creatione, quàm ex præ-

Non in creatione sola dominium DEI αὐθέντον fundatur.

prævia defectione, quia nullus & nemo hodie coram DEO est innocens.

Ad Th. X.

OBSERVATIO.

Rectè dicitur parcendum esse his qui sacra tractant, probatio tamen ex sacris expenditur.

AUthor dicit parcendum esse his qui sacra tractant, & vult hoc ipsum tanquam Juris gentium probare exemplo Philistæorum parcentium Collegio Prophetarum I. Sam. X. v. 5. & 10. At posset dubium moveri, quia dicitur I. Sam. VII v. 12. humiliatos fuisse sub Samuele Philistæos, nec ultra venisse in terminis Israel, & Civitates, qualis erat Gaba, de qua Author. Sed respondetur verba illa non esse absolutè intelligenda, quod etiam non in aliquibus Civitatibus intelligantur Philistæi præsidium quoddam militare reliquerint, quod Israelitas ad pensitanda vectigalia coegit. Visus enim ipsis fuit locus commodissimus ad hæc Gaba, quia munita erat à natura, unde dicitur Ghibhath Elohim locus ille in textu, à Josepho oppidum Gabatha. Junius & Tremellius putant fuisse editiorem partem Gibhæ ubi Synagoga, excelsum sive locum cætui sacro destinatum, qui ideò vocetur Collis DEI. Rectè autem Author

Illustratur Locus I. Sam. X. 5. & 10.

Gaba quæ?

thor pro confirmatione sententiæ suæ adduxit locum.

Ad Th. XIII.

OBSERVATIO.

Ex loco 2. Reg. VI. captis parcendum esse non solidè concludit.

II. Reg. VI. 20. & seq. AUthor vult probare parcendum esse captis ex eo, quia Elisa ad Regem Samariæ dicat hoc ipsum II. Reg. IV. Verùm hic locus non facit pro Authore; Nam (1) Elisa ideo non vult ut occidat Rex Syros præsentes, quia non ipse illos in has angustias redegerit, sed DEUS & quidem singulari quodam miraculo, cœcitate sc. immissa (2) negat occidendos esse ex causa finali, quæ hîc itidem singularis, quam agnoscit Chrysostomus scribens: Dimittit tot prædicatores, quot habuit hostes, tot relatores virtutum, quot homines hostium. (3) Stante hac sententia, non solum esset consequens captivos non occidendos, sed etiam splendide illos excipiendos cibis & potu, quia hoc ipso v. 22. hoc quoque præcepit Regi Samariæ Elisa.

Ad

Ad Th. XVII.

Observatio.

Quæ Author de pace offerenda Chananæis proponit, quibusdam Theologis non censentur liquida.

Quid Deus de Chananæorum excidio decreverit.

Author existimat, Deum Chananæis primùm pacem offerri voluisse, & vitam concedere sub tributaria conditione. Sunt verò quidam Theologi in contrarium, idque ideò, partim quia Deut. VII. 2. septem populi in terra Canaan habitantes absolutè & simpliciter jubentur deleri; partim quia tota terra Canaan Israelitis à DEO erat possidenda tradita, quam non potuissent possidere, si tributarios tantùm fecissent incolas; partim quia, si pepercissent, Israelitas secum commorantes ad idololatriã pertraxissent, quam causam interfectionis DEUS ponit Deuter. XX. v.18. sed de hoc prolixè supra actum est, quæ de sortitione annectit ne nimium multi pœnam subirent, placent quoque Delrio, Sanchezio, Lessio & cæteris; Scriptura tamen decernit oppositum & vult ut anima, quæ peccaverit, moriatur.

Ad Th. XVIII.

OBSERVATIO.

Non occidendos esse obsides extra casum delicti proprii rectæ rationi consentaneum est.

De occidendo in bellis obside.

AUthor iterum aliquid monet de Obsidibus, & putat non esse occidendos, nisi ipsi deliquerint, quod & nos supra statuimus. Unde Sà occidi obsides posse statuit, quibus non est data fides de salute, si comperti fuerint nocentes statuit, si verò sint innocentes non posse occidi, etiam si illi, qui illos miserunt, non stent promissis: propugnat Lopez 1. part. cap. 61. posse tamen aliis affici malis, ut carcere, Exilio, privatione bonorum. An autem ratio concludat Grotii, ex dominio DEI, meritò dubitamus, quia illud quidem obstat, quo minus aliquis semetipsum interficiat, non autem impedit, quo minus vitam suam aliquis oppignoret publici boni causa.

CAPUT XII.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Lex illa ex Deuter. 20. æquitatem ostendit abstinentiæ à re nobis fructuosa.

De non succidendis Arboribus.

AUthor legem illam divinam de arboribus frugiferis adducit ex Deuter. XX.

At (1) dubium est an per arbores ibi intelligendæ sint arbores fructiferæ, nam Tremellius & Junius, per arbores agri, intelligunt arbores agrestes, & volunt hunc sensum esse, in agro satis magna copia est arborum aggrestium, quæ struendis turribus & propugnaculis accomodari possunt. (2) Rectiùs tamen cum Grotio, qui hic sequitur Targum Onkelos, accipimus ita, ut intelligantur arbores frugiferæ, ut sensus sit, non est sicut homo arbor agri, ut veniat contra te in obsidionem, neque est, ut timeas tibi ab arbore, velut ab hoste armato. (3) Rectè Author notat, quandoque etiam arbores esse succisas fructiferas II. Reg. III. 39. Sed hoc ipsum tum licuit, si desperarunt Israelitæ de urbis occupatione, vel ex dispensatione divina in majorem punitionem. Unde Bonfrerius p. 986. ita commentatur: *Non succides arbores de quibus vesci potest. Hoc est, arbores frugiferas, etiam ad instrumenta & machinas bellicas, ut sequitur; ad has enim construendas infrugifera arbores à natura data sunt, cùm illæ ad alimenta & fructus subministrandos magna cura & industria nutriri & excoli soleant. Multò magis barbariem sapit, in bello istiusmodi arbores vel fruges immaturas nullo fructu & usu succidere & demetere, nisi hac hac via ad hostium expugnationem & deditionem faciat. Quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum. Hoc est, quia tibi in bello nocere non potest. Prior illa pars, quoniam lignum est,*

& non homo, in Hebræo, Chaldæo & Septuaginta per interrogationem effertur hoc modo: Numquid homo lignum agri?

Ad Th. VI.

OBSERVATIO.

Conſervari in Bello debent Templa.

Verè Divinis rebus in bello parcendũ eſt.

AUthor de templis diſputat & ſacris, dicitque conſervanda eſſe talia ædificia, & quæ eis accedunt. Quod largiter conceditur de templis DEO conſecratis, ſed de templis Gentilium, utpote idolis dicatis, diſputari poteſt. (2) rerum divinarum reverentia ſupponit res divinas, at ædificia ſive templa Gentilium non ſunt res divinæ, imò nihil aliud ſunt quàm Diaboli habitacula. (3) quando dicit inter eos maximè debere hoc ipſum locum habere, qui eundem DEUM ex eadem lege colunt, etiamſi fortè ſententiis, quibusdam aut ritibus diſſideant, ambiguè loquitur, & intelligere poteſt tum Judæos, tum Mahumetanos, tum Chriſtianos, putat enim omnes hos unum DEUM colere, & ſententiis tantùm diſcrepare, quod tamen falſiſſimum eſt, pro ut conſtat ex I. Cor. X. 20. ſed de hoc egimus Supra. addit loca religioſa, de quibus rectè beatus noſter Thummius pag. 92. *Res certè impia ac execranda eſt, cæſorum hoſtium* CADAVERA *ſepultu-*

Judæi & Mahumedani à Chriſtianis non ſententiis tantùm diſcrepant.

pultura prohibere, aut in ea ſævire, quod fecêre Philiſtæi, caput Saulis interfecti præcidentes, 1. Sam.31. 8. 9. 10. Defuncti enim non bella gerunt, ſed hoſtes eſſe deſierunt, qui homines eſſe deſierunt.

Ad Th. VIII.

Observatio.

Non eſt ad deſperationem hoſtis adigendus.

NOn malè non nemo: *Prudenter Scipio fugientibus viam muniendam dicebat, Themiſtocles etiam Xerxem de fuga admonuit, ne tantam barbariæ multitudinem inter viſcera Græciæ contineret. Eadem Alphonſo mens, qui fugienti pontem argenteum eſſe ſternendum cenſebat. Iphicrates etiam ſenſim ſecutus eſt fugientes, nec ad flumina urgebat, ne deſperarent: Urbe capta, cum in foro concurrerent, juſſit aperi portas, ut effuſi ſine periculo caderentur. Cauſa eſt, quia neceſſitas cum peritos & fortes premit, omnia penetrat: durum telum, & raro victi ſunt, qui extrema neceſſitate pugnarunt. Deſperatio rabidos facit, qui nihil metuunt, aut vincunt, aut magna clade vincuntur. Monet illud Pontius Samnitum Imperator, cum nec deditione noxiorum, nec ulla ratione Romanis ſatisfacere poſſent. Inſignis prudentia legatorum Romanorum, dum Thuſcis viam aperiunt. Liv. libro ſecundo. Manlius quoque ad reſti-*

restituendam aciem se ipse coram offert, duorum consulum cognita ora accendunt militum animos, simul & vanior jam erat hostium acies, dum, abundante multitudine freti, subtracta subsidia, mittunt ad castra oppugnanda. in quæ haud magno certamine impetu facto, dum prædæ magis quam pugnæ memores tererent tempus: triarij Romani, qui primum irruptionem sustinere non potuerant, missis ad consules nunciis, quo loco res essent, conglobati ad prætorium redeunt, & sua sponte prælium ipsi renovant: & Manlius consul in castra revectus ad omnes portas milite opposito hostibus viam clauserat, ea desperatio Tuscis rabiem magis quàm audaciam accendit, nam cum incursantes, quacunque exitum ostenderet spes, vano aliquoties impetivissent: globus juvenum unus in ipsorum consulem insignem armis invadit, prima excepta à circumstantibus tela: sustineri deinde vis nequit. Consul mortifero vulnere ictus cadit, fusique circa omnes Tuscis crescit audacia. Romanos terror per tota castra trepidos agit, & ad extrema ventum foret, ni legati rapto consulis corpore patefecissent una porta hostibus viam, ea erumpunt, consternatoque agmine abeuntes in victorem alterum incidunt consulem, ibi iterum cæsi fusique passim. Et libr. 4. cum Volsci circumventi in orbem se voluerent, *Messius eos adhortatus eduxit, ingentemque cladem attulit Romanis. Hic præbituri, ait, vos telis hostium estis indefensi, inulti? quid igitur arma habetis? aut quid ultro bellum intulistis? in otio tumul-*

multuosi, in bello segnes? quid hic stantibus spei est? an Deum aliquem protecturum vos, rapturumq; hinc putatis? ferro via facienda est. hac, qua me pragressum videritis, agite, qui visuri domos, parentes, conjuges libros estis, ite mecum: non murus, non vallum, sed armati armatis obstant: virtute pares, necessitate, qua ultimum ac maximum telum est, superiores estis. Hac locutum exequentemque dicta, redintegrato clamore secuti, dant impressionem, qua Postumius Albus cohortes objecerat: & moverunt victorem, donec dictator pedem jam referentibus suis advenit. atque omne prælium versum est. Uni viro Messio fortuna hostium innititur, multa utrimque vulnera, multa passim cædes est. Jam nec duces quidem Romani incruenti pugnant. Unus Postumius ictus saxo perfracto capite acie excessit. Non dictatorem, humerus vulneratus, non Fabium prope affixum, equo femur, non brachium abscissum consulem ex tam ancipiti prælio submovit. Messium impetus per stratos cæde hostes cum globo fortissimorum juvenum extulit ad castra Volscorum, quæ nondum capta erant, eodem omnis acies inclinatur. Consul effusos ad vallum usque persecutus, ipsa castra vallumq; aggreditur, eodem & dictator alia parte copias admovet: non segnior oppugnatio est, quam pugna fuerat. Consulem signum quoque intra vallum injecisse ferunt, quo milites acrius subirent: repetendoque signo primam impressionem factam. Si fuga occasionem præbuissent circumventis sine vulnere delere hostem potuissent,

nunc

nunc gravius quam initio prælium renovatur. Nam unus desperatione iraque, rabidus & mortem cum cruciatu timens plus valet, quam tres, quibus nulla pugnandi necessitas incumbit. Fugientibus ergò cautè instandum est, ne ex necessitate resistat, vt postea facilius fugiat, ratus non ad perniciem fugientibus instaturos victores, nam ancipiti malo oppressi memorabile tamen prælium edunt, ignaviam quoque necessitas acuit, & sæpè desperatio spei causa est. Curt. libro quarto, docuit. Exemplo suo animosus miles Sempronius Gracchus in insidias præcipitatus hoc agit, ne inulti cadant. Livius l. 34. Non esse includendum hostem Romani etiam Senatus prudentia nos satis docuit, Gallos navigia desideranter transvehendos & commeatibus juvandos censuerunt. Gallis etiam per agrum Pomptinum data est fugiendi potestas. L. Martius Pœnis desperatione repugnantibus cum essent circumventi, fugæ spacium dedit, & fugientes sine periculo concidit, sic Cæsar Germanos, & Hannibal ad Trasymenum fecit. Antigonus Ætolos erumpentes fugere permisit, deinde aversos cecidit. Sic Agesilaus Thebanos emisit, Xerxem Themistocles. Pyrrhi præceptum fuit, non esse fortiter instandum fugientibus, vt alias facilius fugerent. Libenter enim cupit commori, qui se sine dubio scit moriturum. Vna salus victis, nullam sperare salutem. Lucullum etiam superavit eo modo Datames, de quo Front. l. 2. cap. 7. Datames Dux Persarum, adversus Authopradatem in Cappadocia, cum partem equitum suorum

trans-

transfugere comperisset, ceteros omnes venire secum jussit assecutusque transfugas collaudavit, quod eum alacriter praecessissent, hortatusque est etiam eos, ut fortiter hostem adorirentur: pudor transfugis attulit poenitentiam: & consilium suum (quia non putabant deprehensum) mutaverunt. Dum enim desperat, ob transfugarũ suorum vitam: victoriam adeptus est. Catonis sanè insigne factum, cum enim Ambraciam Ætoli oppugnarent, lembo advectus, voce, manu, gestu, visus est suorum naves advenientes vocare, ab oppugnatione itaque Ætoli destiterunt. Lycurgi leges erant: hostes fugientes non occidere. Servarunt itaque hoc optimi militum Spartiatae, ut fugientem, quam resistentem videre mallent.

CAPUT XIII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Res hostium non debentur ex poena.

AUthor statuit, cum ex inaequalitate rerum tum ex poena, posse acquiri res hostium, & subditorum res ex introducto Jure gentium, quantum ad primum quasi fidejussione obligari. Verùm (1) ex poena non potest acquiri res hostilis; poena enim in eum dictatur & exercetur, qui est sub jurisdictione nostra, qualis non est hostis. Alio itaque

Res hostilium subditorum bello captae non retinentur ad modum debiti.

titulo res hoſtiles tranſeunt in poteſtatem Victoris. (2) Si jura Majeſtatis ſint penes Victorem, ſi ſit ex numero ſummarum poteſtatum, acquirit ſibi res hoſtiles ex poteſtate vindicandi injuriam acceptam, quæ privato quidem negatur, ſed publicæ poteſtati competit. (3) etiam ſubditorum res in tali caſu cenſentur eſſe obligatæ; tum quia Rex ſive Princeps & Reſpublica unum quaſi corpus conſtituunt, tum quia præſumitur conſenſus capitis & membrorum; tum quia, ſi licet jure belli interficere ſubditos alterius, quidni etiam liceret res ipſorum illis ſubducere?

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Fruſtra diſtinguitur inter Juris & Charitatis Regulas, ſi de divino ſit ſermo.

Non latius patent charitatis quàm juris regulæ.

AUthor errorem recoquit de diſtinctione Juris & Charitatis, & latius putat patere Charitatis quàm juris regulas. Sed hoc ſubſiſtere nequit: partim quia juris regulæ, ſi genuinæ, debent etiam ipſam conſcientiam tranquillare, & non tantùm impunitatem actionibus externis inducere; partim quia, qui obſervat juris regulas non ſolùm honeſtè vivit, ſed etiam ſuum cuique tribuit & neminem lædit, quo ipſo Charitatis officium explet, partim quia juris divini regulæ in Decalogo

ſunt

ſunt expreſſæ & naturalis, qui itaque Decalogum obſervat, ille quoq; Charitatem debitam exercet, & quidem ita ut æque latè pateant tum juris tum Charitatis obſervatio.

CAPUT XIV.

Ad Th. I.

Observatio.

In Servitutem redigi poſſunt capti Bello.

Authos diſputat, num fas ſit Servituti ſubjicere innocentes Reipublicæ, cumque juſtum eſt bellum? & dicit, ſi peculiare ſit in hominibus delictum, quod Libertatis damno puniri æquitas poſtulet, poſſe tales ſervituti adjudicari, laudatque in ſuam ſententiam Molinam. Molina autem diſputat, quod nefas ſit interficere eos innocentes, qui partes ſunt Reipublicæ, cum qua bellum eſt juſtum, fas tamen eſſe eos ſervituti ſubjicere, adeoque abſolutè diſputat & decernit; tum quia tota Reſpublica reputatur hoſtis ad hunc effectum ut tota puniri poſſit in membris ſuis quoad bona fortunæ, cum itaque libertas ſit inter bona fortunæ, conſequens eſt ut quemadmodum tota etiam in membris innocentibus ſpoliari poteſt bonis externis, ſic tota ſubjici poſſit ſervituti, quando tanta eſt culpa, ut terris & aliis bonis ſpoliari mereatur; tum quia hoc in praxi obtinet, dum Mens Molinæ.

scil. captivi ducuntur infantes & mulieres Turcarum etiam à Christianis, quorum terras & omnia externa bona propter injurias illatas Christiani possunt usurpare; tum quia fas est captivos habere innocentes filios servorum nostrorum, sortiuntur enim conditionem parentum, & quodammodo parentes in illis puniuntur: fas itaque etiam erit ducere captivos innocentes filios hostium nostrorum, puniendo ita parentes in filiis Rempublicamque in omnibus suis membris.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Humaniter agendum est Domino cum Servo.

Quomodo Lex eum qui ob inopiam se vēdit comparet mercenario?

AUthor dicit Legem Hebræam eum, qui inopia coactus est se vendere, disertè mercenario comparare Deut. XV. Verùm num disertè talem mercenario comparet, non ita est liquidum; tum quia quidam locum illum accipiunt assertivè & historicè, ut sensus sit, opera talis servi tibi magis profuit quàm mercenarii, ipse enim ut Israelita majori fidelitate tibi servit quàm peregrinus, qui mercedem tantùm spectat; tum quia alii hoc explicant, de pacto quodam interveniente ad aliquod auctuarium, si benè & fideliter talis servus operam suam præstiterit; tum quia quidam de copiosa & liberali mercede

eodc hoc accipiunt, pleniſſimè reſpondente operæ præſtitæ ex Eſa. XL. 2. Jerem. XVI. 18. Zachariæ IX. 12. Verùm pro Grotio dici poteſt, quicquid ſit, aliquam tamen comparationem eſſe cum mercenario, & quidem commodè accipi poteſt locus, ut ſenſus ſit: quamvis dederis emptitio iſtiusmodi Servo duplicem mercedem, ſc. libertatem & donativum, non tamen debes indignari ob libertatem conceſſam, quia cùm non tantùm tres ſed ſex annos tibi ſervierit,] etiam duplum mercedis mercenarii ipſi jure debetur. Præterea allegat in confirmationem ſuæ ſententiæ pro miti Imperio in ſervos locum ex Epiſtola ad Coloſſ. IV. 1. ubi probè obſervandum Apoſtolum non ſolùm monere Dominos, ut præbeant ſervis quod debent, nempe victum & amictum, ſed etiam ut æquos & humanos ſe illis exhibeant, nec omne debitum ſervitutis ad amuſſim exigant, aut omne delictum eorum rigidè puniant: quod ipſum patet tum ex tota Oratione Apoſtolica, tum ex teſtimonio Jobi XXXI. 13. tum ex loco parallelo Epheſ. VI. 9. Denique (3) in hac theſi adducit ex Jobo dictum, circa quod notandum, Jobum itidem Jus ſervi oſtendere, non ſolùm ubi officium fecit, ſed etiam ubi peccatum excuſari poteſt aliquo modo, ut enim nobiſcum agi cupimus quando peccamus, leniter ſc., ita cum ipſis nobis agendum; tum quia juxta Jobum ſicut ſervus meus mihi ſubjectus eſt ut ipſi imperem, ita ipſemet ego DEO: ſi autem omnia exegero

Pro miti ſervorum Imperio. Col. IV. 1.

Iob. XXXI. v. 13.

à servo meo, quomodo effugiam iram DEI, qui omnium ei sum debitor; tum quia etiam de sibi subjectis Herus aliquis tenetur reddere rationem DEO, tanquam superiori Domino, & DEUS æqualiter Dominum & servum curat, tum quia similis est origo & Domini & servi, vult enim Jobus dicere, non fuit matrix mea nitidior & melior quàm illius. quod etiam agnovit Juven. Satyra 14. ita scribens:

Mitem animum, & mores modicis erroribus equos
Præcipit, atque animos servorum & corpora nostra
Materia constare putat Rutilus &c.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Non punire inclementer Dominus Servum potest.

Explicatur Lex Exod. XXI. 26 & 27.

AUthor agit de Lege illa Hebræa Exod. XXI 26 & 27. Circa quam legem observandum (1) sub nomine oculi & dentis excussi omnes intelligi membrorum mutilationes, exceptis vulneribus & livore, quæ expressi sunt in præcedenti lege v. 20. & 21. Non enim ex illis confestim secuta est manumissio. (2) Observandum Junium ad servos & ancillas alienigenas restringere, & actionem talionis concessam fuisse Servis Hebræis, ex lege communi opinari, quæ lex legitur

Hebræo cum alienigenis communis fuit.

Levit.

Levit. XXIV. 19. (3) Longè probabiliùs dicitur, legem fuiſſe communem, tum quia nulla hîc fit exceptio conditionis alieniginarum & indigenarum, tum quia non eſt probabile, ſervos Hebræos caſtigationi fuiſſe exemtos, neque potuiſſe cædi, tum quia potiores Interpretes in hanc ſententiam concedunt.

Ad Th. VI.

Observatio.

Quæ de Lege Ebræa dicit, quamque reſtringit ad ſervum Hebræum laxiùs videntur extendenda.

Circa finem dicit, laudandam eſſe benignitatem Legis Hebrææ, quæ ſervum Hebræum certo tempore exacto manumittere omninò jubeat, nec ſine donis. Hîc Author existimat Legem hanc ſaltem reſpexiſſe Hebræos ſervos, cæteros autem ſervituti perpetuæ fuiſſe addictos. Verum videtur hæc ſententia non eſſe ſimpliciter vera. Nam quamvis Lev. XXV. 46. cæteri, qui non ſunt Hebræi ſervituti addicantur perpetuæ, non tamen hoc ſimpliciter intelligendum etiam de proſelytis juſtitiæ; tum quia proſelyti juſtitiæ populo Judaico inſerebantur, & eodem ferè jure fruebantur; tum quia textus non niſi de extraneis, ſive in medio populi habitantibus loquitur, adeoque de proſelytis tantùm domicilii; tum quia de illis agitur, qui

Proſelyti Juſtitiæ perpetuam ſervitutem non ſerviebant.

qui opponuntur fratribus h. e. Israelitis ex uno sanguine oriundis, proselyti autem justitiæ facti sunt filii DEI, & consequenter fratres Judæorum censebantur.

CAPUT XV.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Laudabile est Jure Imperii abstinere in victos.

Authòr de Acquisitione Imperii agit, & laudabile esse existimat hoc jure abstinere in victos, laudatque in suam sententiam Amosum, cujus verba sunt c. 1. v. 13: *Deum visitaturum Ammonitas, quod diviserint gravidas, ut dilatarent terminum suum.* Quo ipso indicatur odium inveteratum Ammonitarum contra Gileaditas, adeò ut etiam ipsis gravidis non pepercerint, ne liberi parentibus in possessionibus relictis succederent, atque ita ipsi vacuam terram occuparent, nemine qui eam vindicare & asserere posset superstite. Non itaque necessum est, ut quidam volunt, ut verba hæc, *qui diviserunt gravidas*, accipiantur ita, quod confuderint montes, & moverint terminos, quod reprehenditur Deut. XIX. 14.

Ad

Ad Th. IX.

Observatio.

Aliqua remanserunt Jura victis Judæis.

Authoris dicit apud Judæos mansisse Sceptrum in Synedrio, de quo supra aliquid diximus, cum aliqua jura superfuisse demonstravimus. Non autem obstat quod Romæ accusari potuerint Reges Judæorum. Nam Herodes ut Augusto se subjiceret, inductus fuit tanquam cliens reverentiâ erga ipsum, veritus ne potestate privaretur, quod Antonii partibus favisset, & tamen ea exercuit, quæ Rex & Princeps exercere solet.

Ad Th. XI.

Observatio

Non simpliciter asserendum avitæ Religionis Usum victis reliquendum.

Authoris dicit relinquendum esse victis usum avitæ Religionis, si verò falsa apud victos religio, curandum, ne vera opprimatur. At (1) si avitæ religionis usus est hæreticus, peccaminosus, idololatricus, summæ Majestatis erit paulatim & prudenter illum abolere, idque ideo, quia Summæ potestatis est, subditos suos facere quàm felicissimos, felicissimi autem tum vel maximè erunt, si ad

Quomodo victis Religionis libertas relinquenda?

veram religionem perducantur. (2) Si falsa apud victos religio non solùm sufficiet cavere, ne vera opprimatur, nondum enim Rex adimplevit officium suum, sed etiam faciet, ut vera floreat; (3) Quamvis nullus Rex possit cogere coactione legali ad assensum vel dissensum mentis, neque urgere hominem contra conscientiam, tamen necessarium est, ut summa potestas si non ad cultum ipsum, DEI internum, tamen ad externam auditionem verbi urgeat victos, per quam sensim intrat Lux divina, & agere mediis veritatem persuadentibus, adhibitis Theologis, coactione violenta exulare jussa: sed ipse Author videtur persuasionis procurationem admittere & ante illam tantum invitos & renitentes non compellendos esse asserere, quod admitti potest. Medium hîc inter Libertinismum & papalem Phalarismum tenuêre Beati.

CAPUT XVI.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Abrahamus potuisset pro Labore & periculo aliqua retinere.

An quod à Sodomæis rapinis nihil Abrahamus receperat in Iuris conformita-

Author produxit exemplum Abrahami, qui captivos reddidit, nec quicquam voluit sumere, detractis tantum sumtipus necessariis & parte tributa aliqua Sociis. Verùm quod Grotius putat excelsi fuisse animi, id videtur

videtur Juri conforme fuisse, ita ut si contra egisset Abrahamus, non tantum generositatis gloriam in discrimen adduxisset, sed & contra Jus egisset; tum quia Rex Sodomorum petiit ab Abrahamo restitui sibi personas, quæ abductæ fuerunt ab hostibus; personarum autem & rerum quantum ad abductionem par fuit ratio; tum quia ipse Abrahamus hoc agnovit, dicens non accipiam corrigiam calcei ex omnibus quæ tua sunt: agnoscit itaque illa abducta esse adhucdum Regis Sodomorum, tum quia actu ipse nihil retinuit Abraham, ne quidem filum subtegminis. Verùm utut hæc speciosè dicantur, nihilominus responderi potest ad (1) Regem Sodomorum non jure potuisse repetere ab Abrahamo personas, sed hoc ipsum petiisse ex humanitate: idque patet exinde, quia quæ per nos hostibus erepta sunt, non possunt vindicari ab his, qui ea possiderant antea & bello amiserant, Jus enim gentium tribuerat externum dominium hostibus. Hinc si auferatur aliquid hosti cedit Victori. Confirmatur hoc insuper ex Jud. XI. v. 23. & accedit illud, quod Dionysius Halicarnassæus refert responsum Volscis, cùm olim à se possessa à Romanis repeterent lib. 6. ad (2) Respondetur quando Abrahamus dicit ad Regem Sodomorum, nolo quæ tua sunt, non intelligit tua in statu, quæ ejus tunc actu essent, dominiũ enim fuit amissum ob bellũ interveniens, sed in ampliatione, quæ sc. ante aut paulo post fuerant Regis Sodomæorum. Ad (3) respon-

tem potius quàm in generosam mentem transferibendum sit disceptatur?

Rex Sodomæus ereptas hostibus personas à Victore Abrahamo repetere Gentium Iure non potuit.

Excelsi animi fuisse factum Abrahæ definitur.

spondetur, rectè Grotium statuere id excelsi fuisse animi: tum quia licuisset, quidem Abrahamo victoria laxius uti, non autem expedivisset, quo quoque respicit Paulus I. Cor. VI. v. 12. tum quia gloriæ DEI intererat illa recusatione, Animum exponere, quia enim DEUS abundè benedixerat Abrahamo, ne Sodomæi dicerent, non à DEI benedictione, sed ab illo fructu belli profectum hoc ipsum esse, repudiavit ea; tum quia volebat ostendere, non spe lucri allectum se hoc bellum suscepisse, sed studio vindicandi injurias cognati, nempe Lothi.

CAPUT XVII.

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Exemplum quod pro Confirmatione theseως allegat, abstinentiæ scil. à pacatis non solidè concludit.

Moses transitum petens per agros Idumæorum sinistrè adfertur in exemplum abstinentiæ à pacatis.

IN confirmationem illius, quod à pacatis nihil sumendum sit, producit exemplum Mosis, qui noluerat transire per agros Idumæorum, nisi summa cum innocentia. Sed hoc exemplum non satis probat probandum; rogavit enim Moses transitum, quia Esau & Jacob erant fratres, & ideò Idumæi ex Esavo oriundi Israelitis jure quodam debebant hoc officium, quod consequenter non potest appli-

applicari ad illos, qui nulla connexione sanguinis aut stirpis communitate tanguntur; tum quia petiit transitum per medium regionis, quod aliàs periculosum; nam licet v. 21. dicatur non concessum fuisse transitum, concessit tamen transitum Princeps Idumæus hoc modo, ut Idumææ regionis fines legerent, ibique transeuntes ab Idumæis alimenta & aquas pretio acciperent. (3) Etiamsi denegasset aquam & alia, non tamen videtur illud esse tam injuriosum, & consequenter peti posse jure non universaliter verum. Erat enim integer exercitus, & loca Idumitica erant siticulosa, non autem tenetur quis alteri communicare ita, ut deinde defectum ipse sentiat. Addit in eadem thesi de militibus illud Johannis Luc. III. v. 14. *& dicit à calumnia posse verti à rapina* in notis. Verùm in Græco habetur talis vox, quæ notat concussionē cujus titulus, est in Digestis, quæ cōcussio idem est quod exagitatio per calumniam, additur vox συκοφαντεῖν quæ notat defraudare, quod male à Vulgato vertitur: neque calumniam faciatis. Et si huc respicit Grotius, non commodè etiam vertit Beza: dolo non opprimite. Nam rapinam facere, violentiam designat, vox autem συκοφαντεῖν non notat violentiam sed fraudem, prout colligi potest ex Luc. XIX. v. 8.

Luc III. 14. Concussio.

συκοφαντεῖν.

Ad

CAPUT XVIII.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Abſurdè dicit Author pœnam hoſtem exigere ab hoſte, abſurdius Jus naturæ per Legem Evangelii eſſe reſtrictum.

Author dicit, jus naturæ videri, in bello juſto cuilibet conceſſum ea facere, quæ parti innocenti, intra juſtum bellandi modum profutura confidit, non etiam res captas ſuas facere, quia nihil ipſi debeatur; niſi forte pœnam juſtam exigat communi hominum jure, quod per Legem Evangelicam ſit reſtrictum. At hæc abſurda ſunt: tum quia pœnam exigere non ſolet hoſtis ab hoſte, etiamſi ſit publica authoritate armatus, ſed vindictam, cùm pœnæ exactio Jurisdictionem prærequirat; tum quia ſive pœna ſive vindicta vocetur, non poteſt illam exigere quilibet communi hominum jure: tale enim commune jus non datur; nam, ſi neceſſarius eſt ordo imperantium conſequens erit, non niſi publica authoritate inſtructis licere vel pœnam vel vindictam exigere; tum quia falſum eſt dari legem Evangelicam, falſius autem reſtringi per illam ea quæ ſunt Juris naturalis.

CAPUT XIX.

Ad Th. I.

Observatio.

Fides etiam Hosti debetur videatur Thes. 18. & 19. cap. 1. lib. 3.

Authorin genere disputat Fidem deberi hostibus quibusvis. Quod ipsum quidam ex Pontificiis negant, inter quos Becanus, qui disputat, si secularis Princeps det alicui hæretico salvum conductum, hoc non obstare, quo minus Ecclesiasticus Judex officium suum exerceat, & juxta allegata & probata procedat. Probare hoc ipsum nititur ex eo, quia quando sunt duo Principes qui habent distincta tribunalia, quorum alterum altero majus est & superius, tunc inferior Princeps non potest impedire superiorem ab executione suæ Jurisdictionis. Princeps autem secularis & Ecclesiasticus habent distincta tribunalia, quorum alterum altero superius. Ergo (2) videtur non posse hoc ipsum admitti, quia si pars altera ad fœdus ineundum per vim injustam adacta sit, quod in bellis, quippe quæ ex altera parte fermè injusta sunt, plerunque accidit, non videtur, quod metus causa gestum est & vi, ratum habendum esse, & non resiliendum à data fide. (3) Si appareat fœdus publica authoritate initum Principi & toti Reipublicæ esse pernicio-

Fides hosti servanda est.

Dissentientis Becani argumentum primum.

Secundum

Tertium.

niciosum, fides non videtur esse servanda, quiaReipublicæ salus summa lex est, cui consequenter omnia cedere coguntur. Verùm

Profligatur Primum.

ad (1) Respondetur falsum esse Principem Ecclesiasticum habere aliquod tribunal, contrarium probatur ex illo Christi Luc. XXII. Principes gentium dominantur, vos autem non sic. Nec si haberet, superius esset; nec si superius esset quocunque modo, consequens foret, posse seculari Principi tantum

Secundum

officere, ut existimat Becanus. (2) Non concludit, quia stante hoc argumento in bello, cum paciscentes superiorem judicem non habeant, qui causa cognita ipsisJus dicat, quælibet pars paciscens posset causari ac dicere, sibi vim injustam illatam esse, adeoque fœdus à se rescindi posse. Quod ergò Prætor dixit: Metus causa quod gestum fuerit ratum non habebo, id spectat ad privatos & Jurisdictio-

Tertium.

nis superiorem agnoscentes. Ad (3) responvetur salutem Reipublicæ esse quidem supremam legem, sed non debere obesse illi, quod Juris est naturalis, aut contra ea intendi. Quapropter si fœdus sit initum, utut perniciosum Reipublicæ, si non ex objecto malum, servandum erit. Vid. Joh. Molanus lib. 3. de fide hæreticis servanda c. 14. 17. & 29. Manet enim illud Augustini: Fides quando promittitur etiam hosti servanda est contra quem bellum geritur. Cui addatur Ambrosius l. 1. Officiorum c. 29. Et ratio est, nisi enim fœdera publica obtinerent & servanda essent, nulla Pax aut societas inter humanum

genus

genus subsistere posset; intelliguntur introducta communi gentium jure. Unde ex Jurisconsultis non nemo ita concludit disp. 9. ad pandect. lib. 2. pag. 66. §. 9. *Sic colligo: Cum quibus jus gentitium commune est, his data fides servari debet. Est autem commune, cum hoste, l.ult. D. de Legationib. cum latrone. d.l. bona fides, cum maleficis, l. sunt quidam. 17. l. qui ultimo. 29. D. de pœn. cum barbaris l.6. in fin. D. de bon. damn. cum hæreticis & infidelibus, arg. l. mutus. 43. §. 1. D. de Procurat. Ergo his fides data servari debet. l. nam & Servius 21. junct. l. si quis negotia 23. D. de negot. gest. Josua 9. cap. Duar. in d. l. 1. Hotom. illustr. quæst. 7. P. Martyr. class. 2. locor. comm. loc. 3. n. 13. & seq. Bodin. 5. de Rep. ult. p.937. & 944. Fach. 9. controv. 58. Bronch. 1. antin. 29. Grot. 3. de jur. bell. & pac. 19. Diss. quod ad hostem Bartolus in l. 5. D. h. t. Zasius in apol. contra Eckium. quod ad latronem, Cicero 3. de offic. Bachovius not. ad Treutl. vol. 1. disp. 6. th. 7. lit. A. quod ad hæreticos, Gregorius IX. Pontifex, c. ult. extr. de hæretic.*

Ad Th. II.

OBSERVATIO.

Etiam prædonibus & Tyrannis fides est servanda.

Recte Author rejicit Sententiam Ciceronis & principale Argumentum confutat, *Latroni data fides servanda.*

futat, quod cognationem quam natura inter homines constituit latro violet, addi potest licere talem interficere, ergo & jura auferre; inter jura verò etiam esse jus ex promissione quæsitum, denique qui metu compulit aliquem ad promissionem, teneri illum liberare cum damnum dederit per Iustitiam, actum pugnantem cum libertate humana, sed respondent Jurisconsulti: *Dictũ, Latroni datam fidem servandam lytrumq; promissum solvendũ. Opp. Latro cognationem, quam natura inter homines constituit, violat. Item, Quem jure naturæ necare licet, ei & res & jura sua auferri possunt. Inter jura autem est & hoc jus ex promissione quæsitum. Denique qui metu alium sibi promittere compulit, tenetur promissorem liberare, quia damnum dedit per injustitiam, id est, actum pugnantem & cum natura libertatis humanæ, & cum natura actus, qui liber esse debuit. Resp. Latronem impunè occidimus, nisi fides ei sit data: hac facta vir bonus dimissus, pretium redemptionis solvet. Dum enim cum latrone, qua tali, quis paciscitur, simul de remittenda, quod hanc rem attinet, pœna actum censeri debet. Obligatus est promissor summo jure, nisi ex edicto prætoris, quod metus causa in integrum restituatur.*

H. Grotius d. c. 19. num. 3. & 2. seqq.

Ad

Ad Th. III.

Observatio.

Rectè disputat Author contra Ciceronem hìc, miscet tamen quædam incongrua.

Author rectè disputat contra Ciceronem, quantum ad ipsam thesin, interim tamen non rectè dicit (1) à quovis puniri posse hos, qui atrociter malefici sunt. Nam omnis punitio est actus Jurisdictionis. Non autem potest competere Jurisdictio cuivis homini, nisi ordo tollatur imperantium & parentium. (2) regula Christi est evidens, qui gladium accipit, gladio peribit, de qua ipse Author agit l. 1. de J. & P. (3) punire nemo potest, nisi qui terrori positus est malis & defensioni bonis. At hoc ipsum soli competit potestati publicæ, ut constat ex Rom. XIII. v. 1. 2. seqq. Quamvis autem Piratæ sint publicæ fidei hostes, ipsoque jure proscripti, & ut loquuntur Baldus & Salicetus diffidati habentur, imò quotannis in Bulla quam vocant Cœnæ Dominicæ pridie Parasceves excommunicantur, de quo videri potest Rebuffus, Stracha & alii, rectè tamen Grotius sentit, si cum Pirata ut tali contractum sit omnino servandum esse pactum; cum posito quod nullius juris capaces sint, tamen si sciens quis cum tali ut tali contrahit,

Non à quovis puniri possunt atrociter malefici.

Piratis Fides præstanda.

jus sociale revocat, redintegrat, & consequenter fidem etiam servare tenetur tali.

CAPUT XX.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Induciarum Definitio ab Authore exhibita admittit accuratius Genus.

Induciæ per Conventionem ambiguè definiuntur.

DE Induciis Author dicit quòd sint Conventio, per quam Bello manente ad tempus bellicis actibus abstinendum sit; sed ambiguè dicitur Conventio, videtur potius esse consequens & causatum Conventionis, unde Ebræi Inducias describunt per talem statum, in quo securè licet hostem intueri, quod præviam conventionem supponit. Varro pacem vocat castrensem, Græci ἐκεχειρίαν cessationem à pugnâ manuum. Quapropter aut vox conventio accipitur in quantum dicit Tractationem de feriis Belli, aut in quantum coincidit cum ipsis feriis: priori modo se causaliter habet ad Inducias; posteriori autem modo statum notat ex Conventione ortum: melius autem substitui posse facile largimur, quemadmodum cum limitatione quoque accipiendum esse censemus, id, quod dicit de Induciis ex Gellio, non pacem esse inducias cum Bellum maneat, pugna cesset; si enim sunt induciæ centum Annorũ, ut quidem fue-

Induciis pacis non convenit.

runt

runt illæ quas obtinuerunt Vejentes & quos Isdigerdes Perſa Tutor Theodoſii junioris conſtitutus pepigit, parum à pace aberunt & hòdie vix tantum temporis indulgetur paci, quàm gratis iſtiusmodi Induciis.

Ad Th. II.

Observatio.

Induciarum Derivatio quam Author eligit non eſt extra Controverſiam.

IN Grammaticorum viridaria expatiatur Author & inquirit in originem Nominis Induciarum, rejicitque Gellium, qui voluit deductam eſſe hanc vocem ab *inde uti jam*, nec non Opilium qui ab *Endoitu* id eſt introgreſſu derivat, & meliorem ſubſtituere intendit radicem nempe *inde otium*, quod inde à certo tempore otium ſit & arma ceſſent. An autem Calculum mereatur in Judicio eruditorum meritò dubitatur. Ebræi utuntur voce Chazot, quæ notat & εἶδος ſive Speciem, & Inducias & Pacem; legitur illa Eſaiæ 28. v. 15. & 18. ubi dicitur pepigimus fœdus cum Morte & cum Inferno fecimus חֹזֶה pactum, quo mediante liceat illum Infernum ſcil. ſecuris videre nobis, & obliterabitur fœdus veſtrum cum Morte & חֲזוּתְכֶם pactum veſtrum cum Inferno non ſubſiſtet, quo

Induciarũ Etymon.

 impii

impii indicare volunt se Inducias fecisse cum Inferno ut non metuant illum, sed liceat intueri & spectare absque terrore illum. Græci, ut Author indicat, ἐκεχειρίαν dicunt, illamque adhibent Plutarchus, Thucydides, Lucianus & alii. Latinos autem dictos esse inducias alii censent à *die*, alii ab *indice vel Indicio*, alii ab *In & Duce* cum inducias facere penes Ducem sit, & in illius manu sive potestate, habent tamen singulæ aliquid quod difficultati obnoxium ut Grotiana derivatio. Commodius forsan deducitur vel à græco ἐνδυκέως, vel quod simplicius videtur ab *Inducendo*, cum per Inducias inducatur cessatio pugnæ, unde etiam Varro illas dixit Ferias Belli.

Ad Th. III.

OBSERVATIO.

Non simpliciter admittitur quod de Rege infante, furioso captivo & Exule pronuntiat Grotius.

Competit pacis ineundæ Ius Regi captivo, & mentis non compoti.

AUthor disputat, quod Rex infans, furiosus, captivus & exul non possit pacem facere. Et quidem de captivo Rege pronunciat hoc; si Regnum ex consensu populi ortum habeat, tali enim in casu jus totum non esse penes ipsum, sed exercitio & quasi tutela penes populum aut eum cui id populus commiserit. Verùm hæc nimis cruda sunt. Nam (1) Rex utut captivus sit, tamen

men adhücdum Rex eſt, nec dejectus à dignitate, quam DEUS ipſi conceſſit. (2) Si Regnum ex conſenſu populi ortum habet, ut Author loquitur, non tamen propterea deſinit eſſe immediatè à DEO; conſenſus enim populi non ipſum axioma confert, ſed de modo poſſidendi & exercendi ſaltem aliquid diſponit. (3) falſiſſimum eſt in tali caſu tutelam eſſe penes populum, ita enim fingitur in populo reſidere quod DEUS conceſſitRegi, ita Rex ſubjicitur ſubdito, & ſententia Jeſuitica, quam ſupra excuſſimus, probatur.

Populi conſenſus Regium axioma nō confert.

Ad Th. V.

OBSERVATIO.

Quæ de Imperio, Regibus & Populo hîc dicuntur cautè ſunt accipienda.

QUomodo Imperium aut parsImperii aut Regni Bona, pacis cauſâ validè alienentur Author exponit. differit verò in initio Theſeως de Imperio & aſſerit Imperium aut omne aut ejus partem, qualés nunc ſint plerique Regnum habentes non in patrimonio, ſed tanquam in Uſufructu paciſcendo alienare non poſſe. Imò antequàm Regnum accipiatur, quo tempore populus adhuc ipſis ſuperior ſit, lege publicâ tales Actus in futurum planè irritos reddi poſſe. In quibus non videtur, extra omnem dubitationis a-

Rex non eſt uſufructuarius.

leam, quod ususfructus sit tantum Imperii penes Reges, cùm supra ostensum sit hoc vocabulum ad Bona privatorum spectare neque commodè usurpari de Imperio 2. plerosque Reges nostri temporis Imperium habere tanquam in Usufructu non patrimonio, cùm contrarium constet, præprimis si per partes Orbis majores Oculos circumferamus atque etiam ad Reges extra Europam attendamus 3. Quod populus illis sit superior antequam Regnum accipiant, quod non nisi limitatè accipiendum nec quasi promiscuæ Multitudini, tunc in sit τὸ κύριον, sed quòd in potestate Reipublicæ sit conditiones proponere & præviis pactis sese submittere illi, quem DEUS Majestate coronat.

Ad Th. VI.

OBSERVATIO.

Pharaonis Imperium processit longiùs quàm Author ponit.

Imperium Pharaonis non tam ad res quàm ad personas Ægyptiorum extensum est.

PRoducit hîc Pharaonem, quem Themosin volunt dictum & dicit illum in personam quidem dominium non habuisse, sed in res & quidem ex empto; locus quem respicit legitur Gen. XLVII. ubi dicitur emisse Josephum omnem terram Ægypti, vendentibus singulis possessiones suas præ magnitudine famis, subjecisseque eam Pharaoni. Atqui non tantum terra Ægypti, quæ antea erat Regis

gis ratione summi Imperii, Jure proprietatis facta est illius, ut Ægyptii essent tantum Emphyteutæ & Coloni agrorum, sed & ipsa Libertas expiravit & Pharao præter dominium in res etiam acquisivit dominium in personas, Regno in despoticum Imperium provecto, quod liquet ex eo, quia ipsimet dicunt v. 18. *Eme nos & terram nostram pro pane*, quia versiculo 24. luculentius hoc iterum exponunt dicentes: *Conservasti nos in vitâ inveniamus gratiam in oculis Domini mei & erimus servi Pharaonis.* Ad quæ Verba quidam annotant quod pensionem quintæ partis quidem deprecati fuerint, in servitutem tamen consenserint: verùm utrumque subierunt & quidem volentes; quia deniq; Josephus hoc confirmat, scribit enim: Cum omnes possessiones in Jus Regis devenissent, alium aliò migrasse, quo certius esset regium dominium. Addit Cajetanus Josephum in signum tam servitutis ægyptiorum, quàm proprietatis terræ acquisitæ Pharaoni transtulisse populos de agro unius Civitatis ad agrum alterius, ut sic agnosceretur Pharao proprius Dominus singulorum agrorum mutando Colonos, & ipsi Ægyptii hujusmodi facto profiterentur, se esse non solùm subditos sed etiam servos Pharaonis.

Ad Th. XLIII.

OBSERVATIO I.

Duella non tantùm Jure gentium externo ſunt licita.

AUthor de duellis agit, & exiſtimat jure gentium externo belli finiendi cauſa duella eſſe licita; (2) nihilominus internam Juſtitiam talibus prœliis deeſſe, quia nemo vitæ ſuæ ſit Dominus, & talis in proximi Charitatem peccet, atque in DEUM. (3) condicto certamine uti tanquam teſtimonio bonæ cauſæ vanum eſſe juxta Thomam, atque à vera pietate alienum. Verùm 1. non videtur tantùm jure gentium externo talia certamina eſſe licita: tum quia publici hoſtes ſunt qui congrediuntur: hoſtem verò præſertim armatum, & per pugnam ſolennem non eſt prohibitum è medio tollere; tum quia absque cæde & multorum ſanguine finis ita imponitur bello; tum quia virtutis eſt & heroicæ fortitudinis pro patria pugnare, & vitam ſuam in multorum commodum, & ſalutem exponere. Imò maximè militat hîc exemplum Davidis cum Goliatho decertantis, de quo paulò poſt.

Ad Th. XLIII.

Observatio II.

Homo non dicendus eſt vitæ ſuæ Dominus, quia pro patria fundere poteſt ſanguinem.

Secundum quod concernit, dubitat Feldenus, num verum ſit illud, hominem non eſſe vitæ ſuæ Dominum, vitæ enim ſuæ Dominum eſſe patere ex eo, quia quilibet pro patria profundere poſſit ſanguinem ſuum. At num hæc ratio concludat meritò dubitatur: partim quia etiam ſervus poteſt profundere vitam ſuam pro Domino ſuo, nec tamen propterea eſt Dominus membrorum aut vitæ ſuæ, ſed juxta ipſum inſtrumentum animatum familiæ, ſed quantus quantus eſt ſub dominio alterius; partim quia, qui pro patria moritur, non moritur ex dominio quodam antecedaneo in vitam ſuam, ſed ex Imperio ſuperioris, qui jubet ut militet, & imperare poteſt; partim quia non eſt conſequens in certo aliquo caſu homo poteſt ſanguinem ſuum fundere, quod etiam Johannes imperat, ut ſcil. moriamur pro fratribus, E. abſolutè eſt Dominus vitæ ſuæ.

Dum quis pro patria vitam ponit jus plenum vitæ ex eo non habet.

Ad Th. XLIII.

OBSERVATIO III.

Duella licita sunt, si imperentur à Superiore & ordinentur necessitate sic exigente in Bonum totius.

QUod (3) concernit, disputat Thomas, utrum divinatio sortium sit licita, & urget pro illa pugnam pugilum, quæ *μονομαχία* dicitur, judicia ignis & aquæ, quæ ad sortes pertinent, quia per hujusmodi exquiruntur occulta, & respondet, talia judicia in quantum expectatur aliquis miraculosus effectus à DEO, excedere communem sortium rationem, unde ejusmodi judicium illicitum reddi, & eandem rationem esse de lege duellorum, nisi quod plus accedat ad communem rationem sortium, in quantum non expectatur ibi miraculosus effectus, nisi fortè quando pugiles sunt valde impares vel robore vel arte. Potest autem hæc controversia variè disputari. Quidam enim existimant duella sponte etiam suscepta esse licita. Quidam autem putant duella tunc demum esse licita, si imperentur à summa potestate, & extremus sit necessitatis casus: ut aut metuenda sit cædes totius exercitus, aut ineundum sit tale duellum. Quidam denique putant posse non tantùm ab hoste accipi hanc conditionem, sed etiam posse offerri, si etiam periculum illud & summa necessitas non instaret.

Dimicatio singularis quibus casibus licita. Variæ Sententiæ.

ſtaret. Verum ut poſtremam ſententiam in medio relinquimus, ita mediam tanquam certam inter Theologos ſequimur; tum quia ita ſanguini humano parcit Imperator, & ſubditus facit ad quod tenetur, nempe vel diſcrimini objiciendo vel etiam impendendo vitam ſuam pro Patria. Imò, ſi licet multis adverſus multos dimicare ſuppoſita juſtitiæ cauſa & Imperii authoritate, cur non etiam licitum eſſet uni adverſus unum. Nec obſtat, quod objicitur (1) ita fieri provocationem ad id, quod aliquis non poteſt ſine peccato acceptare, inducendo itaque aliquem peccare. (2) ita exponi innocentes periculo mortis, quod per ſe videtur malum, (3) adſtringi ita Principem ad non defendendos ſuos, ſi vincantur ab adverſariis, aut ſint in evidentiſſimo periculo, quod pugnet cum jure naturæ.quo tenemur defēdere innocentes. Nam ad (1) reſpondetur talem Principem non provocare ad malum, ſed ad minus malum, quia directè petit jus ſuum, quod, quia peccat alter, poteſt ad vitandum maximum malū, bellum ſcil. petere, ut commutetur in minus malum, ſcil. pugnam & periculum paucorum. Ad (2) reſpondetur pro communi bono id fieri interdum poſſe: nam etiam in bello multò plures innocentes exponuntur periculo mortis. Ad (3) reſpondetur, ſicut præceptum de defendendo innocente non ſemper obligat; ita è contrario obligare ſe ad nō defendendum innocentem, in caſu aliquo non eſſe intrinſecè malum, ſed tunc licere poteſt,

Eligitur Media.

Impugnatur.

Propugnatur.

test, quando cum iis fit circumstantiis, ut prudenter censeatur, aliquem nō posse defendere innocentem, quia non sine communi incommodo defendet. Sunt tamen, qui etiā hîc aliter censent, quos inter eminet supra laudatus Gallus, scribens ad cap. 17. p. 466. *Sexta causa est, si majus periculum ea ratione vitari possit. Exempli gratia, ne strages edatur, & in exercitu periclitentur omnes copiæ, præstat rem omnem in duorum periculo constitui. Sic olim Albanis Romanisque de Imperio paciscentibus, tergemini fratres utrinque armis concurrerunt. Sic quoque nunc Goliath optasse videtur: sed illam conditionem David non accepit. Neque enim ad singulare certamen hoc satis fore visum est. Non enim faciendum est malum, ut veniat bonum. Quod si tua causa justa est, cur eam pateris in unius capite periclitari? Primùm videre debes, ne bellum injustum suscipias: deinde facere quantum potes, & omnibus copiis dimicare. Neque enim justitia habenda est ludibrio, & in duorum fortuna collocanda. Quid igitur, inquit Cajetanus, si duo sint exercitus, & alter æquitate causæ superior, viribus autem multis partibus inferior, ita ut si veniatur ad manus, omnes videantur necessariò perituri, an non potius est unius vitam in dubium venire, quàm totum exercitum ire in certum exitium? Verùm ne hac quidem causa potest esse satis. Proficiscitur enim ex timore & desperatione; DEUS enim, ut dixit David, non defendit in gladio & clypeo, nec minus in paucis, ut inquit Jonathas,*

nathas, vincere potest, quàm in multis. Sed peribimus, inquies. Qui scis? Anima tua anima DEI est: & causa tua, si sit justa, causa est DEI. Caterùm etsi perire necesse sit, non enim justis victoriam DEUS ubique est pollicitus: non arbitror cladem scelere averti oportere. Scelus est, si cum hoste Magistratus pacit, civem immerentem & sua fidei à DEO commendatum, sua cura ac præsidio periclitantem destitui. Solemus tamen, inquis, quo reliquum corpus servetur incolume, non rarò membrum unum securi permittere. Non sanum ac vegetum. Quare ne tu quidem labis purum civem interimas.

Ad Th. LIII. & LIV.

OBSERVATIO.

Obsides non interficiendi sunt, non tamen fugere possunt, præprimis si fidem dederint.

Author dicit de Obsidibus, non fuisse animum civitatis obligandi civem ne aufugeret, & putat ita defendi posse Clœliæ factum, virginis sc. obsidis datæ Porsennæ Regi Hetruriæ. Bodinus hîc dicit semper licuisse obsides fugientes necare, etiamsi expressum pactis de hoc non esset. Albericus Gentilis idem Jus esse dicit, quia obsides non sint captivi, quibus fugere licet. Obsides enim datos esse ex conventione, quam non

Obsidi fugere illicitum.

non liceat fallere. Grotius vult temperamentum adhibere. Sed qui in hanc sententiam concedunt, quod obsides propter eorum perfidiam à quibus dati sunt interimere liceat, de qua superius, illi pronunciabunt hîc absolutè contra Grotium. Antecedens autem putant esse evidens; tùm quia talem interemtionem existimant esse juris divini Gen. XLII. 37. I. Reg. XX. 39, 40, 41. tum quia putant, fidem nullo modo posse violari tanquā rem pretiosissimam; tum quia hoc hoc ipsum juris gentium esse existimant, & exemplis confirmant. At illud quo nituntur non est solidum. nam primò, quamvis exempla producant illorum qui se oppignorarunt aliquos ex sacris, non tamen sequitur Juris divini esse, vel ita tales submittere ad illud officium vel statum, vel interficere obsides & quidem ex alterius culpa, cùm tales spontè sese submiserint in casu casûs supplicio. Exemplum Rubenis non quadrat liberos offerentis Jacobo interficiendos si Benjaminum non reduxerit: nam eousque processisse mentem Rubenis, ut seriò voluerit mortem filiorum in casu casûs non potest præsumi, sed verbis illis Patrem tantùm expugnare voluit renitentem, & suspicionem amoliri periculi quod metuebat Jacobus circa Benjaminum; neque credi potuit Jacobum non reducto Benjamino occisurum nepotes, quo non dolorem leniisset sed auxisset & peccato immani cumulasset. Exemplum ex I. Reg. 20. adductum non facit ad hanc Andromachen,

Obsides an teneantur scelere eorum à quibus dati sunt.

Ruben obsides parenti filios sistens.

1. Reg. XX. 42. non agitur de obside propriè ita dicto.

non

nō enim de obſide accuratè loquendo, ibi eſt ſermo tradito à Republica, ſed de victima ſuccedāea qualicunq;, nec de periculo calamitatis, ex alterius perfidiâ; ſed pœna luēda ex peccato proprio, nec de licito humanæ actionis, ſed de Juſtitiâ divinâ vindicatrice. DEUS enim in Achabo vindicavit neglectum officii, quod nō exſecutus fuit contra Benadadum blasphemū, quod erat exequendum, unde Cornelius à Lapide: *Quia dimiſiſti Benadad Regem Syriæ, qui reus erat mortis tum ob continuum odium & bellum contra Iſraelitas, tum præcipuè ob blaſphemiam, quâ dixit me eſſe Deum montium, non vallium; hæc enim valdè Deum irritavit, vt patet verſ. 28. ita Hebræi, Rupert. Lyran. Dion. & alij. Occideris pro Benadad, quem occidere debuiſti. & populus tuus pro populo ejus. Occidetur pro Syris Benadad ſubjectis, quos occidere debuit. Ita reipſa contigit, vt audiemus cap. ult. Eſt hoc exemplum neglectæ juſtitiæ, juſtæque vindictæ notandum, altèque infigendum mentibus Regum & Judicum: Homicida es, eò quòd hoſtem dimiſeris, ait S. Chryſoſt. loco citato.* Secundò fides utique non eſt violanda, ſed hoc vitium non eſt obſidum, ſed illorum qui ipſos tradiderunt, in quo ſi non communicant in periculum quidem conjiciuntur, ſed pœnam illis ſubeundam eſſe videtur incongruum. Tertiò Juris gentium eſſe nondum demonſtratum, Exempla ex Hiſtoriis rem non conficiunt, ſed facta exponunt.

CAPUT XXI.

Ad Th. IV.

OBSERVATIO.

Author censet, si designetur terminus induciis, magis naturale videri, ut terminus sumatur, qui pars sit rei.

Tempus Induciarū.

Author agit de tempore induciarum, quod illustratur exemplo à quibusdam desumto ab induciis inter Philippum Regem Hispaniarum & Henricum Galliarum, inter quos pactum erat ut 5. Febr. Anno 55. seculi superioris bellum suspenderetur; verùm eo ipso die Dux bellicus Regis Galliarum Vignale expugnavit, de quo disceptatum fuit an restitui deberet. Quidam putabant restituendum, quia captum fuit tunc, cum bellum per inducias suspenderetur. Quidam autem posse retineri, quia ab eo die h. e. post diem finitum bellum suspendebatur.

Ad Th. XXIII.

OBSERVATIO.

Captivi sunt redimendi etiam, si casus necessitatis hoc requirat & defectus argenti, Vasorum sacrorum alienatione & destructione.

Author agit de captivorum redemtione & (1) dicit illam multum habere favo-

ris

ris maximè apud Christianos, quibus lex divina hoc misericordiæ genus peculiariter commendet. Atqui (1) non tantùm Christianis, sed & in V. T. quibuscunque commendata fuit illa misericordia, (2) si in Decalogo comprehensum est hoc genus, omnes omninò homines concernit, (3) Lex divina non tàm commendat, quàm præcipit & ad illud obligat. (II) de captivorum redemtione in specie disserit ex Lactantio & Ambrosio. Verùm potuisset etiam, quia hoc non speciale est, ut existimat, Christianos peculiariter concernens, disserere de hac redemtione ex scriptis Judæorum. In Thalmude enim scribitur, magnum præceptum est redemtio captivorum. In Alcorano Mahumetanorum paria leguntur Surata secunda. (3) De vasis Ecclesiæ disserit, quod illa confracta sint ad liberandos captivos. Verùm hoc disceptationi obnoxium, num vasa Ecclesiæ abalienari possint, quia DEO sunt dicata, & proin non sub alterius dominio. Ernestus de Eusebiis, quamvis noluerit negare, vasa Ecclesiæ posse abalienari, tamen cum ex eo concluderetur, ita in cæteris juribus & bonis Ecclesiæ, suppositâ causâ necessitatis evidentis, posse aliquem cedere, respondit, fieri id quidem posse quantum ad vasa, quia sint res mobiles, sed non posse concludi ad res immobiles, prædia, pagos, & ditiones Ecclesiarum. At frustra, cùm ratio diversitatis in mobilibus & immobilibus non obstet communi rationi & indoli, quam

Misericordiæ Lex nō Christianis tantum posita.

II. De captivorum Redemtione sententia Thalmudis;

An Vasa Deo Sacrata abalienari queant? Dubitatur;

Approbatur affirmans.

Quid habendum de facto Laurentii denegantis Decio thesauros Ecclesiæ.

utraque hæc bona ad hunc actum habent. Aliud est, si urgeatur factum Laurentii, qui Decio Imperatori noluit thesauros Ecclesiæ sibi concreditos tradere, de quo disputant in utramque partem, & sunt qui existimant ipsum non benè fecisse quòd vitam exposuerit discrimini: tum quia vita præferenda pecuniæ; tum quia si placanda fuit crudelitas tyranni, non irritanda, non debuerit Laurentius denegare pecuniam; tum quia ad Imperatores & Principes Ecclesiarum quoque opes & thesauri pertineant.

CAPUT XXII.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Inducias dare non tantùm est summorum Ducum, sed etiam minorum.

Vtrum Duces minores dare possint Inducias.

Rationes negantes.

AUthor inducias dare Ducum esse asserit, nec summorum tantùm sed & minorum, iis nempe quos oppugnant aut obsessos tenent. Sed non videtur hoc admittendum: tum quia penes quem bellum est, penes illum quoque sunt induciæ, quemadmodum penes quem lex est, etiam relaxatio & dispensatio circa legem intelligitur esse, tum quia periculosum est Ducibus concedere hoc jus, cùm ita per inducias hostis possit vires de novo acquirere, in præjudicium, vel nocu-

nocumentum Superioris; tum quia si induciæ ad pacem spectant, & illius quoddam sunt rudimentum juxta ipsum Authorem, ad belli Ducem non pertinebit hæc facultas, ut constat ex th 7. At nihilominus rectè statuitur, etiam Ducibus minoribus hanc facultatem & jus competere. Neque obstant objecta, quia non omnia quæ ad belium spectant tantùm referenda sunt ad summam potestatem, sed quædam etiam in minoribus terminantur, scil. dirigere exercitum hoc vel illo modo, obsidere civitatem hac vel illa parte, nunc urgere illam tormentis, nunc aliud agere, & consequenter quoque inducias dare. (2) Argumentum non concludit, quia si ratio periculi obstaret induciis, obstaret quoque in Ducibus summis. ratio enim adducta nititur virium incremento probabiliter acquirendo; (3) Denique ratio non concludit, partim quia juxta Authorem bellum finire non est belli gerendi pars, partim quia induciæ non sunt rudimentum pacis, sed conventio saltem per quam bello manente bellicis actibus abstinetur, status enim hostilis manet, partim quia, si essent rudimentum, & dici ita permitterentur, non procederet nihilominus consequentia. Non enim cujus in potestate est aliquod exhibere rudimentum, ejus quoque in potestate erit pacem exhibere solidam, perfectam, & suis numeris absolutam. aliàs negari nequit Induciarum indulgentiam pertinere ad Jura Majestatis vel potestatis in territorium, inte- Destruuntur.

 rim,

rim, si potestate gaudeant à Superiori concessâ intuitu publici Boni Duces etiam inferiores possunt, si Reipublicæ conducat, inducias facere & quidem illas, quæ sunt brevioris Moræ.

CAPUT XXIII.

Ad Th. I. & II.

OBSERVATIO.

Privati etiam fide hosti datâ imò piratæ & latroni maximè si jusjurandum accesserit, obstringuntur,

An Fides hosti data privatum quoq; obstringit, disceptatur.

Refellitur hîc illa sententia, statuens privatos fide hosti datâ non obstringi, imò th. 2. Author statuit etiam latroni, & piratæ datam privatam fidem obligare; Interim tamen si metus injustus incussus fuerit, posse talem petere restitutionem, aut sibi eam præstare. At (1) videtur hoc ipsum non subsistere ex eo, 1. quia sic latronibus cederet pecunia in maleficii præmium, quia 2. talia promissa non sunt voluntaria, sed metu extorta, quia denique 3. neque veritas neque judicium & justitia comites hujus sunt obligationis. Verùm respondetur ad 1. accipere quidem latronem, & dare illũ quod promisit, sed non dare per modum præmii, verum medii redimendæ & conservandæ vitæ, ad 2. respondetur voluntarium esse duplex vel absolutè tale vel secundum quid, utut talis promissio non sit voluntaria absolutè, est tamen secun-

Refellitur negantium argumentorum Primum. Secundum.

dum quid talis ſc. reſpectu finis, utut non ratione principii externi prementis, quemadmodum mercatoris actio ejicientis merces in tempeſtate, ut vitam conſervet, voluntaria eſſe cenſetur, ad 3. reſpondetur ex parte promittentis utique veritatem judicium & juſtitiam cenſeri comites obligationis, præprimis ſi juramentum acceſſerit. Veritas enim requirit, ut quod promiſſum eſt & affirmativè dictum præſtetur, juſtitia requirit, ut quod tranſiit jam ad alium per promiſſionem ei tribuatur, cùm unicuique ſuum tribuat, Judicium denique hîc intervenit, rectè enim judicat qui e. g. vitam pecuniâ redimendam judicat. Probatur autem noſtra ſententia tum ex eo, quia quicunque jurans in damnum ſuum, non mutat, is demum eſt commoraturus in tentorio DEI Pſ. XV. 1. At jurans ſe daturum latroni pecuniam pro redemtione vitæ & dans etiam, eſt jurans in damnum ſuum & non mutans E. tum quia Deus vult, ut hoſti fides ſervetur, E. & latroni, & ob violatam illam graviter ſuccenſuit Regi Zedekiæ, Ezech. XVII. 13. ſeqq. tum quia iſtiusmodi promiſſio eſt de re poſſibili, licitá & conſequenter obligatoriâ. (II) Quod dicit interveniente metu injuſto poſſe permittentem petere reſtitutionem diſputari poteſt (1) enim vix caſus dabitur, ubi viator latroni promittat aliquid ſine metu injuſto, ſuadentq; (2) Theologi, ſi juramentum intervenerit ad honorem Numinis non facilè eſſe hoc remedium tentandum. (3) quomodo ſibi petere vel præſtare poſſit

Vltimum.

Ejus, quod ob metum injuſtum promittitur, nũ peti reſtitutio poſſit.

restitutionem vix deprehendi potest: partim quia ita privatus sibimet ipsi jus dicit, partim quia ita fidem datam frangit & rescindit, partim quia satius est & tutius in conscientia pecuniam negligere, quàm peccati periculo sese exponere.

CAPUT XXIV.

Ad Th. I.

OBSERVATIO.

Silentium quandoque Indicium est Consensûs,

Silentium quandoq; consensum probat.

AUthor disputat, quomodo fides tacitè interponatur, & dicit silentio quædam conveniri non malè Javoleno dictum esse, quia consensus qualitercunque indicatus & acceptatus vim habeat juris transferendi. At certum quidem est juxta Ciceronem taciturnitatem imitari confessionem & silentium signũ esse confitentis juxta Euripidem, verum hoc non absolutè est accipiendum, nam in rebus favorabilibus & appetendis silentium indicium est consensus, in damnosis autem ex silentio consensus inferri illicò non debet, quod observavit Aristides, scribens, quod vulgò dicitur silentium confirmare crimina, id unum & simplex non est, verum simul & jure suo privabitur, & dignitatem totam amittet, qui tacet. Hinc saltem videtur talis jus suum tueri non posse.

CAPUT

CAPUT ULT.

Ad Th. III.

Observatio.

Non legavit Christus Apostolis suis pacem politicam nec dictum Pauli dextrè explicatur à Grotio.

Authot dicit pacem tutam satis haberi, si possit & malefactorum & damnorum & sumtuum condonatione non male constare, præcipuè inter Christianos, quibus pacem suam Dominus legaverit, cujus optimus Interpres Paulus scil. Rom. XII. velit quantum fieri potest, quantum in nobis situm est, cum omnibus pacem quærere. Verùm (1) detorquet sententiam Christi ad pacem politicam, quasi eam legasset suis discipulis sive Christianis, & procul dubio respicit ad locum Joh. XIV. vers. 17. ubi planè non agit de pace politica & externa, sed de interna & conscientiæ, quod patet tum ex tota structura textus, tum ex statu Apostolorum consequente, qui non fuit pacificus sed persecutionibus obnoxius, tum ex oppositione in ipso textu indicata pacis cœli & pacis seculi. (2) adducit dictum Pauli Rom. XII. 18. ubi Paulus dicit, pacem esse cum omnibus colendam, si possibile, hoc est omni modo & omni studio pacem servandam esse. Addit autem pacem colite cum omnibus

Pacem Politicam non legavit suis Christus.

Vindicatur locus Pauli Rom. XII.

quantum in vobis est situm, quo indicare vult ut si alter nolit, nos tamen debeamus animo esse pacifici. Malè autem hoc dictum exponit in Commentario, dum etiam ad Idololatras extendit, & ex Spiritu Christi, quem putat in N. Testamento sese demum exeruisse deducit. Nam primò cum Idololatris pax est colenda scil. externa & politica, ita tamen ne ulterius progrediamur, atque tepidè in Communionem peccati delabamur, unde pax & veritas à Zachariâ conjunguntur. Secundò Spiritus Christi non tantùm in N. T. fuit efficax & operosus, sed etiam in Veteri in omnibus illis, qui per Gratiam Jesu Christi salvati sunt, sicut nos. Tertiò Apostolus vult, ut pacem colamus si fieri potest, obstat enim sæpè hominum Improbitas & quantum in nobis, ex parte nostrâ, salvâ veritate, cum omnibus, ut si etiam belligerandum bellum sit adversus ipsos, quale est bellũ Spiritus nostri adversus carnem nostram, quam Spiritus non odio habet, sed adversus eam dilectione concupiscit, ut castigata subjiciatur servituti juxta Augustinum lib.2.c.58.contra Petilianũ: Aliud autem est pax, aliud consensus, cum pax possit esse inter non consentientes, non autem concordia, & hoc dictum magis facit pro Grotio, quàm prius illud ex Johan. XIV. probat etiam Apostolus illud ipsum ab injusto, quia reddere malum pro malo est vindicta, quæ non competit privato sed DEO vel DEI vicario, tum ab authoritate Scripturæ ex Prov. XXV. v. 21. 22. ubi ra-

tio insinuatur à compensatione Divina, ne videaris perdidisse beneficium, si esurit inimicus tuus ciba eum, & si sitiat, da ei bibendam aquam, nam prunas tu coacervas in caput ejus, & Jehova rependet tibi; quasi diceret non peribit tibi beneficium, & inimicus si non emollictur, à ZeloDEI consumetur, ita causam tuam suscipiet & eam aget DEUS; tum à victoria, qui enim rependit bonum pro malo vincit malum bono, qui vero malum pro malo reddit vincitur à malo, fit enim similis ei qui malum facit, & à charitate deflectit ad odium proximi. (3)Grotius utut adduxerit hoc dictum Apostolicum, hallucinatus tamen est circa illud, dum distinxit inter V.& N.T. & putavit in V. jus datum esse vindictæ singulis in certis casibus e. g. vindici sanguinis, quod putat in V. hæc habuisse saltem rationem consilii, in N. aurem habere rationem præcepti. Nam quod Paulus hîc præcipit, id quoque præceptum fuit in V. T. & obtinuit, quod patet ex ipsis verbis; confirmat enim ex V. T., confirmare autem non potuisset, nisi quoque in illo fuisset præceptum. Neque exceptiones Grotii solidæ sunt. Nam quod de jure vindictæ opponit, illud non erat juris moralis & perpetui, aliâs apud omnes & singulos obtinuisset, etiam extra statum Reipublicæ Judaicæ viventes, imò obligaret adhucdum Christianos N. T. sed erat sancitum jus lege Forensi, & legitima erat ira, quod homicida tradebatur vindici. Alterum autem non consistit, tum

Vindicta in Test. V. non habuit Consilii rationem nec in Novo rationem præcepti.

Vindicta Vindici sanguinis concessa perpetui Iuris non fuit.

tum quia quæ DEUS consulit ut utilia populo suo, ea in lege operum sunt de numero præceptorum, quæ qui facit in eis vivet; tum quia non per modum consilii sunt concepta illa verba, quæ Paulus adducit, sed per modum præcepti, tum quia tota hypothesis falsa est, cui Grotius hæc super struit, nempe in V. T. legem moralem fuisse imperfectam, & ei in N. T. factam esse quandam accessionem. Subjiciamus Commentarium Coccei, qui hæc habet: *Addit,* εἰ δυνατὸν, *si possibile. Idem præceptum Psalm, 34. 1. Pet. 3: 11.* διωξάτω, *persequatur. Nulla possibilis ratio habendæ pacis omittenda est. Ita per, si possibile, indicat, omni modo & omni studio pacem servandam esse. Alterum, quod addit,* τὸ ἐξ ὑμῶν, *quantum in vobis est situm, eò pertinet, ut, si alter non velit, tamen nos simus pacifici. Chrysostomus putat illa additamenta esse limitativa.* Μὴ προτίμα, *inquit,* τὴν ὁμόνοιαν τῆς ἀληθείας, *noli concordiam præferre veritati. Aliud est pax, aliud* ὁμόνοια, *concordia & consensus. Possumus pacem agere* μὴ ὁμονοοῦντες, *non consentientes. Chrysost.* ἀλλ' ἵστασο γενναίως μέχρι θανάτου, καὶ μηδὲ οὕτω ψυχῇ πολέμει, μηδὲ ἀποστρέφου γνώμην, ἀλλὰ τοῖς πράγμασι μάχου μόνον *&c.* κἂν ἐκεῖνος μὴ εἰρηνεύῃ, σὺ μὴ πληρώσῃς χειμῶνος τὴν ψυχὴν, ἀλλ' ἔσο φίλος κατὰ γνώμην, τὴν ἀλήθειαν μὴ προδιδούς. *Sed sta fortiter usque ad mortem; at nihilominus noli animo pugnare, neque mente aversare, sed in res solas pugna. &c. Etiamsi alter non præstet se pacificum, tu animum tempestate ne*

Nullum colendæ pacis studium intermittendũ.

te ne repleveris, sed mente esto amicus, veritatem non prodens. Generale praeceptum confirmat. Ab injusto. Reddere malum pro malo est ἐκδίκησις *vindicta; quae non competit privato. Id enim est ejus, qui confidit brachio suo ad salutem. 1. Sam. 25: 31. Ezech. 22: 5. Deo ea competit. Id probatur ex Deut. 32: 35. ubi Apostolus non sequitur LXX.* ἐν ἡμέρᾳ ἐκδικήσεως ἀνταποδώσω. *Potius jungit vers. 41. Date locum irae. Chrysost.* συγχώρησον αὐτῷ ἐπεξελθεῖν, *concede ipsi, ut ulciscatur. Grot. Ne occupate poenam, quam Deus inflicturus est per se aut ministrum suum. de quo Cap. 13. vers. 5. Prov. 24: 18. Ne videat Deus & malum sit in oculis ejus & avertat iram suam ab ipso. Illustrat id & confirmat auctoritate Scripturae ex Proverb. 25: 21. 22. In hoc dicto continetur secunda ratio, à compensatione divina: ne videaris perdidisse beneficium. Si esurit inimicus tuus, ciba eum, &, si sitiat, da ei bibendam aquam. Nam prunas tu coacervas in caput ejus; & Jehovah rependet tibi. Nec peribit tibi beneficium: & inimicus, si non emollietur, à zelo Dei consumetur. Ita causam tuam suscipiet & eam aget. Nostrum tamen est quaerere, ut inimicus sanetur & emolliatur, & hoc fine tum benè facere, tum orare pro inimico, eique benedicere. Judicium autem Deo committendum est. Utcunque eveniet, Deum certè tibi addictum invenies. Grotius hic distinguit inter Vetus & Novum Testamentum. 1. In veteri dabatur jus vindictae singulis in certis casibus, ut vindici sanguinis. Resp. Erat jus sancitum*

citum lege forensi. Hæc erat legitima ὀργὴ ira, quod homicida tradebatur in iram Vindicis. Attamen ira viri propterea non laudabatur. II. In veteri erant consilia, quæ in Novo sunt præcepta. Resp. Imò, quæ Deus consulit, ut utilia, populo suo, ea in lege operum sunt de numero præceptorum, quæ qui facit in eis vivit. Eadem autem in fœdere gratiæ sunt regulæ resipiscentiæ & conversionis ad Deum, & consilia obligantia ad studium. Neque enim ea præcepta injunguntur, ut homo quærat in eis vivere & ex illis justitiam se posse consequi putet. Id enim non sine magno errore & sine blasphematione nominis DEI putabit. Tertia ratio ducitur à victoria. Qui rependit bonum pro malo, vincit malum bono: qui malum pro malo reddit, vincitur à malo. Fit enim similis ei, qui malum facit, & à charitate deflectit ad odium proximi, & fit homicida apud Deum, vel etiam amplius. Vide Matth. 5: 22.

Ad Th. VIII.

OBSERVATIO.

Grotii Monita ita inscribenda optamus illis penes quos Jus Pacis & Belli ut benè dicta hæreant pectoribus, sequiora ne tangant quidem.

OPtat Grotius ut DEUS hæc inscribat, qui solus potest, Cordibus eorum, quorum res Christiana in Manu est & Mentem divini humanique Juris intelligentem det, quæ-

que

que semper cogitet lectam se ministram ad regendos homines DEO carissimum Animal. Nos quoque optamus ut DEUS quæ salutaria sunt in opere Grotiano Cordibus inscribat, quæ verò inter Retrimenta deputant Orthodoxi amoveat, ne cum semine bono zizanium intret & alterum suffocet. Precamur quoque cum Grotio Mentem illam Summis Potestatibus, quæ præprimis Jus divinum respiciat profectum ab illo, qui ipsa Sapientia & Justitia, illam Legem, quam Ebræus Rex jussus est legere omnibus diebus vitæ suæ, ut disceret timere Dominum DEUM suum, vovemus ut attendant ad Regimen commissum, ad homines curæ concreditos, pacem & tranquillitatem publicam, ne Bella exardeant & flammæ martiales omnia consumant. quam probrosum hominibus illud Satyrici:

Conclusio Operis cũ monito ac voto aurea Pacis.

Sed jam serpentum major concordia, parcit
Cognatis maculis similis fera, quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?
Indica tigris agit rabida cum tigride pacem
Perpetuam: sævis inter se convenit ursis:
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ
Produxisse parum est, cum rastra & sarcula tantum
Assueti coquere, & marris, ac vomere lassi
Nescierint primi gladios excudere fabri.
Aspicimus populos, quorum non sufficit ira,
Occidisse aliquẽ: sed pectora, brachia, vultũ
Crediderint genus esse cibi.

quam

quam honorificum verò Salomoni, commodum ſubditis, quod pacem habuerit in omni Circuito, habitaritque Juda & Iſrael absque timore ullo unusquisque ſub vite ſuâ & ſub ficu ſuâ à Dan uſqueBerſabee:

Pax hominum genitrix pax eſt cuſtodia rerum
Pax aperit jurisjuſtitiaque forum
Gloria pace minor, minor eſt victoria pace
Atq; aliquid pejus pace triumphus habet.

Hoc dulce nomen, hanc rem jucundam, hoc ſalutare bonum tot ſuſpiriis & gemitibus impetratum conſervet Imperio Romano Pater miſericordiarum, Princeps pacis, DEUS benedictus in ſecula.

INDEX

INDEX AUTHORUM.

Pineda.

INDEX

CATALOGUS DICTORUM,

Quæ in Opere hoc explicantur & vindicantur.

Genes.

Deut.

Deuter.

XXXII.

2. Pa-

	Jerem.	
XXXI.	33.	
XXXVIII	27.	1308.
XXXIX.	1.	604.
	Ezechiel.	
XVII.	13.	1543.
XXXIII.	15.	889.
	Daniel.	
VI.	22.	1212.
	Michæ.	
II.	2.	1166.
	Sapientiæ.	
II.	23.	658.
V.	3.	46.
VI.	5.	470.
XIII.	1.	954.
	Syrach.	
III.	3.	725.
XXX.	25.	812.
	I. Maccab.	
II.	41.	559.
VIII.	22. & seqq.	1019.
XII.	7.	593.
XIII.	17.	1407.
	II. Maccab.	
III.		264.
XIX.	37.	1111.
	Matth.	
I.	19.	1191.
V.	11.	631.
	20.	317.

II. Timoth.

INDEX
RERUM PRÆCIPUARUM AC VERBORUM.

A.

Ædium

Bea-

B.

 verum

C.

Chri-

Culpa

Defen-

F.

 dicativæ

Iram

L.

Liber-

O.

Occu-

P.

Re-

V.

Votum

FINIS.

Errata.

PAg. 310. lin. 26. lege hebdomadariæ. p. 322. lin. ult. lege, illa, non roli p. 349. l. 10. leg. Beadam p. 428. lin. 16. lege nævos vetustatis. p. 521. lin. 4. in marg. leg. imminuta, pro acta. pag. 891. lin. 11. leg. דין pag. 954. lin. 4. in marg. loco I. Cor. XI. substitue, Sap. XIII. pag. 980. leg. כְּרוּת בְּרִית p. 1204. leg. בניו מרדין p. 1279. lin. 29. leg. וחזה לחד מן בני שרבתה׃ Vechazé lechád men bené scharbetéh. p. 1280. lin. antep. & seq. leg. ותבעדה ועוד לה דינה וקטלה למצריא Vetabbeh vehavàd leh dina vekatleh lemizrea. p. 128. leg. יהוה p. 1332. lin. 8. leg. המות p. 1332. lin. 12. שכיבת החולי p. 1332. lin. 22. leg. בנו תלתין יומין p. 1337. in marg. leg. prolabamur. p. 1364. lin. 18. leg. קָצַף ibid. lin. 19. leg. נוטר ibid. lin. 26. leg. נִטֵּר· p. 1361. lin. 3. in marg. leg. repressaliarum. p. 1361. lege ἀνδροληψία. p. 1393. lin. 6. leg. Isse. p. 394. leg. Abgarum. p. 490. in marg leg. regio. p. 512. in marg leg. excalceationis. p. 616. in marg. leg. puncto. p. 1525. lin. 22. leg. חֹזֶה.